

49	-----	הסכמות
49	-----	הסכמות
49	-----	פרק א' - באלו אופנים נעשית האשה נדה
49	-----	מהיכן באים דמים טמאים
49	-----	א
49	-----	ב
50	-----	באיזה אופן תהיה נידה מהתורה ובאיזה אופן מדרבנן
50	-----	ג
51	-----	בדיקה או קינוח בעד אם טמא מדאורייתא או מרבנן
51	-----	ד
51	-----	הטילה מים וראתה או שמשה וראתה
51	-----	ה
51	-----	באיזה אופן תבדוק בעד ויהיה לו דין כתמים בלבד
51	-----	ו
52	-----	כתם בזמן שינה - מה דינו
52	-----	ז
52	-----	צריך הרחקות ונקיים על ראייה מדאורייתא ומדרבנן
52	-----	ח
52	-----	איסור נגיעה בנידה גם כשאין בה דרך חיבה
52	-----	ט
53	-----	י
53	-----	יא
53	-----	אם מותר להדריך זוג שחיים בלא קידושין
53	-----	יב
54	-----	פרק ב' - דיני מראות הדם וכללי ההוראה בהם
54	-----	מי כשר לפסוק במראות
54	-----	א
54	-----	אלו מראות טהורים ואלו טמאים
54	-----	ב
55	-----	ג

55	----- ד
55	----- מראה שנשתנה מראיתו
55	----- ה
55	----- ו
55	----- ז
56	----- ח
56	----- רחיצה בזמן שבעה נקיים
56	----- ט
56	----- אם צריכה לשמור מראה שעלול להשתנות
56	----- י
56	----- אם צריך החכם להמתין שיתיבש המראה
56	----- יא
56	----- מתי נאמנת אשה לומר שמראה כגון זה טיהר לי חכם
56	----- יב
57	----- יג
57	----- יד
	הראתה לחכם ואח'כ רוצה להראות את המראה לחכם שני אם מותר, ומתי יכול חכם לסתור דברי חברו
57	-----
57	----- טו
57	----- טז
57	----- יז
57	----- אם יכול החכם לראות מראות בלילה
57	----- יח
58	----- פרק ג' - נאמנות האשה להעיד בעניני נדוטה
58	----- מקור הנאמנות
58	----- א
58	----- כיצד מאבדת נאמנותה וכיצד חוזרת לנאמנותה
58	----- ב
58	----- נאמנות של בעלת תשובה
58	----- ג

58	-----	אומרת טיהר לי החכם את הכתם ולא טיהר
58	-----	ד
59	-----	נאמנות ע"י עשית מעשה
59	-----	ה
59	-----	אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני
59	-----	ו
59	-----	ז
59	-----	ח
60	-----	ט
60	-----	י
60	-----	יא
60	-----	מכחישה את החכם מתי נאמנת
60	-----	יב
60	-----	יג
60	-----	החזיקה עצמה לטמאה ע"י מעשה
60	-----	יד
61	-----	הבא מן הדרך ומצא אשתו ישנה
61	-----	טו
61	-----	טז
62	-----	יז
62	-----	מתי נאמנת לומר מראה כזה טיהר לי חכם ואבדתי
62	-----	יח
62	-----	פרק ד' - דברים האסורים בזמן נדוטה
62	-----	איסור נגיעה
62	-----	א
63	-----	ב
63	-----	ג
63	-----	איסור הושטה מיד ליד
63	-----	ד
63	-----	ה

64 ----- ו

64 ----- ז

64 ----- ח

64 ----- ט

64 ----- איסור גילויי חיבה וקרוב דעת--

64 ----- י

65 ----- יא

65 ----- יב

65 ----- יג

65 ----- יד

65 ----- טו

66 ----- עניני אכילה ושתיה

66 ----- טז

66 ----- יז

66 ----- יח

66 ----- יט

66 ----- כ

67 ----- כא

67 ----- כב

67 ----- כג

67 ----- כד

67 ----- כה

67 ----- כו

68 ----- כז

68 ----- כח

68 ----- איסור ישיבה ושכיבה על מטת אשתו

68 ----- כט

68 ----- ל

68 ----- לא

69 ----- לב

69	-----	לג
69	-----	לד
69	-----	לה
69	-----	ישיבה על ספסל וטיול ברכב
69	-----	לו
70	-----	לז
70	-----	לח
70	-----	איסור שכיבה במטה אחת
70	-----	לט
71	-----	מ
71	-----	מא
71	-----	הסתכלות באשתו נידה
71	-----	מב
72	-----	מג
72	-----	מד
72	-----	שירה ובשמים בזמן נידותה
72	-----	מה
72	-----	מו
72	-----	מז
73	-----	דברים המותרים ואסורים בזמן נידתה
73	-----	מח
73	-----	מט
73	-----	נ
73	-----	נא
73	-----	נב
74	-----	נג
74	-----	נד
74	-----	נה
75	-----	נו
75	-----	נז

75	נח
75	נט
75	ס
75	סא
76	סב
76	כשהבעל או האשה חולים איך ינהגו
76	סג
76	סד
76	סה
77	סו
77	פרק ה' - דיני וסתות
77	סוגי וסתות
77	א
77	ב
78	כיצד נעשה וסת קבוע
78	ג
78	ד
78	מהו וסת הגוף
78	ה
78	אם כתם או עד בדיקה קובע וסת
78	ו
78	חייבת לבדוק עצמה בסוף עונת הוסת
78	ז
79	לאילו סוגי וסתות חוששת מי שלא קבעה וסת
79	ח
79	ראיה הנמשכת כמה ימים למתי חוששת
79	ט
79	קמה בבקר וראתה למתי חוששת
79	י
80	(המשך) לאילו סוגי וסתות חוששת מי שלא קבעה וסת

80	יא
80	מהי עונה בינונית
80	יב
80	מהי וסת ההפלגה
80	יג
80	מהי וסת החודש
80	יד
81	מה דין הימים שבהם ודאי אינה רואה
81	טו
81	המשתמשת בכדורים
81	טז
81	דין מעוברת ומניקה וזקינה
81	יז
81	יח
81	יט
82	פרק ו' - חששות, פרישת האיש מאשתו בעונת וסתה
82	לכמה זמן צריך לפרוש מאשתו
82	א
82	ב
83	מי שפרש שלא כדעת מרן יותר מעונה
83	ג
83	ממה צריכים לפרוש
83	ד
83	ה
84	אם נמשכה הראיה כמה ימים
84	ו
84	כשיש ספק מתי התחילה הראיה
84	ז
84	שכחה מתי הייתה תחילת הראיה האחרונה
84	ח

- ט----- 85
- דין הנחבית מפני סכנת נפשות----- 85
- י----- 85
- היוצא לדרך בעונת וסתה של אשתו----- 85
- יא----- 85
- יב----- 85
- הבא מן הדרך בעונת וסתה של אשתו.----- 86
- יג----- 86
- ליל טבילה דוחה עונת וסתה שאינו קבוע----- 86
- יד----- 86
- טו----- 86
- בשעת הדחק דוחה ליל טבילה עונת וסת קבוע----- 87
- טז----- 87
- המשתמשת בכדורים לדחית הוסת אינה חוששת לעונת וסתה----- 87
- יז----- 87
- שכחו ושמשו בעונת הוסת----- 87
- יח----- 87
- שמשו בעונת הוסת וראתה דם איך ינהגו ואיזו תשובה יעשו----- 87
- יט----- 87
- כ----- 88
- פרק ז' - הכנה לנשואין----- 88
- חששת דם חימוד----- 88
- א----- 88
- בזמן הזה הכלות נידות ודאי----- 89
- ב----- 89
- אינה צריכה להמתין לפליטת ש'ז----- 89
- ג----- 89
- כיצד בודקת----- 89
- ד----- 89
- זקינה שנתפייסה לינשא----- 89

89	ה-----
90	אם צריכה להמשיך לבדוק לאחר שטבלה עד הנישואין-----
90	ו-----
90	בטלו תאריך הנישואין וחזרו לקיימם-----
90	ז-----
90	אם הקדימו את החופה-----
90	ח-----
91	אם רק צד אחד ביטל את הנישואין-----
91	ט-----
91	כשיש ספק-----
91	י-----
91	אם דנו ב'ד בהיתר הנישואין-----
91	יא-----
91	מחזיר גרושתו ובעלי תשובה-----
91	יב-----
92	יג-----
92	יד-----
92	נישאת לזקן-----
92	טו-----
92	אם אף פעם לא ראתה את המשודך-----
92	טז-----
92	אם יכולה לספור שבעה בזמן ימי אבלה-----
92	יז-----
93	באלו מקרים אסורים החתן והכלה להתיחד-----
93	יח-----
93	יט-----
93	כ-----
93	כא-----
94	הנהגה לחתן וכלה-----
94	כב-----

94	-----	פרק ח' - דם בתולים
94	-----	מדוע צריך לפרוש מחמת דם בתולים
94	-----	א
94	-----	מהות הפרישה
94	-----	ב
95	-----	דין ספק בתולה, אלמנה וגרושה, ודין לא גמר ביאתו, ואם חייבת הכלה לבדוק עצמה לאחר ביאה ראשונה
95	-----	ג
95	-----	סופרת ארבעה ושבעה, וכמה בדיקות צריכה לבדוק
95	-----	ד
96	-----	יכולה להפליט בעצמה ש'ז גם לדעת האשכנזים
96	-----	ה
96	-----	בדקה עצמה פעם אחת בלבד
96	-----	ו
97	-----	אם ראתה דם בתולים גם בביאה שניה ושלישית
97	-----	ז
97	-----	לאחר ביאה שניה ראתה דם על הסדין
97	-----	ח
97	-----	אם לא בדקה לאחר ביאה שניה אפילו את הסדין
97	-----	ט
97	-----	אם חייבת הכלה לבדוק עצמה לאחר ביאה שניה
97	-----	י
98	-----	איסור תשמיש לאור הנר
98	-----	יא
98	-----	ביאה ראשונה בשבת
98	-----	יב
98	-----	אינה חייבת ללבוש בגדי לבן
98	-----	יג
99	-----	הוסרו בתוליה בכלי, מה הדין
99	-----	יד

99 ----- פרק ט' - דין רואה מחמת תשמיש, ותולה במכה

99 ----- דיני רמ'ת מתי תבדוק ואיך

99 ----- א

99 ----- ב

99 ----- ג

99 ----- ד

99 ----- ה

99 ----- ו

100 ----- ז

100 ----- ח

101 ----- מתי יכולה אשה לתלות כתמה במכה שיש לה

101 ----- ט

101 ----- י

101 ----- יא

101 ----- יב

101 ----- יג

101 ----- יד

102 ----- טו

102 ----- טז

102 ----- יז

103 ----- פרק י' - דיני כתמים, והרגשה בלא ראיה

103 ----- מהו הכתם, ובאלו אופנים מטמא

103 ----- א

103 ----- ב

103 ----- ג

103 ----- ד

104 ----- ה

104 ----- ו

104 ----- ז

104 ----- ח

105	ט-----
105	י-----
105	אם ראתה כתם, אינה חייבת לבדוק עצמה אחר כך-----
105	יא-----
105	ראתה כתם על בגד פסים-----
105	יב-----
106	אם חוששת לכתמים יכולה ללבוש צבעונים-----
106	יג-----
106	ראתה על אסלה, פד, נייר טואלט, ובגד ניילון-----
106	יד-----
106	טו-----
106	טז-----
107	יז-----
107	בדיקה פנימית בעד וקינוח חיצוני-----
107	יח-----
107	יט-----
107	כ-----
108	שמשה וראתה, הטילה מים וראתה-----
108	כא-----
108	כתמים אינם קובעים וסתות-----
108	כב-----
108	דין בגד שאינו בדוק ונמצא עליו כתם-----
108	כג-----
108	הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ולא ראתה דבר-----
108	כד-----
109	כה-----
109	כו-----
109	כז-----
109	כח-----
109	כט-----

109	----- ל
110	----- לא
110	----- פרק י'א - דיני יולדת, מפלת ודמי טוהר
110	----- מאמתי נטמאת היולדת
110	----- א
110	----- ירידת מים
110	----- ב
111	----- צירים
111	----- ג
111	----- זמן טומאת לידה
111	----- ד
111	----- גזירת הגאונים על דמי טוהר
111	----- ה
112	----- כמה פעמים בודקת עצמה
112	----- ו
112	----- אינה צריכה לפרוש בליל ארבעים ואחד לזכר ושמונים ואחד לנקיבה
112	----- ז
113	----- מהות הפרישה
113	----- ח
113	----- אם יש דין כתמים בזמן דמי טוהר
113	----- ט
114	----- ראתה בזמן תשמיש באותם ימים
114	----- י
114	----- אם צריכה להמתין לפליטת ש'ז
114	----- יא
114	----- מנהג טעות
114	----- יב
115	----- מפלת לפני ואחרי ארבעים יום
115	----- יג
115	----- מאמתי סופרת חודשי ההריון

115	יד
115	אם נבדקה ע"י רופאה האם נטמאת
115	טו
115	טז
116	להמנע מזרוז בלידה
116	יז
116	דין היולדת בניתוח קיסרי
116	יח
117	פרק י"ב - הפסק בטהרה ושבעה נקיים
117	דין נידה וזבה מן התורה ומה גזרו בזה חז"ל
117	א
117	ב
	שצריכה להמתין ארבעה ימים לפליטת ש'ז או להפליטו בעצמה, ואם צריכה להמתין כך גם ברואה כתם,
118	ובדמי טוהר ובדם בתולים
118	ג
118	ד
118	ה
119	ו
119	ז
119	ח
119	ט
120	י
120	יא
120	יב
120	יג
121	יד
121	טו
121	טז
121	יז
121	יח

122 ----- יט

122 ----- כ

122 ----- כא

123 ----- כב

123 ----- זמן ההפסק בטהרה ודין מוך דחוק

123 ----- כג

123 ----- כד

123 ----- כה

124 ----- כו

124 ----- כז

124 ----- כח

124 ----- כט

125 ----- ל

125 ----- לא

125 ----- לב

125 ----- לג

126 ----- לד

126 ----- לה

127 ----- לו

127 ----- לז

127 ----- כמה בדיקות צריכה לבדוק את עצמה

127 ----- לח

127 ----- לט

128 ----- מ

128 ----- מא

129 ----- מב

129 ----- מג

129 ----- מד

130 ----- מה

130 ----- מו

130	-----	מז
130	-----	מח
130	-----	מט
130	-----	נ
131	-----	הסופרת נקיים על כתם או בדיקת עד, או על דם בתולים, או על דמי טוהר
131	-----	נא
131	-----	דין החוששת לכתמים
131	-----	נב
131	-----	אינה צריכה לספור בפה
131	-----	נג
132	-----	כשהתעורר ספק בספירה או הסח הדעת
132	-----	נד
132	-----	נה
132	-----	נו
132	-----	טענה והקדימה טבילתה
132	-----	נז
132	-----	נח
133	-----	נט
133	-----	ס
133	-----	סא
133	-----	סב
134	-----	סג
134	-----	סד
134	-----	כשיש לה טבעת
134	-----	סה
135	-----	כשיש לה דיאפרגמה
135	-----	סו
135	-----	(המשך) במה בודקת ואיך בודקת
135	-----	סז
135	-----	שתהיה הבדיקה לאור היום

135	----- סח
136	----- שצריך שיהיו השבעה נקיים רצופים
136	----- סט
136	----- דין תולה כתמה במכה
136	----- ע
136	----- עא
136	----- עב
136	----- עג
137	----- עד
137	----- חילוניה שלא בדקה עצמה ובאה לטבול
137	----- עה
137	----- פרק י'ג - זמן הטבילה
137	----- חיוב הטבילה במקוה
137	----- א
138	----- חשיבות מצות עונה
138	----- ב
138	----- אם אין בעלה בעיר
138	----- ג
138	----- דין טבילה שנדחתה אם תטבול בשבת או מצאי שבת וכשאינ בעלה בעיר
138	----- ד
138	----- ה
139	----- תשמיש בליל אידם
139	----- ו
139	----- כיצד טובלת בליל שבת
139	----- ז
140	----- הנהגות נכונות לבלנית
140	----- ח
140	----- ט
140	----- דין טבילה ביום השביעי מבעוד יום
140	----- י

- 141 ----- כלה אם מותרת לטבול ביום השביעי מבעוד יום
- 141 ----- יא
- 141 ----- טעם האיסור לטבול ביום השביעי
- 141 ----- יב
- 142 ----- טעם האיסור לטבול בימים שאחרי השבעה נקיים ביום, ומתי מותרת הטבילה בזמנים אלו
- 142 ----- יג
- 142 ----- לענין טבילה, לילה הוא כדעת הגאונים
- 142 ----- יד
- 142 ----- טו
- 142 ----- אם טבלה מבעוד יום איך יתנהגו הבעל והאשה
- 142 ----- טז
- 143 ----- תשמיש בליל תשעה באב שחל להיות בשבת, ראש השנה ויום כיפור
- 143 ----- יז
- 143 ----- יח
- 143 ----- פרק י"ד - הלכות חציצה
- 143 ----- הגדרה, מהי חציצה
- 143 ----- א
- 143 ----- ב
- 143 ----- ג
- 144 ----- ד
- 144 ----- ה
- 144 ----- חציצה בשערות
- 144 ----- ו
- 144 ----- ז
- 145 ----- ח
- 145 ----- ט
- 145 ----- חציצה בעיניים
- 145 ----- י
- 145 ----- יא
- 146 ----- יב

146	-----	יג
146	-----	דין איפור ותכשיטים
146	-----	יד
146	-----	טו
147	-----	טז
147	-----	יז
147	-----	יח
147	-----	יט
147	-----	אזנים וחוטם
147	-----	כ
147	-----	כא
148	-----	פה, שיניים ובית הסתרים
148	-----	כב
148	-----	כג
148	-----	כד
148	-----	כה
148	-----	כו
149	-----	כז
149	-----	כח
149	-----	כט
149	-----	פצעים, תחבושת וגבס
149	-----	ל
149	-----	לא
149	-----	לב
150	-----	לג
150	-----	לד
150	-----	לה
150	-----	לו
151	-----	עור
151	-----	לז

151	לח-----
151	לט-----
151	חציצה בצפרנים-----
151	מ-----
152	מא-----
152	מב-----
152	מג-----
152	מד-----
153	מה-----
153	מו-----
153	אם לא הדיחה בית הסתרים-----
153	מז-----
153	קרצה שפתותיה, קפצה ידה, מה הדין-----
153	מח-----
153	אם מותרת לאחוז ביד חברתה כשטובלת-----
153	מט-----
154	איך תטבול אשה שאינה יכולה לעמוד-----
154	נ-----
154	אין טובלים על גבי כלים-----
154	נא-----
155	צריך בלנית שתשגיח על הטובלת-----
155	נב-----
155	טבילה אינה צריכה כוונה-----
155	נג-----
155	תרפה גופה בזמן הטבילה-----
155	נד-----
156	פרק ט'ו - עיון, הדחה וחפיפה לפני הטבילה-----
156	עיון הגוף מן התורה, וחפיפה מתקנת עזרא-----
156	א-----
156	מה הדין אם לא עשתה אחד מהם-----

156	----- ב
157	----- מה הדין אם בעליתה מן המקוה מצאה על עצמה חוצץ
157	----- ג
157	----- צריכה לסמוך החפיפה והעיון לטבילה
157	----- ד
158	----- (המשך) מה הדין אם בעליתה מן המקוה מצאה על עצמה חוצץ
158	----- ה
158	----- (המשך) צריכה לסמוך החפיפה והעיון לטבילה
158	----- ו
159	----- מה הדין כשיש בין החפיפה והעיון לטבילה יותר מיום. וכשחל ליל טבילה בליל שבת או מוצ'ש --
159	----- ז
159	----- ח
159	----- ט
160	----- י
160	----- פרק ט"ז - הטבילה וברכתה
160	----- כיצד תברך
160	----- א
160	----- מי שנהגה לברך לאחר שטבלה
160	----- ב
161	----- היכן תברך
161	----- ג
161	----- כלה אינה מברכת שהחיינו
161	----- ד
161	----- אלו נשים מברכות על הטבילה ואלו לא מברכות
161	----- ה
161	----- ו
161	----- ז
161	----- ח
162	----- ט
162	----- כמה טבילות טובלת

162	י
162	הנהגה לטובלת
162	יא
162	רחיצה לאחר המקוה
162	יב
163	פרק י'ז - הלכות מקוה
163	אין טהרה מטומאת נידה אלא טבילה במקוה
163	א
163	מה דין טבילה בים
163	ב
164	דין מים שאובים
164	ג
164	דיני השקה
164	ד
165	נתן סאה ונטל סאה
165	ה
165	טבילה במי מעיין
165	ו
165	טבילה בנהרות
165	ז
166	(המשך) דיני השקה
166	ח
166	ט
166	י
167	כיצד מנקזים את המים למקוה
167	יא
167	יב
167	יג
168	המשכת שאובים
168	יד

168	טו
169	טז
169	מקוה הנעשה משלג וקרח
169	יז
170	יח
170	יט
170	פָּרֶק י'ח - הַלְכוֹת שְׂדוּכִין
170	מצות עשה לישא אשה
170	א
171	במה ואיך מתקדשת האשה
171	ב
171	ג
171	באיזה גיל ישא אשה
171	ד
171	ה
172	עם מי מותר ועם מי אסור להתחתן
172	ו
172	במה מתחייב ובמה זוכה אדם באשתו
172	ז
172	(המשך) עם מי מותר ועם מי אסור להתחתן
172	ח
173	ט
173	י
173	יא
173	יב
173	עכוב נשואין מסבת ממון
173	יג
173	יד
174	מהם ארוסין ומהם הנשואין
174	טו

175	-----	מסיבת ארוסין
175	-----	טז
175	-----	כיצד יבחרו את בן ובת זוגם
175	-----	יז
176	-----	לענין פגישות השדוכים ואם מותר להסתיר מומים
176	-----	יח
176	-----	יט
176	-----	סעודת הנשואין
176	-----	כ
176	-----	(המשך) לענין פגישות השדוכים ואם מותר להסתיר מומים
176	-----	כא
177	-----	כב
177	-----	חתן וכלה מעדות שונות איך ינהגו
177	-----	כג
177	-----	כיצד ינהגו ביום חתונתם
177	-----	כד
178	-----	כה
178	-----	פְּרָק י'ט - הַלְכוֹת עֵרְוֹת וּמְזֻזָּרוֹת
178	-----	פְּרָק י'ט - הַלְכוֹת עֵרְוֹת וּמְזֻזָּרוֹת
178	-----	א
178	-----	עריות שאסרתן תורה ועונשן כרת או מיתת בית דין
178	-----	ב
179	-----	עריות שאסרתן התורה בלאו
179	-----	ג
180	-----	עריות האסורות בלאו הבא מכלל עשה
180	-----	ד
180	-----	שניות הן האסורות מדברי סופרים
180	-----	ה
181	-----	שלושה סוגי ממזרים האסורים לבוא בקהל
181	-----	ו

181	עם מי יכול הממזר להתחתן
181	ז
182	עד לכמה זמן יכול הריון להשתהות
182	ח
182	הזמן הקצר ביותר להריון
182	ט
183	דין אשת איש שודאי מזנה, ודין פרוצה ביותר
183	י
183	אין לאם נאמנות לפסול בנה אלא אלא רק להכשירו
183	יא
184	באיזה אופן נתנה התורה נאמנות לאב לפסול את בנו
184	יב
185	טענה היא שהוא בנו וטען הבעל שאינו בנו ודין המזונות
185	יג
185	אפשר לאשה לראות דם וסת גם בחודשי ההריון הראשונים
185	יד
185	טוען שאינו יכול להוליד כמעט בודאי ומביא אישור רפואי לכך
185	טו
186	רוצה לחזור בו מחזקה שהחזיק את בנו ככשר
186	טז
186	נתקדשה בחופה וקידושין ונתגרשה ע'י רב רפורמי ונשאת לאחר
186	יז
186	באלו אפשרויות נפסלים קידושים ראשונים
186	יח
187	מה דינם של נישואין בערכאות או נישואין רפורמיים
187	יט
187	מזנה בעיר שרובה גויים וטוענת שזנתה רק עם ישראל
187	כ
188	מזנה בעיר שרובה גויים בלא טענה
188	כא

188	-----	תוקף בדיקת הרקמות לענין קביעת אבהות
188	-----	כב
189	-----	פנויה שנתעברה ואינה יודעת ממי, מה דין הולד
189	-----	כג
189	-----	כד
189	-----	כה
189	-----	כו
189	-----	כז
190	-----	פנויה או אשת איש שנתעברה מגוי מה דין הולד
190	-----	כח
190	-----	דין האסופי וילדים מאומצים
190	-----	כט
191	-----	דין הקראים אם מותרים לבוא בקהל
191	-----	ל
191	-----	יבמה שנבעלה לזר ונתעברה מה דינו של הולד.
191	-----	לא
192	-----	האתיופים יהודים הם משבט דן
192	-----	לב
192	-----	הממזר חייב בכל המצוות
192	-----	לג
192	-----	דין הממזרים לעתיד לבוא
192	-----	לד
193	-----	פֶּרֶק כ' - הַלְכוֹת תְּקִנַּת רֵבֵנוּ גְרִישׁ מְאוֹר הַגּוֹלָה בְּאִשָּׁה שְׁנִיָּה
193	-----	קשר הנשואין בתורה
193	-----	א
193	-----	ב
193	-----	שיכול להתנות בממון לפני הנשואין
193	-----	ג
194	-----	חרם דרבנו גרשום, תקנת הקהלות
194	-----	ד

194	-----	מדוע נתקנו התקנות
194	-----	ה
195	-----	היכן נתפשטו התקנות
195	-----	ו
195	-----	גדר התקנה
195	-----	ז
196	-----	אין התקנה חלה אלא על הגברים
196	-----	ח
196	-----	הלך ממקום שנהגו למקום שלא נהגו
196	-----	ט
197	-----	אין התקנה תלויה בדעת האשה
197	-----	י
197	-----	אם צריך ספרדי התרת שבועה כדי לשא אשה על אשתו
197	-----	יא
197	-----	יב
198	-----	קהלה שעברה ממקום שנהגו למקום שלא נהגו
198	-----	יג
199	-----	אם לא קיים מצות פריה ורביה
199	-----	יד
199	-----	מי שאשתו עקרה
199	-----	טו
200	-----	מי שנשתטית אשתו
200	-----	טז
200	-----	אם אין האיש מכוין למצוה
200	-----	יז
200	-----	מי מהתקנות חמורה יותר
200	-----	יח
201	-----	מי שאשתו מורדת
201	-----	יט
201	-----	מי שאשתו עוברת על דת משה ויהודית

201	-----	כ
202	-----	אם מסרבת האשה לקבל גטה
202	-----	כא
202	-----	פריעת חוב בממון אינה מעכבת מתן הגט
202	-----	כב
202	-----	פילגש
202	-----	כג
203	-----	אשה רעה בעלת מצה ומריבה
203	-----	כד
204	-----	למעשה מה הדין היום
204	-----	כה
204	-----	פְּרִק כ'א - קְדוּשַׁת הַכֹּהֲנִים
204	-----	הקדמה בענין הכהנים
204	-----	א
205	-----	הכהנים היום הם כהני חזקה
205	-----	ב
205	-----	הכהנים חייבים לשמור על קדשתם
205	-----	ג
206	-----	אסור זונה וחללה, גרושה וחלוצה לכהן
206	-----	ד
206	-----	איזו גרושה אסורה לכהן
206	-----	ה
207	-----	בית דין כופין לגרש
207	-----	ו
207	-----	ספק גרושה זונה וחללה אסורות
207	-----	ז
208	-----	מי נקראת זונה לענין זה
208	-----	ח
208	-----	מה נקראת בעילה לענין אסורי ביאה
208	-----	ט

208	י
208	אשת כהן שנאנסה
208	יא
209	גיורת
209	יב
209	הבא על השניות מדרבנן
209	יג
209	קדשה אינה זונה לענין זה
209	יד
209	מי היא החללה
209	טו
210	מתי חללה מולידה חללים, שבויה
210	טז
210	יז
210	דין כהן חלל
210	יח
210	יט
211	דין הכהנת
211	כ
211	הבא על הנדה
211	כא
211	כהן שנשא זונה חייב להוציאה
211	כב
211	בת שאביה גוי אם מותרת לכהן
211	כג
212	דין שאר ישראל בגרושה, זונה וחללה
212	כד
212	ישראל הרוצה לעשות עצמו ככהן
212	כה

פֶּרֶק כ"ב - אֲסוּר אֵשֶׁת אִישׁ, מִחֲזִיר גְרוּשָׁתוֹ, חֲדָשִׁי הַבְּחֻנָּה, מְעוּבָּרַת וּמֵינִקֶּת חֶבְרוֹ, קִטְלָנִית, פְּצוּעַ דָּפְא, הַשְּׂמוּשׁ בְּאִמְצָעֵי מְנִיעָה, הַפְּרִיָּה מְלֹאכּוֹתֶיהָ, אֲסוּר גּוֹיָה וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה - הַלְכוֹת אִישׁוֹת. ----- 213
 דִּין אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל וְאֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱמָרוּ----- 213
 א----- 213
 תַּחֲלָתָהּ בְּאוֹנֵס וְסוֹפָה בְּרִצּוֹן----- 214
 ב----- 214
 דִּין שְׁבוּיָה----- 214
 ג----- 214
 נֶאֱמָרוּ בְּעִיר----- 214
 ד----- 214
 פֶּסְקוֹ לֵה בֵּית דִּין בְּטַעוֹת----- 215
 ה----- 215
 מֵה תַּעֲשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁנֶּאֱמָרוּ----- 215
 ו----- 215
 דִּין אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁזָּנְתָה בְּרִצּוֹן----- 216
 ז----- 216
 קִנְיָה לֵה בְּעֵלָה וְנִסְתָּרָה----- 216
 ח----- 216
 בְּאִיזוֹ בְּעֵלָה נֶאֱסָרָה עַל הַבֵּעַל וְעַל הַבּוֹעֵל----- 216
 ט----- 216
 לֹא יִקְנֵה בֵּינוֹ לְבֵינָה----- 217
 י----- 217
 אִם הִיא הַבּוֹעֵל גּוֹי וְנִתְגִּיר אַחֵר כֵּךְ----- 217
 יא----- 217
 אֵין אוֹסְרִים עַל הַיְחוּד----- 217
 יב----- 217
 אִם יֵשׁ עַד אֶחָד שֶׁזָּנְתָה----- 218
 יג----- 218
 דִּין הַרְבֵּה עֵדִים פְּסוּלִים----- 218
 יד----- 218

- 218 ----- ראה הוא עצמו את אשתו מזנה
- 218 ----- טו
- 218 ----- מה יראו העדים ותאסר
- 218 ----- טז
- 219 ----- אם אומרת בעצמה שזנתה, האם נאמנת
- 219 ----- יז
- 219 ----- אם נאמנת אשת כהן לומר שנאנסה
- 219 ----- יח
- 219 ----- אם ראו בה דבר מכווער
- 219 ----- יט
- 220 ----- זנה עם אשת איש ועשה תשובה אם חייב להודיע לבעלה
- 220 ----- כ
- 220 ----- נבעלה באבר מת
- 220 ----- כא
- 221 ----- אסורה לבעל אסורה לבעל גם כשלא היו עדים
- 221 ----- כב
- 221 ----- נשאה בנשואין רפורמיים או אזרחיים וזנתה, מה הדין
- 221 ----- כג
- 222 ----- ספק ספקא בשעת הדחק להתירה לבעל אחר שכבר נשאה
- 222 ----- כד
- 222 ----- ספק ספקא להתיר באפן שונה
- 222 ----- כה
- 223 ----- זנתה תחת בעלה אם תגלה לו
- 223 ----- כו
- 223 ----- אם נשאה לשני וגרשה, אסורה לינשא לראשון
- 223 ----- כז
- 224 ----- אם לא היתה נשואה כדת לראשון מותרת לחזור אליו
- 224 ----- כח
- 224 ----- נשאה לשני ויצאה בגט ורוצה לחזר לראשון שהיתה נשואה לו בנשואין אזרחיים
- 224 ----- כט

- 224 ----- חיוב שלושת חדשי הבחנה
- 224 ----- ל
- 225 ----- גם עקרה צריכה להמתין
- 225 ----- לא
- 225 ----- מעוברת מראשון בלא נישואין ונשאת לשני ורוצה לחזור לראשון
- 225 ----- לב
- 226 ----- מחזיר גרושתו אינה צריכה להמתין, ואם מונים חודשי הבחנה מזמן כתיבת הגט או מסירתו
- 226 ----- לג
- 226 ----- פנויה שזנתה או נאנסה אינה צריכה להמתין
- 226 ----- לד
- 226 ----- אין בכח בדיקת הריון לקצר זמן ההמתנה
- 226 ----- לה
- 227 ----- גם פילגש צריכה המתנה. וגויה שחיתה עם ישראל, נתגירה ובאה לנשא לו אינה צריכה ג'ח הבחנה
- 227 ----- לו
- 227 ----- אסור לישא מעוברת או מינקת חברו
- 227 ----- לז
- 227 ----- גזרה זו חמורה מחדשי הבחנה
- 227 ----- לח
- 228 ----- דין מחזיר גרושתו
- 228 ----- לט
- 228 ----- דין נתעברה אשתו מאונס
- 228 ----- מ
- 228 ----- באילו אופנים מותר לישא מינקת חברו
- 228 ----- מא
- 228 ----- מב
- 229 ----- דין קטלנית
- 229 ----- מג
- 229 ----- מי שמתו שתי נשיו
- 229 ----- מד
- 229 ----- מי שנתגרשה שתי פעמים

229	מה
230	אשת איש שטוענת על אחר שמשדלה לזנות
230	מו
230	דין פצוע דכא
230	מז
230	אשה שנכרתת רחמה
230	מח
231	אסור סרוס
231	מט
231	נ
231	נא
232	גלולות למניעת הריון
232	נב
232	מתי מותרת לשמש במוך
232	נג
233	נתוח לכריתת רחם אם מותר
233	נד
233	מותר לשמש עם אשתו לאחר שנכרתת רחמה
233	נה
233	הפריה מלאכותית
233	נו
234	הפריה מלאכותית לפנויה
234	נז
234	הפריה מבחנה
234	נח
235	מה מוכרח לעשות כדי לקיים מצות פריה ורביה
235	נט
235	בדיקות רפואיות בזמן ההריון
235	ס
236	אסור ביאה עם גויה

236	----- סא
236	----- דיין הבא על הגויה
236	----- סב
236	----- תשובה
236	----- סג
238	----- אסור הוצאת זרע לבטלה
238	----- סד
238	----- אסור יחוד עם הערוה
238	----- סה
239	----- סו
239	----- סז
239	----- סח
240	----- אסור משכב זכור ונשים מסוללות
240	----- סט
240	----- עניני קדושה שבין איש לאשתו
240	----- ע
240	----- עא
241	----- עב
241	----- עג
241	----- פָּרֶק כ'ג הַלְכוֹת קְדוּשִׁין
241	----- אין נעשית אשת איש אלא ע'י קדושין כדת
241	----- א
242	----- קדושין ללא עדים אינם קדושין
242	----- ב
242	----- חכמים אסרו קדושי ביאה
242	----- ג
242	----- החלוק בין ארוסין וקדושין לנשואין
242	----- ד
243	----- זוג שנתגירו צריכים קדושין כדת משה וישראל
243	----- ה

243	-----	כיצד מקדש בכסף, טבעת
243	-----	ו
244	-----	צריך ליחד עדים
244	-----	ז
244	-----	שיכול לומר הרי את מקודשת בלשון לעז
244	-----	ח
244	-----	טעה ולא אמר 'לי' או 'כדת משה וישראל'
244	-----	ט
245	-----	נתן בשתיקה
245	-----	י
245	-----	מקדש בטבעת שקנה לו אביו
245	-----	יא
245	-----	מקדש בטבעת שאולה
245	-----	יב
246	-----	יקדש בטבעת שאין בה אבן
246	-----	יג
246	-----	יש המקדשים בטבעת כסף
246	-----	יד
247	-----	מקדש בטבעת על מנת להחזיר
247	-----	טו
247	-----	כיצד ימסור לידה את הטבעת
247	-----	טז
248	-----	קדושין ע"י שליח
248	-----	יז
248	-----	יכול האב לקדש את בתו קטנה אף שלא לדעתה
248	-----	יח
249	-----	נאמנות האב לומר קדשתי את בתי
249	-----	יט
249	-----	בוגרת מגיל שתים עשרה וחצי מתקדשת רק לדעתה וברצונה
249	-----	כ

249	אין הבן יכול לקדש אלא מגיל שלש עשרה שנה
249	כא
250	כשרות עדי הקדושין
250	כב
252	אינה מתקדשת אלא לרצונה, ואיש המקדש באונס הוי ספק קדושין
252	כג
252	אף אם אנסוה לומר רוצה אני, אינה מקודשת
252	כד
253	קדושי שכור
253	כה
253	דיני ממונות עקב בטול נשואין
253	כו
253	בזמננו נעשים הארוסין והקדושין ביחד
253	כז
254	ברכות הארוסין והקדושין הן ברכות השבח
254	כח
254	ברכת הארוסין מותרת בדיעבד בלא כוס ובלא עשרה משא'כ ברכות הנשואין
254	כט
254	הרב המקדש צריך לטעום מן היין אחר ברכת ארוסין, ואחר ברכות הנשואין אין חיוב כ'כ
254	ל
254	בברכת ארוסין צריך לכוין להוציא את החתן ידי חובה משא'כ בנשואין
254	לא
255	המתנה שנותן לחברו לכבוד נשואיו - שושבינות
255	לב
255	אין בשושבינות חשש רבית
255	לג
255	מה מברכים בשבעת ימי המשתה
255	לד
256	מתי מברכים אשר ברא בלבד
256	לה

- 256 ----- כיצד מברכים שבע ברכות בבית החתן
- 256 ----- לו
- 256 ----- לכוין להוציא בברכת הגפן
- 256 ----- לז
- 257 ----- הנושא לפני שבת צריך יחוד שקונה
- 257 ----- לח
- 257 ----- פֶּרֶק כ'ד הַלְכוֹת פְּתוּבוֹת - דִּינֵי מְמוֹנוֹת שְׂבִין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ
- 257 ----- מדוע תקנו חכמים כתובה לאשה
- 257 ----- א
- 258 ----- אם חיוב כסף הכתובה מן התורה או מדברי חכמים
- 258 ----- ב
- 258 ----- דקדוק בנוסח הכתובה
- 258 ----- ג
- 259 ----- כתובת גרושה, אלמנה וגירות
- 259 ----- ד
- 259 ----- שלא יפחות ממנה ומאתים
- 259 ----- ה
- 260 ----- כיצד יכתוב את סכום הכתובה
- 260 ----- ו
- 260 ----- עוד דקדוקים בנוסח הכתובה
- 260 ----- ז
- 261 ----- ח
- 261 ----- ט
- 262 ----- שיחתמו שני עדים בכתובה
- 262 ----- י
- 262 ----- אין החתן יכול לטעון לא ידעתי מה היה כתוב בכתובה
- 262 ----- יא
- 263 ----- אם יחתום החתן בכתובה
- 263 ----- יב
- 263 ----- כתובה שנאבדה

263	----- יג
263	----- חתימת העדים על כתובה דאירכסא
263	----- יד
264	----- מי שאינו יכול לגרש את אשתו אם חייב לכתוב לה כתובה
264	----- טו
264	----- הנושא בעולת עצמו או בעולת אחר כיצד יכתוב בכתובה
264	----- טז
265	----- זוג גרים שנתגיירו, כיצד ינהגו
265	----- יז
265	----- כתובת גיורת שנתגיירה פחות מבת שלוש שנים, וכתובת שבויה
265	----- יח
266	----- נשא אשה בערכאות ובא עתה לישאנה בחופה וקידושין
266	----- יט
266	----- כיצד יתקנו כתובה כשנמצאו העדים החתומים בה פסולים לעדות
266	----- כ
266	----- כתובה ישנה העומדת לימחק
266	----- כא
267	----- דין טענת דמים
267	----- כב
269	----- אם צריכה האשה לישבע על טענתה
269	----- כג
269	----- אם צריך קידושין שניים לאחר טענת דמים
269	----- כד
269	----- עד מתי יכול לטעון כך
269	----- כה
270	----- מה הם תנאי בית דין
270	----- כו
270	----- כז
270	----- דיני חיוב מזונות לאשתו וילדיה
270	----- כח

270	-----	כט
271	-----	ל
272	-----	לא
272	-----	לב
272	-----	לג
273	-----	לד
273	-----	לה
274	-----	לו
274	-----	לז
274	-----	לח
275	-----	לט
275	-----	מ
275	-----	מא
276	-----	מב
276	-----	מג
276	-----	מד
277	-----	דיני חיוב כסות ומדור לאשתו וילדין
277	-----	מה
277	-----	מו
277	-----	מז
277	-----	מח
278	-----	(המשך) דיני חיוב מזונות לאשתו וילדין
278	-----	מט
278	-----	נ
278	-----	נא
279	-----	דיני חיוב עונה
279	-----	נב
280	-----	נג
280	-----	נד
280	-----	נה

281	-----	נו-
281	-----	נז
281	-----	נח
281	-----	נט
282	-----	ס
282	-----	סא
282	-----	סב
283	-----	דיני חיוב רפואתה
283	-----	סג
284	-----	סד
284	-----	סה
284	-----	דיני חיוב פדיונה
284	-----	סו
285	-----	סז
285	-----	סח
286	-----	סט
286	-----	ע
286	-----	עא
287	-----	עב
287	-----	עג
287	-----	דיני חיוב קבורתה
287	-----	עד
288	-----	עה
288	-----	עו
288	-----	שְׁתֵּהָא יוֹשְׁבַת בְּבֵיתוֹ וְנִזְדוֹגִית מִנְכָסָיו כָּל זְמַן אֶלְמְנוּתָהּ
288	-----	עז
289	-----	עח
289	-----	עט
289	-----	פ
290	-----	פא

290	זכות בנותיו למזונות
290	פב
290	פג
291	שְׁיֵהֶיוּ בְּנוֹתָיו מְמוּנָה נְזוּנוֹת מִנְכָסָיו גַּם לְאַחַר מוֹתוֹ עַד שְׁיִתְאַרְסוּ אוֹ יִבְגְּרוּ
291	פד
291	פה
291	פו
292	הבנים יורשים את כתובת אמם
292	פז
292	פח
292	פט
293	מעשה ידיה לבעלה
293	צ
293	צא
293	צב
294	צג
294	צד
294	צה
295	שזוכה הבעל במציאת אשתו
295	צו
295	שזוכה הבעל בפירות נכסי האשה
295	צז
296	שזוכה הבעל בירושת אשתו
296	צח
296	צט
297	ק
297	קא
297	קב
297	קג
298	קד

299	-----	קה
299	-----	קו
299	-----	קז
300	-----	קה
300	-----	קט
301	-----	קי
303	-----	פְּרָק כ'ה - הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין וְכִיצַד כּוֹתֵב וְנוֹתֵן הַגָּט
303	-----	מצוות עשה מן התורה
303	-----	א
303	-----	אין גרושין אלא ע'י כתיבת ונתינת גט
303	-----	ב
304	-----	הפסוקים המדברים בענין זה
304	-----	ג
304	-----	מה בין גט בטל לגט פסול
304	-----	ד
305	-----	איסור גט מעושה
305	-----	ה
305	-----	באלו אופנים כופין על הגט
305	-----	ו
306	-----	כפיה לגט ע'י גויים
306	-----	ז
306	-----	אם כפאוהו בית דין או גויים לתת גט כשאינו חייב בכך
306	-----	ח
307	-----	מה נחשב כפיה לענין זה
307	-----	ט
307	-----	מי כותב את הגט
307	-----	י
308	-----	צריך שיאמר הבעל לסופר לכתוב ולעדים לחתום
308	-----	יא
308	-----	אם יכול הבעל לצוות 'כתבו ותנו' בכתב

308	יב
309	צריך שיהיה הבעל שפוי בדעתו
309	יג
309	מי כשר לכתוב הגט
309	יד
310	על מה נכתב הגט
310	טו
310	במה נכתב הגט
310	טז
310	דין מוקף גויל בגט
310	יז
310	חק תוכות
310	יח
310	אין צורך בעשיית תגין לאותיות
310	יט
311	אורכו יתר על רוחבו
311	כ
311	שלא יגע רגל הה' וק' בגג האות
311	כא
311	איך יכתוב את היום בגט
311	כב
311	איך יכתוב את הזמן בחודש
311	כג
311	כיצד יכתוב מנין השנים בגט
311	כד
312	כיצד יכתוב ראש חודש בגט כשחל בשני ימים
312	כה
312	אדר ראשון ואדר שני
312	כו
312	דקדוקים בכתובת הגט

312	-----	כז
312	-----	כח
312	-----	כט
312	-----	ל
312	-----	לא
313	-----	לב
313	-----	לג
313	-----	לד
313	-----	לה
313	-----	לו
313	-----	לז
313	-----	לח
313	-----	שיכתוב בגט והרי את מותרת לכל אדם
313	-----	לט
313	-----	דין פירוודים באותיות הגט
313	-----	מ
314	-----	דין נדבק רגל הה' לגג
314	-----	מא
314	-----	הוסיף או גרע אות בטופס או בתורף הגט, מה הדין
314	-----	מב
314	-----	חיוב כתיבת הזמן בגט ואם לא נכתב מה הדין
314	-----	מג
315	-----	נהגו לכתוב זמן לבריאת עולם, דקדוק בכתיבת מילת 'וכדו'
315	-----	מד
315	-----	ארבעה סוגים של גט מוקדם
315	-----	מה
316	-----	גט מאוחר
316	-----	מו
316	-----	כתיבת המקום בגט
316	-----	מז

316 ----- אם יש כינוי לשם העיר

316 ----- מח

317 ----- כתיבת שמות האיש והאשה בגט

317 ----- מט

317 ----- מי שיש לו שם וכינוי, כיצד יכתבו בגט

317 ----- נ

318 ----- מי שיש לו שני שמות בשני מקומות בכל מקום שם אחר

318 ----- נא

318 ----- אם יכתוב שמות אבי האיש ואבי האשה

318 ----- נב

318 ----- אם יכתבו חנלה או חנה

318 ----- נג

318 ----- כיצד יכתבו מי שיש לו שני שמות ובפועל נקרא בשם אחד בלבד. ודין שם לועזי

318 ----- נד

319 ----- אם נקרא בשמו המלא והמקוצר, כגון אליעזר אלי

319 ----- נה

319 ----- אם יוצא שם לועזי משמו העברי

319 ----- נו

320 ----- אם כותבים שם משפחה בגט

320 ----- נז

320 ----- אם הוסיפו לו שם מחמת חולי

320 ----- נח

320 ----- כיצד כותבים שמות הגרים

320 ----- נט

321 ----- גרשון וגרשום

321 ----- ס

321 ----- אם אביו גוי לא יכתבו שם האב כלל

321 ----- סא

321 ----- דוגמאות בכתיבת שמות

321 ----- סב

- 321 ----- סג
- 321 ----- סד
- 322 ----- צריך שיחתמו שני עדים כשרים על הגט
- 322 ----- סה
- 322 ----- שיחתמו במעמד אחד זה בפני זה
- 322 ----- סו
- 322 ----- עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה
- 322 ----- סז
- 323 ----- לא יחתום הסופר כעד
- 323 ----- סח
- 323 ----- שיהיו עדי המסירה אותם שחתמו על הגט
- 323 ----- סט
- 323 ----- שלא תהיה קורבת משפחה הפוסלת
- 323 ----- ע
- 323 ----- כיצד חותמים העדים
- 323 ----- עא
- 324 ----- צריך שיוזכר בגט שהינה משולחת ממנו
- 324 ----- עב
- 324 ----- שימסר הגט ליד האשה בפני העדים
- 324 ----- עג
- 324 ----- שצריך הבעל לעשות ביטול מודעות
- 324 ----- עד
- 324 ----- קריאת הגט לפני נתינתו
- 324 ----- עה
- 325 ----- צריך שיתן את הגט על כף יד האשה
- 325 ----- עו
- 325 ----- בשעה שנותן את הגט צריך שיודיעה מה נותן לה
- 325 ----- עז
- 325 ----- שלא יתיחד הבעל עם אשתו לאחר שצוה את הסופר לכתוב
- 325 ----- עח

- 326 ----- שלא יתיחד הבעל עם אשתו בזמן שבין הכתיבה למסירה
- 326 ----- עט
- 326 ----- שלא יתיחדו לאחר נתינת הגט
- 326 ----- פ
- 327 ----- לסידור הגט די בדיין אחד ואין צורך בבית דין של שלושה
- 327 ----- פא
- 327 ----- שתהא כף ידה פתוחה בעת מסירת הגט
- 327 ----- פב
- 328 ----- אין קפידה אם יוצא הגט אל מחוץ לכף ידה
- 328 ----- פג
- 328 ----- קריאת הגט לפני ואחרי מסירתו
- 328 ----- פד
- 331 ----- פֶּרֶק כ'ו - הַלְכוֹת אִשָּׁה יְבָמָה
- 331 ----- מצות יבום
- 331 ----- א
- 332 ----- מצות חליצה
- 332 ----- ב
- 332 ----- דין יבמה שנשאה לזר לפני שחלצה לאח בעלה
- 332 ----- ג
- 333 ----- אם זינתה היבמה לפני חליצה
- 333 ----- ד
- 333 ----- מי הקודם באחים ליבום וחליצה
- 333 ----- ה
- 334 ----- אם אין היבמה רוצה ביבום
- 334 ----- ו
- 335 ----- זמן יבום וחליצה לאחר שלושה חודשים
- 335 ----- ז
- 335 ----- נהגו בזמן הזה שלא לכוף גם על החליצה
- 335 ----- ח
- 336 ----- איזו מצוה קודמת יבום או חליצה

- ט----- 336
- צריך היבם לקדש את יבמתו לפני הביאה, והוא הנקרא מאמר----- 336
- י----- 336
- יבמה שזנתה לפני חליצה אם מותרת לאותו זר לאחר חליצתה----- 336
- יא----- 336
- דין חליצה או יבום בתוך שלושת חודשי הבחנה----- 337
- יב----- 337
- אם זכאית היבמה למזונות לאחר שלושה חודשי הבחנה----- 338
- יג----- 338
- דין יבם מומר או מחלל שבת ואינו רוצה לחלוץ----- 338
- יד----- 338
- מתי הדין שחולצת ולא מתיבמת----- 338
- טו----- 338
- מצות חליצה בקיצור----- 339
- טז----- 339
- יכולה לחלוץ גם בזמן נידתה----- 339
- יז----- 339
- קביעת מקום לחליצה----- 340
- יח----- 340
- אין סכנה במצות חליצה, ומצות לימוד פנימיות התורה אם יש בה סכנה (בבאורים)----- 340
- יט----- 340
- מי שהוא איטר ברגלו כיצד יחלוץ----- 341
- כ----- 341
- אם יכול ליבם על מנת שמיד אחר כך יפטרנה בגט----- 342
- כא----- 342
- כב----- 342

הסכמות

הסכמות

הלכות טהרה, שידוכין, קידושין, אישות, עריות וממזרות,

יוחסין, דיני ממונות שבין איש לאשתו, גירושין, יבום וחליצה

להלכה ולמעשה בין לספרדים ובין לאשכנזים - הרב אליהו שלומי שליט"א

בהסכמת הרבנים הגאונים שליט"א: מרן רבינו עובדיה יוסף הראשל"צ ונשיא מועצת חכמי התורה, הרב ישראל לאו - הרב הראשי לת"א יפו - ישראל, הרב צבי אלימלך הלברשטאם האדמור מצאנז, הרב יהושע נויברט, הרב אברהם קופשיץ אב"ד ירושלים ורב שכונת נוה צבי, הרב יהושע לוי מנכ"ל המרכז הארצי למען טהרת המשפחה בישראל.

פרק א' - באלו אופנים נעשית האשה נדה

מהיכן באים דמים טמאים

א

אשה שייצא דם ממקורה טמאה, משל משלו חכמים באשה, הרחם שנוצר בו הולד הוא הנקרא מקור ונקרא חדר, וצואר הרחם הוא הנקרא פרוזדור, והעליה היא השבילים שבהם מתבטל שכת זרע שלא (שחלות) וכמו נקב פתוח מן העליה אל גג הפרוזדור ונקרא לול.

דם היוצא מהמקור הוא דם נדה וזיבה וטמא, ודם הפא מן העליה או מצואר הרחם כלו טהור שהוא פמו דם מפה.

{ברייתא בתורת כהנים פרשת קדושים ומובאת ברי"ף פרק ב' בשבועות, וברא"ש פרק י' דנידה סימן ו', וברמב"ם פרק ה' מהלכות איסורי ביאה הלכה ג', ובב"י.}

ב

בין ראתה באנס בין ברצון טמאה, באנס, פגון קפצה וראתה או ראתה דם חמוד, ולרצון שראתה פדרון טבע הנשים.

{גמ' נידה לו: "ואשה כי יזוב זוב דמה הרי אונס אמור הא מה אני מקיים דמה, דמה מחמת עצמה": [דם חימוד] - נידה סו. "תבעו להנשא ונתפיסה צריכה לישב שבעה נקיים" ודם חימוד טמא לדעת הרמב"ם והמאירי ורשב"א ואו"ז אבל לדעת הר"ן אפשר שדם חימוד טהור רק שאגב חימוד מתעוררים דמים טמאים.}

באיזה אופן תהיה נידה מהתורה ובאיזה אופן מדרבנן

ג

אין האשה נטמאת מן התורה עד שתרגיש בציאת הדם מגופה, כלומר עד שתרגיש פתיחת פי המקור או שתרגיש זעזוע הגוף, ואם לא הרגיש אחת מהרגשות אלו, אף על פי שראתה דם נודאי לה שבה מן המקור, הרי היא טמאה מדרבנן.

{גמ' נידה נז: אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה שנאמר דם יהיה זובה בבשרה, עד שתרגיש בבשרה.

רמב"ם איסורי ביאה פרק ט' הלכה א', רמב"ן נידה פרק ד' הלכה א' ובחידושו לנידה נב: רשב"א בתורת הבית בית שביעי שער ד', רא"ה בספר החינוך מצוה ר"ז, חידושי הר"ן נידה נז: נח., אור זרוע חלק א' סימן שנ"א, הגהות מיימוני פרק ד' מהלכות איסורי ביאה אות כ' בשם מהר"מ, סמ"ג לאוין קי"א, אורחות חיים, כל בו סימן פ"ה, רשב"ן, רי"ו נתיב כו' חלק ב', טור ומרן השו"ע בסימן קפג. ועוד, פסקו שזו גזירת הכתוב שאין האשה מטמאה מהתורה אלא אם כן תראה בהרגשה שנאמר "דם יהיה זובה בבשרה עד שתרגיש בבשרה".

[הרגשת זעזוע הגוף] מובאת ברמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק ה' הלכה יז "האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגלים בין עומדת בין יושבת הרי זו טהורה ואפילו הרגיש גופה ונזדעזעה אינה חוששת שהרגשת מי רגלים היא זו וכו'..." מכאן שזעזוע הגוף הוא הרגשה.

[הרגשת פתיחת פי המקור] - תרומת הדשן סימן רמ"ו. שו"ע סימן ק"צ סעיף א'. הרגשת זיבת דבר לח שנוי במחלוקת אחרונים ולהלכה בשו"ע לא נחשבת הרגשה זו להרגשה. וכן פסק בשו"ת שבט הלוי חלק ב' יורה דעה סימן פ"ח שהעיקר כדברי החתם סופר שזיבת דבר לח לא הויה הרגשה. וכן פסק בטהרת הבית. ועפ"י הנ"ל צריך עיון מה דין הנשים בזמננו שלא מצוי שתרגיש אשה בפתיחת פי מקורה או בזעזוע הגוף ואם כן, יוצא, שאין בזמננו אשה טמאת נידה או זיבה מן התורה שכולן נטמאות רק מדרבנן מדין כתמים (חוץ מטומאת לידה) אא"כ תאמר שבריא לה שהרגישה אחת מההרגשות המטמאות מדאורייתא. ואע"פ שיש מן האחרונים שסוברים שהרגשת זיבת דבר לח הוא הרגשה מן התורה, כמו הגאון מהרש"ק והנודע ביהודה, חולקים עליהם החוות דעת, שו"ת אמרי אש ושו"ת יהודה יעלה אסאד ועוד, ואומרים, שאע"פ שאכן הרגשת זיבת דבר לח הוא הרגשה מ"מ צריך שתרגיש את זיבת הדם כשיוצא מן המקור אל הפרוזדור ולהלכה נפסק בשו"ע ובטהרת הבית ושבט הלוי כאמור שזיבת דבר לח לא נחשבת כלל להרגשה מהתורה.

ויש להוסיף מה שכתב החתם סופר (בתשובה חלק יורה דעה סוף סימן קמ"ה בד"ה אך מה נעשה לאחותינו) שאין הרגשה האוסרת מן התורה אלא בפתיחת פי המקור או צער כעקיצת מי רגלים.

בדיקה או קינוח בעד אם טמא מדאורייתא או מרבנן

ד

אִשָּׁה שֶׁרָאָתָה מֵרְאָה דָּם עַל עַד בְּדִיקָה, אִם הִכְנִיסָה אֶת הָעַד לְפְרוֹזְדוֹר הַיּוֹי סִפֵּק טְמֵאָה מִן הַתּוֹרָה, וְנִטְמָאת אֶפְלוּי רְאָתָה טַפַּת דָּם כְּחֻרְדָּל, אֲבָל אִם רַק קִנְחָה עֲצָמָה מְחוּץ לְפְרוֹזְדוֹר וְרָאָתָה דָּם עַל עַד הַבְּדִיקָה הַיּוֹי טְמֵאת כְּתָמִים וְנִטְמָאת רַק אִם הָיָה הַפֶּתֶם גָּדוֹל מִכְּגָרִים, וְהָעַד לָבָן וּמְקַבֵּל טְמֵאָה.

{בגמ' נידה נז: "האשה שהיתה עושה צרכיה וראתה דם רבי מאיר אומר... אלא לאו דלא ארגישה וקתני עומדת טמאה ומשני לעולם דארגישה ואימור הרגשת מי רגלים הוא... עד שהיה תחת הכר ונמצא עליו דם... אי דארגישה עיגול אמאי טהור... לעולם דארגישה ואימור הרגשת עד הוה... נמצא דם על העד שלו... לעולם דארגישה ואימא הרגשת שמש הוה".}

ונחלקו הפוסקים בביאור הגמ', לדעת השב יעקב נמצא דם על עד הוא דרבנן ומהר"ג סבירא ליה דהוי דאורייתא, מפסקי מהרא"י בעל תה"ד שמא הרגשת שמש הוה, הוי ספק דאורייתא, ולדעת הגהות מיימוני בשם רבו מהר"מ הוי דרבנן בלבד, וכן לדעת הרמב"ם שמא הרגשת עד הוה, הוא ספק דאורייתא. ובשו"ע ר"ז פסק שהוי ספק דאורייתא, למהר"מ מלובלין הוי מדרבנן, בפסקי מהרא"י הביא שספק שמא הרגשת עד הוי דאורייתא. וכן דעת הטור והב"ב בשם הראב"ד, לרשב"א הוי ספק דאורייתא, פרדס רימונים, סדרי טהרה, חת"ס, נטע שעשועים פסקו שמראה על עד הוא ספק של תורה וכן פסק טהרת הבית.}

הטילה מים וראתה או שמשה וראתה

ה

לְהִלְכָה לֹא חִיִּשְׁיָן שְׂמֵא הִרְגִּישָׁה הִרְגִּישָׁה הַמְטֵמָאָה מִן הַתּוֹרָה וְסִבְוָה הֵיְתָה שֶׁהִרְגִּישָׁת מִי רְגָלִים הֵיְתָה אוֹ סִבְוָה הֵיְתָה שֶׁהִרְגִּישָׁת שְׂמֵשׁ הֵיְתָה, וְלִכֵּן אִם רָאָתָה לְאַחַר הִטְלַת מִי רְגָלִים, אוֹ רָאָתָה לְאַחַר תְּשֻׁמִּישׁ דָּם עַל הַסֶּדִין אוֹ עַל בְּשָׂרָה אוֹ עַל גֵּיד טוֹאֵלֵט שֶׁקִּנְחָה בּוֹ, יֵשׁ לְאוֹתוֹ מֵרְאָה דִּין כְּתָמִים מְדַרְבָּנָן שְׂאִינוּ מְטֵמָא אֶלְאָ אִם כֵּן הוּא גָּדוֹל מִכְּגָרִים (עגול בקטר שני סנטימטר) וְנִרְאָה עַל דְּבַר הַמְקַבֵּל טְמֵאָה שֶׁצָּבְעוּ לָבָן.

באיזה אופן תבדוק בעד ויהיה לו דין כתמים בלבד

ו

אִשָּׁה שֶׁבְּדִיקָה עֲצָמָה בְּעַד, וְנִתְנָה דַּעְתָּהּ אִם תִּרְגִּישׁ בְּפִתִּיחַת פִּי הַמְּקוֹר אוֹ זַעְזוּעַ הַגּוּף, אָף עַל פִּי שֶׁהִכְנִיסָה הָעַד בְּעֵמֶק צוּאָר הַרְחָם, נֶאֱמָנֶת לומר בְּרִי לִי שֶׁלֹּא הִרְגִּישָׁתִי אֶת הַהִרְגִּשׁוֹת הַנִּזְכָּרִים, וְתִהְיֶה טְמֵאָה בְּטְמֵאת פֶּתֶם מְדַרְבָּנָן בְּלִבְד, וּבִתְנַאי שֶׁיְהִיָּה פֶּתֶם הַדָּם עַל הָעַד גָּדוֹל מִכְּגָרִים וְהָעַד לָבָן וּמְקַבֵּל טְמֵאָה.

{עפ"י מה שכתבנו לבאר סעיף ג' שבזמננו סתם אשה אינה מרגשת בפתיחת פי המקור או זעזוע הגוף צ"ע אם סתם בדיקה בעד אין דינה ככתם בלבד עם כל המשתמע מכך, והיות ועוד לא שמענו מפי קודשו של מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א מה דעתו בזה אין אני מעיז להורות בזה דבר חידוש.

ועוד יש להזכיר תשובת מהר"מ מלובלין (סימן ב) שהביא דברי הרמב"ם והגהות מיימוני בשם מהר"מ ולא העיר על סתירה ביניהם ומשמע מזה שלא סובר כהכרתי ופלתי שיש מחלוקת ביניהם ולדעתנו לכול"ע אם אומרת שלא הרגישה בבדיקת העד הוי רק מדרבנן וכן דעת רי"ו (סימן כה). ובשו"ת צמח צדק מליבאוויטש (י"ד סימן צ"ח אות ו') כתב בשם שו"ת גבעת שאול שאם בדקה בעד ולא הרגישה הוי רק מדרבנן. ועיין במשמרת הטהרה חלק א' אות ה', עין לא ראתה זולתך מראות אלהים, ראשונים ואחרונים, כמים לים מכסים ואכמ"ל.

כתם בזמן שינה – מה דינו

ז

אִשָּׁה שְׁרָאָתָה כְּתָם בְּזִמְנֵי הַשְּׁנָה אֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא בָּא בְּהַרְגֵּשָׁה אֶלָּא אָנוּ דְּנִים בּוּ דִין כְּתָם מְדַרְבְּנָן. {תורת השלמים בסימן ק"צ הביא תשובת חוט השני שנראה מדעתו שאשה שראתה כתם בשינה הוא דאורייתא כי כנראה הרגישה אלא שמחמת השינה לא נתנה דעתה לכך, וחלק עליו התורת שלמים שאם היתה לה הרגשה בכך הייתה מרגישה כמו שתרגיש אם צריכה להתפנות לנקביה.}

צריך הרחקות ונקיים על ראייה מדאורייתא ומדרבנן

ח

בֵּין אִם נִטְמָא הַנְּדָה מִהַתוֹרָה בֵּין מְדַרְבְּנָן (בְּטִמְאַת כְּתָמִים) צְרִיכָה הַפְּסֵק בְּטַהֲרָה וְשִׁבְעָה נְקִיִּים וְטְבִילָה בְּמִקְוָה וְכוּן שְׂאָר דִּינֵי הַהֲרַחְקוֹת בְּזִמְנֵי נְדִיטָה.

איסור נגיעה בנידה גם כשאין בה דרך חיבה

ט

אֵין הַבְּדִיל בֵּין אִסוּר קְרִיבָה לְנִדָּה נְשׂוּאָה אוּ פְנוּיָה, הַבָּא עַל אַחַת מֵהֶן בְּכִרְתּוֹ וְהַקְרִיבָה בְּחַבּוּק וְנִשׁוּק וְכַדוּמָה בְּלֵאוּ. וְנִגְיָעָה בְּהֵן אֵף עַל פִּי שְׂאִינָה נְגִיעָה שֶׁל חֶפֶה אִסוּרָה מְדַרְבְּנָן, וְיֵשׁ לְתַת עַל כֶּף אֶת הַדְּעַת בְּמִקְוֹמוֹת שְׂמִצְטוּפִים אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, כְּגוֹן בְּחִנּוּיֹת אוּ בְּאוּטוּבּוּסִים אוּ אֶפְלוּ בְּסִתָּם הַלִּיכָה בְּרַחוּב, שְׁעֵבְרָה גּוֹרְרֹת עֵבְרָה וּמְצוּהָ גּוֹרְרֹת מְצוּהָ וְהַבָּא לְטַהֵר מְסִיעִין אוֹתוֹ.

{דין קריבה לעריות בחבוק ונשוק וכדומה הוא אסור לאו מן התורה לדעת הרמב"ם, סמ"ג, ספר החנוך, המאירי, רבנו יונה, הריטב"א הריב"ש והרשב"א, וכן פסק מרן השלחן ערוך באבן העזר סימן כ סעיף א'}

”הבא על אחת מן העריות דרך איברים או שחבק ונשק ונהנה בקרוב בשר הרי זה לוקה וחשוד על העריות”.

והרמב”ם מחמיר אפילו בנגיעה שאינה של חיבה כמו מישוש הדופק להחשיבה כאביזריהו דגלוי עריות, וחל עליה הדין של יהרג ואל יעבור, ואף על פי שלא הסכימו האחרונים במישוש הדופק כיון שאינו של חיבה, אבל הסכימו בשאר קריבות שהן של חיבה.

ונגיעה בנדה אפילו נגיעה שאין בה חיבה אסורה על כל פנים מדרבנן, וכן כתב הגר”ח פלאג’י בשו”ת לב חיים ח”ב סי’ ד’.

י

מִתָּר לְמִסֵּר חֶפְצֵי אִו מְטַבֵּעַ מִיָּדוֹ לְיָדָהּ שֶׁל אִשָּׁה נְדָה וְכֵן מִיָּדָהּ לְיָדוֹ, שֶׁלֹּא הִחְמִירוּ בְּזֶה חֲכָמִים אֲלָא בְּאִשְׁתּוֹ נְדָה, וְכֵמוֹ שֶׁנִּבְאָר בְּפָרְק ד’ סְעִיף ד’.

{כ”כ הרשב”א בתשובה (סימן אלף וקפ”ח) וכ”כ הגר”ח פלאג’י בשו”ת חיים ושלום ח”ב סי’ י”ז, שבאשתו נידה ליבו גם בה ובקריבות מועטת איכא למיחש להרגל עבירה מה שאין כן שאר נשים ולכן לא אסרו חכמים בזה.}

יא

לְאוֹר הַמְּבֹאָר לְעֵיל יֵשׁ לְהוֹרוֹת שֶׁהַנְּזָקֵק לְטַפּוֹל רְפוּאֵי מְכָל סוּג שֶׁהוּא הַמְצָרִיף נְגִיעָה, אֲפִלוּ שֶׁאִינָהּ שֶׁל חֶבֶה, יִלָּךְ לְטַפֵּל, אִם הוּא אִישׁ אֲצֵל רֹפֵא, וְאִם הִיא אִשָּׁה יִלָּךְ אֲצֵל רֹפֵאָה, בֵּין בְּטַפּוֹל שְׁנַיִם, בֵּין אֲצֵל רֹפֵא מְשֻׁפָּחָה אוֹ רֹפֵא מְמַחָה, וְכֵן יֵשׁ לְהַקְפִּיד בְּכָף בְּבֵיתֵי הַחוּלָיִם וּבְמִיָּחַד בְּמַחְלָקוֹת הַלְדָּה וְהַיִּלְדוּת, שֶׁיִּטְפְּלוּ הַנְּשִׂימִים עַל יְדֵי צְוֹת אֲחִיוֹת וְרֹפֵאוֹת בְּלִבָּד, אֲלָא אִם כֵּן יֵשׁ חֲשָׁשׁ לְפַקוּחַ נַפְשׁ, שֶׁהַרֹּפֵאִים נוֹתְנִים עֵינֵיהֶם בְּמִקוֹם הַתְּרָף, וְעֵזֵי פָּנִים שֶׁבִּדוֹר וְהִיִּתֵּר פְּרוּצִים בְּעֵרִיוֹת מְסִתְּנֵתֵרִים אַחֲרֵי טַעֲנָה שֶׁל בַּעֲבִידָתָהּ טְרִיד. וְכֵן הַדִּין בְּרֹפֵאִים פְּרֻטִיִּים וּמְמַחִים חֲרָדִים אוֹ חִלּוּנִיִּים, שֶׁיֵּשׁ לְהַעֲדִיף בְּאִפְסוֹן נַחֲרָץ רֹפֵאָה לְאִשָּׁה אֶף עַל פִּי שֶׁאִינָהּ הַמְּמַחִית בְּיוֹתֵר, אֲלָא אִם כֵּן מְדַבֵּר בְּחֲשָׁשׁ לְפַקוּחַ נַפְשׁ וְכַנ”ל.

אם מותר להדריך זוג שחיים בלא קידושין

יב

תִּקְנֵנוּ הַפּוֹסְקִים שֶׁהַפְּנוּיּוֹת לֹא יִטְבְּלוּ אֲלָא עַד סְמוּךְ לְחַפְתָּנוּ, וְזֶה כִּדֵּי שֶׁלֹּא יְבֹאוּ לְיָדֵי אֲסוּר זְנוּת שֶׁל בִּיאַת פְּנוּיָהּ, מְכָל מְקוֹם בְּדוֹרְנוֹ, שֶׁהַעוֹסְקִים בְּקְרוּב רְחוּקִים מְטַפְּלִים גַּם בְּקְרוּב שֶׁל זוּגוֹת הַחַיִּים יַחַד לְלֹא נִשְׂוֵאִין, אִין מְקוֹם לְדַחוּת אֲבָן אַחַר הַנּוֹכַל וְלְהַתְעַלֵּם מְרֻצוֹנָם לְשִׁמּוֹר דִּינֵי טְהָרָה, וְהַמְּחִיר בְּזֶה אִינוּ אֲלָא מִן הַפְּתִמִּיהִים, שֶׁהֲרִי הַשְּׂאֲרוֹתָם יַחַד אִינָהּ תְּלוּיָהּ בְּטְהָרָה, וְקב”ה חוֹשֵׁב מְחֻשְׁבוֹת לְבִלְתֵּי יָדַח מְמַנּוֹ נְדָח, אֲלָא שֶׁהִיוֹת וַיִּצְאָה תִּקְנָה זֹאת מִתַּחַת יָדָם שֶׁל הַפּוֹסְקִים יֵשׁ לְעֲשׂוֹת שְׂאֵלַת חֲכָם בְּכָל מְקָרָה מְהֵרָא לְגוֹפוֹ.

פרק ב' – דיני מראות הדם וכללי ההוראה בהם

מי כשר לפסוק במראות

א

מצד הדין יכול כל אדם פשוט מיישראל לפסק בראית מראות, בין מראות דאורייתא ובין דרבנן, ובתנאי שהוא יודע אילו צבעים טמאים ואילו טהורים והוא בעל ראיה טובה ויודע להבדיל ולהגדיר בכל מראה איזה סוג צבע הוא, ואין צורך בזה שתהיה לו סמיכת חכמים מיוחדת להורות.

אבל בהרבה מהמקרים מתלווה אל המראה שאלה בדיני טהרה, ובשל כך יש צורך בחכם שהוא רב מורה הוראה מבקש שנסמך להורות בדינים אלו. למעלה ממונו עדיף רב מורה הוראה שנסמך להורות בשאר חלקי התורה הנוהגים להלכה בזמן הזה, שהרי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ועדיף "חכם שלם" על "חצי חכם". וגם ברב גדול הבקי בכל חדרי התורה קומא לן כחא דהתנרא עדיף, והחכם שמשתדל להתיר אשה לבעלה ונחור רב בידיעת התורה וכללי ההוראה להתיר, הוא המבחר יותר, שהולך בדרך דוד המלך שהיה מלכלך ידיו בדם ושפיר ושלחה ומבזה כבודו על מנת להתיר אשה לבעלה, ובדרך רבותינו חכמי הגמרא ששפחו את רבי אלעזר ברבי שמעון על חכמתו הגדולה במראות דמים להתיר.

{גמ' ברכות ד. "כך אמר דוד לפני הקב"ה רבוננו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה וכו'..."}

גמ' בבא מציעא פד: "...נפק לבי מדרשא אייתו לקמיה שתין מיני דמא, טהרינהו, הוה קא מרנני רבנן ואמרי סלקא דעתך לית בהו חד ספק, אמר להו אם כמותי הוא יהיו כולם זכרים ואם לאו תהא נקבה אחת ביניהם, היו כולם זכרים ואסיקו להו ר' אלעזר על שמיה, תניא, אמר רבי כמה פריה ורביה ביטלה רשעה זו מישראל".}

אלו מראות טהורים ואלו טמאים

ב

כל מראה אדם, בין אם היה פהה הרבה או עמק, וכל מראה שיש בו אדמומית טמאים, וכן כל מראה שחור. {במשנה נידה יט. "חמישה דמים טמאים באשה, האדום, והשחור, וכקורן כרכום, וכמימי אדמה וכמזוג, בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי ובית הלל מטהרים. ומבואר בחידושי הרשב"א והריטב"א והר"ן (נידה יט.) שאנו מטמאים כל הנוטה למראה אדום או שחור. וכן הראב"ד בהשגות כתב שכל מראה אדמומית טמא. וכן כתבו רמב"ן, רשב"ץ, הטור, וכן מובא בב"י.

ולגבי הצבע השחור שנינו בנידה יט. שחור כחרט, דיהא מכן טהור. וכתב הרשב"א בתורת הבית הקצר (בית ד' שער א') "...ועוד טמאו חכמים את השחור מפני שתחילתו אדום היה אלא שלקה" וכן פסקו רש"י ורא"ש ששחור טמא מדרבנן.

ג

מראַה חוּם פְּהָה הַדּוּמָה לְצַבֵּעַ הַקֶּפֶה טְהוֹר בֵּין בְּכַתְּמֵם בֵּין בְּבִדְיֻקַּת עֵד, וְאֵינּוּ טָמֵא אֶלָּא אִם כֵּן בָּא בְּהִרְגָשָׁה וְחוּם בְּהִיר טְהוֹר אִף אִם בָּא בְּהִרְגָשָׁה.

{כתב היעב"ץ "...מראה ברוין (חום) שאפילו יהיה עמוק הרבה אינו אלא כדיהה דשחור שהוא טהור מן הדין בלי ספק ולכן אין להחמיר בו כלל, וכן פסקו להלכה הסדרי טהרה, ערוך השולחן וציץ אליעזר. לדעת לחם ושמלה ויפה נוף צבע חום טמא, ולדעת הרב יצחק אלחנן בתשובה יהיה החום טמא בבדיקות וטהור בכתמים.

לדעת הבית מאיר והבית שלמה יהיה החום טמא רק אם בא בהרגשה, ובספר טהרת ישראל כתב להקל במראה חום בבדיקות וכל שכן בכתמים, וכן פסק במשמרת הטהרה.

ד

מִרְאָה לְבָן בְּכָל הַגִּוּנִים שְׁלוֹ, כּוֹלֵל מִרְאָה אֶפֶר, כָּלֶם טְהוֹרִים, וְכֵן מִרְאָה יָרֵק וְצָהָב בְּכָל הַגִּוּנִים שְׁלֵהֶם, רַק שְׁלֵא תִהְיֶה בָּהֶם אֲדֻמוּמִית, וְכֵן מִרְאָה הַזָּהָב, חֲלִבּוֹן הַבִּיצָה וְהַשְּׁעוּהַ כָּלֶם טְהוֹרִים אֶפְלוּ רְאֵתָה אוֹתָם בְּהִרְגָשָׁה, וְאֵצ"ל בְּבִדְיֻקוֹת אוֹ בְּכַתְּמֵים שְׁהֵם טְהוֹרִים בֵּין בִּימֵי שְׁבַעַה נְקִיִּים וּבֵין בִּימֵי טְהוֹרָתָהּ.

מראה שנשתנה מראיתו

ה

אִשָּׁה שֶׁרְאֵתָהּ מִרְאָה טְהוֹר כְּמִרְאָה הַזָּהָב בְּלֵא הִרְגָשָׁה וְהִתִּירוּ הַחֲכָם וְאַחַר כֵּן נִשְׁתַּנְּה מִרְאִיתוֹ לְצַבֵּעַ אָדָם יִשְׂאֵר הַמִּרְאָה בְּהִתְרוֹ, שְׁהִירֵי בְּכַתְּמֵים שׁוֹמְעִים לְהִקָּל.

וְאִם הָיָה הַמִּרְאָה ע"י הִרְגָשָׁה יֵשׁ לְהַחְמִיר לְחִזֹּר וּלְטַמְּאוֹ. וְאִם הָיָה זֶה ע"י בְּבִדְיֻקַּת עֵד, הַמִּקָּל בְּמִקוֹם צָרֹךְ יֵשׁ לוֹ עַל מָה שְׁיִסְמֹךְ.

ו

אִם נִשְׁתַּנְּה הַמִּרְאָה וְהִכְהִתָּה מִרְאִיתוֹ אֲבָל אֵינּוּ שָׁחֹר מִמֶּשׁ, יִשְׂאֵר הַמִּרְאָה בְּהִתְרוֹ אֶפְלוּ רְאֵתָה אוֹתוֹ הָאִשָּׁה בְּהִרְגָשָׁה.

ז

נְאֻמְנָת אִשָּׁה לּוֹמֵר שֶׁהָיָה הַמִּרְאָה לְבָן בְּתַחֲלִיתוֹ וְאַחַר כֵּן נִשְׁתַּנְּה לְגִוּן אָדָם וּמִתְּרַת לְבַעֲלָהּ.

ח

אם אומרת האשה שהיה המראה אדם ונשתנה לצבע מהצבעים הטהורים, אם טוענת ודאי אסורה לבעלה, ואם מסתפקת בדבר, הואיל והחכם אינו מסתפק במראה שלפניו שהנו טהור, יורה לאשה שהיא טהורה.

רחיצה בזמן שבעה נקיים

ט

מתר לאשה לרחץ בזמן שבעת הימים הנקיים בין במקלחת בין באמבטיה ואינה צריכה לחוש שמא יצא ממנה דם וישטרף במים או שמא ישתנה מראה טמא לטהור מחמת המים.

אם צריכה לשמור מראה שעלול להשתנות

י

אשה שטהר לה החכם מראה יכולה לזרקו ואינה צריכה לחוש לשמור אותו שמא ישתנה מראהו לטמא, ואפלו אם יודעת בעצמה שמראות שלה משתנים לאחר זמן מטהור לטמא ולכן אינה יכולה לטהר לבעלה, יכולה לזרק את המראה אחר שראתה בנדאות שצבעו טהור או שטהר לה אותו החכם.

אם צריך החכם להמתין שיתבש המראה

יא

יבדק החכם את המראה בין אם הוא לח או יבש וא"צ לחכות שיתבש הלח, שאין לו לדון אלא מה שעניו רואות וידון את המראה כמו שהובא לפניו.

מתי נאמנת אשה לומר שמראה כגון זה טיהור לי חכם

(ובפרק ג' יח')

יב

אשה שראתה מראה, בין בהרגשה בין שלא בהרגשה, ואבדה אותו, נאמנת לומר שמראה טהור היה. שהרי דין של עד אחד נאמן באסורים נלמד מאשה שכתוב בה "וספרה לה" ולמדו חז"ל לה - לעצמה, שנאמנת לספור לעצמה.

יג

אם אבד המראה לפני שראה אותו החכם, נאמנת האשה לומר על מראה אחר שהראשון היה כמותו. ואם רוצה החכם שהוא טהור מתרת לבעלה.

יד

נאמנת האשה להעיד על עד בדיקה או פתם שחכם פלוני טהר לה עד בצבע פזה, ואפלו אם מסתפק החכם באותו צבע אם טמא הוא או טהור יכול לסמוך על עדותה ולהתירה לבעלה, ואם היה המראה בהרגשה והחכם מסתפק בו אינה נאמנת וחוששים שטמא טועה בדמיונה.

הראתה לחכם ואח"כ רוצה להראות את המראה לחכם שני אם מותר, ומתי יכול חכם לסתור דברי חברו

טו

אשה ששאלה חכם וטמא מראה שהראתה לו ורוצה להראותו לחכם אחר צריכה להודיע לשני שכבר שאלה לראשון והורה בו אסור, ואז יראה השני, אם טעה הראשון בדבר המפריש בפוסקים להתיר, יכול להתיר, ואם לאו אינו רשאי להתיר, וחכם שמחמיר נגד דעת מרן השלחן ערוך לספרדי נחשב כטועה בדבר המפריש בפוסקים. אבל להחמיר ולאסור יכול השני אם יש לו ראיות מהפוסקים או אפלו אם הוא דבר התלוי בשקול הדעת.

טז

אם הראתה האשה מראה לחכם וטמא לה יכולה להראות מראה אחר פיצא בזה לחכם אחר ויטהר לה.

יז

אם חכם ראשון טמא ולחכם שני יש קבלה מרבנותיו לטהר מראה פזה, יכול השני לטהר. וכן אם ראשון טמא על סמך שקול הדעת ולשני יש ראיות מדברי רב האחרונים, יכול השני לטהר.

אם יכול החכם לראות מראות בלילה

יח

חכם הבקי בראית מראות יכול לראות מראות בלילה לאור מנורה חשמלית, שיינדע להעריך את השוני שעושה אור המנורה בגוני המראות, ואעפ"כ אם טמא בלילה יכול החכם לחזור ביום ולטהר ולתלות שאור המנורה הטעהו.

פרק ג' – נאמנות האשה להעיד בעניני נדוּתה

מקור הנאמנות

א

אמר רבי חנינא בר פהנא אמר שמואל מנין לנדה שסופרת לעצמה שנאמר "וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר" (ויקרא טו) לה לעצמה (כתובות עב.), ואפלו אם מצא בגדיה מלכלכין בדם נאמנת לומר בשוק של טבחין עברתי או בדם צפור נתעסקתי (הרא"ש ש"ס), התורה נתנה נאמנות לאשה לומר שנטמאה, או שטבלה ונטהרה, או שטהר לה פלוני חכם מראה שהראתה לו, ואינה צריכה להביא ראיה או הוכחה לדבריה.

כיצד מאבדת נאמנותה וכיצד חוזרת לנאמנותה

ב

אשה שהיתה טמאת נדה ואמרה לבעלה שטהורה היא, או שאמרה שטבלה והתברר אחר כך ששקר אמרה ובמזיד, אבדה את נאמנותה עד שיתברר בלא ספק שחזרה בתשובה שלמה.

נאמנות של בעלת תשובה

ג

זוג בעלי תשובה שבעבר לא שמרו טהרת משפחה ועכשו שומרים, יש לאשה נאמנות ואינה חשודה עוד על דבר זה.

{כתב הריב"ש שבהיותה פנויה ויצרא אלבשה הייתה בושה מלטבול ואין לחושדה על איסור נידה לאחר שנשאה וכ"כ החוות דעת, ובשו"ת הרי בשמים נתן טעם שאיסור פנויה נידה קל בעיני הבריות והחשוד על איסור קל אינו חשוד על החמור, אפילו שבעצם אין הבדל בין איסור נידה פנויה או נשואה לו. ובעלת תשובה אינה צריכה למסור דברי חברות על כך אלא נעשית נאמנת בסתמא כשמשנה מעשיה.}

אומרת טיהור לי החכם את הכתם ולא טיהור

ד

אשה שאמרה שחכם טהר לה פתם ואחר כך התברר שלא היו דברים מעולם, לא אבדה את נאמנותה לומר טבלתי.

{כנ"ל שהחשוד על איסור קל אינו חשוד על איסור חמור.}

נאמנות ע"י עשיית מעשה

ה

יש לאשה נאמנות גם על ידי עשיית מעשה, כגון שבועה ושוכבת אצל בעלה, נאמנות בזה להעיד על עצמה שטבלה והיא כמו שאומרת טבלתי.

{מרן בשו"ע קפ"ה סעיף א' כתב "האשה שהיא בחזקת טמאה אסור לו לבוא עליה עד שתאמר לו טבלתי" וכתב הלחם ושמלה שהסברא פשוטה דשפיר מהני מה ששוכבת אצלו שהרי בדיבור קל שאומרת טבלתי נאמנת ולמה לא תהא נאמנת ע"י מעשה שבאה ושוכבת אצלו.}

אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני

ו

אשה שאמרה לבעלה טמאה אני, וחזרה ואמרה טהורה אני ודרך שחוק אמרתי לה תחלה טמאה אני, אינה נאמנת, ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת. כיצד, תבעה בעלה ואחותו או אמו עמה בחצר ואמרה טמאה אני ואחר כך חזרה ואמרה טהורה אני, ולא אמרתי לה טמאה אני אלא מפני אחותה ואמה שפא יראו אותנו הרי זו נאמנת, וכן כל פיוצא בזה.

{הוא לשון הרמב"ם בפרק ד' מהלכות איסורי ביאה הלכה י'. ומקור הדין בגמ' כתובות כב. "בעא מיניה שמואל מרב אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני מהו, אמר ליה, אף בזו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת".}

ז

אם חזרה בה בתוך כדי דיבור נאמנת בלא שתצטרך לתת אמתלא.

ח

מיני אמתלאות שיכולות להתקבל:

[[א. לא היה לי פח או הייתי חולה.

[ב. הייתי סבורה שאני טמאה, כגון שראתה פתם ואחר כך טהרו החכם.

[ג. אמרתי כך מחמת קטטה שהייתה לי עמי.]]

וכן כל פיוצא באלו, אם מתרצת את עצמה באפן המתקבל על הדעת הרי היא מתרת.

{א. בשם הירושלמי כתובות פרק ב' הלכה ה'. ב. סה"ת ומרדכי בשם האור זרוע. ג. מהרי"ו. ולהזכיר, טעמו של הרמב"ם היה מפני שמתבישת מאמו ואחותו.}

ט

אם נותנת אמתלא שרק צחקתי אתה, הרי זו אמתלא גרועה, אבל אף על פי כן, אם מכיר הבעל באשתו שהיא קלת דעת עד כדי כך שיכולה להתלוצץ גם בזה, יכול להאמינה ומתרת.

,

אם שאל את אשתו אם טבלה ואמרה לא טבלתי ואחר כך חזרה ואמרה טבלתי, צריכה לתת אמתלא טובה לדבריה ותהיה מתרת.

יא

האומרת טמאה אני ואחר כדי דבור (שלום עליך רבי) אמרה טהורה אני ולא נותנת אמתלא טובה לדבריה, צריכה לפסק בטורה ולספור שבועה נקיים ולטבל בלא ברכה, ואין אנו מחשיבים דבור זה כראיה שצריך לקבוע על פיה חששות של וסת החדש, הפלגה ועונה בינונית.

מכחישה את החכם מתי נאמנת

יב

אשה שאומרת שחכם פלוני טהר מראה שהראתה לו, ואותו חכם אומר שלא הראתה לו או שאומר שטמא את המראה, אם היה המראה ע"י הרגשה של פתיחת פי המקור או זעזוע הגוף, צריכה האשה לפסק בטורה ולספור שבועה נקיים ולטבל בלא ברכה, ואם היה מראה בלא הרגש, שמטמא מדרבנן, מתרת האשה לבעלה.

יג

אם אמר עד שראה ששאלה האשה את החכם וטמא את הפתם, והאשה טוענת שטהר אותו, ואותו חכם לא נמצא כאן שנשאל אותו, האשה נאמנת ומתרת לבעלה.

החזיקה עצמה לטמאה ע"י מעשה

יד

אשה שאמרה לבעלה שנטמאה, ובנוסף על זה עשתה מעשה, כגון שלבשה בגדים המיוחדים לה לזמן נדוניה, או שהרחיקה את המטות בחדר השנה שלהם ואחר כך אמרה טהורה אני, אם אמרה שאכן ראתה פתם וטהר לה אותו החכם נאמנת אפילו עשתה כן בזמן עונת וסתה, אבל בשאר אמתלאות שזכרנו בסעיף ח' אינה נאמנת, וזה כאמור אם עשתה מעשה בזמן שהגיעה עונת הוסת, אבל אם עשתה זאת בימי טהרתה ונתנה אמתלא טובה למעשיה, מתרת.

{כשהוחזקה נידה בשכנותיה כתב רשב"א שהיות ועושה מעשה הוא חמור יותר, ונפ"מ שאם עשתה מעשה מפני שלא יכלה לדבר, וכ"כ ב"ח ודרישה. ומהרי"ל כתב שאם החזיקה עצמה נידה אז לכול"ע יודעת שאמתלא שתתן ישמע רק בעלה ולכן כאן חמור יותר שרבים יודעים אפלו ע"י אמירה שאמרה להם בלבד וכ"כ הט"ז.

וחולק השאלתות על הרשב"א ורמב"ן ואומר שבלבשה בגדי נידותא כן מועיל שתתן אמתלא וכתב כרתי ופלתי שמא שאמר הרמב"ן שאינה יכולה לתת אמתלא הוא רק כשעשתה זאת בשעת וסתה וחולק הערוגות הבושם על הכו"פ בזה, ואומר המשמרת הטהרה שכשאינה בשעת וסתה יש בזה ס"ס להקל, שמא הלכה כשאלתות ואם תאמר שלא שמא הלכה ככו"פ.

ואע"פ שאומר רמ"א שאין להקל בס"ס בדבר שיש לו מתירין והרי כאן הוא דבר שיש לו מתירין שהרי יכולה לספור ולטבול מסביר המשמרת הטהרה שלדעת מרן השו"ע לא אמרינן דשל"מ במקום הפסד וכאן יש הרי הפסד מצוה שהרי אתה מצריכו להמתין עד שתטבול.

הבא מן הדרך ומצא אשתו ישנה

טו

הבא מן הדרך ומצא אשתו ישנה, אם הניחה בחזקת טמאה אסור לו לשהות עמה עד שתאמר לו טבלתי, וזה אפלו אם מאז שיצא מן הבית עברו מספיק ימים כדי שתפסק מראיתה ותספור שבועה נקיים ותטבל.

{בגמ' נידה יב. "ת"ר חמרים ופעלים והבאים מבית האבל ומבית המשתה נשיהם להם בחזקת טהרה ובאים ושוהים עמהן בין ישנות בין ערות, בד"א שהניחן בחזקת טהרה אבל הניחן בחזקת טומאה לעולם היא טמאה עד שתאמר לו טהורה אני". ובדף טו. במשנה "כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן, הבאים מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה" ובגמ' "למה לי למיתני הבאים מן הדרך, סד"א ה"מ היכא דאיתיה במתא דרמיא אנפשה ובדקה, אבל היכא דליתיה במתא דלא רמיא אנפשה לא, קמ"ל, אמר ר"ל והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה... אמר רב הונא ל"ש אלא שלא הגיע שעת ויסתה... רבה בר בר חנה אמר אפילו הגיע שעת וסתה נמי מותרת קסבר וסתות דרבנן... אר"ש משמיה דרבי יוחנן אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובה עליה".}

טז

אם הניחה בחזקת טהורה ויש לה וסת קבוע ובה לפני שעת וסתה, וכן אם אין לה וסת קבוע ובה בתוך שלשים יום לכלי עלמא מתרת לו ואין צריף שישאלנה אם טהורה היא.

ואם הניחה בחזקת טהורה ויש לה וסת קבוע ובה אחר שעת וסתה אם עברו מספר ימים שתוכל לספור ולטבל הרי זו מתרת ואין צריף שישאלנה ואם עוד לא עברו כל כך ימים אסורה עליו עד שישאלנה ותאמר טהורה אני, וכל זה בספק ראיתה אבל אם ודאי לו שראתה אשתו פשלא שיהא בביתו צריף שישאלנה אם טבלה.

{מִרְיָן הַשׁוֹ"ע פֶּסֶק כְּשִׁיטַת הַרְשֵׁב"א בְּבִיאור הַגַּמ' וְכַרְבֵי יוֹחֲנָן. וְשֵׁלָא כְּהַרְמַב"ם שֶׁאֵמֵר שֶׁאֵם עֵבֶרָה עֹנֵת הוֹסֵת אֶפִּילוֹ לֹא עֵבְרוּ אַחֲרָיו מִסִּפְרֵי הַיָּמִים שֶׁצָּרִיכָה כְּדִי לְסַפּוֹר וְלְטַבּוֹל הָרִי הִיא בַחֲזַקַת טְהוּרָה וְלֹא צָרִיךְ לְשַׁאוֹל אוֹתָהּ אִם טְהוּרָה הִיא. וְקִימ"ל וְסִתּוֹת דְּרַבְנָן וְסַפְקֵי רַאשֵׁי הַדִּיּוֹת מוֹצִיא מִיַּד סַפְקֵי רַאשֵׁי הַדִּיּוֹת.}

יז

אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וְסִת קְבוּעָה, יוֹם הַשְּׁלִשִׁים לְרִאשִׁיתָהּ (עֹנָה בִּינְיָוִיט) נִחָשֵׁב לְיוֹם הַנִּסָּת הַקְּבוּעָה שֶׁלָּהּ לְדִין הַנִּזְכָּר לְעֵיל.

מִתִּי נִאֲמַנְתָּ לֹמֵר מֵרָאָה כִּזֶּה טִיהַר לִי חֲכָם וְאֲבִדְתִּי

(וּבִפְרָק ב' יב' - יד')

יח

נִאֲמַנְתָּ אִשָּׁה לֹמֵר כִּזֶּה רִאשִׁיתִי וְאֲבִדְתִּי, וְהַחֲכָם יִטְהַר אוֹ יִטְמָא מֵרָאָה פִּיּוּצָא בּוֹ שֶׁמֵּרָאָה לּוֹ הָאִשָּׁה, אֲבָל אִם יֵשׁ רְעוּתָא לְפָנֵינוּ שֶׁהֵבִיָּאָה הָאִשָּׁה מֵרָאָה לְחֲכָם וְהוּא מְטַמָּא אוֹ אֶפְלוֹי מִסְתַּפֵּק בּוֹ וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת שֶׁמֵּרָאָה כִּזֶּה טִיהַר לָהּ חֲכָם פְּלוּנִי, אֵינָהּ נִאֲמַנְתָּ שֶׁאֵנָּה חוֹשֶׁשִׁים שֶׁמָּא הִיא טוֹעָה בְּדַמְיוֹנָהּ, וְזֶה בְּמֵרָאָה שֶׁבָּא בְּהַרְגָּשָׁה דְּאוֹרִיתָא, אֲבָל אִם אוֹמֶרֶת כִּזֶּה בְּכַתְּמָהּ אוֹ מֵרָאָה עַל עַד בְּדִיקָה יֵשׁ לְהַקֵּל וְלְהִאֲמִינָהּ שֶׁאֵין חֲכָם פְּלוּנִי טִיהַר לָהּ מֵרָאָה פִּיּוּצָא כִּזֶּה. (בְּפְרָק ב' סְעִיף י"ד כְּבָר פְּתַבְנֵנוּ זֹאת וְעוֹד הִלְכוֹת בְּעֵינֵי פְּלִי הוֹרְאוֹת חֲכָם).

פְּרָק ד' - דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּזִמְנֵי גְדוּתָהּ

אִיסוּר נְגִיעָה

א

חֵיב אָדָם לְפָרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ נְדָה, מִזְמַן שֶׁנִּשְׁרָאָתָהּ עַד שֶׁתְּטַבֵּל בְּמִקְוָה טְהוּרָה כְּשֶׁר, וּפְרִישָׁהּ זֹאת יֵשׁ בָּהּ דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מִהַתּוֹרָה, וְיֵשׁ בָּהּ דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מִדְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה, וְהַצַּד הַשְּׂוֶה שֶׁבֵּהֶם שֶׁכֻּלָּם בָּאוּ לְקַדְּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכֶּתוּב "קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ד' אֱלֹהֵיכֶם", וּבְאֵר רַש"י "הוּוּ פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרִיּוֹת וּמִן הָעֵבֶרָה, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁאֲתָה מוֹצֵא גְדָר עֲרוּהָ אֲתָה מוֹצֵא קְדוּשָׁה".

וּבְאֵר הַסְּפוֹרָנוּ "וְהִייתֶם קְדוּשִׁים וְהִבְדִּילְכֶם מִטְּמֵאוֹת הַמֵּאֲכָלוֹת וְהַזָּרַע כְּטִמְאוֹת הַנְּדָה וְהַנְּגָעִים הַנִּמְשָׁכִים מִמֶּנָּה וּמִטְּמֵאוֹת הַזָּבָה וּטְמֵאוֹת הַחֲטָאִים וְכוּ'..."

וּבְאֵר הַחִיד' א' בְּנַחַל קְדוּמִים "קְדוּשִׁים תִּהְיוּ... כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי, כְּלֹמֵר אֲנִי מִזְמַן לְשִׁמְעַע בְּקוֹלְכֶם בְּכָל עֵת שֶׁאֲתֶם קוֹרְאִים אוֹתִי".

ב

אסור לנגע באשתו נדה ואפלו באצבע קטנה ואפלו בבגדים שעליה גם אם אינה מרגישה בנגיעתו, וכן היא אסורה לנגע בו ובבגדים שעליו, ועוד יזהרו שלא יגעו בגדיהם שעליהם זה בזה. ולכן אף על פי שמותר מצד הדין לשניהם ללכת תחת מטריה אחת, מבחינה מעשית קשה הדבר שלא יתחככו בגדיהם זה בזה בזמן הליכתם.

{רמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק יא' הלכה יט') "[לא יגע בבשרה] מפני הרגל עבירה וכן נפסק בטור ובשו"ע סימן קצ"ה סעיף ב' ואיסור הנגיעה במלבושים שעליה הובא באגודה ובשו"ת התשב"ץ ובאר התשב"ץ שמותר ליגע בבגדיה כשאנינם עליה וכן אפילו בכתמי דמה, שלא נאסר זה אלא לטהרות אבל לא לבעלה. [ושלא יגעו מלבושיהם] זה בזה כתב בערוך השולחן קצ"ה כ', והחיד"א בשו"ת חיים שאל.}

ג

מותר לנגע במלבושיה פשאינם עליה, במטתה פשאינה שוכבת עליה, ולהשתמש במגבת שלה וכן אין אסור לגעת בכתמי דם שלה, שלא נאסר זה אלא לעניני טהרות שהיו נוהגים בזמן שבית המקדש היה קיים.

{אם מותר מגבת אחת לשניהם הגר"ח פלאג'י וכף החיים אסרו, ומהר"מ מבריסק וטהרת הבית כתבו להתיר מעיקר הדין ולאסור רק מצד חסידות מטעם שאין זה גורם להרהור.}

איסור הושטה מיד ליד

ד

אסור להעביר חפץ מידו לידה, ואפלו חפץ ארץ שגדאי שלא יבוא על ידי כף לגע בבשרה, כגון ספסל או עגלת תינוק, מכל מקום במקום צרף פשאיין אפשרות אחרת מותר לבעל ולאשה לסייע זה לזו בהזזת חפץ ארץ, כגון להעלות או להוריד עגלת תינוק מאוטובוס או לדירתם ולסמוך בזה על הפוסקים המקלים בכך ובתנאי שיזהרו שלא לנגע אחד בשני.

{לדעת הסמ"ג וסה"ת איסור הושטה מיד ליד הוא בכוס של ברכה כי יש בו צד חיבה אבל בשאר דברים מותר, לעומתם רמב"ן ורשב"א אסרו זאת מטעם שמא יגע בבשרה וכן פסק מרן השו"ע. ופסק בטהרת הבית שבשעת דחק אפשר לסמוך על הסמ"ג וסה"ת בכלי ארוך. ומובא על רש"י שהיה נזהר שלא למסור אפילו מפתח מידו לידה.}

ה

לזרק מידו לידה או להפוך יש אוסרים ויש מתירים והמחמיר תבוא עליו ברכה.

{לזרוק מידו לידה אסר המהר"מ מרוטנבורג. ובשו"ת רשב"ץ ומהריק"ש התירו זאת ומרן בשו"ע לא הזכיר זאת לאיסור.}

ו

בברית מילה, אם רוצים האב והאם להעביר את התינוק מיד ליד יעשו זאת על ידי שמוש בשתי פריית, שאחד יאחז בכרית התחתונה והשני יקח את התינוק עם הפריית העליונה, והאשפנזים מחמירים בזה, ולמעשה אף פעם לא ראינו שהאב לוקח את התינוק מאשתו, אלא תמיד הגיע אליו דרך אדם אחר שהביא את התינוק מעזרת הנשים.

ז

מתוך לקחת תינוק מידיה של אשתו נדה פשהתינוק כבר גדול מעט ויודע למשוך עצמו מידי האם לידי האב.

{בשו"ת התשב"ץ התיר זאת מטעם של החי נושא את עצמו, והיות וזו מחלוקת בראשונים שהרי רמב"ם ויראים פסקו להתיר למסור מידו לידה לכן בהצטרפות טעם כל שהוא להקל אפשר להתיר.}

ח

כל מה שאנו מבארים שאין להושיט מידו לידה בזמן נדויתה ברור הוא שאין חלוק בינו לבינה וגם היא אסורה להושיט או לקחת מידו.

ט

אשה שנופטה בזמן נדויתה, פקעו אסורי קריבות ומתוך לבעלה לטפל בה לצרכי קבורתה, אלא שמחמת צניעות טוב יותר שייטפלו בה נשים.

{כן כתבו בשו"ת שמש צדקה ובשו"ת בית יצחק, ומה שאמרנו שמצד צניעות עדיף שייטפלו בה נשים כתב מרן השו"ע ביו"ד סימן שנ"ב סעיף ג' "האיש אינו כורך ומקשר את האשה אבל האשה כורכת ומקשרת האיש" ובאר הש"ך הטעם משום הרהור. ונראה נכון מסברא לחלק בדעת מרן ולומר שבאשתו שנפטרה תביר ליביה ונכיס יצריה ואין לחוש לו להרהור באותה שעה.}

איסור גילויי חיבה וקרוב דעת

י

לא ידבר עמה בעניני תשמיש שמא יבואו לידי עברה, וכן לא ישחק ויקל ראש עמה באפן שיגרוו להרהורים וקרוב דעת. והוסיפו רבותינו, ראשונים ואחרונים, גדרות וסיגים בדבר זה והפרטים בהם מרבים, ואל יפל לב אדם עליו לאמר איך אוכל לעמוד בכל פרטי ההלכות האלו, כי הבא לטהר מסייעין אותו, והמקדש עצמו מעט, מלמטה, מקדשים אותו הרבה, מלמעלה. ואל ישיאך יצרך לאמר כי השאול בית מנוס לך ותאמר אני אעשה ולא אהטא, כי גם שלמה המלך צדיק יסוד עולם בן צדיק יסוד עולם, אמר ארבה ולא אהטא וילבסוף הטא.

יא

הנדה הרי היא כְּשֶׁאָר כָּל הָעֲרִיּוֹת, וּמְכַל מְקוֹם מְתָר לְאִישׁ לְהִתְיַחַד עִם אִשְׁתּוֹ נְדָה שְׁמִכִּין שְׂבָא עָלֶיהָ פַּעַם אַחַת, וְגַם הִיא עֲתִידָה לְהִיּוֹת מְתָרָת לּוֹ לְאַחַר שְׁתַּסְפֹּר וְתִטְבֵּל, אִין לְחוּשׁ שְׂמָא יִתְקַפְּנוּ יִצְרוּ לְבוֹא לִיְדֵי עֲבָרָה.

{רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק ד' הלכה א', גמ' כתובות ד. שו"ע סימן קצ"ה וכן כתב מרן בב"י שכיון שיש היתר לאיסורו אין יצרו תקפו.}

יב

צָרִיךְ מְאֹד לְהִשְׁתַּדֵּל לְהִתְרַחֵק מִלְּלוֹן בְּבֵית מְאָרְחִים, אִם אַרוּחַ זֶה יִגְרַם שֶׁהַבַּעַל וְהָאִשָּׁה הַדָּרִים בּוֹ יִתְבַּיְשׁוּ מִלִּישׁן בְּיַחַד, וְנֶאֱפְלוּ אִם הָאִשָּׁה נְדָה בְּאוֹתוֹ זְמַן.

{איתא בעירובין סג: "אמר רב כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויים בה, עליו הכתוב אומר נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה, ואמר רב יוסף אפילו באשתו נידה" וכ"כ תוס' יבמות סב: או"ז, רוקח והיינו טעמא מפני שהם בושים ממנו.}

יג

בְּחֻפַּת נְדָה יִתֵּן הַחֲתָן אֶת הַטְּבֵעַת בְּרֵאשׁ אֶצְבָּעָה שֶׁל הַפֶּלֶה וְיִשְׁתַּדֵּל שְׂלֵא יִגַּע בָּהּ, וְהַפֶּלֶה תִּמְשִׁיךְ אַחַר כָּף אֶת הַטְּבֵעַת לְמִקוּמָהּ.

{באור זרוע (חלק א' סוף סימן שמ"א) אומר הרב שבחופת נידה יקדשה החתן בעצמו ומקבלת הטבעת מידו שכיון שעדיין לא נתקדשה לו לית לן בה אם יגע בידה, ובשם הרשב"א התבאר שלא אסרו הושטה מיד ליד אלא באשתו נידה מפני שליבו גס בה ובקריבות מועטת איכא לימחש להרגל עבירה מה שאין כן בשאר נשים.}

יד

מְתָר לְאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ לְקַרְא בְּסִפֵּר אֶחָד בְּזְמַן נְדוּתָהּ, וְאִין לְחוּשׁ בְּזֶה לְקִרּוּב דַּעַת, רַק שְׂיִזְהָרוּ שְׂלֵא יִגְעוּ בְּגִדֵיהֶם זֶה בְּזֶה.

טו

מְתָר לְאִישׁ לְתַת לְאִשְׁתּוֹ מִתְּנָה בְּזְמַן נְדוּתָהּ, וּבְלִבְד שְׂיִזְהָרוּ שְׂלֵא לְהִרְבּוֹת דְּבָרֵי חֲפָה וְאַהֲבָה, שְׂלֵא יְבוֹאוּ לְהִרְגֵל עֲבָרָה. וְיִמִּי שְׂיִוְדַע בְּעֲצָמוֹ אוֹ בְּאִשְׁתּוֹ שְׂבִדְבָר זֶה יִפְרְצוּ אֶת גְּבוּלוֹת הַהֲלָכָה, יִדְחָה אֶת מִתֵּן הַמִּתְּנָה לְזְמַן הַיּוֹתֵר טוֹב.

{כ"כ הכרתי ופלתי שמותר ליתן מתנה לאשתו נידה כי אין איסור בקירוב דעת אלא רק קירוב דעת המביא לידי גילוי ערוה.}

עניני אכילה ושתיה

טז

אם אוכלים איש ואשתו נדה על שלחן אחד צריכים הפר ביניהם, שיהיה איזה דבר מנח על השלחן ביניהם, כגון פכר לחם שאינם אוכלים ממנו, קנקן, פוס, צלוחית וכדומה, או שכל אחד יאכל על מפה נפרדת, או שאם תמיד יש להם מקומות קבועים, עכשו ישנו את מקומם.

וכן לא יאכלו מצלחת אחת או קערה אחת, אלא יטלו מה שיצאו מהקערה המרפזית וישימו לפניהם.

{במשנה שבת יא. "לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה". ופירש"י "וכל שכן טהור עם הזבה" וכ"כ הראב"ד ורב אחאי גאון, רמב"ן ורשב"א. ולדעת הרמב"ם ועוד ראשונים כל האיסור הוא כשאוכלים בקערה אחת. והם רש"י, מחזור ויטרי, רבי ישעיה מיטרני, רא"ש, ראבי"ה ואו"ז. ומרן השו"ע פסק בסימן קצ"ה סעיף ג' "לא יאכל עימה על השולחן אלא אם כן יש איזה שינוי, שיהא שם דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה, לחם או קנקן או שיאכל כל אחד במפה שלו".}

יז

כל זה כשאוכלים בני הזוג לבדם, אבל אם מסבין אל השלחן אנשים נוספים או אפלו בני הבית, אינם צריכים לעשות הפר.

יח

וכן אם אוכלים על שלחן גדול ויושבים רחוק זה מזה, יכולים לאכל בלא לעשות שום הפר ביניהם.

{כתבו מהריק"ש והרא"ה שאם ישנם עוד מסובין אין צורך בהיכר. והרא"ה הוסיף שהיכר הוא דוקא כשיושבים סמוכים, ויוצא מזה שבשולחן גדול ושניהם אינם יושבים סמוכים מותר להם לאכול יחד בלא שיעשו היכר ביניהם, אע"פ שאין מסובין נוספים.}

יט

לא ישתה משיורי כוס ששתתה אשתו נדה בפניה, שבזה הרי הוא מראה לה חפה וקרוב דעת העלול להביא לידי הרגל עברה.

{השאלתות כתב שלא ישתה משיורי כוס שלה, וכ"כ רבי אליעזר ממיץ בספר יראים שמשמע מההוא עובדא דתנא דבי אליהו... אכל עימי ושתה עימי, לעומתם דעת הרמב"ם, טור והרא"ש, רשב"א, רי"ן, סמ"ג וסמ"ק להתיר, בכל אופן בשו"ע פסק מרן בסימן קצ"ה סעיף ד' "לא ישתה משיורי כוס ששתתה היא" וטעמו משום שנהגו להחמיר.}

כ

אם הניק הפוס לכוס אחר, ואפלו החזרו השיירים אחר כך לאותו הפוס, מתיר לאיש לשתותם.

כא

אם חָזַר וּמָלֵא אֶת הַכּוֹס וְהוֹסִיף מִשְׁקָה עַל שִׁירָהּ, מִתָּר לְשִׁתּוֹת אֶת אוֹתוֹ הַכּוֹס.

כב

אם שָׁתָה אָדָם אַחַר בִּינִיָּהֶם, מִתָּר לְבַעַל לְשִׁתּוֹת אַחֲרָיו שִׁירֵי מִשְׁקָה שֶׁהַשְּׂאִירָה אֲשֶׁתּוֹ.

כג

אם שָׁתְתָה הָאִשָּׁה חֲצֵי כּוֹס שֶׁלֹּא בְּפָנָי בַּעֲלָהּ, יָכוֹל הוּא לְשִׁתּוֹת שִׁירָהּ בְּפָנֶיהָ.

כד

אם לֹא יוֹדֵעַ הָאִישׁ שְׂאוֹתָם שִׁירֵי מִשְׁקָה שֶׁבַּכּוֹס הַשְּׂאִירָה אֲשֶׁתּוֹ, אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ עַל כֵּן וְיָכוֹל לְשִׁתּוֹתָם.

כה

אם יִצְאָה הָאִשָּׁה לְחֹדֶר אַחַר וְאֵינוֹ שׁוֹתָה שִׁירֵי מִשְׁקָה שֶׁלָּהּ בְּפָנֶיהָ מִתָּר לְשִׁתּוֹתָם, וְאֶפְלוּ אִם תִּחְזֹר הָאִשָּׁה אַחַר כֵּן יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ.

{להתיר שיירי משקה שלה ע"י שיוסיף וימלא הכוס אסר הש"ך, ובספר שערי טהרה ובספר גופי הלכות, ביאור הלכה, ומהר"י יוזפא התיירו, והיות ורוב הפוסקים מתירים לשתות שיירי כוס שלה, ומרן השו"ע אסר רק מכח המנהג הלכך בטעם כל שהוא יש להתיר. ומבואר במרדכי ומובא בדרכי משה ובספר בדי השולחן שאם הפסיק אדם אחר ביניהם בשתית הכוס מותר לבעל להמשיך אחריו.

ההיתר שישתה שייריה אם לא שתתה את הכוס בפניו מובא במרדכי שבת פרק א' סימן רל"ז וכן הביא רבי שלמה קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (אה"ז סימן קי"א).

סעיף כ"ד יש להעמיד בשתתה בפניו והניחתו בין שאר כוסות ואינו יודע איזה מהם הוא שייריה, כי אם לא שתתה בפניו כבר הותר לו לשתות שייריה בסעיף כ"ג.

אם יצאה לחדר אחר יכול לשתות אחריה ולהמשיך בשתיתו אף אם חוזרת אח"כ, מקורו בראבי"ה (חלק א' סימן קע"ג) שכתב שקבל מרבותיו להתיר בזה.

כו

לְאִשָּׁה מִתָּר לְשִׁתּוֹת מִשִּׁירֵי כּוֹס שֶׁל בַּעֲלָהּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה מְרַגְלֶתוֹ לְהַרְגִל עֲבָרָה בְּדָבָר זֶה.

{המקור לזה בספר יראים (סי' קצב), מרדכי (שבת פרק א' סימן רל"ז), שו"ת תרומת הדשן סימן רנ"ב וכן רמ"א בהגה סימן קצה סעיף ד'.

כז

נְהַגוּ הָאֲשֶׁפְּנָזִים לְהַחְמִיר שְׁלֹא יֵאָכַל מִשִּׁירֵי מֵאָכַל שֶׁל אֲשֶׁתּוֹ נִדָּה בְּפָנֶיהָ, וְכֵן כָּתַב רמ"א בְּשֵׁם י"א, וְלִדְעַת מָרְן הַב"י מִתָּר לְאָכַל שִׁירֵי מֵאָכַל שְׁלֵה וְכוּ. מִנְהַג הַסְּפָרָדִים, וְלִכְלִי עֲלָמָא אִם טַעַמָּה הָאֲשֵׁה הַנְּבִשִׁיל שְׁבִשְׁלָה לֹא נֶחְשָׁב כָּל הַשְּׂאָר שִׁירֵי מֵאָכַל שְׁלֵה.

{בספר הפרדס כתב לאסור [אכילת שיורי מאכל] של אשתו נידה וכן בספר האורה ובמחזור ויטרי, אבל מרן הב"י הביא להלכה את האורחות חיים שהתיר וכ"כ מהריק"ש וכנה"ג שיש סברא לחלק בין אכילה לשתיה כי באכילה היות ואסור להם לאכול ביחד מקערה אחת כבר בזה יש היכר וא"צ להיכר נוסף וכ"כ בשו"ת יד אליהו מלובלין ועוד יש להוסיף שבשתית שיורי כוס מקפידים אנשים יותר והוי גילוי חיבה יותר אם שותה שיורי משקה שלה. [וטעימת התבשיל] אינה עושה את כל התבשיל לשיריים שלה כ"כ בספר דברי שאול ביוסף דעת (סימן קצ"ה).}

כח

כָּל הַקְּלוֹת שֶׁמִּנְיָנוּ בְּסַעֲפִים כ' - כ"ה נֹהֲגִים גַּם כֵּן בְּאֲכִילַת שִׁירֵי מֵאָכְלָה לְנוֹהֲגִים בְּזֶה אֲסוּר.
{כך כתבו הט"ז, סדרי טהרה, תפארת צבי, חופת חתנים, מסגרת השולחן.}

איסור ישיבה ושכיבה על מטת אשתו

כט

לֹא יֵשֵׁב בַּמִּטָּה הַמִּיְחַדָּת לָהּ, אֲפֹלוּ שְׁלֹא בְּפָנֶיהָ, וְיִשְׁכְּבָה אֲסוּרָה מִקֵּל וְחֹמֶר, אֲבָל כְּאֲמוּר כָּל זֶה בַּמִּטָּה הַמִּיְחַדָּת לָהּ, מֵה שְּׂאִין כֵּן בְּסִפָּה אוּ מִטָּה שֶׁהִיָּתָה יִשְׁנָה בָּהּ בְּלִילָה וּבִיּוֹם מִשְׁמֶשֶׁת לִישִׁיבַת בְּנֵי הַבַּיִת.
{איסור שכיבה על מטתה מובא בראב"ד בספר בעלי הנפש והרא"ש, ורשב"א הוסיף שהוא כל שכן מאיסור להציע מטתו בפניו, וכן הובא במגיד משנה ושכן פסק הרמב"ן, והטור כתב לא ישב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה.}

ל

מִתָּר לְאֲשֵׁה נִדָּה לְשֹׁכֵב עַל מִטַּת בַּעֲלָה שְׁלֹא בְּפָנָיו.
{כך כתב החיד"א בשיורי ברכה ס"ק י"ד, וכ"כ רבי שלמה קלוגר בספר מי נידה.}

לא

אִם הִלְכָה הָאֲשֵׁה לְטַבֵּל בַּמְקוֹה מִתָּר לְבַעֲלָה לְשֹׁכֵב בַּמִּטָּה הַמִּיְחַדָּת לָהּ, שְׁמַפְיֵן שְׁבֻדָּאי תַחֲזֹר לְבִיתָהּ כְּשֶׁהִיא טְהוֹרָה, אֵין לְחוּשׁ שְׁיָבֹאוּ לְיָדֵי הָרָגֵל עֲבָרָה.

{כן כתב הפתחי תשובה (ס"ק ט'), והיות ואיסור שכיבה על מטתה לא מוזכר בתלמוד ואף הרמב"ם, סמ"ג, סה"ת והרוקח לא הזכירוהו כלל, והמאירי הזכירו בתואר חומרא יתירה במקום שאפשר לחלק ולהקל מקילים.}

לב

מטה פפולה שבלילה נפתחת וכל אחד ישן במטתו וביום נסגרת ויושבים או שוכבים עליה בני הבית או אורחים, מתר לבעל לשכב בה, שהיות ונשתנתה צורתה ופנים חדשות באו לכאן אינה אותה מטת אשתו. {כן כתב במשמרת הטהרה בתשובה לשאלה שנשאל.}

לג

מה שאמרנו שאסור לאיש לשכב במטת אשתו נדה הפונה בזה מטה שלה שעשויה למשכב ולתשמיש ולא כל סוג מטה אחר או פסא נוח גדול.

{כן כתב בספר חזקת טהרה (בדרך קצרה ס"ק א') ובשו"ת באר משה (חלק ה' סימן קמ"ד).}

לד

אסור לכסות את אשתו בזמן נדוניה בשמיכתה שנפלה מעליה או להניח עליה את שמיכתו, שיש בזה משום חבה.

{כתב במשמרת הטהרה שכך השיב לשואליו ושכן מצא בשו"ת באר משה (חלק ה' סימן קמה).}

לה

אם אין האשה בעיר מתר לבעלה לשכב על מטתה המיוחדת לה.

{כן הוא בפתחי תשובה (ס"ק ט').}

ישיבה על ספסל וטיול ברכב

לו

ספסל המתנדנד וכן מטה אף על פי שאינה מתנדנדת יש אומרים שאסור לבעל ואשתו נדה לישב ביחד עליהם, אף על פי שאינם נוגעים זה בזה אפלו במלבושיהם, וזה מטעם, שבספסל מתנדנד מרגיש הבעל בתנועות גופה של אשתו ובא לידי הרהור והרגל עברה, וכן ישיבתם יחד על מטה אחת גורמת להרגל עברה, וכן מנהג האשכנזים, ואם אדם אחר יושב בין שניהם מתר בין בספסל בין במטה.

ומנהג הספרדים כדעת הפוסקים המתירים בזה, אלא רק יזהרו שלא יגעו זה בזה ולא במלבושיהם.

{המרדכי בשם רש"י כתב שאסור לישב על כסא או ספסל ארוך שאשתו נידה יושבת עליו. וכ"כ באורחות חיים, ומרן הב"י כתב "חומרא זו של ישיבת ספסל שמעתי שנוהגים בה האשכנזים אבל הספרים לא נהגו בה" וכן כתבו תלמידי רבנו יונה, המאירי, המהריק"ש, והחיד"א בשירי ברכה (סימן קצה אות ח').

אופן ההיתר שיש לאשכנזים לישב בספסל המתנדנד מובא בדרכי משה בשם האגודה והביאו הרמ"א בהגה שאם יושב אדם אחר ביניהם, מותר. ומובא היתר זה בספר אורחות חיים שהביא הב"י בבדק הבית.}

לז

לְמַנְהֵג הָאֲשְׁכַנְזִים שְׂמִחְמִירִים שְׁלֹא יֵשְׁבוּ הַבַּעַל וְאֲשֵׁתוֹ עַל סְפָסֶל הַמֵּתְנַדְּנֵד, יֵשׁ לְהַחְמִיר גַּם כֵּן בְּנִסְיָעָה בַּעֲגָלָה אוֹ בְּסַפִּינָה קְטָנָה אוֹ בְּמִכּוֹנֵית כְּשֶׁכָּל זֶה בְּדֶרֶךְ טִיּוֹל, אֲלֵא אִם כֵּן יִפְסִיק בִּינֵיהֶם אָדָם אַחֵר אוֹ חֶפֶץ גָּדוֹל, אֲבָל אִם נוֹסְעִים לְעִסְקֵיהֶם מְתָרִים לֵישֵׁב זֶה לְיָד זֶה, וּבְלֵבֵד שְׁלֹא יִגְעוּ זֶה בְּזוֹ אֶפְלוּ בְּבִגְדֵיהֶם, וְלִסְפָּרָדִים מְתָר אֶפְלוּ דֶרֶךְ טִיּוֹל לֵישֵׁב זֶה לְיָד זֶה, רַק שְׁלֹא יִגְעוּ זֶה בְּזוֹ וְכֵן"ל.

{הרמ"א החמיר בנסיעה דרך טיול ואינה אלא לנוהגים להחמיר בספסל שכתב "...וכן לא ילך עם אשתו בעגלה אחת או בספינה אחת אם הולך רק דרך טיול אבל אם הולך בעגלה מעיר לעיר לצרכיו מותר אע"פ שהוא ואשתו לבדם".}

לח

כְּשֶׁרוֹצִים הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה לְנִסְעַ בְּיַחַד בְּאוֹטוֹבוּס וְיֵשׁ בְּסַפָּסֶל מְקוֹם לְשְׁנַיִם בְּלֵבֵד, תֵּשֵׁב הָאִשָּׁה לְצַד הַחֲלוֹן וְהָאִישׁ לְצַד הַמַּעֲבָר, וְיִשְׂימוּ דָבָר שֶׁיַּחְצֵץ בֵּינֵיהֶם כְּמוֹ תֵּיק, וְכֵן אִם נוֹסְעִים בְּרַכְבֵּת אוֹ טָסִים בְּמָטוֹס, וְנִכּוֹן הַדָּבָר גַּם לְאֲשְׁכַנְזִים.

שְׂכִיבָה בְּמִטָּה אַחַת

{כן כתוב בספר טהרת בת ישראל של ר' קלמן כהנא ושחזק דבריו מדברי החזון איש "טוב עשה המחבר (טהרת בת ישראל) שקבע הדברים כהלכתם".}

איסור שכיבה במטה אחת

לט

לֹא יִישֵׁן עִמָּה בְּמִטָּה אֶפְלוּ כָּל אֶחָד בְּבִגְדוֹ וְאִין נוֹגְעִים זֶה בְּזֶה, אֶפְלוּ אִם הַמִּטָּה רַחְבָּה בְּיוֹתֵר, אֶפְלוּ לְכָל אֶחָד מִצְעִים מְשֻׁלוּ, וְיֵשׁ לְהַחְמִיר אֶפְלוּ שׁוֹכְבִים בְּשִׁתֵּי מְטוֹת נִפְרָדוֹת רַק שֶׁנוֹגְעוֹת זֶה בְּזוֹ, לְהַפְרִיז וּלְהַרְחִיק זֶה מִזֶּה.

{גמ' שבת יג. אבעיא להו, נידה מהו שתשן עם בעלה וכו'... רמב"ם (פרק י"א מהלכות איסורי ביאה הלכה יח'), ובתנא דבי אליהו (פרק טו) "בימי ליבונך מהו אצלך, אמרה לו, רחצתי לו רגליו וסכתי לו שמן וישנתי אני עמו במטה אחת אני בבגדי והוא בבגדו ובשרי לא נגע בבשרו, אמר לה ברוך המקום שהרגו שאין לפניו משוא פנים שכן כתוב בתורה ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב".}

האיסור גם במטה רחבה שכך אמר רב דימי בגמ' הנ"ל "רב דימי אמר מטה חדא הואי" ופירש רש"י "מטה רחבה היתה". כתב בספר חזקת טהרה שלהפריד שתי מיטות הנוגעות זו בזו היא חומרא, ובספר טהרת ישראל כתב להרחיק המיטות באופן שלא יוכלו ליגע אחד בשני ע"י הושטת יד חוץ למטה, ויש מי שכתב להרחיק אמה אחת בין המטות וכל אלו הם בגדר חומרות שאין להורות אותם לאחרים והמחמיר יחמיר לעצמו ומצד הדין די בהפסק כל שהוא בין המטות.}

מ

אף על פי שהמטות מפרדות זו מזו, אסור להתפסות שניהם בשמיכה אחת.

מא

בזמן שהאשה לא שוכבת במטתה מתר לבעל לשכב במטתו אף על פי שהמטות נוגעות זו בזו.

הסתכלות באשתו נידה

מב

מתר לאדם להביט ולהסתכל באשתו בזמן נדויתה, ואין בזה כל אסור, וגם מתר לו להחמיא לה בעדיניות על טוב מראה (בשוליה, מעשים שעשתה וכדומה) ואין בזה חשש של קרוב דעת שיכול להביא לידי מכשול, שהיות ותהיה מתרת לו לאחר שתספור ותטבל אין יצרו תקיף כל פה, ובכל זאת גם באלו הפטו ודבורים אף על פי שמתרים יש למעט בזמן נדויתה למעט ההכרחי לשמירת אורה נעימה בבית.

{כתב החיד"א בספרו מורה באצבע (סימן קט) "ירחיק עצמו מלדבר עם אשתו נידה וסימנך "נאלמתי דומיה החשתי מטוב" ראשי תיבות "נידה" ואף שבזמננו הדבר רחוק מזהירות זו, שהיא מצטערת מאוד על זה, ובעי למעבד לה נייחא, מכל מקום שחוק וקלות ראש הרי אסורים מן הדין, וכמה הרחקות הרחיקו חכמים".}

בגמ' נדרים כ. "א"ר אחא בר' יאשיה כל הצופה בנשים סופו בא לידי עבירה, וכל המסתכל בעקיבה של אשה הויין לו בנים שאינם מהוגנים, אמר רב יוסף, ובאשתו נידה, אמר רבי שמעון בן לקיש עקבה דקתני במקום הטנופת שהוא מכוון כנגד העקב".

ולדעת הרמב"ם באור גמרא זו הוא שאין אסור להסתכל במקומות המכוסים של אשתו נידה אלא רק במקום התורף וחלק על כך הראב"ד ובאר גמרא הנ"ל שהאיסור חל גם על שאר המקומות המכוסים באשתו, ומרן השו"ע פסק כהרמב"ם כמו שפרש אותו בב"י ובכסף משנה וכמו שפרש המגיד משנה בדעת הרמב"ם וכן פסק הריב"ש בתשובה (סימן תכ"ה), וברוקח סימן שי"ז כתב "ובנדרים כ. אסרו להסתכל באשתו נידה במקום התורף כנגד העקב".

ולדעת הרמב"ן והרשב"א יש איסור הסתכלות גם בשאר מקומות מכוסים ובשו"ע הביא מרן את דעת הרשב"א אלא שכתב "לא יסתכל אפילו בעקבה ולא במקומות המכוסים שבה" והשתמש בלשון "לא

יִסְתַּכַּל וְלֹא כָתַב לְשׁוֹן אִיסוּר, כִּי הֵלֵךְ עַפְ"י דְּרָכּוֹ בְּבֵאוֹר הַרְמַב"ם שֶׁמִּצַּד הַדִּין הַדָּבָר מוֹתֵר כַּדְעַת הַרְמַב"ם
וְהֵרָא"ש אֵלֵּא שְׁלֵא יִסְתַּכַּל, דְּרִךְ חוֹמְרָא, כַּדְעַת הַרְאֵב"ד וְהַרְשֵׁב"א.

מג

אֵף עַל פִּי שְׁמִצָּד הַדִּין מִתָּר לְהִסְתַּפֵּל בְּאִשְׁתּוֹ נָדָה בְּמִקְוֹמוֹת הַמְּכַסִּים וְאִין אִסוּר אֶלֵּא בְּמִקְוֹם הַתְּרָף בְּלִבָּד,
מִכָּל מִקְוֹם יֵשׁ לְהַחְמִיר בְּזָה שְׁלֵא לְהִסְתַּפֵּל גַּם בְּמִקְוֹמוֹת הַמְּכַסִּים.

{סעיף זה התבאר בביאורים של הסעיף הקודם.}

מד

אִשָּׁה יוֹלְדֵת שְׂאוּמֶרֶת שְׁצָרִיכָה שְׁבַעֲלָה יְהִיָּה אֶתָּה בַּחֲדָר הַלְּדָה מִתָּר לְבַעֲלָהּ לְהִיּוֹת נוֹכַח בַּחֲדָר הַלְּדָה בְּזָמַן
הַלְּדָה, רַק שְׁיִשְׁמֹר עֲצָמוֹ מִלְּהִסְתַּפֵּל בְּמִקְוֹם הַתְּרָף. וְיִכּוֹל לְהַחְזִיק בְּיָדָהּ שֶׁל אִשְׁתּוֹ, אֶלֵּא אִם כֵּן רָאָתָה דָּם
שְׂאֵז נְטִמָּאָה, אוֹ עַד שְׁיִוצִיא הַתֵּינוֹק רֹאשׁוֹ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, שְׂאֵז נְטִמָּאת וְחָלִים דִּינֵי הַהֲרַחְקוֹת הַנִּ"ל.

שִׁירָה וּבְשָׁמַיִם בְּזָמַיִן נְדוּתָהּ

{כתב במשמרת הטהרה מרן מאור ישראל שכן השיב לשואלו שמותר לו להיות נוכח בחדר לידה בשעה
שאשתו יולדת, וכן השיב הרב משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חלק ב' מיוורה דעה סימן ע"ה).}

שירה ובשמים בזמן נידותה

מה

מִתָּר לְשִׁמֵּעַ אֶת אִשְׁתּוֹ נָדָה כְּשֶׁהִיא שָׂרָה, וּמִתָּר לְאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נָדָה לְשִׁיר עִם בַּעֲלָהּ שִׁירֵי שִׁבְתָּהּ, שְׂאִין
דִּינָה שֶׁל אִשְׁתּוֹ נָדָה כְּדִין שְׂאָר הָעֵרְוֹת לְכָל דָּבָר, שְׁהוֹאִיל וְהִיא מִתְּרַת לוֹ לְאַחַר זָמַן אִינוּ בָּא בְּזָה לְיַדֵּי
מְכַשׁוֹל, וְיֵשׁ מִחְמִירִים.

{כן כתב הגינת ורדים, וכל שכן, שקול וריח ומראה בעריות אין איסורם אלא מדרבנן כמ"ש מהריק"ש,
או"ח, רי"ז, ובאשכול (חלק ג' עמוד קכט) וכן בחיי אדם (נשמת אדם כלל צ' סימן א') וכן מהר"ם בריסק בשו"ת
(חלק ב' סימן ע') ובשו"ת חלק הלוי, ומובא בשדי חמד. והפרי מגדים התיר לשמוע קול זמר של פנויה וכ"כ
הפרישה באבהע"ז (סימן כ"א אות ב') בשם רבו המהרש"ל. וכן דעת הבית שמואל (סימן כ"א ס"ק צ') וכן
בשו"ת חתם סופר (חו"מ סימן ק"צ).}

מו

מִתָּר לְבַעַל לְשִׁמֵּעַ קוֹל נְגִינָתָהּ שֶׁל אִשְׁתּוֹ בְּזָמַן נְדוּתָהּ וְאִין בְּזָה מְשׁוּם קְרוֹב דְּעֵת הָאִסוּר.

מז

בְּשִׁלְחוֹן עֲרוּף לֹא מְזַכֵּר אִסוּר הַרְחַת בְּשָׁמַיִם שְׁעַל אִשְׁתּוֹ נָדָה, וְהַרְוָצָה לְהַחְמִיר בְּזָה עַל עֲצָמוֹ תִּבּוֹא עָלָיו
בְּרַכָּה שֶׁהִיא חֲמִירָה רְאוּיָה.

{החמירו בזה החיד"א בספרו ברכי יוסף, והרב בן איש חי (פרשת צו אות כה), ערוך השולחן ועוד.}

דברים המותרים ואסורים בזמן נידתה

מח

מִתֵּר לְאִשָּׁה נִדְּהָ לְקַשֵּׁט וְלִיְפוֹת עֲצֻמָּה גַם בְּזִמְנֵי נִדְּוֹתָהּ, וְהִתִּירוּ זֵאת חֲכָמִים כִּדְּי שֶׁלֹּא תִתְגַּנֵּה עַל בְּעֻלָּהּ, וְאִשָּׁה שֶׁאֵינָה רְגִילָה בְּקִשּׁוּטִים וְאִפְּיֹר בְּיָמֵי טְהָרָתָהּ, רְאוּי שֶׁתִּמְנַע מִזֶּה גַם בְּזִמְנֵי נִדְּוֹתָהּ.

{גמ' שבת סד: "תניא והדוה בנידתה זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בבגדי צבעונים, עד שבא רבי עקיבא ולימד, אם כן אתה מגנה אותה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה, אלא מה תלמוד לומר והדוה בנידתה, בנידה תהא עד שתבא במים" וכן פסקו רי"ף רמב"ם ורא"ש שמותר לאשה להתקשט בימי נידותה כדי שלא תתגנה על בעלה, וכן הטור ומרן השו"ע בסימן קצה סעיף ט' }.

מט

מִתֵּר לְאִשָּׁה בְּזִמְנֵי נִדְּוֹתָהּ לְלַמֵּד דְּבָרֵי תּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁרְגִילָה בְּיָמֵי טְהָרָתָהּ וְאֵין בָּזֶה כָּל הִבְדָּל, וְכֵן צְרִיכָה אִשָּׁה בְּיָמֵי נִדְּוֹתָהּ לְבָרֵךְ וְלִהְיוֹת לְפָנֵי פְּרָגִיל, וְאִם הִחְמִירָה בָּזֶה אֵין בְּחֻמְרָה זֶה כְּלוּם, וְאִפְּלוּ הִתְרַת נְדָרִים אֵינָה צְרִיכָה, וְתִתְפַּלֵּל וְתִבְרַךְ כְּמוֹ שֶׁחִיבֹו אוֹתָהּ חֲכָמִים.

נ

מִתֵּר לְאִשָּׁה בְּזִמְנֵי נִדְּוֹתָהּ לְלַכֵּת לְכַתֵּל הַמַּעֲרָבִי וְלַגְעַת וְלַנְּשִׁק אֲבָנֵי הַכֶּתֶל וְכֵן מִתֵּר לָהּ לִילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְלַנְּגַע בְּסִפְרִים הַקְּדוּשִׁים.

נא

רְאוּי לְכָל אִשָּׁה, כְּהִנְהָגָה טוֹבָה, שֶׁלֹּא תִלְךְ לְבֵית הַקְּבָרוֹת כְּלָל, לֹא בְּזִמְנֵי לְוִיַּת הַמֵּת, וְלֹא בְּכָל זִמְנֵי אַחֵר, שֶׁאִם יוֹצְאוֹת בְּזִמְנֵי לְוִיָּה גּוֹרְמוֹת רְעוֹת לְעוֹלָם, וְאִם הוֹלְכוֹת לְבֵית הַקְּבָרוֹת בְּשִׁאָר זִמְנִים מִבְּאָר בְּדְבָרֵי הַגֵּר"א שְׁגוֹרְמוֹת לְעֲצֻמֵּי נְזָקִים גְּדוֹלִים. וְכָל זֶה בֵּין אִם הִיא בְּזִמְנֵי נִדְּוֹתָהּ בֵּין בְּיָמֵי טְהָרָתָהּ.

{כתב מרן השו"ע ביו"ד סימן שנ"ט סעיף ב' "יש למנוע מלצאת הנשים לבית הקברות אחר המיטה" ופסק בזה כדברי הזהר פרשת ויקהל שאם יוצאות גורמות רעות לעולם.

וכתב הגר"א באגרתו המפורסמת לאשתו "ותשמור שלא תלך לבית הקברות כלל וכלל (נ"א, ששם מתדבקין הקליפות מאוד וכל שכן בנשים) וכל הצרות והעוונות באים מזה". }

נב

כָּל הַמְּלָאכוֹת שֶׁעוֹשָׂה אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ בְּיָמֵי טְהָרָתָהּ עוֹשָׂה גַם כֵּן בְּיָמֵי נִדְּוֹתָהּ חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס, הַצָּעַת מִטָּתוֹ, וְרַחֲצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְנִבְאָר מְלָאכוֹת אֵלוֹ בְּסַעֲיָפִים הַבָּאִים.

נג

אָסוּר לְאַשֶׁה לְמִזְג כּוֹס יַיִן לְבַעֲלָהּ בְּזִמְן נְדוּתָהּ וּלְהַנִּיחוֹ עַל הַשְּׁלֶחָן לְפָנָיו שֶׁדָּבַר זֶה גּוֹרֵם לְגַלּוּי חֲבָה וְקָרוֹב דַּעַת, אֲלֵא תִגִּישׁ אֶת הַכּוֹס לְבַעֲלָהּ בְּאִפְסוֹן שְׂיִישׁ בּוֹ שְׁנוּי מְהָרְגִיל, כְּדִי שְׂיִהְיֶה דָּבָר זֶה סִימָן וְהִפֵּר בֵּינֵיהֶם שְׂאִסוּרִים בְּקָרוֹב דַּעַת, פְּגוֹן, שֶׁתִּגִּישׁ לוֹ בְּיַד שְׂמַאל, אוֹ תִנְיַח אֶת הַכּוֹס בְּמָקוֹם הַמְרַחֵק מִמֶּנּוּ מֵעַט וְהוּא יִקְרַב אֶת הַכּוֹס אֵלָיו, וְכָל זֶה בְּמִזְיַגַת כּוֹס יַיִן בְּלִבָּד, אֲבָל בְּשִׂאָר מְשִׁקִּים יְכוּלָה לְמִזְג וּלְהִגִּישׁ לְבַעֲלָהּ כְּרָגִיל. וְכֵן אָסוּר הַבַּעַל לְהִגִּישׁ כּוֹס יַיִן לְפָנָיו אֲשֶׁרְתּוֹ בְּזִמְן נְדוּתָהּ.

{כתובות סא. "אמר רב הונא כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נידה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס, הרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה, אמר רבא, לא אמרן אלא בפניו, אבל שלא בפניו, לית לן בה".}

מֵרֵן בַּב"י הִבִּיא אֶת הַרְשֵׁב"א בְּתוֹרַת הַבֵּית הַקָּצֵר שֶׁאֹמֵר שֶׁמִּזְיַגַת הַכּוֹס שֶׁאִמְרוּ, הֵינּוּ בְּכּוֹס שֶׁל יַיִן הַמְרַגִּיל לְדַבֵּר עֲבִירָה, וְכֵתֵב מֵרֵן עַל זֶה שֶׁנִּרְאָה מְדַבְּרֵי שֶׁשֶׂאֵר מְשִׁקִּים מוֹתְרִים חוּץ מִן הַיַּיִן. וְכֵן כֵּתֵב הַמַּאִירִי (כְּתוּבוֹת ד'): "וְאִין אִיסוּר בְּמִזְיַגַת הַכּוֹס אֲלֵא בְּכּוֹס שֶׁל יַיִן אֲבָל שֶׁל מִים אוֹ שֶׁכֵּר מוֹתֵר".}

נד

מִתֵּר לְאַשֶׁה לְהִגִּישׁ לְבַעֲלָהּ תְּבַשִּׁיל אוֹ שִׂאָר מִיַּיִן מֵאֲכָל וּלְהַנִּיחָם עַל הַשְּׁלֶחָן לְפָנָיו בְּלֵא שְׁנוּי שְׁנוּי, שְׂאִין קָרוֹב דַּעַת אֲלֵא בְּהִגִּישׁת כּוֹס יַיִן בְּלִבָּד.

{כמו שנתבאר בסעיף הקודם עפ"י מה שכתב הב"י בשם הרשב"א, והמגיד משנה, שלא אסרו חכמים אלא ביין וכן כתב המאירי, ואע"פ שכתבו כמה מאחרוני אשכנז להחמיר גם בשאר תבשילים כתב בספר פני משה של רבי משה הכהן מג' ירבה "ואני אומר שמן הדין מותר גמור הוא, שהרי בש"ס לא אסרו אלא מזיגת הכוס, ועוד שאין הטעם אלא משום חיבה, ובנתינת קערה של תבשיל לפניו מאי חיבה איכא בהכי, וזה פשוט אפילו לדרדקי דבי רב, וכן מוכח מדברי מרן השו"ע, אבל אין זה מן הפלא על הב"ח הנ"ל כי ידוע שכל דרכם של רבני האשכנזים להחמיר בחומרות כאלה וכיוצא בהן, מינים ממינים שונים ואנו הספרדים לא מחמירים בהם כלל".}

נה

מִזְיַגַת הַכּוֹס שְׂאִסוּרוֹ חֲכָמִים הִנִּיחָה מְזִיגַת כּוֹס הַיַּיִן בְּמִים, אֶךְ נִרְאָה, שֶׁבְּזֶה רְאוּי לְהַחְמִיר גַּם בְּמִזְיַגַת הַיַּיִן עֲצָמוֹ מִהַבְּקָבוֹק אֶל הַכּוֹס, הַיּוֹת וּבְזִמְנֵנוּ אִין דְּרָךְ לְמִזְג אֶת הַיַּיִנוֹת בְּמִים, וְהַיַּיִן מִגִּיעַ מִן הַיָּקֵב כְּשֶׁהוּא מוּכָן לְשִׁתְּיָהּ.

{עפ"י מה שהביא הבית יוסף בשם הגהות מיימוני, שמזיגת הכוס שאמרו היינו מזיגת היין במים, וכן נראה מדברי הרא"ש בפסקיו (כתובות סא.), אבל יש להוסיף בזה שאין רגילות בזמננו למהול את היין במים אלא רק ביקבים עצמם, ואשה שתוסיף מים בכוס יינו של בעלה בזמן הזה עלולה רק להדאיג אותו אם נשאר בו רוב יין שיוכל לברך הגפן, והיות ולא מוזכר בש"ס בענין זה חילוק אם מדובר במזיגת היין מהכלי או מזיגתו במים, וכוונת חז"ל מובנת, שהיין במייטבו מרגיל לעבירה, הרי שלזמן הזה, כוונת חכמים היא ביין עצמו שיצא מן היקב ומוכן להגשה בלא שום תוספות.}

נו

אסור לאדם לשגר כוס יין לאשתו נדה, בין כוס ברכה או כוס אחרת, כיון שדבר זה מראה שנותן דעתו עליה, אבל אם שאר בני הבית שותים מאותה הכוס והיא אחריהם מתר, ונראה שהדין כן גם בכוס של קדוש שבת ויום טוב, שהיא שותה אחריו ואחריה שאר בני הבית, שיש להקל בזה, וזה כששותים כלם מכוס אחת, אבל אם לכל אחד יש כוס משלו נראה שישניח הבעל את הכוס המיעדת לאשתו על השלחן, בלא לקרב אותה אליה, והיא תקח אותה בעצמה או שתרכוז לאחד מבני הבית שיביא לה אותה.

נז

כל אלו ההרחקות צריף להרחיק בין בימי נדוטה בין בימי לבונה שהם כל ימי ספירת שבועה נקיים, וכן אין חלוק בכל אלו בין רואה ממש למוצאת פתם שלא בהרגשה.

{הוא לשון מרן השו"ע סימן קצה סעיף יד.}

נה

אסור לאשה נדה להציע מטתו של בעלה בפניו ולהכינה לשכיבה, במה דברים אמורים, בסדור הסדין והשמירה וכדומה שהוא דרך חבה, אבל סדור מזרונים וכדומה שהוא טרח ואינו דרך חבה, הרי זה מתר. ושללא בפניו מתר הכל, אפלו יודע הבעל שאשתו מציעה לו את המטה והופך פניו, הרי הוא כשללא בפניו.

נט

מתר לאשה להציע מטתו של בעלה אפלו בפניו כשנעשה הדבר לאחר השנה וכדי שיהיה הבית נאה ומסודר.

{איסור הצעת המטה מבואר בגמ' (כתובות סא.), תוספות (כתובות ז:), רא"ש, הגהות מיימוני בשם רש"י ור"ת, וכ"כ מרדכי, ריטב"א מאירי, או"ז ועוד ופסק זאת מרן השו"ע בסימן קצ"ה סעיף י"א.

החילוק בין הצעת המטה לשינה או לסידור הבית מובא בשבט הלוי (סעיף י"א ס"ק ב').

כתב הרשב"א שאם הבעל הופך פניו הרי זה כשללא בפניו בתורת הבית (בית ז' שער ב'), וכן כתב בספר חזקת טהרה.}

ס

גם הבעל אסור בזה, וכמו שאסורה אשתו נדה להציע מטתו בפניו, גם הוא לא יציע מטתה בפניה.

סא

אסורה לצק לו מים כדי שירחץ בהם פניו ידיו ורגליו ואפלו אינה נוגעת בו, ואפלו הם מים צוננים. אבל מתר לה להכין לו מים, אפלו חמים, שירחץ בהם בעצמו ואפלו הכנת האמבטיה שירחץ בה כל גופו, וטוב שתעשה כן שלא בפניו.

{איסור רחיצת פניו ורגליו מובא בגמ' (כתובות סא.) ומובא ברשב"א, רמב"ן ובמאירי, רק שהמאירי התיר במים צוננים. ולדעת הט"ז והדרישה התירו הכנת המים לרחיצה וכן מסגרת השולחן, וספר מלבושי טהרה וכן נראה דעת הצמח צדק בפסקי דינים וכן בערוך השולחן.

בשו"ת מנחת יצחק כתב שהכנת האמבטיה שלא בפניו לא הוי חיבה יותר מהצעת המטה שלא בפניו.

סב

גם לבעל אסור לצק מים פדי שתרחץ בהם אשתו נדה וכנ"ל.

כשהבעל או האשה חולים איך ינהגו

סג

אם חלה הבעל, באפן שחלה כל גופו, והוא זקוק לאחרים שיטפלו בו, אפלו הוא חולה שאין בו סכנה, כתבו הפוסקים שמחמת מחלתו אין יצרו מתגבר עליו כל פה, ואין לחוש שיבואו להרגל עברה, שאין דרך האשה להרגילו לעברה. ולכן אם אין לו מי שישמשנו מתרת אשתו נדה לשמשו, כגון להשפיבו ולהקימו, להאכילו ולהשקותו, לתת בידו ולקחת מידו, וטוב שתזהר שלא תגע בבשרו ממש. ואף על פי שהתיר לה כל הנ"ל תשתדל להמנע היכא דאפשר מהצעת המטה בפניו, ומרחיצת פניו ידיו ורגליו.

{הרא"ש בתשובה (כלל כט) כתב "מי שהוא חולה ואשתו נידה ואין לו מי שישמשנו זולתה, מותרת לשמשו, רק שתזהר ביותר שתוכל מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו, שמאחר שאין לו זולתה אי אפשר שלא תשמשנו" ודייק הב"י בדבריו שאם אי אפשר בענין אחר מותרת גם לרחוץ פניו ידיו ורגליו ולהציע מטתו בפניו, וכך פסק מרן בשו"ע סעיף טו'.

סד

אם ידו הימנית של הבעל בגבס ואינו יכול להניח תפלו לבידו, יכולה אשתו נדה להניח לו תפלין ותזהר מאוד שלא תגע בבשרו, ויכול הבעל לברך על הנחת התפלין.

סה

אשה שחלתה והיא בנדתה אסור לבעלה לנגע בה ולשמשו כגון להשפיבה ולהקימה וכדומה, ואפלו אם אין לה מי שישענה, אלא ישכר לה בעלה אשה שתטפל בה, ובמקום סכנה אם לא שישמשנה בעצמו יש להקל.

{כך פסק תרומת הדשן (סימן רנב) והטעם לזה הוא שהיות והבעל בריא חיישין שמא יתקפנו יצרו ויפייס את אשתו ויבוא עליה.

אף על פי שאסור לאיש לסייע לאשתו החולה, זה דווקא בנגיעה, כמו להשפיע ולהקימה, אבל למסור חפץ מידו לידה ואינו נוגע בה רשאים להקל, אפילו היא חולה שאין בה סכנה, אלא שחלה כל גופה וזקוקה לסייע.

פרק ה' – דיני וסתות

סוגי וסתות

א

בכללות, נחלקים סוגי הוסתות באשה לשני סוגים. אחד - וסת קבוע, והשני - וסת שאינו קבוע. וסת קבוע הוא וסת הפא במחזוריות קבועה של זמנים, או מארעות, ווסת שאינו קבוע, פשמו כן הוא, אין לו זמן ידוע וקבוע שהוא פא בו.

בזמנו, היות וירדה חלשה לעולם, לא מצוי שאשה תקבע וסת, ורב הנשים וסתן הוא וסת שאינו קבוע.

ב

סוגי וסתות

[[א. וסת ההפלה, הינו וסת שיש בו מרחק קבוע של ימים בין ראיה לראיה (משנה נידה סג).]]

[ב. וסת החדש, הינו וסת שבא כל תאריך קבוע בחדש (על פי הלוח העברי) (גמ' נידה לט:).]

[ג. וסת השבוע, וסת הפא תמיד באותו יום בשבוע (גמ' נידה יא:).]

[ד. וסת הדלוג, יש וסת הדלוג בוסת החדש ווסת הדלוג בוסת ההפלה ויש וסת הדלוג חלילה (גמ' נידה סד:).]

[ה. וסת הסרוג, וסת שבו הראיה חוזרת ביום קבוע בחדש, אך לא כל חדש אלא כל מספר חדשים קבוע (ראב"ד בספר בעה"נ).]

[ו. וסת בתוך וסת (ראשונים, רמ"א סי"ג, פת"ש ס"ק י"ב, ש"ך ס"ק ע"ב בשם הראב"ד).]

[ז. וסת האנס, בא מחמת מעשה חיצוני שגרם לדם לבוא כמו קפיצה (גמ' נידה יא:), לדעת רמב"ם, רמב"ן רשב"א ומרן השו"ע הוא דוקא שבא ביום מסוים, ולדעת הטור ורז"ה קובעת אפילו לקפיצות בלבד).]

[ח. וסת הגוף, הוא וסת הפא על ידי מקרים טבעיים שיארעו בגופה (משנה נידה סג).]

[ט. וסת הפא ע"י שאוכלת דבר מסים כמו שומים או פלפלים (רמ"א סעיף כ"ג, לתוס' לא מקרח להיות ביום מסים דווקא, ולדעת הרשב"א חב לבוא ביום מסים דווקא).]

כיצד נעשה וסת קבוע

ג

וסת קבוע נקבע על ידי שחוזר על עצמו שלש פעמים בקביעות, ואינו נעקר עד שיבוא זמנו שלש פעמים ולא בָּא.

ד

קביעות וסת ועקירתו תלוי בעונה שבה החלה הראייה, ועונה היא יום או לילה, שאם ראתה ב"א בכסלו ביום וב"א בטבת ביום וב"א בשבט לא קבעה וסת.

מהו וסת הגוף

ה

וסת הגוף (שהזכרנו לעיל) הוא שחשה הרגש ברור וחזק בגופה בזמן ראית הוסת או בסמוך לו, כגון צמרמורות, כאבי בטן חזקים, פבדות וכדומה. אם בשלש וסתות הרגשה את אותו הרגש, קבעה וסת להרגש זה, וכל פעם שתרגיש חוששות לראייה, ויכול וסת זה להיות תלוי ביום מסוים שצריך שתרגיש באותו יום בחדש או אחרי פרק זמן קבוע, ויכול להיות שאינו תלוי בזמן, ובכל פעם שתרגיש צריכה לבדק עצמה, ואם הרגשה שלש פעמים ולא ראתה נעקר הוסת, ואם הוא וסת הגוף שתלוי בימים אינו נעקר עד שתרגיש שלש פעמים בזמן הראוי ולא יבוא הוסת.

אם כתם או עד בדיקה קובע וסת

ו

כתמים אינם קובעים וסתות, אלא ראיות בהרגשה, וכן מראה על עד בדיקה שנחשב כספק הרגשה אינו קובע וסת, בין כשבא בסמוך לראייה עצמה בין שאינו בסמוך, שמראה על עד הנו ספק, ופרישה מדרבנן, ואם ראתה כ"ג על עד בדיקה לפני הראייה, נחשב המראה על עד הבדיקה לתחלת הראייה וחוששת מזמן זה.

חייבת לבדוק עצמה בסוף עונת הוסת

ז

בסוף עונת הוסת הקבוע צריכה לבדק עצמה אם ראתה, ואם מצאה עצמה טהורה, מתרת לבעלה, אבל אסורה לבעלה עד שתבדק, ובוסת שאינו קבוע בדיעבד אם לא בדקה עצמה, מתרת לשמש. המנהג

פְּשׁוּט בְּכָל הַעֲדוֹת שְׂאִין לְהַצְרִיף אֶת הָאִשָּׁה לְבִדּוּק בְּעַד לְפָנֶי וְאַחֲרֵי כָּל תְּשׁוּמִישׁ, אוֹ לְפָנֶי תְּשׁוּמִישׁ רֵאשׁוֹן וְאַחֲרֵי תְּשׁוּמִישׁ אַחֲרוֹן בְּאוֹתוֹ לְיָלָה.

{אשה שיש לה וסת קבוע לכול"ע צריכה לבדוק עצמה בסוף עונת הוסת, ובדיעבד אם לא בדקה, לדעת תוס', רשב"א וטור תבדוק אח"כ. אע"ג דאמרינן אורח בזמנו בא וסתות דרבנן, ואם לא בדקה אסורה לבעלה עד שתבדוק ולדעת הרי"ף ורמב"ם אם לא בדקה בזמנה מותרת לשמש, ומרן השו"ע בסימן קפ"ד פסק בסתם כרי"ף ורמב"ם ובי"א פסק כתוס' רשב"א וטור וכן פסק שם הרמ"א, אבל אח"כ בסימן קפ"ט חזר בו מרן השו"ע ופסק כרשב"א.

ובוסת שאינו קבוע, לכול"ע אם עברה עונת הוסת ולא בדקה מותרת לבעלה, רק שלכתחילה צריכה לבדוק.

לאלו סוגי וסתות חוששת מי שלא קבעה וסת

ח

רב הנשים בזמננו אינן קובעות וסתות, ויש להן וסת שאינו קבוע בלבד, ולכן חוששות הן לשלשה סוגי וסתות, שנקראים מסעיף י"א.

ראיה הנמשכת כמה ימים למתי חוששת

ט

בראיה שנמשכת מספר ימים חוששת לעונה שבה התחילה הראיה בלבד, ועונה, כפאמור, היא או יום או לילה.

{לדעת הראב"ד והרמב"ן אם נמשכה הראיה מספר ימים חוששת לכל יום כוסת בפני עצמו, ולדעת הרשב"א, רז"ה והרא"ש חוששת רק לעונה הראשונה של הוסת בלבד וכך פסק מרן השו"ע בסימן קפ"ד סעיף ו'.

קמה בבקר וראתה למתי חוששת

י

קמה בבקר וראתה ואינה יודעת מתי התחילה הראיה, אם בעונה זו של יום או בעונה הקודמת של לילה, אינה אסורה אלא ביום ומחשבת וסתותיה על פי ראיה ביום.

{שהרי הלילה ספק והיום ודאי, רא"ש.

המשך) לאלו סוגי וסתות חוששת מי שלא קבעה וסת)

יא

אשה שאין לה וסת קבוע חוששת לשלטה סוגי וסתות: עונה בינונית, וסת ההפלגה ווסת החדש.

מהי עונה בינונית

יב

עונה בינונית היא היום השלישי מתחלת הראיה האחרונה. אם ראתה ביום חוששת ביום, ואם בלילה חוששת בלילה, ובסוף העונה בודקת עצמה, ואם לא ראתה, מתגרת לבעלה.

אשה שתמיד רואה לאחר שלישי יום לא צריכה לחוש לעונה בינונית.

{ לדעת מרן הבית יוסף, והפרישה, והב"ח והט"ז עונה בינונית היא שלושים יום, לדעת הש"ך עונה בינונית תמיד משתווה לוסת החודש בין אם הוא שלושים יום או שלושים ואחד וסת החודש ועונה בינונית הם אותו הדבר. ולדעת החוות דעת עונה בינונית אינה וסת החודש אבל היא יום השלושים ואחד מתחילת הראיה. }

מהי וסת ההפלגה

יג

וסת ההפלגה הוא חשבון הימים שיש בין הראיה האחרונה לזו שקדמה לה, אותו מנין ימים סופרת מתחלת הראיה האחרונה והלאה וחוששת לאותה עונה, יום או לילה, שמא תראה בה, ואסורה באותה עונה של הראיה האחרונה לבעלה, וצריכה לכתחלה לבדק עצמה בסוף העונה שמא ראתה, ואם טהורה, מתגרת לבעלה.

מהי וסת החודש

יד

וסת החדש הוא זמן הראיה האחרונה לפי התאריך בלוח העברי, לדגמא, אם ראתה ב"ב במרחשון ביום חוששת לוסת החדש ב"ב בכסלו ביום, ואם ראתה בליל י"ב חוששת לליל י"ב הבא.

מה דין הימים שבהם ודאי אינה רואה

טו

אשה שרואה תמיד לאחר עשרים ושמונה יום ובתוך זמן זה לא רואה, נחשב לה זמן זה של עשרים ושמונה יום כזמן של וסת קבוע, ואם תמיד רואה לאחר שלשים ואחד יום או שלשים ושמנה יום אינה חוששת לעונה בינונית, וכן רק לאחר ימים אלו נחשבת לבעלת וסת שאינו קבוע לענין בדיקות שבנדקת הכלה את עצמה שלש פעמים ראשונות כמו שכתב מרן השלחן ערוך בסיומן קפ"ו סעיף ב'.

המשתמשת בכדורים

טז

אשה שמשתמשת בכדורים לדחית הווסת לא חוששת לשלש הווסתות הנ"ל, וראה לקמן פרק ו' סעיף י"ז.

דין מעוברת ומניקה וזקינה

יז

מעוברת ומניקה הרי הן בחזקת מסלקות דמים ואינן חוששות לווסת שאינו קבוע, אבל מיניקה שראתה, או מעוברת, חוששת לראתה לווסת שאינו קבוע עד שתפסיק להניק. ומעוברת לענין זה נקראת מי שעברו עליה תשעים יום מתחלת הריונה.

יח

אשה זקנה שעברו עליה תשעים יום בלא ראייה, הרי זו בחזקת מסלקת דמים וחוששת לווסת רק אם תקבע אותו שלש פעמים, ולווסת שאינו קבוע אם ראתה באקראי אינה חוששת לו, אבל ודאי שאם ראתה אפלו פתם טמא, צריכה הפסק בטוהרה, וספירת שבועה נקיים וטבילה במקוה בברכה. וזקנה לענין זה היא מי שקוראים לה סבתא ואינה מקפדת.

יט

אשה מעוברת או מיניקה או זקנה, ואפלו זקנה הרבה, אם ראתה פתם הרי זו טמאה, והבא עליה חייב פרת, וחיבת לפסק בטוהרה, ולספור שבועה נקיים ולטבול בברכה, כדין כל אשה.

פרק ו' – חששות, פרישת האיש מאשתו בעונת וסתה

לכמה זמן צריך לפרוש מאשתו

א

על פי מה שביארנו בפרק הקודם, כל אשה שיש לה וסת שאינו קבוע חוששת לעונה בינונית, וסת ההפלגה ווסת החדש, ופורש ממנה בעלה בשלש עונות אלו (כשהחדש חסר, פלומר כ"ט יום, קלים וסת החדש והעונה בינונית באותו יום) אם הראיה האחרונה הייתה ביום פורש ביום, ואם הייתה בלילה פורש בלילה, ובדקת עצמה בסוף העונה ואם מצאה טהורה, מתרת לבעלה. וגבולות היום והלילה לענין זה הם הנגן החמה ושקיעתה.

{המצוה שיהיה אדם פורש מאשתו בעונת וסתה נזכר בפסוק (ויקרא טו) "והזרתם את בני ישראל מטומאתם", ודרשו חז"ל פסוק זה (בגמ' שבועות יח): "מכאן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהם סמוך לוסתן", לדעת רב אחאי גאון, רש"י, רי"ף, רי"ו רשב"א, הר"ן מצוה זו היא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכן פסק מרן השו"ע בסימן קפ"ד סעיף י'. ונפ"מ ליוצא לדרך שחייב לפקוד את אשתו סמוך לוסתה שהואיל והפרישה היא מדרבנן, חכמים לא גזרו במקום מצוה. ומ"ש שעונת וסתות היא מהנץ החמה עד שקיעתה, כך הוא בגמ' נידה סג:; הראב"ד, הרא"ש, הרז"ה, הרמב"ם (פרק ד' מהלכות א"ב הג') וכן פסק מרן השו"ע בסימן קפ"ד סעיף ד'.

ב

אשה שחוששת ביום, מתרת בלילה שלפני העונה ובלילה שאחריו, ואם החשש בלילה מתרת ביום שלפניו ובימים שלאחריו.

{כך פסק מרן השו"ע בסימן קפ"ד סעיף ב' וזוהי דעת רבי יהודה במתניתין (נידה סג): ובגמרא, "אמר רבא הלכה כרבי יהודה, ומי אמר רבא הכי, והתניא והזרתם את בני ישראל מטומאתם, מכאן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהם סמוך לוסתן, וכמה, אמר רבא עונה, מאי לאו עונה אחריתי, לא, אותה עונה". לדעת אור זרוע ובב"ח ובן איש חי חוששת ופורשת מבעלה ביום החשש ולילה שלפניו.

והש"ך הבין את דעת האור זרוע אחרת כדעת הראב"ן שאם אין שעה קבועה לראות ביום פורשת גם לילה שלפניו ואם יש לה שעה קבועה פורשת רק ביום (כל זה בוסת קבוע, ולא בשאינו קבוע כמו שמצוי בזמננו).

ולדעת האגודה היות והוסתות אינן קבועות ירחיק קצת לפני וקצת אחרי אותה עונה שחוששת בה.

ולדעת רבי יהודה בגמרא, בית יוסף, ט"ז, אגור, פתחי תשובה, חוות דעת, וחזון איש, פורשת מבעלה רק ביום החשש באותה עונה בלבד.

מי שפרש שלא כדעת מרן יותר מעונה

ג

זוג שנהגו לפרש זה מזו גם בעונת הניסת וגם בעונה שלפניה יכולים לבטל את מנהגם ע"י שיעשו התרת נדרים ויאמרו שמתחרטים על שלא אמרו בתחלה "בלי נדר", ויכול הבעל לעשות התרת נדרים לעצמו בפני שליטה וגם להיות שליח של אשתו להתיר לה.

{ כך פסק מרן השו"ע בהלכות נדרים סימן רי"ד.

וכן פסק מרן השו"ע ביו"ד סימן רל"ד סעיף נו' "הבעל נעשה שליח להשאל על נדרי אשתו".

ממה צריכים לפרוש

ד

בעונת הניסת, יום או לילה, שבו חוששת האשה שמא תראה, שהם כפאמור שליטה חששות: א. עונה בינונית ב. ניסת ההפלה ג. ניסת החדש, צריכים הבעל והאשה לפרש מתשמיש המטה, וכן יש להם להמנע מלישון באותה מטה, שמא תראה האשה בזמן השנה ונמצאים ישנים יחד בזמן נדיתה, וגם מחשש הרגל עברה שמא יתגבר עליהם יצרים וישמשו ובתוך כך תראה האשה.

{ מקור דין זה ברשב"א בספרו תורת הבית שאין הפרישה אלא מתשמיש המטה בלבד, אבל בשאר הקריבות מותרים וכן דעת רש"י והראב"ד וכן כתבו המגיד משנה, הרמב"ן, הגהות מיימוניות, ספר התרומה וכן כתב הרמב"ם (הא"ב פ"ד הי"ב) "ואסור לו לאדם לבוא על אשתו סמוך לוסתה שמא תראה דם בזמן תשמיש" וכן דעת מרן השו"ע והרמ"א שהיות והאיסור לשמש אז הוא מדרבנן לא חיישינן שאר קריבות יביאו לתשמיש.

ה

אף על פי ששאור מיני קריבות, כגון חבוק ונשוק, מתרים מן הדין בזמן החששות של עונת ונסתה, מכל מקום החכם עיניו בראשו, שאם מפיר בעצמו שחבוק ונשוק יכולים לגרר אותו לתשמיש או אפילו לטפה קטנה של שז"ל, שימנע עצמו מהם.

{ דעת תרומת הדשן והט"ז שכל הקריבויות אסורות מן הדין ודעת הב"ח והש"ך שהן מותרות רק שהמחמיר תבוא עליו ברכה ואע"פ שההלכה כמו כל אותם פוסקים שהבאנו בבאורים לסעיף הקודם, מכל מקום החומרא בזה מהטעמים שהזכרנו היא ודאי חומרא עם טעם.

אם נמשכה הראיה כמה ימים

ו

אם נמשכת ראית הדמים מספר ימים, אינה צריכה לפרש (בשלשית זמני החששות, כאמור) אלא בעונה הראשונה שבא התחילה הוסת, ושאר הימים נחשבים כטפל ונגררים אחר העקר שהוא זמן התחלת הוסת, וכשעברה העונה ובדקה עצמה ולא ראתה הרי זו מתרת לבעלה ואינה חוששת לימים שלאחריה. {סעיף זה כבר הובא בסימן ה' סעיף ט'.

כשיש ספק מתי התחילה הראיה

ז

קמה בבקר וראתה, ואינה יודעת מתי התחילה הראיה, אם בעונה זו של יום או בעונה הקודמת שהיא לילה, אינה חוששת אלא לעונה של יום בלבד.

וכן בראתה בין השמשות, היות והוא לאחר השקיעה חוששת לעונת לילה בלבד.

{מקור הדין בראב"ד בספרו בעלי הנפש והביא הראב"ד שני י"א אחד שאוסר גם את הלילה שקדם להנץ החמה והשני אוסר רק את היום, בגרסת הראב"ד שהייתה לפני תורת השלמים אסר הראב"ד את הלילה גם כן, והסכים הרז"ה עם הרא"ש וכן רבנו ירוחם, והכריעו שאין לאוסרה בעונת הלילה, וכן פסק מרן השו"ע בסימן קפ"ד סעיף ד', וזה מטעם שוסתות דרבנן ופרישה סמוך לוסתה דרבנן וספק בהם נידון לקולא, שהיום ודאי והלילה ספק וספקא דרבנן לקולא, כאמור.

הדין של רואה בבין השמשות מקורו מהש"ך סימן קפ"ד ס"ק יג'.

שכחה מתי הייתה תחילת הראיה האחרונה

ח

אשה שאין לה וסת קבוע (רב הנשים פיוס אין וסתן קבוע) ושכחה באיזה יום ראתה ואינה יכולה לחשב את שלשית החששות של עונה בינונית, וסת ההפלגה ווסת החדש, אינה צריכה לחוש ולפרש בימים אחרים, ואם זוכרת באיזה יום ראתה אבל שכחה את וסת ההפלגה האחרון שצריכה לחוש לו, תחוש לעונה בינונית ווסת החדש בלבד. וראוי לנהג שהאיש או האשה יסמנו אצלם את תאריך תחילת הראיה ועונתה, יום או לילה, כדי שיהיה ברור ונדאי להם, באילו זמנים חלים תאריכי הפרישה.

{חוות דעת (סימן קפ"ד בבאורים סס"ק ד) כתב שאפילו אם היה לה וסת קבוע בין אותם ימים ושכחה איזה יום הוא מותרת בכל אותם ימים, משום דקיימ"ל וסתות דרבנן.

וכן כתב בשו"ת יד יוסף שאשה ששכחה יום וסתה מותרת לשמש בכל יום, ואין לחוש שמא היום הוא סמוך לוסת, משום דאזלינן בתר רוב ימים, וכן הוא במשמרת הטהרה ע"מ עה-עט.

דין אשה מעברת ומיניקה וכן דין אשה זקנה נתבארו בסוף הפרק הקודם.

דין הנחבית מפני סכנת נפשות

י

אשה שהיתה נחבית מפני סכנת נפשות, ושהתה שם פרק זמן, גרם לה פחד זה שתחשב כמסלקת דמים, ואם היה זה בזמן אחד מהחששות שהזכרנו מתרת לבעלה לאחר אותה עונה ללא שתבדק את עצמה.

{כך כתב בשו"ע סימן קפ"ד סעיף ח', עפ"י המשנה בנדה לט. ובגמ' בנדה עא. אמרו "פחדא מצמת צמית, בעתותא מרפיא" כלומר פחד וחרדה הנמשכים לזמן מסוים גורמים לסילוק דמים, אבל בהלה הבאה בפתע פתאום מרפה את הגוף וגורמת לראות דם, כמ"ש ותתחלחל המלכה מאוד, שפרסה נידה.

והביא הבית יוסף את הרשב"א שפסק שאינה צריכה בדיקה אפילו לכתחילה ודעת טור ורמ"א שלכתחילה תבדוק ובדעבד אם לא בדקה מותרת.}

היוצא לדרך בעונת וסתה של אשתו

יא

הרוצה לצאת לדרך צריך לפקד את אשתו בתשמיש, אפילו חל אותו זמן בעונת הוֹסֵת, שהרי הפרישה בעונת וסתה מדברי סופרים ובזה לא גזרו.

{גמ' יבמות סב: נחלקו הראשונים בבאור גמרא זו.

שיטת ר"ת רז"ה ומהר"מ מרוטנבורג דאסור לפוקדה בתשמיש אלא בדברי ריצוי, ולא חיישינן שמא יבוא עליה, והסמ"ג כתב שמותר בתשמיש, ומכל מקום המחמיר תע"ב ופסק הרמ"א כסמ"ג, לעומתם דעת רש"י צריך לפוקדה בתשמיש וכך פרשו הראב"ד ורב אחאי גאון, בעל הלכות גדולות, רי"ף, רשב"א, "הרא"ה", המאירי, הריטב"א, הר"ן, המגיד משנה, האורחות חיים ועוד, וכן פסק מרן בשו"ע סימן קפ"ד סעיף י'.

יב

מה שאמרנו שהיוצא לדרך צריך לפקד את אשתו הוא דוקא ביוצא לדבר הרשות, אבל ביוצא לדבר מצוה, כגון צדקה או פדיון שבויים, לא חיבוהו חכמים בקף, כדי שלא יתבטל מן המצוה. מפל מקום, אם נדאי לו ליוצא לדבר מצוה שלא יתבטל על ידי כף מן המצוה נכון שיפקד את אשתו קדם צאתו לדרך.

{כן כתוב בגמ' יבמות סב: "והני מילי לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מטריד".}

הבא מן הדרך בעונת וסתה של אשתו.

יג

הבא מן הדרך ומצא את אשתו שהיא בעונה הסמוכה לוסתה, כלומר שחוששת באותה עונה לאחת הוסתות, אסור לו לפקדה בתשמיש, אף אם היא טהורה וגם אינה בעונה הסמוכה לוסתה מצוה לפקדה בתשמיש.

{המצוה שיפקוד אדם את אשתו, אם עיקרה הוא ליוצא לדרך או לבא מן הדרך, נראה שנחלקו בזה הזהר והגמרא ודעת הזהר שעקר המצוה היא דוקא לבא מן הדרך, שכך הוא בזהר בראשית דף מט' עמ' ב' "האי מאן דנפיק לאורחא יסדר צלותא קמיה קודשא בריך הוא בגין לאמשכא עליה שכינתא דמריה, וכיון דסדר צלותיה ושכינתא שריא עליה יפוק, בגין דשכינתא אזדווגת בהדיה, דישתכח דבר ונוקבא במתא דכר ונוקבא בחקלא, הדא הוא דכתיב צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו, ובכל זמנא דאתעכב באורחא בעי לנטרא עובדוי בגין דזיווגא עילאה לא יתפרש מניה וישתכח פגים בלא דכר ונוקבא וכו'... ובשעתא דעאל לביתיה בעא לחדתא לדביתהו, דההיא זיווגא חדוותא, וחדוותא דשכינתא איהו, ולא עוד אלא דאסגי שלמא, הדא הוא דכתיב וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא ואי לא פקיד לאתתיה חטא איהו ודאי" וכו' ע"כ.}

ליל טבילה דוחה עונת וסתה שאינו קבוע

יד

אשה שראתה פתם, ופסקה בטהרה וספרה וטבלה וחל ליל טבילתה בעונת וסתה, אם היא חוששת לוסת קבוע אסורה לשמש באותה עונה, ואם החשש הוא לוסת שאינו קבוע מתרת לטבל ולשמש באותה עונה.

{בספר תורת חיים סופר או"ח ר"מ ס"ק ג' כתב שליל טבילה מצוה מיוחדת בפני עצמה היא ולא מהני לה מחילה, מה שאין כן בשאר עונה, ועוד שגם באותם לילות שאין ראוי לשמש בהם על פי הקבלה, כגון ליל פסח ובליל שבועות וראש השנה, אם חל בהם ליל טבילה חייב לפוקדה, ועוד שהתירו לשמש בשני רעבון בליל טבילה, ומתברר ממה שכתב במשמרת הטהרה שהחוששת לוסת קבוע מותרת לטבול כדי להתיר שאר קריבות, רק שאסורה כאמור בתשמיש, ובוסת שאינו קבוע כתב בתורת השלמים (סימן קפז ס"ק כט) להתיר וכן בשו"ת נהרי אפרסמון, והכנסת יחזקאל כתב להתיר בין בוסת קבוע בין בשאינו קבוע, והובא במשמרת הטהרה היות והפרישה סמוך לוסת, בוסת שאינו קבוע, לכול"ע הינו מדרבנן לכן בכהאי גוונא יש לסמוך על דברי המקילים.}

טז

כלה שליל חפתה חל בעונה הסמוכה לוסתה מתרת לשמש, היות ודין פרישה סמוך לוסתה הוא מדברי חכמים, וחכמים לא גזרו במקום מצוה.

בשעת הדחק דוחה ליל טבילה עונת וסת קבוע

טז

אִשָּׁה שֵׁיִשׁ לָהּ וְסֵת קָבוֹעַ לְרֵאוֹת כָּל לַיִל חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם, וְנִמְשְׁכֶת רְאִיתָה שְׁבַעַת יָמִים וְסוּפְרַת שְׁבַעַת, וְחָל לַיִל טְבִילָתָה בְּעוֹנָה הַסְּמוּכָה לְוִסְתָּהּ, מִתָּר לָהּ לְטַבֵּל וּלְשִׁמֵּשׁ, שָׂאֵם לֹא כֵן תִּהְיֶה אֲסוּרָה עַל בְּעֻלָּה לְתַמִּיד, וּבָזָה לֹא גָזְרוּ חֲכָמִים.

{כך כתב פתחי תשובה (קפד סק"ד) בשם התפארת למושה וזה למאי דקיימא לן שפרישה סמוך לוסתה הויה רק מדרבנן ואין להוציאה מבעלה משום כך.}

המשתמשת בכדורים לרחית הוסת אינה חוששת לעונת וסתה

יז

אִשָּׁה הַמְּשַׁתְּמֶשֶׁת בְּכַדוּרִים הַדּוֹחִים אֶת הַוִּסְת, וְכֵן פִּלָּה הַמְּשַׁתְּמֶשֶׁת בָּהֶם, אֵינָן צְרִיכוֹת לְחֹשֶׁת לְעוֹנָה הַסְּמוּכָה לְוִסְת לְפָרֵשׁ בָּהּ מִבְּעֻלָּיהָן.

{דין זה יוצא מעצם העובדה שהנסיון הראה שאכן כדורים אלו משנים את אורך זמני המחזור של המשתמשת בהם, ודומה זה לדין אשה הנחבית במחבא שכתבנו בסעיף י', שבו גורם חיצוני יש בכוחו לשנות את אורך המחזור באופן שאין מקום לחשוש לוסת הקודם וכן יכול להיות נלמד מדין מעוברת ומניקה ששינוי הורמונלי מסלק דמים, מכל מקום עצה טובה היא שלא לקחת כדורים אלו אלא רק ממש בשעת הדחק כשאין ברירה אחרת, כי לא כל הטבעים שווים ויש נשים שכדורים אלו גורמים להן לראית כתמים.}

שכחו ושמשו בעונת הוסת

יח

אִשָּׁה שִׁשְׁכַּחַה וְשִׁמְשָׁה עִם בְּעֻלָּה בְּעוֹנַת וְסֵתָהּ, וְנִזְכְּרוּ שְׂאִסוּרִים בְּתִשְׁמִישׁ, יִפְרֹשׁ הַבַּעַל מִיָּד וְאֶפְלוּ בְּאֶבֶר חַי, וְאִם חוֹשֵׁשׁ לְשִׁזְז"ל יִנְעֵץ צְפָרְנֵי רִגְלָיו בַּמָּטָה וְיִפְרֹשׁ בְּאֶבֶר מֵת.

שמשו בעונת הוסת וראתה דם איך ינהגו ואיזו תשובה יעשו

יט

מִי שִׁשְׁמֵשׁ עִם אִשְׁתּוֹ בְּעוֹנַת וְסֵתָהּ, וּבְזָמַן הַתִּשְׁמִישׁ הִרְגִּישָׁה פְּתִיחַת פִּי הַמְּקוֹר לְהוֹצִיא דָם, יִפְרֹשׁ בְּאֶבֶר מֵת עַל יָדֵי שְׂיִנְעֵץ צְפָרְנֵי רִגְלָיו וְיָדָיו בַּמָּטָה וְלֹא יִסְמֹךְ עַל אִשְׁתּוֹ, וְצָרִיף תְּשׁוּבָה וְתִקּוֹן עַל הָעֲבָרָה, שֶׁהָרִי

היה אסור בתשמיש באותה שעה, ואם היה זה שלא בעונת וסתה פורש באבר מת ואינו צריך כפרה שהרי היה אנוס.

כ

בשער רוח הקודש לרבנו האר"י מובא כמה תעניות יש להתענות על כל עוון, ובלשון חכמים של רבי יוסף חיים כתב שיש לפדות את התעניות בכסף שנתן לצדקה, וכן כתב סדר התקונים והפדיונות, והגר"א כתב באגרת עלים לתרופה שהתשובה הנכונה היא כשהאדם מייסר את עצמו, ולא בסגופים ובתעניות, אלא ברוסן פיו ותאוותיו, ודרך חיים תוכחות מוסר, ובעסק התורה בשקיפה וזהו טוב יותר מכל הסגופים והתעניות שבעולם.

פרק ז' – הכנה לנשואין

חששת דם חימוד

א

בימי רבותינו חכמי הגמרא היו הבנות נשאות גם בגילאים צעירים שעדיין לא ראו דם וסת, או אפלו ראו היו נוהגות בזמן לטבל לנדוןן אף על פי שהיו פנויות, וקבעו חכמים הלכה לאותן בנות שכל בת שתבעה לנשא ונתפסה, אף על פי שטהורה היא מטמאת נדה וזיבה, צריכה לספור שבועה נקיים שמה מחמת חמוד ראתה טפת דם כחרדל ולא הרגישה בו, ושבועה ימים אלו סופרת משעה שהיא סומכת בדעתה ומכנה עצמה לחפה.

{ בגמרא נידה סו. "אמר רבא תבעו להנשא ונתפיסה צריכה שתשב שבועה נקיים" "אמר רבא לא שנה גדולה לא שנה קטנה גדולה טעמא מאי משום דמחמדה, קטנה נמי מחמדה" וכתב הרמב"ם (הלכות א' ב' פרק י"א הלכה ט' י) "...שמה מחימודה לאיש ראתה דם טפה אחת ולא הרגישה בה בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה, ודבר זה חומרא יתירא שנהגו בה בנות ישראל מימי חכמי הגמרא ואין לסור ממנה לעולם", לדעת הרשב"א אינה צריכה לעשות הפסק בטהרה ולא בדיקות בשבעת הנקיים, ולדעת הרמב"ן אינה צריכה הפסק בטהרה ובדיקות מספיקה אחת בלבד במשך השבעה נקיים, לדעת הרא"ש אינה צריכה הפסק בטהרה אבל צריכה לבדוק עצמה כל השבעה נקיים לכתחילה ובדיעבד בפעם אחת סגי. לדעת הר"ן בשם איכא מ"ד צריכה הפסק בטהרה ובדיקות משך כל השבעה נקיים, ופסקו מרן השו"ע והרמ"א כדעת הרא"ש, ואע"פ שמרן ורמ"א פסקו שאינה צריכה הפסק בטהרה כתבו הרש"ל והש"ך ס"ק ב' דהאדנא נהגו להפסיק בטהרה אף לדם חימוד, וכ"כ במשמרת הטהרה והביא את המנחת יעקב בתורת השלמים, החכמת אדם וערוך השולחן שסוברים כך שכל זה בזמן הראשונים שהיו טובלות כשהן פנויות וכל החשש היה רק משום דם חימוד מה שאין כן היום ושלכן נתפשט המנהג בזמן הזה לעשות הפסק בטהרה ובדיקות בשבעת הנקיים. }

בזמן הזה הכלות נידות ודאי

ב

בזמן הזה שכל הבנות הנשואות כבר ראו נדה או זיבה כמה וכמה פעמים, צריכה הכלה לפסק בטרה ולספור שבועה נקיים בבדיקות, ויש להסמין ולקרר הטבילה סמוך למועד הנשואין עד כמה שאפשר.

אינה צריכה להמתין לפליטת ש'ז

ג

כדי שתפסק הכלה בטרה אינה צריכה להמתין ארבעה ימים לספרידים, או חמשה ימים לאשכנזים, אלא מיד כשתפסק מראות דם יכולה לעשות את ההפסק בטרה, שהרי ימים אלו ממתנות הנשואות כדי שתפלט שכבת הזרע מהן, וכלה עדין לא שמה.

כיצד בודקת

ד

בדיקת ההפסק בטרה וכן בבדיקות השבועה נקיים שעושה הבתולה, אמנם אינן בחורים ובסדקים ונדאי שלא עד מקום ששמש דש, מפל מקום יש לה להכניס המוך עד מקום שאפשר לה, בזהירות, שלא תפגע בבתוליה, וכלה שאינה בתולה בודקת בחורים ובסדקים עד מקום שיטה מגעת.

כתבו סדרי טהרה וחזון איש שמבדיקותיה של זבה בתולה מוכח שבדיקה בחורים ובסדקים היא מדרבנן, ומדאורייתא מספיק פחות מזה, ובכל אופן קינוח חיצוני בלבד אינו מועיל כלל, ומזה נלמד להכשיר בבדיקות שעשתה אשה ושלא היו כל כך בעומק היכא דלא אפשר לה.

זקינה שנתפייסה לינשא

ה

גם זקינה שנתפייסה להנשא, אף על פי שחדל להיות לה ארח פנשים, צריכה שבועה נקיים בבדיקות, ובדיעבד בדיקה אחת מספיקה, שהרי היא טהורה מטמאת נדה וזיבה, והרי היא חוששת לדם חמוד בלבד, וטובלת בברכה.

{ כך כתב בשו"ת גבעת שאול (סימן סה) ובשו"ת בית יהודה עייאש (חלק ב' סימן סג), הרשב"ץ, והחיד"א בשו"ת חיים שאל (חלק ב' סימן כו). }

אם צריכה להמשיך לבדוק לאחר שטבלה עד הנישואין

ו

בין הטבילה לחפה אם לא בדיקה הפלה עצמה, מתקרת לבעלה, ואין אנו חוששים עוד שמה ראתה דם חמוד, דאם פן אין לדבר סוף, ומפל מקום לכתחלה תבדק בכל יום עד הביאה.

{הגהות מיימוני בשם מהר"מ הצריכו שתבדוק הכלה בכל יום מהטבילה עד הבעילה, ולדעת הרשב"א אינה צריכה לבדוק כלל, לא בתוך השבעה נקיים ולא בין הטבילה לבעילה, והמאירי הסכים לדבריו וכן הרשב"ץ. ולדברי הריטב"א אין צורך בבדיקות לאחר הטבילה כי אם נמשיך לחוש לדם חמוד, אין לדבר סוף. ומרן הב"י הביא דברי הגה"מ בשם מהר"מ וכתב על זה ונראה שכל זה לכתחילה אבל בדיעבד בבדיקה אחת תוך שבעה די לה.

ורמ"א כתב שהמנהג שלא להרחיק את הטבילה מהחופה יותר מארבעה ימים, ואם הרחיקה יותר מזה יש לה לבדוק עצמה בכל יום עד בעילת מצוה, וכך כתבו הגה"מ ולחם ושמלה לבדוק עד הביאה וחווה דעת הצריך לבדוק עד החופה, ולדעת הב"י, כאמור בודקת בדעבד פעם אחת משך השבעה נקיים וזה כאמור, רק כשיש חשש לדם חמוד בלבד, אבל בזמן הזה שהכלות הינן גם נידות, כמובן שצריכה הפסק בטהרה ושבעה נקיים עם בדיקות בכל הימים, כמו שיבואר להלן בדיני הפסק בטהרה ושבעה נקיים.

בטלו תאריך הנישואין וחזרו לקיים

ז

אם מסבה כל שהיא החליטו בני הזוג לבטל את הנישואין או שנתאישו מהם, ולאחר זמן חזרו בהם והספיקו לקיים את החתונה במועדה או במועד אחר, הפסח הדעת של הפלה מהחתן גרם שאחר כך, פשוטו לכתובתם הראשונה להתחתן, נולד חמוד חדש וצריכה לספור מחדש שבעה נקיים.

{כך פסק מרן השו"ע בסיומן קצב סעיף ג' ומקור הדין במרדכי בשם מהר"מ מרוטנבורג שדקדק מלשון הרשב"ם, וכן פסק מהרי"ק, וכתב הב"ח שאם באותו זמן שדחו את הנישואין קבעו מועד אחר, אין לה הסח הדעת מהנישואין ואינה צריכה למנות שוב.

אם הקדימו את החופה

ח

הקדימו את החפה, אינה צריכה לספור שוב, ואינה חוששת בזה לדם חמוד, שאין זו תביעה חדשה והספיקה לנישואין.

{עפ"י שו"ת שיערי דעה (חלק ב' רמ"ה) שנשאל בחופה שהוקדמה ביום, וענה, שתבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים הרי הוא חומרא מדרבנן, כי מן התורה מוקמינן לה בחזקת טהרה, וגם לכמה

מן הראשונים דם חימוד אינו טמא רק הוא חשש שמא נתערב בו דם נידות ולכן אין מה להוסיף חומרות
בדין זה.

אם רק צד אחד ביטל את הנשואין

ט

אם רק אחד מן הצדדים הודיע על בטול הנשואין והצד השני משתדל לרצות ולהתפטר, אין זה נחשב
להסח הדעת, ואם התרצו לקיים את הנשואין בין במועד הראשון בין במועד אחר אינה צריכה לספור שבועה
ימים נוספים.

{כך כתב החוות דעת (חידושים ס"ק ו), מקור חיים, וש"ת שבט הלוי (חלק ה' סימן קי"א סעיף ג').}

כשיש ספק

י

וכן אם אחד מן הצדדים לא הופיע לחפה ורק לאחר מספר ימים הגיע, היות ויש ספק בדבר אם נתיאשה
הכלה מן הנשואין והספק הוא בחשש לדם חמוד שהוא חמרא מדרב²נו, אנו מורים בזה שאינה צריכה
לספור שבועה ימים שנית.

{מבואר ביביע אומר חלק ו' (חלק אבן העזר סימן ד' אות ט').}

אם דנו ב'ד בהיתר הנשואין

יא

אם לאחר שנתפסה לנשיא וספרה שבועה נקיים נודע שיש ספק הלכתי אם מתר לזוג זה לנשיא, ודנו בזה
בית הדין ופסקו להתיר להם לנשיא, אינה צריכה לספור שוב שבועה נקיים.

{כך כתבו בית הלל, ש"ך, סדרי טהרה ומהרש"ם שהוא ספק בדרבנן ומותר, ואינה צריכה לחוש שוב לדם
חימוד.}

מחזיר גרושתו ובעלי תשובה

יב

המחזיר גרושתו, צריכה לספור שבועה נקיים ולטבל, שחוששים לדם חמוד.

יג

הַמַּחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ וְרוֹצֵה לַעֲרוֹךְ אֶת הַחֶפֶז בְּתוֹךְ שְׁבַעַת הַיָּמִים הַנִּקְיִים, מִתֵּר. כּוֹנֵסָה וְאֵינָם צְרִיכִים שְׁמִירָה, וְלֹא יִשְׁמְשׁוּ אֶלָּא אַחַר סְפִירַת הַשְּׁבַעָה נְקִיִּים וְהַטְּבִילָה.

{כך כתבו שו"ת אדמת קודש ומהריק"ש ומובאים במשמרת הטהרה (סימן ט' סוף אות ב').}

יד

וְכֵן הַדִּין בְּמַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ כְּשֶׁהִיא מְעַבְרַת אוֹ מִיְנִיקָה צְרִיכָה לְסַפֵּר שְׁבַעָה נְקִיִּים וְהַטְּבִילָה.

וְכֵן פְּנוּי וּפְנוּיָה שְׁחִיִּים יַחַד וְבָא לְשִׁאָנָה, וְאֶפְלוּ בְּבֵא לְשִׁאָ פְּנוּיָה שֶׁהִיא מְעַבְרַת מִפְּנוּי, הַיּוֹת וְנִתְפְּיָסָה לְנִשְׂאָ לֹא חוֹשֵׁשֶׁת לְדָם חֲמוּד וְצְרִיכָה שְׁבַעָה נְקִיִּים וְהַטְּבִילָה.

{בשבט הלוי הקל בבעלי תשובה שחיו לפני כן בלא חופה וקידושין ובאים לינשא שלא חוששת לדם חימוד, אבל בטהרת הבית חשש לדברי הרדב"ז ומהריק"ש שהחמירו בזה, והמקל בשעת הצורך יש לו על מי שיסמוך.}

גישאת לזקן

טו

אִם בָּאָה לְנִשְׂאָ לְאָדָם שְׂאֵינּוּ יָכוֹל לְבַעַל, כְּגוֹן זָקֵן, וְכָל פְּנוּתָהּ בְּנִשְׂוֹאֵין אֵלּוּ כְּדֵי לְשְׁמֹשׁוֹ, מִתֵּר לְכוֹנֵסָה מִיָּד וְלֹא חוֹשֵׁשִׁים לְדָם חֲמוּד.

אם אף פעם לא ראתה את המשודד

טז

הַתִּרְצָתָה לְנִשְׂאָ אֵף עַל פִּי שְׂאֵף פְּעַם לֹא רָאִתָּה אֶת הַמְּשֻׁדָּד וְסִפְרָה שְׁבַעָה יָמִים וְאַחַר כֵּן רָאִתָּהּ, אֵינָה צְרִיכָה לְסַפֵּר שְׁבַעָה יָמִים מִחֻדָּשׁ.

אם יכולה לספור שבעה בזמן ימי אבלה

יז

כִּלְה שְׂאֵרְעָה אֶבֶל לְפָנֶי מוֹעֵד הַנִּשְׂוֹאֵין, וְסוֹפְרַת אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים הַנִּקְיִים בְּזִמְנֵן שְׁחָלִים עָלֶיהָ גַּם שְׁבַעַת יָמֵי הָאֲבֵלוֹת, עוֹלִים לָהּ יָמֵי הַנִּקְיִים, וְאֵינָה צְרִיכָה לְסַפֵּר מִחֻדָּשׁ לְאַחַר שֶׁתִּקְוִים מְאֻבְּלָה, אֶלָּא תִשְׁלִים סְפִירָתָה אִם עוֹד לֹא סִיְמָה, תִּטְבֵּל וְתִכְנַס לַחֶפֶז.

באלו מקרים אסורים החתן והכלה להתיחד

יח

אם נְעַרְכָּהּ הַחֶפֶה וְהַפְלָה עֲדֵין לֹא טְבֵלָה, אֲסוּרִים הַחֲתָן וְהַכֹּהֵן בְּיַחְוֹד, אֲלֵא הוּא יִשֵּׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים וְהִיא יִשְׁנָה בֵּין הַנְּשִׁים, עַד שֶׁתִּטְבַּל וְיָבוֹא עָלֶיהָ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, וְזֶה בֵּין אִם הַחֲתָן בְּחוּר, גְּרוּשׁ אוֹ אֶלְמָן.

{גמ' כתובות ד. "חתן שפרסה אשתו נידה הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא, לא שנו אלא שלא בעל, אבל בעל אשתו ישנה עמו וכן כתב הרמב"ם (בהלכות א"ב פרק כב' הלכה א') וכן פסק מרן השו"ע בסימן קצ"ב סעיף ד'.

והביא הרמ"א כמה שיטות בענין זה היחוד, דעת הרא"ש שצריך שמירה גם ביום וגם בלילה ואין צריך שתי שמירות רק או הוא בין האנשים או רק היא בין הנשים, ודעת הרשב"א שביום אינם צריכים שמירה כלל ובלילה צריך שתי שמירות אבל אם אינם ישנים בבית אחד אינם צריכים שימור כלל, ולראב"ד צריכים שמירה רק בלילה ושמירה לכל אחד מהם וכתב הרמ"א שהמנהג לקחת ילד קטן שישן עם החתן בלילה וילדה עם הכלה, וביום אסורים להתיחד א"כ יהיה קטן או קטנה אתם, וכתב במשמרת הטהרה שלדעת רוב הפוסקים לא נאסר יחוד זה של כלה נידה על החתן אלא מדבריהם ושכן פסק הרדב"ז, הב"ח בדעת הראב"ד, החזון איש, ציץ אליעזר וחזקת הטהרה ונפקא מינה שאם יש עוד צרוף להקל שפיר סמכינן להתיר ביחוד. }

יט

אם אָדָם שְׁלִישִׁי נוֹעַל אֶת הַחֲתָן בְּחֶדֶר אֶחָד וְלַחֲתָן לֹא נִשְׁאַר מִפְתָּח, יְכוּלָה הַכֹּהֵן לִישֵׁן בְּחֶדֶר אַחֵר בְּאוֹתָהּ דִּירָה.

כ

חֲתָן שֶׁעָשָׂה הַעֲרָאָה בְּלֵבָד וְלֹא גָמַר בִּיאָתוֹ וְלֹא אַחֵר מִכֵּן פְּרָסָה הַכֹּהֵן נִדָּה, אִף עַל פִּי שְׁלֹא גָמַר הַחֲתָן בִּיאָתוֹ, מִתָּר לָהֶם לְהִתְיַחַד, וְאִין חֲשֵׁשׁ שְׁמָא יִתְקַפְּנוּ יִצְרוּ, שְׁהָרִי בְּעַל כְּבָר עַל יְדֵי הַעֲרָאָה.

{רמ"א עפ"י דברי תרומת הדשן, וכן בשו"ת חשב האפוד חלק ב' סימן קמו, וכתב במשמרת הטהרה ואם יראה המורה שהחתן והכלה יראי שמים ואין חשש כל כך שיבואו לידי איסור ח"ו וגם יש טרחה בסידור השמירה יוכל לסמוך על דברי הרב חשב האפוד להקל, וכן בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ו' סימן מ' פרק כה' אות ד'). }

כא

אם הִיָּתָה הַכֹּהֵן טְהוֹרָה כְּשֶׁנִּשְׁאַחַה, וְלֹא בָּא הַחֲתָן עָלֶיהָ, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה לוֹ אֶת הַזְּמַן לְכַוֵּן, וְאַחֵר כִּן פְּרָסָה נִדָּה, מִתָּרִים בְּיַחְוֹד, שְׁהָרִי מוֹכַח שְׁאִין יִצְרוּ תַקִּיף כָּל כָּן.

הנהגה לחתן וכלה

כב

חתן וכלה צריכים שמור מן המזיקים, ונכלל בזה השמור שלא יחטאו באסור קריבות לאחר שנאסרה עליו בדם בתולים, ומטעם זה ומטעמים אחרים טוב שישוהו הזוג הצעיר בזמן שבעת ימי המשתה בביתם ובקרוב משפחותיהם ושושביניהם ולא יצאו לבלות זמנם בטיולים ובבתי מלון, וכמו שכתוב (משלי י"ג כ') "הולך את חכמים יחכם, ורעה כסילים ירוע" וכן כתוב (ב' כ') "למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמר".

פרק ח' – דם בתולים

מדוע צריך לפרוש מחמת דם בתולים

א

חכמינו זכרונם לברכה חששו שפא מחמת חמוד של ביאה ראשונה יצאה טפת דם מן המקור ונתערבה עם דם הבתולים, ואפלו אם לאחר ביאה ראשונה לא ראתה דם חששו חכמים שפא יצאה טפת דם מן המקור ונחפהו שכבת זרע, ולכן הבעל את הבתולה, לאחר שגומר ביאתו פורש ממנה אפלו באבר חי, ומתחילין לנהג הדינים שפרטנו בפרק ד', אלא שיש מעט שנויים בין בתולה לאחר ביאה ראשונה לבין אשה שראתה נדה, שהרי דם הבתולים טהור, והטמאה אינה ודאית אלא היא חשש מדבריהם, ונבאר שנויים אלו בפרק זה.

{גמ' נידה סה: וכתב הרא"ש שחכמים החמירו בדם בתולים שמא יצא דם חימוד של תשמיש ראשון ונתערב בדם בתולים, ואילו רב האי גאון כתב שדם בתולים גורם לדם נידה, כי אשה מזדעזעת ומתחלחלת מתשמיש ראשון וזה גורם לדם נידה לבוא כמ"ש ותתחלחל המלכה מאוד.

בשו"ת יביע אומר הוכיח שדם בתולים איסורו הוא מדרבנן, ולא כמו שפסק בשו"ת רב פעלים שלדעת הרא"ש הוא ספק דאורייתא. לדעת הרא"ש, רז"ה, אשכול, רשב"א, רמב"ן מאירי ומרן השו"ע רשאי לפרוש באבר חי.

מהות הפרישה

ב

לאחר בעילת מצוה אסור לבני הזוג לישן ביחד באותה מטה אפלו בבגדיהם, אבל מותר לחתן לישן במטת אשתו, אם אינה ישנה בה, גם אם ישנו עוד דם על הסדין. וכן עליהם לנהג דיני ההרחקות המבארים לעיל בפרק ד'.

{לדעת רב האי גאון, הראב"ד, הראב"ה, תשובות הגאונים, הטור ומרן השו"ע בסימן קצ"ג צריך החתן לפרוש מאשתו לאחר ביאה ראשונה ואינם רשאים לישן במטה אחת אפילו בבגדיהם.

וההיתר לחתן לישן על מטת אשתו כשאינה שוכבת שם מקורו במה שכתב רב האי גאון והביאו הראב"ד בספר בעלי הנפש וכ"כ הרא"ש, טור ומרן השו"ע בסימן קצ"ג.

דין ספק בתולה, אלמנה וגרושה, ודין לא גמר ביאתו, ואם חייבת הכלה לבדוק עצמה לאחר ביאה ראשונה

ג

אם הפלה הנה אלמנה או גרושה אין צריך לפרוש ממנה לאחר ביאה ראשונה אלא אם כן היא ודאי בתולה, אבל אם היא ספק בתולה, כגון שבעלה הקודם לא גמר ביאתו, אם מצאה דם על הסדין לאחר ביאה ראשונה פורשים זה מזה ואם לא מצאה אינם פורשים. ולכתחלה לצאת ידי חובת כל הפוסקים טוב שתבדק עצמה בעודה שוכבת במטה, ואם כבר ירדה והלכה ברגליה גם כן מועילה בדיקה, וכל זה על הצד היותר טוב, מכל מקום אם לא בדקה עצמה אלא רק את הסדין ומצאה נקי, מתרת.

{כך כתב בספר לחם ושמלה בשם האגודה שאין צריך לפרוש מאלמנה לאחר ביאה ראשונה ואין בה חשש לדם חימוד שהרי לא נזכר חשש זה בגמרא בבבלי או בפוסקים.

ובספק בתולה אין צריך לפרוש אם לא ראתה דם כ"ב חזקת טהרה (בדרך קצרה סק"ה) ובשו"ת חיים וחסד חורי (חיו"ד ס"ס צ"א) ומשמרת הטהרה.

לדעת הראב"ד הבעל את הבתולה ולא מצא דם אינו צריך לפרוש ממנה שהיות ודם בתולים דרבנן לא חיישינן לשמא יצאה טפת דם וחיפהו שכבת זרע.

ולדעת הגאונים, רמב"ן, רשב"א, רא"ש, הר"ן, הגה"מ בשם מהר"מ, רש"י, הטור ומרן השו"ע בסימן קצ"ג כן חוששים לחיפהו שכבת זרע ואסורה לבעלה אפילו לא מצאה דם.

ואם לא היה גמר ביאה, כלומר, שלא הכניס את כל האבר אם לא ראתה דם הסכימו הפוסקים להתירה לבעלה, כן כתב רמ"א בהגה סימן קצ"ג, נודע ביהודה, דרכי תשובה חכמת אדם ועוד וזה כשלא ראתה דם, וכתב בדי השולחן שבדיקת הסדין מספיקה כדי לאמת לנו שלא ראתה היות וגדולי הפוסקים לא הזכירו בזה בדיקה, וכן העיקר להלכה.

סופרת ארבעה ושבעה, וכמה בדיקות צריכה לבדוק

ד

דין הפלה בהפסק בטורה פדין אשה נדה שצריכה להמתין שש עונות שהן ארבעה ימים, ואז תפסק בטורה, ותספור שבועה נקיים, ותבדק עצמה בכל יום מהם, ואם בדקה בראשון ושביעי בלבד ואפלו בדקה אחת בשבועה נקיים, יצאה, ותטבל ומתרת לבעלה.

וּבָזָה גַם לְמִנְהַג אֲשֶׁכֶּנֶז, לְהַמְתִּין חֲמִשָּׁה יָמִים עַד לְהַפְסֵק בְּטָהֳרָה, יְכוּלָה לְפָסֵק בְּטָהֳרָה לְאַחַר אַרְבָּעָה יָמִים.

{כך כתב החזון איש "שכיון שדין חמישה ימים הוא חומרא, על המחמיר גם בזה עליו להביא ראיה".}

יכולה להפליט בעצמה ש'ז גם לדעת האשכנזים

ה

אם פסקה הפלה מלראות, ורוצה לעשות הפסק בטהרה פבר למחרת, יכולה להפליט את שכבת הזרע על ידי שתקנח יפה אותו מקום או שתרחץ במים חמים, ואחר כך יכולה לפסק בטהרה ולספור שבועה נקיים, וגם למנהג אשכנז שבגדה נמנעים מהפלטת שכבת זרע, כאן בדם בתולים יכולים להתיר.

{לענין נידה כתב הרא"ש שאם תרצה להתחיל ספירתה מיום מחרת ראייתה תקנח יפה במוך או תרחץ במים חמים, ולרמב"ן די אם הלכה ברגליה, ולדעת הרשב"א וסה"ת תרתי בעיני קינוח ורחיצה כדי לצאת כל ספק.

וכך פסק מרן השו"ע בסימן קצו "האשה ששמשה מטתה ואחר כך ראתה דם ופסקה מיד ורוצה לספור שבועה נקיים החל מיום מחרת ראייתה תקנח יפה אותו מקום במוך או בבגד כדי להפליט כל הזרע, או תרחץ במים חמים והם יפליטו כל הזרע" וכ"כ בתרומה, טור, רא"ש ובשו"ת מהר"מ מרוטנברג, והרמ"א פסק כדעת הסמ"ק שאין אנו בקיאים בזה, מכל מקום זה בדם נידה, אבל כאן בדם בתולים שהוא דרבנן גם בני אשכנז יכולים להקל בזה, כך העלה במשמרת הטהרה חלק א' עמ' תקח.

בדקה עצמה פעם אחת בלבד

ו

פלה שעשתה הפסק הטהרה ובמשך השבועה נקיים בדקה עצמה פעם אחת בלבד, בדיעבד יצאה, תטבל ומתרת לבעלה.

{שהרי מרן כך כתב בסתם, ובי"א החמיר שלפחות תבדוק ראשון ושביעי וסיים שאין להקל, וכל זה בנידה, ואילו כאן, בדם בתולים, אמרינן שלא בזה דבר מרן כשסיים ואין להקל, ובזה יחול כלל ההוראה שסתם ויש הלכה כסתם. שכך כתב מרן השו"ע בסימן קצ"ו סעיף ד' "בכל יום משבעת ימי הספירה צריכה לבדוק, לכתחילה, את עצמה פעמיים בכל יום, ואם לא בדקה בכל השבעה אלא פעם אחת, לא שנה בדקה ביום ראשון או ביום שביעי או באחד מהימים האמצעיים, מאחר שבדקה ביום שקודם השבעה נקיים ומצאה טהורה עלו לה, ויש אומרים שצריך שתבדוק ביום ראשון מהשבעה נקיים וביום השביעי, ואין להקל" והחמיר בזה מרן השו"ע כיש אומרים היות ויש בזה איסור כרת, ולכן כאן לענין דם בתולים כיון דהוי מדרבנן יש להקל, כך כתב במשמרת הטהרה.

אם ראתה דם בתולים גם בביאה שניה ושלישית

ז

בביאה שנייה אם ראתה דם, תולים אותו בבתוליה וצריכים לפרש עד לאחר שתטבל, וכן בביאה שלישית אם ראתה דם, שיכול להיות שלא פלו בתוליה עד לאחר שלש ביאות, אבל אם בביאה ראשונה גמר ביאתו ובביאה שנייה לא ראתה דם הרי היא טהורה ומתרת לבעלה, אפלו הרגישה פאב בביאה שנייה לא חוששים שפא יצאה טפת דם ונחפיהו שכבת זרע, שזה החשש שיך רק בביאה ראשונה (ואם חייבת לבדק עצמה ראה לקמן סעיף י').

{ כך כתב בשו"ת צמח צדק מליובאוויטש (יו"ד קנ"ד א') וכן כתב באגרות משה (יו"ד סימן פ"ה). }

לאחר ביאה שניה ראתה דם על הסדין

ח

אם מיד לאחר ביאה שנייה ראתה דם על הסדין או על ידי שקנחה עצמה, הרי זה דם בתולים ופורשת, אבל אם נמצא על הסדין לאחר זמן מהתשמיש, נחשב אותו מראה לכתם בלבד שמיטמא רק אם היה גדול מכגריס, על סדין לבן ובדוק. כל זה פאמור בתנאי שהביאה הראשונה הייתה ביאה שלמה.

אם לא בדקה לאחר ביאה שניה אפילו את הסדין

ט

אם לא בדקה כלל לאחר ביאה שנייה, לא את עצמה ולא את הסדין, ולא נמצא הסדין בפנינו שנדע אם היה דם בביאה שנייה או לא, הרי זו מתרת לבעלה, ובתנאי שבביאה ראשונה גמר ביאתו.

{ מטעם חזקת טהרה שיש לה, ומטעם ספק ספיקא בדרבנן ספק ראתה ספק לא, ואם תמצא לומר שכן ראתה שמא דם בתולים הוא בלבד וטהור, וכן העלה בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סימן ס"א.

ואם לא ברור לחתן אם גמר ביאתו בביאה ראשונה, הדעת נוטה לומר שהוא ספק בדרבנן ולקולא. }

אם חייבת הכלה לבדוק עצמה לאחר ביאה שניה

י

נחלקו האחרונים אם פלה בתולה צריכה לבדק עצמה אחרי ביאה שנייה או לא, האם צריכה לבדק מפני שיש נשים שאין בתוליהן כלים אלא בביאה שנייה ואפלו שלישית, או אינה צריכה לבדק מטעם שהיא ספק ספקא בדרבנן ועוד שיש לה חזקת טהרה, ולהלכה אין עליה חיוב לבדק, וכל זה לאחר שפבר בא עליה ביאה גמורה בפעם הראשונה.

{חומרת דם בתולים, נאמרו בה שני טעמים [א.] חשש דם חימוד שנתערב בדם הבתולים [ב.] חלחלה מביאה ראשונה עלולה לגרום שתצא גם טפת דם נידה, ואע"פ שהן חששות רחוקות החמירו בהם חכמים בביאה ראשונה, ויותר מביאה ראשונה לא מצינו בגמ' שעשו חילוקים להחמיר, אפילו במצבים של ספק שיכול להתברר, ואם רבי יוחנן וריש לקיש לא מוזכר בהם שחשו לכאב בביאה שניה להצריכה לברר אם יצא ממנה דם מה מצריך אותנו בדור הזה להרבות בפרישות של שבוע ויותר, ועוד בזוגות צעירים בתחילת דרכם וכל זה כמובן בשגמר ביאתו בביאת מצוה.}

איסור תשמיש לאור הנר

יא

חכמינו זכרונם לברכה הורונו בגמרא פסחים שאסור לאדם לשמש מטתו לאור הנר, שאם תתעבר אשתו מביאה זו יש בזה ח"ו סכנה לולד, וכן נפסק גם כן להלכה בשו"ע, ואם בא האור בעקיפין, מחדר צדדי, מתר לשמש לאורו, וכל זה גם בביאת מצוה של פלה בתולה.

ביאה ראשונה בשבת

יב

הנזיזא את הבתולה והתיחדו לפני שבת, אפלו יחוד שאינו ראוי לביאה, יכול לבוא עליה בשבת ואין בזה אסור, לא של חובל, ולא של צובע בסדין, ואם הפלה אלמנה או גרושה, והתיחדו הקתן והפלה לפני השבת יחוד הראוי לביאה, מתר לו לבוא עליה ביאה ראשונה בשבת.

אינה חייבת ללבוש בגדי לבן

יג

אין חייב על הפלה להציע תחתיה סדין לבן דוקא או ללבש בגדים תחתונים לבנים.

{אם בביאה ראשונה מאי נפקא לן מסדין לבן, הרי חייבת הבתולה לפרוש מבעלה אפילו לא ראתה דם כלל, ואם בביאה שניה, למה יהיה דינה חמור מדין נידה דאורייתא שבשבעת ימי הנקיים שלה מצריכה מרן להציע סדין נקי ובדוק ולא הקפיד על צבע לבן דוקא.}

הוסרו בתוליה בכלי, מה הדין

יד

בתולה שהוסרו בתוליה שלא על ידי בעילה, אלא כגון שטפלה על ידי רופאה שהסירה את בתוליה בכלי, אף על פי שהדם שותת ויורד, הרי היא מתרת לבעלה, שאין זה אלא דם מפה בעלמא.

פרק ט' – דין רואה מחמת תשמיש, ותולה במכה

דיני רמ'ת מתי תבדוק ואיך

א

פלה שאין לה נסת קבוע, בשלש הביאות הראשונות צריכה היא וצריכה החתן לבדוק את עצמם מיד לאחר התשמיש, שמא גרם התשמיש לדם הנסת שאינו קבוע שיבוא, וראה סעיף ו' לקמן.

ב

בבתולה, צריכה שלאחר שיפסק דם בתולים תשמש פעם אחת בלא שתראה דם ולאחר מכן תבדוק את עצמה בשלש הפעמים הבאות אם רואה מחמת תשמיש. ולדעת הרמ"א כל שאינה מרגישה פאב מחמת הבתולים אינה יכולה לתלות בהם.

ג

שלש הביאות שבהן בודקת אם רואה מחמת תשמיש יכולים להיות בליילה אחד, ואינם תלויים בהזרעה אלא כל שהיה גמר ביאה יכולים לבדוק אחריה.

ד

צריכה לבדוק עצמה מיד בכדי שתושטיט ידה לתחת הכר או הפסת ותטל עד לבדק בו, והוא בערך פ'רבע ידקה.

ה

בדיקה זו אינה צריכה להיות בחורים או סדקים אלא קניח חיצוני בלבד.

ו

אשה שהוסתות שלה משתנים תמיד בין הפלגה של עשרים ושמונה יום להפלגות עד לשלשים וחמשה יום ופחות מעשרים ושמונה יום אינה רואה, נחשבת אותה בעשרים ושמונה יום אלו כבעלת נסת

קבוע, שְׁהָרִי וְדָאֵי לֹא תִרְאֶה בְּיָמִים אֵלּוּ, וְלִכֵּן תִּבְדֹּק עֲצָמָה בְּיָמִים שְׁלֹא־חַר הָעֲשָׂרִים וְשִׁמוֹנָה יוֹם, שְׁאֵז דִּינָה פְּאֻשָּׁה שְׁאִין לָהּ וָסֵת קְבוּעָה.

ז

אם רָאָתָה מִחֲמַת תִּשְׁמִישׁ שְׁלֵשׁ פְּעָמִים בְּרִצִּיפוֹת הָרִי זֶה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד שֶׁתִּתְרַפֵּא וְתִבְדֹּק עֲצָמָה כְּמוֹ שְׁאֲמָרוֹ חֲכָמִים, כִּדִּי לְבַרֵּר אִם הָדָם בָּא מִחֲמַת מָכָה בְּצוּאָר הָרֶחֶם אוֹ שֶׁבָא מִן הָרֶחֶם עֲצָמוֹ מִחֲמַת רְגִישׁוֹת שֶׁל אוֹתָהּ אִשָּׁה לְתִשְׁמִישׁ.

ח

עָבְרוּ וְשִׁמְשׁוּ פַּעַם רְבִיעִית וְלֹא רָאָתָה דָם מִתְּתָרָה לְבַעֲלָהּ, שְׁהָרִי הוֹכֵחַ שֶׁלֹּא הִתְשַׁמֵּישׁ הוּא שְׁגָרָם לְדָם לְבוֹא.

{לדעת הנודע ביהודה, והש"ך (סימן קפז ס"ק ל"ה) רמ"ת הוא כמו וסת האונס שקפצה וראתה, ולדעת הט"ז (ס"ק ט"ז) הוא כמו וסת הגוף, לדעת התוס' נידה סו. הוא כְּנֹסֶת דאכילת שומים או פלפלין, ולדעת החוות דעת הוא מטעם חשש מחלה, ויוצא שלדעת התוספות, נו"ב, ש"ך וט"ז רמ"ת הוא דרבנן ולחוות דעת שחשש לחולי הוא דאורייתא. ובענין שעור זמן הבדיקה לדעת הרא"ש לא מוכרח שתבדוק מיד אלא גם בבדיקה לאחר זמן מועיל לברר שראתה מחמת התשמיש ולדעת התוספות, רמב"ן ורשב"א צריכה לבדוק דוקא מיד סמוך לתשמיש וכך פסק מרן בשו"ע. שיטת הסמ"ק סמ"ג, סה"ת והטור ששעור זמן זה בכדי שתירד מן המטה ותטול עד ותקנח עצמה, ולרשב"א וב"י הוא בכדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת והיא עדיין במטה ותטול עד לבדוק ותקנח פניה של מטה.

ולדעת הראב"ד אין אנו בקיאים עתה בשעורים אלו, הלכך כל סמוך לביאה אם בדקה ומצאה דם הרי היא בחזקת רמ"ת, והביא הרמ"א את דברי הראב"ד.

כתבו הש"ך, ר"ש קלוגר, החיד"א וחת"ס שהרואה מחמת תשמיש בתוך ימי טוהר שהם ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה אינה נחשבת לרואה מחמת תשמיש, שאע"פ שהחמירו הגאונים בדם טוהר לענין להוציאה מבעלה לא החמירו.

אם עברה ושמשה ולא ראתה מותרת לבעלה שזה עדיף מבדיקת השפופרת כך כתב הרמ"א, וזה אע"פ שכתב האפי רברבי שצריך שתשמש כך שלוש פעמים, והש"ך פסק כרמ"א, לעומתו נתן הדגול מרבבה טעם לדברי האפי רברבי שבבדיקת שפופרת תהיה מותרת רק לאחר שלוש בדיקות, ולכן כאן בתשמיש גם כן צריך שיעברו שלוש תשמישים.

וכמו הרמ"א שכתב שמותרת לאחר ביאה אחת פסק גם החזון איש.

מתי יכולה אשה לתלות כתמה במכה שיש לה

ט

אשה ששִׁמְשָׁה וְרָאָתָה דָּם וַיֵּשׁ לָהּ מִכָּה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, יְכוּלָה לְתַלּוֹת רְאֵיתָהּ בְּמִכָּה אֶפְלוּ אֵינָה יוֹדַעַת אִם מִכָּה זֶה מוֹצִיאָה דָּם, וְלִרְוּחָא דְמִלְתָּא כְּשֵׁאֵינָה יוֹדַעַת אִם הִיא מוֹצִיאָה דָּם תִּלְוֵן לְרוֹפְאָה אוֹ אַחוֹת, וְאִם יֵאָשְׁרוּ שְׂאֵכֶן מִכָּה זֶה מוֹצִיאָה דָּם, תִּתְּלָה בְּמִכְתָּהּ. וְרָאָה לְקַמְן סְעִיף י"ב.

י

אם כל זמן שהיא בודקת בכל החורים והסדקים אינה מוצאת כתמים כי אם במקום אחד, בצדדים, יש לתלות שִׁמְמִכָּה שְׂבָאוֹתוֹ צַד בָּא וְזֶה אֵף עַל פִּי שֵׁאֵינָה יוֹדַעַת אִם מִכָּה זֶה מוֹצִיאָה דָּם, וְכָל שֵׁכֶן אִם מְרַגֵּשָׁה בְשִׁיעַת בְּדִיקָה כְּשִׁנוּגַעַת בְּצַד הַמְּקוֹם הַהוּא כּוֹאֵב לָהּ קִצֵּת וּבְשִׂאָר חוּרֵין וְסִדְקֵין אֵינָה מְרַגֵּשֶׁת כְּאֵב כָּלֵל. וְרָאָה עוֹד בְּסְעִיף י"ב.

{בנידה סו. "אם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה, אם היה דם מכתה משונה מדם ראיתה אינה תולה, ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא" ולדעת הרשב"א אינה צריכה לדעת אם מכתה מוציאה דם ופסק מרן כמותו בסימן קפ"ז ה', וכן פסקו המאירי, הריטב"א והרדב"ז. ולתרומת הדשן והמרדכי צריך שתדע האשה שאכן מכתה מוציאה דם וכ"פ רמ"א בוסת שאינו קבוע. מה שכתבנו בסעיף י' הוא דעת מרן בסימן קפ"ז סעיף ז' }

יא

אשה שִׁנְבְּדָקָה אֶצֶל אַחוֹת הַמְּמַחִית לְכָף אוֹ אֶצֶל רוֹפְאָה וְאוֹמְרַת שֶׁגִּלְתָּה אֶצְלָהּ מִכָּה שְׂמוֹצִיאָה דָּם, תוֹלָה הָאִשָּׁה בְּזֵוּ הַמִּכָּה כְּתָמִים שְׂרוּאָה אוֹ בְּדִיקוֹת בְּעֵד, שִׁיִּצְאוּ עִם מְרָאָה דָּם.

יב

בְּדִיקַת עֵד שִׁיִּצְאָ עִם דָּם, יְכוּלָה לְתַלּוֹת בְּמִכָּה, אֶפְלוּ אֵינָה יוֹדַעַת אִם מִכָּה זֶה מוֹצִיאָה דָּם, וְאִם הִיָּתָה בְּדִיקָה זֶה בְּעוֹנֵת הַנִּסְתָּ צָרִיף שֶׁתֵּהָא מִכָּה זֶה מוֹצִיאָה דָּם בְּוֹדָאֵי.

יג

רְאֵתָה כְּתָם גָּדוֹל מִפְּגָרִיס, בְּעוֹנֵת וְסִתָּה, וַיֵּשׁ לָהּ מִכָּה אֶפְלוּ אֵינָה יוֹדַעַת אִם מוֹצִיאָה דָּם, תוֹלָה בָּהּ. וְקָל וְחֹמֶר שֶׁתוֹלָה בְּמִכָּה זֶה שְׂלֵא בְּעוֹנֵת וְסִתָּה.

יד

תוֹלָה בְּמִכָּה מְרָאוֹת שֶׁתֵּרְאָה לְאַחַר הַהֶפְסֵק בְּטְהָרָה שְׂאֵז יֵשׁ לָהּ חִזְקַת טְהָרָה, וְלִדְעַת הָרַמ"א לְאַחַר שְׁלִשָּׁה יָמִים מִתְחַלֵּת הַשְּׂבֻעָה נְקִיִּים. בְּמִכָּה שֶׁדָּרְכָה לְהוֹצִיא דָּם יְכוּלָה לְתַלּוֹת בָּהּ לְדְעַת הָרַמ"א גַּם בְּשִׁלְשָׁה יָמִים רִאשׁוֹנִים, וְכֵן הַסּוֹפְרֵת שְׂבֻעָה נְקִיִּים עַל כְּתָם שֶׁהָרִי לֹא הִחֲזַק מֵעֵינָה פְּתוּחַ. וְכֵן בְּכֻלָּה בְּתוֹלָה שֶׁסּוֹפְרֵת שְׂבֻעָה נְקִיִּים לְאַחַר בְּעִילַת מִצְוָה, שֶׁהָרִי גַם הִיא לֹא הִחֲזַק מֵעֵינָה פְּתוּחַ.

{לדעת התוס' בניה טז. תולה במכה בשעת וסתה, דוקא כשמרגישה שיוצא הדם מהמכה וכן דעת ספר התרומה אבל בכתמים תולה במכה אפילו שאינה יודעת אם מוציאה דם. וכן כתבו המרדכי, הגה"מ, מהר"מ מרוטנבורג, האשכול וכן פסק רמ"א.

הרשב"א כתב שאפילו בעונת וסתה תולה במכה שמוציאה דם וכן דעת הרמב"ם אליבא דב"י, ונו"ב, וכל זה אפילו בעונת וסתה וראתה בהרגשה תולה במכה שידוע שמוציאה דם, משום דמוקמינן לה בחזקת טהרה וכן בבדיקת עד תולה במכה. ורק אם לא ידוע שהמכה מוציאה דם ראוי להחמיר אם היא עונת הוסת, וכך כתב בטהרת הבית חלק א' עמ' רמ"ט-רנ"ב. מאמתי נעשית האשה בעלת חזקת טהרה ויכולה לתלות במכה, לדעת רש"י, רמב"ן, רשב"א, הר"ן, ב"י, חוות דעת וברית אברהם לאחר הפסק בטהרה שעושה יש לה חזקת טהרה, ולדעת הגה"מ, דרכי משה, התרומה, מרדכי תהיה בחזקת טהרה לאחר שלושה ימי ליבון שחזקת מעין פתוח עוד במשך שלושה ימים ראשונים של שבעה נקיים וכן פסק רמ"א בשו"ע, ולדעת תוס' ונו"ב רק לאחר שבעה נקיים וטבילה תהיה בחזקת טהרה, החתם סופר כתב שחזקת טהרה תהיה לאשה לאחר שלוש בדיקות א. הפסק בטהרה ב. בדיקת שחרית ג. בדיקה שלפני השקיעה. ויש בזה כמה מיני נפקא מינה: א. מתי יכולה לתלות במכה ב. הבא מן הדרך והשאיר את אשתו בחזקת טהרה ג. כשהיא בחזקת טהרה יכולה ללוש צבעונים להצילה מכתמים. ובכתם, וכלה ומכה שדרכה להוציא דם ראה במשמרת הטהרה חלק ב' עמ' שע"ב-שפ"ו. ולקמן בפרק יב' סעיפים ע-עב.}

טז

אִשָּׁה שֵׁישׁ לָהּ טִבְעַת בְּרַחֲמֶיהָ לְמַנִּיעַת הָרִיוֹן וְרֵאָתָה דָּם בְּבִדְיוֹת יַעַד, שְׁלֵא בְשִׁעַת וְסִתָּהּ, וְרוֹפְאָה אוֹ אֲחוֹת הַמְּמַחִית לָכֶּן אוֹמְרֵת שֶׁהִטְבַּעַת גּוֹרְמֵת לְדַמּוּם, נִרְאָה שֵׁישׁ מְקוּם לְהַקְל בָּזָה, כִּיּוֹן שָׂאָם אֵינָה עוֹנֵת וְסִתָּהּ הָרִי הִיא כְּמִסְלַקֵּת דָּמִים, וְיִכּוּלָה לְתַלוֹת בְּמִכָּה וְכָל שָׂכָן אִם מְרַגִּישָׁה כָּאֵב וְצַעַר בְּבִדְיוֹת הָעַד.

טז

גַּם לְדַעַת רְמ"א שְׂאִין תּוֹלִים בְּמִכָּה בְשִׁלְטָה יָמִים רֵאשׁוֹנִים, אִם מְצָאָה כְּתָם בַּיּוֹם הָרְבִיעִי וְאֵינָה יוֹדַעַת אִם הִיא כְּבָר בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אוֹ לֹא, יֵשׁ לְהַקְל, וְכֵן אִם רֵאָתָה כְּתָם עַל בְּגָד צְבָעוֹנִי בְּאֶחָד מִשְׁלְטָה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים, גַּם לְמַנְהֵג אֲשַׁכְּנִז אֵין כְּתָם זֶה מְקַבֵּל טְמֵאָה, שְׁלֵא גָזְרוּ חֲכָמִים בְּבָגְד צְבָעוֹנִי.

יז

אִשָּׁה שְׁמֵרָאָה כְּתָם לְחֻכָּם, אִם הִיא אֲשַׁכְּנִזָּה יִשְׁאֵל לַיּוֹם מְצִיאַת הַכְּתָם, וְאִם אֵינָה בְּתוֹךְ שְׁלְטָה יָמִים מַעַת לָעַת יוֹכַל לְתַלוֹת בְּמִכָּה, וְאִם הִיא סִפְרָדָּה אֵין צָרִיךְ לְשְׁאֵל וּבְכָל יוֹם מִהַשְׁבָּעָה נְקִיִּים יִכּוּלָה לְתַלוֹת בְּמִכָּה.

פרק י' – דיני כתמים, והרגשה בלא ראייה

מהו הכתם, ובאלו אופנים מטמא

א

אין האשמה מטמאה מן התורה בנדה או בזיבה עד שתרגיש פתיחת פי המקור או זעזוע הגוף, שנאמר דם יהיה זובה בבשרה, עד שתרגיש בבשרה.

{מקור הדין בנדה נז:, ושני סוגי ההרגשות מוזכרים פתיחת פי המקור בתרומת הדשן, וזעזוע הגוף למד מהרמב"ם, שאר סוגי ההרגשות הינם מדרבנן. ובארנו דין זה בפרק א' סעיף ג'.

ב

גזרו חכמינו זכרונם לברכה שכל הרואה פתם דם על בשרה או על בגדיה, אף על פי שלא הרגיש ביציאתו, הרי היא טמאה וצריכה הפסק בטהרה ושבעה נקיים וטובלת בברכה.

ולענין כמה פעמים בודקת עצמה בטמאת פתמים נבאר לקמן בדיני שבעה נקיים, בפרק י"ב סעיף נא.

ג

מה שגזרו חכמים על הכתמים הוא באשמה בוגרת מעל גיל שתים עשרה שהביאה סימני בגרות, וכן בזקנה אף על פי שפסקה מלראות וסת, אם ראתה פתם הרי זו נטמאת בנדה, וכן במעברת ובמיניקה אף על פי שמשלקות דמים. מה דינם של הכתמים בזמן ימי דם טהר של יולדת יתבאר בפרק הבא.

{מרוך השו"ע בסיומן ק"צ סעיף ב', מ"ה. וגמרא נידה ה.}

ד

לא גזרו על פתם אלא אם כן יש בו כגרים ועוד, ושעור הגרים הוא פתשע עדשים, והוא עגול בקטר שני סנטימטר, וזה בין נמצא הפתם על בגדה או על בשרה.

{בפחות מכן תולה בכנה, כלומר שמא בא דם זה מכנה, וזה אף על פי שלא הרגה כנה וגם אין כנה מצויה שם. שלא יגזרו חכמים גזירה זו אלא בתנאי שיהיה הכתם בשעור זה ומעלה.

הראב"ד הביא יש אומרים שאין דין כתמים בזמן הזה אלא נאמר לענין טהרות אך דחאם מההלכה, וכן מובא דין כתמים ברמב"ן נידה יט: ובמאירי נידה נח: ובהר"ן.

ונראה מתוך שהשמיט הרי"ף דין זה שדעתו שאינו אלא לטהרות ולא לבעלה וכן נראה דעת הבעל הלכות גדולות.

ומרוך בשו"ע פסק כהראשונים הנ"ל שדנים בזמן הזה דין כתמים.

וכן נפסק בשו"ע שלא כרבי אליעזר ממיין בעל ספר יראים שחשש לכתמים שגודלם פחות מכגרים מתוך סברתו שאין אנו בקיאים בגודלו של שעור זה.

לענין אם נמצא הכתם על בגדה או על בשרה כתבו הראב"ד והרשב"א שכתם מטמא מכגרים ומעלה בין נמצא על בגדה בין על בשרה ולעומתם פסק הרמב"ם שאם נמצא על בשרה אין לו שעור וכך פסקו גם כן הב"ח והש"ך, ומרן השו"ע בסימן ק"צ סעיף ו' פסק בסתם כרשב"א וראב"ד וביש אומרים פסק כהרמב"ם.

ה

אם אין בפֶּתֶם כְּגָרִים וְעוֹד בְּמָקוֹם אֶחָד, אִף עַל פִּי שְׂיִישׁ שָׁם טְפִין הַרְבֵּה סְמוּכִים זֶה לָזֶה, עַד שֶׁאֵם נִצְרָפִם יִהְיֶה בָּהֶם יוֹתֵר מִכְּגָרִים, טְהוֹרָה, שְׁאֵנֵנו תּוֹלֵין כָּל טֶפֶה וְטֶפֶה בְּכִנְיָה.

{זו לשון מרן השו"ע סימן ק"צ סעיף ח' שפסק בסתם כראב"ד שאין הכתם מטמא אלא אם כן יהיה שעור של כגרים ועוד במקום אחד בין אם הוא על בגדה ובין אם הוא על בשרה, ואלו לדעת הרשב"א והטור אם נראים טיפי דם על בשרה מצטרפים זה לזה ואם יש בכולם יחד שעור של כגרים ועוד הרי זה כתם ומטמא. וכדעה זו פסק מרן השו"ע בסעיף זה בשם יש אומרים.}

ו

פֶּתֶם דָּם שֶׁנִּמְצָא עַל בְּגָדָה או בְּשָׂרָה אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא אִם כֵּן נִמְצָא בְּמָקוֹם שֶׁאֵפְשֶׁר שֶׁבָּא שָׁם מִן הַמָּקוֹר.

ז

אם עֶסְקָה בְּהַכְשֵׁרֵת בְּשָׂר, או שְׂאָר עֲנִינִים הַכְּרוּכִים בְּמִגָּע עִם דָּם, או שֶׁנִּמְצָאת מִכָּה הַמוֹצִיָּאָה דָּם בְּיָדוֹ שֶׁל בְּנֵה וְהוּא אוֹחֵז בָּהּ, וְכַדוּמָה, וְנִמְצָא פֶּתֶם עַל בְּגָדָה, יְכוּלָה לְתֵלוֹת בָּהֶם.

ח

רְאֵתָה פֶּתֶם עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה או עַל בְּגָד צְבוּעַ הֲרִי זוֹ טְהוֹרָה.

{במשנה נידה נט: "רבי נחמיה אומר כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים" וכתבו התוספות טעמא משום שמכיון שהדבר שהכתם עליו טהור, גם על האשה לא גזרו טומאה. וכן הרשב"א נידה נז:, והמאירי.

וכן בגמ' נידה ס: מטהר היה רבי נחמיה אפילו באחורי כלי חרס ולא גזרינן גבו אטו תוכו. וכן היה רבי נחמיה במטלניות שאין בהם שלוש על שלוש שאינם ראויים לא לעניים ולא לעשירים, דרש רבי חייא בר רב משמיה דרב הלכה כרבי נחמיה. ושם, הורו חכמים כרבי נחמיה וכן פסק הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק ט' הלכה ז' ומרן שו"ע סימן ק"צ סעיף י'.

לענין בגדים צבעוניים כתב הרמב"ם (הלכות א"ב פ"ט ה"ז) "כלי צבעונים אין חוששין לכתם הנמצא בהם, לפיכך תקנו חכמים שתלבש האשה בגדי צבעונים כדי להצילה מדין כתמים" וחלק עליו הרמב"ן (בהלכות נידה פרק ד' הלכה ו') ופסק הלכה כתנא קמא להחמיר, כמ"ש בנידה סא: "תנו רבנן, בגד צבוע מטמא משום

כתם, רבי נתן בר יוסף אומר אינו מטמא משום כתם שלא תקנו בגדי צבעונים לאשה אלא להקל על כתמיהן" והרא"ש (בנידה סא:) הביא מחלוקת רמב"ם רמב"ן וכתב "ובכתמים שומעים להקל" וכך פסקו רבנו אברהם אב"ד בספר האשכול, הרשב"א, המאירי, האורחות חיים, רבנו ירוחם, הטור ומרן השו"ע בסיומן ק"צ סעיף י'.

ט

בגד צבעוני אינו בגד הצבוע באדם דוקא אלא כל צבע שהוא חוץ מלבן. אף על פי שהוא צבע בהיר ונפר עליו מראה הדם לא גזרו בו חכמים טמאת פתמים.

י

אף על פי שברור שיצא הדם מגופה וגדלו יותר מפגרים, ואין לה מכה לתלות בה שמה בא הדם ממנה, אף על פי כן, היות ובא הפתם שלא בהרגשה ונמצא על בגד צבוע, הרי זו טהורה.

אם ראתה כתם, אינה חייבת לבדוק עצמה אחר כך

יא

הרואה פתם יותר מפגרים ועוד, על בגד צבוע, או על דבר שאינו מקבל טמאה שהיא טהורה כמו שבארנו, עם כל זה אינה צריכה לבדוק עצמה לחוש שמה טמאה היא, שהרי בחזקת טהרה היא עומדת, ובפרט אם היא רגילה לראות פתמים, שיותר טוב שלא תבדק אלא רק בזמן שחייבת לבדוק, כגון בסוף עונת וסתה, הפסק בטהרה ושבעה נקיים, שמה תקלקל עצמה.

{במשמרת הטהרה חלק א' עמ' ת"ב ת"ג מברר מדברי האחרונים שאין מקור בהלכה לחייב בדיקה לאחר ראיית כתם. }

ראתה כתם על בגד פסים

יב

בגד העשוי בדגמא של לבן וצבעוני ונראה הפתם על שניהם ובלבן לבד אין שעור, טהורה, ואי אפשר לצרף ללבן זה לבן במקום אחר, אבל אם חלחל הדם לצדו השני של הבגד ששם הכל לבן ויש שם שעור של פגרים ועוד, טמאה.

אם חוששת לכתמים יכולה ללבוש צבעונים

יג

אִשָּׁה שֶׁרָגְלָה לְרֵאוֹת כְּתָמִים בְּלֹא הֶרְגָּשָׁה אוֹ שֶׁחֹשֶׁשֶׁת שֶׁתִּרְאֶה כְּתָמִים עֵקֶב טְפוּל רְפוּאֵי שֶׁעָשְׂתָּה וְכֹדוּמָה, יְכוּלָה שֶׁתִּלְבָּשׁ בְּגָדֵי צִבְעוֹנִים וְתַצְיֵעַ מִטְּתָה בְּסֻדֵּינִים צִבְעוֹנִיִּים וְאֶפְלוּ בְּזָמַן סְפִירַת שְׁבַעַה נְקִיִּים. } ואין בזה מעלים עיניו מן האיסור או מבטל איסור לכתחילה מטעם שלא התהווה כאן איסור כלל, שלא גזרו חכמים גזירת כתמים בבגד צבעוני, וכתם בלא הרגשה על בגד צבעוני נשאר דינו כדין תורה שהוא טהור.

ובענין לבישת צבעונים בשבעת הימים הנקיים אפילו לדעת הרמ"א (קצ"ו ו') שהחמיר שלא לתלות בכתמים בשלושה הימים הראשונים, מכל מקום בנידון דידן שראתה כתם על בגד צבעוני יש לומר שלדעת הרמ"א גם כן תהיה טהורה מהטעם הנ"ל שלא התהווה כאן איסור מתחילה, ויש כאן מעין ספק ספיקה, ספק הלכה כמרן שיכולה ללבוש בגדים צבעונים מתחילת השבעה נקיים ותולה בכתמים ואם תאמר שמא הלכה כרמ"א שאינה תולה בכתמים הגדולים מכגריס בשלושה ימים ראשונים שמא בבגדי צבעונים יודה להקל. וכן כתבו להלכה הרב משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד סימן צ"ה) ובדי השולחן (סימן קצ"ו אות קמ"ג).

ראתה על אסלה, פד, גייד טואלט, ובגד גיילון

יד

רְאִיתָה כְּתָם גָּדוֹל מִכְּגָרִיס עַל הָאֶסְלָה, הֲרִי זֹה טְהוֹרָה, שֶׁהָאֶסְלָה מְחַבֵּרֶת לְקַרְקַע וְאִינָה מְקַבֵּלַת טְמֵאָה. } (כן כתב רמ"א (סימן ק"צ סעיף י') ומרדכי בשם סמ"ג, וסמ"ק.)

טו

צָמַר גֶּפֶן אֵינֹו מְקַבֵּל טְמֵאָה, וְלָכֵן שֶׁטְחָה צָמַר גֶּפֶן עַל הַתְּחִתוֹנִים וְרָאִיתָה עָלָיו כְּתָם, טְהוֹרָה, וְכֵן אִם הִדְבִּיקָה פֶּד סְפִיגָה עַל הַתְּחִתוֹן וְרָאִיתָה עָלָיו כְּתָם הֲרִי זֹה טְהוֹרָה שֶׁאֵין הַפֶּד מְקַבֵּל טְמֵאָה.

טז

נִיר אֵינֹו מְקַבֵּל טְמֵאָה, וְלָכֵן אִם קִנְחָה וּמְצָאָה עָלָיו כְּתָם דָּם הֲרִי הִיא טְהוֹרָה אֶפְלוּ אִם יִהְיֶה הַנִּיר בְּצַבֵּעַ לְבָן וְיִהְיֶה הַכְּתָם גָּדוֹל יוֹתֵר מִכְּגָרִיס.

{ כך כתב הרמב"ם (פרק ב' מהלכות כלים) רבנו שמשון, תוספות יום טוב, סדרי טהרה, חתם סופר, החזון איש (סימן פ"ט אות ב') אגרות משה ועוד. }

נִילֹן וּפְלֶסְטִיק אֵינָם מְקַבְּלִים טְמָאָה, הַיּוֹת וְנֶעֱשִׂים מִתּוֹצְרִים שֶׁל מַעֲיֵנוֹת הַנֶּפֶט הַיּוֹי כְּדָבָר הַגָּדֵל בָּיָם, וְלָכֵן בְּגַד נִילֹן שֶׁרָאֲתָה עָלָיו פֶּתֶם, הָרִי הִיא טְהוֹרָה, אֲלֵא אִם כֵּן תִּפְּוֹר בּוֹ חוּט מִמִּין הַמְּקַבֵּל טְמָאָה כְּמוֹ פִּשְׁתָּן אוֹ כְּתֵנָה וְכַדּוּמָה.

{במשנה כלים (פרק יז' משנה יג') "כל שבים טהור חוץ מכלב המים שבורח ליבשה, דברי רבי עקיבא".

וּכְתַב הַרְמַב"ם בַּהֲלָכוֹת כְּלִים פֶּרֶק א' הַלְכָה ג' "כְּלִים הַעֲשׂוּיִם מֵעֲצָמוֹת חִיה שְׂבִים אוֹ מֵעוֹרָה טְהוֹרִים... אִף הָאוֹרֵג בְּגַד מִצְמֵר הַגָּדֵל בַּיָּם אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה שְׁנֵאוֹמֵר אוֹ בְּגַד אוֹ עוֹר, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ מֵהַ בְּגַד הַגָּדֵל בְּאֶרֶץ אִף עוֹר הַגָּדֵל מִן הָאֶרֶץ".

וְהוֹסִיף הַחֲזוֹן אִישׁ אֶת הַגּוּמִי מֵטַעַם שְׂאִינוֹ בְּכֻלָּ שְׁבַעַת מִיְנֵי הַכְּלִים שְׁכַתַּב הַרְמַב"ם (בְּרִישׁ הַלְכוֹת כְּלִים) "שְׁבַעַת מִיְנֵי כְּלִים הֵם שְׁמִקְבָּלִים טוּמְאָה מִן הַתּוֹרָה וְאֵלוֹ הֵן א. הַבְּגָדִים ב. וְהַשְּׂקִים ג. וְכֻלֵי עוֹר ד. וְכֻלֵי עֵצִים ה. וְכֻלֵי מַתְכוֹת ו. וְכֻלֵי עֵץ ז. וְכֻלֵי חֶרֶס. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר מְכַל כְּלֵי עֵץ אוֹ בְּגַד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁק. וְבְכֻלֵי מַתְכוֹת נֵאוֹמֵר אֶךְ אֶת הַזֶּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף וְכֻלֵי חֶרֶס נֵאוֹמֵר וְכו'..."

וְאֵע"פ שִׁישׁ מֵהָאֲחֵרוֹנִים שֶׁהַחֲמִירוֹ בְּבִגְד נִילֹן מֵטַעַם שְׁנַעֲשֶׂה לְשֵׁם בְּגַד שִׁיִּקְבֵּל טוּמְאָה מְכַל מְקוֹם כְּתוּבוֹ בְּשִׁבְטֵי הַלּוֹי, צִיץ אֲלֵיעֶזֶר, וְשַׁעֲרֵי טְהוֹרָה בְּשֵׁם הַרֵב יוֹסֵף שְׁלוֹם אֲלִישִׁיב שְׂאִין לְהַחֲמִיר בְּזֶה וְכַתְּמִים שֶׁהֵם מִדְּרַבְּנָן יֵשׁ לְטְהַר.

בְּדִיקָה פְּנִימִית בְּעַד וּקִינוּחַ חִיצוֹנִי

בְּדִיקַת עַד בְּתוֹךְ צִנּוּר הַרְחָם, הַיּוֹת וְהִיא סִפְק דְּאוֹרִיָּתָא, מְטַמְּא הַדָּם שֶׁנִּמְצָא עָלֶיהָ אֶפְלוֹ בְּטַפַּת דָּם בְּחֶרֶדֶל, מֵה שֶׁאֵין כֵּן בְּכַתְּמִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, שֶׁמְטַמְּאִים כִּי בִּיּוֹתֵר מְכַגְּרִים, אֲבָל אֲשֶׁה שֶׁבְּדִיקָה עֲצֻמָּה בְּצִנּוּר הַרְחָם וְנִתְּנָה דַעְתָּה לְכַךְ שֶׁאִם יִהְיֶה לָּהּ הַרְגֵּשׁ שֶׁל פְּתִיחַת פִּי הַמְּקוֹר אוֹ זַעֲזוּעַ הַגּוּף תִּרְגֵּשׁ בְּכַךְ, וּבְדִיקָה וְלֹא הַרְגִּישָׁה, יֵשׁ לְבְּדִיקַת עַד זֶה דִּין שֶׁל פֶּתֶם שֶׁאֵינוֹ מְטַמְּא אֲלֵא בְּכַגְּרִים וְעוֹד.

{בפרק א' סעיף ו' התבאר דין זה.}

כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל דְּבַר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה, וְאוֹתוֹ דְּבַר מִנְחָ עַל דְּבַר הַמְּקַבֵּל טְמָאָה, אֵין זֶה סְבָה לְטַמְּא אֶת הַכֶּתֶם, שֶׁבְּכַתְּמִים שׁוֹמְעִים לְהַקֵּל.

קִנּוּחַ בְּעַד קִנּוּחַ חִיצוֹנִי, כְּלוֹמֵר שֶׁלֹּא נִכְנַס הָעַד לְצִנּוּר הַרְחָם, וְרָאֲתָה עָלָיו כֶּתֶם דָּם, אִם גְּדוֹל הַכֶּתֶם יוֹתֵר מְכַגְּרִים, טְמָאָה אֲלֵא אִם כֵּן יֵשׁ לָּהּ בְּמָה לְתַלּוֹת, כְּגוֹן מִכָּה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם אוֹ דַלְקַת בְּדִרְכֵי הַשְּׁתָן, טְחוּרִין

וכדומה, ואם היה הפתם קטן מכגרים ועוד הרי זו טהורה שלא גזרו בו חכמים, שאין דינו של העד שהוא מקבל טמאה כדין הנזיר שהזכרנו בסעיף ט"ז שאינו מקבל טמאה.

שמשה וראתה, הטילה מים וראתה

כא

להלכה לא חישבון שפא הרגיש פתיחת פי המקור וסבורה היתה שהרגשת מי רגלים היא או הרגשת שמש היתה, ולכן אם הטילה מים או שפשה מטתה וראתה לאחר מכן פתם, אינו מטמא אלא אם כן נראה על דבר המקבל טמאה, לכן וגדלו של הפתם יותר מכגרים.

{כך פסק במלבושי טהרה (ק"צ כ"ח), וש"ת צמח צדק בשער המילואים (סימן לב'), לחם ושמלה (ק"צ י"ח ס"ק כ"ג), טהרת ישראל ומשמרת הטהרה חלק א' עמ' תי"א תי"ב.}

כתמים אינם קובעים וסתות

כב

כתמים אינם קובעים וסתות ואינה צריכה לחוש ולפרש מבפלה בחדש שלאחר מכן, ואפלו ראתה פתם יותר מכגרים ונטמאה ולאחר יום או יומים קבלה וסת גמור, אינה חוששת לפרש ביום שראתה את הפתם.

{כן מתבאר מדברי המאירי (נידה נג:), רמב"ן, רשב"א ובר"ן.}

דין בגד שאינו בדוק ונמצא עליו כתם

כג

כל מה שאמרנו, שהרואה פתם על בגד לכן אם גדול הפתם יותר מכגרים שהיא טמאה, זה בבגד הבדוק לה מפתמים, אבל אם לא בדקה את הבגד לפני שלבשה אותו ומצאה עליו פתם, אפלו גדול יותר מכגרים, הרי זו טהורה, שאנו תולים לומר שהיה הפתם שם לפני שלבשתו.

הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ולא ראתה דבר

כד

רבי ישראל איסקרלאש בספרו תרומת הדשן פתב שניראה לו להחמיר באשה שהרגישה הרגשה דאורייתא של פתיחת פי המקור ובדקה מיד ולא מצאה פלום שתהיה טמאה מחשש שפא יצא מראה טמא ונאבד, ומרן השו"ע בספרו בית יוסף פתב שאין מי שיחוש לחמרא זו, ורמ"א בספרו דרכי משה פתב שחמרא זו צריכה עיון, שאין מי שפוטמא בהרגשה בלא ראייה, ואף על פי כן הביא מרן השו"ע דעה זו בשם יש מי

שְׂאוּמֵר, וְלִכֵּן אֵשֶׁה שְׁהֲרָגִישָׁה בְּפִתְיַחַת פִּי הַמְּקוֹר וּבְדָקָה עֲצָמָה וְלֹא מִצָּאָה כְּלוּם צְרִיכָה הַפֶּסֶק בְּטְהָרָה שְׁבַעָה נְקִיִּים וּטְבִילָה בְּלֹא בְרָכָה.

כה

בְּהֲרָגְשׁוֹת אַחֲרוֹת, כְּמוֹ זַעְזוּעַ הַגּוֹף אוֹ זִיבַת דָּבָר לַח, לֹא דְבַר תְּרוּמַת הַדִּשָּׁן וְאִין לְהַחֲמִיר בְּהֵן כָּלֵל, וּבְמִיחַד זִיבַת דָּבָר לַח שֶׁהִיא הֲרָגְשָׁה מִצּוּיָה בְּנָשִׁים. וְכִבֵּר בְּלֹא הַכִּי בְּזַמְנָנוּ לֹא מְצִינּוּ אֵשֶׁה שְׁתִּרְגִּישׁ פִּתְיַחַת פִּי הַמְּקוֹר אוֹ זַעְזוּעַ הַגּוֹף.

כו

הַבְּדִיקָה שְׁצָרִיכָה לַעֲשׂוֹת בַּמְּקָרָה הַנִּלְצְרִיכָה לְהַעֲשׂוֹת מִיָּד וְנִעֲשִׂית עַל יְדֵי קְנוּיַח חִיצוֹנִי בְּלֶבֶד, וְאִם לֹא מִצָּאָה דָּבָר בְּקְנוּיַח חִיצוֹנִי יְכוּלָה לְבַדֵּק בְּתוֹךְ צִוָּאר הַרְחָס, וְאִם תִּרְאֶה לְחָה בְּצַבֵּעַ טְהוֹר עַל הָעֵד תּוֹלָה בָּהּ וְטָהוֹרָה.

כז

אִם מִסְתַּפְּקֵת בְּהֲרָגְשָׁה וּבְדָקָה וְלֹא מִצָּאָה דָּבָר הֲרִי הִיא טְהוֹרָה, שְׁלֹא הַחֲמִיר תְּרוּמַת הַדִּשָּׁן אֶלָּא בְּהֲרָגְשֵׁת וְדַאי.

כח

הֲרָגִישָׁה שְׁלֵשׁ פְּעָמִים וּבְדָקָה עֲצָמָה וְלֹא מִצָּאָה דָּבָר, הֲרִי הִיא טְהוֹרָה, שְׁיִישׁ לָהּ חֲזָקָה לְהֲרָגִישׁ בְּלֹא לְרֹאוֹת דָּם.

כט

הֲרָגִישָׁה פִּתְיַחַת פִּי הַמְּקוֹר אֵינָה מְתַרְתֵּת לְבַעֲלָהּ עַד שֶׁתִּבְדֵּק, וְאִם בְּדָקָה לְאַחַר זְמַן רַב וּמִצָּאָה לְחָה טְהוֹרָה, מְתַרְתֵּת לְבַעֲלָהּ, וְאִם לֹא מִצָּאָה דָּבָר אֶבֶל בְּבִגְד הַתְּחִתּוֹן יִשְׁנָה לְחָה אֶפְלוֹ יְבִשָּׁה, תּוֹלָה בָּהּ וְטָהוֹרָה. וְכֹל זֶה גַם בְּהֲרָגִישָׁה בְּעוֹנֵת וּסְתָהּ.

ל

חֲמָרָא זֹו אֵינָה שְׁיִכֵּת בְּמַעֲבַרְת וּבְמִינִיקָה, וְאִם הֲרָגִישׁוּ וּבְדָקוּ וְלֹא מְצִינּוּ דָּבָר הֲרִי אֵלוֹ טְהוֹרוֹת.

{ כֹּל אֵלוֹ הַהֲלָכוֹת בְּעֵינֵי הֲרָגִישָׁה פִּתְיַחַת פִּי הַמְּקוֹר, מִבּוֹאֲרִים בַּהֲרַחְבָּה רַבָּה בַּסֶּפֶר טְהַרַת הַבַּיִת וּבְמִשְׁמַרַת הַטְּהָרָה חֶלֶק א' סִימָן ז', וּמִתְחִילָה הִיא בַּדְּעֵתִי שֶׁלֹּא לְכוֹתֵבֵן הִיּוֹת וְלֹא מִצּוּי בְּזַמְנָנוּ שְׁתִּרְגִּישׁ אֵשֶׁה בְּפִתְיַחַת פִּי הַמְּקוֹר אֶפְלוֹ בְּזַמָּן רֹאִית וּסֵת מִמֶּשׁ, וְנִעֲשׂוּ הַלְכוֹת אֵלוֹ כְּדֹרוֹשׁ וּקְבֵל שְׂכַר בְּלֶבֶד, אֲבָל, לְאַחַר שֶׁשָּׁמַעְנוּ מִמְּקוֹרוֹת מַהִימָנִים, שֶׁמִּדְרִיכוֹת שְׁמוֹסְרוֹת שְׁעוֹרִים לְנָשִׁים בְּנוֹשָׂא טְהַרַת הַמִּשְׁפָּחָה "מְלַעֲיטוֹת" אֵת הַנָּשִׁים בְּחוֹמוֹרוֹת שֶׁל מִיעוּט אַחֲרוֹנִים, שֶׁאִין לָהֶם יִסוּד בְּרֵאשׁוֹנִים, וּמִפְחִידוֹת אֵת הַנָּשִׁים בַּחֲנָם, וּמִמַּעֲטוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה בִּישְׂרָאֵל וְיוֹצֵא שְׂכָרֵן בַּהֶפְסֵדֵן, הַחֲלַטְנוּ לְכַתּוּב עֲקָרֵי הַדְּבָרִים וְהַרוּצָה לַעֲיִין בְּפִרְטוֹת הַדְּבָרִים יִרְאֶה מִשְׁמַרַת הַטְּהָרָה בַּסִּימָן ז' וְמָה שֶׁהוֹעֵלָה שֵׁם לְאִיסוּר הֲרִי הוּא אִסוּר, וְמָה שֶׁלֹּא,

הרי הוא מותר והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו בלבד, ובצינעא, ויקבל על כך שכר טוב מן השמים, וחילופיהם בגולם שיפרסם חסידותו וירצה לכפותה על אחרים להתגדל בעיני הנשים ועמי הארץ.}

לא

אשה שראתה פתם בלא הרגשה, אם צריכה להמתין ארבעה ימים לדעת מרן הבית יוסף או חמשה לדעת הרמ"א עד שתוכל לפסק בטירה - ראה מה שכתבנו בפרק י"ב בסעיפים ט"ו ט"ז.

פרק י"א - דיני יולדת, מפלת ודמי טוהר

מאמתי נטמאת היולדת

א

מאימתי נטמאת היולדת, מדאורייתא נטמאת משציצא רבו של הולד או מצחו עם הגלגלת, ומדרבנן נטמאת גם על ידי שיוציא ידו, ואם הוציא רגלו הרי זו מחלקת הפוסקים וטוב להחמיר.

{בגמ' נידה כח. "אמר רב הונא, הוציא העובר את ידו והחזירה אמו טמאה לידה, שנאמר ויהי בלדתה ויתן יד, מתיב רב יהודה הוציא העובר את ידו... מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא" וכן בנידה כט. וכן פסק הרמב"ם בהלכות א"ב פרק י' הלכה ו' ז'.

לדעת הרשב"א בתורת הבית הוא דוקא בהוציא ידו אבל בהוציא רגלו לא, אבל כותב הרשב"א שיש להחמיר בזה היות וישנם רבים הסוברים שרגלו או שאר איברים בכלל ידו לענין זה וכך כתבו הרא"ה והרמב"ן. וכל זה נפ"מ להוציא ידו והחזירה ונולד לאחר שבועיים שטמאת לידה כל אותו הזמן, שאל"כ ממאי נפשך נטמאת בנידה מדין אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם.

ומה שאמרנו הוציא ראשו הכוונה מהחדר שהוא הרחם אל הפרוזדור שהוא צואר הרחם.

יש מהאחרונים שרצו לחדש בזה שאם ישבה על המשבר יש לחוש שמא נפתח רחמה וראתה דם, או אם אחזה צירים עד שצריכה שחברותיה יעזרו לה ללכת יש לחוש גם כן שמא ראתה דם וכתב המשמרת הטהרה שרוב ככל האחרונים דחו סברא זו מההלכה.

ירידת מים

ב

ירידת מים אינה מטמאה את היולדת אלא אם כן יצא דם עם המים, שאז נטמאת בנדה, אבל בסתמא אין לחוש שיוציא דם עם המים, ולכן לא הצריכה חכמים לבדק עצמה, והרי היא טהורה כשהיתה.

צירים

ג

אחזקה צירים ופסקו, אינה צריכה לבדוק את עצמה, שלא חששו חכמים ליציאת דם מחמת צירים, ואם קרה שראתה לאחר מכן פתם דם, דנים בו דיני פתמים מדרבנן, שאם אינו פגרים ועוד או שאינו על בגד לבן שמקבל טמאה אינו מטמא, ואם התקיימו בו שלשת התנאים, אם יכולה לתלות במפה תולה וטהורה.

זמן טומאת לידה

ד

בתחלת פרושת תזריע (ויקרא י"ב) כתוב "וידבר השם אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל לאמר, אשה כי תזריע וילדה זכר, וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה ותטמא. וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ושלשים יום ושלשת ימים תישב בדמי טהרה, בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה. ואם נקבה תלד, וטמאה שבעים פנדתה, ושלשים יום ושלשת ימים תישב על דמי טהרה".

היולדת הרי היא טמאה מן התורה אפילו לא ראתה דם כלל, בין ילדה חי בין מת ובין אם הפילה, וצריכה הפסק בטהרה, שבעה נקיים וטבילה בברכה, ויש הפרש בין יולדת זכר ליולדת נקבה, שאם ילדה זכר יכולה לטבל לאחר שבעה ימים מזמן הילדה, ואם ילדה נקבה אינה יכולה לטבל עד שיעברו עליה ארבעה עשר יום מזמן הילדה, ויכולה בתוך זמן זה של שבעה ימים לזכר ושבועים לנקבה לספור את שבעת הנקיים, אף לא תטבל אלא לאחר שיעברו שבעה ימים לזכר ושבועים לנקבה. עברה וטבלה לפני שהשלימה שבועים לנקבה לא עלתה לה טבילה.

{כך נפסק להלכה בטור ובשולחן ערוך בסימן קצ"ד סעיף א', ולענין שיכולה לספור שבעה נקיים בתוך ימי טומאת היולדת נאמר בגמ' נידה לז. "תניא רבי מרינוס אומר אין לידה סותרת בזיבה, איבעיא להו מהו שתעלה, אביי אמר אינה סותרת ואינה עולה ורבא אמר אינה סותרת ועולה" (בהלכות א"ב פ"ז ה"י) כרבא וכדקיימא לן אביי ורבא הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם, ותוס' נידה לז. כתבו שר"ת פסק כאביי, רב סעדיה גאון ורש"י פסקו כרבא וכן הוא בספר הפרדס הגדול (סימן רע"ד) ובספר האורה (עמ' קעו) ובמחזור ויטרי (עמ' תרי"ב) וכן בה"ג, ובשאלות דרב אחאי גאון, ורבנו חננאל, ורי"ף ראב"ד, רמב"ן רשב"א, ראב"ן, יראים, ריטב"א והרא"ש ועוד הרבה ראשונים וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך כנ"ל.

אם עברה וטבלה לפני שעברו שבועים לנקבה לא עלתה לה טבילה כן פסק מרן השו"ע קצ"ד א'.

גזירת הגאונים על דמי טוהר

ה

לאחר שעברו שבעה ימים לזכר ושבועים לנקבה, גזרת הפתוב היא שכל הדמים שנתראה היולדת בשלשים ושלשה יום הפאים לזכר ושלשים יום לנקבה, הם דמי טהר ואינם מטמאים ומדינא

דגמרא פל אשה שנטהרה לבעלה לאחר שבועה לזכר ושבועים לנקבה היתה נבעלת על דמי הטהר. לאחר חתימת הגמרא בזמן הגאונים גזרו על דם טהר לדונו פדום טמא וצריכה לפרש מבעלה, לפסק בטרה, לספור שבועה נקיים ולטבל בלא ברכה. ואם צריכה להמתין ארבעה ימים לפני ההפסק בטרה ראה סעיף י"א.

{ימי דם טוהר בזכר מסתימים לאחר ארבעים יום מיום הלידה שהם שבועה ימים של טומאת לידה ואחריהם שלושים ושלושה יום דמי טוהר, ובנקבה ארבעה עשר יום לטומאת לידה ולאחריהם ששים וששה יום לדמי טוהר, וביחד שמונים יום, ומיום שמונים ואחד לנקבה וארבעים ואחד לזכר כל דם שתראה הרי הוא דם טמא.

לשיטת הרמב"ן, רי"ף, ראב"ד והרוקח החומרא לפרוש ברואה דם טוהר הוא בכלל חומרת רבי זירא דבנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו שבועה נקיים וכמו שהחמירו להחשיב כל נידה גם כזבה מטעם שמא יבואו לטעות בין ימי נידה לימי זיבה כך החמירו שלא לבעול על דם טוהר שלא יבואו לטעות בספירת הימים ויבעלו על דם טמא. ולשיטת הרמב"ם, תוס', ר"ת, סה"ת וסמ"ג החומרא דדם טוהר תלויה במנהג שהתחדש לאחר חתימת הגמרא ולכן לדעתם אין לברך על טבילה זו, ולדעת הרמב"ן וסיעתו יש לברך. ולהלכה טובלת בלא ברכה בין לספרדים בין לאשכנזים.}

כמה פעמים בודקת עצמה

1

הסופרת שבועה נקיים על דם טהר אם עשתה הפסק בטרה ולאחריו בדיקה רק ביום הראשון או רק בשביעי או רק באחד מהימים האמצעיים בדיעבד עליו לה הימים לשבועה נקיים ותטבל ומתרת לבעלה. {שהיות וגזירת דם טוהר אינה מדינא דגמרא ואין בדם טוהר סרך איסור מן הדין כלל יש לפסוק בהם את הדין כדעת רוב הפוסקים דסבירא להו שהלכה כרב דתחילתן אע"פ שאין סופן, או סופן אע"פ שאין תחילתן, כמ"ש בגמ' נידה סט.}

אינה צריכה לפרוש בליל ארבעים ואחד לזכר ושמונים ואחד לנקבה

2

תקנו חכמים לפרש מתשמיש בליל ארבעים ואחד לזכר ובליל שמונים ואחד לנקבה, וזה בימיהם שהיו בועלים על דם טהר, וכדי לעשות הפך להפריש בין דם טהור לדם טמא תקנו פרישה זו, אבל מאז תקופת הגאונים, שפשט המנהג להחמיר שלא לבעול על דם טהר, בטלה התקנה לפרש בליל ארבעים ואחד ושמונים ואחד ומתרים לשימש באותה עונה.

{אין בזה בעיה של ביטול תקנת חכמים מכמה טעמים שנתבארו מדברי הפוסקים במשמרת הטהרה עמ' ט'-יב' דהא דקימ"ל כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו ואע"פ שבטל הטעם זהו דוקא בדבר הרשות ונאסר במנין, אז אמרינן שאע"פ שבטל הטעם האיסור במקומו עומד אבל אם מתחילה היה דבר

של מצוה אלא שנאסר משום גדר וסייג ממילא כשבטל הטעם אין לנו לבטל המצוה בלי שום טעם, וכאן היה ביטול של מצות עונה ואף שאינו בזמן עונתה היה מצוה לשמחה בדבר מצוה. ועוד טעמים יעוי"ש. לדעת הרא"ש בזמננו שאין בועלים על דם טוהר אין צריך לפרוש בליל מא' ופא' וכך כתבו הראב"ד סה"ת סמ"ג וט"ז וכך פסק הרמ"א בתשובה.

מהות הפרישה

ח

אֲשֶׁה שְׁרָאָתָה דָם טוהר וְהִצְרָכָה לְפָרֵשׁ מִבְּעֵלָה, כְּאָמֹר, צְרִיכָה לְנֶהֱגַ בְּכָל דֵּינֵי הַהֲרַחְקוֹת כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוּ בְּפָרֶק ד'.

אם יש דין כתמים בזמן דמי טוהר

ט

אֲשֶׁה שְׁרָאָתָה כְּתָם דָם בְּגָדָל יוֹתֵר מִפְּגָרִים עַל בְּגָד לָבָן בְּזֶמַן יְמֵי דָם טוהר יֵשׁ בְּזֶה מַחְלָקַת הַפּוֹסְקִים אִם נוֹהֵג אִזְ דֵּין כְּתָמִים, וְלִהְלָכָה נֶכּוֹן לְהַחְמִיר בְּזֶה וְלִנְהַג כָּל דֵּינֵי הַכְּתָמִים כְּמוֹ שְׂבִיבָאָר בְּפָרֶק י', וּמִפְּלֵ מְקוֹם בֵּין לְסַפְרֵי דִים בֵּין לְאֲשֵׁפְנָזִים יְכוֹלָה לְעִשׂוֹת הַפֶּסֶק בְּטִהָרָה מִיָּד וְאִינָה צְרִיכָה לְהַמְתִּין אֲרַבְּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה יָמִים לְפְלִיטַת שְׂכִיבַת זָרַע, וְטוֹב שְׁתַּעֲשֶׂה הַפְּלִטַת שְׂכִיבַת זָרַע בְּעֶצְמָה עַל יְדֵי מוֹף שְׂתַקְנֵנָּח בּוֹ יָפָה אוֹ תִרְחֵץ בְּמֵי חַמִּים בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. וְתִסְפֹּר שְׂבָעָה נְקִיִּים וְתִטְבֹּל בְּלֹא בְּרָכָה. וְאִם יֵשׁ עוֹד צָד לְהַתִּיר יֵשׁ לְצַרְפוֹ לְהַקְלֵ וְלְהַתִּירָה לְבַעֲלָה, וְלִסְמָךְ עַל הַפּוֹסְקִים שְׂאוּמְרִים שְׂאִין דֵּין כְּתָמִים נוֹהֵג בְּזֶמַן יְמֵי דָם טוהר.

{לדעת ר"ש קלוגר נוהגים דיני כתמים בימי דם טוהר ולדעתו גם תברך על הטבילה וכן החמירו בזה הנודע ביהודה והחזון איש.

טובלת בלא ברכה כמו שכבר נתבאר שכל איסור זה של דמי טוהר מקורו לאחר חתימת הגמרא ומטעם זה לא תקנו חז"ל ברכה לטבילה זו.

ומה שאמרנו שאם יש עוד צד להתיר יש להקל הוא מטעם שגזירת כתמים היא מדרבנן וגזירת דמי טוהר מנהג ויוצא שכתמים בזמן ימי דם טוהר הם גזירה לגזירה לכן אם הבא לשאול דחוק, או פרטי השאלה שנויים במחלוקת הפוסקים ראוי להורות בזה היתר.

ראתה בזמן תשמיש באותם ימים

י

בדין של אשה שהרגישה שרואה דם בזמן תשמיש שנה דין ימי דם טהר לשאר ימים שצריך בעלה לפרש ממנה באבר מת, ואם פרש באבר חי או שגמר ביאתו פדרפו יעשה תשובה על כך אף על פי שאין דינו חמור פדין הבא על הנדה.

{כתב הראב"ד שיכול לסמוך עליה עד שימות אבר וראיתו מדם בתולים וחלקו על כך התרומה והרשב"א שאין ראייה מדם בתולים לדם טוהר ויפרוש באבר מת בלא שיסמוך עליה, ולדעת הנו"ב אינו מכרח לחכות עד שימות אבר קל וחומר מדם בתולים שפורש בהם באבר חי וחלק עליו הפתחי תשובה מדברי הרשב"א שהרי בדם בתולים הותר לחתן לפרוש באבר חי כדי שלא יהא ליבו נוקפו מה שאין כן כאן.}

אם צריכה להמתין לפליטת שז

יא

יולדת שספרה וטבלה, ואחר כך בימי דם טהר ראתה דם וסת, לספרדיים, יכולה לפסק בטרה מיד ואינה צריכה להמתין ארבעה ימים שתפלט שכבת זרע, ולמנהג האשכנזים יש להמתין גם בזה חמשה ימים לפני שתעשה הפסק בטרה, ואפלו אם לא שמשה עם בעלה בימים שקדמו לראיתה.

ונכון שספרדיים תעשה הפליטת שכבת זרע על ידי קניח במוך או רחיצה במים חמים.

{לדעת האשכול אינה צריכה להמתין כלל וכן בשו"ת בית דוד בדעת מרן השו"ע לענין כתם, ויש לומר שכל שכן בדם טוהר שיורו, כך ומהחתם סופר נלמד שצריך בדם טוהר להמתין חמשה ימים כמו בכתם.}

מנהג טעות

יב

מי שנהגה לפרש מבעלה שמונים יום לאחר ילדת נקבה וארבעים לזכר מצוה עליה לביטל מנהגה, ואינה צריכה התרת נדרים על כך משום שאין במנהג זה לא מצוה ולא מסורת אבות אלא טעות בהבנת התורה שהטעו הצדוקים והקראים פמה קהלות בישראל.

{כתב הרמב"ם (בהלכות איסורי ביאה פרק יא' הלכה טו') "זה שתמצא בקצת מקומות שהיולדת זכר לא תשמש עם בעלה עד סוף ארבעים יום והיולדת נקבה עד סוף שמונים יום ואף על פי שאינה רואה דם, אין זה מנהג אלא טעות ודרך אפיקורסות היא באותם מקומות, ומן הצדוקים והקראים למדו דבר זה, ומצוה לכוף אותן כדי להוציא מלבם דבר זה ולהחזירן לדברי רבותינו שתספור שבעה נקיים ותטבול ותהיה טהורה" ומה שאמרנו שאין צריך התרה הוא מטעם שהוא קבלה בטעות שחשבו שיש בזה מצוה

ואין בזה, ובמשמרת הטהרה כתב בזה בחלק ב' עמודים כח' - מו' סיכום של כל מה שנכתב בענין זה באלף שנים האחרונות ראשונים כמלאכים ואחרונים, ואת מסקנת קודשו כתבנו כאן להלכה.

מפלת לפני ואחרי ארבעים יום

יג

אין צורת הולד נגמרת ברחם האשה אלא ביום הארבעים ואחד של ההריון, ולכן המפלת לאחר ארבעים יום טמאה טמאת לדה, שבוע לזכר ושבועים לנקבה, ואם אין ידוע מין הולד חוששת לנקבה ומונה שבועים, ואם הפילה בארבעים יום הראשונים אין פאן טמאת לדה אלא טמאת נדה בלבד, שהרי אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם.

{בגמ' נידה ל. המפלת ליום ארבעים אינה חוששת לולד, ליום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנידה וכן פסקו הרמב"ם (הא"ב פי' הא'), הטור, רמב"ן, רשב"א, והמאירי. ומרן השו"ע קצ"ד ב' ורמ"א.}

מאמתי סופרת חודשי ההריון

יד

ליל הטבילה האחרונה נחשב לתחלת ההריון אלא אם פן עשתה בדיקת הריון לפני שטבילה ונדע לה מבדיקה זו שהיא בהריון, שאז מונה מזמן הטבילה הקודמת, שהרי אפשר שבתקופה הראשונה של ההריון תראה האשה וסת.

אם נבדקה ע"י רופאה האם נטמאת

טו

אשה שנבדקה על ידי רופאה או אחות, והחזירה אצבעה או מכשיר אל תוך הפרוזדור, ולא נכנס המכשיר אל תוך הרחם עצמו, אין אנו חוששים לפתיחת הקבר ומתרת לבעלה, ואפלו בבדיקה שבה מחזירה המילדת אצבעות ידה לפרוזדור היולדת לבדיק רמת הפתיחה אין בזה חשש לדמום ואם פסקו הצירים בלא שילדה ולא ראתה דם, ושבה לביתה, מתרת לבעלה.

טז

אמרו חכמים שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ונחלקו הפוסקים ראשונים ואחרונים בדבר, אם כלל זה נכון בכל ענין או בדוקא אם היתה הפתיחה מתוך הרחם כלפי חוץ בהולדה או הפלה, או שאינו מכרח כלל, ולהלכה אנו תופסים שאם נפתח הרחם להוציא ולד או חתיכת בשר שיש בה עצם וכדומה, אי אפשר לפתיחה זו בלא דם, אבל אם היתה הפתיחה מהחוץ כלפי תוך הרחם באפן מלאכותי על ידי החזרת

מְכַשִּׁיר, אִין זֶה מְחַיֵּב שְׁנִטְמָאָה הָאֵשָׁה, וְצָרִיכָה לְבַדֵּק עֲצָמָהּ, וְאִם לֹא רָאָתָה דָם מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ, וְאִפְלוּ אִם הִיָּתָה בְּדִיקָה זֹו בְּזִמְנֵן שְׁהִיָּתָה סוֹפְרַת שְׁבַעָה נְקִיִּים.

{לדעת הבית יוסף והגר"א גם אם פתיחת הקבר באה מבחוץ אי אפשר לפתיחתו בלא דם וכ"כ הנו"ב, והשיג על הנו"ב המהרי"ל דיסקין וכ"כ החזון איש שפתיחת הקבר המוזכרת בגמרא היא התעוררות הלידה ואם כן מנין לנו לחדש כן בפתיחה מבחוץ.

ואע"פ שדעת מרן הבית יוסף להחמיר, מכל מקום יש כאן ספק ספיקא שפיקא ראשון שמא הלכה כרמב"ם ואור זרוע ורבנו עובדיה מברטנורא שהלכה כמ"ד שאפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ואם תמצי לומר שהלכה כראב"ד, האשכול, הרמב"ן, רשב"א, רא"ש והמאירי שפסקו שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם שמא לא אמרו כך אלא כשהיתה הפתיחה מבפנים כלפי חוץ דוקא ואע"פ שהוא ספק ספיקא שאינו מתהפך קיימ"ל כדעת מרן השו"ע והרמ"א שאין צריך שיהיה הספק ספיקא מתהפך וכך כתבו גם זרע אמת, פר"ח, מהרי"ט אלאזי, כנה"ג, חיד"א ועוד הרבה אחרונים.

ופשוט הוא בכל ספרי הפוסקים האחרונים שמועיל לעשות ספק ספיקא בדברי הפוסקים כדי להתיר לכתחילה.

משא"כ ספק ספיקא במציאות שיהיה מותר בדעבד. כדרך שאמרנו בבדיקת הפסק בטהרה בבין השמשות שמותר בדעבד שהוא ספק במציאות, שמא עכשיו הוא עוד יום ואת"ל לילה שמא לא ראתה מתחילתו שהוא ספק במציאות ומותר בדיעבד בלבד.

להמנע מזרוח בלידה

יז

יֵשׁ לְהַמְנִיעַ בְּהַחֲלִט מְלַעֲשׂוֹת יָרוּז לְלֵדָה הַיּוֹת וּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהֲרִיזוּ יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ בְּמִקְרִים חֲרִיגִים גַּם עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ וְהוּא נִצְרָךְ לְהִתְפַּתְחוּתוֹ הַגּוֹפְנִית וְהַנְּפִשִׁית שֶׁל הַיֶּלֶד, וְהַקְדַּמַת הַלֵּדָה עַל־יְדֵי לְקַלְקַל מִזְלוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד שִׁיְהִיָּה ח"ו בְּעַנְיֵינֵי וְצָעַר אוֹ יְמוֹת קֶדֶם זְמַנּוֹ. לְכֵן אִין לְהַתִּיר זֹאת אֲלֵא אִם כֵּן נִשְׁקַפֶּת סַכְנָה לְחַיֵּי הַיֶּלֶד אוֹ הָעֶבֶר.

{רבנו האר"י בשער רוח הקודש תיקון ד', אגרות משה (יו"ד ב' ע"ד) ספר הקנה דף מ"ז עמוד ב'.

דין היולדת בניתוח קיסרי

יח

אֲשֶׁה שְׁיִלְדָה בְּנִתּוּחַ קִיסָרִי, אִם בְּדָקָה עֲצָמָהּ וְלֹא רָאָתָה דָם מִן הַמְּקוֹר הַרִי זֹו טְהוֹרָה מְטַמְּאֵת לֵדָה נְדָה אוֹ זִיבָה, וְלֹא נוֹהֲגִים בָּהּ דִּינֵי יְמֵי דָם טְהוֹר, וְאִם רָאָתָה דָם דְּרָךְ הַמְּקוֹר הַרִי הִיא טְמֵאֵת נְדָה שְׁצָרִיכָה הַפְּסֵק בְּטְהוֹרָה וְשְׁבַעָה נְקִיִּים, בֵּין אִם יִלְדָה זָכָר בֵּין אִם יִלְדָה נְקִיבָה.

פרק י"ב – הפסק בטוהרה ושבעה נקיים

דין נידה וזבה מן התורה ומה גזרו בזה חז"ל

א

מדין התורה, אשה שראתה דם נדה סופרת שבעה ימים מתחלת ראיתה, ובלייל היום השמיני אם פסקה מלראות, טובלת. ואם ראתה דם זיבה ברציפות שלשה ימים, צריכה לספור לאחריהם שבעה ימים נקיים מראית הדם ואחר כך טובלת.

וכל דם שתראה האשה בשבעה ימים ראשונים של המחזור הם דמי נדה ובאחד עשר יום שלאחריהם הרי הם דמי זיבה, ובזמן התנאים והאמוראים פשראו חכמי ישראל שאין הנשים בקיאות בתקון הוסתות, לדעת איזהו דם נדה ואיזהו דם זיבה, נקבעה ההלכה להחמיר על כל אשה את חמרות הנדה והזבה מספק, ויתבארו פירטי דינים אלו בהמשך.

בגמרא נידה סו. "אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר רב התקין רבי בשדות ראתה יום אחד וכו'..." ופירש רש"י "מקום שאין בני תורה ואינן יודעות למנות פתח נידות, מתי הן ימי נידה, מתי הן ימי זוב".

ועוד באותה גמרא "אמר רבי זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחדל יושבות עליה שבעה נקיים".

שהיות זבה גדולה שצריכה לספור שבעה נקיים אם ראתה בהם טפת דם סותרת ספירתה, רצו חכמים שלא יהיה חילוק בין דם נידה לזיבה מהטעם שלא היו בנות ישראל בקיאות בתיקון וסתות.

ב

עוד תקנו חכמינו זכרונם לברכה שהיות והזבה אם פלטה שכבת זרע סותרת אותו היום בספירת השבעה נקיים, כך יהיה דינה של כל הרואה דם, בין נדות בין זיבות, ולכן, לפני שתפסק הנדה בטוהרה צריכה להמתין שעור זמן שבו תפלט שכבת הזרע או שתפליט אותה בעצמה.

המתנה לפליטת זרע לפני הפסק בטוהרה

בגמרא נידה לג. "בעי רמי בא חמא פולטת שכבת זרע מהו שתסתור בזיבה, רואה הויה וסתרה, או דלמא נוגעת הויה ולא סתרה וכו'... ולא איפשיטא והילכך נקטינן להחמיר בפולטת, וסותרת יום אחד.

ועוד בנידה מב. "בעא מיניה רב שמואל בר ביסנא מאביי פולטת שכבת זרע רואה הויה או נוגעת הויה, נ"מ לסתור וכו'..."

בביאור דברי הגמרא נחלקו הראשונים, שלדעת הראב"ד, רבנו שמואל, הרשב"א, הר"ן והמאירי כל הדין של פולטת שכבת זרע נאמר רק לדיני טהרות, בזמן שבית המקדש היה קיים, והיו ישראל אוכלים טהרות, אבל בזמן הזה לענין להתירה לבעלה אינה צריכה להמתין לפולטת שכבת זרע כלל, ולדעת הרשב"א גם הרי"ף והגאונים סוברים כך.

לעומתם בארו רש"י, תוספות, רא"ש, רבנו חננאל, האשכול, רבי אליעזר ממייץ, הראב"ה, התרומה, מהר"מ, מרדכי, הגה"מ, סמ"ג, סמ"ק, רוקח, רבנו יונה את דברי הגמרא בענין שצריכה להמתין לפלטת שכבת זרע גם כדי להתירה לבעלה וכך פסק מרן השו"ע בסימן קצו סעיף יא'.

שצריכה להמתין ארבעה ימים לפליטת ש"ז או להפליטו בעצמה, ואם צריכה להמתין כך גם ברואה כתם, ובדמי טוהר ובדם בתולים

ג

אשה ששמשו מטתה ולאחר מכן ראתה, צריכה להמתין שש עונות שלמות כדי שתפלט שכבת הזרע, וכל עונה היא שתיים עשרה שעות, וזמן זה נמדד מהתשמיש האחרון.

והיות ואינה יכולה לפסק בטהרה אלא לפני שקיעת החמה כדי שיהיו שבעת הימים הנקיים שלמים לילה ויום, יוצא שצריכה להמתין ארבעה ימים ובסוף היום הרביעי לפסק בטהרה, לדגמא אם שמשו במוצאי שבת או ביום ראשון עד השקיעה, פוסקת בטהרה ביום רביעי לפני שקיעת החמה.

ד

אם שמשו מטתה ולאחר יומים ראתה נדה, צריכה להמתין יומים לאחר תחלת הראיה, ואם פסקה מלראות דם יכולה לפסק בטהרה, וכן כל פיוצא בזה.

ה

מה שאמרנו בסעיפים ג' ד' הוא לדעת חכמי ספרד ומרן השו"ע, אבל לדעת חכמי אשכנז והרמ"א יש להוסיף עוד יום מחשש שפא תשמש אשה בבין השמשות שהוא הזמן שבין השקיעה לצאת הכוכבים, ותטעה לחשב שהוא יום, ואינו, שהרי הוא ספק יום ספק לילה, ותמתין שלשה ימים במקום ארבעה לפליטת שכבת זרע, ולכן צריכות בנות אשכנז להמתין חמשה ימים ובסוף היום החמישי לפני השקיעה תפסק בטהרה.

עוד החמירו חכמי אשכנז שלא לחלק בין אם היא התשמיש האחרון כמה ימים לפני תחלת הראיה או אם שמשו וראתה אחר כך, אלא תמיד צריכה להמתין חמשה ימים מתחלת הראיה.

בגמרא שבת פו. "תנו רבנן הפולטת שכבת זרע ביום השלישי טהורה דברי רבי אלעזר בן עזריה, רבי ישמעאל אומר פעמים שהן ארבע עונות, פעמים שהן חמש עונות, פעמים שהן שש עונות, רבי עקיבא אומר לעולם חמש עונות".

ובדף פו: "אמר רבי חייא ברבי אבא אמר רבי יוחנן זו דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אבל חכמים אומרים שש עונות שלימות בעינן" ויש בזה גרסת גמרא אחרת "אבל חכמים אומרים שלוש עונות שלימות בעינן" וכך גרסו הרמב"ם, המאירי והאור זרוע וכתב הגר"א שכן הייתה גרסת הגאונים.

מכל מקום רוב הפוסקים כתבו דבעינן שש עונות שלימות וכן פסק מרן השו"ע בסימן קצו סעיף יא' שצריכה להמתין שש עונות, כגון אם שמשה במצאי שבת או ביום ראשון עד השקיעה ואחר כך ראתה

נחשב יום ראשון בשבוע ליום הראשון לפליטת זרע ואין שעור לכמה זמן לפני השקיעה שמשה אפילו מעט זמן נחשב בזה ליום אחד וביום רביעי בשבוע לפני השקיעה אם פסקה מלראות דם תפסוק בטהרה, כי בתוך ארבעה ימים בכל אופן נכנסים שש עונות שלימות מעת לעת.

ולענין החומרא להוסיף עוד יום מחשש שמא תשמש בבין השמשות ותסבור שהוא יום ולא הוא אלא לילה ולכן יצא שתמתין שלושה ימים ולא ארבעה, הנה מקור חשש זה הוא בספר תרומת הדשן (סימן רמ"ה) וכן כתב מהרי"ל בתשובה סימן ק"מ שכך הוא מנהג אשכנז.

ועוד כתב תרומת הדשן שם דגזרינן שמה אטו לא שמה ותמיד תמתין חמשה ימים ובסופם תפסוק בטהרה. וכתב על זה מרן הבית יוסף "וכל הדברים האלה חומרות יתרות הן, ואין להן סמך בגמרא לגבי הדין, ולפיכך לא נהגו העולם בכל מקומותינו אלא להמתין ארבעה ימים, ולהתחיל לספור שבעה נקיים מיום חמישי ואילך". וכן פסק מרן השו"ע (בסימן קצ"ו י"א) ורמ"א פסק כתרומת הדשן. {

ו

הסופרת שבועה נקיים ונתקלקלה הספירה בשל דם שראתה, בין לספרדים בין לאשפנזים אינה צריכה להמתין שוב ארבעה ימים, אלא תעשה הפסק בטהרה כשיפסק הדם.

ז

אשה ששמה במוצאי שבת בהיותה בארצות הברית וטסה לארץ ישראל ועל ידי כך נחסרו מארבעת הימים כמה שעות של הפרש הזמנים בין ארצות הברית לארץ, אין זה משנה את הדין ויכולה לעשות הפסק בטהרה ביום רביעי לפני השקיעה.

{ראה משמרת הטהרה חלק ב' עמ' תד.}

ח

ספרדים הרוצים לסגל לעצמם חמרות ראוי להם לבחור חמרות שציינו לשבח על ידי מרן הבית יוסף, שהן מקנות לאדם המקימן תוספת בתורה ויראת שמים, ושאר חמרות שהזכיר מרן ולא החשיבן יש לומר שאינו מקנות למקימן תוספת או יתרון רוחני במקרה הטוב, ואם לא שייצא שכתן בהפסדו.

ט

אשפנזיה שיחול ליל טבילתה בליל שבת שלאחר יום טוב יכולה לפסק בטהרה לאחר ארבעה ימים כדי לקרב את החפיפה לטבילה.

{כך פסקו הסדרי טהרה, חכמת אדם, צמח צדק, פתחי תשובה ערוך השולחן וספר נהרי אפרסמון כמובא במשמרת הטהרה חלק ב' עמ' תב' - תז'.}

אֲשֶׁכְּנִזְיָהּ שְׁנוּהֶגֶת לְהַמְתִּין חֲמִשָּׁה יָמִים עַד לְהַפְסֵק בְּטַהֲרָה, אִם הִתְחִילָה רְאִיתָהּ בְּבִין הַשְּׂמִשׁוֹת, שֶׁהוּא הַזְּמַן בֵּין הַשְּׂקִיעָה לְצֵאת הַכּוֹכָבִים, יְכוּלָה לְהַחֲשִׁיב זְמַן זֶה לְיוֹם אֶחָד, וּמֵאַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים לְהַחֲשִׁיבוֹ לְיוֹם שְׁנִי.

{פירוש יכולה הוא לכתחילה, כמו שבארנו במקום אחר שספק ספקא בדברי הפוסקים מותר לכתחילה וספק ספיקא במציאות מותר בדעבד בלבד, וכאן יש להוסיף שרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי שטעמו ונימוקו עימו ולדעתו בין השמשות של רבי יהודה הוא יום גמור, ואע"פ שדחינו דברי רבי יוסי מפני רבי יהודה היה זה במצוות דאורייתא כמו קריאת שמע ושבת אבל מפני חומרת תרומת הדשן מדוע ידחו דבריו, ועוד שיש כאן שש עונות שלמות בריוח ועוד יש לצרף דעת הרמב"ם והאור זרוע שאינה צריכה להמתין לפליטת שכבת זרע אלא יום וחצי בלבד שהם שלוש עונות וכתב הגר"א כאמור לעיל שכך הייתה גרסת הגאונים.}

יא

אִשָּׁה שְׁלֹא יָדְעָה שֶׁצְרִיכָה לְהַמְתִּין לְפְלִיטַת שְׁכַבַּת זֶרַע אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה יָמִים, וְרֵאֲתָה וְסֵת קֶצֶר שָׁל יוֹמִים וּפְסָקָה אַחַר כֵּן בְּטַהֲרָה וְסָפְרָה שְׁבַע נְקִיִּים, טְבִילָה וְלִנְיָה אֶצֶל בַּעֲלָהּ, אֵין לְהַפְרִישָׁה מִמֶּנּוּ, וְכֵן אֲשֶׁכְּנִזְיָהּ שֶׁטֵּעֵתָה בְּמַנְיַן חֲמִשָּׁה הַיָּמִים וְסָפְרָה אַרְבָּעָה וְשֶׁבַע, אִם עוֹד לֹא הִיָּתָה אֶצֶל בַּעֲלָהּ תִּסְפֹּר יוֹם נוֹסֵף וְתִטְבֹּל, וְאִם כָּבֵר לָנָה אֶצֶל בַּעֲלָהּ אֵין לְהַפְרִישָׁה מִמֶּנּוּ.

{כך כתב הסדרי טהרה שיש בזה לסמוך על הרמב"ם והגאונים שדין פולטת יש רק בתוך שלוש עונות שהם יום וחצי ובצרוף שיטת הראב"ד והרשב"א שדין פולטת נאמר לענין טהרות ובצרוף נוסף של דעת הרמב"ן שכל שהלכה ברגליה פלטה כבר. וכן פסק החכמת אדם (כלל ק"ז סימן י"ח) והצמח צדק (בפסקי דינים סעיף ל"א) ומשמרת הטהרה עמ' תי"א.}

יב

אֲשֶׁכְּנִזְיָהּ שֶׁבַעֲלָה יוֹצֵא לְדַרְוֵי רְחוּקָה וְלֹא יוֹכֵל לְפַקְדָה לְפָנָי שֶׁיֵּצֵא אֶלָּא אִם כֵּן תִּקְדִּים בְּטְבִילָתָה בְּיוֹם אֶחָד רְשָׁאִית לְסָפֹר אַרְבָּעָה וְשֶׁבַע, וְכֵן אִשָּׁה שֶׁחָל הַבִּיּוֹן שָׁלָה יוֹם לְפָנָי טְבִילָתָה וּבִשְׁל כֵּן אֵינָה מִתְעַבְרַת תִּסְפֹּר אַרְבָּעָה וְשֶׁבַע, וְסָפְרָדָה שְׂרוּצָה בְּשָׁל כֵּן לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעָה יָמִים אֵלוֹ אוֹ שֶׁתְּפָרֵשׁ מִבַּעֲלָהּ לְפָנָי תַּחֲלַת הַיּוֹם אוֹ יוֹמִים לְפִי הַצָּרָה, אוֹ שֶׁתְּפַלִּיט בַּעֲצָמָה אֶת שְׁכַבַּת הַזֶּרַע וְתִפְסֵק בְּטַהֲרָה.

יג

אִשָּׁה סָפְרָדָה אוֹ אִשָּׁה אֲשֶׁכְּנִזְיָהּ הַנְּשֹׂאת לְסָפְרָדִי, אֵף עַל פִּי שְׁנֵהֲגוּ בְּמִשְׁפַּחְתָּהּ לְהַמְתִּין חֲמִשָּׁה יָמִים עַד לְהַפְסֵק בְּטַהֲרָה יְכוּלָה לְנַהֵג כְּדַעַת מֶרֶן הַבַּיִת יוֹסֵף וְלְסָפֹר אַרְבָּעָה וְאֵינָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת הַתְּרַת נְדָרִים עַל כֵּן.

וְאִם כָּבֵר נִהְגָה בַּעֲצָמָה לְסָפֹר חֲמִשָּׁה וְרוּצָה לְבַטֵּל מִנְהִגָה וְלְסָפֹר אַרְבָּעָה יְכוּלָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֶלָּא שֶׁאִם חֲשָׁבָה שֶׁכֵּן הַדִּין אֵינָה צְרִיכָה הַתְּרַת נְדָרִים, שֶׁהֲרִי הִיא קְבֵלָה בְּטַעוֹת, וְאִם יָדְעָה שֶׁהוּא חֲמָרָא וְאֵף עַל פִּי

כַּן נִהְיֶה בָּהּ תַּעֲשֶׂה הַתֵּרֵת נִדָּר עַל שְׂלֵא אֲמָרָה מִתְחַלָּה שְׁנוֹהֶגֶת בְּחֻמְרָא זֹה "בְּלֵא נִדָּר", וְיִכּוּל בְּעֵלְהָ לְהִיֹּת שְׂלִיחַ לְהַתִּיר אֶת הַנִּדָּר בְּפָנֵי שְׂלִשָּׁה.

{גמרא פסחים נ:; ומרן בשו"ע יו"ד רי"ד ב', וכן בריב"ש (סימן שצ"ט), פר"ח (תצ"ו ז') ועוד.}

יד

אֲשֶׁכְּנֻזְיָהּ שְׂפָרְשָׁה מִבְּעֵלָה בְּגִלְל כְּתָם שְׂרָאָתָהּ וְאַחַר כֵּן פְּרָסָה נִדָּה סוֹפְרֵת אֶת חֲמִשָּׁת הַיָּמִים מִזְּמַן רְאִיתָ הַכְּתָם, וְכֵן הַדִּין בְּחֻמְרָא שְׂפָרְשָׁה בְּשָׁל דָּם בְּתוֹלָיִם וְלֹאֲחַר מִכֵּן פְּרָסָה הַכְּלָה נִדָּה, שְׁמוֹנָה הַכְּלָה אַרְבָּעָה אֹ חֲמִשָּׁה יָמִים מִיּוֹם הַפְּרִישָׁה שְׁהִיְתָה מִחֻמַּת דָּם הַבְּתוֹלָיִם.

טו

הַרְוָאָה כְּתָם בְּלֵא הַרְוָאָה וְרוּצָה לְפָסֵק בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּטָהֳרָה בְּלֵא שְׂתַמְתִּין אַרְבָּעָה יָמִים, יֵשׁ לָהּ עַל מָה שְׂתַסְמָךְ, שְׂדִין פְּלִיטָה שְׁכַבְתָּ זָרַע אִם נֶאֱמַר גַּם בְּכַתְמִים אֹ רַק בְּרֵאִיתָ וְסֵת שְׁנוֹי בְּמַחְלָקַת הַפּוֹסְקִים, וְעַל הַצַּד הַיּוֹתֵר טוֹב תְּפִלִּיט בְּעֵצְמָה עַל יְדֵי שְׂתַקְנִיחַ יָפָה אוֹתוֹ מְקוֹם אֹ תִרְחֵץ עֵצְמָה בְּחֻמְרָא.

{דעת ספר התרומה שגם בכתמים צריכה להמתין ארבעה ימים וכ"כ הסמ"ק והמגיד משנה בשם חכמי הצרפתים. וכך פסק רמ"א בשו"ע קצ"ו י"א. אך מרן הבין יוסף כתב בדעת הרי"ף והגאונים שגזירת חכמים על הכתמים לא כלל דין פליטת שכבת זרע וכך כתב בספר האשכול בדעת הרי"ף והגאונים.}

טז

מִנְהַג אֲשֶׁכְּנֻזְיָהּ לְהַחְמִיר וְלְהַמְתִּין חֲמִשָּׁה יָמִים מִתְחַלְתָּ הַרְוָאָה עַד הַהִפְסֵק בְּטָהֳרָה גַּם בְּכַתְמִים שְׂלֵא בְּהַרְוָאָה.

יז

אֲשָׁה אֲשֶׁכְּנֻזְיָהּ שְׁנוֹטְמָאָה מִחֻמַּת כְּתָם אֹ בְדִיקַת עֵד וְלֹא שְׂמִישָׁה מְסַפֵּר יָמִים לְפָנֵי שְׁנוֹטְמָאָה אִם הִיא שְׂעֵת הַדְּחַק אֹ צָרָה גְדוֹלָה, יְכוּלָה לְסַפֵּר אֶת חֲמִשָּׁת הַיָּמִים מִזְּמַן הַתְּשִׁימִישׁ הָאַחֲרוֹן וְלְפָסֵק בְּטָהֳרָה, וְזֶה לְמִנְהַג אֲשֶׁכְּנֻזְיָהּ, אֲבָל מִדִּין מְרֵן הַבֵּית יוֹסֵף סוֹפְרֵת אַרְבָּעָה יָמִים מִתְּשִׁימִישׁ אַחֲרוֹן גַּם בְּרֵאִיָּה גְמוּרָה וְכֵן מִנְהַג הַסְּפָרְדִים כְּמוֹ שְׁנוֹטְבָאָר לְעֵיל סְעִיפִים ד' ה'.

{כך כתב הש"ך (ס"ק כ"א) לדייק מדברי הרמ"א, והחוות דעת (סק"י), ובשו"ת שואל ונשאל חלק ה' (יו"ד צז') וזה כשבעלה בעיר אבל לא שמשו, ויש מפוסקי אשכנז שחילקו, ואסרו אם בעלה בעיר והתירו לספור חמשה ימים מזמן התשמיש האחרון בתנאי שאין בעלה בעיר וכך כתב הב"ח, שו"ת תפארת אדם, שבות יעקב, מסגרת השולחן ומובאים במשמרת הטהרה חלק ב' עמ' תכח' תכט'.

יח

לְמִנְהַג אֲשֶׁכְּנֻזְיָהּ בְּרוּאָה כְּתָם וְלֹא הָיָה בְּעֵלְהָ בְּעִיר יְכוּלָה לְסַפֵּר אֶת חֲמִשָּׁת הַיָּמִים מִזְּמַן הַתְּשִׁימִישׁ הָאַחֲרוֹן, שְׂבָאִין בְּעֵלְהָ בְּעִיר הַקְּלוּ יוֹתֵר.

יט

בְּדִין כָּלָה בְּתוּלָה שְׁאֲרִיכָה לְפָסֶק בְּטִהְרָה וְלִסְפֹּר שְׁבַעַה נְקָיִים, גַּם לְמִנְהַג אֲשֶׁכְּנֹז דֵּי לָהּ בְּסִפִּירַת אַרְבַּעַה וְשִׁבְעָה.

{כך כתבנו לעיל בפרק ח' סעיף ד'.

כ

יולדת שאחר לידתה טבלה ובזמן ימי דמי טהר ראיתה, לספרדיים אינה צריכה להמתין ארבעה ימים לפליטת שכבת זרע, אמנם נכון שתעשה הפלטה הזרע על ידי קניח יפה במוך או רחיצת אותו מקום במים חמים.

ולאשכנזים צריכה להמתין חמשה ימים לפני שתעשה הפסק בטהרה ומחמירים בזה אפילו לא שמשה עם בעלה בימים שקדמו לראיתה.

{בארנו סעיף זה בפרק י' סעיף יא'.

כא

אשה, שרוצה לפסק בטהרה מיד כשפסקה מלאות דם, בלא שתצטרך להמתין ארבעה ימים לפליטת הזרע, יכולה להפליט הזרע בעצמה על ידי שתקנח עצמה יפה במוך או בגד רך באותו מקום, או שתרחץ אותו מקום במים חמים והם יפליטו ממנה את כל הזרע ולפני השקיעה תפסק בטהרה.

{כך פסק מרן השו"ע (סימן קצו סעיף יג') ומקור הדין ברא"ש בתחילת פרק רביעי דנידה "ואם תרצה להתחיל ספירתה מיד החל ממחרת ראיתה, תקנח יפה במוך או בבגד דק להפליט כל הזרע או תרחץ במים חמים והם יפליטו את כל הזרע וכדתנן (במקואות פרק ח' משנה ד') האשה ששמשה וירדה וטבלה ואחר כך כבדה את הבית הרי היא כאילו לא טבלה, ומשמע הא אם כיבדה הבית קודם טבילה, תו לא חיישינן לפליטה, וביבמות סט: בת כהן שנישאת לישראל ומת בעלה טובלת ואוכלת בתרומה לערב, והרי לקמן (מא:) אמרינן, משמשת כל שלושה ימים אסורה לאכול בתרומה שאי אפשר לה שלא תפלוט, אלא ודאי דהא דיבמות איירי כשכבדה את הבית, וכן מוכח בשבת פו: דמהני כיבוד להפליט הזרע".

וכך כתב הרשב"א בתורת הבית קפ"ד עמ' ב', תוס' נידה מא: בד"ה "פולטת" ובספר התרומה סימן צה', רוקח, שו"ת מהר"מ, הגה"מ, מרדכי, ומשמע בבית יוסף שדעת הרשב"א דתרתני בעינן כיבוד ורחיצה בחמין וכן כתב המאירי, ובשולחן ערוך פסק מרן שתקנח עצמה יפה או תרחץ בחמין ולא הצריך את שניהם ביחד.

והרמ"א כתב בהגהתו לשו"ע סימן קצ"ו סעיף יג' בשם הסמ"ק והגה"מ "שאינו בקיאים בהפליטת זרע ואין לסמוך על זה והכי נהוג שהרי כבר נתבאר שאנו נוהגים להמתין אפילו לא שמשה כלל כדי שלא לחלק בין ספירה לספירה".

כב

למנהג אשכנז שנוהגים להחמיר להמתין חמשה ימים אפלו לא שמשה בימים שלפני הראיה לא תועיל הפלטת הצרע להקדים את ההפסק בטהרה.

זמן ההפסק בטהרה ודין מוך דחוק

כג

לאחר שנופלה שכבת הצרע מן האשה, או הסריחה, כלומר, אבדה את כח ההולדה שבה, לאחר שש עונות שלמות, כשכל עונה היא שתיים עשרה שעות, ופסק הדם, תעשה האשה הפסק בטהרה שהיא הבדיקה שבאה לברר שאכן פסק הדם מלזוב.

כד

בדיקת ההפסק בטהרה זמנה לכתחלה מזמן מנחה קטנה עד השקיעה, שהם שעתים וחצי בשעות זמניות, וככל שתהיה הבדיקה קרובה יותר לזמן השקיעה עדיף.

{ כבר בארנו בסעיף א' שבפרק זה שאע"פ שדין שבעה נקיים נאמר בתורה לגבי זיבה החמירו חז"ל מספק את חומרות הנידה והזבה על כל אשה שרואה דם.

בגמ' נידה סח. "נידה שבדקה עצמה ביום השביעי שחרית ובין השמשות לא הפרישה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה, הרי זו בחזקת טהורה, רבי יהודה אומר כל שלא הפרישה מן המנחה ולמעלה הרי זו בחזקת טמאה וכו'..."

ובארו הראשונים גמרא זו להלכה וכתבו הראב"ד, הרמב"ן, הרשב"א המאירי, רבנו ירוחם, הרב המגיד והרשב"ץ שבדיקת ההפסק בטהרה יכולה להעשות בשחרית באמצע היום או סמוך לבין השמשות וכך נפסק להלכה בשו"ע סימן קצ"ו סעיף א' וכתב שם מרן להעדיף את הבדיקה שסמוכה לזמן בין השמשות ופרש רמ"א דעתו של מרן השו"ע שיכולה לפסוק בטהרה גם בשחרית אלא שהבדיקה שהיא סמוכה לבין השמשות היא לכתחילה ביחס לבדיקת השחרית, ויוצא מזה שאם יודעת שיקשה עליה מאיזו סיבה לפסוק בטהרה סמוך לשקיעה, כגון שתהיה בדרך, יכולה לפסוק בטהרה בשחרית.

כה

טוב לנהג להחמיר, שתבדק עצמה אחר ההפסק בטהרה, שתניח מוך דחוק באותו מקום לפני השקיעה ותוציאנו לאחר צאת הכוכבים, והוא על מנת לברר טוב יותר שאכן פסקה מלראות דם.

והיות ובדיקה זו אינה חיוב מן הדין אלא בגדר חמרא, אם יש לאשה רגישות מיוחדת באותו מקום או חבורה או עלולה לראות פתמים מאיזו סבה שהיא היות וכבר פסקה בטהרה יכולה להתחיל למנות ממחרת את שבעת הימים הנקיים בלא מוך דחוק וכן פלה בתולה מנועה מלעשות בדיקה זו.

כו

אֲשֶׁה שְׁנִפְתַּח מְקוֹרָה לְהוֹצִיא דָם וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם פְּסָקָה מְלֵאָה הַיּוֹת וְהִיְתָה זֹרָא רְאִית וְסֵת גְּמוּרָה חִיְבַת מִן הַדִּין לְפָסֵק בְּטְהָרָה לְאַחַר מְנַחָה קְטָנָה וְלֹא תוֹעִיל לָהּ בְּדִיקַת שְׁחִירֵת אֶפְלוּ בְּדִיעֵבֵד, וְזֹאת מְטַעַם שְׁחִיזָק מְעִינָה פְּתוּחַ. אָבֵל אִם אֵינָה רְאִית וְסֵת, וּפְסָקָה בְּטְהָרָה לְפָנֵי זְמַן מְנַחָה קְטָנָה בְּדִיעֵבֵד עֲלֵתָה לָהּ, שְׂבָזָה אֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁים שְׁחִיזָק מְעִינָה לְהִיּוֹת פְּתוּחַ.

כז

אֲשֶׁה שְׁנִפְתַּח מְקוֹרָה לְהוֹצִיא דָם וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם פְּסָקָה בְּטְהָרָה סְמוּךְ לְשִׁקְיָעָה, חִיְבַת מִן הַדִּין לְהִנְיֵחַ מוֹךְ דְּחוּק בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, וּבְדִיעֵבֵד, אִם לֹא הִנְיַחְתּוּ עֲלֶיהָ לָהּ הַהֶפְסֵק בְּטְהָרָה וְתִתְחַיֵּל לְמִנּוֹת שְׂבָעָה נְקִיִּים מִיּוֹם הַמְּחִרָת, וְחִיּוֹב זֶה נוֹבֵעַ גַּם הוּא מִהֶסְפָּה שְׁהִיּוֹת וְהִיְתָה זֹרָא רְאִית וְסֵת, וְלֹא רְאִית פְּתוּחַ בְּעֲלָמָא, לְכֹן הִחְזַק מְעַן פְּתוּחַ וְצִרְיָה בְּדִיקָה מְעִלְיָא.

{מִרְן הַשּׁו"ע בְּסִימָן קצ"ו סעיף ב' כֵּתֵב "רֵאתָה יוֹם אֶחָד בְּלֵבד וּפְסָקָה בּוּ בּוֹיּוֹם צִרְיָה לְבִדּוּק עֲצָמָה בְּמוֹךְ דְּחוּק וְשִׁיחָא שֵׁם כָּל בֵּין הַשְּׂמִשּׁוֹת" וְכֵתֵב הַרְמ"א בַּהֲגָה שֵׁם "וּבְדִיעֵבֵד אִם בְּדָקָה עֲצָמָה סְמוּךְ לְבִין הַשְּׂמִשּׁוֹת וּמִצָּאָה עֲצָמָה טְהוּרָה אֶף עַל פִּי שֵׁלָא הִיָּה הַמוֹךְ אֲצִלָּה כָּל בֵּין הַשְּׂמִשּׁוֹת סְגִי, אֲבֵל בְּדִיקַת שְׁחִירֵת לֹא מִהִנֵּי הוּאִיל וְלֹא רֵאתָה אֵלָא רֵק יוֹם אֶחָד". וְזֶה עַפ"י דַּעַת הַרְאֵב"ד (בְּשַׁעַר הַסְּפִירָה וְהַבְּדִיקָה עִמ' סח') תּוֹסֵפוֹת רֵא"ש (נִידָה סח) צִידָה לְדֶרֶךְ, סִפְר הַתְּרוּמָה (סִימָן פֶּז') סמ"ג, מְרַדְכֵי פֶרֶק ב' דְּשִׁבְעוֹת סִימָן תּש"לז, וּרְבִנּוּ יְרוּחַם שֵׁלְדַעַתָּם א"צ מוֹךְ דְּחוּק כָּלל וּמ"מ כֵּתֵב רמ"א לְהַצְרִיכוֹ לְכַתְחִילָהּ.

כח

לְמִנְהַג אֲשֶׁכְּנֹז שִׁישׁ לְהִמְתִּין תְּמִיד חֲמִשָּׁה יָמִים עַד לְהֶפְסֵק בְּטְהָרָה, שְׁנֵי הַסְּעִיפִים הָאֲחֵרוֹנִים קְיָמִים בְּאֶפְן שְׁנִפְתַּח מְקוֹרָה לְהוֹצִיא דָם לְאַחַר שְׂכָפֵר הַתְּחִילָה לְסִפּוֹר שְׂבָעָה נְקִיִּים, אוֹ שְׂפָסְקָה בְּטְהָרָה וְלְאַחַר שְׂשָׁה יָמִים הַחֲלָה לְסִפּוֹר שְׂבָעָה נְקִיִּים עַל סְמוּךְ הַהֶפְסֵק בְּטְהָרָה הָרֵאשׁוֹן.

{הַנֶּפ"מ הַרְאֵשׁוֹנָה הִיא לְדַעַת הַש"ךְ וּבִשְׁנֵיהֶם לְדַעַת הַחֲזוֹן אִישׁ.

כט

אֲשֶׁה שְׂעִשְׂתָּה הַפְּסֵק בְּטְהָרָה בְּהִיּוֹתָהּ בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית וּבְזְמַן שְׂבָעַת הַנְּקִיִּים טָסָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְעַל יָדֵי כֶּךָ נְחָסְרוּ מִהַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי כְּמָה שְׁעוֹת, לֹא תִתְחַשֵּׁב בְּחִסְרוֹן זֶה אֶלָּא תִטְבַּל לְפִי צָאֵת הַכּוֹכְבִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

{רֵאָה מִשְׁמֵרֵת הַטְהָרָה חֵלֶק ב' עמ' רע"ז-ר"פ.

וְרֵאָה סַעִיף ז' לְעִיל בְּפֶרֶק זֶה, לְדַעַת מְנַחַת יִצְחָק וְהַגְרִי"ש אֵלִישִׁיב הוֹלְכַת לְפִי אוֹפֵק אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַתְּפֹאֶרֶת צְבִי כֵּתֵב שְׂצִרְיָה לְחִכּוֹת לְצָאֵת הַכּוֹכְבִים שֶׁל אַמְרִיקָה, וּמִשְׁמֵרֵת הַטְהָרָה פֶּסֶק שְׁבוּסַת שְׁאִינוּ קְבוּעַ שֶׁהוּא דְרַבְנָן לְכו"ע יֵשׁ לְהַקְלֵל וּבְקְבוּעַ לְמ"ד שֶׁהוּא דְאוֹרֵייתָא, יֵשׁ לְהַחֲמִיר.

ל

ביום שעושה הפסק בטהרה, מנהג טוב הוא שתרחץ עצמה או לפחות אותו מקום, ומפל מקום, אין זה מעבב את ההפסק בטהרה אם לא רחצה כלל, והוא הפסק בטהרה טוב לכתחלה גם בלעדי הרחיצה.

{רחיצה זו אינה מוזכרת במרן בשו"ע ומביאה הרמ"א שכתב "מנהג כשר הוא כשהאשה פוסקת בטהרה שתרחץ ולובשת לבנים..." וטעם רחיצה זו יש לומר שהוא מחשש שמא מעט לכלוך דם מחוץ לבית הרחם ובבדיקה יתלכלך בו העד, ולכן אם אינה רוחצת אותו מקום לפחות היה טוב אם תקנח עצמה במה שנקרא היום מטליות לחות.}

לא

ביום שפוסקת בטהרה תלבש בגדים הבדוקים מכתמים, ותציע על מטתה סדין בדוק, וסתם בגד שנתפס במכונת כביסה נחשב לבדוק, ואין חיוב ללבש דוקא בגדים לבנים ולהציע סדינים לבנים אלא הוא בגדר של מנהג טוב, ומפל מקום גם לנוהגות בכך אם ישנו חשש שתתקלקל הספירה מחמת כתמים עדיף לוותר על מנהג פשר זה וללבש בגדים צבעוניים בדוקים פדעת מרן השו"ע ולזכות במצוות פרייה ורבייה ולהנצל מן החטא.

{כתב מרן השו"ע בסימן קצו סעיף ג' "ביום שפסקה מלאות ובודקת עצמה כאמור, תלבש חלוק הבדוק לה שאין בו כתם ובלילה תשים סדינים הבדוקים מכתמים ומיום המחרת תתחיל לספור שבעה נקיים" וכתב רמ"א שהמנהג ללבוש לבנים ואין לשנות אבל בשעת הדחק כגון הולכת בדרך ואין לה בגדים תוכל לספור שבעה נקיים רק שהחלוק נקי ובדוק מדם. ופשוט שאשה שעלולה לראות כתמים הוא שעת הדחק לענין זה ובמיוחד בדורנו שאין זו דרך הגונה לעכב טבילה לזוג צעיר בשל מנהג טוב שנהגו.

ובמציאות ראינו שגם זוגות מבוגרים לא פסח מעליהם שבט היצר כמ"ש חז"ל שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל ומניח עמי הארץ ומתגרה בתלמידי חכמים. וכאמור אין בזה משום מעלים עיניו מן הטומאה, אלא שבבגד צבעוני לא מתהווה טומאת כתמים מלכתחילה שהרי לא גזרו בהם וכמו שכתבנו לעיל בכמה מקומות משם הפוסקים.}

לב

ההפסק בטהרה ושבעת הימים הנקיים שלאחריהם אינם מכרחים שיהיו סמוכים, ואם רוצים בני הזוג לדחות את הטבילה יכולה האשה לדחות את ההפסק בטהרה, או לפסק בטהרה בזמן, אבל להתחיל לספור שבעה נקיים במועד מאחר יותר.

לג

אשה שאינה יכולה לעשות הפסק בטהרה מפני מכה שיש לה, תחכה עד שיעברו עליה מספר הימים שרגילה לראות בהם, ולפני השקיעה תסיח דעתה מפל מחשבה, ותתן דעתה אם תרגיש שיוצא ממנה דם מהמקור, ואם אינה מרגישה פן נחשב להפסק בטהרה, ובבדיקת שבעה נקיים, תעשה קניח חיצוני בעד בלבד. וכל זה על ידי התיעצות עם מורה הוראה מבהק. וישנה עוד תקנה, שתבדק אותה אחות בלא שתגע בחבורה.

{וכן הסכים הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה (חלק ב' סימן נה' נו') וכן דעת הנודע ביהודה ואבני מילואים, לעומתם פסק החוות דעת שאם יש לה מכה ואינה יכולה בשל כך לעשות הפסק בטהרה במוך בחורים ובסדקים נשאר תמא תמיד, והחתם סופר בשו"ת חלק יו"ד סימן קעז' הסיק שיכולה לעשות כן אך בתנאי שנולדה המכה כשהייתה האשה בחזקת טהרה, ואם לא, אי אפשר שתבחין אם יסגר פי המקור מלהוציא דם. ויש להזכיר כאן דעת הראשונים בדין הפסק בטהרה שלרי"ף וראב"ד אין צורך בבדיקת חורים וסדקים בשבעה הנקיים שזה נאמר לטהרות, ולהתירה לבעלה די בקינוח חיצוני וכן דעת הרמב"ם, כן מובא בשו"ת הנודע ביהודה חלק יורה דעה סימן מו', ולהפסק בטהרה די שתתן דעתה ועי"כ פוסקת בטהרה ומתחילה לספור שבעה נקיים, ולרמב"ם די בקינוח בלבד שהם מפרשים את הגמרא בענין שבדיקות בעד עד מקום ששמש דש נאמר לאכילת טהרות. בשו"ת אבני נזר יו"ד רנב' ב' כתב לסמוך על הראב"ד בכשעברו מספר הימים שרגילה לראות בהם ואם באמת לא ראתה במשך שבעה ימים אלו וטבלה עלתה לה טבילתה כדקיימא לן (נידה טו:): בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה וכן בשו"ת זכרון יוסף (יו"ד י') וחלקת יואב (יו"ד ל'), חזון איש (יו"ד פא') שאם יש לה וסת ועברו ימי וסתה תולה במכתה כמ"ש בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה וכ"כ ר"ש קלוגר ועוד במשמרת הטהרה חלק ב' עמ' רנד'.

לד

עדות שנהגו בחוץ לארץ לעשות הפסק בטהרה ובדיקות השבעה נקיים על ידי קניח בלבד יש להם לשנות מנהגם בבואם לארץ ישראל אתרא דמרן השו"ע ולעשות בדיקות בחורים וסדקים פא"ש פסק.

{לכאורה, אם דעת רי"ף רמב"ם וראב"ד שאינה צריכה לבדוק בדיקה פנימית היה מרן השו"ע צריך לפסוק כמותם שהרי"ף ורמב"ם הם שנים מתוך שלושה עמודי הוראה, ויש לומר שפסק בזה שלא כדעתם מחמת ריבוי הראשונים שלא פרשו את הגמרא כמותם והצריכו בדיקת חורים וסדקים ומטעם חומרת איסור כרת.

לה

אשה ששכחה לעשות הפסק בטהרה לפני השקיעה ונזכרה לאחר שקיעה השמש יכולה עוד, בדיעבד, לפסק בטהרה בזמן בין השמשות, עד צאת הכוכבים שהם שלש עשרה דקות וחצי משקיעת החמה.

{יש כאן ספק ספיקא ברור להקל, ספק שמא לא ראתה כלל מקודם בין השמשות ואם תמצא לומר שראתה איזו טפה ונאבדה שמא בין השמשות יום הוא ויש לצרף לזה את שיטת רבינו תם הראב"ד, הרמב"ן, הרשב"א, הרא"ה, הרא"ש, הר"ן, הריטב"א, המרדכי, הסמ"ג, הרוקח, המאירי ורבנו ירוחם שלדעתם כל בין השמשות שלנו הוא יום גמור וכן פסק מרן השו"ע בסימן רס"א, ועוד יש לצרף לכל הנ"ל את סברת רבי יוסי שלדעתו כל בין השמשות של רבי יהודה הוא יום גמור ובין השמשות הוא בסופו וכהרף עין. ועוד שמא היא נידה ולא זבה שהרי נשי דידן ספק זבות הן, ואפשר שזו היא כוונת הרא"ש והטור שכתבו שהבדיקה תהיה בבין השמשות וכתב על זה הבית יוסף שהוא לאו דוקא שאינו מוכרח שתעשה הפסק בבין השמשות אלא אם עשתה יצאה ידי חובת הבדיקה אלא שלכתחילה תעשה אותה לפני השקיעה.

לו

אִשָּׁה שְׂרוּצָה לְהִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית מִבְּעוֹד יוֹם וְצָרִיכָה גַם כֵּן לַעֲשׂוֹת הַפֶּסֶק בְּטַהֲרָה, לְכַתְּחֹלָה תִּפְסֹק בְּטַהֲרָה לְפָנֵי תַּפְלַת עֲרֵבִית, וְאִם הִפְכָּה אֶת הַסֵּדֶר, וַיִּפְסְקָה בְּטַהֲרָה לְאַחַר עֲרֵבִית, עֲלֶתָהּ לָהּ לְהַפְסֹק, וְאִפְלוּ אִם הִדְלִיקָה נְרוֹת שַׁבָּת, וְהִתְפַּלְלָה עֲרֵבִית שָׁל שַׁבָּת וְאַחַר כֵּן הַפְּסִיקָה בְּטַהֲרָה עֲלֶתָהּ לָהּ, שֶׁכָּל עוֹד לֹא שָׁקְעָה הַחֲמָה הוּא יוֹם לַעֲנֹן הַהֶפְסֵק בְּטַהֲרָה.

{כך כתב בית יוסף בשם מהרי"ל וכ"ב בשו"ת מהרי"ל החדשות סימן צה, וכן כתב הרמ"א שבדעבד אין לחוש אם כבר עשו הקהל שבת, והדגול מרבבה פסק להקל בזה בין התפללו הקהל או התפללה היא ערבית אעפ"כ יכולה עוד לפסוק בטהרה, וכן החכמת אדם (כלל קיז סימן ה') וערוך השולחן (ס"ק כ"א) ובספר מלבושי טהרה (סעיף ב'), ובטהרת ישראל (סעיף ד') ובמשמרת הטהרה חלק ב' עמ' רעד' - רעז'.

לז

בְּדִקָּה עֲצָמָה בְּלִילָה וּמִצָּאָה הַעֵד נָקִי, וְלִמְחֶרֶת לֹא בְּדִקָּה עֲצָמָה כָּלֵל, עוֹלָה לָהּ אוֹתָהּ בְּדִיקָה שְׁעִשְׂתָּהּ בְּלִילָה לְהִיּוֹת הַפֶּסֶק בְּטַהֲרָה, כְּגוֹן בְּדִקָּה בְּלִיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וּבָיִום רֵאשׁוֹן לֹא בְּדִקָּה כָּלֵל, עֲלֶתָהּ לָהּ בְּדִיקַת מוֹצָאֵי שַׁבָּת לְהַפְסֹק בְּטַהֲרָה, וְתַתְּחִיל לְמִנּוֹת שְׁבַע נְקִיִּים מִיּוֹם שְׁנִי, שֶׁבְּדִיעֵבֵד אִם עֲשִׂתָּהּ בְּדִיקַת הַפֶּסֶק בְּטַהֲרָה בְּלִילָה, עֲלֶתָהּ לָהּ.

הלכות שבעה נקיים

{כך כתב באור לציון חלק א' סימן ז'.

כמה בדיקות צריכה לבדוק את עצמה

לח

שְׁבַעַת הַיָּמִים הַנְּקִיִּים שֶׁלְאַחַר הַהֶפְסֵק בְּטַהֲרָה צָרִיכִים לְהִיּוֹת שְׁלֵמִים, כֹּל אֶחָד לִילוֹ וַיּוֹמוּ, וְלִכֵּן צָרִיכָה בְּדִיקַת הַהֶפְסֵק בְּטַהֲרָה לְהִיּוֹת מִבְּעוֹד יוֹם, כְּדִי שֶׁמִּמְחֶרֶת הַהֶפְסֵק תִּסְפֹּר הָאִשָּׁה יוֹם רֵאשׁוֹן וְשֵׁלֶם לְשִׁבְעָה נְקִיִּים, וְלֹא אוֹמְרִים מְקַצֵּת הַיּוֹם כְּכֹל לַעֲנֹן זֶה, וְאִין הַיּוֹם שָׁבוּ נַעֲשֶׂה הַהֶפְסֵק בְּטַהֲרָה עוֹלָה לְמַנְּן שְׁבַעַת אִפְלוּ הַפְּסִיקָה בְּטַהֲרָה בְּשַׁחֲרִית.

{בגמרא נידה לג. בדין בנות כותים נידות מעריסתן דהיינו טעמה משום שיום שפוסקת בו סופרתו למנין שבעה וכן פסקו הראשונים שיום שפוסקת בו אינו מכלל שבעה נקיים, ובמשמרת בטהרה חלק ב' עמ' רכח'.

לט

לְכַתְּחֹלָה, בְּכָל יוֹם מִשְׁבַּעַת הַנְּקִיִּים תִּבְדֹּק עֲצָמָה פְּעַמִּים, אַחַת בְּשַׁחֲרִית, וְשִׁנְיָה בְּשַׁעֲתַיִם וְחֻצֵי הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁל הַיּוֹם עַד הַשְּׁקִיעָה, וְאִם בְּדִקָּה עֲצָמָה פְּעַמִּים בְּלֵבֵד בְּמִשְׁוֶף כֹּל הַשְּׁבַעַת נְקִיִּים, פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן וּפְעַם שְׁנִיָּה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בְּדִיעֵבֵד עָלוּ לָהּ לְשִׁבְעָה נְקִיִּים, וְאִם הִיא אִשָּׁה שֶׁסּוֹבְלַת מִרְאֵית כְּתָמִים מְאִיזוּ סָבָה שֶׁהִיא לְכַתְּחֹלָה תִּבְדֹּק בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן וְשִׁבְעִי בְּלֵבֵד, וַיּוֹתֵר מִזֶּה, אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ מִכָּה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם וּבִשְׁל

כָּךְ מְקַלְקֶלֶת עֲצָמָה בְּבִדְיָקוֹת תְּבַדֵּק בְּדִיקָה אַחַת בְּלַבָּד, אוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְכָל זֹאת מְלַבֵּד בְּדִיקַת הַהֶפְסֵק בְּטְהָרָה שְׁפָבֵר עֲשֻׁתָּה כְּאָמוּר.

{בגמרא נידה סו: "הזב והזבה שבדקו עצמם ביום הראשון ומצאו טהור וביום השביעי ומצאו טהור, ושאר ימים שבינתיים לא בדקו רבי אליעזר אומר הרי הם בחזקת טהרה, רבי יהושע אומר אין להם אלא יום ראשון ויום שביעי בלבד, רבי עקיבא אומר אין להם אלא יום שביעי בלבד" ונפסקה הלכה בגמרא כרבי אליעזר.

וכן בנידה ז: "רב אמר תחילתן אע"פ שאין סופן ורבי חנינא אמר תחילתן וסופן בעינן ואמר ליה רבי ירמיה בר אבא לרב ששת..."

לדעת רב תספיק בדיקה אחת בימי שבעה נקיים וכמותו פסקו הרמב"ם, הראב"ד, רבנו זרחיה הלוי, אור זרוע, רבנו אהרון הלוי, והרשב"א, הרא"ש, הטור, הר"ן ורבנו ירוחם וזאת בשל רבי ירמיה בר אבא ורב ששת שפסקו בגמרא כמותו.

ולענין אם בדקה עצמה בדיקה אחת בלבד באמצע שבעת הנקיים כתבו הראב"ד, המאירי, הרא"ש והטור להכשיר ועלו לה לשבעה נקיים, ואילו הרז"ה ורא"ה כתבו שלא עלו לה.

כדעת רבי חנינא דבעינן תחילתן וסופן, כלומר גם בדיקה ביום הראשון וגם בדיקה ביום השביעי פסקו הסמ"ג, ספר התרומה, הרוקח, הגה"מ וספר האשכול.

ומרן השו"ע כתב בסתם כרב ובשם יש אומרים כרבי חנינא וסיים "ואין להקל" והתקשו בדבריו האחרונים שמדוע פסק נגד שלשה עמודי הוראה שאין להקל כדבריהם ותרצו שכוונת מרן שאין להקל לכתחילה אבל בדיעבד אם בדקה ביום ראשון בלבד או שביעי בלבד, עלו לה, ואם יש לה מכה באותו מקום תעשה כך אף לכתחילה, ומכל מקום אם יכולה בשאר ימי הספירה לעשות קינוח חיצוני כל שהוא, באופן שלא יכאב לה ראוי לה לעשות כן, כך כתב הנודע ביהודה, וכן כתבו ערוך השולחן, סדרי טהרה, חתם סופר, חזון איש ועוד שהבדיקות שלאחר ההפסק בטהרה הן מדרבנן ובעת הצורך יש להקל בהן. וכל שכן אם סופרת שבעה נקיים על כתם דרבנן שכתב בשו"ת שואל ונשאל ב' סק"א שאם בדקה פעם אחת בלבד די לה שאין כאן סרך איסור כרת, ומה שהחמיר מרן השו"ע הוא רק בראיה בהרגשה, ובמשמרת הטהרה חלק ב' עמ' שי"ג הביא בזה דעות האחרונים.

מ

אִשָּׁה שְׂרוּצָה לְבִדֵּק עֲצָמָה רַק בְּדִיקָה אַחַת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אוֹ בַּשְּׁבִיעִי בְּגִלְל מִכָּה שֵׁישׁ לָהּ תִּתְיַעֵץ עִם מוֹרֶה הוֹרְאוֹת מִבְּהֶק לִפְנֵי כֵן, וְכֵן אִשָּׁה שֶׁבְּדִיקָה עֲצָמָה רַק פְּעַם אַחַת בְּמִשְׁוֹ כָּל הַשְּׁבִיעִי נְקִיִּים תַּעֲשֶׂה שְׂאֵלַת חֻכָּם.

{ראה מש"כ לקמן בסעיף מ"ג בבאורים.}

מא

אם לאחר ההפסק בטהרה בדקה עצמה במוך דחוק וְהוֹצִיאָתוּ רַק לְאַחַר צְאֵת הַכּוֹכְבִּים, בְּדִיעֵבֵד, אִם לֹא בְּדִיקָה עֲצָמָה כָּלל בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן נִחְשָׁב לָהּ אוֹתוֹ מוֹךְ לְבִדְיָקַת הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַשְּׁבִיעִי נְקִיִּים.

כך משמע מדברי הרמ"א בהגה סעיף ד' וכך מוכח מדברי הנודע ביהודה קמא (יו"ד סוף סימן מ"ו) וכן בספר לחם ושמלה (סק"ה) ובספר חדרי דעה (קצ"ו ד') ובשו"ת מהרי"א הלוי (חלק א' ס"ס קמ"א) ובחזון איש (סימן צ"ב אות י"ב) וביביע אומר חלק ה' (יו"ד ט"ז).

מב

אם עשיתה הפסק בטירה והיתה פונתה לבדק בימים ראשון ושביעי בלבד, וכשבדקה בשביעי הסתפקה אם בדקה בראשון, תטבל ומתרת לבעלה.

{דין בדיקות שאחר הפסק בטירה הוא מדרבנן ורוב הפוסקים פסקו כרב, דתחילתן אע"פ שאין סופן או סופן אע"פ שאין תחילתן, ובדיקה אחת בשבעה נקיים מספקת, כאן היות ויש ספק אם בדקה בראשון אין מקום להחמיר כלל וכ"כ בשו"ת שואל ונשאל חלק ז' (יו"ד קס"ח) ומשמרת הטירה חלק ב' עמ' שי"ד.}

מג

אם היה בדעתה לבדק ראשון ושביעי בלבד ובדקה בראשון וכשהגיע היום השביעי שכחה לבדק ונזכרה אחר שקיעת החמה, יש לה לבדק עצמה בזמן בין השמשות ואפלו בזמן בין השמשות של רבנו תם שהוא שבעים ושיתים דקות אחר השקיעה, ואם יצא העד נקי, תטבל ומתרת לבעלה, ואם לא בדקה עצמה כלל ביום השביעי תעשה שאלת חכם.

{ראה משמרת הטירה חלק ב' עמ' שי"ד שט"ו. ובדעבד כשבדקה עצמה ביום אחד בלבד הדעת נוטה להתיר, ואע"פ שכתב מרן השו"ע שאין להקל כבר בארו אחרונים בדבריו שכוונתו אין להקל לכתחילה אבל בדעבד אין לאסור אותה לבעלה ויש לצרף לזה שנשים בזמן הזה הן ספק זבות בלבד ואין צריכות שבעה נקיים מדין תורה ועוד שיש אומרים שחומרת רבי זירא היא מנהג שנהגו בנות ישראל על עצמן ולא תקנת חכמים ולכן כל שיש איזה צד להקל שפיר דמי להקל ובקל נפטרים הימנה וכ"כ הרב גליא מסכת (יו"ד ד') ובמשמרת הטירה חלק ב' עמ' שי"ג, ועוד יש להעיר שברוב הגדול של השואלים הוא שעת הדחק ונחשב לדיעבד, שאם לא נתיר לה לטבול לא יועיל שתספור עוד יום אחד ותבדוק בו כי אז יהיה המרחק בין בדיקה ראשונה לאחרונה יותר מחמשה ימים אלא יצטרך המורה להורות לה לספור שבעה נקיים נוספים והוא דוחק גדול, וכתב בשו"ת בנין עולם שבדעבד או בשעת הדחק שכבר טבלה גם הבית יוסף יודה שאין להחמיר, ועוד יש לצרף דנשי דידן אינן רואות בהרגשת פתיחת פי המקור או זעזוע הגוף וטהורה היא מגזירת הכתוב. ובמשמרת הטירה הביא בזה דעות הפוסקים בחלק ב' עמ' ש"ג-שי"ב והמתיר אשה שפסקה בטירה ובדקה פעם אחת בלבד יש לו על מה שיסמוך כי רובא דרובא הם בגדר דעבד ושעת הדחק לענין זה.}

מד

אם ראתה פתם, שהיא טמא מדרבנן, וספרה שבעה נקיים ובדקה בהם פעם אחת בלבד, בדיעבד, אין להחמיר בזה ותטבל, אלא שלכתחלה יש להורות לסופרת שבעה נקיים על פתם לבדק לפחות ראשון ושביעי, וראה לקמן סעיף נ"א.

מה

אִשָּׁה שְׁלֹצְרָף רְפוּאָה צְרִיכָה לְקַלַּח מִיָּם אֶל תּוֹךְ צִוּאָר הָרֶחֶם, מִתְּרַת לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּזִמְן הַשְּׁבָעָה נְקִיִּים, שְׁהָרִי בְּחִזְקַת טְהוּרָה הִיא, וְנִכּוֹן הַדְּבָר גַּם לְמִנְהַג אֲשֶׁכֶּנֶז אֵף עַל פִּי שְׂאִין תּוֹלִים בְּמִכָּה בְּשִׁלְטָה יָמִים רֵאשׁוֹנִים שֶׁל הַנְּקִיִּים.

{שהרי מה שאין תולין במכה בג' ראשונים של הנקיים הוא משום שיש רעותא לפננו שנמצא דם ורוב דמים מגופה באו, אבל כאן לא נמצאה רעותא כ"כ שו"ת דברי מלכיאל ומשמרת הטהרה חלק ב' עמ' שט"ז.}

מו

עֲשׂוֹתָה הַפֶּסֶק בְּטְהוּרָה, אֲבָל לֹא בְּדָקָה כָּלֵל בְּזִמְן שְׁבָעָה נְקִיִּים, לֹא עָלוּ לָהּ שְׁבָעָה נְקִיִּים וְתִסְפֹּר מִחֲדָשׁ וְתִבְדֹּק לְפָחוֹת בְּרֵאשׁוֹן וְשִׁבְעִיעִי, וְאִשָּׁה שְׂאִינָה יְכוֹלָה לְבַדֵּק עֲצָמָה כְּבָר כְּתַבְּנוּ לְעֵיל בְּסַעֲיָף ל"ד.

מז

הַסּוּמָא בּוֹדֵקֶת עֲצָמָה וּמְרָאָה לְחִבְרָתָהּ, הַשׁוֹטָה שֶׁנִּטְרָפָה דַּעֲתָה מִחֲמַת חֲלִי חִבְרוּתֶיהָ בּוֹדֵקוֹת אוֹתָהּ, וְחֲרָשׁוֹת אֶלְמַת דִּינָה כְּשׁוֹטָה, וְאֵלּוּ שְׁלֹמְדוֹ בְּבֵיתִי סֵפֶר לְחֲרָשִׁים אֶלְמִים יֵאָמֵד מוֹרָה הוֹרָאָה מְבַהֵק אֶת דַּעֲתָה שֶׁל אוֹתָהּ אִשָּׁה אִם יֵשׁ בָּהּ מִסְפִּיק דַּעַת לְהִיּוֹת אַחֲרָאִית לְבַדֵּק עֲצָמָה כְּרֵאשׁוֹי.

{כך פסק מרן השו"ע בסימן קצו סעיפים ז' ח' ובמשמרת הטהרה חלק ב' עמ' ש"ס-ש"ס"ט.}

מח

אִם בְּדָקָה רַק בְּשִׁלְטָה וּבְשִׁבְעִיעִי תִסְפֹּר עוֹד יוֹמִים וְתִבְדֹּק בְּתִשְׁבְּעִי וְיִחַשְׁבַּ הַשְּׁלִישִׁי לְרֵאשׁוֹן וְהַתִּשְׁבְּעִי לְשִׁבְעִיעִי.

מט

אִם בְּדָקָה כָּל יְמֵי הַסְפִּירָה חוּץ מִהַשְּׁבְעִיעִי תוֹסִיף יוֹם אֶחָד וְתִבְדֹּק בּוֹ, וְיִהְיֶה הַשְּׁנַיִ רֵאשׁוֹן וְהַשְּׁמִינִי שְׁבְעִיעִי.

נ

בְּדָקָה בְּרֵאשׁוֹן וּבְשִׁלְטָה, וּבְשִׁבְעִיעִי לֹא בְּדָקָה כָּלֵל, תוֹסִיף יוֹם אֶחָד וְתִבְדֹּק בְּשִׁמְיָנִי, וְיִצְרָף הַשְּׁלִישִׁי אֶת הַרֵאשׁוֹן לְשִׁמְיָנִי אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ יוֹתֵר מִחֲמִשָּׁה יָמִים בִּינֵיהֶם, וּבְכָל שְׁלֹשֶׁת הַמְקוֹרִים הַמוּבָאִים בְּסַעֲיָפִים מ"ח, מ"ט, נ' אִם בְּסוּף הַיּוֹם הַשְּׁבְעִיעִי טְבֵּלָה וְלָנָה אֶצֶל בַּעֲלָהּ, אִין מְפָרִישִׁים אוֹתָם, שֵׁישׁ לָהֶם עַל מִי לְסִמְנָה.

{ראה באורים לסעיף לט' .}

הסופרת נקיים על כתם או בדיקת עד, או על דם בתולים, או על דמי טוהר

נא

אם סופרת שבעה נקיים על כתם שראתה בלא הרגשה, או על בדיקת עד שעשתה או על דם בתולים או על דמי טוהר ובדיקה עצמה פעם אחת בלבד בראשון או בשביעי או באחד מהימים האמצעיים, מלבד ההפסק בטוהר, עליו לה השבעה נקיים, תטבל ומתרת לבעלה.

{אנו מבארים דברי מרן השו"ע שפסק שאין להקל בפחות משתי בדיקות ראשון ושביעי בראיה בהרגשה שעושה את האשה לטמאה מהתורה, אבל בלא הרגשה תהיה כוונתו לפסוק כמ"ש בסתם כרב, רמב"ם, ראב"ד, רז"ה, או"ז, רא"ה, רשב"א, רא"ש, טור הר"ן ורי"ו וטומאת כתמים הרי היא מדרבנן וכן פרישה מדם בתולים הוא מדרבנן, ודמי טוהר הוא מנהג שנהגו ישראל מזמן הגאונים ואינו אפילו בדרבנן, ואילו בדיקת עד אינו דאורייתא בודאי אלא חששא שמא הרגישה וסבורה הייתה שהרגשת עד הוא, מה גם דנשי דידן לאו בנות הרגשה נינהו וחסרה מהן החזקה שסתם ראייה הייתה בהרגשה. ועוד מובא באחרונים סדרי טהרה ופרדס רימונים שבזמנו רוב נשים מבחינות בין הרגשת עד להרגשת דם הבא מן המקור.}

דין החוששת לכתמים

נב

כאמור לעיל, לכתחלה אשה שסופרת שבעה נקיים תבדק עצמה פעמים בכל יום, אחת בשחרית ואחת לפני השקיעה, ובדיעבד אם בדקה פחות מזה, על פי מה שכתבנו יצאה ידי חובת הבדיקות, אבל אם חוששת לכתמים יכולה לצמצם לכתחלה את מספר הבדיקות למספר המועט ביותר שפירשה ההלכה, כמו שביארנו לעיל וכן לענין לבישת צבעונים בזמן ספירת השבעה נקיים אם חוששת לכתמים יכולה לכתחלה ללבוש צבעונים אחר ההפסק בטוהר.

אינה צריכה לספור בפה

נג

מה שכתוב בתורה "וספרה לה שבעת ימים" אינו מלמד שצריכה ספירה בפה, אלא רק שתתן דעתה שמיזם פלוני מתחילה לספור שבעה נקיים וביום פלוני מסימת וטובלת לערב.

{כך מבואר בתוספות כתובות עב. ספר האשכול סימן מד', ספר החינוך מצוה של', מהר"ם מרוטנבורג בתשובה סמין רצ"ב, רמב"ן בפרשת אמור, ורדב"ז בחלק ד' סימן כ"ז ובמשמרת הטהרה חלק ב' עמ' שכ"א-שכ"ו.}

כשהתעורר ספק בספירה או הסח הדעת

נד

אם במהלך השבועה נקיים התעורר ספק אצל האשה מתי הפסיקה בטְהָרָה, תלך לחמרא, להחשיב את היום היותר מאחר כיום שהפסיקה בו בטְהָרָה, וזה בראתה בהרגשה, אבל בכתם יכולה להקל.

{משמרת הטהרה חלק ב' עמ' שכ"ו-שכ"ח.}

נה

אשה שפסקה בטְהָרָה ובדקה עצמה ביום הראשון וביום השביעי, אלא שבמהלך השבועה נקיים עברו עליה יומים או שלשה שבהם הסיחה דעתה לגמרי מהספירה, כגון שנסע בעלה למרחקים מתוך ידיעה שישוב לאחר זמן מרבה, והנה חזר כעבר מספר ימים, אין הסח הדעת מעכב את הספירה, ותטבל בזמנה, והחמרא שלא להחשיב אותם הימים מכלל השבועה היא חמרא שיש לה מקום, מה שאין פן הסח הדעת בחלק מן היום, אין להחמיר בו כלל.

{בשו"ת מעיל צדקה (סימן ס"ג) חידש שהסח הדעת פוסל בשבעה נקיים וכמותו כתב הסדרי טהרה (קצ"ו י"ח) ורב אחרונים כתבו שאין הסח הדעת מעכב כלל כמובא באורך במשמרת הטהרה חלק ב' עמ' שכ"ח-שכ"ח.}

נו

אם אחת הבדיקות או ההפסק בטְהָרָה מצריכים שאלת חכם, ממשיכה לספור ולבדק ותולה בדעת החכם ואין בזה משום הסח הדעת.

טעתה והקדימה טבילתה

נז

אם סימה לספור שבועה נקיים ובבדיקות פדין ונשארה לה רק לטבל ורוצה לדחות טבילתה, פגון שאין בעלה בעיר ויחזר רק בעוד מספר ימים, יכולה לדחות טבילתה, ואינה צריכה להמשיך ולבדק עצמה באותם ימים עד הטבילה, ואם הסיחה דעתה מלטבל בכלל באותם הימים אין הדבר מעלה או מוריד, וכשיבוא בעלה תטבל פאשר היתה באמנה אתו.

נח

אם טעתה בספירת השבועה נקיים והקדימה טבילתה ביום או יומים ושמישה, תפליט בעצמה את שכבת הזרע על ידי שתקנח יפה אותו מקום ואם אפשר גם תרחץ במים חמים ותמשיך לספור שבועה נקיים ממחרת, ואותו היום ששמישה ופליטה שכבת הזרע אינו ממנן שבועה נקיים, ואם לא הפליטה שכבת

הַזְרַע, אִם עָבְרוּ אַרְבָּעָה יָמִים מֵהַתְשָׁמִישׁ כּוֹלֵל יוֹם הַתְשָׁמִישׁ עֲצָמוּ נְחִישָׁבֶת שְׁכָבֶת הַזְרַע כְּאִלוֹ נִפְלְטָה וְיִכּוֹלָה לְהַמְשִׁיךְ לְסֹפֵר שְׁבָעָה נְקִיִּים.

{בתחילת פרק זה בסעיף ב' בארנו נושא זה.

הבית יוסף בשם הסמ"ק כתב "אם טענתה במנין שבעה נקיים יום אחד וטבלה ושמשה, צריכה להמתין שש עונות שהם ארבעה ימים ואחר כך תמנה יום אחד נקי ותטבול שנית אבל סתירה של אחר שבעה ימים כגון שלא טבלה כראוי ושמשה הרי זו טובלת בכל עת".

נט

לְמַנְהֵג אֲשֶׁכְּנֹז שְׁמַחְמִירִים לְהַמְתִּין עוֹד יוֹם אֶחָד לְפְלִיטַת שְׁכָבֶת זָרַע וְסוֹפְרַת חַמְשָׁה וְשְׁבָעָה וְכֵן שְׁנוּהֲגִים שְׂאִינָה רְשָׁאִית לְהַפְלִיט בְּעֲצָמָה שְׁכָבֶת זָרַע, כְּאִן בְּמִקְרָה שֶׁל טְעַתָּה וְשִׁמְשָׁה בְּזָמַן שְׁבָעָה נְקִיִּים לֹא גָזְרוּ, וְלָכֵן תַּמְתִּין אַרְבָּעָה יָמִים לְפְלִיטַת הַזְרַע אוֹ שְׁתַּפְּלִיט אוֹתוֹ בְּעֲצָמָה וְתִשְׁלִים מִלְמַחֲרַת אֶת מְנִן הַשְּׁבָעָה נְקִיִּים.

{כך דעת הרמ"א אליבא דש"ך בס"ק כ"ה.

ס

אִם טְעַתָּה בְּיוֹם אֶחָד בְּלִבְד וְטָבְלָה בְּלִיל שְׁבִיעִי בְּמִקוֹם בְּלִיל שְׁמִינִי, אִךְ לֹא שִׁמְשָׁה בְּלִילָה אֶלָּא עַד לְמַחֲרַת בְּיוֹם, נְחִישָׁב לְעֲנִין זֶה מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֹל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַתְשָׁמִישׁ הָיָה בְּעֵבְרָה, בְּכֹל זֹאת עָלוּ לָהּ הַיָּמִים לְשְׁבָעָה נְקִיִּים וְתַחֲזֹר וְתַטְבֵּל בְּלִיל שְׁמִינִי.

{ואינה צריכה להפליט שכבת זרע ולא להמתין ארבעה ימים לפלטתו כן מבואר ברא"ש בתחילת פרק רביעי דנידה שכתב "ונראה לי... שפולטת שכבת זרע אינה סותרת ביום אחרון לשבעה נקיים שדוקא דם שסותר כל המנין סותר גם ביום שביעי עד הערב, אבל פולטת שכבת זרע שאינה סותרת אלא יום אחד אם פלטה אחר שספרה מקצת יום שביעי שוב אינה סותרת שעיקר סתירת שכבת זרע הוא משום דלא מקרי נקיים, וכיון שספרה מקצת יום שביעי כבר שלמו הנקיים וטהורה לבעלה... ושוב מצאתי כדברי בשם רבנו יונה" וכך כתב גם הרשב"א.

סא

הַלְכוֹת אֵלוּ שֶׁל שְׁמִשָּׁה בְּזָמַן שְׁבָעָה נְקִיִּים, בְּסְעִיפִים נ"ח, נ"ט, ס', הֵן בֵּין אִם שְׁמִשָּׁה בְּשׁוּגָג בֵּין אִם שְׁמִשָּׁה בְּמִזִּיד, כְּגוֹן שֶׁאֶחָד מִבְּנֵי הַזּוּג חָזַר בְּתִשְׁבָּה וְחָפֵץ בְּשִׁמְרַת הַטְּהָרָה וְכֵן הַזּוּג הַשְּׁנִי מַחֲזִיק בְּסוּרוֹ.

סב

כָּל בְּדִיקוֹת אֵלוּ, בֵּין בְּדִיקַת הַפֶּסֶק בְּטְהָרָה, בֵּין בְּדִיקוֹת הַשְּׁבָעָה נְקִיִּים צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת בְּבִגְד לָבֵן רַךְ וְנָקִי, וְתַכְנִיטָנּוּ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם בְּעֵמֶק לַחֲרִים וְלִסְדָּקִים עַד מְקוֹם שֶׁהַשְּׁמִשׁ דָּשׁ, וְתִרְאָה אִם יֵשׁ בּוֹ שׁוּם מְרָאָה אֲדָמוּמִית, וְאִם קָשָׁה לָהּ לְהַכְנִיסוֹ כָּל כֶּף בְּעֵמֶק, לְפַחוֹת הַבְּדִיקָה שֶׁל הַפֶּסֶק בְּטְהָרָה וּבְדִיקַת יוֹם רִאשׁוֹן וְשְׁבִיעִי יְהִי עַד מְקוֹם שֶׁהַשְּׁמִשׁ דָּשׁ, וּמִכָּל מְקוֹם אִם לֹא בְּדִיקָה כָּל כֶּף בְּעֵמֶק בְּשׁוּם בְּדִיקָה אֲבָל בְּדִיקָה בַּחוּרִים וְסְדָקִים עָלוּ לָהּ הַבְּדִיקוֹת.

{הראיה מבתולה שבודקת עצמה ולא עד מקום ששמש דש, ואעפ"כ עולות לה הבדיקות, ומקור הדין בניה יז. ורמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק ד' הלכה טו', לדעת הרי"ף והראב"ד והרמב"ם גם בדיקת ההפסק בטהרה וגם בדיקות השבעה נקיים די להם בקינוח כל שהוא ואינה צריכה בדיקת חורים וסדקים. ולדעת הרמב"ן והריטב"א בדיקת ההפסק בטהרה תהיה בחורים וסדקים, ובדיקות השבעה נקיים די בבדיקה כל שהיא. ולשיטת הרשב"א והרא"ה גם בהפסק בטהרה וגם בשבעה נקיים צריכה לבדוק עצמה בחורים וסדקים, ואילו לשיטת הרא"ש, ספר האשכול, סמ"ג, סמ"ק וטור צריכה לבדוק עצמה עד מקום שהשמש דש רק שספר האשכול הצריך זאת רק בבדיקת ההפסק בטהרה. עוד יש להעיר לשיטת הרי"ף רמב"ם וראב"ד שלדעתם בדיקת חורים וסדקים נאמרה לגבי אשה להכשירה לאכילת טהרות ולא להתירה לבעלה, שאם הוא להתירה לבעלה יכולה לעשות הפסק בטהרה ע"י נתינת דעת בלבד שאין דם יוצא מן המקור, ובשבעה נקיים תקנח עצמה ותו לא, ולרמב"ם תבדוק עצמה בהפסק בטהרה ע"י קינוח בלבד, ולהזכיר כך פסקו גם כן הנודע ביהודה, האבני מילואים ורבי שלמה קלוגר לגבי אשה שנולדה לה מכה ואין ביכולתה לפסוק בטהרה על ידי בדיקה בעד.

ולענין הלכה פסק מרן השו"ע כדברי רוב הפוסקים שגם בהפסק בטהרה וגם בשבעה נקיים צריכה לבדוק עצמה בחורים וסדקים. וענינה של בדיקת חורים וסדקים כתבו החזון איש ושו"ת ישועות מלכו שכוונת חכמים בזה הייתה שהדחיקה והמשמוש של העד בתוך הפרוזדור גורם לדם אם עוד ישנו לצאת מן החדר.

סג

אִשָּׁה שֶׁקָּשָׁה לָּהּ לְבַדֵּק עֲצָמָהּ בְּעֵד יָבֵשׁ פִּי הַבְּדִיקָה מִכְּאִיבָהּ לָּהּ מִתַּר לָּהּ לְלַחֵלַח הָעֵד בְּמִים קִדְּם הַבְּדִיקָה וְאֵין לְחֹוֶשׁ שְׂמָא הִיָּתָה שָׁם טַפַּת דָּם וְנִמְחִית.

{מקור הלכה זו הוא המהרש"ם בתשובה חלק א' סימן קמ"ו.}

סד

אִם בְּדִקָּה עֲצָמָהּ בְּנִיָּר, עֲלֵתָהּ לָּהּ הַבְּדִיקָה, וּבִתְנָאֵי שְׂיָהָא זָה נִיָּר רַךְ וְחִזְקָה שְׂיִכּוּלָהּ לְהַכְנִיסוּ בְּחֹרִים וְסִדְקִים, וְשִׁלָּא יָהָא חֶלֶק מִדִּי בְּאִפּוֹן שְׂאָם תַּהִיָּה טַפַּת דָּם תּוּכַל לְדַבֵּק בּוֹ.

{מקור הדין בשו"ת שבט הלוי יו"ד ס"ס ק' ובמשמרת הטהרה חלק ב' עמ' שד"מ.}

כשיש לה טבעת

סה

אִשָּׁה שֶׁיֵּישׁ לָּהּ טַבַּעַת בְּרַחֲמָהּ, אֵין זָה מִעֲפָבָה מְלַבְּדֵק עֲצָמָהּ, וְלֹא נְחֹוֶשׁ שְׂמָא נִתְעַפְּבָה טַפַּת דָּם בֵּין דִּלְפִין הָרַחֵם לְטַבַּעַת.

כשיש לה דיאפרגמה

סו

אִשָּׁה הַמְנִיחָה מְכַסֶּה גּוּמֵי בְּתוֹךְ הַפְּרוּזְדוֹר לְמַנִּיעַת הַרְיוֹן לְכַתְחֻלָּה לֹא תִבְדֹּק עֲצָמָה עַד שְׁתַּסְיֶרְנוּ, וְאִם בְּדָקָה עֲצָמָה בְּשָׁעָה שֶׁהַמְכָסָה נִשְׁאָר בְּתוֹךְ גּוּפָה צְרִיכָה לְהוֹצִיאָוּ וְלַחְזֹר וְלִבְדֹּק עֲצָמָה, וְאִם כָּבֵר טְבִילָה, בְּדִיעֵבֵד אֵין מְצָרִיכִים אוֹתָהּ לַחְזֹר וְלִטְבֹּל.

{ דין זה מבואר במשמרת הטהרה חלק ב' עמ' שנ"ח. }

המשך) במה בודקת ואיך בודקת)

סז

כָּל הַבְּדִיקוֹת צְרִיכוֹת לְהַעֲשׂוֹת בְּעֵד הַבְּדוּק לָהּ, כְּלוּמַר שְׁרָצָתוֹ וְיָדוּעַ לָהּ שֶׁהוּא נָקִי.

{ נידה יד. במשנה "נמצא על עד שלו..." ובגמרא שם "אתמר בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר מצאה עליו דם, אמר רב טמאה נידה..." "תניא בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם רבי אומר טמאה משום נידה ורבי חייא אומר טמאה משום כתם".

ובנידה נח: משנה "עד שהוא נתון תחת הכר ונמצא עליו דם עגול טהור, משוך טמא דברי רבי אליעזר בר' צדוק" ואפסקא הלכתא בגמרא כוותיה.

ושיטת הרמב"ן והתוספות שעד הבדוק הוא שבדקתו שהוא נקי ולא הניחתו מידה עד שבדקה בו את עצמה.

ושיטת הרשב"א והריטב"א שעד הבדוק הוא עד שראתה אותו שהוא נקי מכתמים והניחתו במקום מוצנע, וכן דרך סתם עדים שמוכרים היום בשקיות פלסטיק שהם בחזקת בדוקים ועומדים שאין דרך להוליכם בשוק ולא מתעסקים בהם בדברים אחרים, ומכל מקום כתם קטן מאוד שאין דרך להבחין בו בקלות אם נמצא על עד הבדיקה ונראה שאינו בא שם מחמת הבדיקה עצמה יש להראותו לחכם הבקי במראות, וראה משמרת הטהרה חלק א' עמודים לב' לג'.

שתהיה הבדיקה לאור היום

סח

כְּשֶׁבוֹחֶנֶת הָאִשָּׁה אֶת עֵד הַבְּדִיקָה לְאַחַר שֶׁבְּדָקָה בּוֹ אֶת עֲצָמָה, בֵּין בְּהַפְסֵק בְּטְהָרָה בֵּין בְּשִׁאָר בְּדִיקוֹת, לְכַתְחֻלָּה תַּעֲשֶׂה זֹאת בְּאוֹר יוֹם, וְאִם הוּא לְאוֹר מְנוֹרֶת חֲשֵׁמֶל אוֹ לְאוֹר הַנֵּר לֹא תִמְהַר לְהַחֲלִיט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גֶּוֹן אֲדָמוּמִי, שֶׁלִּפְעָמִים הוּא חוּם בְּהִיר וְאוֹר הַמְּנוֹרָה נוֹסֵף עָלָיו גֶּוֹן אֲדָמוּמִי, וּבְמָקוֹם שֶׁמְסַתְּפֶקֶת תִּצְנִיעַ אֶת הָעֵד וְתַחֲזֹר וְתִרְאֶנּוּ בְּאוֹר יוֹם.

שצריך שיהיו השבעה נקיים רצופים

סט

השבעה נקיים צריך שיהיו רצופים שלא תראה דם בהם, שאם ראתה דם אפלו בסוף היום השביעי, סתרה כל הימים וצריכה לפסק בטירה ולחזור ולמנות שבעה נקיים.

{זו היא לשון מרן השו"ע בסימן קצו סעיף י', ומקור הדין בגמרא נידה לג:, לז., סז: "תניא וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר, אחר, אחר לכולם, שלא תהיה טומאה מפסקת ביניהם.}

דין תולה כתמה במכה

ע

אם בזמן השבעה נקיים ראתה פתם שלא בהרגשה, היות וכל טמאתו מדרבנן, ואינו סותר את רצף השבעה נקיים מהתורה, יכולה לתלותו שבא ממקום אחר, שאם הוא קטן מכגריס תולה בכנה ואם הוא גדול מכגריס ונמצא על בגד המקבל טמאה ונצבע לבן תולה במכה אם יש לה, וכדומה.

עא

לדעת מרן השו"ע והפוסקים הספרדים לאחר ההפסק בטירה הרי האשה בחזקת טירה ותולה פתמה במכה כמו שבארנו בסוף פרק ט', ולדעת הרמ"א בשלשה הימים הראשונים אינה תולה במכה משום שחזקת מעינה פתוח להוציא דם.

{מקור דינו של הרמ"א הוא בספר התרומה סימן צ"ב והובא בהגהות מיימוני ובמרדכי ובתרומת הדשן סימן רמ"ט, ומקור דינו של מרן השו"ע הם הרמב"ן והרשב"א והר"ן וספר האשכול.}

עב

למנהג אשכנז אם יש לאשה מכה שידוע שמוציאה דם, תולה בה דם שראתה אפלו בשלשה ימים ראשונים של הנקיים.

{כך כתב הרמ"א בספרו דרכי משה סימן קצ"ו "ונראה לי דהא דלא תלינן במכה בשלושת הימים הראשונים היינו דוקא במכה שאין ידוע שמוציאה דם, דבעלמא תלינן בה כתיב כמו שנתבאר לעיל (סימן קפ"ז) אבל במכה שידוע שמוציאה דם תלינן גם בשלושה ימים ראשונים" ואף שהש"ך חלק עליו כבר סתר הגאון מהר"מ אלפסי בספר משחא דרבנותא דברי הש"ך בראיות ברורות.}

עג

אם היתה סופרת שבעה נקיים על פתם שראתה בלא הרגשה, גם למנהג אשכנז יכולה לתלות פתם שראתה בשלשה ימים ראשונים של הנקיים במכה וכדומה היות ואין חזקת המעין פתוח בשל פתם שראתה.

{כך מוכח מדברי הש"ך סימן קצ"ו סס"ק ו' דבכתם לא אמרינן שמעינה פתוח.}

עד

וכן פלה הסופרת שבועה נקיים על דם בתולים וראתה פתם בתוך שלשה ימים הראשונים לספירתה, יכולה לתלותו במפה גם למנהג אשכנז.

{עין משמרת הטהרה חלק ב' עמ' ש"פ-שפ"ד.}

חילונייה שלא בדקה עצמה ובאה לטבול

עה

אשה שהגיעה אל המקוה ומדבריה נודע שלא פסקה בטהרה ולא בדקה עצמה בשבועה נקיים, וחוששת הבלגית שאם לא תאפשר לה לטבול לא תשוב זאת אל המקוה, תעלים הבלגית עין באותה שעה ותסייע לה לטבול, ורק לאחר הטבילה תשתדל בלשון רפה לעורר אצלה נכונות לשמע מאחר יותר פרטי ההלכות או ממנה או ממדריכה לטהרת המשפחה.

פרק י"ג – זמן הטבילה

חיוב הטבילה במקוה

א

אין הנדה והזבה והיולדת נטהרות מטמאתן בלא טבילה במקוה בן ארבעים סאה מים הפלגים לטבילה, ואפלו לא טבילה מימיה והיא עתה זקנה הרי היא בטמאתה כמו שהיתה בפעם הראשונה שראתה, עד שתפסק בטהרה ותספור שבועה נקיים ותטבול.

ודבר ברור וגלוי שהטמאות והטהרות גזרות הפתוב הן ואינן מדברים שדעתנו של אדם מכרעתו והרי הן מפלל החקים, וכן הטבילה מן הטמאות מפלל החקים הוא, שאין הטמאה טיט או צואה שתעבר במים אלא גזרת הפתוב היא.

{כ"כ מרן השו"ע סימן קצ"ז סעיף א', ורמב"ם בהלכות מקואות פרק י"א הלכה י"ב. וכתבו התוספות בגמ' יומא עח. "שאלו מקמי רב יהודאי גאון טבילת נידה מדאורייתא מנא לן, והשיב, קל וחומר ממגעה, שנאמר וכל הנוגע במשכבה יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב, וכל שכן הנידה עצמה. רבנו תם פרש דנפקא לן מדכתיב גבי כלי מדין אך במי נידה יתחטא ודרשינן במים שבנידה טובלת בהם ורבנו יצחק פרש מדכתיב והדוה בנידתה, ודרשינן בנדתא תהא עד שתבוא במים".}

וכתב הרשב"א בתורת הבית (בית ז' שער ז') שאף על פי שאין טבילה מפורשת מן הכתוב, מפי השמועה למדו שאין האשה עולה מטומאתה והרי היא ערוה עד שתטבול, ויש מי שכתב שלמדו אותה מהכתוב

ורחצו במים מכאן בנין אב לכל הטמאים שהם בטומאתם עד שיטבלו, ורב יהודאי גאון כתב בתשובה שלמדנו לטבילת נידה מן התורה קל וחומר ממגעה.

חשיבות מצות עונה

ב

כתבו המקבילים שמצות עונה, שאדם בא על אשתו בליל טבילתה, שנה בערפה לביאה בליל שבת אחר חצות לילה, ולכן יצר הרע מתעורר להפריד בין הדבקים ולהמציא תרוצים לדחות את הטבילה, והורונו חכמים בגמרא ובהר"ם ופוסקים ראשונים ואחרונים, שאם בעלה בעיר מצוה לטבל בזמנה, ולא ידחו את הטבילה אלא אם פן דעת שניהם מסכימה לכן, ובתנאי שיש להם סבה אמתית ונכונה, כגון שאחד מהם חולה ואינו יכול לשמש או ששניהם מטלטלים בדרכים אל מחוז חפצם וכדומה.

אם אין בעלה בעיר

ג

אם אין בעלה בעיר והגיע ליל טבילתה, יש אומרים שלא תטבל אלא עד שיבוא בעלה, ויש אומרים שלא תשקה עצמה בטמאה אם יש לאל ידה לטבל ודעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד.

{בשו"ת שבות יעקב חלק ג' סימן ע"ז כתב שהעקר להלכה שטבילה בזמנה אינה מצוה ואם אין בעלה בעיר יש חשש סכנה אם תטבול בזמנה מפני דיבוק רוח טומאה ומזיקים ושכן משמע מהזוהר אבל לדעת גמרא ירושלמית וגמרא בבלי שבת קכט. מוכח שהיו טובלות גם כשאין בעליהן בעיר, וכן גמ' נידה טו. "הבאים מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה וכן כתב בשו"ת תורה לשמה סימן רט"ז ובסימן קמ"ב ובמשמרת הטהרה חלק ב' עמ' תמ"ט-תנ"א.}

דין טבילה שנדחתה אם תטבול בשבת או מצאי שבת וכשאין בעלה בעיר

ד

אשה שחלה טבילתה בליל שבת, או אפלו נדחתה טבילתה מאיזו סבה לליל שבת, אין שום עכוב בדבר ולכתחלה תטבל, רק שתזהר לנגב שערוותיה בזהירות במגבת, שלא תבוא לידי סחיטת השער.

ה

למנהג אשכנז אם אין בעלה בעיר לא תטבל בשבת, ויש מקומות באשכנז שנהגו להחמיר בטבילה שנדחתה שלא תטבל לא בשבת ולא במוצאי שבת, אבל במקום שאין מנהג, אין להחמיר.

{הראב"ד כתב בספרו בעלי הנפש שער הטבילה עמ' פ"ג "ואני תמה שהיאך אשה יכולה לטבול בליל שבת ויום טוב, ואיך תינצל מאיסור סחיטת שער, ולכן אומר אני שראויה הטבילה להדחות עד למצאי

שבת או למצאי יום טוב", ובספר האשכול בהלכות מקואות כתב, "ויש מי שרוצה להחמיר בזמננו שלא יטבלו הנשים בלילי שבת ויום טוב משום שאי אפשר שתנצל מאיסור סחיטה... לפי עניות דעתי רב אשי דיחויא בעלמא קאמר, ואפילו תימא דמדרבנן מיהא אסור גבי טבילת מצוה לא חששו... וכן נהגו הנשים מעולם לטבול בשבת ויום טוב". וכ"כ בספר המאורות ובספר ההשלמה ומרן הבית יוסף שהביא דברי הראב"ד כתב "וחששא דסחיטת שער אינו כלום שהרי פסק הרמב"ם (שבת פ"ט הי"א) שאין סחיטה בשער", והסביר רבי יהודה עייאש בספר בית יהודה חלק ב' סימן ל"ב שאע"פ שיש איסור מדרבנן בסחיטת שער אין לגזור שמא תסחוט דהוי גזירא לגזירא, ואפילו אם יסחט השער בלא כוונה ואפילו אם יהיה בגדר של פסיק רישיה הוה ליה פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן שלדעת הרבה פוסקים מותר, וכן שמעתי שהמנהג בעיה"ק ירושלים שרוב החכמים טובלים ביום שבת בבוקר לאחר שקיימו מצות עונת תלמידי חכמים שהיא בליל שבת. וכוונת הרב רבי יהודה עייאש שהיות ואין שייך לומר בשער שיש בו ליבון, והמים היוצאים מן הסחיטה הולכים לאיבוד אם כן הוי ליה פסיק רישיה דלא ניחא ליה ומה שכתבנו בסעיף ה' הוא דברי הרמ"א בסימן קצ"ז סעיף ב' בשם ספר האגור בשם מהרי"ל הוא מהר"י מולין הוא מהר"י סגל.}

תשמיש בליל אידם

ו

הנוהגים לסגור שערי טבילה, ואוסרים גם התשמיש בליל אידם שנקרא חג המולד שלהם, יש למחות בידם, שהיא מנהג שטות, ואצל הספרדים לא נשמע מעולם מנהג כזה. {כך כתב החתם סופר בתשובה דפוס ירושלים תשל"ג סימן ל"א.}

כיצד טובלת בליל שבת

ז

חכמינו זכרונם לברכה גזרו שאין לרחץ בחמין בשבת ואפלו הוחמו המים ביום ששי, ודין טבילה במקוה כדין הרחיצה, ולכן אשה הטובלת בליל שבת יש לה לכתחלה לטבל בצוננים, ואם רוצה לטבל בחמין תטבל בבין השמשות שהיא הזמן בין השקיעה לצאת הכוכבים, ואם החמיצה זמן זה ומרגישה בעצמה שאינה יכולה לטבל בצוננים, לא תדחה הטבילה בשל כף אלא תסמוך על המתירים ותטבל בחמין בשבת.

{חכמים גזרו את גזירת הבלנים שאסור לרחוץ בחמין בשבת, ולטבול בפושרים התירו החכם צבי, הנודע ביהודה וש"ת כפי אהרון שמלפני השבת יתנו חמין לתוך הצוננים באופן כזה שבליל שבת תפוג צינתם ויהיו פושרים.

ולדעת רב האי גאון, הרמב"ם, רשב"א, רמב"ן, ריב"א, כל בו, ומרן השו"ע תטבול בצוננים ולא בפושרים שאין רשות להפיג צינתם וכן פסקו הרדב"ז, ספר תהילה לדוד ורבי עקיבא איגר.

לעומתם כתב הקורבן נתנאל בפרק במה מדליקין (סימן כ"ב אות ק') להתיר לטבול בשבת בחמין משום שמקואות אינן בכלל גזירת הבלנים אלא רק המרחצאות וכן כתבו לישב המנהג לטבול בחמין בשבת הסדרי טהרה וספר חסד לאברהם תאומים. ויוצא שסדר העדיפויות הוא כך טבילה בבין השמשות בחמין או אחר צאת הכוכבים בצונן, אפשרות שניה במעלה היא שתטבול לאחר צאת הכוכבים במים פושרים, אפשרות שלישית במעלה היא שתטבול לאחר צאת הכוכבים במים חמים.}

הנהגות נכונות לבלנית

ח

בלנית האחראית על טבילת הנשים בליל שבת צריכה להיות זריזה להכין את המקוה פתוח מבעוד יום כדי שיוכלו הנשים לטבול עם שקיעת החמה במים חמים, שהרי זמן בין השמשות הוא שלש עשרה וחצי דקות זמניות בלבד, וכן עליה לדאג שבליילי שבתות יהיה מוכן גם פן מקוה מים צוננים לנשים הטובלות אחר צאת הכוכבים, אשר נשא לבן אותן ויש ביכלתן לקיים דברי רבותינו זכרונם לברכה שאסרו טבילה בחמין בשבת.

ט

בלנית המונעת מהנשים טבילה בצוננים בשבת, או לחלופין מונעת מנשים לטבול עד שיסירו חציצה, שאינה חציצה מן הדיו, הרי היא עושה מלאכתה רמיה, ושאלות הלכתיות המתעוררות במקוה יש להעביר למורה הוראות מבהק ורצוי שיהיה בקי בדברי מרן הרב עובדיה יוסף, שטוב לנו הלכה אחת שלו מאלף חמרות בלא טעם וריח, שהעושה פדבריו יודע שהובאו הדברים במאזני פלס, ושקל הרב דברי מאות פוסקים ראשונים ואחרונים בבקיאות פלאית ובעיון אשר ועמק והוציא את ההלכה מבררת מתוך דבריהם, אהד לא נעדר, בין לספרדים ובין לאשכנזים.

דין טבילה ביום השביעי מבעוד יום

י

כבר למדנו בפרק י"ב סעיף א' שמדין התורה נדה סופרת שבועה ימים מתחלת ראיתה, ואם פסקה מלראות טובלת בליל היום השמיני, ואלו זבה גדולה צריכה לספור שבועה ימים נקיים ויכולה לטבול בתחלת היום השביעי, וגזרו רבותינו זכרונם לברכה להחמיר על כל אשה את חמרות הנדה והזבה מספק, ולכן אשה שספרה שבועה נקיים אסורה לטבול ביום השביעי לפני שקיעת החמה, ואם עברה וטבלה עלתה לה טבילתה, רק שתזהר שלא לשמש עד הלילה.

{גמרא מגילה כח: ערכין ח: נידה סז: יומא ו: פסחים צ: שבת קכא. יומא פח. וכתב הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק ד' הלכה ו' "כל חייבי טבילות טבילות ביום חוץ מנידה ויולדת שהיה הוא אומר שבעת ימים תהיה בנדתה, השבעה כולם בנדתה, וטובלת בליל שמיני, יולדת זכר טובלת בליל שמיני ויולדת נקבה בליל ט"ו שהיולדת כנידה ונידה הטובלת שלא בזמנה דהיינו מיום שמיני, והלאה, נחלקו בזה

בגמרא נידה סז: רב ורבי יוחנן, לרב טובלת בין ביום בין בלילה ולרבי יוחנן אינה טובלת אלא בלילה גזירה משום סרך בתה ופרש רש"י דחיישינן לבתה שתנהוג אחריה לטבול ביום אפילו ביום שביעי ותבוא לידי איסור כרת שהרי לא עלתה לה טבילתה והיא אינה יודעת שאמה בשמיני הוא שטבלה ביום, והלכה כרבי יוחנן, וכן פסק הרמב"ם בהלכות א"ב פ"ד ה"ז, זה לגבי טבילה ביום שמיני, ולגבי טבילה ביום שביעי נאמר בגמרא נידה סז: שהיום שהנשים ספק נידות ספק זבות אסרו לטבול ביום השביעי משום ספק, והסביר רש"י את הספק, שמא תטבול ביום השביעי ואח"כ תשמש ולאחר התשמיש תראה דם ותסתור כל השבעה ונמצא שלא עלתה לה טבילתה. וכן הוא בספר הפרדס הגדול, ספר האורה, מחזור ויטרי, ר"ת והתוספות וכן היראים, וראבי"ה, סמ"ג, תרומה סוף סימן ק', מרדכי פרק ב' דשבועות סימן תשל"ו, וראב"ן סימן שכ"ו, ורא"ש, בתוספותיו לנידה סז:.

ואילו לדעת הרי"ף והרמב"ם ורז"ה נאסר התשמיש ביום השביעי ולא הטבילה, ופסק מרן השו"ע כדברי רוב הראשונים שכתבו לאסור את הטבילה גם כן, מכל מקום אם עברה וטבלה ביום השביעי עלתה לה טבילתה ואינה צריכה לחזור ולטבול לערב וזה כדברי הרמב"ן והרשב"א והרמב"ם והגה"מ וראבי"ה ורבנו שמחה ושלא כרב אחא משבחה והראב"ד שכתבו שלא עלתה לה טבילתה אפילו בדעבד.}

כלה אם מותרת לטבול ביום השביעי מבעוד יום

יא

פְּלָה לְפָנַי חֲפָתָה טוֹבֵלֶת לְכַתְּחֻלָּה אֶפְלוּ בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לְסַפְּדָתָה מִבְּעוֹד יוֹם, הוֹאִיל וְאֵינָה מְתַיַּחֶדֶת עִם הַחֲתָן אֶלָּא עַד אַחַר הַחֲפָה הַנִּעְרָכֶת בְּלֵילָה.

{תוספות נידה סז:; ורא"ש בפסקיו (סוף נידה סימן ל"ו) כתב "רשב"ם היה מחמיר שלא תטבול עד שתחשך ורבנו תם היה אומר שאין צריך להחמיר כל כך, רק שתטבול סמוך לחשיכה ותבוא לביתה משחשיכה, ואז ליכא למיחש לסרך בתה" ומלשון התוספות הנ"ל יש משמעות ברורה שהתיר זאת רבנו תם גם ביום השביעי שכתבו "דשוב לא תבוא לידי ספק וליכא למיחש נמי לסרך בתה" וכוונת התוספות שאם תשוב לביתה אחר שחשכה לא תבוא לידי ספק שאם תשמש לפני שחשכה ואח"כ תראה דם ג"כ לפני שחשכה תסתור כל השבעה ותפסול טבילתה למפרע וכאן שחוזרת משחשיכה ודאי לא תבוא לידי ספק.

ומרן הבית יוסף באר דעת ר"ת שלא דוקא טובלת סמוך לחשיכה אלא העיקר שתשוב לביתה הלילה. וכתב הרמ"א בספרו דרכי משה בשם המהרי"ל ג"כ כנ"ל שכלה יכולה לטבול ביום שהרי אינה באה אצל החתן עד הלילה. וכך פסק בהגה סימן קצ"ז סעיף ג'. וראה בהרחבה במשמרת הטהרה חלק ב' עמ' תע"ט-תצ"ב.}

טעם האיסור לטבול ביום השביעי

יב

מַה שְׂאָסְרוּ חֲכָמִים טְבִילָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הוּא מִטַּעַם שְׂיֵשׁ חֲשָׁשׁ שְׂמָא תָּשׁוּב לְבֵיתָה וְתִשְׁמַשׁ, וּמִבְּעוֹד יוֹם לְפָנַי הַשְּׂקִיעָה תִּרְאֶה דָם וְתִסְתֹּר לְמַפְרַע אֶת כָּל הַשְּׁבָעָה נְקִיִּים, וְיֵצֵא שְׂשֻׁמְשָׁה בְּלֵא טְבִילָה, מִפְּל

מקום בשעת הדחק יש להתיר לה לטבל גם ביום השביעי סמוך לשקיעת החמה ובאפן שתשוב לביתה רק אחר צאת הכוכבים.

טעם האיסור לטבול בימים שאחרי השבעה נקיים ביום, ומתי מותרת הטבילה בזמנים אלו

יג

מה שאסרו חכמים טבילה ביום השמיני הוא מטעם סרף בטה, ולא חלקו בזה בין אשה שיש לה בת לשאין לה, מפל מקום קל הדבר יותר מטבילה ביום השביעי, ואם יש לה איזה אנס, או מחמת שרוצה להצניע טבילתה ביותר וכדומה שאר סבות, רשאית לטבל ביום השמיני, וממדת חסידות, תסתיר אם אפשר את דבר הטבילה מבעלה עד הלילה.

לענין טבילה, לילה הוא כדעת הגאונים

יד

המנהג פשוט בארץ ישראל שגם לענין טבילה הולכים אחר דעת הגאונים שבין השמשות מתחיל מזמן ששקעה השמש ונכסית מעינינו, עד צאת הכוכבים, שהיא שלש עשרה וחצי דקות זמניות אחר כך.

טו

גזרה משום סרף בטה נאמרה לגבי טבילה ביום השמיני מבעוד יום ולא על שאר הלכות ושאיר דברים שבהם לא חשו חכמים לדבר, ומה שאסרו חכמים טבילה ביום השמיני משום סרף בטה, אינו ביום השמיני דוקא, אלא בכל יום שתאחר טבילתה לטבל בו.

אם טבלה מבעוד יום איך יתנהגו הבעל והאשה

טז

אם טבלה ביום השביעי מבעוד יום, היות וכשרות הטבילה תלויה ועומדת עד הלילה שפא תראה ותסתור, ראוי שתזהר משאר קריבות, כגון חבוק ונשוק. ואם טבלה ביום השמיני, ונדאי לבני הזוג שלא יבואו לשמש, אינם צריכים להתמיר בדיני הרחקות.

תשמיש בליל תשעה באב שחל להיות בשבת, ראש השנה ויום כיפור

יז

ליל יום הכיפורים וליל תשעה באב אסורים בטבילה ובתשמיש המטה אפלו אם חל בהם ליל טבילתה, וכן לילות ראש השנה אסורים בתשמיש המטה אלא אם כן חל באחד מהם ליל טבילתה שאז התיר לה לטבול, ותשמיש באותו הלילה.

יח

ליל שבת שחל בו תשעה באב, ושולכן נדחה הצום ליום ראשון, מתיר בתשמיש המטה לספרדים, ואלו למנהג אשכנז אינו מתיר אלא אם כן חל אז ליל טבילתה.

פרק י"ד – הלכות חציצה

הגדרה, מהי חציצה

א

למדונו חכמינו זכרונם לברכה שאין הטבילה עולה לחצאין, שאם יטבל האדם איבר איבר במקוה לא תעלה לו טבילה עד שיטבל כל גופו כאחד, שנאמר בניקרא כ"ב ה' ו' ז': "או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או באדם אשר יטמא לו לכל טמאתו, נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים, ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא", ולמדונו חכמים פרוש הפוסקים: "מה ביאת שמשו כאחד, אף ביאתו במים כלו כאחד".

[הגדרת החציצה]

ב

כל דבר שיהיה דבוק אל גוף האדם או שערותיו וימנע ביאת מי המקוה באותו מקום, נקרא חוצץ ופוסל את הטבילה, אלא שיש בזה כמה חלוקי דינים.

ג

דבר שהוא חופה רב הגוף וגם מקפדת עליו האשה להסירו הוי חוצץ מהתורה, וגזרו חכמים על חציצה במעוט הגוף שמקפדת עליה, ועל רב הגוף שאינה מקפדת עליה, ודבר שהוא חוצץ במעוט הגוף וגם אינה מקפדת עליו לא גזרו בו ואינו נחשב לחוצץ כלל, ואלו ארבעה מיני חציצה הם היסוד להבנת זה הפרק.

{בגמרא נידה סז: "אמר רבי יצחק דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ, רובו ואינו מקפיד עליו אינו חוצץ, וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד, וגזרו על מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד, ולגזור

נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מעוטו המקפיד, היא גופא גזירא ואנן ניקום ונגזור גזירא לגזירא".
ופרש רש"י את הגמרא שמדברת דוקא בשערו אבל בבשרו, אפילו מיעוט שאינו מקפיד חוצץ, ואילו
הרמב"ם ורבנו תם, והרא"ש מבארים את הגמרא במדברת גם בבשרו ולכן אם חופה החוצץ מיעוט בשרו
וגם אינו מקפיד על קיומו הרי זה אינו חוצץ כלל וכך פסק מרן השו"ע.

ד

מה שאמרנו שחציצה במעוט הגוף שאינה מקפדת עליו אינו חוצץ הוא אם דרך בני אדם שלא להקפיד
בזה, אבל אם דרך רב בני אדם להקפיד, אף על פי שהיא אינה מקפדת, הרי הוא חוצץ.

{לדעת הראב"ד, רא"ש, הר"ן, הטור שאם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו מקרי הקפדה והוי חציצה
אע"פ שהיא אינה מקפדת עליו עכשיו, ולדעת הרשב"א ורבנו ירוחם תמיד בכל אופן בטלה דעתה אצל
כל אדם דאם לא תאמר כן הרי נתת דברך לשיעורין, ואילו הבית יוסף הביא את דברי הרמב"ם דבתר
דידה אזלינן בין להקל בין להחמיר, ויוצא בזה שאם היא מקפדת ואין דרך העולם להקפיד בזה לרמב"ם
טור מרדכי ודרכי משה נקרא חציצה, ואינו חציצה לדעת הרשב"א, ואילו הבית יוסף הסתפק בדין זה.
כמו הרמב"ם פסקו הב"ח הש"ך והט"ז דלעולם אזלינן בתר דידה בין להקל בין להחמיר, ושיטת הטור,
כאמור, שמחמיר לשני הצדדים או כשהיא מקפדת או כשרוב העולם מקפידים.

ומה שכתבנו בסעיף זה כך פסק מרן השו"ע בסימן קצ"ח סעיף א'. וסעיף ה' הוא דברי הרמ"א בסעיף א'
בשם הגהות ש"ד.

ה

לכתחלה לא תטבל אפלו בדברים שאינם חוצצים גזרה אטו דברים החוצצים, ובדיעבד, אם טבלה בבגדים
רפויים שעליהם ובתכשיטים שאינם מהדקים לבשרה עלתה לה טבילה.

חציצה בשערות

ו

קשרים בשערות נחשבים לחציצה ולכן צריכה לסרק שערותיה לפני הטבילה ולנתק הקשרים, וכל
שסרקה שערותיה עד שאינה מקפדת אם נשארו עוד קשרים, הוי שאר הקשרים מעוט שאינה מקפדת
ואינם חוצצים.

ז

וכן הדין בציצית כנים הדבוקים לשערותיה, סורקות שערותיה במסרק המיוחד לה עד שתנניח דעתה, ומה
שנשארו הוא חוצץ במעוט שאינה מקפידה עליו, ומתיר.

{נחלקו הפוסקים כיצד להחשיב את השער, הרמב"ם כתב דשערו של אדם אינו כגוף בפני עצמו ולכן
אפילו אם כל שערותיה קשורות ומסובכות אם אינה מקפידה על כך עלתה לה טבילה, ואלו לשיטת

הגאונים ורוב הראשונים השער נידון כגוף בפני עצמו ואם ישנם קשרים ברוב השערות אף על פי שאינה מקפידה הרי זו חציצה, וכן פסק מרן השו"ע בסימן קצ"ח סעיף ה', והסביר הר"ן שמקור שיטת הגאונים בזה דאית לן תרי קראי, חד לשערו וחד לבשרו, ולכן כל אחד הוא גוף בפני עצמו.

ח

קְשָׁשִׁים בְּשַׁעֲרוֹת הָרֵאשִׁים אֵינָם חוֹצְצִים, וְכֵן אִם צָבְעָה אוֹ חִמְצָנָה שְׁעָרוֹתֶיהָ אֵין בְּזָה חִצְיָה מְטַעֵם שְׁאֵין מְמִשּׁוֹת חוֹצְצֵת בְּצָבַע.

{כתבו הרא"ש הרשב"א ורבנו ירוחם שהצבע שצובעות בו הנשים פניהן וידיהן ושערות ראשן אינו חוצץ מטעם שנוי הוא להן ואינן מקפידות אלא אדרבא עשאוהו במתכוין ומחדשות אותו תמיד. ונתנו בזה עוד טעם שהרי נעשה הצבע כגופו של שער, וכתב ע"ז הש"ך שכך הדין אע"פ שחופה הצבע רוב או כל השער, והרי הדבר כמו בבגד צבוע שאין הצבע מציאות נפרדת מהבגד אלא כגופו של בגד, וכן מצינו טבילה לפרוכת של בית המקדש אע"פ שיש בה תכלת וארגמן ותולעת שני.

ועוד טעם שאין ניכר פה ממשו של צבע אלא מראיתו וכן פסק מרן השו"ע בסימן קצ"ח סעיף י"ז.

ט

מְנַהֵג בְּנוֹת סְפָרַד לְהַסִּיר שְׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה לְפָנֵי הַטְּבִילָה, וְאִם טְבָלָה בְּלֹא לְהַסִּירוֹ תְּלוּי הַדָּבָר בְּקַפִּידַת בְּעֵלָה, שְׂאֵם מְקַפִּיד בְּזָה הָרִי הוּא חוֹצֵץ וְאִם אֵינוֹ מְקַפִּיד אֵינוֹ חוֹצֵץ.

{בגמרא סנהדרין כא. דרש רבא "מאי דכתיב ויצא לך שם בגוים ביופיך, שאין להן לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא שער בית הערוה" ופרשו רש"י תוספות, ותוספות הרא"ש שקודם שחטאו וגבהו בנות ציון לא היה גדל אצלן שער באותם מקומות מה שאין כן אצל הגויות ולכן אמר הנביא ויצא לך שם בגוים ביופיך ולאחר שחטאו וגבהו והלכו נטויות גרון וכו' ונחרב בית המקדש צמח בהם השער באותן מקומות, וכן הובא בזהר בכמה מקומות שבניגוד לשער הראש שראוי לאשה לגדלו, שער בית השחי ובית הערוה שגדל בזמן טומאתה יש לה לסלקו עם עודפי הצפרנים שגדלו באותו הזמן, ולכן מנהג זה של בנות ספרד יסודתו בהררי קודש, ובכל זאת בני זוג שכבר נהגו בכך ורוצים לשנות מנהגם בזה יכולים לעשות התרת נדרים, וק"ו מי שלא נהגה כך יכולה שלא להסירם, רק תזהר לרחוץ ולנקות המקום היטב.

חציצה בעיניים

י

לְפָלוֹף, פְּרוֹשׁ צוֹאֵת הָעֵינַן, שְׁחוּץ לְעֵינַן חוֹצֵץ אֶפְלוֹ הוּא לַח, וְלְפָלוֹף שְׂבָעֵין אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְאִם הוּא יָבֵשׁ חוֹצֵץ וְהוּא שְׁהַתְּחִיל לְהוֹרִיק.

יא

נְתַנָּה טְפוֹת עֵינַיִם לְרְפוּאָה בְּתוֹךְ עֵינֶיהָ אֵינָן חוֹצְצוֹת.

יב

עֲדָשׁוֹת מִגַּע שְׂאִין דְּרַכָּה לְהוֹצִיאַן מִהַעֲיָנִים לֹא בְּזִמְן רְחִיצָה וְלֹא בְּזִמְן שְׁנָה הָרִי הֵן מִתְּרוֹת לְטָבֵל בְּהֵן, וְאִם דְּרַכָּה לְהוֹצִיאַן בְּאֵלּוּ הַזְּמָנִים צְרִיכָה לְהוֹצִיאַן אֶף לְפָנֵי הַטְּבִילָה, וְאִם עֲבָרָה וְטָבְלָה בְּהֵן עָלְתָה לָּהּ טְבִילָתָהּ, אֲלֵא שְׂאִם עוֹד לֹא שְׂמִשָּׁה נִכּוֹן שְׂתַחֲזֵר וְתִטְבַּל טְבִילָה אַחֲרָת.

{בגמרא נידה סז. "אמר רבי אבא הני רבדי דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצי... אמר מר עוקבא לפלוף שבעין... אמר שמואל כחול שבתוך העין... א"ר יוחנן פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה".}

ונחלקו הראשונים במסקנת הגמרא, שיטת הראב"ד רשב"א והרמב"ם שיש לגרוס בגמרא אחר אלו השמועות "ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי אתמד הכי לטהרות אבל לבעלה טהורה, כי הא דאמר ריש לקיש אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה" לעומתם כתבו רש"י והתוספות והרא"ש שאין גורסים את הגרסא הנ"ל וכל הני שמועות הרי הן להלכה גם לבעלה וכך פסק מרן השו"ע בסעיף ל"ט בשם "יש אומרים", ומשמע מלשונו של מרן שאוסר הדבר לכתחילה מתוך שכתב לא תעצים עיניה ביותר שהוא לשון שלכתחילה לא תעשה כן, וכן משמע מהבן איש חי שהוא רק לכתחילה לא תעצים עיניה ביותר וכתב הרמב"ן בסוף הלכות נידה וזאת לשונו "ומדיני החציצה לא טוב היות האדם מחמיר יותר מדאי ומחפש אחר הספקות לפסול טבילתה בדבר הקל, כי אם כן, אין לדבר סוף, אלא אחר שחפפה ראשה וסרקה במסרק וחפפה ורחצה כל גופה בחמין ונזהרה לבלתי תגע בשום דבר חוצץ ותעשה טבילתה בפשיטות איבריה וכל גופה, ולא יכניס אדם ראשו בספיקות החמורות אשר אין להם קץ וסוף, כגון עצמה עיניה ביותר, קרצה שפתותיה ביותר ומשאר הספיקות כי מי יוכל להבחין בין עצמה ביותר, ובין לא עצמה ביותר, עכ"ל הרמב"ן.

וכן ראה הליכות עולם חלק ה' עמ' ק"צ.

יג

עֵין תּוֹתְבַת, אִם נוֹהֶגֶת לְהִסְיָרָה רַק לְעֵתִים רְחוֹקוֹת, אוֹ שְׂאִינָה מְסִירָה אוֹתָהּ כָּלֵל, אוֹ שְׂמִצְטַעֶרֶת אוֹ מְתַבְּיֶשֶׁת בְּהִסְרָתָהּ, הָרִי הִיא בְּמַעוֹט הַגּוֹף וְאִינָה מְקַפְּדָת, וְלִכֵּן אִינָה חוֹצֶצֶת וִיכוּלָה לְטָבֵל בְּלִי לְהִסְיָרָה תַּחֲלָה.

דין איפור ותכשיטים

יד

אִם טְבִילָה עִם רִיסִים מְלֹאכוֹתִיִּים הַדְּבוּקִים לְעַפְפֵּיָהּ, אִם הֵם בְּמַצָּב שְׂאִינָה מְתַבְּיֶשֶׁת לְלֶכֶת בָּהֶם, הָרִי הֵם בְּמַעוֹט הַגּוֹף וְאִינָה מְקַפְּדָת וְלִכֵּן אִינֵם חוֹצֶצִים.

טו

אִפּוּר שְׂמִחֲזִיק לְכַמָּה שָׁנִים אִינּוֹ חוֹצֵץ בְּטְבִילָה, אֲלֵא שְׂצָרִיךְ עֵינֶיךָ אִם הוּא מִתָּר מִדִּין כְּתִבְתָּ קַעֲקַע.

טז

אפור וצבעים ששמה על ריסי עיניה, עפעפיה, שפתותיה ושאר חלקי הפנים, בכלם הכלל הוא אחד: אם האפור במצב תקין, והיא רוצה בקיומו, ואינו מתקלקל במים, אף על פי שיש בו ממשות הרי הוא דבוק במעוט הגוף ואינה מקפדת עליו ולכן אינו חוצץ, אבל אם אינו במצב תקין ולכן אינה רוצה בקיומו, או שרוצה להחליפו לאחר הטבילה, או שעתיד להתקלקל כשיבוא במגע עם מי המקוה היות ויש בו ממשות ודבוק במעוט הגוף הרי זה חוצץ.

יז

השחרו אצבעותיה מחמת רמונים או אגוזים שקלפה, או נכתמו בדיו, או שמה על ידה חינה, שוטפת ידה בסבון ומה שישאר אינו חוצץ אפלו מקפדת עליו היות ואין לו ממשות שתחצץ.

יח

אם טבלה ושכחה להסיר מעליה תכשיטים כגון טבעת, עגילים, צמידים או שרשרת, אם הם רפויים ויכולים המים להכניס בינם לבין הגוף אינם חוצצים, ואם הם הדוקים מאד באפן כזה שאין אפשרות למים להכניס תחתיהם, הדין הוא כן, שאם הוא תכשיט שמקפדת עליו להסירו לעתים מזמנות הרי הוא חוצץ, ואם אינה מסירתו אלא לעתים רחוקות הרי זה חוצץ במעוט הגוף ואינה מקפדת עליו ומתרת לטבל כשהוא עליה, מפל מקום דרכן של בנות ישראל להסיר מעליהן כל תכשיט שהוא כדי שלא להכניס עצמן לספקות.

יט

טבעת שאינה יוצאת מן האצבע, תסובב אותה מעט סביב אצבעה בתוך מי המקוה כדי שיכנסו המים תחתיה.

אזנים וחוטם

כ

צואת החטם והאזן, אם נראית לעין צריכה לקנחם, ואם אינה נראית לעין, שנמצאת בתוך חלל האף והאזן, אינה חוצצת.

כא

אשה שהניחה באזניה צמר גפן עם תרופה או שעווה, ומטעמים רפואיים צריכה למנוע כניסת מים לאזניה, יכולה להשאיר את צמר הגפן או השעווה בתוך האזן, רק שתכניסם בעמק האזן, וכן כשעומדת בתוך המקוה יכולה להרטיב ידיה וחיצוניות אזניה ותטבל כשאצבעותיה בתוך אזניה, באפן שישקו המים שבקצות אצבעותיה וכפלי ידיה אשר ליד המרפקים למי המקוה, ואם תעשה זאת חברתה שתניח

אֲצַבְעוֹתֶיהָ מְלַחֵלְחוֹת בְּמֵי הַמֶּקְנָה בְּתוֹךְ אֲזִנֶיהָ אֶפְשָׁר גַּם כֵּן. וְאִם צָרִיכָה אֲטוּם מְחַלֵּט שֶׁל הָאֲזָנִים תַּעֲשֶׂה שְׂאֵלֶת חֻכָּם.

פה, שיניים ובית הסתרים

כב

פְּצָעִים שֶׁעָלוּ בְּתוֹךְ הַפֶּה, הַלְשׁוֹן אוֹ הַחֲנִיכִים אֵינָם חוֹצְצִים, וְכֵן אֲבֹן בְּשֵׁנִים שֶׁמְצַטְבֵּר עַל דְּפְנֵי הַשֵּׁנִים אֵינוֹ חוֹצֵץ אֶפְלוּ עוֹמְדֵת לְהִסִּירוֹ בְּקִרְוֹב, וְכֵן סְתִימָה קְבוּעָה, כְּתֵר, הַשְּׁתָלוֹת וְשֵׁנִים תּוֹתְבוֹת שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהוֹצִיאָם אֵינָם חוֹצְצִים.

כג

סְתִימָה זְמַנִּית הֵיטֵב וְרוֹצָה בְּקִיּוּמָה אֵינָה חוֹצְצָת.

כד

גֶּשֶׁר לְיִשׁוּר הַשֵּׁנִים אִם הוּא קְבוּעַ אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאִם הוּא נִשְׁלָף וְדִרְפָּה לְהוֹצִיא אוֹ מִדֵּי פֶּעַם, תּוֹצִיא אוֹתוֹ לְפָנֵי הַטְּבִילָה.

כה

מַעֲרַכַת שֵׁנִים תּוֹתְבוֹת שֶׁמִּדֵּי פֶּעַם מוֹצִיאָה אוֹתָהּ כִּדֵּי לְשִׁטְפָה וּלְנִקּוֹתָהּ צָרִיכָה לְהוֹצִיאָה לְפָנֵי הַטְּבִילָה, וְאִם הִתְבַּיְשָׁה לְהִסִּירָן וְטְבְּלָה עִם אוֹתָן שֵׁנִים תּוֹתְבוֹת בְּדִיעְבַד עֲלֵתָהּ לָהּ טְבִילָה אִם הֵן רְפוּיוֹת, וְאִם אֵינָן רְפוּיוֹת תַּעֲשֶׂה שְׂאֵלֶת חֻכָּם.

{זו היא מחלוקת בדברי האחרונים אם שיניים תותבות שרגילה להסירם מידי פעם נחשבות לחוצצות בטבילה אפילו בדעבד או לא והיות ולדעת הריטב"א רשב"א ורמב"ן ראוי לביאת מים אינו אלא מדרבנן יש לסמוך על כך בדעבד שכבר טבלה, מכל מקום אם עוד לא שמשה עם בעלה נכון הוא שתחזור ותטבול בלא ברכה.}

כו

אֵינָה צָרִיכָה לְפִתּוּחַ פִּיהָ כִּדֵּי שֶׁיִּפְנְסוּ בּוֹ הַמַּיִם, שֶׁאֵינוֹ אֵלָּא בֵּית הַסְּתָרִים וְצָרִיךְ לְהִיּוֹת רַק רְאוּי לְבִיאַת מַיִם שְׂלֵא יִהְיֶה בּוֹ חוֹצֵץ, וְאִסּוּרָה לְקַפֵּץ פִּיהָ בְּכַח אֵלָּא תִּשְׁיֵק שְׁפָתֶיהָ זֶה לְזֶה דְּבוּק בֵּינוֹנִי.

{בגמרא קידושין כה. ונידה סו: "מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת" ובגמרא בארו שמהפסוק "ורחץ בשרו במים", מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי ומכל מקום בעינן שיהיה הפה ראוי להכניס בו מים, וכדרכי זירא דאמר כל הראוי לביילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאינו ראוי לביילה מעכבת בו. והתוספות בגמ' מנחות יח: סוברים שמהתורה בעינן ראוי לביאת מים, ולדעת הריטב"א ראוי לביאת מים אינו אלא מדרבנן ויש בזה כמה קולות א. אם לא בדקה פיה לפני

הטבילה ובדקה לאחריה ולא מצאה חוצץ לא חיישינן שהיה ונשר במקוה. ב. לא בדקה לפני ולאחר הטבילה אכלה ונמצא עצם חוצץ בין שיניה תלינן שבא מאכילתה ולא היה שם בזמן הטבילה, כ"כ הראב"ד וכן פסק מרן השו"ע בסימן קצ"ח סעיפים כ"ה כ"ו, ואילו הש"ך פסק כרוקח שצריכה לטבול {שוב.}

כז

צריכה לחצץ שניה לפני שתטבל שלא יהא בהן דבר חוצץ, ואם טבלה ולאחר מכן מצאה עצם תקויע בהזקה בין שניה ואינה יכולה לתלות שבא שם לאחר הטבילה, תחזר ותטבל. ואם לאחר שטבלה מצאה בשור בין שניה אינה צריכה לחזר ולטבל פי הוא דבר רך שעשוי להתעכל ולהתבטל.

{כך פסקו האשכול, מהר"מ והמאירי, בית הסתרים צריך להיות ראוי מדרבנן היות והינו מיעוט הגוף, גם לתוס' שכתבו שהוא מן התורה זה במשלים לרוב הגוף וכ"כ החת"ס וחזון איש, הליכות עולם חלק ה' עמ' קפ"ו-קפ"ז.}

כח

שן מתנדנדת או שבורה אינה חוצצת.

כט

טבעת למניעת הריון אינה חוצצת, אבל דיאפראגמה שהניחה בצנאר הרחם צריכה להוציאה לפני הטבילה.

פצעים, תחבושת וגבס

ל

דם יבש חוצץ ודם לח אינו חוצץ, ולכן חבורה שיש בה דם יבש אם נסרף הדם על העור שלא מעל החבורה ונתיבש שם עליה להסירו, ואם התיבש מעל פי המכה, מרפכת ומסירה מה שאפשר מן הדם היבש, אבל אינה צריכה לפצע עצמה ולא לפתח מחדש את המפה, שיהי אם כואב לה הדבר אינה מקפידה להסירו, והוי חופה על מעוט הגוף ואינה מקפידה ולכן אינו חוצץ.

לא

דם קרוש שנוצר מתחת לעור, או מגלה המכסה בשכבת עור דק אינם חוצצים.

לב

אם מרחה על עורה משחה כגון וזליו, או קרם לידיים, משחה אנטיביוטית וכדומה, לכתחלה תקנחם לפני שתטבל.

לג

פֶּלֶסְטֵר וְתַחֲבֹשֶׁת שֶׁעַל גְּבִי הַמָּפָה אִם יְכוֹלָה לְהִסְיָרָם וְלִטְבֹּל תְּסִירָם וְתִטְבֵּל, וְאִם אֵינָה יְכוֹלָה לְהִסְיָרָם שֶׁהַדָּבָר מְכַאֵיב לָהּ, אוֹ שֶׁאֲסוּר לַמָּפָה לְבֹא בְּמַגָּע עִם הַמַּיִם, הֲרִי הִיא מְקַפֵּידָה עֲלֵיהֶם שִׁישְׁאָרוּ בְּמִקוּמָם וְהִיּוֹת וְחוֹפִים רַק מְעוּט הַגּוּף, אֵינָם חוֹצְצִים. מְפַל מְקוּם אִם בְּתוֹךְ פֶּרֶק זְמַן מוּעָט יִסְתַּיִם הַטְּפוּל וְתִלְוֶה לְהוֹרִידָם תִּדְחָה אֶת הַטְּבִילָה, וְהִכַּל מִתּוֹךְ הַתִּיעָצוּת עִם מוֹרֵה הוֹרָאָה.

לד

גָּבֶס שֶׁהוֹשֵׁם עַל מְנַת שִׁיתְאָחָה הַשֶּׁבֶר, הֲרִי הוּא חוֹפָה מְעוּט הַגּוּף וְגַם אֵינָה מְקַפֵּידָה עַל קִיּוּמוֹ אֶלְאֵ אֲדָרְבָּא, רוּצָה בּוֹ עַל מְנַת שִׁיתְבְּרִיא, מְפַל מְקוּם אֵין לְהַתִּיר לְטְבֹּל עִם גָּבֶס בְּלֹא הֶתֵר מִמוֹרֵה הוֹרָאוֹת מְבַהֵק, וְאִם כָּבֵר הַבֵּר שֶׁהִיא אַחֵי מְשַׁלֵּם שֶׁל הַשֶּׁבֶר וְנִקְבַּע לָהּ זְמַן לְהוֹרִידָת הַגָּבֶס, תִּמְתִּין וְתִטְבֵּל לְאַחַר מְפֹן, שֶׁהֲרִי עֲתָה מְקַפֵּדָת עָלָיו לְהִסְיָרוֹ.

{תוספתא וכתבה ר"ש בפרק תשיעי דמקוואות, וכתב הבית יוסף במסקנה דהשירים, והנזמים, והטבעות, והקטלאות, ואגד שעל המכה וקשקשים שעל השבר אם הם רפויים אינם חוצצים ואם הם מהודקים חוצצים ושמוסכם הדבר על כל הראשונים, ואילו הב"ח כתב שיש בה מחלוקת הראשונים שלר"ש, רא"ש ורשב"א והסמ"ג אגד שעל המכה וקשקשים שעל השבר לא נשנו בתוספתא אלא לענין טומאה ולא לענין חציצה, דלענין חציצה אגד וקשקשים אפילו רפויים חוצצים דלא עיילי בהו מיא שפיר אפילו רפויים. ולרמב"ם גם אגד וקשקשים נשנו בתוספתא לענין חציצה ולכן רפויים אינם חוצצים ומהודקים חוצצים. ופסק מרן השו"ע בסעיף כ"ג השירים והנזמים והטבעות והקטלאות אם הם רפויים אינם חוצצים ואם הם מהודקים חוצצים וכן הדין באגד שעל המכה וקשקשים שעל השבר.}

לה

קוֹץ הַתְּקוּעַ בַּבָּשָׂר, אִם כָּלוּ מְכַסָּה עַל יְדֵי הָעוֹר אֵינּוּ חוֹצֵץ אֶפְלוּ רוּצָה אוֹתוֹ בְּנֻדְאוֹת, וְאִם הוּא שָׁוָה בְּגָבְהוֹ לְעוֹר, אִם נִרְאָה - חוֹצֵץ, וְאִם אֵינּוּ נִרְאָה - אֵינּוּ חוֹצֵץ, וְאִם בּוֹלֵט הוּא מֵעַל הָעוֹר הֲרִי הוּא חוֹצֵץ.

{משנה בסוף מקוואות "חץ התחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו".}

ובתוספתא "הנכנס לו חץ בירכו רבי אומר אינו חוצץ, וחכמים אומרים הרי זה חוצץ, במה דברים אמורים בשל מתכת אבל בשל עץ הרי זה חוצץ, ואם קרם עליה עור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ" וכתב הב"י שיש שתי אפשרויות לבאר את התוספתא. וכתבו הרא"ש, רבנו ירוחם והטור דקוץ דינו כחץ.

מרן השו"ע פסק כלשון המשנה שתלוי הדבר בראיתו של הקוץ אם נראה חוצץ ואם לא אינו חוצץ.

והש"ך פסק שאם הקוץ משוקע בבשר נחשב לאינו נראה ואינו חוצץ. ולדעת הטור אם קרם עור על פני הקוץ מלמעלה - אינו חוצץ.}

לו

הִדִּין בְּתַפְרִים קַל מִדִּין קוֹץ הַתְּחוּב בַּבָּשָׂר, שֶׁהֲרִי בְּתַפְרִים נִיחָא לָהּ וְאֵינָה מְקַפֵּדָת, וְהוּא וְדַאי בְּמְעוּט הַגּוּף, וְאִם הוּא בְּתוֹךְ הַפָּה הוּא תַרְתֵּי דְרַבְּנָן גַּם מְעוּט הַגּוּף וְגַם צָרִיךְ לְהִיּוֹת רָאוּי לְבִיאַת מַיִם מִדְּרַבְּנָן, וְלִכֵּן אֵין

הַתְּפִירִים חוֹצְצִים. אוּלָם, אִם כָּבֵד הָיָה אַחֵי מְשֻׁלָּם שֶׁל הַפְּצָע וְלֹא נוֹתֵר אֶלָּא לְהַסִּיר אֶת הַתְּפִירִים עִתָּה וְדַאי מִקְפִּידָה עֲלֵיהֶם לְהַסִּירָם, וְאִם הֵם תְּפִירִים הַנִּרְאִים וּבּוֹלְטִים מֵעַל הָעוֹר תְּסִירָם וְאַחַר כֵּן תִּטְבֹּל.

{מֵה שֶׁכִּתְּבֵנוּ שְׁבִית הַסְּתָרִים צָרִיךְ שִׁיחִיהָ רֵאוּי לְבִיאַת מַיִם לְדַעַת הַרְמַב"ן רִשְׁב"א וְרִיטְב"א הוּא מְדַרְבֵּן וְלְדַעַת הַתּוֹס' הוּא מְדַאוּרִיתָא אֲלֵא שֶׁהָאֲחֵרוֹנִים מְפָרְשִׁים דַּעַת הַתּוֹסְפוֹת שְׁמִדְבָרִים בְּאוֹפֵן שְׁבִית הַסְּתָרִים מְשֻׁלָּם לְחוּצָא אַחַר לְהִיּוֹת רוֹב הַגּוֹף, אֲבָל כִּשְׁהוּא לְעַצְמוֹ, אִינָם חוֹלְקִים עַל הַרְמַב"ן רִשְׁב"א וְרִיטְב"א וּבִזָּה גַם הֵם סוֹבְרִים שְׂרֵאוּי הוּא מְדַרְבֵּן.}

עוֹר

לו

קְלוּפֵי עוֹר בְּרֵאשִׁי, דְּהִינּוּ קִשְׁקָשִׁים, אִינָם חוֹצְצִים, וְכֵן אֵלוּ הַנִּגְרָמִים יִקָּב שְׂזוּף בְּשִׁמְשׁ אוֹ מִחֲלוֹת עוֹר אִינָם חוֹצְצִים.

לח

יִבְלוֹת וְשִׁאָר גְּדוּלֵי עוֹר אִינָם חוֹצְצִים אֲפֹלוּ נִמְצְאוּ בְּשִׁלְבֵי טְפוּל לְהַסִּירָם, וְכֵן עוֹר מֵת בְּכַפּוֹת הַרְגָלִים וּבְסִבִּיבוֹת צְפָרְנֵי הַרְגָלִים. וְאִם רָגִלָה לְהַסִּיר אוֹתוֹ מִדֵּי פֶּעַם, תַּעֲשֶׂה זֹאת גַּם לְפָנֵי שְׁטוּבָלָת.

לט

חֲתִיכוֹת עוֹר קְטַנוֹת מְסָבִיב לְצְפָרְנֵי הַיָּדִים, אִם מִקְפִּידָה עֲלֵיהֶן, נִכּוֹן שְׁתִּסְרֵן בְּעֵדִינּוֹת, וְכֵן עוֹר מֵת אִם יִשְׁנֹו מְסָבִיב לְצְפָרְנֵי הַיָּדִים, אִם מִקְפִּידָה עַל כֵּן רֵאוּי שְׁתִּסְרֵן, וְכָל זֶה כְּשֶׁלֹּא נִגְרָם לָהּ צַעַר מְכֻן, שְׂאִם כֵּן הָיָה אִינָה מִקְפִּידָת וְאִינֹו חוֹצֵץ, וְאִם אֵף פֶּעַם אִינָה מִתְעַסְקָת בְּאוֹתָן חֲתִיכוֹת עוֹר קְטַנוֹת לְחֲתֹךְ וְכֵן בְּאוֹתוֹ עוֹר מֵת מוּעָט שְׁבִקְרוֹב לְקִצּוֹת הַצְּפָרְנִים, הָרִי אִינָה צְרִיכָה לְהַסִּירָם לְפָנֵי טְבִילָה, שֶׁרַק מְעוּט נְשִׁים מִקְפִּידוֹת וּמְדַקְדְּקוֹת עַל עֲצָמוֹן בְּכֵן.

חֲצִיעָה בְּצַפְרָנִים

מ

צוּאָה שְׁתַּחַת הַצְּפָרָן שְׁלֹא כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר חוֹצֵץ, כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר אִינֹו חוֹצֵץ, וּבְצֶק שְׁתַּחַת הַצְּפָרָן אֲפֹלוּ כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר חוֹצֵץ, וְלִפֵּי שְׂאִין אֲפִשְׁרוּת לְכוֹן מֵה נִקְרָא כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר אוֹ שְׁלֹא כְּנֶגֶדוֹ נִהְיֹו הַנְּשִׁים לְטַל צְפָרְנֵיהֶם בְּשִׁיעַת טְבִילָה.

{כ"כ מֵרֵן הַשׁו"ע סִימָן קצ"ח סְעִיף י"ח, וְכֵתֵב בְּסִפְרוֹ בֵּית יוֹסֵף שֶׁכ"כ הַסֵּמ"ג וְסֵה"ת, וְהַמְאִירִי וְהַרוֹקֵחַ וְכֵן הָאוֹר זְרוּע כּוֹלֵם כִּתְּבוּ שֶׁכָּל שְׂאִין צוּאָה תַּחַת הַצִּיפּוֹרָן, הַצִּיפּוֹרָן עֲצֵמָה אִינָה חוֹצְצַת וְתַמָּה מִפְּנֵי מֵה נִהְיֹו הַנְּשִׁים לְטוֹל צְפָרְנֵיהֶם, שְׂאִינֵן צְרִיכוֹת כִּי אִם לְהוֹצִיא הַצוּאָה שְׁתַּחַת הַצְּפָרְנִים, מִיְהוּ הוּאִיל וְכֵבֵר נִהְיֹו הַנְּשִׁים בְּכֵן אִין לְהַתִּיר הַדְּבַר הַזֶּה שְׁמַנְהָ אֲבוֹתֵינוּ תוֹרָה הוּא.}

מא

דְּוָקָא בְּצַק שְׁתַּחַת הַצְּפָרָן חוּצִין, אָבֵל הַצְּפָרָן עֲצָמָה אֵינָה חוּצָצָת, וְאֶפְלוּ אִם הֵיְתָה גְדוּלָה וְעוֹמְדַת לְחַתְנָה, וּפּוֹרְחַת וְעוֹבְרַת מִכְּנֶגֶד הַבְּשָׂר, אֵינָה חוּצָצָת.

{כך כתב מרן השו"ע בסעיף כ' והגיה הרמ"א שמאחר וכבר נהגו ליטול הצפורנים אם לא נטלה צריכה טבילה אחרת וכתב על זה באר הגולה שמעתי היינו כל זמן שלא שמשה עם בעלה וכך כתב הט"ז.

ומרן השו"ע הביא בבית יוסף את מקור הדין שאין הצפורן לשלעצמה חוצצת מדברי הראב"ה בשם הגאונים והובא במרדכי וסה"ת. וש"ך כתב שמצא בראב"ן שצפורן חוצצת וזה מטעם שהיות ועתידה לקצצן חייצי השתא, ובתשובת חת"ס (סימן קצ"ה) בדין כלות שעתידות לקצוץ שערותיהן אחר הטבילה כתב שאעפ"כ אין חוצצות והביאו פ"ת (ס"ק י"ב) וכתבו תוספות והגהש"ד שאם שכחה ליטול צפורניה טוב להחמיר ותטבול פעם שניה משום שאי אפשר שלא יהיה בהם טיט.

מב

אִשָּׁה שֶׁטָבְלָה בְּלֹא לְקַצֵּץ אֶת הַצְּפָרְנִים אֵינָה צְרִיכָה לְחַזֵּר וְלִטְבֹּל, וְזֶה אִם הָיוּ צְפָרְנֶיהָ נְקִיּוֹת, וְכֵן הַדִּין בְּצְפָרְנֵי הָרְגָלִים, וְאֵלּוּ לְמַנְהֵג אֲשֶׁכְּנִז בְּצְפָרְנֵי הַיָּדַיִם אִם לֹא קָצְצָה תִּחְזֹר וְתִטְבֹּל, וּבְצְפָרְנֵי הָרְגָלִים אִם לֹא קָצְצָה אוֹתָן אַף עַל פִּי כֵן עֲלֵתָה לָּהּ טְבִילָה, וְכָל זֶה כְּשֶׁעוֹד לֹא שִׁמְשָׂה עִם בַּעְלָהּ, שְׂאֵם שִׁמְשָׂה, גַּם לְמַנְהֵג אֲשֶׁכְּנִז לֹא תִּחְזֹר וְתִטְבֹּל.

{אם כבר שמשה לא תחזור ותטבול שלא תוציא לעז על בעילתה, ומה שחילקנו בין צפרני הידים לצפרני הרגלים כך כתב פתחי תשובה (ס"ק י') בשם מהר"ר דניאל דבצפורני הרגלים יש להקל שאינה צריכה טבילה אחרת הגם שאינה יודעת אם היה נקי, וכתב שאפשר אפילו יודעת שלא היה נקי אינה צריכה טבילה אחרת, שברגלים אין דרכן של הנשים להקפיד.

מג

נָשִׁים הַנוֹהֲגוֹת לְגַדֵּל צְפָרְנִים וְלִצְבָּעַן בְּלֶק אוֹ לַעֲשׂוֹת מֵה שֶׁהֵן קוֹרְאוֹת מְבַנְּה לַצְּפָרְנִים, כָּל זֶה אֵינּוּ חוּצִין בְּטְבִילָה מִטַּעַם שְׁחוּפָה מַעוּט הַגּוּף וְאֵינָה מְקַפְּדַת עָלָיו אֲלֵא אֲדָרְבָּא רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ, וְאִם טְבִילָה כֶּן עֲלֵתָה לָּהּ טְבִילָה, וְזֶה כְּשֶׁהֲצַבַּע וְהַמְבַּנְּה נִרְאִים שְׁלֵמִים, אָבֵל אִם מִחֲמַת יִשְׁנָם הִתְקַלְקְלוּ הֲצַבַּע אוֹ הַמְבַּנְּה בְּאִפְּן שְׂאוֹתָהּ אִשָּׁה מְקַפְּדָה שְׂלֹא לְהִרְאוֹת בְּהֵן הָרִי הֵם חוּצָצִים וְלֹא תִטְבֹּל עַד שְׁתִּסְיָרִם.

מד

מְנַהֵג בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לִטֹּל הַצְּפָרְנִים הַעוֹדְפוֹת מֵעַל בְּשָׂר הָאֲצְבָּעוֹת קִדְּם טְבִילָתָן, בֵּין צְפָרְנֵי הַיָּדַיִם בֵּין צְפָרְנֵי הָרְגָלִים, וּמֵאַחַר שֶׁנִּהְיָה כֶּן אֵין לִשְׁנוֹת, וְכָל מֵה שֶׁאֲנּוּ מִתְיָרִים לְאִשָּׁה לְטְבֹּל בְּצְפָרְנִים גְּדוּלוֹת וְצַבּוּעוֹת הוּא מִפְּנֵי שְׂאֵינָה מְסַפִּימָה לְקַצֵּצוֹ, וְלָכֵן אֲנּוּ מַעֲמִידִים אֶת הַהֲלָכָה עַל עַקֵּר הַדִּין כִּדִּי שְׂלֹא יִכְשְׁלוּ בְּאֶסּוּר פְּרַת.

מה

אם חל ליל טבילה בשבת או ביום טוב ולא נטלה צפרניה, אם היא ספרדיה הנקחה היטב מתחת לצפרניים ותטבל, ואם היא אשכנזיה תבקש מגוזה לטל לה, ואם אין שם גוזה יכולה גם היא לטבל אחר שהנקה מתחת לצפרניה פראוי.

מו

אם חל ליל הטבילה בחל המועד, נוטלת צפרניה פרגיל, בין ספרדיה ובין אשכנזיה.

[עוד בהלכות חציצה]

אם לא הדיחה בית הסתרים

מז

אם לא הדיחה בית הסתרים ובית הקמטים שלה ונמצא בהם דבר חוצץ, לא עלתה לה טבילה, ואם לא נמצא עליה דבר חוצץ, אף על פי שלא בדקה קדם טבילה עלתה לה טבילה ואינו דומה לבדיקת הגוף וחקיפת הראש.

{הוא לשון מרן השו"ע בסעיף כ"ה, וראה באורים לסעיף ל"א.}

קרצה שפתותיה, קפצה ידה, מה הדין

מח

נתנה שערה בפיה, או קרצה בשפתותיה או קפצה ידה בענין שלא באו המים בהם, לא עלתה לה טבילה.

{הוא לשון מרן השו"ע בסעיף כ"ז וראה מה שכתבנו בשם הרמב"ן בבאורים לסעיף י"ב.}

אם מותרת לאחוז ביד חברתה כשטובלת

מט

לא תאחז בה חברתה בידיה בשעת טבילה אלא אם כן רפתה ידה כדי שיבואו המים במקום אחיזת ידיה, וזה כשידיה יבשות, אבל אם הרטיבו ידיהן במים תחלה מתרת לאחוז בידי חברתה, שרטיבות המים שבוני ידיהן חבור הוא למי המקוה.

{מקור הדין במקוואות פרק ח' משנה ה' "האוחז באדם ובכלים והטבילן, טמאים, ואם הדיח את ידיו במים טהורין, רבי שמעון אומר ירפה כדי שיבואו בהם המים".}

וכתבו רמב"ם ורמב"ן והרא"ה דר"ש קאי על הרישא של ת"ק ויוצא שדעת ת"ק שאם לא הדיח ידיו אף ברפוי אסור, גזירא שמא לא ירפו וכך פסקו ג"כ הב"ח והש"ך לכתחילה.

ואילו לדעת הרשב"א, ובה"ג והטור רבי שמעון קאי על הסיפא דת"ק ויוצא דלת"ק אם הדיח ידו מותר אף במהודק וברפוי מותר לאחוז אע"פ שלא הדיח וכן פסק מרן השו"ע שהבאנו דבריו בסעיף זה וכך פסקו הט"ז והדרישה.

וכתב הרשב"א שלא מצינו גזירת רפוי אטו שאינו רפוי, ואילו הרמב"ם כתב שמתוך שהוא בהול ומתפחד דוחק ידיו שלא במתכוין.

ולכול"ע אם הדיח ידיו מותר לאחוז אפילו במהודק, אמנם כאן יש שינוי מעט, שלדעת הרמב"ם והרמב"ן אפילו אם אחז בכח אין כאן חציצה היות והדיח ידיו תחילה, ולדעת הרשב"א לא ידחוק הרבה וכ"כ המרדכי וכ"כ הט"ז ס"ק כ"ז.

כתב הש"ך שהדחה זו תעשה במי המקוה עצמו ולט"ז יכולה להדיח ידיה גם במים תלושים.

איך תטבול אשה שאינה יכולה לעמוד

ג

אשה שאינה יכולה לעמוד על רגליה תאחזנה שתי נשים בזרועותיה וידיהו ידיהן תנחלה, ואין תנקנה אם יושבוה או ישכיבוה על סדין ותטבל, שהרי סדין מקבל טמאה ואין טובלים על גביו.

{מבואר בסעיף הקודם.}

אין טובלים על גבי כלים

נא

אין טובלין במקוה על גבי כלים משום גזרת המרחצאות ומשום בעתותא שלא תטבל כראוי משום פחד שפא תפל, ולכן צריכות להיות מדרגות המקוה מאבן, וצריכה המדרגה להיות רחבה ארבעה טפחים לבל תפחד לפל ממנה.

{גמרא נידה סו: "אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול, סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות הא על גבי סילתא שפיר דמי, אמר ליה רב חנן מנהרדעא התם טעמא מאי משום דבעית, סילתא נמי ביעתא". ומה שכתבנו הוא מלשון מרן השו"ע בסעיף ל"א.}

צריך בלנית שתשגיח על הטובלת

גב

בכל מקוה צריך שתהיה בלנית, והיא אשה הגדולה מגיל שתים עשרה שנה ויום אחד, שתראה שהאשה הטובלת אין שערה צף על גבי המים, ואם טובלת לבד או בליה תחבש כובע צמר רפוי על שערותיה או שתכבשם בידה אל מתחת למים, ובכובע עדיף כדי שתוכל לרפות ידיה בשעה שטובלת.

{כ"פ מרן השו"ע בסעיף מ' והוא מדברי הרא"ש, טור ורשב"א.}

טבילה אינה צריכה כוונה

נג

אשה ששפלה לתוך המים ולא היתה פונתה לטבל עלתה לה טבילה, שאין הטבילה צריכה פונה מיוחדת, וגם אין חיוב שתטבל שתים או שלש פעמים אלא בפעם אחת נטהרת בודאי.

{בגמרא חולין לא. "אתמר נידה שנאנסה וטבלה אמר רב יהודה אמר רב טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ורבי יוחנן אמר אף לביתה לא טהורה..." ובעמוד ב' "היכי דמי נידה שנאנסה וטבלה אלימה דאנסה חבירתה ואטבלה, כוונה דחבירתה כוונה מעליתא היא..." ופסקו רמב"ם והר"ן הלכה כרב שבדעבד עלתה לה טבילה וכן פסק מרן השו"ע בסעיף מ"ח, ולשיטת הרשב"א והרוקח אפילו בדעבד לא עלתה לה טבילה, ופסק רמ"א שלכתחילה תחזור ותטבול ועל זה כתב הש"ך שתטבול בלא ברכה, ואילו אם הטבילתה חבירתה כתבו הש"ך וט"ז שלכול"ע כוונתה של חבירתה מספיקה ועלתה לה טבילה.}

תרפה גופה בזמן הטבילה

נד

לא תטבל בקומה זקופה, ואל תנשכה הרבה, אלא שוחה מעט כדי שיהיה גופה רפוי ולא יהיו קמטים נדבקים זה בזה ואינה צריכה להרחיק ירכותיה זו מזו יותר מדי וגם לא להרחיק זרועותיה מהגוף יותר מדי אלא כדרך שהם בעת הלוכה, ואם שנתה כגון ששחתה ביותר או זקפה ביותר עלתה לה טבילה.

פרק ט'ו – עיון, הדחה וחפיפה לפני הטבילה

עיון הגוף מן התורה, וחפיפה מתקנת עזרא

א

מן התורה צריכה האשה לעיין בעצמה ובבשרה, ובדקת כל גופה ושערותיה סמוך לטבילתה, כדי שלא יהיה עליה שום דבר חוצץ, ותקן עזרא שתהא אשה חופפת וטובלת, כלומר חופפת במים חמים וסורקת שערותיה במסרק או ביד כדי שלא יהיו שערותיה קשורות זו בזו, ועוד תקנו חכמינו זכרונם לברכה שתדיח האשה בית השחי וביית הסתרים שלה במים.

{ בגמרא בבא קמא פב. "עשר תקנות תקן עזרא... ושתהא אשה חופפת וטובלת" והקשתה הגמרא "דאורייתא היא דתניא ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים, את בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו שער, אמרי דאורייתא לעיוני דלמא מיקטר, אי נמי מאוס משום חציצה ואתא איהו תיקן חפיפה".

וכן בגמרא נידה סו: "אמר רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשא מדיחה בית קמטיה במים".

ופרש רש"י קמטיה ובית הסתרים דבר אחד הוא בית השחי ובית הסתרים והרא"ם כתב שקמטיה היינו תחת אצילי ידיה ותחת שוקיה, ובית הסתרים הם נקבים שלפנים הגוף כמו הפה אוזניים אף.

ונחלקו הראשונים בענין תקנת עזרא שרבונו שמעיה כתב שתקן עזרא חפיפה במים חמים בכל הגוף, ושיטת רבינו תם ורוב הראשונים שתיקן עזרא חפיפה במים חמים רק במקום שער, ואע"פ שכך הלכה מכל מקום המנהג שתחוף כל גופה במים חמים, וכן פסק מרן השו"ע בסימן קצ"ט סעיף א'. ולענין הדחת בית הקמטים כתב מהרי"ק שתהא הדחה זו במים בלבד וכן פסק הרמ"א בהגהתו לסעיף א', עוד לענין בית הסתרים ראה באורים לסעיף ל"א בפרק י"ד וסעיפים לא, לב, לד. }

מה הדין אם לא עשתה אחד מהם

ב

אם לא הדיחה בית השחי וביית הסתרים ולא עינה בהם וטבלה, עלתה לה טבילתה, אבל אם לא עינה בגופה אף על פי שרחצה במים חמים לא עלתה לה טבילה, שעיון הגוף דבר תורה הוא, ואפלו עינה בגופה אבל לא רחצה בחמין את שערותיה פתקנת עזרא, לא עלתה לה טבילה.

{ כך פסק מרן השו"ע בסימן קצ"ט סעיפים ח' ט' }

מה הדין אם בעליתה מן המקוה מצאה על עצמה חוצץ

ג

אם חפפה ראשה וגופה במים חמים ועינה בגופה, ולא מצאה דבר החוצץ, וירדה וטבלה וכשעלתה מצאה בעצמה דבר החוצץ, הדין הוא כן, שאם היו החפפה והטבילה באותה עונה יום או לילה אינה צריכה טבילה אחרת, ואם לא היו באותה עונה צריכה טבילה אחרת.

{בגמרא נידה סו: "אמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול, איכא דאמרי אם באותו יום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול, מאי בנייהו, איכא בנייהו למסמך לחפפה טבילה למיחף ביממה ולמטבל בלייא".

ובגמרא חולין י: "טבל ונמצא עליו דבר חוצץ אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו לא עלתה לו טבילה עד שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן".

הרי"ף הר"ן והראב"ד גרסו את הגמרא באופן שונה שבלשנא קמא גרסו "אם באותו יום", בלישנא בתרא "אם סמוך" וגרסת הרמב"ם כגרסא שלפנינו.

וכתבו הרשב"א והטור שלשון סמוך פירושו עונה שבאותה עונה שחפפה טבלה.

עוד יש שינוי בגרסת הרי"ף והר"ן שגורסים "איכא בנייהו למסמך לחפפה טבילה" וגרסת הגמרא שלפנינו היא שכתוב גם כן "למיחף ביממה ולמטבל בלייא".

ושיטת הרמב"ם בבאור הגמרא ממה שכתב "אינה צריכה לחוף ולטבול" מכל מקום טבילה מיהא בעיא ושיטת הראב"ד דאינה צריכה לא חפפה ולא טבילה.

ומרן השו"ע בסעיף י' פסק כגרסת הגמרא שלנו שאם טבלה באותה עונה שחפפה אינה צריכה טבילה אחרת והגיה הרמ"א שאם חפפה בסוף היום וטבלה בתחילת הלילה אע"פ שהוא סמוך צריכה טבילה והוא דיוק שדייק הב"י, וכן הביא מרן השו"ע את דעת הרמב"ם בשמו "ולרמב"ם בין כך ובין כך צריכה טבילה אחרת אלא שזו אינה צריכה לחזור ולחוף וזו צריכה לחזור ולחוף" שאם היו באותה עונה אינה צריכה לחזור ולחוף ואם היו בעונות שונות צריכה גם לחזור ולחוף. {

צריכה לסמוך החפפה והעיון לטבילה

ד

יכולה לחפף ולעין בעצמה ולהדיח בית הסתרים בביתה ואחר כך תלך ותטבל במקוה, אבל אם עסקה בדברים החוצצים בין חפפה לטבילה תחזור ותחפף לפני שתטבל, ובדיעבד אם רק עינה בעצמה שוב וטבלה עלתה לה טבילה.

{כך כתבו מרן השו"ע והרמ"א בסימן קצ"ט סעיף י"ג. וראה לקמן בפרק זה סעיף י'.

מה הדין אם בעליתה מן המקוה מצאה על עצמה חוצץ (המשך)

ה

אם החפיפה והטבילה לא היו באותה עונה, ואחר כך בעלייתה מן הטבילה מצאה על עצמה דבר חוצץ, פתבנו בסעיף ג' שחוזרת וטובלת. במה דברים אמורים בשלא נתעסקה באותו המין אחר הטבילה, אבל אם נתעסקה בו אחר הטבילה תולה בו שנדבק בה לאחר שכבר טבלה.

אבל אם לא חפפה או לא עינה בעצמה, אף על פי שטבלה ולא מצאה אחר כך על עצמה דבר החוצץ לא עלתה לה טבילה, וכמו שפתבנו לעיל בסעיף ב'.

צריכה לסמוך החפיפה והעיון לטבילה (המשך)

ו

החפיפה צריכה להיות לכתחלה סמוך לטבילתה, והמנהג הפשוט שיתחיל לחף מפעוד יום עד שתחשוך ואז תטבל, וכן מנהג פשוט שאף על פי שחפפה תשא עמה מסרק למקוה ותסרק שם.

כך כתב מרן השו"ע בסימן קצ"ט סעיף ג', ומקור ההלכה בגמרא נידה סז: אמר רב הונא אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בשלישי בשבת שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במצאי שבת, אשה חופפת באחד בשבת וטובלת ברביעי בשבת שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במצאי יום טוב שחל להיות אחר השבת, אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במצאי שני ימים טובים של ראש השנה שחל להיות אחר השבת.

ורב חסדא אמר כולהו אמרינן, שכן לא אמרינן, היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר.

ורב יימר אמר אפילו שכן נמי אמרינן לבר מאשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת דלמצאי שני ימים טובים של ראש השנה שלאחר השבת ליתא דאפשר דחופפת בלילה וטובלת בלילה.

דרש מרימר הלכתא כרב חסדא וכדמתרין רב יימר.

כלומר, בשניהם להחמיר שאם טובלת בחול לא תחפוץ מאתמול וכן אם טובלת לאחר שני ימים טובים של ראש השנה שחל להיות אחר השבת תחפוץ בליל הטבילה.

ושיטת רש"י, אליבא דהרא"ש, בקושי התירו להרחיק חפיפתה מטבילתה, מכל מקום תחוף ביום משום שמהומה לביתה, פירוש ממהרת לביתה ולא תעשה את ההכנות כהוגן. וכתבו התוספות שלרש"י טוב לה יותר לחוף ביום, והטור כתב שלרש"י אינה יכולה לחוף בלילה אלא מתוך הדחק. ולענין טבילה במצאי שבת לרש"י תחוף בלילה ולשיטת הטור ברש"י מנהג יפה הוא שתחוף גם בערב שבת ביום. ולענין טבילה בליל שבת לרש"י פשוט שתחוף ביום שישי משך היום. והתוספות כתבו בדעת רש"י שאם חל ליל טבילתה במוצאי שבת והוא יום טוב ודאי תחוף ביום שישי ואפילו אם חל ליל טבילתה לאחר שני ימים טובים שלאחר השבת. ולדעת הרא"ש ברש"י במקרים אלו שצריכה לחוף בשישי ולטבול אחר השבת מוטב שתדחה טבילתה ותסמוך חפיפה לטבילה.

השאלות פסק בשיטתו שצריכה לחוף בלילה סמוך לטבילתה ובארו התוספות והרא"ש ומרדכי שאפילו אליבא דהשאלות אם החלה מבעוד יום ושוהה עם החפיפה עד הלילה וטובלת מותר הדבר.

ולענין ליל טבילה במצאי שבת דעת השאלות שתחוף במצאי שבת, ואם חל ליל הטבילה בליל שבת בזה כותב השאלות שהיות ואי אפשר, מותר לה לחוף ביום שישי, ואפילו אם חלו שני ימים טובים ביום חמישי ושישי תחוף ביום רביעי ותטבול בליל שבת.

עד כאן שיטת רש"י והשאלות, ולדעת הרמב"ם הלכה כשאלות שתחוף בלילה ותטבול מיד, ורק בשעת דחק וחולי מותרת להרחיק החפיפה מן הטבילה ומה שנקטה הגמרא מצאי שבת לדוגמא נקטינהו.

מרון השו"ע פסק כהשאלות שתחוף בלילה אולם גם חשש לדעת רש"י שמא מתוך שתמהר האשה לא תחפוף כראוי ולכן כתב בשעיף ג' שתתחיל לחוף ביום ותמשיך עד הלילה ואז תטבול.

ואם חל ליל טבילתה בליל שבת כתב מרון השו"ע בסעיף ה' דתחוף ביום והוא לכול"ע.

וכשחל ליל הטבילה במצאי שבת פסק מרון השו"ע שתחפוף בליל מוצאי שבת, ואם חל ליל טבילתה במצאי שבת וא"א לה לחפוף משום שחל אז יום טוב פסק מרון השו"ע שלכול"ע תחוף ביום שישי ביום ותטבול למוצאי שבת.

מה הדין כשיש בין החפיפה והעיון לטבילה יותר מיום. וכשחל ליל טבילה בליל שבת או מוצ'ש

ז

אם חל ליל טבילתה במוצאי שבת, חופפת בליל מוצאי שבת וטובלת מיד. ואם חל ליל טבילתה בליל שבת, חופפת ביום וטובלת בשקיעת החמה, ותשמר עצמה מלהתעסק בדברים שיכולים לגרום לחציצה שיהי לא יכולה לחזור ולחפף במקוה.

{וראה מה שכתבנו בפרק י"ג סעיפים ז' ח'.

ח

חל ליל טבילתה במוצאי שבת, והוא יום טוב שאי אפשר לחוף אז, תחוף ביום שישי, וכן אם חלו שני ימים טובים ביום חמישי ושישי, וחל ליל טבילתה בליל שבת, תחוף ביום רביעי בשבת, ותקשר שערוותיה שלא יתבלבלו, ובשעת טבילה תעין ותבדק היטב כל גופה ושערות ראשה שלא יהא דבר חוצץ, ותדיח בית הסתרים במים חמים, וכן תחצץ שניה בטוב בשעת הטבילה, שלא ישארו פרווין ולא בשור ולא עצם.

ט

גם בימי החל אם חפפה ועינה בעצמה ביום אחד וטבלה בליל יום אחר עלתה לה טבילה.

אם מסבֵּה כָּל שֶׁהיא שְׁהתָה בֵּין חֲפִיפָה לְטַבִּילָה וְנִתְעַסְקָה בְּדַבְרִים הַגּוֹרְמִים חֲצִיצָה, צְרִיכָה לְבַדֵּק עֲצָמָה לְפָנֶי שְׁתַּטְבֵּל, שְׁמָא דְבַק בָּהּ דְּבַר מֵהַדְּבָרִים הַחוּצָאִים.

פרק ט"ז – הטבילה וברכתה

כיצד תברך

א

לְאַחַר שְׁרַחֲצָה בְּמֵי מַיִם וְסָרְקָה שְׁעָרָה וְעֵינָהּ בְּגוּפָהּ לְרֵאוֹת שְׂאִין עָלֶיהָ חוּצָא, תִּכְיֵן עֲצָמָה לְבָרֵךְ עַל הַטַּבִּילָה, וְזֹאת עַל יְדֵי שְׁתַּלְבֵּשׁ חֲלוּק עַל גּוּפָהּ, תִּשְׁטֹף יְדֵיהָ בְּמֵי וְתִנְגַּבֵּם לְאַחַר שְׁנִינְגָה בְּמִקּוּמוֹת הַמְּכֻסִּים, וְתִכְסֶּה רַאשָׁהּ בְּכִסּוּי רֹאשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִזְכָּר שֵׁם שְׁמַיִם בְּלֹא כִסּוּי רֹאשׁ, וְתִבְרַךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַטַּבִּילָה", וְלְאַחַר מִכּוֹן תִּפְגֵּס לְחֹדֶר שְׁבוּ נִמְצָא הַמְּקוֹנָה, תִּפְשֹׁט הַחֲלוּק וְהַכִּסּוּי וְתַטְבֵּל, וְדַרְךָ זֶה הַמְּבַחֶרֶת בְּיֹתֵר בֵּין לְסַפְרָדִים בֵּין לְאַשְׁכְּנַזִּים.

{שטיפת הידים אינה צריכה לכלי הנטלה ודי בשטיפה מהברז, כיסוי ראש לפני הברכה הוא סברא פשוטה שאם לאיש נאסר להזכיר שם שמים בלא כיסוי ראש, לאשה מהיכן בא ההיתר.

ומה שכתבנו להקדים הברכה לטבילה יש בזה מחלוקת הפוסקים אם מותרת לברך לאחר שתטבול שלדעת רוב הפוסקים הרי זו ברכה לבטלה ומדוע ירא שמים יכניס עצמו למחלוקת ברכה לבטלה ויסתתר אחרי טענה שהוא מנהג כשהמחלוקת נסובת גם על עצם המנהג אם מותר לנהוג בו וכי זה שכרו של מי שמחמיר בספקות דרבנן לכלל אורך הלכות נידה שלבסוף יקנח חומרותיו בלהקל בספק דאורייתא של לא תשא את שם השם לשוא, וראה משמרת הטהרה חלק ב' עמ' תק"ז-תקי"ט שכתב באריכות מופלגת להסביר דעת הפוסקים ראשונים ואחרונים המכריחים לברך תמיד קודם לעשיית הברכה.

מי שנהגה לברך לאחר שטבילה

ב

אֲשֶׁה שְׁנִינְגָה לְבָרֵךְ לְאַחַר שְׁטַבִּילָה, וְכֵן אֲשֶׁה שְׁנִינְגָה לְבָרֵךְ לְאַחַר שְׁהַדְלִיקָה גֵרוֹת שְׁפֹתַי יֵשׁ לָהּ לְבַטֵּל מִנְהַגָּה זֶה, וְאִינָה צְרִיכָה הַתְּבַרֵת נְדָרִים עַל כָּף, וְתִבְרַךְ תָּמִיד לְפָנֶי שְׁעוֹשָׂה אֶת הַמְּצוּהָ.

היכן תברך

ג

אֲשֶׁה שְׁמִי בְּרַכָּתְךָ לְפָנַי הַטְּבִילָה בְּמִקְוֵה לֹא תִּבְרַךְ בְּמִקְוֵה שְׁנִמְצָאִים בּוֹ מֵיִם חַמִּים, שְׂיִישׁ לְמִקְוֵה זֶה דִּין שֶׁל בֵּית הַמֶּרְחָץ שְׂאִסּוֹר לְהִזְכִּיר בּוֹ שֵׁם שְׁמַיִם, אֲלֵא תַעֲמֹד בְּחֶדֶר חִיצוֹנִי יוֹתֵר וּתִבְרַךְ.

{גמרא שבת י. "הנכנס לבית המרחץ..." ומרן הכסף משנה (בהלכות קריאת שמע פרק ג' הלכה ג') כתב "כתב רבינו מנוח ואיכא דאמרי דכיון דאיסור המרחץ מפני שעומדים שם ערומים הוא הדין למקואות שטובלות בהן הנשים... אבל המקואות הללו שהמים שלהם צוננים ליכא בהו זוהמא ומותר" וכן המאירי (בשבת י.) ורשב"א בתשובה (חלק ז' סימן תי"ח) וכן בספר המאורות (ברכות כו.) וספר אוהל מועד (כ"ד עמ' ב') והגאון מהרח"א גאגין שם. ומה שכתב מרן השו"ע בסימן ר' שתברך בעודה במים פשוט הוא שמדבר במקואות של זמנו שהיו של מים צוננים.}

כלה אינה מברכת שהחינו

ד

כָּלָה הַטּוֹבֵלֶת בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה אֵינָה מְבָרַכֶת שֶׁחֲחִינוּ, כִּי לְרֹב הַפּוֹסְקִים הִיא בְּרַכָּה לְבַטְלָה.

אלו נשים מברכות על הטבילה ואלו לא מברכות

ה

הַטּוֹבֵלֶת בְּשֵׁל פְתָם שְׂרָאָתָה בְּלֹא הַרְגָּשָׁה מְבָרַכֶת עַל הַטְּבִילָה שֶׁזוֹ גְזֵרַת חֲכָמִים הִיא שְׂיִטְמָא הַפְתָּם.

ו

אם הורה החכם על מראה שֶׁהֲרָאָתָה לוֹ הָאֲשֶׁה שֶׁהוּא טְמֵא מְסַפֵּק, לֹא תִּבְרַךְ עַל טְבִילָה זוֹ.

ז

יֹלְדֵת שֶׁטְבָּלָה וְנִטְהָרָה וְאַחַר כֵּן בְּזִמְנֵי יָמֵי דָם טְהוֹרָתָהּ, לֹא תִּבְרַךְ עַל הַטְּבִילָה, שֶׁהִיא גְזֵרַת הַגְּאוֹנִים וְאִין אָנוּ רְשָׁאִים לְבָרַךְ עַל דְּבַר שְׁנִיתְקוֹן לְאַחַר חֲתִימַת הַגְּמָרָא.

ח

כָּלָה בְּתוּלָה שֶׁטּוֹבֵלֶת לְאַחַר בְּעֵילַת מִצְוֵה מְבָרַכֶת עַל הַטְּבִילָה, וְזֶה כְּשֶׁרָאָתָה דָם בְּתוּלִים, אֲבָל אִם לֹא רָאָתָה דָם כָּלָל לֹא תִּבְרַךְ עַל הַטְּבִילָה, כִּי כָּל הַחַיִּיב שֶׁלָּה לְטַבֵּל נֹבֵעַ מִן הַסֶּפֶק שְׂמָא רָאָתָה טַפַּת דָם וְחִפְּהוּ שְׂכַבְתָּ זָרַע.

ט

אם טְבִילָה בְּלֹא שׁוּם כְּוִנָּה מִיַּחַדָּת עֲלֵתָהּ לָהּ טְבִילָה, שְׁלַחְלָכָה אִין הַטְבִּילָה צְרִיכָה כְּוִנָּה.
{ראה מה שכתבנו בפרק י"ד סעיף נ"ח.}

כמה טבילות טובלות

י

כְּמָה פְּעָמִים צְרִיכָה לְטַבֵּל בְּזֶה אַחַר זֶה, יֵשׁ בְּזֶה כְּמָה מְנַהֲגִים, וְלַהֲלָכָה אִם טְבִילָה פְּעַם אַחַת בְּלִבְד נְטִיחָה וְדַאי וְלִכְתֻּמָּה, וְרַק שְׁתַּקְפִּיד שְׁיִכְנָסוּ שְׁעָרוֹתֶיהָ כִּלְכֵן בְּתוֹךְ מֵי הַמְקוּוֹה.

{בתוספתא (סוף פרק ה' דמקואות) שנינו "הקופץ לתוך המקוה הרי זה מגונה, הטובל פעמיים במקוה הרי זה מגונה, האומר לחברו כבוש ידך עלי במקוה הרי זה מגונה" וכן פסק הרמב"ם בהלכות מקוואות פרק א' הלכה ט' ומבואר הטעם בכסף משנה שם מפני שנראה כמיקר. וראה במשמרת הטהרה חלק ב' עמ' תקמ"ה-תקמ"ז.}

הנהגה לטובלת

יא

הַעוֹלָה מְטַבֵּילָתָהּ תִּנְהַר וְתִשְׁתַּדֵּל לְפָגַע בְּחִבְרָתָהּ וְלִנְגֹעַ בָּהּ קִדְּם שְׁיִפְגְּעוּ בָּהּ בְּעֵלֵי חַיִּים טְמֵאִים אוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת אוֹ עִם הָאָרֶץ שְׁאִינוּ שׁוֹמְרֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת, וְאִם קָרָה שְׁהִיָּה אֶחָד מֵאלוֹ הַדְּבָר הָרָאוּשׁוֹן שְׁרָאָתָה בְּצִיאָתָה מִמֵּי הַמְקוּוֹה, טוֹב שְׁתַּחֲזֵר וְתִטְבֵּל בְּלֹא בְּרָכָה, וְהַעוֹלָה מִן הַמְקוּוֹה רוֹאָה אֶת הַבְּלִיָּת וְנוֹגֵעַת בָּהּ, וְאֶפְלוֹ אוֹתָהּ בְּלִיָּת בְּזַמַּן נִדְתָּהּ, שׁוֹב אֵינָה צְרִיכָה לְחוּשׁ אִם תִּרְאָה אַחַר כֵּן אֶחָד מִשְׁאָר הַדְּבָרִים.

{בספר הרוקח (סימן שי"ז עמ' ר"ב) וכן בשערי דורא (סימן כ"ג דף פ"ב ע"א) כתבו אשה שטבלה ופגע בה כלב או חמור תחזור וטבול כדי שלא יהיה לה בן מכוער הדומה לכלב, או בן טפש כלבב החמור, או עם הארץ וכו'... ולכן אמרו בגמ' ברכות כ. שרבי יוחנן היה יושב בשערי טבילה כדי שיפגעו בו בנות ישראל כשיוצאות מן הטבילה וזרעם יהיו דומים לו. וכו'... ראה במשמרת הטהרה חלק ב' עמ' תקמ"ט-תקנ"ב.}

רחיצה לאחר המקוה

יב

אֲשֶׁה שְׂרוּצָה לְרַחֵץ עֲצָמָה לְאַחַר הַמְקוּוֹה, הַרְשׁוּת בְּיָדָהּ, כִּי מֵה שְׁגָזְרוּ חֲכָמִים בְּדָבָר הוּא לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה, וּבְנוֹת אֲשֶׁכְּנָז נִהְגוּ לְהַחְמִיר, אֲלָא שְׁגָם הֵן, אִם מְאֹד נַחוּץ לָהּ הַדְּבָר מֵאִיָּה סָבָה שְׁהִיא יֵשׁ לָהּ רְשׁוּת לְרַחֵץ, שְׁהִירֵי הַמְנַהֵג לְאַסֵּר אֵינּוּ אֲלָא חֲמָרָא בְּעֵלְמָא, וְרַב פּוֹסְקֵי אֲשֶׁכְּנָז שְׁפָתָבוּ בְּזֶה הוֹרוּ לְהַתִּיר.

פרק י"ז – הלכות מקוה

אין טהרה מטומאת נידה אלא טבילה במקוה

א

אין הנדה עולה מטמאתה עד שתטבל כל גופה בבת אחת במי מקוה או מעין שיש בהם ארבעים סאה, ושענדה אמה על אמה על רום שלש אמות במרבע באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע, ואם הוא רחב יותר ופחות ארץ כשר אם יכולה לכסות בהן כל גופה בבת אחת.

{גמרא חגיגה יא. "תניא "ורחץ במים" במי מקוה "את כל בשרו" מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלוש אמות, ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה", ובגמרא פסחים יז: "רביעית דחזי להטביל ביה מחטין וצינורות".

ובתורת כהנים פרשת שמיני "אילו אמר מקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מלא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחילה יהיה טהור, תלמוד לומר מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים, אי מה מעין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא תלמוד לומר אך מעיין, מעיין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה".

במשנה מקוואות פרק א' משנה ז' "למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין, למעלה מהן מעיין שמימיו מועטים ורבו עליו מים שאובין שווה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא".

שיטת הרמב"ם והראב"ד שמעיין מטהר אדם בכל שהוא, ולשיטת הרא"ש והרשב"א גם במעיין צריך ארבעים סאה לטבילת אדם וכתב הר"ן שבאיסור כרת יש לחוש לדבריהם וכך פסק מרן השו"ע סימן ר"א סעיף א'. ולענין טהרת כלים במעיין לכול"ע סגי בכל שהוא.

מה דין טבילה בים

ב

דין הים פדין המעין שמיטהר בארבעים סאה אפלו הם זוחלין, לכן הטובל אפלו בתוך גל גדול שיש בו ארבעים סאה ונפל על האדם עלתה לו טבילה.

{כך פסק מרן השו"ע בסימן ר"א סעיף ה', ושורש ההלכה במשנה מקוואות פ"ה ומשניות פרה פ"ח "כל הימים כמקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר הים הגדול כמקוה, ולא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה, רבי יוסי אומר כל הימים מטהרים בזוחלין ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת" והלכה כרבי יוסי. לשיטת רש"י ור"ש כל הימים והים הגדול יש להם דין מעיין ומטהרין בזוחלין אבל פסולים לזבים, מצורעים ומי חטאת. ולדעת הרמב"ם אם מי הים הם

באשבורן דינים כמעין, ולכול"ע מי ים זוחלים מטהרים את כל הטמאים חוץ מזב ומצורע וכן פסק מרן השו"ע כמ"ש לעיל.}

דין מים שאובים

ג

אַרְבָּעִים סָאָה שְׁאֵמְרוּ צָרִיךְ שְׁלֹא יִהְיוּ שְׁאוּבִים, שְׁאֵם הֵם שְׁאוּבִים פְּסוּלִים.

{תורת כהנים פרשת שמיני "אילו אמר מקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מלא בכתיפו ועשה מקוה לכתחילה יהיה טהור תלמוד לומר מעיין, מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים" וכן בגמרא ב"ק סז. וב"ב סו: "שאני שאיבה דמדרבנן היא" ונחלקו הראשונים אם פיסול שאובה הוא מהתורה או מדרבנן, לדעת ר"י, רמב"ם רשב"א וגאונים פסול שאובה הוא מדרבנן ומן התורה אפילו כולו שאוב כשר גזירא דלמא אטי לאטבולי בכלי שזה ודאי אסור מהתורה דבעינן בור דומיא דמעין שיהא בקרקע. ושיטת רש"י, רשב"ם, ר"ת, ר"ש, וראב"ד והרא"ש כולו שאוב פסול מהתורה ומה שמקוה נפסל מדרבנן הוא ע"י שלושה לוגין מים שאובים, ור"ת והר"ן כתבו לחלק שאם היו הג' לוגין בתחילה הוי פיסול מדאורייתא ואם נפלו רק לבסוף הוי פיסול מדרבנן והראב"ד גם חילק וכתב שאם מילא בכתף הוי פיסול דאורייתא אבל שאובין בלא תפיסת יד אדם הוי פסול מדרבנן, והר"ש כתב שאם נשאבו בכלים המקבלים טומאה פסול המקוה מדאורייתא אם בכלים שאינם מקבלים טומאה, כגון כלי גללים או כלי אבנים ואדמה אינו פסול אלא מדרבנן. ומרן השו"ע פסק כגאונים, רמב"ם רשב"א ור"י שמקוה שאוב פסול מדרבנן ורמ"א כתב כדעת רש"י, רא"ש ור"ת שפסול מהתורה וראה הליכות עולם חלק ה' פרשת שמיני הלכה ב'.}

דיני השקה

ד

בְּכֹל מְקוֹה טְהוֹרָה בְּזַמְנֵנוּ יֵשׁ אוֹצֵר מֵי גִשְׁמִים שְׁאֵלֵיו מְגִיעִים מֵי הַגְּשָׁמִים לְלֹא מִגַּע יַד אָדָם, וְהוּא גָּנוּז שְׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְטַבֵּל בוֹ, וּבִזְמַנֵּי סְבִיבוֹ מְקוֹאוֹת וּמְמִלָּאִים אוֹתָם מִבְּרַזֵּי הַמַּיִם אֲשֶׁר שָׁם, וּמְכַל מְקוֹה פְּסוּל יֵשׁ חֲבוּר הַשְּׂקָה לְאוֹצֵר מֵי הַגְּשָׁמִים הַפְּשׁוּר, וְאַחַר שֶׁהִשְׁקוּ הַמַּיִם הַכְּשָׁרוֹת הַמְּקוֹאוֹת לְטַבִּילָה, בְּאִפְנוֹ זֶה תְּמִיד אֶפְשָׁר לְהַחֲלִיף בְּאוֹתָם מְקוֹאוֹת אֶת הַמַּיִם לְמַיִם נְקִיִּים וְצְלוּלִים לְרוּחַת הַטּוֹבָלִים.

{משנה מקוואות פרק ו' משנה ז' "עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, כעביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן, ספק כשפופרת הנוד ספק שאינה כשפופרת הנוד פסולה מפני שהיא (הטבילה) מן התורה". וכן במשנה ח' ובמשנה ט'. וכן פסק מרן השו"ע בסימן ר"א סעיף נ"ג.}

נתן סאה ונטל סאה

ה

אף על פי שכל הנכנס למקנה מכניס מים שאובים לאוצר מי הגשמים וכשייצא הטובל מהמקנה יוצאים חזרה מים שאובים ומי גשמים לתוך המקנה, אין זה פוסל את אוצר מי הגשמים היות והיו בו מתחלה ארבעים סאה מים פשרים ויותר.

{ יבמות פב: "תנן מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ונתן סאה ונטל סאה כשר, ואמר רבי יהודה בר שילא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן עד רובו "וכתבו רש", תוספות והרא"ש ועוד ראשונים שעד רובו הוא בהוסיף למקוה מי פירות, אבל אם הוסיף מים שאובים עד עולם כשר ואין זה פוסל את המקוה וכך פסק מרן השו"ע בסיומן ר"א סעיף כ"ד, ואף על פי שכתבו רמב"ם והראב"ד שגם במים שאובים הוא עד רובו כתב הבית יוסף שגזרו בו משום מראית העין שיהיה נראה כאלו ניטלו מן המקוה המים הכשרים שהיו בו, ויש לומר שכאן במקוואות שלנו שאין האוצר נראה כלל לטובלים במקוה, יודו גם הרמב"ם והראב"ד בנתן סאה ונטל סאה יותר מחציו של האוצר מי גשמים יהיה כשר היות ולא ניכר הדבר לעין כלל. }

טבילה במי מעיין

ו

מי מעיין מטהרין אף בזוחליו, פלומר אף כשהם זורמים, מי גשמים אין מטהרין אלא באשברון, פלומר מקוה, שהמים מכנסים ועומדים במקום אחד.

טבילה בנהרות

ז

נהרות ונחלים שמימיהם באים ממעינות, מטהרים בזוחלים, ואם מימיהם באים ממי גשמים או הפשרת שלגים, הרי הם מטהרים באשברון, ואם מימיהם מערבים מי גשמים ומי מעינות, הולכים אחר הרב, אם רב המים מי גשמים אין הנהר מטהר אלא כשיזורים בו אשברון, ואם רב המים ממעינות מטהרים מי הנהר אפלו כשהם זוחלים, פלומר זורמים והולכים.

{ כ"כ מרן השו"ע ר"א סעיף ב' והוא עפ"י גמרא בכורות נה: "תניא, רבי מאיר אומר יובל שמו וכו' ולמה נקרא שמו פרת שמימיו פרים ורבים מסייע ליה לשמואל וכו' ופליגא דרב וכו' אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוה ביומי ניסן וכו' ופליגה דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים מטהרים בזוחליו אלא פרת ביומי תשרי". }

שיטת ר"ת, ר"ש, תה"ד סמ"ג וסמ"ק כשמואל הראשון כיוון דברייתא מסייעה ליה ומותר לטבול בנהרות כל השנה.

ושיטת מהרי"ו ובנימין זאב דבכל מקום שאין בו מקוה סומכים על שיטת ר"ת וטובלים בנהר וכך פסק רמ"א.

וכתבו הר"ן ועוד הרבה ראשונים שלרבינו תם מותר לטבול בנהרות תמיד ואפילו כשמתרבים הרבה מאוד ממה שהיו וזה מסיבה שבריו הגשמים מתרבים מי המעינות בכפליים. וחילק הר"ן בדעת ר"ת בין נהרות מכזבים לשאינם מכזבים שהמכזבים ליכא למימר בהם דמברכי מגופייהו.

שיטת הרי"ף, הרמב"ם, הרא"ש, מהר"ם מרוטנבורג, רמב"ן, ר"ח ור"י שהלכה כאידך שמואל שלהלכה מחמיר שמואל גזירא משום חרדלית של גשמים שהיא כולה מי גשמים ואם נתיר לטבול בנהרות יבואו להתיר גם במי חרדלית.

ובספר דרכי משה סעיף קטן ז' כתב שלכול"ע איסור טבילה בנהרות אינו אלא מדרבנן.

ועוד נחלקו הראשונים איך יטבול בנהר בזמן שרבו הנוטפים על הזוחלים לדעת הראב"ד אם התרחב אפיקו של הנהר לא יטבול במקום שנוסף היות ונעשה ממי הגשמים שנוספו, אלא אם כן יעצור שם את זרימת המים לעשות מקוה, ולדעת הרמב"ם אין חילוק ואם רבו הנוטפים על הזוחלין בכל מקום בנהר שטובל צריך לעשות אשבורן משום שאז דין הנהר כדין המקוה בלבד וכך פסק מרן השו"ע.

ולענין אם רבו הזוחלין, כלומר מי המעין, על הנוטפין שהם מי הגשמים או הפשרת השלגים נחלקו ראשונים, הר"ן פסק שיש לנהר דין מעיין לטהר בזוחלין גם במקום שהתרחב עקב ריבוי המים, ולדעת המהרי"ק מה שנוסף ברוחב הנהר עקב ריבוי המים יש לו דין מקוה לטהר באשבורן ושאר מקום הנהר כמו שהיה עד עכשיו מטהר גם בזוחלין. ואם מי גשמים ומי מעיין שווים בשיעורם ב"ד בדעת הראב"ד כתב שדין הנהר כמעיין, ושי"ך בדעת הראב"ד כתב שדבר זה צ"ע.

המשך) דיני השקה

ח

לְאַחַר שְׁנֵתְעָרַב הַמְקוֹה הַפְּסוּל עִם הַכֶּשֶׁר עַל יְדֵי הַשְּׂקָה אֶפְלוּ רָגַע אֶחָד וְהִכְשִׁיר לְטַבֵּילָה, וְנִשְׂאָר לְעוֹלָם בְּהַכְשִׁירוֹ, אֶפְלוּ נִסְתָּם נִקְבַּ הַהַשְּׂקָה אַחַר כֵּן, וְרָאָה סְעִיף ד' לְעֵיל בְּפֶרֶק זֶה.

ט

כְּשֶׁבָא לְהַכְשִׁיר מְקוֹה שֶׁפְּסוּל מִהַתּוֹרָה, אוּ כְּשֶׁרוּצָה לְהַשְׂיֵק שְׁנֵי מְקוֹאוֹת שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ פְּחוֹת מֵאַרְבָּעִים סָאָה וַיִּתְחַבְּרוּ שְׁנֵיהֶם לְמְקוֹה כֶּשֶׁר, צְרִיכָה הַהַשְּׂקָה לְהִיּוֹת עַל יְדֵי נִקְבַּ רָחֵב כְּשֶׁפּוֹפְרֵת הַנָּאֵד, שֶׁהוּא נִקְבַּ שֶׁאֵפְשָׁר לְהַפֵּךְ בּוֹ שְׁתֵּי הָאֲצָבָעוֹת הַנִּנְקְרָאוֹת אֲצָבָע וְאַמָּה בְּרוּחַ.

י

אם מכשירים מקוה שאוב שפסולו מדרבנן על ידי השקתו למקוה כשיר, מספיקה השקה אפלו פחות השערה.

כ"פ מרן השו"ע בסעיף נ"ג בשם הרשב"א מטעם שבפיסול מדרבנן הקלו, ופיסול דאורייתא נכשר בהשקה בשעור של כשפופרת הנאד מקורו במשנה מקואות פרק ו' משנה ז' וכך פסק הרא"ש בפסקיו. ומה שכתבנו שאם נכשר המקוה על ידי השקה אפילו נסתם אחר כך הנקב נשאר המקוה בהכשרו, אם יש בו שעור ארבעים סאה מים, כך פסק מרן השו"ע בסימן ר"א סעיף נ"ב וכך כתבו הרא"ש והטור ושלא כדעת רי"ו שכתב שהכשר נשאר בהכשרו רק כל עוד הוא מושק לכשר מעיקרו.}

כיצד מנקזים את המים למקוה

יא

כְּשֶׁרוֹצִים לַעֲשׂוֹת אוֹצֵר מִי גִשְׁמִים יֵשׁ לְהִזְרִים אֶת מֵי הַגִּשְׁמִים עַל גְּבִי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה, כְּגוֹן בִּימֹת הַחֲרָף כְּשֶׁיִּזְרְדִים גִּשְׁמִים עַל גַּג הַמְּקוֹה מְנַקְזִים אוֹתָם עַל יְדֵי צְנוּרוֹת שֶׁאֵינָם מְקַבְּלִים טְמֵאָה אֶל תוֹךְ אוֹצֵר הַמַּיִם.

יב

אם נקוז מי הגשמים נעשה על ידי צנור המקבל טמאה, אם ירדו המים מחוץ למקוה ויזרמו אל המקוה על גבי דבר שאינו מקבל טמאה, כגון מלט, יצן, אבן וכדומה, יהיה המקוה כשר.

{דין הויתו ע"י טהרה, משנה פרה פרק ו' משנה ד' "נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית, פסולים, עלי קנים ועלי אגוזים, כשרים, זה הכלל דבר שהוא מקבל טומאה פסול, דבר שאינו מקבל טומאה כשר".}

ובגמרא זבחים כה: "מנא הני מילי דאמר ר"י משום ריב"א אמר קרא אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור, הוייתן ע"י טהרה תהא".

ובמשנה מקואות פרק ה' משנה ה' "הזוחלין כמעייין והנוטפין כמקוה וכו' ונוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה, יורד וטובל דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו" והלכה כרבי יוסי.

שיטת הרמב"ם בזה הוא שלא נאמרה הויתו בטהרה אלא לטהרת זב ומצורע ומי חטאת שנאמר בהם מים חיים. שיטת הרא"ש דבעינן הויתו ע"י טהרה גם לשאר טמאים ואין קפידה אלא בדבר המקבל טומאה מדאורייתא ולכן בצינור של מתכת אע"פ שאין לו בית קיבול אין מזחילין בו, שפשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה מהתורה, ואם נעשה הצינור ע"מ לקובעו בקרקע ואח"כ קבעו וחברו לקרקע הרי הוא ראוי להעביר עליו מים למקוה היות ואינו מקבל טומאה וכתב הרשב"א דהוא הדין מחובר לדבר המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה.}

יג

כֹּל זֶה בַּעֲוֹשֵׁה מְקוֹה מִמֵּי גִשְׁמִים, אֲבָל הָעוֹשֵׂה מְקוֹה בְּהַמְשִׁכָּת מִי מַעְיָן, מִתֵּר אֶפְלוֹ עַל יְדֵי דָּבָר הַמְּקַבֵּל טְמֵאָה.

{כך פסק מרן השו"ע בסתם כהרא"ש, וביש אומרים כתב ויש מי שאינו מחלק בכך והוא בשם הרשב"א, ורמב"ן.}

המשכת שאובים

יד

מה שצמחנו בסעיף ג' שמוקנה מים שאובים פסול, הוא דוקא כשהיו רב מי המוקנה שאובים, אבל אם יותר מעשרים סאה מים הראשונים היו פשרים, ושאר המוקנה השלם על ידי כן שנגררו המים השאובים חוץ למוקנה ונמשכו ויךדו למוקנה על גבי קרקע או שאר דבר שאינו מקבל טמאה הרי המוקנה פשר.

{כך פסק מרן השו"ע בסימן ר"א סעיף מ"ד, ושורש הלכה זו נמצא במשנה מקוואות פרק ד' משנה ד' "מים שאובים ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה, אם רוב מן הכשר, כשר, ואם רוב מן הפסול, פסול, מחצה למחצה פסול, אימתי בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה, היו מקלחים בתוך המים אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה כשרים עד שלא ירדו לתוכו שלושה לוגין מים שאובים כשר ואם לאו פסול".}

ובתוספתא מקוואות פ"ד "ראב"י אומר גג שיש בראשו כ"א סאה וכו'..." ובגמרא תמורה דף יב עמוד א' "תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, מקוה שיש בו כ"א סאה של מי גשמים ממלא בכתף, י"ט סאה ופותרן למקוה והן טהורין שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה וכו'..." כי אתא רבי אמר רבי יוחנן שאובה שהמשיכה כולה טהורה" וכן במשנה מקוואות פרק ב' משנה ז' "המניח קנקנים וכו'..." לדעת הרי"ף, ה"ש אפילו כל הארבעים סאה שאובין שנמשכו למקוה המקוה כשר וזה כרבי יוחנן מגמרא תמורה לעיל.

וכן כדעת רבי יהושע במקוואות פרק ב' משנה ז' דשאובה שהמשיכה כולה כשירה.

ולדעת רב אחא משבחה והרמב"ם והראב"ד והרשב"א יהיה המקוה כשר בתנאי שרובו מים הכשרים להיות קודמים לשאובים וכך פסק מרן השו"ע ורמ"א שם. הראב"ד כתב שכל זה הוא דוקא בהמשיך את המים בכוונה אבל אם המשיכם בלא כוונה מועילה ההמשכה אפילו כל המקוה עשויה ממים שאובים שהמשיכום בזה האופן וכך פסק גם כן הש"ך.

ובענין כמה הוא רוב כשרים, הנה כתב רש"י וכן דקדק הרשב"ץ שצריך היה עשרים ואחד סאה, ולדעת הרמב"ם מספיק עשרים סאה ומשהו וכן פסק מרן בשולחן ערוך סימן ר"א סעיף מ"ד.}

טז

שעור המשכה זה אינו פחות משלשה טפחים.

{כך פסק מרן השו"ע בסעיף מ"ה והוא עפ"י שיטת ר"י, והגהות הסמ"ק, ריב"ש ועוד שהיות ופחות משלושה טפחים נחשב כלבוד לא תהיה ההמשכה פחות משעור זה. ולדעת הרשב"א ורשב"ץ שעור ההמשכה הוא כל שהוא.}

אין המִשְׁכָּה זו מוֹעֵלֶת אֶלָּא עַל גְּבִי קִרְקַע, או צָנוּר שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו שֵׁם כְּלִי בְּתָלוּשׁ, אֲבָל אִם הַמְּשִׁיךְ עַל גְּבִי כְּלִים, אֶפְלוּ כְּלִי גְּלָלִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, לֹא הָיָה הַמְּשִׁכָּה.

{זו לשון הרב יוסף קארו מרן השו"ע בסעיף מ"ו ורמ"א הגיה שם שטוב להחמיר לכתחילה להמשיך את המים על גבי קרקע הראויה לבלוע וכמותו כתב גם כן הש"ך, ומזה בא המנהג להמשיך על גבי מלט.

מרן השו"ע פסק כהראב"ד שכתב שהמשכה זו צריכה להיות על גבי קרקע או על גבי צינור שלא היה עליו שם כלי בתלוש. שיטת הרא"ם והרוקח שאין המשכה מועלת אלא על גבי קרקע הראויה לבלוע והטעם בזה הוא דאז נתבטלו המים אגב הקרקע וכאילו באו מתמצית הקרקע וכך פסק הרמ"א לכתחילה.

כתבו השאלות והרמב"ם שאפשר להמשיך את השאובים למקוה על גבי צינור אף על פי שאינו ראוי לבלוע רק שיהיה מדברים שאינם פוסלים את המקוה.}

מקוה הנעשה משלג וקרח

אין השְׂאִיבָה פּוֹסְלֶת אֶלָּא בְּמִים, וְלֹא בְּשֵׁלֶג וְקֶרֶח, וְלִכֵּן אִם הֵבִיא שֵׁלֶג בְּכִלֵי וְעָשָׂה מִקְוֵה הָרִי זֶה מִקְוֵה כְּשׁוֹר, וּבְטְבִילַת נְדָה יֵשׁ לְהַחְמִיר שֶׁתְּטַבֵּל רַק לְאַחַר שֶׁיִּפְשֵׁר הַשֵּׁלֶג.

{במשנה מקוואות פרק ז' משנה א' "אלו מעלין ולא פוסלין, השלג והברד, והכפור, והגליד, והמלח, והטיט הנרוק, אמר רבי עקיבא היה רבי ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקור והעידו אנשי מידבא משמו שאומר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה, רבי יוחנן בן נורי אומר אבן הברד כמים. כיצד מעלין ולא פוסלין, מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת ונפל מהם סאה לתוכו העלהו, נמצאו מעלין ולא פוסלין". תוספתא "עִיגוּלֵי שֵׁלֶג הַמְּשׁוֹקְעִים בְּבוּר הָרִי אֵלּוּ מַעְלִין, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר אֵין מַעְלִין, וּמוּדָה רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהוּא מְבִיא טִיט הַנְּרוּק בְּעַרְיָבָה וּמְשִׁיךְ וַיּוֹרֵד וְטוּבֵל" וְכַתֵּב הַרְא"ש שֶׁאֵפִילוּ עֲשֵׂה כֹל הַמְּקוֹה מִשֵּׁלֶג שְׂאוּב הָרִי הוּא כֶּשֶׁר וְכִךְ פֶּסֶק מֶרֶן הַשׁו"ע בְּסֵעִיף ל', וְרַמ"א בַּהֲגָה שֵׁם הוֹסִיף שְׂטוּב לְהַחְמִיר לְכַתְּחִילָה לְטַבּוּל אַחַר שִׁימַס הַשֵּׁלֶג.

שיטת הראב"ד היא שהשלג השאוב יכול רק להשלים את המקוה לשעור ארבעים סאה אבל לא שיהיה כל המקוה עשוי ממנו.

שיטת רבנו זרחיה הלוי שהמשנה מדברת בשלג שאינו שאוב, ואילו השאוב דינו כמים ופוסל את המקוה.

כאמור נפסקה ההלכה בשולחן ערוך כדעת הרא"ש ששלג אע"פ שהוא שאוב כשר לעשית מקוה.

עוד דנו הראשונים בענין זה של טבילה במקוה שלג שלדעת רבנו שמריה מותר לטבול בשלג עצמו כשהוא קפוא היות ויש בו ארבעים סאה וכן פסק מרן השו"ע.

ולדעת רבנו אליעזר ורבנו שמחה המובאים במדכ"י מותר לטבול בשלג דוקא לאחר שהפשיר וכן כתבו גם כן רש"י והראב"ד וכן פסק רמ"א בשו"ע להחמיר לכתחילה.

בדעת הרמב"ם נחלקו הב"י והש"ך שלב"י אפשר לטבול בקפוא ולדעת הש"ך סובר הרמב"ם שיטבול לאחר שיפשיר שלכן כתב הרמב"ם שיש לרסק את השלג ולב"י ריסק משמע שאינו מופשר.

גם בדעת רא"ש נחלקו הב"י והש"ך שלדעת הב"י מתיר הרא"ש טבילה בשלג קפוא ולש"ך ימתין עד שיפשיר השלג.

וכתב הב"י שאע"פ שנראין דברי רבנו שמריה, באיסור דאורייתא יש להחמיר, ומכל מקום לנטילת ידיים לסעודה אם טבל ידיו בשלג כשהוא קפוא יצא ידי חובת הנטילה.}

יח

מְקוֹה שְׁנַעֲשֶׂה עַל יְדֵי קָרַח שְׁקָפָא בְּמִכּוֹנֵת הַקְּפָאָה, וְהוּשֵׁם בְּבוֹר הַמְּקוֹה וְהַפְּשִׁיר, נְחָלְקוּ בּוֹ הָאֲחֵרוֹנִים אִם פָּשֵׁר לְטַבִּילֵת נְדָה, וְלִהְלָכָה הָרִי הוּא פָּשֵׁר, וְעַל הַצַּד הַיִּתְרֵי טוֹב יִפְשֵׁר הַקָּרַח מִחוּץ לַמְּקוֹה כִּי שִׁיבוֹאוּ מִיָּמִיו אֶל תּוֹךְ הַמְּקוֹה בְּהַמְשָׁכָה.

{דיני המשכה כתבנו בבאורים לסעיפים י"ד, ט"ו, ט"ז.

בספר מקוה מים מעמ' קע"ז עד סוף הספר מביא בזה שיטות האחרונים, ויש עוד להוסיף שהיתר מקוה כזה באיסור נידה יש למורה ההוראה לברר אם הוא שעת הדחק ואין מקוה אחר באותו מקום, שאם בקלות אפשר לצאת ידי חובת כל השיטות ודאי שהוא עדיף.}

יט

פְּרָטִי עֲשִׂיתִי מְקוֹה טְהוֹרָה פָּשֵׁר הֵם רַבִּים, וְהִפָּא לְבָנוֹת מְקוֹה טְהוֹרָה, וְדַאי שְׁיִישׁ לוֹ לְהַנְעִץ עִם מוֹרָה הוֹרְאוֹת מְבַהֵק וְהִפָּא לְטְהִיר מְסִיעִין אוֹתוֹ.

פֶּרֶק י"ח – הַלְכוֹת שְׁדוּכִין

מצות עשה לישא אשה

א

מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְשֵׂא אִשָּׁה כִּי לְפָרוֹת וְלִלְבּוֹת.

{גמ' יבמות סג סד, רמב"ם אישות א' הלכה א'. שו"ע אבע"ז סימן א סעיף א'.

במה ואיך מתקדשת האשה

ב

אשה נקנית בכסף, או בשטר, או בביאה. בכסף, על ידי שיתן לה פרוטה או שוה פרוטה בידה ויאמר הרי את מקדשת לי בכסף זה כדת משה וישראל. בשטר, על ידי שכתב בשטר הרי את מקדשת לי בשטר זה כדת משה וישראל ויתן בידה, ואלו קדושי ביאה אסרו חכמים כדי שלא יבואו בנות ישראל לידי פריצות.

ג

את מעשה הקדושין צריכים לראות שני עדים פשרים, ואם לא היו שנים, או שהיה אחד מהם מחלל שבת בפרהסיא, אין כאן קדושין כלל.

באיזה גיל ישא אשה

ד

מצוה על כל אדם שישא אשה כשהוא בן שמונה עשרה עד עשרים שנה, וישתדל כפי יכולתו שלא יעבר גיל עשרים בלא שישא אשה.

יש מבני אשכנז שנהגו להקפיד שלא להשיא בת או בן הצעירים לפני המבגרים מהם, ויש לסמוך על הפוסקים בזה להקל, שלא להקפיד אם כבר מגיע האח או האחות הצעירים לחשש שיעבר עליהם גיל עשרים בלא נשואין, שלקיים דברי חז"ל המפרשים עדיף לנו מאשר להקפיד במנהג שלא מצאנו לו יסוד בראשונים, ולענין הספרדים, לא מצאנו שנהגו בזה.

{כ"כ במשנה אבות סוף פרק ה', הרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות אישות וכתב שם הרב המגיד משנה שבן שמונה עשרה משמע משנכנס לשנת השמונה עשרה. וכן מרן השו"ע באב"ע"ז סימן א' סעיף ג', ולענין המנהג להשיא בדוקא את האחות הגדולה קודם ראה בספר הנישואין כהלכתם, פרק א' סעיף נ"ד והערה קי"ד.}

ה

אם עוסק בתורה וטורח בה, ומתירא לשא אשה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה, מתיר להתאחר אחר גיל עשרים, אולם בתנאי שאין יצרו מתגבר עליו, ולכן בחורי ישיבה בזמן הזה צריכים לעשות את כל ההשתדלות לשא אשה לפני גיל עשרים וימשיכו את המוהם לאחר מכן בכוללים.

{פשוט הוא שלא מצוי בזמן הזה בחורים שיהיו עוסקים וטורחים כל כך בתורה עד שאין יצרם מתגבר עליהם, והוא מחמת כח התורה שנתמעט וכח הפריצות וההפקרות שנתגבר, ואין הכוונה שיצרם מתגבר למעשה עבירה חלילה אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה.

ובחור שאינו לומד בישיבה ודאי הוא שאין לו להקל לדחות נישואיו לאחר שילמד מקצוע, יקנה דירה וכדומה.}

עם מי מותר ועם מי אסור להתחתן

ו

לא ישא אדם ממשפחה שהחזק בה חלי מספן שלש פעמים, כגון שהחזקו שלש פעמים שיבואו בניהם לידי חלי נפילה.

במה מתחייב ובמה זוכה אדם באשתו

ז

הנזשא אשה מתחייב לה בעשרה דברים ומתחייבת היא לו ארבעה דברים, מתחייב הוא לה מזונותיה, כסותה, עונתה, עקר פתבה שהוא מאתים זה לבתולה וימאה זה לאלמנה או לגרושה, לרפואתה אם חלתה, לפדותה אם נשבתה, לקבורתה אם מתה, להיותה יושבת ונדונית מנכסיו לאחר מותו, להיות בנותיה ממנו נזונות מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה, ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשים פתבתה יותר על חלקם בירשה שנים אחיהם.

ומתחייבת היא לו שיהיו מעשה ידיה שתרויח בעבודתה שלו, ומציאה שמצאה שלו, ורוחים שיצאו מנכסיו שלה הרי הם שלו, וכן אם מתה, בעלה יורשה. ולקמן בפרק כ"ד יתבארו דינים אלו בסעיפים כ"ו-ק'.

גמרא יבמות קיא: כתובות מז., רמב"ם הלכות אישות תחילת פרק י"ב, מרן השו"ע אבע"ז סימן ס"ט ודברים אלו חלקם ניתנים לשינוי וחלקם לא והפרטים בהם מרובים ויתבארו לקמן בהמשך הספר ואכמ"ל.

עם מי מותר ועם מי אסור להתחתן (המשך)

ח

לא ישא אדם אשה שיש בה שום פסול, כגון חיש ממזרות, או אסור גרושה או גיורת לכהן וכדומה. כל המשפחות בחזקת פשרות ומתר לשא מהם לכתחלה, ומכל מקום אם ראת שתי משפחות שמתגרות זו בזו תמיד, או משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד, או אדם שהוא עז פנים ביותר ומריבה עם הכל, חוששים להם, שאילו סימני פסלות הם, וכן מי שיש בו אכזריות הרבה ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד חוששים לו שמה גבעוני הוא.

גמרא קידושין עו., וכ"כ ברמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ט הלכה י"ז, ומרן השו"ע אבע"ז סימן ב' סעיף ב'.

ט

להננים, לזוים וישוראלים מתרים לשא זה את זו, אלא שלא ישא ישראל עם הארץ כהנת שאין זוגם עולה יפה, אבל תלמיד חכם שנשא כהנת הרי זה משבח, ולפחות יהיה ישראל הקובע עתים לתורה.

{גמ' פסחים מט, רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה ל"א, ומרן שו"ע אהע"ז סימן ב' סעיף ח'.

,

לעולם ישתדל אדם לשא בת תלמיד חכם, שהיא יודעת מחשיבות התורה ותחנה את בניה להיות תלמידי חכמים, ובזמן הזה מי שהיא שומרת תורה ומצוות וחפצה להנחיל לבניה אהבת תורה ויראת שמים הרי היא בגדר בת תלמיד חכם, ואף על פי שהוריה עמי הארץ.

{גמ' פסחים מט:, וברמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק כ"א הלכה ל"ב, ומרן השו"ע אהע"ז סימן ב' סעיף ו', ומה שאמרנו שבזמן הזה הדבר תלוי במעשה הבחורה עצמה הוא לפי מה שניכר בחוש, שבדור הזה ישנן בעלות תשובה שאע"פ שהוריהן אינם שומרי תורה ומצוות הרי הן מקפידות על חינוך הבנים ומגדלות בניהן לתורה ומצוות ללא דופי, ולעומתן ישנן בנות תלמידי חכמים שלדאבון לב משפחותיהן פרקו עול, וודאי שיצאו מגדר בת ת"ח, אלא מוכרח הוא שבזמננו כל אחת נידונת לענין זה בפני עצמה באשר היא.}

יא

לעולם ישא אדם בתו לתלמיד חכם שצצה זוכה היא, וזוכה הוא שהרי הוא כבנו.

יב

תלמיד חכם לענין זה הוא מי שפחד ללמד תורה בכל עתותיו, בין אם הוא לומד בשיבה, ובין אם הוא בעל מלאכה שפכל עת פנויה המזדמנת לו פותח ספר וחוזר ללמודו.

עכוב נשואין מסבת ממון

יג

מי שמעכב את זוגו או זוג ילדיו בשל ממון הרי הוא טועה מדרך השכל, אלא כל שפן או בת הזוג המצעים טובים האחד בעיני השני ובעלי יראת שמים, יש לקיים את הזוג באמצעים הפספיים הקיימים.

יד

חתן שמסרב לשאת לאשה את משדכתו עד שימלא אביו או אבי הפלה אי אלו תנאים שפממון, לא יצליח, ואין זוגו עולה יפה.

{כך כתב הבית יוסף בשם אורחות חיים והביאם הרמ"א בהגהותיו לשו"ע אבע"ז סימן ב' סעיף א', ואותם רבנים המדריכים את בחורי הישיבה שלומדים אצלם כמה ממון לדרוש מאבי המשודכת לא טוב עושים, ובת כמה באמה וחתן בחמיו לנהוג האחד בשני מנהג אכזריות, שילווח אבי הכלה ממון כדי שיקנה חצי דירה לחתן ואח"כ יכתת רגליו בחו"ל בבזיון, ואע"ג דקימ"ל תליוהו וזבין זביניה זביני ולא נחשב החתן כגוזל ממש את חמיו, מכל מקום אינו ממון של יושר, וצריך עיון מהיכן בא ההיתר להורים להתחייב כ"כ ממון שאין להם, שהרי מה שאמרו חכמים לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם וכן ישיא בתו לתלמיד חכם משמע שהוא עכ"פ מה שיש לו ולא הצריכוהו לחזר על הפתחים בשל כך, ומי יודע איזה ת"ח הוא זה שאינו חס על כבוד אביו וחמיו ומה יצא ממנו.

אלא הדרך הנכונה הוא לחפש חתן אפילו פשוט אלא שיהיה בעל שכל ישר, התמדה בלימוד ומידות טובות. ובחיפוש אחר כלה יש לתת את הדעת על שאיפותיה בחיים האם בראש סדר העדיפויות שלה עומדת השאיפה להקים בית כשר ולגדל דור ישרים מבורך וכל שאר הדברים באים רק לשרת מטרה זו, או ח"ו שפחה כי תירש גבירתה ועיקר שאיפותיה מחוץ לבית והבית והילדים עליה רק לטורח. וכן שתהיה בעלת מידות נוחות לא כעסנית, נוחה לרצות, וכמובן צנועה.

ולכן זוג שדרכם בחיים ברורה להם והם מוצאים חן האחד בעיני השני יעשו כל ההשתדלות למעט בהוצאות הוריהם ולהשתמש רק במה שמוצע להם בעין טובה ולא לגרור את הוריהם לחובות כספיים, ומובטח להם כי לא ימנע השם טוב להולכים בתמים, ומה שנקצב להם מן השמים יקבלו בנחת, ובמידה טובה שמדדו, בה ימדדו להם כשיבואו להשיא ילדיהם.}

מהם ארוסין ומהם הנשואין

טו

הָאָרוּסִין הֵם נְתִינֵת הַטְּבַעַת מִיָּדוֹ לְיָדָהּ מִתַּחַת לְחֶפֶה וְהַבְּרָכָה שְׂמֵבְרָךְ הָרַב הַעוֹרֵךְ אֶת הַקְּדוּשָׁין אַקְב"ו עַל הָעֵרְוֹת וְכוּ'... הַיָּא בְּרַפְתְּ הָאָרוּסִין, וְאֵלּוֹ הַנְּשׂוּאִין הֵם עֲמִידַת הַזּוּג מִתַּחַת הַחֶפֶה וְכִנְיָסְתָם אַחַר כֵּן לְגוֹר בְּבֵיתָם הַמְּשֻׁתָּף, וְהַשְּׂבַע בְּרִכּוֹת שְׂמֵבְרָכִים אַז מִתַּחַת הַחֶפֶה נִקְרְאוֹת בְּרִכּוֹת הַנְּשׂוּאִין.

{מרן השו"ע אבע"ז סימן כ"ו סעיף ד' וסימן ל"ד סעיפים א' - ד', ולענין נישואין ראה במרן השו"ע סימן ס"א וברכות הנישואין בסימן ס"ב, ויוצא שבמעשה הקידושין נעשית הכלה ארוסתו של החתן ואח"כ ע"י החופה נעשית אשתו. ובשנים קדמוניות היו עושים הפסק בין שניהם שתחילה היה החתן מקדש את הכלה, והייתה ארוסתו זו חוזרת לבית אביה, לאחר מכן באה לביתו ומברכים להם ברכות נישואין ונעשית אשתו, ולאחר שנתמעטו הדורות ויצאו תקלות מאחור הנישואין תקנו חכמי הדורות לצרף הארוסין עם הנישואין למעשה אחד מתחת לחופה.}

מסיבת ארוסין

טז

בַּעַת שְׁעוֹרְכִים אָבִי הֶחֱתָן וְאָבִי הַפֶּלֶה הִסְפִּי מָמוֹן שְׂבִינִיָּהֶם, נִהְגוּ בַּעַת הָאֶחָרוֹן לְהַזְמִין אֶת יְדֵי הֶחֱתָן וְיָדוֹת הַפֶּלֶה וְלַעֲשׂוֹת סְעוּדָה וְלִקְרֹא לָזֶה מְסִבַת אַרוּסִין וּמוֹצֵיָאִים עָלֶיהָ מָמוֹן רַב, וְלַדַּעַת כַּמָּה פּוֹסְקִים אֵינָה אֶפְלוּ סְעוּדַת מִצְוָה, וְעַדִּיף לְבַטֵּל מִנְהַג זֶה, שְׂאֵם הַהוֹרִים בַּעֲלֵי אֲמָצְעִים יִתְנוּ כֶּסֶף זֶה לְצַדִּיקָה לְהַצְלִיחַת יְלָדֵיהֶם, וְאֵם חֲסָרֵי אֲמָצְעִים הֵם הֲרִי עַדִּיף שְׂיִשְׁמְרוּ מַעוֹת אֱלוֹ לְטוֹבַת הֶחֱתָן וְהַפֶּלֶה עֲצָמָם לְתַחֲלַת חַיֵּיהֶם הַמְשֻׁתָּפִים, וְיִמְנְעוּ מִרְאֲוֹתָנֹת שְׂאִין בָּהּ כָּל צַרְךָ הַלְכָתִי.

{אין הכוונה לבטלה לגמרי אלא אפשר להזמין בני משפחה קרובים בלבד ולהגיש בפניהם מזונות ודברי מתיקה באופן מכובד וצנוע.

בעת עריכת התנאים נהגו האשכנזים לכותבם בשטר, ואין מנהג כזה אצל הספרדים, גם נהגו האשכנזים בזה עשית קנין וקבלת קנסות או חרמות על ביטול שידוכין ואצל הספרדים אין בזה כל כך קפידות ולא נהגו לקבל על כך חרמות או קנסות, אבל טוב לפצות בכסף או שווה כסף צד שרואה עצמו נפגע מביטול השידוך לאחר שכבר סכמו ביניהם להינשא זו לזה. עוד נהגו בני אשכנז לשבור במעמד זה כלי חרס, כגון צלחת ואין מנהג כזה אצל הספרדים.

כיצד יבחרו את בן ובת זוגם

יז

אָסוּר לְאָדָם לְקַדֵּשׁ אִשָּׁה עַד שְׂיִרְאָנָה תִּחְלָה, שְׂמָא יִרְאָה בָּהּ דְּבַר מְגִנָּה וְתִתְגַּנֵּה בְּעֵינָיו, וְאִמְרָה הַתּוֹרָה "וְאֶהְבֶּתָ לְרַעֲךָ כָּמוֹךָ", וְכֵן אֵין הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בְּעַל כְּרָחָה, וְלֹא יִחַוְלוּ שׁוּם מַעֲשֵׂה קְדוּשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן תִּתֵּן הַפֶּלֶה דַּעְתָּהּ תִּחְלָה וְתִסְפִּים לְהַנְשֵׂא לְאוֹתוֹ חֶתֶן.

{מקור דינים אלו בגמרא קידושין מא. "אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך".

וכן הביא מרן השו"ע באבע"ז סימן ל"ה סעיף א', וכן מה שאמרנו אין האשה מתקדשת שלא לרצונה הוא במרן השו"ע אבע"ז סימן מ"ב סעיף א'.

מדין זה נלמד שצריכים הבחור והבחורה להיות מוצאים חן האחד בעיני השני, שלא יחשוב החתן עצמו שהוא במעלת צדיקים ראשונים ולאחר הנישואין תִּרְאָה אשתו בעיניו שלא בטוב, ומאידך גיסא שלא ידקדק החתן בדקדוקי עניות הדעת על כל פרט ופרט במראה של המשודכת וידחה שידוך טוב בשל איזה פרט חיצוני שולי שלאחר הנישואין כמעט ודאי שלא יתן עליו את הדעת כלל.

וכן הבחורה לא תתפתה להבטחות הבחור שיתחזק בתורה ויראת שמים לאחר החתונה שרוב ככל ההבטחות האלו אינן מגיעות לידי מעשה, ומאידך גיסא תתרצה לנישואין עם הבחור שליבה רוצה בו ולא תתרצה להינשא לחתן עשיר או בעל יחוס חשוב איזה שהוא שליבה זר אליו, וכו' וכו' ואידך זיל גמור.

ויחשבו הבחור והבחורה היטב עם איזה בן-בת זוג הם רוצים לחיות, ולא יעסיקו מוחם במחשבות הבל של מה יאמרו החברים ומה תאמרנה החברות אם אנשא לשידוך זה. }

לענין פגישות השדוכים ואם מותר להסתיד מומים

יח

מִשָּׁךְ זְמַן פְּגִישַׁת שְׂדוּכֵינִי יִהְיֶה בֵּין שְׁעָה לְשְׁעָתַיִם לְפִי הַצֶּרֶךְ וְהָעֲנָן, וְרֵאוי וְנֶכּוֹן לְקַיֵּם אֶת הַפְּגִישוֹת בְּבֵית מִכְרֵי שְׂיָקְצוּ לָשֵׁם כִּי חֶדֶר פְּנוּי וְשָׁקֵט עִם כְּבוֹד קָל מֵאֲשֶׁר לְהַפְגִּישׁ בְּבֵית מְלוֹן אוֹ לְשׁוּטֵט בְּרַחוּבוֹת הָעִיר. וְיֵשׁ לִיחֹס לְפְגִישוֹת אֵלּוּ חֲשִׁיבוֹת מְרַבָּה וְכֹבֵד רֵאשׁ, שֶׁהָרִי זֶה מִמָּשׁ עֶסְקַת חַיִּים וְלְדוֹרוֹת, וְיִזְהָרוּ שְׁלֹא לְהַמְשִׁיךְ אַחֵר דְּמִיּוֹנוֹת אֶלְא לְרֵאוֹת אֶת הַמְצִיאוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיא.

יט

לְאַחַר אַרְבַּע אוֹ חֲמִשׁ פְּגִישוֹת עַל הַמְשָׁדְכִים לְהַחְלִיט אִם רְצוֹנָם לְהַנְשִׂיא אוֹ לְהַפְרֵד, וְאִם בְּרְצוֹנָם לְנָשִׂיא יוֹדִיעוּ זֵאת לְהוֹרֵיהֶם, וְיִבְקֹר הַחֶדֶר בְּבֵית הוֹרֵי הַפֶּלֶה, וְכֵן הַפֶּלֶה יִתְּלֶךְ לְהַפִּיר אֶת הוֹרֵי הַחֶדֶר, וְאִם דַּעַת הַהוֹרִים גַּם הִיא נוֹחָה מִהַשְׂדוּךְ, יִפְגְּשׁוּ הַהוֹרִים וְיַחְלִיטוּ בֵּינֵיהֶם עֲנִינֵי מָמוֹן שֶׁל פְּרִנְסַת וּמַגוּרֵי הַזֵּיג הַצָּעִיר, וְעֲנִינֵי עֲרִיכַת הַחֲתָנָה, וְדַבְּרִים אֵלּוּ צְרִיכִים לְהַעֲשׂוֹת בֵּין הַמְשָׁפְחוֹת, בְּלֹא לְגַרֵם אֱלוֹצִים וְלְחַצִּים כְּסָפִיִּים שֶׁהֵם לְמַעֲלָה מִיְכָלְתוֹ שֶׁל מִיֶּשֶׁהוּ מִהַצְדָּדִים, וְכִמּוֹ שֶׁזְכָּרְנוּ בְּסַעֲיָפִים י"ג וי"ד.

{ מוּמִים שְׁבַסְתֵּר, חוֹלָאִים גּוֹפְנִיִּים וּנְפִשִׁיִּים, חוֹבוֹת כְּסָפִיִּים, גִּיל, בְּעִיּוֹת בִּיכוּלַת הוֹלְדָה, בְּעִיּוֹת בִּיכוּלַת לְקִיּוֹם יַחְסֵי אִישׁוֹת וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא יְדוּעַ כַּחֲשׁוֹב וּמְקַפִּידִים עֲלֵיו בְּנֵי אָדָם בְּשִׂדוּכִים אֲסוּר בְּשׁוּם פְּנִים וְאוֹפֵן לְהַסְתִּיר וּלְגַנוֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וּבְדָבָר שִׁישׁ בּוֹ סֶפֶק יֵשׁ לְהַתִּיעֵץ עִם מוֹרֵה הוֹרָאוֹת מוֹבָהק, וְהוֹלֵךְ בְּתוֹם יֵלֵךְ בְּטַח. }

סעודת הנשואין

כ

סְעוּדַת הַנְּשׂוּאִין הִיא סְעוּדַת מְצוּנָה, וְהִיא תְּמִיד הַיְתָה שְׁעַת הַפֶּשֶׁר לְהַתְרִים אֶת בְּנֵי הַמְשָׁפְחוֹת, הַמְכָרִים וְהַשׁוֹשְׁבֵינִים לְטוֹבַת בְּנֵי הַזֵּיג הַחֶדֶשׁ כְּדֵי שְׂיִתְחִילוּ אֶת חַיֵּיהֶם הַמְשָׁתַפְּסִים בְּצוּרָה הַמְצַלַּחַת יוֹתֵר, וְלִכְּנֹ סְעוּדַת נְשׂוּאִין יֵשׁ לְתַכְנֵן בְּאִפְסוֹן כְּזֶה שֶׁמְכָרַח הוּא שְׂיֵהִי הַהַכְנָסוֹת רַבּוֹת עַל הַהוֹצָאוֹת.

לענין פגישות השדוכים ואם מותר להסתיד מומים (המשך)

כא

בְּנֵי זֵג שֶׁהַשְׂתַּדְּכוּ וְהַחְלִיטוּ לְנָשִׂיא יִשְׁמְרוּ עֲצָמָם מִיַּחוּד, וְשְׁלֹא יִגְעוּ הָאֶחָד בְּשֵׁנֵי אֶפְלוֹ בְּאֶצְבַּע קְטָנָה, וְיִוְדָאֵי שֶׁהַמְקַפִּידִים עַל דְּרָכֵי הַצְּנִיעוּת כְּמוֹ שֶׁמְחַיְבֵת הַהֲלָכָה לְפָנֵי הַחֲתָנָה זֹכִיִּים לְסִיעָתָא דְשִׁמְיָא לְאַחַר הַחֲתָנָה,

ואלו הפורצים גדרות הצניעות בנגיעה וחבוק זה לזו לפני הנשואין יצטרכו חס ושלום לתקן זאת בדרך היסורים לאחר חתונתם. מסבה זו ומסבות אחרות בעת שמסכמים שני הצדדים את עניני החתונה יש לקבוע תאריך נשואין כמה שיותר מקדם, שלשה חדשים, או אפלו פחות למי שיכול, שהמזדרז, מזדרז לדבר מצוה.

כב

יכולים בני הזוג להפגיש עם זו לצרכי ארגון חתונתם או דירתם המשתפת עד ליום החתונה, רק שיקפידו שלא יעברו על אסור יחוד ושללא יפגשו שללא לצרה, ואין אנו חוששים לדם חמוד אם יפגשו גם בשבוע שלפני הנשואין, שהרי חשו לקח חז"ל רק בעת שנתפסה לנשא והחלו להכין צרכי החתונה.

{גם כאן יש להתרחק מראוותנות עד כמה שאפשר וחתונה שמתפרנסים ממנה בעל האולם, והצלם, והקיטרינג, והתזמורת וכו'... והמוזמנים אוכלים ורוקדים ואילו ההורים והחתן והכלה שוקעים בחובות הוא דבר שאין הדעת סובלתו.}

חתן וכלה מעדות שונות איך ינהגו

כג

חתן וכלה שהיא ספרדי ואילו היא אשכנזי או להפך, נגררת הפלה אחר החתן לנהג מנהגים והלכות כמותו, ומפל מקום אם החתן אשכנזי ובעל תשובה שבבית הוריו לא שמרו תורה ומצוות, הרשות בידו לנהג בכל כמנהג הספרדים, זאת היות וארץ ישראל היא אתרא דמרון השלחן ערוה, ולאשכנזים שפאו מאירופה נתנה הרשות לשמר מנהגיהם אבל אינו בגדר חיוב.

ולענין סדור תפלה, גם אשכנזי שחנף בבית הוריו לתורה ומצוות יכול לעבר להתפלל בסדור תפלה נסח ספרדים, ואין בזה משום אל תטש תורת אמה, אלא אדרבא יש בזה משום "ותבחר לשון ערומים", וכן עשה הלכה למעשה האר"י הקדוש שהיה אשכנזי והתפלל בנסח ספרדים מהטעם שאמרנו.

כיצד ינהגו ביום חתונתם

כד

לא נהגו הספרדים שהחתן והכלה מתענים ביום חתונתם, ומנהג אשכנזי שהחתן מתענה ולענין הפלה יש בזה מחלקת במנהג, ומפל מקום גם למנהג אשכנזי אם התענית קשה לחתן ולכלה לא יתענו, או אם באמצע התענית נחלשו ביותר יכולים להפסיק את תעניתם.

{מנהגים אלו מבוארים בספר שובע שמחות של הרה"ג יצחק יוסף בחלק א' עמודים נ' - נ"ז.}

צָרִיכִים הַחֲתָן וְהַכֹּהֵן לְקַדֵּשׁ עַצְמָם בְּיוֹם חֲתֻנָּתָם, לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וּלְקַבֵּל עֲלֵיהֶם בְּלֹא נֶדֶר קַבְלָה טוֹבָה לַעֲתִיד, וְהָיִיתָ שְׂעָקָר הַהֶבְדֵּל שְׁבִין הַצַּדִּיק לְרָשָׁע הוּא בַדְעֵת, צָרִיךְ שֶׁיִּבְרְרוּ הַחֲתָן וְהַכֹּהֵן לַעֲצֹמָם עוֹד בְּטָרָם נִכְנָסוּ אֶל מִתְחַת לַחֲפָה בְּאֵיזָה אַפֵּן הָרִי הֵם עוֹשִׂים רְצוֹן הַשֵּׁם בְּנִשְׂוֹאֵין אֱלוֹ, וְיָמָה עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת כְּדֵי לְקַיֵּם אֶת בְּנִינָם שֶׁיְהִיָּה אֲכֵן בְּנֵן עַדִּי עַד, וְיִבְיֵנוּ שְׁעִבּוֹדֵת הַשֵּׁם שְׁלָהֶם הִיא כְּסֶלֶם הַמָּצָב אֲרָצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשְּׂמִימָה, שְׁמִיחַד גִּיסָא אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּרֹאשׁ הַסֶּלֶם כְּבֵר בַּתְּחִלַּת הַחַיִּים, וּמֵאִידָךְ גִּיסָא צָרִיךְ לִזְהַר שְׁלֹא לְהִגָּר אַחַר הַחֲמִרִיּוֹת וְהַתְּאַוּוֹת, אֲלָא שְׂיִישׁ לְתַכְנֵן בְּיַחַד חַיִּים מְשִׁתְּפִים, לְהִגְדִיר אֶת הַמְּטָרוֹת וּלְהַחְלִיט בְּיַחַד עַל קָצָב הַהֲתַקְדָּמוֹת, וּבְרוּר, שְׂאָם רְצוֹנָם שֶׁל בְּנֵי הַזֵּיג לַעֲשׂוֹת רְצוֹן הַשֵּׁם בְּיַחַד, שְׁכַמְעֵט וְדֹאִי הוּא שֶׁיִּרְאוּ הַצְּלָחָה גְדוֹלָה בְּחַיִּיהֶם, וְאִם תְּהִיָּה מְטָרַת נִשְׂוֹאֵיהֶם סְפוּק צָרְכִים גּוֹפְנִיִים וְנִפְשִׁיִים בְּלִבָּד, וְדֹאִי שֶׁיְהִיוּ נְצָרְכִים לְמָנָה גְדוֹשָׁה שֶׁל רַחֲמֵי שְׂמִים כְּדֵי שֶׁיִּוְכְלוּ לְהַתְמִיד בְּנִשְׂוֹאֵין אֱלוֹ. הַכֹּלָל הָעוֹלָה, הַבָּא לְטַהַר מְסִיעֵין אוֹתוֹ וְלְהַפְּךָ ח"ו לְהַפְּךָ. וְכִמוֹ שְׁפָתוֹב "כִּי מְצֹאֵי מְצָא חַיִּים וַיִּפֶּק רְצוֹן מֵהַשֵּׁם".

פָּרָק י"ט – הַלְכוֹת עֲרִיּוֹת וּמִמְזוֹרוֹת

פָּרָק י"ט – הַלְכוֹת עֲרִיּוֹת וּמִמְזוֹרוֹת

א

רָאָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יִשְׁתַּבַּח שְׂמוֹ, אַחֲרִית דְּבָר מִרְאֵשִׁיתוֹ, וְעוֹד לְפָנָי שְׁבָרָא אֶת זֶה הָעוֹלָם רָאָה כָּל הַדּוֹרוֹת שְׁעֵתִידִים לְהַבְּרָאוֹת עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, וְקָבַע בְּתוֹרָתוֹ הַקָּדוֹשָׁה דְּרַכֵּי חַיִּים לְתַנָּם לְבַנְי אָדָם, שְׁעַל יָדָם יִחְיוּ יַחְדוֹ בְּהַשְׁקָט וּבְבִטְחָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְיִזְכּוּ לַעֲצֹמָם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וּמְשִׁשְׁרָכוּ הָאֲמוֹת דְּרַפָּם, וּבְחֲרוּ לְדַבֵּק בְּעִבּוֹדֵת אֱלִילִים, בְּחַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאַבּוֹתֵינוּ הַקָּדוֹשִׁים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וּבְזָרְעָם אַחֲרֵיהֶם לְתַת לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה הַקָּדוֹשָׁה, וּבְתוֹךְ מְצוּוֹתֶיהָ וְהַלְכוֹתֶיהָ צָוָה "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ד' אֱלֹהֵיכֶם", וּפְרוֹשׁוֹ שֶׁתִּהְיוּ פְרוֹשִׁים מִן הָעֲרִיּוֹת, וּבְפָרְשִׁיּוֹת אַחֲרֵי מוֹת וּקְדוֹשִׁים בְּאֵר הוּא, יִתְבָּרַךְ, מֵה הֵן הָעֲרִיּוֹת שְׂאִסוּר לְאָדָם לְבֹא עֲלֵיהֶן, וְאִם בָּא, הָרִי הוּא חָיָב כָּרַת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, וְאִם הוֹלִיד מִהֵן הָרִי הוֹלִיד מְמַזְר, וְאִם קָדַשׁ אַחַת מִהֵן אֵין הַקָּדוֹשִׁין תּוֹפְסִים כָּלָל, חוּץ מִן הַנִּזְדָּה שְׂאִם הוֹלִיד מִמָּנָה אֵין הוֹלִיד מִמְזָר, וְכֵן אִם קָדַשׁ אוֹתָהּ תּוֹפְסִים הַקָּדוֹשִׁין.

עֲרִיּוֹת שְׂאִסְרַתֵּן תּוֹרָה וְעוֹנָשׁן כְּרַת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין

ב

וְאֵלוֹ הֵן הָעֲרִיּוֹת שְׂאִסְרַתֵּן הַתּוֹרָה וְחַיְבָה עֲלֵיהֶן כָּרַת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין: [א]. אָמוֹ. [ב]. אֲשֶׁת אָבִיו. [ג]. אֲשֶׁת אָחִיו. [ד]. דוֹדָתוֹ, שֶׁהִיא אֲשֶׁת אָחִי אָבִיו מִן הָאָב. [ה]. אַחֲוֹתוֹ. [ו]. בְּתוֹ. [ז]. בְּתַת בְּתוֹ. [ח]. בְּתַת בְּנוֹ. [ט]. בְּתַת אֲשֶׁתוֹ. [י]. בְּתַת בְּתָהּ. [יא]. בְּתַת בְּנָהּ. [יב]. אִם אֲשֶׁתוֹ. [יג]. אִם אִם אֲשֶׁתוֹ. [יד]. אִם אָבִי אֲשֶׁתוֹ. [טו]. אַחֲוֹת אָבִיו. [טז]. אַחֲוֹת אָמוֹ. [יז]. אֲשֶׁת בְּנוֹ. [יח]. אַחֲוֹת אֲשֶׁתוֹ. [יט]. נָדָה. [כ]. אֲשֶׁת אִישׁ. [כא]. זָכָר. [כב]. בְּהִמָּה.

{אשת אביו אסורה עליו גם לאחר שגרשה אביו או מת, אנוסת אביו ומפותת אביו היות ולא קדשה אביו כדת, הרי זו מותרת, וכן אמה מותרת. וכן אשת אביו, בת שיש לה מותרת, ולא חיישין למראית העין שיראה כאלו נושא את אחותו מטעם שיש לדבר זה קול שבת זו מאיש אחר היא, ולא יבואו העולם לטעות. ג. אשת אחיו מותרת רק כיבמה. ה. אחותו אסורה בין אם היא אחותו מן האב או רק מן האם. אם בא אביו על גויה והוליד בת ונתגיירה, מותרת לו, שאינה נחשבת לאחותו, כי בת מן הגויה נחשבת לגויה גמורה ואינה מתיחסת לאביה. מותר אדם באשת בן אחותו וכן מותר באשת בן אחיו, ומותר בבת אחיו ובבת אחותו. יט. הנידה הרי היא אחת מן העריות, ואסורה לכל אדם מחמת נידותה, בין כשהיא פנויה, ובין כשהיא אשת איש שאז נאסרת על בעלה משום נידה ולשאר כל אדם אסורה משום אשת איש ומשום נידה.}

עריות שאסרתן התורה בלאו

ג

ואלו הן העריות שאסרן עלינו הקדוש ברוך הוא בתורתו באסור לאו: [א]. ממזר לבת ישראל. [ב]. ממזרת לבן ישראל. [ג]. גר עמוני או גר מואבי לבת ישראל. [ד]. פצווע דפה וקריות שפכה. [ה]. גרש אשתו ונשאת לאחר, וגרשה השני, אסור לראשון לחזר ולשאת אותה לאשה. [ו]. יבמה לפני שחלץ לה אחי בעלה אסורה לכל אדם. [ז]. גויה לבן ישראל. [ח]. גוי לבת ישראל. [ט]. גרושה לכהן. [י]. זונה, פלומר אשה שנבעלה לגוי או לכל מי שאינו יכול לקדשה, הרי היא אסורה לכהן. [יא]. גיורת אסורה לכהן. [יב]. חללה לכהן. [יג]. מי שזננה אשתו תחתיו אסורה בלאו על הבעל ועל הבעל.

כל אלו העריות אם קדש תופסים בה קדושים וחייבת גט. חוץ מגוי וגויה שאין בהם לא קדושים ולא גרושים כלל.

{[א]. הנולד מממזר או ממזרת הרי הוא ממזר אפילו ההורה השני כשר, ולקמן, מסעיף ו' יתבארו דיני ממזרות. [ג]. אין דין עמוני ומואבי ומצרי נוהג בזממנו, מאחר וכבר בא סנחריב ובלבל את האומות, וכל גר הבא בפנינו הרי הוא פורש מן הרוב שהם כשרים וקימ"ל כל דפריש מרובא פריש. [ז]. אם הוליד הישראל מן הגויה הרי הולד גוי גמור ואינו מתיחס אחר אביו. [ח]. גוי הבא על בת ישראל, הנולד מהם, הרי הוא ישראל גמור ואפילו בא הגוי על אשת איש ונתעברה, הרי הבן ישראל וכשר לבוא בקהל, אלא שאם היא בת נחלקו הראשונים שלרמב"ם כשרה לינשא לכהן, ולדעת הרא"ש פגומה מלינשא לכהן וכך פסק מרן השו"ע באהע"ז סימן ד', אלא שכתבו האחרונים שאם כבר נשאה כהן לא תצא, ולינשא לישראל ולוי כאמור אין שום עיכוב, וראה עוד לקמן סעיף כ' בבאורים ובסעיף כ"ח. [י]. זונה האמורה בתורה שאסורה לכהן, אינה הקדשה שמזומנת למשכב עם מי שיתן לה אתנן, אלא היא אשה שנבעלה לאדם האסור לה ומוזכרים כאן בפרק זה בסעיפים ב', ג', ד'. וראה לקמן פרק כ"א. [יב]. חללה היא אשה האסורה לכהונה כמו גרושה, ואף על פי כן נבעלה לכהן, ואמר הכתוב בויקרא כ"א ט"ו "לא יחלל זרעו בעמיו" ילדיו ממנה חללים ואינם בכלל כהנים ופסולים לעבודת כהונה. וראה לקמן פרק כ"א.}

עדינות האסורות בלאו הבא מכלל עשה

ד

יִשְׁנֶן עוֹד אֶסְוִי עֲרִיּוֹת מִהַתּוֹרָה שֶׁהֵן לְאוּ הַבָּא מִכֻּלֵּי עֲשֵׂה, וְאֵלֵי הֵן: [א]. מִצְרֵי וְאֶדוּמֵי בְּדוֹר רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי שְׁלָהֶם לְאַחַר שְׁנֵתַגְיָרוֹ. [ב]. אִשָּׁה בְּעוֹלָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. [ג]. הַכּוֹנֵס יְבִמְתּוֹ וְנָבֵא הוּא אוֹ אֶחָד מִן הָאֲחִים עַל צָרְתָהּ. [ד]. אִשָּׁה שֶׁקָּנָא לָהּ בְּעֵלָהּ, וְאַחַר כֵּן נִסְתַּרְהָ, אִם בָּא עָלֶיהָ בְּעֵלָהּ עוֹבֵר בְּעֲשֵׂהָ.

{כתב מרן השו"ע באבע"ז סימן קע"ח סעיף ב' "כיצד הוא הקינוי, אומר לה בפני שנים אל תסתרי עם איש פלוני, אפילו הוא אביה, או אחיה, או כותי או שחוף, והוא שיהא גדול (יותר מבן תשע), אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני קטן (פחות מבן תשע) או בהמה לא הוי קינוי..."}

שם בסעיפים ז' וכ"ב כתב מרן "אין ראוי לקפוץ ולקנאות בפני עדים תחילה, ואפילו לא יאמר בינו לבינה אל תסתרי עם איש פלוני, דלמא, קימ"ל כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר קינא לה בינו לבינה הוי קינוי".

והגיה שם הרמ"א ואם נסתרה לאחר הקינוי אסורה לו לעולם, אלא אם קינא ימחול מיד, שבעל שמחל על קינויו קודם שנסתרה, קינויו מחול.

למדנו מדברים אלו שמצוה על הבעל לקנות לאשתו ולהדריכה בדרכי הצניעות אלא שיזהר בדיבורו, שלא יפרש אל תסתרי עם פלוני, כדי שלא יגיע ח"ו למצב שאם עברה ונסתרה תהיה ספק אסורה עליו כל ימיהם.}

שניות הן האסורות מדברי סופרים

ה

רבו תינו חכמי הגמרא, במסכת יבמות פרק שני, גדרו גדר לאסורי התורה וגזרו בעוד נשים, ואלו הן הנקראות שניות, שהן שניות לראשונות האסורות מן התורה, והנחשוא אחת מהן תפסו בה קדושים והנולד מהן פשר הוא לבוא בקהל, אף מצוה היא מדברי סופרים שלא ישאנה, כאמור, ואלו הן: [א]. אם אמו. [ב]. אם אביו. [ג]. אם אבי אמו. [ד]. אם אבי אביו. [ה]. אשת אבי אביו. [ו]. אשת אחי אביו מן האם. [ז]. אשת אחי האם בין מן האב ובין מן האם. [ח]. בת בת בנו. [ט]. בת בת בתו. [י]. בת בן בנו. [יא]. בת בן בתו. [יב]. אם בא בזנות על אשה אסור בביתה כל עוד אמה חיה, ואם נשארה לא יוציא, רק שיזהר שלא תבוא האם אל תוף ביתו. [יג]. אם בא בזנות על אשה אסור באמה ואם אמה. [יד]. אשת בן בנו. [טו]. אשת בן בתו. [טז]. אשת בן בת בנו (ב"ש ס"ק י"ז). [יז]. אשת חמיו שאינה חמותו (ירושלמי ור"ת, ולדעת רמב"ן, ריטב"א ומרן השו"ע מותר) [יח]. חמיו אסור באשתו (גר"א).

מי שנשא שניה לעריות קנסו אותה חז"ל שאין לה כתובה, לעשות חזק לדבריהם.

{ביבי"א חלק ח' אהע"ז סימן י"ז כתב להתיר אשת חמיו משום שכך דעת הרמב"ן וריטב"א ושכן פסק מרן השו"ע, והיות ומה שכתב הירושלמי לאסור בזה הוא אינו אלא משום מראית העין שנראה כאילו נושא חמותו, אין אנו חשים בזה למה שכתב מהרי"ט אלגזי להחמיר בעריות אפילו כנגד דעת מרן.}

שלושה סוגי ממזרים האסורים לבוא בקהל

ו

שְׁלֹשָׁה סוּגֵי מַמְזָרִים מְנוּיִם חֻכְּמֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָּה:

[א]. ממזר ודאי מן התנורה, והוא הנולד מבעילת אחת מן העריות הפנויות בסעיף ב', או שאינה נמנית על אחת מן העריות, אבל אביו ממזר או אמו ממזרת, שאם אחד מהם ממזר, כל תולדותיהם פיוצא בהם.

[ב]. ספק ממזר, הוא הנולד מבעילת ממזר פנ"ל, אלא שיש בה ספק, כגון שלא היה הוא הבועל היחידי ולא ידוע ממי נתעברה, או שנולד מספק ממזרת או שאביו ספק ממזר, או שנבעלה ואינה יודעת למי, וחוששים לבעילת ממזר, שהיתה אז במקום שרבים ממזרים או שפא מספק ביאה מאחת מהעריות הפנויות בסעיף ב'.

[ג]. ממזר מדרבנן, הוא ממזר מגזרת חז"ל, כגון שהלך אביו למדינת הים ונודע שמת ונשא את אמו לאדם אחר, ואחר כך בא אביו שאז צריכה גט משניהם, ואף על פי כן אם בא עליה בעלה הראשון לפני שנתן השני גט, אותו ולד ממזר מגזרת חכמים.

[א.] מרן השו"ע סימן ד' סעיף י"ג, ומקור הדין מגמרא יבמות מט. "איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבוא דברי רבי עקיבא, שמעון התימני אומר כל שחייבים עליו כרת בידי שמים והלכה כדבריו... "

[ב.] מרן סימן ד' סעיף י"ד, ועוד בכמה וכמה מקומות. [ג.] מרן השו"ע סימן ד' סעיף ט"ז וכדעת הרמב"ם שקנסו אותה חז"ל על שלא דקדקה לברר אם בעלה הראשון עדין חי ולכן בנה מהשני ממזר ודאי, ובנה מהראשון אם כבר גרש השני ואחר כך בא עליה הראשון הולד כשר ולא קנסו בו, וכל זה אף על פי שאין קידושי וגרושי שני כלום, שאינו חמור ממחזיר גרושתו לאחר שנשאה לאיש אחר, שעובר בלאו ובנו ממנה כשר. וממזר מדרבנן מותר בממזרת מדרבנן ואסור בבת ישראל כשרה, ובממזרת מדאורייתא.

עם מי יכול הממזר להתחתן

ז

ממזר ודאי מתר בממזרת ודאי, וכן מתר בגיורת, אלא שכל תולדותיו יהיו ממזרים כמותו, אם כן פיצד יכשיר את זרעו אחריו, יבוא על השפחה שאז הולד כמותה ומתיחס אחריה ולא אחריו, ואחר כך כשישחרר הולד מהיות עבד, יבוא להיות כגור צדק הפשר לבוא בקהל.

{כך כתב מרן השו"ע באבע"ז סימן ד' סעיפים כ', כ"א, וכתב מרן "לפיכך ממזר נושא לכתחילה שפחה שקבלה עליה מצות וטבלה לשם עבדות, להתיר בניו, שישתחררו, ויהיו מותרים בישראלים".

וכתב הרמב"ם שלא גזרו על ממזר שלא יבוא על השפחה מפני תקנת הולד והביאו הבית שמואל שם בס"ק ל"א.

ואין תקנה זו מועילה לממזרת שהרי כל ילדיה ממזרים.

ומה שכתבנו שממזר וממזרת מותרים לינשא לגרים כ"כ מרן השו"ע באבע"ז סימן ד' סעיף כ"ב והוא מטעם שאסורים הממזרים לבוא בקהל ואין קהל גרים נקרא קהל אלא קהל ישראל בלבד.

אם יבוא ממזר על גויה יהיה הולד גוי ולכשיתגייר יהיה גר צדק כשר שיכול לבוא בקהל, אך לא התירו חכמים תקנה זו לממזר שיבוא על גויה, מה שאין כן לבוא על השפחה, הותר לו דבר זה לכתחילה כדי לטהר זרעו אחריו, וכמו שאמרנו.

עד לכמה זמן יכול הריון להשתהות

ח

אם הָיָה הַבַּעַל פְּרוּשׁ מֵאִשְׁתּוֹ יוֹתֵר מִשְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ וְאַחַר כֵּן יֵלְדָה אִשְׁתּוֹ, הָרִי הַגּוֹלֵד סָפֵק מִמִּזְר, שְׂאֵנֹ חוֹשְׁשִׁים שְׁנַתְעַבְרָה אִמּוֹ מֵאִישׁ אַחֵר, אָבֵל אִם יֵלְדָה עַד לְשְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ, הַגּוֹלֵד כָּשֵׁר.

{כתבו חז"ל בגמרא יבמות פ': שיכול הריון להשתהות עד שנים עשר חודש ולא יותר, ולכן פסק הרמב"ם שאם פרש האיש מאשתו יותר מזה הזמן ואחר כך ילדה, הרי זה ממזר ודאי, ובה"ג פסק שחוששים שמא בא אביו בצניעא ובעל, ולכן במסקנת הדברים פסק מרן השו"ע בסימן ד' סעיף י"ד שהולד ספק ממזר. בהריון עד שנים עשר חודש כתב מרן שהולד כשר ורמ"א הוסיף שזה בתנאי שאין כיעור במעשי האשה ופרשו ח"מ וב"ש את דבריו שבהריון שלמעלה מעשרה חודשים חיישינן ליעור ולא לפני כן, וכך כתב גם כן ערוך השלחן, ולדעת מהר"ם פדואה סי' ל"ג בתשובה וכן הרצ"ה ברלין בתשובה ובשו"ת תפארת צבי סי' ב' אמרינן אשתהויי אשתוי גם במקום כעור עד י"ב חודש. ומובא הכל באורך ביב"א חלק ג' אבע"ז סימן א'.

הזמן הקצר ביותר להריון

ט

אם הָיָה הָאִישׁ פְּרוּשׁ מֵאִשְׁתּוֹ כְּחֹצֵי שָׁנָה וְמַעְלָה, וְלֵאחֵר מִכֵּן נִפְגְּשׁוּ וְחָזְרוּ וּפְרָשׁוּ, וּמַעַט יוֹתֵר מִחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים לֵאחֵר מִכֵּן יֵלְדָה הָאִשָּׁה, אִין הַגּוֹלֵד מִמִּזְר, שְׂאֵפְשֵׁר לְהַרְיֹן תִּקְיִן לְהַמְשִׁיךְ מְעַט יוֹתֵר מִחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים.

{אמר שמואל בגמרא נדה לח. אין אשה יולדת אלא לרע"א יום או לרע"ב יום או לרע"ג יום, כלומר לתשעה חדשים שלמים ולא פחות, ויוצא, שהיולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין, פירוש, חודשים מקוטעים, והביא הבית יוסף שכך פסקו רוב הראשונים, רמב"ם, סמ"ק, רש"י, או"ז בשם רשב"א, ריב"ש, אורחות חיים וכן פסקו המאירי ומרן השו"ע בסימן קנ"ו סעיף ד', וזה שלא כרמב"ן והטור והר"ש בן הרשב"ץ שפסקו שגם יולדת לתשעה יולדת למקוטעין, וכמותם פסק הרמ"א באותו סימן בשם י"א, ועל רמ"א זה נחלקו האחרונים שיי"א שאין כוונת רמ"א לפסוק בזה כמו הר"ש בן הרשב"ץ כנגד כל הראשונים הנ"ל אלא רק להציג דעתו.

אפשרות שניה להריון הוא שבעה חודשים שהסכימו בהם הפוסקים שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין, כלומר, לחמישה חודשים שלמים, ומקצת חודש לפניהם נחשב לחודש, ומקצת לאחריהם גם כן נחשב לחודש נוסף, הרי כאן שבעה חודשים ומתיחס הולד אחר אביו.

בכל אלו הדינים התלויים בחשבון חודשי ההריון, אין לבדיקות הרופאים ולקביעת גיל ההריון שהם קובעים על סמך בדיקות רפואיות כל משקל הלכתי, ואינן לא מעלות ולא מורידות, ואין לנו בזה אלא מה שלמדנו מדברי הפוסקים.

דין אשת איש שודאי מזנה, ודין פרוצה ביותר

גם אם ידוע לנו בנדאות על אשת איש שהיא מזנה תחת בעלה, אין בכך ידיעה זו לעשות את בניה ממזרים, אלא רק חוששים לה עצמה להחשיבה לזונה האסורה לכהן, ואם תתאלמן מבעלה, לכתחלה לא ישאנה כהן, ואם נשארה לא יוציא, ואם היתה פרוצה ביותר חוששים לבניה לכתחלה, אבל אין להחשיבם לא כממזרים ואף לא כספק ממזרים, ואם כבר נשאו ונבאו בקהל, אין להפרישם.

{כך פסק מרן השו"ע אבע"ז סימן ד' סעיף ט"ו, ומקור הדין בגמרא סוטה כז. "תני רב תחליפתא בר מערבא קמיה דרבי אבהו אשה מזנה בניה כשרין, רוב בעילות אחר הבעל, בעי רב עמרם היתה פרוצה ביותר, מהו... תיקו" ופסק הרמ"א בשם מהר"מ פדואה שנאמנת לומר על בניה שהם כשרים. ואם טוענת שאינם מן הבעל לא האמינתה התורה לפסול בניה.

בענין מהו גדר פרוצה ביותר כתב בשו"ת מהר"י ברונא סי' ס"ו שהוא חיבוק ונישוק בפרהסיא, ולדעת רש"י הוא חשש שרוב בעילות אינן מן הבעל, וכתב הסמ"ג שמפקרת עצמה לכל בפרהסיא, וכל זה מורה שהיא גרועה מאשה המזנה בודאי.

ומה שאמרנו שאנו תולים לומר שרוב בעילות אחר הבעל כתב בעל ההפלאה לבאר דברי רב תחליפא שרוב הנבעלות הן מבעליהן ואפילו לא בעל אלא פעם אחת ובודאי נבעלה לזרים יותר משנבעלה לבעלה, אעפ"כ בניה מוחזקים אחר בעלה, וכשרים. וכן הוא בגמרא סוטה כז "ישא אדם בת דומא ואל ישא דומא..." שרוב בעילות אחר הבעל, ופירוש דומא, חשודה.

אין לאם נאמנות לפסול בנה אלא רק להכשירו

אפלו אמרה האשה על בנה שודאי לה שאינו מבעלה אלא מאיש אחר, אינה נאמנת לעשותו ממזר או ספק ממזר, שהרי כל שאפשר לנו לתלות שפא מבעלת הבעל כמבאר בסעיפים ח' ו-ט', תולים, ובנה כשר, שאין לאשת איש נאמנות לפסול את בנה, ומכל מקום, יש לה נאמנות להכשירו, פיצד פגון שהיה בעלה פרוש ומרחק ממנה למעלה משנה, וילדה בו, וטוען בעלה שאינו ממנו, ואלו היא טוענת שנתעברה מגוי, נאמנת, והולד כשר, שהרי אין בעלה יכול להכחישא.

לְעֵנֵן אִשׁתַּי שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִגּוֹי רָאָה לְקַמֵּן סְעִיף כ"ח.

{כך כתב מרן השו"ע סימן ד' סעיף כ"ט, ורמב"ם פרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ט, ובשו"ת יבי"א חלק עשירי סימן ו' באמרה האם או הסבתא שהיתה פעם נשואה בחופה וקידושין ונפרדה בערכאות וחזרה ונשאה בנישואין אזרחיים, אם אין עדים והוכחה לדבריה, אינם כלום, שאינה נאמנת לפסול צאצאיה. ואפילו אם נאמנת לבן כבי תרי והחזיק עצמו כממזר הרי זו חזקה בטעות, ובטלה. וביבי"א חלק עשירי אבע"ז סימן י"ב הביא הרב פוסקים רבים הסוברים שאפילו טוענת האשה שזנתה או יש על כך עדים, אעפ"כ אמרינן רוב בעילות אחר הבעל והולד כשר כך הוא בגמרא סוטה כז. בשם רב תחליפא, ובירושלמי סוטה פרק א' הלכה ז', משפטי שמואל, ח"מ, ב"ש, רמב"ם, תשב"ץ, מהרש"ל, תועפות ראם, בנין עולם, עמודי אש וכן פסקו מרן השו"ע ורמ"א, ובצמח צדק כתב שאם מודה שזנתה, הולד ספק ממזר משום שאנו אומרים רוב בעילות אחר הבעל רק ביצא עליה קול שמזנה, ולא במזנה בודאי, ובזה אין הלכה כמותו.}

באיזה אופן נתנה התורה נאמנות לאב לפסול את בנו

יב

אִשׁתַּי שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִגּוֹי רָאָה לְקַמֵּן סְעִיף כ"ח. וְנִתְעַבְּרָה, אִם אֶפְשָׁרִי הַדָּבָר שֶׁהַעֲבוּר הָיָה מִבְּעֵלָה לְפִי מָה שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסְעִיפִים ח', ט' לְעֵיל, אֶפְלוּ הִיא וּבְעֵלָה טוֹעֲנִים שְׂאִינוּ מִהַבְּעַל, אֵינָם נְאֻמְנִים לְפָסְלוֹ, הִיא אֵינָה נְאֻמְנַת מִשׁוּם שְׂלֵא הֶאֱמִינְתָּה הַתּוֹרָה, וּבְעֵלָה אֵינוּ נְאֻמְן שֶׁהִרִי הֶאֱמִינְתוּ תוֹרָה לֹאמֹר שֶׁבָנוּ הַבְּכוֹר מִמִּזְדָּר וְכָאן טוֹעֵן שְׂאִינוּ בָנוּ כָּלָל, לְכֵן הֵיבֵן כָּשֶׁר לְבוֹא בְּקֶהֱל, וְאִם הִיָּתָה הָאִשָּׁה פְּרוּצָה בְּיֹתֵר וְיִלְדָה בַּת, אָף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁרָה כְּנ"ל, מִפְּל מְקוֹם לְכַתְּחֵלָה לֹא תִנְשָׂא לְכֵהֵן, וְאִם נִשְׂאָת לֹא תִצָּא.

{דעת רוב הפוסקים שנאמן האב לעיד על בנו לענין הכרת בכורה אך אם אינו ענין להכרת בכורה אלא ליוחסין בלבד אינו נאמן להעידו שהוא ממזר וכך כתבו בעל הלכות גדולות ומובא ברא"ש פרק יש נוחלין סימן כ"א ואפילו בפרוצה ביותר, וכך כתב בתשובות מיימוני א"ב סי' ד' בשם בה"ג ור"ת, וכן מאירי, מהריב"ל ספר א' דק"נ והובא בכנה"ג, והב"ש בסוף ס"ק כ' כתב שכך הוא דעת רוב הפוסקים, וכן בחת"ס אבע"ז סי' י"ב, ושו"ת בנין עולם, וכן אפשר לדייק שזו דעת הרמב"ם מתוך שכתב חוששים לבניה ולא כתב ספק ממזרים, לומר שהוא חששא לכתחילה, וכן דעת הגמרא ירושלמית שבכל ענין אמרינן רוב בעילות אחר הבעל ולא יהיו הוריו נאמנים לפוסלו אא"כ היא הכרת בכורה, ומובאים הדברים בשו"ת יביא חלק ג' אבע"ז סימן א'. ומקור נאמנות זו היא בספר דברים כ"א י"ז "כי את הבכור בן השנואה יכיר" ולמדו רבותינו בגמ' בב' קכ"ז: יכירו לאחרים, ונחלקו חכמים על רבי יהודה אם אמורים הדברים גם כאשר מוחזק אותו בן לבכור ועתה אומר אביו שאינו בכור שרבי יהודה אומר שגם בזה נאמן וכך נפסקה הלכה. ולענין יוחסין נחלקו הפוסקים שיש שלמדו שנאמן האב כשאומר על אח קטן שהוא בכור וממילא עי"כ נעשה מי שהוחזק עד עתה להיות בכור, ממזר, ויש אומרים שאינו נאמן לומר על בן אשתו שהוא ממזר אלא דוקא על בנו כך כתבו שלטי גיבורים, וים של שלמה, ובספר המכריע סימן ס"ד, ויש אומרים שנאמן גם על מי שאינו בנו, ולדעת תוספות רי"ד בקידושין עח. נאמן האב דוקא בזמן שאין אשתו סותרת דבריו. וכן יש פוסקים שאם יש לבן בנים אינו נאמן אביו לומר שהוא ממזר ולעשות בני בנו ממזרים וכך פסקו רמב"ם ומרן השו"ע בסימן ד' סעיף כ"ט "... ואם יש בנים לבן אינו נאמן אף על הבן".}

ומכל הנ"ל ומה שכתבנו בבאורים לסעיף י' נפסק להלכה שהבנים כשרים.

טענה היא שהוא בנו וטען הבעל שאינו בנו ודין המזונות

יג

טענה האשה שהוא בנו וטען הבעל שאינו ממנו, אם אפ"ש הדיבר שנתעברה מבעלה, על פי מה שבארנו בסעיפים ח', ט', יתחייב הבעל גם לזון את בנו ואינו יכול לטען שמחמת הספק אין להוציא ממנו ממון, שהרי מתוך שהחזק כבנו, נגרר אחריו גם מה שחיבוהו חכמים לזון את בנו.

{כך כתב ביבי"א ג' אבע"ז א' אות י"א בשם ההפלאה, ושכן כתב ג"כ הרה"ג יוסף שלום אלישיב בפסק דין משנת תשי"ב.}

אפשר לאשה לראות דם גם בחודשי ההריון הראשונים

יד

אשה שנסע בעלה מן הארץ בשעה שהיתה רואה דם וסתה וחדר לאחר פחצי שנה ומצא אשתו בהריון, ולאחר מעט יותר משלשה חודשים ילדה, הרי הולד פשר, שאין בראית דם וסת ראיה שאין האשה בהריון, שהרי מצוי הדיבר שאשה מעפרת רואה דם וסת בחודש וחדשים הראשונים פהרגלה על אף עברה.

{במתניתין נידה ז', ובשו"ע יו"ד קפ"ט ל"ג מובא שאין המעוברת נחשבת למסולקת דמים עד שיוכר עובר וכן מובא בהרבה ראשונים, בה"ג, סמ"ג או"ז ריב"ש ועוד וכן כתב הרדב"ז בתשובה למעשה שטען אדם אחד שאשתו הרתה לזנונים, וכן כתב הנודע ביהודה קמא אבע"ז ס"ט וכן פסק ביבי"א חלק רביעי אבע"ז סימן ב'.}

טוען שאינו יכול להוליד כמעט בודאי ומביא אישור רפואי לכך

טז

אדם הסובל מבעיות פוריות באפ"ן שמגדר על ידי ספרי הרפואה שרק מקרים חריגים במצבו הולידו, אינו נאמן להתפחש ולומר שבניו מאשתו אינם בניו, שאם האשה פשרה אין לחשד בה, אלא תולים הבנים בבעל אפלו על הצד הרחוק.

{כך כתב הריב"ש בתשובה סימן תמ"ז והוסיף שעוד קימ"ל אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר וכן כתב הבית מאיר סימן קנ"ו ס"ס ד' וביבי"א חלק שמיני אבע"ז סימן ד'.}

רוצה לחזור בו מחזקה שהחזיק את בנו ככשר

טז

אָב שֶׁהִחֲזִיק אֶת בְּנוֹ כְּבָנוּ כְּשֶׁר אֵינוֹ נֶאֱמָן אַחַר כֵּן לֹמַר שֶׁהוּא מְמַזֵּר אֶלָּא רַק עַל יְדֵי עֵדִים.

{כך הובא בב"י סימן ד' בשם רבנו ירוחם חלק ד' נתיב כ"ג בשם הרמ"ה, וכך פסק הרמ"א בסימן ד' סעיף כ"ט, וכן הוא בתוס' רי"ד בשם הרי"ף והביאם יבי"א בתשובה הנ"ל וישיב דברי מרן השו"ע עם דברי רמ"א שאינם סותרים, ולהלכה בשו"ת יבי"א צרף מרן הרב עובדיה יוסף את סעיפים ט"ו וט"ז שכאן לדחות תביעת הבעל שבניו אינם שלו.}

נתקדשה בחופה וקידושין ונתגרשה ע"י רב רפורמי ונשאת לאחר

יז

אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁנִּשְׁאָאוּ בְּחֻפָּה וְקִדּוּשֵׁין כְּדַת מִשְׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא אַחַר מִכֵּן נִפְרְדוּ עַל יְדֵי עֲרֻכָּאוֹת, וְהִלְכָה הָאִשָּׁה וְנִשְׁאָה לְאִישׁ אַחֵר, כָּל הַיְלָדִים שֶׁתֵּלַד מִן הַיְשָׁנִי הֵרִי הֵם מְמַזְרִים, מִטַּעַם שֶׁכָּל עוֹד שְׁלֹא קִבְּלָה גִט מִבְּעֻלָּה הִרְאשׁוֹן הֵרִי הִיא אִשְׁתּוֹ, וְיִמָּה שֶׁחִיָּה עָתָה בִּיחַד עִם הַיְשָׁנִי אֵינוֹ אֶלָּא זְנוּת עִם אִשְׁתּוֹ אִישׁ, וְאֶפְלוּ קִדּוּשׁ הַיְשָׁנִי אֵין קִדּוּשׁוֹ כְּלוּם, שֶׁהֵרִי עוֹדְנָה נִשְׁאָה לְרֵאשׁוֹן, וְזֶה בֵּין אִם בְּנֵי הַזֵּג חַיִּים בְּנִפְרָד בְּסִתְמָא, אוֹ שֶׁנִּפְרְדוּ עַל יְדֵי רַב רְפוּרְמִי אוֹ עֲרֻכָּאוֹת אֶפְלוּ עֲבָרוּ שָׁנִים רַבּוֹת מֵאֵז הַפְּרוּד, כָּל עוֹד לֹא קִבְּלָה הָאִשָּׁה גִט מִבְּעֻלָּה הִרְאשׁוֹן, הֵרִי הִיא עֵדִין אִשְׁתּוֹ לְגַמְרִי.

באלו אפשרויות נפסלים קידושים ראשונים

יח

אִם נִפְסְלוּ הַקִּדּוּשֵׁין הִרְאשׁוֹנִים, כְּגוֹן שֶׁנִּמְצָא שֶׁהָיָה אֶחָד מִן הָעֵדִים מְחַלְלֵל שְׁבֵת בְּפְרֻהֲסִיא, אוֹ קְרוֹב מִשְׁפָּחָה שֶׁפָּסוּל לְעֵדוּת, אוֹ שֶׁהָיָה מִקַּח טְעוּת, כְּגוֹן שֶׁנִּבְצַר מִן הָאִישׁ לְשִׁמּוֹשׁ מִחֻמַּת לְקוּי בְּרִיאוּתוֹ וְלֹא הָיָה הַדָּבָר יָדוּעַ לְאִשְׁתּוֹ לְפָנֵי שֶׁנִּשְׁאָה לּוֹ, כָּל אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם גּוֹרְמִים שְׁלֹא חָלוּ קִדּוּשֵׁין הִרְאשׁוֹנִים וּבְנֵיהֶם מִן הַיְשָׁנִי הֵרִי הֵם כְּשֵׁרִים לְבוֹא בְּקֶהֱל.

{הרי הם כשרים לבוא בקהל אם האב והאם כשרים, ובכל אלו הדברים הפוסלים את הקידושין הראשונים, ובכלל בעניני ממזרות, יוחסין, אישות וכד' יש להיעזץ עם בית דין או דיין מוסמך ומובהק דוקא, וכל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין ושאר הלכות שבערוה, אל יהי לו עסק עמהם. וראה שו"ת יבי"א חלק ג' אבע"ז סימן ח', ובחלק ז' סימן ז' ובחלק שמיני סימנים ג' ה' ו' ז' ח' ובחלק תשיעי סימן ב' וסימן ל"ח.}

מה דינם של נישואין בערכאות או נישואין רפורמיים

יט

בְּנֵי זֶגַג שֶׁנִּשְׁאָאוּ בְּנִשְׁוֹאִין רִפּוּרְמִים אוֹ עַל יְדֵי עֲרָכָאוֹת, הָרִי הֵם כְּפָרוּדִים וְעוֹמְדִים, וְאִם נִפְרְדוּ שְׁלֵא עַל יְדֵי מִתְּנָן גִּט אִין בְּכָךְ כְּלוּם וּבְנִיָּה מִבְּעַל שְׁנֵי יְהִיוּ כְּשֵׁרִים, מִכָּל מְקוֹם נִהְיֶה בְּתֵי הַדִּין לְהַצְרִיךְ זֶגַג כְּזֶה גִּט לְחֻמְרָא. {וּאִף לְגַבִּי אִיסוּר עַל מַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ בַּמְּקוֹם הַצּוֹרֵךְ אִין לְהַחֲמִיר, וּמוֹתֶרֶת לְחַזוֹר לְבַעֲלָהּ הַרְאָשׁוֹן אִף שֶׁאֲחֵר שֶׁקְּבֵלָה מִמֶּנּוּ גִּט לְחוּמְרָא וְהַלְכָה וְנִשְׁאָה לְאִישׁ אֲחֵר, וְרָאָה בְּשׁו"ת יֵבֵעַ אוֹמֵר חֶלֶק שִׁישֵׁי סִימָן א', וּבַחֲלֶק שְׁמִינֵי סִימָן י'. }

מזנה בעיר שרובה גויים וטוענת שזנתה רק עם ישראל

כ

אִשָּׁה שֶׁנִּשְׁאָה בְּחֻפָּה וְקִדּוּשִׁין בְּחוּץ לְאֶרֶץ, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן נִפְרְדָה מִבְּעַלָּהּ שְׁלֵא עַל יְדֵי מִתְּנָן גִּט, וְהַלְכָה וְנִשְׁאָה לְאָדָם שְׁנֵי בְּעֲרָכָאוֹת וְיָלְדָה בֵּן, יֵשׁ לְהַכְשִׁיר בֵּן זֶה לְבֹאֵר בְּקָהֶל. מִטַּעַם שֶׁאֲנוּ מַחְזִיקִים אִשָּׁה זֹאת כְּרִשְׁעָה, שֶׁהָרִי חִיָּה עִם אָדָם שְׁנֵי בְּלֵא שֶׁתִּקְבֵּל גִּט מִן הָרִאשׁוֹן, וְהָיִיתָ וְהִיא בְּעִיר שְׁרֵבָה גוֹיִים אֲנוּ תוֹלִים לֹאֲמַר שֶׁכְּמוֹ שֶׁנִּבְעֵלָה לְבֵן הַזֶּה הַשְּׁנֵי שְׁלֵא כִּךְ גַּם נִבְעֵלָה לְגוֹי, וְאִפְלוּ הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה טוֹעֲנִים שֶׁהֵבֵן הוּא מִשְׁנִיָּהֶם וְאִינָה חֲשׂוּדָה לְהַבְעֵל לְגוֹי, אִף עַל פִּי כֵן הֵבֵן כְּשֵׁר.

{וְלֹא אֲמַרִּין רֹב בַּעֲלֹת אֲחֵר הַבַּעַל אֵלָּא בְּבַעַל כֶּשֶׁר שֶׁנִּשְׁאָה כַּדָּת מִשֶּׁה וּיִשְׂרָאֵל וְאִילוּ זֶה חֵי עֵימָה בְּזִנּוּת אִשָּׁת אִישׁ, וּפְסָקוֹ חֲכָמֵי יְרוּשָׁלַיִם מִהַדוֹר הַקּוֹדֵם שֶׁאֲנוּ תוֹלִים בְּזֶה שֶׁנִּבְעֵלָה לְגוֹי, וְכֵן כָּתַב הַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן שֶׁהָיִיתָ וְאִכָּא תְּרֵי רֹבִי, רֹב גוֹיִים בְּעִיר וְרֹב סֵיעַת עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים, אֲנוּ תוֹלִים לֹאֲמַר שֶׁנִּבְעֵלָה וְנִתְעַבְרָה מִגוֹי. וְאוֹתָם גְּאוֹנֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁכָּתְבוּ לְתוֹלֵת שֶׁנִּתְעַבְרָה מִגוֹי הֵם רַבִּי יַעֲקֹב שְׁאוּל אֶלִישֶׁר, רַבִּי רַחֲמִים יוֹסֵף פְּרַנְקוֹ וְהַרְבַּ שֶׁמ"ח גְּאוֹנֵי אֵלָּא שֶׁכָּתְבוּ לְצַרְף לְזֶה עוֹד סָפֵק וּבַמְּקוֹם תְּרֵי רֹבִי כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ כֵּן שֶׁרֹב עִיר וְרֹב סֵיעַת גוֹיִים אִין צָרִיךְ לְסָפֵק נוֹסֵף. וְדַבְּרֵי רַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן הֵם בְּשׁו"ת עֵין יִצְחָק חֶלֶק אַבְע"ז סִימָן ז' אוֹת י"א שֶׁכָּתַב דְּהִיכָא דְּאִכָּא תְּרֵי רֹבִי שֶׁל נוֹכְרִים, שֶׁרֹב הָעִיר נוֹכְרִים וְכֵן רֹב הָעוֹבְרִים וְשׁוֹבִים נוֹכְרִים, אִפִּילוּ כִּשְׁאִין לְפָנֵינוּ טַעֲנַת בְּרִי לְהַכְשִׁיר אֶת הַוּלָד יֵשׁ לְהַתִּירוֹ לְכַתְחִילָה לִּישׁא כִּשְׁיַגְדֵל, וְכֵן פְּסָקוֹ מִרֵן הַרְבַּ עוֹבְדֵיהָ יוֹסֵף בְּשׁו"ת יְבִי"א חֶלֶק תְּשִׁיעֵי סִימָנִים ד', ה', ו', וְמִי שֶׁהָיָה רַבָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם הַגֵּר"ש מִשָּׁאשׁ זצ"ל בְּשׁו"ת שֶׁמֶשׁ וּמִגֵּן ח"ג אַבְע"ז סִי' ו'.

וְאִם הִיא בַּת וְכֹבֵר נִתְקַשְׁרָה לְכַהֵן וּבְרִצוֹנָה לִישָׁא לוֹ אִם יֵשׁ קוֹשֵׁי בַּהֲפָרְדָּתָם בְּדִיעַבְדַּ מִתִּירִים אוֹתָהּ לִישָׁא לוֹ, וּמוֹבָא זֶה בִּיב"א חֶלֶק תְּשִׁיעֵי סִימָן ה' בְּשֵׁם הַרְבַּ הַגָּאוֹן רַפָּאֵל מֵאִיר פִּנְזִיל זְצוּק"ל מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁ רַבֵּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. }

מזנה בעיד שרובה גויים בלא טענה

כא

אִשׁת אִישׁ הַנִּמְצָאת בְּמָקוֹם שָׂרְבוּ גוֹיִים וּבְיַד שְׁנַתְעַבְרָה שְׁלֹא מִבְּעֵלָה עַל פִּי מֶה שֶׁבְּאַרְנוּ בְּסַעֲפִים ח' ו-ט', או שֶׁבְּעֵלָה אֵינוֹ מוֹלִיד בְּיַד אִי, אֶף עַל פִּי כֵן יֵשׁ לְהַכְשִׁיר אֶת הַוֹלֵד מִטַּעַם שָׂרְבַת הַמְּצוּיִים אֲצֵלָה בְּעִיר שָׂרְבָה גוֹיִים הוּא רַב פְּשָׁרִים לְעִנְיָן זֶה, וְאַפְלוּ לֹא נִבְדְּקָה הָאֵם.

{ש"ת עט סופר בשם מהרי"ט הביא שאם היא במקום שרובו גויים הוי ליה רוב כשרים אצלה והולד כשר אפילו באשת איש, וכך נראה דעת רמ"א בספרו דרכי משה בסימן ד' ס"ק ז' בשם מהרי"ו להכשיר משום ספק ספיקא שמא התגרשה לפני שנתעברה ואת"ל אחרי שנתעברה התגרשה שמא מגוי נתעברה. לעומת זאת דעת הריטב"א ואור זרוע שרוב המצויים אצלה הם ישראל, אולם בשו"ת אבני צדק, בנין עולם, מגיד משנה ובית מאיר נתבאר שכנגד ההנחה שרוב מצויים אצלה ישראל יש הנחה שרוב הפרוצים בעריות הם עכו"ם, ואפילו שאנו יכולים לעשות ספק ספיקא לחומרא, כגון בנשאת כדת ונתגרשה שלא כדת ונשאת בנישואין אזרחיים לאיש אחר ספק ראשון שמא לא זנתה תחת בעלה השני וספק שני את"ל כן זנתה, שמא היה ישראל, אף על פי כן אין אנו עושים בזה ס"ס לחומרא והוא כדברי הבית מאיר אבע"ז ד' כ"ו שאפילו לדעת הרשב"א שספק דאורייתא לחומרא מן התורה, מכל מקום בממזר כתבה התורה ממזר ודאי לא יבוא בקהל הא ספק ממזר מותר מן התורה, ואינו אסור אלא מדרבנן ובספק אחד נותר, ולכן כל ס"ס לחומרא לא מחמירין ביה שהינו בכלל איסור דרבנן בלבד, שהתורה עצמה התירתו לבוא בקהל. וכל זה כמ"ש גאוני ירושלים שבראשם הראשון לציון דאז היש"א ברכה שאפילו לא נחשדה בלזנות תחת השני תלינן שנתעברה מגוי שהרי חיה עם השני באיסור, ואינו בעלה שנאמר רוב בעילות אחר הבעל. והובא כל זאת בשו"ת יבי"א חלק עשירי סימנים ה' ו' ז' וכן פסק הגר"ש משאש זצ"ל באותה תשובה.}

תוקף בדיקת הרקמות לענין קביעת אבהות

כב

לְהַלְכָה, אֵין בְּלַח בְּדִיקַת רְקָמוֹת הַנַּעֲשִׂית עַל יְדֵי לְקִיחַת דְּגִימַת דָּם לְסַתֵּר חֻזְקַת רַב בְּעֵילוֹת אַחַר הַבַּעַל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדְּגִימָה מְרָאָה שְׂאֵין הַבַּעַל אָבִיו שֶׁל הַיְלֹוד, לְהַלְכָה הוּא אָבִיו וְחָיִב בְּמִזְוֹנוֹתָיו.

{כך פסק מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יביע אומר חלק עשירי סימן י"ב שלאסור אדם לבוא בקהל הצריכו חכמים עדות רוב וחזקה דוקא ולפי כללי הפסיקה כמו שאנו מקובלים מרבותינו הפוסקים, ואפילו אם רמת הדיוק של הבדיקה גבוהה אין בכוחה לסתור את ההכשר שיצא מדברי הפוסקים.}

פנויה שנתעברה ואינה יודעת ממי, מה דין הולד

כג

פְּנוּיָה שֶׁהֵיטָה בְּמָקוֹם שְׂרָבָם גּוֹיִים, וְנִבְעְלָה, וְאִינָה יוֹדַעַת לְמִי, לֹא חוֹשֵׁשִׁים שֶׁנִּבְעְלָה לְמַמְזָר וְהוֹלָד כְּשֶׁר לְבוֹא בְּקָהֶל.

{כתב הרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה י"א "פנויה שנתעברה מזנות, ואמרו לה מהו העובר הזה או הילוד הזה, אם אמרה לישראל נבעלתי ובן כשר הוא, הרי זו נאמנת והבן כשר, ואע"פ שרוב העיר שזינתה בה פסולים, ואם לא נבדקה האם עד שמתה או שהיתה אילמת או שוטה הרי זה הילוד ספק ממזר, וכן אם אמרה לפלוני ממזר נבעלתי, ואפילו אותו פלוני מודה שהוא ממנו הרי זה כילוד ספק ממזר, כשם שזינתה עם זה שהודה לה כך זינתה עם אחר, וזה הוא הנקרא שתוקי, שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו בודאי". וכך גם פסק מרן השו"ע באב"ע ז' סימן ד' סעיף כ"ו, והב"ש הצריך תרי רובי.

דרך נוספת לדון מעשה כזה מובא לקמן בסעיף כז, שנכשר הולד על ידי ספק ספיקא שמא נתעברה מגוי ואת"ל מישראל שמא היה זה ישראל כשר.}

כד

פְּנוּיָה שֶׁהֵיטָה בְּמָקוֹם שְׂרָבָם מַמְזָרִים, וְנִבְעְלָה, וְטוֹעֵנֶת שֶׁנִּבְעְלָה לְגוֹי אוֹ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא כְּשֶׁר, נֶאֱמָנֶת, וְהוֹלָד כְּשֶׁר לְבוֹא בְּקָהֶל.

כה

אם הֵיטָה בְּמָקוֹם שְׂרָבָו מַמְזָרִים וְאִינָה יוֹדַעַת לְמִי נִבְעְלָה, אִם לְכֶשֶׁר אוֹ לְפָסוּל, הֲרִי הוֹלָד סָפֵק מַמְזָר, וְכֵן אִם טוֹעֵנֶת שֶׁנִּבְעְלָה לְמַמְזָר וְגַם הוּא מוֹדֶה בְּכֶן, וְשִׁנְיָהֶם טוֹעֵנִים שֶׁהוֹלָד הוּא בְּנֵם, הֲרִי הוּא סָפֵק מַמְזָר, שְׂאֵנוּ תוֹלִים לוֹמְרֵם כְּשֶׁם שֶׁזִּנְתָה עִם זֶה כֶּן זִנְתָה עִם אֲחֵר.

כו

הֵיטָה הַפְּנוּיָה בְּמָקוֹם שְׂרָבָו יִשְׂרָאֵלִים כְּשָׂרִים, וְנִבְעְלָה, וְאִינָה יוֹדַעַת לְמִי, הֲרִי הוֹלָד כְּשֶׁר לְבוֹא בְּקָהֶל, שְׁלֹא הֲצָרִיכוּ תַרְיָ רַבִּי אֶלָּא לְגַבֵּי אִשָּׁה לְהַכְשִׁירָה לְנִשְׂאָ לְכַהֵן, אֲבָל לְגַבֵּי הוֹלָד הַעֲמִידוֹ הַדָּבָר עַל דִּין תּוֹרָה, וְדִי בְּרַב אֶחָד.

{ראה מה שכתבנו בבאור לסעיף כ"ג, ולהזכיר רוב גויים נחשב לרוב כשרים שהרי גוי הבא על פנויה או אשת איש הולד כשר ולא שייך ממזרות לא בגוי עצמו ולא בולד, וכן רוב ישראלים כשרים שאינם ממזרים הוא רוב כשרים אצלה ואם נתעברה מאחד מהם הולד כשר לבוא בקהל.}

כז

אִין הָאֵם בְּפָנֶינָהּ כְּדִי שֶׁנִּשְׂאָל אוֹתָהּ לְמִי נִבְעְלָה, דָּנִים אֶת הוֹלָד עַל פִּי הָרֵב, שְׂאֵם הָרֵב יִשְׂרָאֵל כְּשָׂרִים אוֹ הָרֵב גּוֹיִים כְּשֶׁר הוֹלָד לְבוֹא בְּקָהֶל.

{כך פסק בנודע ביהודה קמא אבע"ז סי' ז' וכן הרב יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק אבע"ז ז' י"ב ועוד שיש כאן ספק ספיקא, ספק שנתעברה מגוי ואת"ל מישראל שמא מישראל כשר וכן כתבו מהר"י וויל בסימן ע"ז וחתם סופר אבע"ז ס"ס י' דלהכשיר הולד די בספק ספיקא בלי בדיקת האם.}

פנויה או אשת איש שנתעברה מגוי מה דין הולד

כח

כָּבֵד בְּאַרְנוֹ לְעִיל בְּסַעֲיָה ג' אוֹת ח', וּבְסַעֲיָה כ' בְּבִאֲוֹרִים, שְׁעִכּוּ"מ הִבָּא עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל בֵּין נְשִׂוּאָה בֵּין פְּנוּיָה הִבֵּן כְּשֶׁר לְבֹא בְּקֶהֱל, וְאִם הִיא בֵּית הָרִי הִיא פְּגוּמָה לְנִשְׂאָה לְכֹהֵן וְאִם כְּבָר נְשִׂוּאָה, לֹא תִצָּא. וְרָאָה עוֹד לְקַמֵּן פְּרָק כ"א סַעֲיָה כ"ג.

{דעת רוב הפוסקים שתהא הבת כשרה לכהונה גם כן, הרי"ף הסתפק בזה, ולהרמב"ם לדעת מרן הב"י מותרת לכהן ולכן אם נשאת לא תצא. ובשעת דחק ודיעבד יש להתיר אפילו לפני שנשאת והכל בהתייעצות עם מורה הוראה.}

דין האסופי וילדים מאומצים

כט

בְּאַרְנוֹ לְעִיל בְּסַעֲיָפִים כ"ג-כ"ז שֶׁהַשְּׂתוּקִי יְדוּעַ מִי אִמּוֹ, וְשׂוֹתֵק כְּשִׂוּאָלִים אוֹתוֹ מִי אָבִיו, לְכֹן צְרִיכָה אִמּוֹ בְּדִיקָה, וְאִם אָמְרָה לְכִשֶׁר נִבְעַלְתִּי הָרִי הוּא כְּשֶׁר וּמִתָּר לְבֹא בְּקֶהֱל, וְאִם אֵינָה יוֹדַעַת הוֹלְכִים בְּזֶה אַחֵר הָרֵב, שְׂאִם רֵב הַמְצוּיִים שֶׁם לְבֹא עַל אִמּוֹ כְּשֶׁרִים הֵם, כְּלוּמַר יִשְׂרָאֵלִים כְּשֶׁרִים אוֹ גוֹיִים, הָרִי הוֹלֵד כְּשֶׁר וּמִתָּר לְבֹא בְּקֶהֱל.

וְאֵלּוֹ הָאֲסוּפִי אֵינּוּ יוֹדַעַ מִי אָבִיו וּמִי אִמּוֹ וְאֵף עַל פִּי שְׂיִישׁ בּוֹ סַפֵּק סַפֵּקא לְהַקְל, סַפֵּק הוּא גוֹי, וְאִם תִּנְאֵמַר מִיִּשְׂרָאֵל שְׂמָא מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֶׁר, וְאֵף עַל פִּי שְׂנַמְצָא בְּמָקוֹם שְׂרָבָם כְּשֶׁרִים, כְּגוֹן רָבָם יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁרִים אוֹ רָבָם גוֹיִים שְׂלֹא שִׁיךְ בְּהֵם מְמַזְרוֹת, אֵף עַל פִּי כֵן נִדוֹן הָאֲסוּפִי כְּסַפֵּק מְמַזְר וְסַפֵּק גוֹי, וְאִם גִּירוֹהוּ מֵאֲמֻצִּיו הָרִי הוּא רַק בְּגִדְר שֶׁל סַפֵּק מְמַזְר וְאִסוּר לְבֹא בְּקֶהֱל, בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁנְּמַצָּא שְׂהַשְׁלֵךְ לְמִיתָה, אֲבָל אִם הַשְׁלֵךְ עַל יְדֵי אִמּוֹ בְּאֶפֶן כְּזֶה שְׂנִרְאָה שְׂדָאָה לּוֹ שְׂיִמְצָא וְיִהְיֶה מִי שְׂיִטְפֵּל בּוֹ, מוֹעִיל בּוֹ הַסַּפֵּק סַפֵּקא שְׂזַכְרֵנוּ וְלֹא אַחֵר שְׂגִירוֹהוּ מִתָּר לְבֹא בְּקֶהֱל.

{כך פסק הרב עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר חלק שמיני אבע"ז סימן י"ג בזוג יהודים שאמצו אסופי מבית חולים בחוצה לארץ, ממחלקת היולדות אשר שם וגירוהו בית דין כשהוא קטן, או שיגייר עצמו כשיגדל אם ירצה, וכשיגדל יהיה מותר לבוא בקהל מטעם ספק ספיקא, ומביא הרב בתשובה מחלוקות ראשונים ואחרונים אם מועיל ס"ס להתיר את האסופי לבוא בקהל והעלה בכוחא דהתירא ע"פ רוב הפוסקים}

דין הקראים אם מותרים לבוא בקהל

ל

פת הקראים הם יהודים שיצאו מן השוהר למרד בדברי רבותינו חכמי הגמרא, ונחלקו הפוסקים ראשונים ואחרונים בדינם אם מתירים אנו לקבלם חזרה לכללות ישראל כשהם חוזרים בתשובה או שדינם כפסק ממזרים ואסורים לבוא בקהל. ולהלכה יש מקום רב לקרב את הקראים, שלדעת רב הפוסקים אמנם הגטין שלהם פסולים אך גם קדושין פדת לא היו להם, ולכן קראי הרוצה לשא בת ישראל, אם ילמד היטב את ההלכות הנחוצות לכל יהודי וסדרי התפלות שאנו מחיבים בהם, ויקבל דברי חברות בפני בית דין, יש לקבלו.

{כתב הרדב"ז בתשובה "כללא דמלתא, קידושי הקראים בפני עידיהם אינם קידושין לפי שהם פסולים לעדות, לפיכך אין בהם חשש ממזרות ומותרים לבוא בקהל, וכבר היה מעשה בסוף מחזור רס"ז שקהל גדול מהקראים חזרו לדת האמת על ידי הנגיד רבנו אברהם החסיד ... וקרוב הוא שהיה בנו של הרמב"ם ז"ל..."} וכן התיר רבי יעקב בי רב רבו של מרן השו"ע ומהר"ר שמואל הלוי, וכן המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב סוף סימן ל"ג, וכן בזמננו היה עושה מעשה ומקבלם מי שהיה רבה של ירושלים הרב שלום משאש ז"ל וכן פסק להתיר הרב עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר חלק שמיני אבע"ז סימן יב.

קבלת דברי חברות שכתבנו פרושו שיעמוד בפני בית דין ויאמר שהיה נוהג בחייו כך וכך ועתה הוא שב בתשובה ומקבל עליו לשמוע בקול רבותינו זכרונם לברכה וינהג מעתה כמו שכתוב בשולחן ערוך בדיני שבת, פסח, מועדים וטהרת המשפחה וכן יקבל על עצמו שיחנך בניו לתורה ומצוות כדת משה וישראל בלא פקפוק, ואם ניכר לדיינים שהוא דובר אמת יקבלוהו.

יבמה שנבעלה לזר ונתעברה מה דינו של הולד

לא

יבמה, היא אשה שמת בעלה בלא שהשאיר אחריו בן או בת, אסורה לנשא לאדם אחר, אלא אם בן יחלץ לה אחי בעלה או שייבם אותה וישאנה הוא לאשה, ואם נתעברה זו היבמה מאדם זר לפני שחלץ לה אחי בעלה נחלקו הפוסקים בדבר אותו ולד אם הוא ממזר מדרבנן או לא, והביאם מרן השו"ע להלכה ופסק שאין הולד ממזר.

{מרן השו"ע פסק בסתם כרמב"ם שאינו ממזר ובשם יש אומרים הביא דברי הרא"ש שהוא ממזר מדרבנן. וכן כתב שם מרן השו"ע בסימן קנ"ט סעיף ב' "נשאת לזר, אפילו בשוגג, מוציאה בגט, ואפילו היו לו בנים ממנה, ונאסרה עליו ועל יבמה, ושלושה עשר דרכים שנתבארו בסימן י"ז בה, אלא שאין הולד ממזר, ויש אומרים שהוא ממזר מדרבנן, ויבמה חולץ לה ואחר כך תהיה מותרת לאחרים."}

האתיופים יהודים הם משבט דן

לב

על פי עדות ופסק האחרונים נקבע להלכה שהיהודים הבאים מאתיופיה הם יהודים גמורים מצאצאי שבט דן, ששמחת זה שלא היה מי שילמדם לא ידעו את דיני התורה, ואינם צריכים גיור גם לא לחמרא, ומצוה גדולה לקרבם וללמדם תורה.

{הרדב"ז בשו"ת דברי דוד סימן ה' ובתשובה בחלק ד' סימן רי"ט כתב שהיהודים הבאים מארץ חבש הם משבט דן בלי ספק ומפני שלא היו בימיהם חכמים בעלי קבלה תפסו להם פשטי הכתובים ולכן דינם כתינוק שנשבה בין העכו"ם ומצוה לפדותם ולהחיותם, וכן כתב המהריק"ש בהגהותיו ליוורה דעה סימן קנ"ח, ובסימן רס"ז סעיף י"ד. וכן פסק הרש"ל רבי רפאל מאיר פאניזל זצ"ל וכן פסק מרן הרב עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר חלק תשיעי אבע"ז סימן י"א, לאחר שהביא את המשא ומתן בדברי האחרונים בדין זה.}

הממזר חייב בכל המצוות

לג

ממזר נמול לשמונה ימים, וחיב בכל המצוות ככל בר ישראל ואפלו במצוות פריה ורביה. {כך מבואר במנחת חינוך. אלא שאינו מיבם שהוא אסור בלאו מלבוא בקהל.}

דין הממזרים לעתיד לבוא

לד

כבר אמרו חכמים על הפסוק בקהלת ד' א' "ושבתי אני ואראך את כל העשוקים אשר נעשים תחת השמש, והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם, ומיד עשקיהם כח ואין להם מנחם" שהוא נדרש בשני פנים, האחד הוא מתפרש באלו שבאו על אשת איש והולידו ממזרים, הנה, בעולם הבא הם עשוקים והולכים בלא כח לפני מלאכי חבלה אכזריים בגיהנום ואין להם מנחם, שהרי את הנעשה אין להשיב אם לא בתשובה ראויה פה בעולם הזה. השני מדבר בממזרים עצמם שנולדו מאותן ביאות אסור, והוא להם לאות קלון ולחרפת עולם אף על פי שלא פעלו בעצמם כל און, ולכן אין להם מנחם. ובגמרא קדושין עב: דרש רבי יוסי בן חלפתא את הפסוק ביחזקאל ל"ו כ"ה "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" שלעתיד לבוא, אליהו הנביא בא ומטהרם. ולא יזכר שם ממזרות עוד עליהם, וסיים הפסוק "ומכל גלוליתכם אטהר אתכם". במהרה בימינו, אמן.

פרק כ' – הלכות תקנת רבנו גרשם מאור הגולה באשה שניה

קשר הנשואין בתורה

א

כְּשִׁיבֹא אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לְהִתְחַבֵּר עִם אִשָּׁה בְּקִשְׁרָה שֶׁל אִישׁוֹת, מְכַרְח הוּא שְׂיִהְיֶה קִשְׁרָה זֶה בְּאֶחָד מֵאַרְבָּעָה אֲפָנִים. שְׁנַיִם אֲסוּרִים וְשְׁנַיִם מְתוּרִים, אִם הוּא קִשְׁרָה שֶׁאֲסוּרָתוֹ הִתּוּרָה יִקְרָא בְּשֵׁם עֲרִיּוֹת, וְהֵן הַנְּשִׂים הָאֲסוּרוֹת לְשֵׁא מִהֵן בֵּין בְּאֲסוּר מִיתַת בֵּית דִּין, אוֹ פֶּרֶת, אוֹ בְּלֵאוֹ, אוֹ בְּעֵשֶׂה אוֹ שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת מִדְּבָרֵי סוּפְרִים וְהֵן הַנְּקָרָאוֹת שְׁנִיּוֹת. אוֹ שֶׁהוּא קִשְׁרָה שֶׁל אִישׁוֹת מְזַדְּמָנֶת וְנִקְרָא בִּיאַת זְנוּת וְהוּא הָאֶפֶן הַשְּׁנִי שֶׁאֲסוּרָה הִתּוּרָה.

וְאִם הוּא עַל דֶּרֶךְ שֶׁהִתְנַתּוֹ הִתּוּרָה יִקְרָא בְּשֵׁם נְשׂוּאִין, שֶׁאָדָם מְקַדֵּשׁ עַל יְדֵי חֲפָה וְקַדוּשֵׁין אִשָּׁה, כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְכוּתֵב לָהּ כְּתֻבָּה, אוֹ שֶׁהוּא בְּאֶפֶן הַנְּקָרָא פִּלְגָשׁ הַנְּזַפְּרָת בַּתּוּרָה וּבְנִבְיָאִים וּבְדְבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָה.

וְלֹאֲחֵר שֶׁבְּאַרְנוֹ שְׁנֵי הָאֲפָנִים הָרֵאשׁוֹנִים בְּפֶרֶק י"ט, נְבוֹא לְבֹאֵר בְּפֶרֶק זֶה שְׁנֵי הָאֲפָנִים הָאֲחֵרוֹנִים.

ב

אִף עַל פִּי שֶׁאֲסוּרָה אִשָּׁה אַחַת לְנִשְׂא לְכַמָּה אֲנָשִׁים, וְלַעֲוֹן זְנוּת שֶׁל אִשָּׁת אִישׁ יִחָשֵׁב, מְתוּרָה הָאִישׁ לְשֵׁא כְּמָה נְשִׂים בְּחֲפָה וְקַדוּשֵׁין כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, וּבְלִבְד שְׂיִהְיֶה בִּיכְלָתוֹ לְתַת לְכָל אַחַת מִהֵן מְזוֹנוֹתֶיהָ, וְכַסוּתָהּ, מְדוּר, וְעוֹנֶתָה וְשֶׁאֲרָ תִּנְאֵי כְּתֻבָּתָהּ הַמְּבֹאָרִים בְּפֶרֶק י"ח סְעִיף ז'.

{בגמרא יבמות סה. "רבא אמר נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה...".}

וכן כתב ברמב"ם בהלכות אישות פרק י"ד הלכה ג' "נושא אדם כמה נשים, אפילו מאה, בין בבת אחת בין בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעכב, והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת, ואינו יכול לכוף אותן לשכון בחצר אחת אלא כל אחת ואחת לעצמה". וכן פסק הר"ף, וכך הוא במרן השו"ע אבע"ז סימן א סעיף ט "נושא אדם כמה נשים, והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו, ומכל מקום נתנו חכמים עצה טובה שלא ישא אדם יותר מארבע נשים כדי שיגיע לכל אחת עונה בחודש וכו'...".

שיכול להתנות בממון לפני הנשואין

ג

יכול האיש להתנות עם אשתו לפני שישאנה שלא יתחייב באחד מהדברים שהיא חייב בהם, וכמו כן, יכולה האשה להתנות שלא יזכה הבעל באחד מהדברים שהיא זוכה בהם, שהרי כל תנאי שבממון קיים, וזה חוץ משלש דברים שאין התנאי מועיל בהם, ואלו הם, עונתה, עקר כתבתה, וירשתה. שאם התנה שלא

יִשְׁמַשׁ עִמָּה, אוֹ שְׁלֵא יִכְתֹּב לָהּ עֵקֶר כְּתָבָה שֶׁהִיא מְאֵתִים זֹז לְבַתּוּלָה אוֹ מֵאָה לְבַעֻלָה, אוֹ שְׁלֵא יִירְשֶׁנָּה, אֵין הִתְנָאי מוֹעִיל.

מה שאמרנו שאם התנה עמה שלא ירשנה אין התנאי תופס הוא דוקא שהתנא על כך לפני אירוסין או לאחר הנישואין, אבל אם התנה בין אירוסין לנישואין תופס התנאי. על עונתה לא מועיל תנאי לדעת רוב הפוסקים והוא מטעם שאינו ענין לממון ועל עיקר כתובה גם כן אי אפשר להתנות מטעם שאם לא יכתוב לה עיקר כתובה, אפילו ברצונה, יהיו בעילותיו כבעילות זנות, ועל ירושתה אינו יכול להתנות מטעם שירושתה מדרבנן ועשו חכמים חיזוק לדבריהם. מרן השו"ע כתב דינים אלו באבע"ז סוף סימן ס"ט וכתב שם הח"מ ס"ק י"ב על סילוק מירושתה שנעשה דוקא בין אירוסין לנישואין שהוא מטעם שלפני אירוסין אין לו שייכות בה, ולאחר נישואין לא יכול להסתלק ממה שהקנו לו חכמים, שעשו חכמים חיזוק לדבריהם, ולכן יכול לסלק עצמו מירושתה רק בזמן שבין אירוסין לנישואין שאז יש לו שייכות בה קצת. {

חרם דרבנו גרשום, תקנת הקהלות

ד

לפני כְּאַלְף שָׁנָה קִבְּלוּ עַל עֲצָמָם קְהֵלוֹת צָרְפֶּת וְאַשְׁפֵּנֶז בְּחָרֵם תַּקְנוֹת רַבּוֹת וּבִינְיָהוּן שְׁתֵּי תַקְנוֹת לְעִנְיָן אִישׁוּת, הָאֶחָת, שְׁלֵא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה נּוֹסֶפֶת עַל אִשְׁתּוֹ, וְהַשְׁנִית, שְׁלֵא יִגְרֹשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ בְּעַל כְּרֻחָהּ וּבְגִגּוֹד לְרֻצוֹנָה, וְנִקְרְאוּ תַקְנוֹת אֵלּוּ בְּשֵׁם חָרֵם דְּרַבְּנֵינוּ גְרָשׁוּם, וְנִקְבְּעוּ זְמַן לְחֹול עַד סוֹף הָאֶלְף הַחֲמִישִׁי בְּלְבַד, שְׁרָאוּ חֲכָמֵי הַדּוֹר הַהוּא תַקְנוֹת אֵלּוּ כְּצֶרֶךְ הַשְּׁעָה מִכִּפְּהָ טְעָמִים שֶׁנִּפְרַט לְקַמּוֹן.

{מובאים הדברים בספר יוחסין מאמר ה', ובשו"ת מהרש"ל סי' כ"ט כתב שנפטר רבנו גרשום בשנת ד"א ת"ת, ומובא בתשובות מהר"מ מרוטנבורג דפוס פראג סימן תתרכ"ב שבשנת תתק"פ חדשו חכמי הדור את התקנות, ועוד מובאים הדברים במחזור ויטרי סימן תקע"ו ובכלבו סימן קט"ז, ושו"ת מהר"מ מינין סימן ק"ב, ובריטב"א יבמות סד. ונימוקי יוסף שם, ובשו"ת הרשב"א חלק א' סימן תקנ"ז ומהרי"ק שורש ק"א בשמו, ובשו"ת הרא"ש כלל מ"ג סימן ח', ומרדכי קידושין סימן תקכ"ב, ובטור ושולחן ערוך סימן א' סעיף י' כתב מרן "רבנו גרשום החרים על הנושא על אשתו, אבל ביבמה לא החרים וכן בארוסה, ולא פשטה תקנתו בכל המדינות, ולא החרים אלא עד סוף האלף החמישי". והגיה הרמ"א "ומכל מקום בכל מדינות אלו התקנה והמנהג במקומו עומד ואין נושאים שתי נשים, וכופין בחרמות ונידויין מי שעובר ונושא שתי נשים לגרש אחת מהן, ויש אומרים דבזמן הזה אין לכופ מי שעבר חרם רבנו גרשום מאחר שכבר נשלם האלף החמישי, ואין נוהגין כן". }

מדוע נתקנו התקנות

ה

טְעָמָן שֶׁל תַּקְנוֹת אֵלּוּ נִתְבָּאָר בְּדַבְרֵי הָרַאשׁוֹנִים, שֶׁנִּתְקְנוּ עַל מְנַת לְגִדּוֹר בְּפָנֵי הַפְּרִיצִים וְהַהוֹלְלִים הַמְתַעַלְלִים בְּנִשׁוּתֵיהֶם שְׁלֵא כְּרָאוּי, וְכֵן פְּדִי לְמִנְעַ קְטָטָה הַעֲלוּלָה לְפָרִץ בֵּין הַנְּשִׁים, וְהוֹסִיפוּ פּוֹסְקִים אַחֲרוֹנִים טְעָמִים נּוֹסְפִים, וּמֵהֶם, חֲשָׁשׁ הוּא שֶׁחֲשָׁשׁוּ לְאִישׁ שְׁלֵא יוּכַל לְפָרֵס אֶת נַשְׁוֹ, שֶׁהָרִי אָנוּ טְרוּדִים

וְכַעֲנִיִּים וְכָל מְמוֹנְנֵי עַל קֶרֶן הַצָּבִי, וְטַעַם נֹסֵף מִחֲשָׁשׁ שְׁמָא יָבוֹאוּ לְשֵׁאת נְשִׁים מִמְּקוֹמוֹת שׁוֹנִים, וּמִתּוֹךְ
כָּה, מִחֲסֵר יְדִיעָה, יָבוֹאוּ לְשֵׁאת אַח אֶת אַחֲוֹתוֹ, וְכֵן חֲשָׁשׁ שְׁמָא תִצְמַח מִכָּה סְכָנָה לְיְהוּדִים הַיּוֹשְׁבִים בֵּין
גוֹיִם, בְּעֲלֵי אוֹתָהּ דָּת אֲשֶׁר אֲסוּר בְּחֻקוֹתֶיהָ לְשֵׁאת שְׁתֵּי נְשִׁים.

{הטעם שאמרנו על מנת לגדור בפני הפריצים כתב הרשב"א בתשובה ומובא במהרי"ק שורש ק"א
ובדרכי משה סימן א' אות י', וטעם מניעת הקטטה מובא בהגהות מרדכי כתובות סי' רצ"א בשם רבנו
אביגדור והובא בדרכי משה, ובלבוש, ובית שמואל ותשובת הר"ן סימן מ"ח.

הטעם שמא לא יוכל לפרנסן כתב מהר"מ פדאווה ובשו"ת משכנות יעקב סימן א'. ושמא ישא אח את
אחותו מובא בשו"ת משכנות יעקב סימן א', ובשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא חלק א' סימן קע"ח.
בשו"ת מהר"מ שיק אבע"ז סי' ד' חשש שיקלקלו אחת את השניה מחמת שנאה. ובשאלת יעבץ מובא
הטעם שיכולה לצמוח מזה סכנה ליהודים אם ישאו שתי נשים שהוא נגד דת הגויים והוא צורך שעה
והמקום גורם, ושהוא עיקר טעם התקנה ולכן במקום שאין האומות מקפידים על זה, לא גזר. }

היכן נתפשטו התקנות

1

שְׁתֵּי תַקְנוֹת אֵלוּ, שְׁלֵא יִשָּׂא אִשָּׁה עַל אִשְׁתּוֹ וְשְׁלֵא יִגְרַשׁ אִשָּׁה בְּעַל כְּרָחָה, פְּשֻׁטוֹ וְנִתְקַבְּלוּ עַל יְדֵי חֲכָמֵי
אֲשֶׁפְּנֵז, אוֹלָם חֲכָמֵי הַסְּפָרְדִּים רֵאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים הַעִידוּ שְׁלֵא נִתְפָּשְׁטוּ תַקְנוֹת אֵלוּ בְּאַרְצוֹתֵיהֶם.

{כמו שכבר בארנו כתב מרן השו"ע באבע"ז סימן א' סעיף ט' "נושא אדם כמה נשים וכו'..." וכן בסימן
ק"ט סעיף ו' כתב מרן השו"ע "יכול לגרשה בלא דעתה...".

כתב מהרשד"ם ביו"ד סי' ק"מ שחרם רבנו גרשום לא נתפשט אלא בין האשכנזים, וכן הרדב"ז בתשובה
שהובאה בשו"ת מהר"י בי רב ס"ס ס"א כתב שבירושלים ובכל המקומות האלה לא נתפשטה גזירת
רגמ"ה ונהגו לישא כמה נשים ואין פוצה פה וכ"כ מהר"מ אלאשקר ס"ס צ"ה שרוב הגלויות, כגון ספרד
ומערב ובכל המזרח לא קבלו עליהם מעולם תקנת רגמ"ה לא אז ולא היום, וכן הוא בכנה"ג אבע"ז סי' א'
ובגב"י אות נ"ג ומהרלנ"ח סימן כ"ו ומהריב"ל ח"א כלל ב' דף י"ח עמ' א', ובשו"ת משפטי צדק חלק ב'
סימן א', ובשו"ת פרח מטה אהרון חלק ב' סימן ס"ו, חקרי לב חלק ג' מיו"ד סימן פ"ז, ובשו"ת צל הכסף
חלק ב' אבע"ז סימן י', ובשו"ת טוב לישראל דף י"ז עמ' ג' והלאה ובשו"ת עולת איש אבע"ז ס"ס ג',
ובשו"ת שארית יוסף ידיד חלק ב' עמ' קס"ז, וכמובא באורך יביע אומר חלק שמיני סימן ג'.

גדר התקנה

2

לְפִיכָּה הַדִּין בְּרוּר, שְׁעַל אִישׁ מַעֲדוֹת הָאֲשֶׁפְּנֵזִים חָל אֲסוּר לְשֵׁאת אִשָּׁה עַל אִשְׁתּוֹ, אוּ לְגַרְשׁ אִשְׁתּוֹ בְּעַל
כְּרָחָה, וְהוּא מִתְקַנֵּת חֲכָמֵי הַדּוֹרוֹת. אֶלָּא שְׁכַתְּבוּ בְּזָה פּוֹסְקִים רֵאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים כְּמָה וְכְמָה הַגְּבֻלוֹת
וְגִדְרִים שְׁבָהֶם לֹא גָזְרוּ, וְיִתְבָּאֲרוּ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם לְקַמֵּן.

{ כל זה בארצות אירופה שנהגו בהם איסור, אבל בהליכתם לארץ ישראל שלא נהגו בה איסור קל יותר איסורו, והוא בדומה למובא בסעיף ט', אלא שכאן אנו עוסקים ברבים ובסעיף ט' ביחיד. וראה עוד בסעיף י"ג ובבאורים. }

אין התקנה חלה אלא על הגברים

ח

אין תקנה זו חלה כי אם על הגברים, מה שאין כן הנשים, אם נשאו נשים מבנות אשכנז לאיש אחד מעדות הספרדים לא עברו על התקנה.

{ יש בזה מחלוקת בפוסקים, באר היטב הביא שמותרות שתי נשים אשכנזיות לינשא לספרדי אחד, ומשמע שלאשכנזי אחד שחל עליו החרם יהיו אסורות לינשא, וכך כתב אורי וישעי סימן ט"ו, ובספר בית שלמה סימן ה' בשם המאיר נתיבים סימן ל"ז הביא שגם האשה וגם האיש עוברים על חרם דרבנו גרשום, ובספר דבר אליהו סימן נ"ח כתב שהאיסור חל על הגבר בלבד וכן בתשובות ישועות יעקב אבע"ז סימן כ', וכתב בבאר היטב סימן א' סעיף קטן כ' שכל מקום שיש מחלוקת הפוסקים בתקנה המיקל לא הפסיד, והוסיף שם שכן כתב בדרכי משה. }

הלך ממקום שנהגו למקום שלא נהגו

ט

אשכנזי שהלך ממקום שנהגו בו אסור למקום שלא נהגו בו לאסור יש אומרים שאסור לשאת אשה על אשתו ויש מתירים, ויש להקל בזה, מטעם שאין אסורו היום אלא מחמת המנהג שקבלו על עצמן הקהלות לאסור ולא מחמת חרם הקדמונים עצמו שהיה עד לסוף האלף החמישי.

{ בשו"ת הר"ן סימן מ"ח כתב שאין אומרים שמפני שיצא ממקומו היא החרם מסולק מעליו וכן הביא בשו"ת מהרש"ל סימן י"ד ובים של שלמה יבמות פרק ו' סימן מ"א אפילו הלך שם להשתקע, מכל מקום, כתב שאם יצא בלא אשה ממקום שנהגו לאסור לא חל עליו האיסור, ובמקום שלא נהגו לאסור יוכל לשאת כמה נשים. לעומתם בשו"ת מהריב"ל ח"ג סי' ק"כ כתב שהיוצא ממקום שנהגו איסור למקום שלא נהגו יכול לישא כמה נשים אפילו אם כבר נשא אשה במקום הראשון וכ"כ בשו"ת מהר"מ אלא שקר סימן מ"ט, שו"ת רד"ק בית י"ד חדר ב', שו"ת מהרשד"ם סימן קמ"ט ועוד.

ומה שכתבנו שהיה החרם עד לסוף האלף החמישי, כך כתבו הרשב"א ומהרי"ק והובא בבית יוסף ושו"ע ודרכי משה ושו"ת הרדב"ז ומכאן ואילך אינו אלא מנהג שנהגו להחמיר וכן כתבו בשו"ת מהרשד"ם, מפני משה חלק ב' סימן קי"ז.

מה שאמרנו שמחלוקת הפוסקים בדין לשאת אשה על אשתו נידונות לקולא כך כתבו הרבה אחרונים דרכי משה, ב"ש ס"ק כ"א ובסימן ס"ז ס"ק י"א, וח"מ שם ס"ק י"ח כתב שחרם רבנו גרשם קל מאיסור תורה וכן בשו"ת מהרש"ם אבע"ז סי' ע"ח, ועוד. }

אין התקנה תלויה בדעת האשה

אין תקנה זו תלויה בדעת האשה אם היא מוחלת לבעלה שישיא אשה נוספת עליה, או שאינה מוחלת, ואינם רשאים בני אשכנז היושבים באותן ארצות הנוהגות אסור בדבר לשאת נשים על נשותיהם אפלו אם נשותיהם תתראינה לכה.

{ כתב בתשובות הר"ן סימן מ"ח שאפשר שמדעת האשה יש לו היתר, אלא שיש ספק בדבר שמא נעשתה התקנה לטובת האנשים כדי שלא יכניס מריבה בתוך ביתו, ועוד חשש שמא יאלץ האיש את אשתו למחול על ידי שיקניטנה, ולכן לא הכריע הר"ן בדין זה, והביאו מהריב"ל והובאו אלו הדברים בהגהות רבי עקיבא איגר ס"ק ז'. וכתב הרמ"א בדרכי משה סימן א' אות ח' שאין הדבר תלוי באשה אם תתרצה לכך או לא, ובב"ש ס"ק כ', גינת ורדים חלק ב' כלל א' סימן ט', ברכת רצה סימן צ"ה, זכר יהודה סימן ל"ג, וכן בתשובת בני אברהם אבע"ז סימן נ"ב הביא דעת הרבה גדולים דלא מהני רשותה בחרם דרבנו גרשום. }

אם צריך ספרדי התרת שבועה כדי לשא אשה על אשתו

יא

כבר בארנו לעיל בסעיף ו', שצ"ל מדין תורה בין מדרבנן אין שום אסור על ספרדי לשאת פמה נשים שיחפץ, בחפה וקדושין פדת משה וישראל, וכמו שהיו הדברים מאז אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ועד לחתימת הגמרא, ועד לזמננו, ואף על פי שלא היה הדבר מצוי, שרב העם לא היו חפצים לשאת אשה נוספת גם בדורות הקודמים, מכל מקום מצוינו גם בגדולי ישראל בכל הדורות שנשא או השאיו פמה נשים כשנראה היה הדבר בעיניהם לנחוי.

{ הדברים פשוטים וברורים, אלא שמחוק המדינה אסורים לישא שתי נשים, וזה הטעם שבחמישים שנה האחרונות לא נמצאו כי אם בודדים שנשא נשים על נשותיהן (וזה באישור בתי הדין הרבניים) ופשוט הוא שאין בחמישים שנה אלו משום קבלה של מנהג שלא לשאת אשה נוספת אלא חוק מדינה המכריח בשב ואל תעשה, ואם יום אחד יתבטל זה החוק לא יהיה צורך בהתרת נדרים או שבועות או התרת קבלה כל שהיא בענין והרוצה בכך יוכל לשאת אשה על אשתו ואף אם לא יוכל לפרנסה כראוי יוכל לעשות עמה תנאי, לפני מעשה הקידושין, שאינו חייב במזונותיה, והתנאי קיים, וכמו שנתבאר לעיל בסעיף ג'.

יב

בשטרות כתבות הספרדיות פתוב "ולא ישא ולא ישדך ולא יקדש שום אשה אחרת עליה כי אם ברשות בית דין הצדק". ואף על פי שנשבע החתן לקיים מה שפתוב בפתובה נאמן לומר אנוס הייתי בדבר זה, ומכל מקום, אם ירצה לשאת אשה נוספת, ילך בפני בית דין ויבקש מהם רשות ולית מאן דימחה בידיה שהרי אין כאן לא עברה ולא סרה עברה, ועל הצד היותר טוב גם יעשו לו התרה על השבועה שנשבע מתחת לחפה שלא לשא אשה על אשתו אם אכן נשבע כה.

{ראה מה שכתב בכיוצא בזה בשו"ת יבי"א חלק ט' אבע"ז סימן א' בספרדי שחתם על כתובה שכתוב בה חרם דרבנו גרשום שהתירו הרב לישא אשה על אשתו כדי שיוכל לקיים מצוות פריה ורביה ולא הצריכו לחתימת מאה רבנים מכיון שאין בחתימתו על הכתובה משום קבלת חרם דרבנו גרשום כלל, וכן בשו"ת יביע אומר חלק שמיני סימן ב' שכתב "ואף למנהג העדות שנשבעים על זה תחת החופה, אין שבועה זו אלא מדרבנן כיון שהיא בלי שם ובלי כינוי, וכמו שהעלו האחרונים, ואמרינן שאדעתא דהכי לא נשבע כמ"ש מהרשד"מ יו"ד ק"מ.

כתב בשו"ת המבי"ט חלק ב' סימן רכ"ב שהמנהג בארץ ישראל שהרוצה לישא על אשתו מביא ממנה רשות בכתב ושארין מצריכין אותו התרה על שבועתו כי כנראה שבכתובות בזמנו היה כתוב שלא ישא אשה כי אם ברשותה ואחר כך נשבע לקיים כל מה שכתוב בכתובה. וכתב הכנה"ג שבכתובות שלנו כותבים שלא ישא אשה אחרת בלתי רשות בית דין, ולכן אין צריך לרשותה. ובתשובת הרא"ם חלק א' סימן מ"ו כתב "והמנהג פשוט בזמננו שברשותה לבד סגי, ומעשים בכל יום הוא, ולית דימחה ביד איש העושה זאת לישא אשה על אשתו אחר שנתנה לו רשות" וכן כתב המהר"מ די בוטון סימן ט"ו, והמהר"א ששון סימן רכ"ח, וראה ביביע אומר חלק שביעי אבע"ז סימן ב'.

קהלה שעברה ממקום שנהגו למקום שלא נהגו

יג

ארץ ישראל היא מקום שלא נתקבלה בו תקנה זו שלא ישא אשה על אשתו, ולכן קהלות מארצות אשכנז שפאו לארץ והמשיכו לשמור כאן על מנהגם בתקנה הנ"ל, רשות היא בידם, אך אינה בגדר חובה, ויכולים להמשיך ולהנהג במנהגייהם, כדרך שעושים זאת בשאר תקנות, כגון אסור אכילת קטניות בפסח, ובדיני אסור והיתר וכדומה. אלא שבדבר זה יש ללקח אחר המקל במקום הצורך, כמו שפאנו בסעיף ט', ולקמן נבאר הגדרים ההלכתיים שעל פיהם מתירים גם לבני אשכנז לשאת נשים נוספות.

{וראה עוד בזה בפרק י"ח סעיף כ"ג, ומובא בשו"ת חתם סופר סימן ג' שהרבנים המחמירים בחדר"ג רבים חללים הפילו, ויודע הוא בשלושה שיצאו לגמרי מן הדת, ומובא בשם הגאון בעל פאת השלחן, רבי ישראל משקלוב, שאמר בשם הגר"א זצ"ל שאילו היה הדבר עולה בידו, היה מוכן לבטל תורה ותפלה, ולכתת רגליו מעיר לעיר, וממדינה למדינה, להשפיע על רבני המקומות לבטל לגמרי החרם דרגמ"ה שלא לישא שתי נשים. והובאו הדברים בספר בית יוסף חדש מהגאון רבי עקיבא יוסף שליזנגר.

וכן מובא בנוסח מכתב שכתב הרב הגאון שמואל העליר מצפת, משנת תרל"ו להרה"ג הנ"ל רבי עקיבא יוסף שליזנגר, וזאת לשונו "הנני מעיד עלי שמים וארץ כי כמה פעמים שמעתי מהגאון החסיד רבי ישראל משקלוב זצ"ל מחבר ספר פאת השלחן, ששמע מפי הגאון האמיתי החסיד רבנו אליהו מוילנא זיע"א, כי אילו היה הדבר עולה בידו היה מבטל תורה ותפילה ומסבב מעיר לעיר וממדינה למדינה לבטל החרם דרבנו גרשום בענין איסור לשאת שתי נשים, כי על ידי ביטול החרם תהיה התקרבות הגאולה. וגם להשפיע שהכהנים ישאו כפיהם לברך כהנים בכל יום". ובתשובת ב"י אבע"ז הלכות כתובות סימן י"ד כתב לדחות דברי מהר"י די מוילנא שערער על פסק מרן וחכמים אחרים עמו להורות היתר לאשכנזי הדר בארץ ישראל לשאת אשה על אשתו וכתב עליו מרן בתוך דבריו "זאת ועוד עמו אתוכח כי מה לו כי נזעק לצאת לריב מהר ולתקוע עצמו לאסור בדבר זה, לפני זמן לא רב היה חכם אשכנזי בירושלים ת"ו

זקן ויושב בישיבה שהיתה לו אשה בת בנים, ונשא אשה אחרת עליה, והיו שם הרה"ג הזקן רבי קולונימוס וחכמים אשכנזים אחרים ולא היה פוצה פה ומצפצף, ולמה לא הציל בעת ההיא, לצאת לקראת נשק למחות בידו, וכי משוא פנים יש בדבר, ועוד דהא קימ"ל דהלכתא כסוגיאן דעלמא, והנה בסלוניקי וקושטא ויתר קהילות תוגרמא אשר שם קהילות גדולות מהאשכנזים, וגם במלכות הזאת, מעולם לא נשמע שינדו לשום אשכנזי שנשא אשה על אשתו, ואיך יקום הוא לעשות דבר שלא נשמע ולא נראה כמוהו, ולהתעבר על ריב לא לו, כי הוא ספרדי שמעולם לא קבלו עליהם תקנת רבנו גרשום" עכת"ד. ומובאים הדברים בשו"ת יביע אומר חלק חמישי אבע"ז סימן א'.

אם לא קיים מצות פריה ורביה

יד

גם במקומות שנתקבלו תקנות רבנו גרשום, מי ששקה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, ואין אשתו רוצה בגרושין, מתירים בית דין לאיש לשא אשה נוספת, שהרי לא גזר רבנו גרשום במקום מצות פריה ורביה.

{הרמ"א בהגה סימן א' סעיף י' כתב "ובכל מקום שיש דיחוי מצוה, כגון ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה לא גזר רגמ"ה, אמנם יש חולקים וסבירא להם שחרם רגמ"ה נהג אפילו במקום מצוה" ובשו"ת עין יצחק חלק ב' אבע"ז סימן נ"ז פסק בזה שדעת הרמ"א כסתם וכן הלכה, עפ"י הכלל שסתם ויש הלכה כסתם. ומתירים לו לישא אשה אחרת כדי שיוכל לקיים מצות פו"ר ועוד שכתבו האחרונים שחרגמ"ה היה עד לסוף האלף החמישי ומאז ועד עתה אין החרם בתוקפו אלא בגדר של מנהג שנהגו הקהילות לקיים את אותה תקנה קדומה על אף שהיא עצמה, כאמור, אינה בתוקפה.

וכן כתבו הרא"מ, הרד"ק, וב"י שרבנו גרשום לא החרים במקום מצות פריה ורביה וכן רווחת ההלכה בזמננו, ואינה כדעת מהר"י מיניץ שכתב שלא התיר רבנו גרשום לישא אחרת אלא רק במקום מצות יבום.

מרוך השו"ע באבע"ז סימן קנ"ד סעיף י' כתב "נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה, יוציא ויתן כתובה, או ישא אשה אחרת הראויה לילד, ואם לא ירצה כופין אותו עד שיוציא" וכן הובאו הדברים בשו"ת יביע אומר חלק תשיעי אבע"ז סימן א' ובחלק שביעי סימן ב' ובסימן ג'.

מי שאשתו עקרה

טז

ולא רק מי ששקה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה אנו מתירים לו לשא אשה שניה, אלא אף בלא עברו עשר שנים, אם יש אמדנות חזקה ששוב לא יילד, כגון שפסק ממנה ארץ פנשים או שנתפטר שמבחינה רפואית אין סכוי ממשי שיתעבר ותילד כלל, אין מצריכים את הבעל לסמוך על הניס ולהמתין עשר שנים, אלא אם רוצה לקיים מצות פריה ורביה יש להתיר לו לשא אשה נוספת שאנו אומרים לא בזה גזר רבנו גרשום מאור הגולה.

{כך פסקו בשו"ת זכות אבות פ"ב ק"כ ובמשיב דבר צ', ט' ובפני דוד אהע"ז סימן ז' בשם כהונת עולם, ומהר"ש חלק ד' סימן ל"ו ובספר אבני זכרון חלק ב' סימן י"ח.}

מי שנשתטית אשתו

טז

וכן מי שנשתטית אשתו, או שחלתה חלי המונע ממנה לשמש את ביתה, כל ששקה עמה בעלה שנה או יותר בטפולים רפואיים וטוען שקשה לו לסבל לחיות בלא אשה, יכול בית הדין להתיר לו לשא אשה נוספת ואין מצריכים אותו להמתין אולי תתרפא.

{כך כתב בשו"ת צמח צדק שיש להתיר לו ע"י שיחתמו לו על זה מאה רבנים. וריב"ש סימן קכ"ז, וכן הב"ש בסוף סימן ע"ט כתב שלהכריחו להמתין יותר הוא חומרא בלא טעם, וכ"כ בשו"ת כוכב מיעקב קובו אבע"ז סימן ז' והובא בספר אבני האפוד, ובשו"ת יד אליעזר, ומובאים הדברים בשו"ת יביע אומר חלק שביעי אבע"ז סימן ב', אות ד' ובסימן ה' אות ד'.}

אם אין האיש מכון למצוה

יז

אם אין האיש מכון למצוה, כשהוא מבקש התר לשא אשה נוספת, אין זה מעכב את הבית דין מלתן לו התר שאין מצות פריה ורבייה תלויה בכונת המוליד.

{בשו"ת יביע אומר חלק שביעי אבע"ז סימן ב' אותיות ה' ו' הביא בזה דעות הפוסקים האחרונים ואת מסקנתו הבאנו כאן להלכה.

וראה עוד בשו"ת יביע אומר חלק שלישי אבע"ז סימן כ"א אות ג', ד', בדבר איך נוהגים במי שטוען בפנינו שרוצה לקיים מצוות פריה ורבייה וחשוד הוא ליקח אחר כך אשה שאינה בת בנים.}

מי מהתקנות חמורה יותר

יח

נחלקו חכמים אחרונים בדבר התקנות, איזו מהן חמורה יותר, שלא לגרש אשה בעל פרה או שלא ישא אשה על אשתו, וכל זה אליבא דתקנת קהלות אשכנז שהרי לדעת מרן הרב יוסף קארו בעל השלחן ערוך יכול הבעל לגרש אשתו גם בעל פרה או לשאת שתי נשים, פמובא לעיל סעיף ו'.

{דעת הנודע ביהודה, חתם סופר, מהר"ם שיק, וכן בשם משמעון פולק שלגרש אשה בעל כורחה חמור יותר ואם אינה מתרצה לגרושין תשאר תחתיו וישא אשה שניה, ולדעת פרי האדמה, דברי חיים, ישועות מלכו ותשובת הב"י לישא שתי נשים חמור יותר, וכתב הרב יונה נבון בספרו גט מקושר קי"ט, כ"ב

שלדעת מרן השו"ע לא היתה גזירת רבנו גרשום אלא עד סוף האלף החמישי ולכן לא הזכיר איסור זה שלא לגרש בעל כורחה, ולפוסקי אשכנז טוב יהיה לחוש למה שאמר הר"ן לפייסה שתקבל הגט מרצונה ואם לא תרצה בכך, לספרדים יכול לגרשה בעל כורחה.

מי שאשתו מורדת

יט

תקנה זו שלא ישא אדם אשה על אשתו אינה חלה על איש שאשתו מורדת בו, והיא המונעת עצמה מחיי אישות עם בעלה, בין אם טענה שמאוס הוא בעיניה והוכיחה דבריה, ובין אם טענה שברצונה לצער על ידי מניעת התשמיש אף על פי שאין רצונה בגרושתו, בין זו ובין זו אינה יכולה לעגנו, אלא כל שהאריכה בדרך שנים עשר חדש יש לבית דין להתיר לו לשא אשה נוספת, ואין צריך להתיר מאה רבנים.

{ כך כתב בשו"ת מהרשד"ם אבע"ז סימן ק"כ וזו לשונו "לא יעלה על הדעת שיהיה אסור בנחושתיים ידיו ורגליו ואשתו משחקת ממנו, חלילה, והרי יש בזה כמה איסורים, והתורה דרכיה דרכי נועם, ובודאי שלא עלה על דעת רגמ"ה לתקן בכיוצא בזה, ולכן אין ספק שיש להתיר לאיש הזה לישא אשה אחרת עליה, וכל המעכב בידו הוא חוטא". וכ"כ רבי עקיבא איגר בתשובה מהדורא תניינא סימן פ"ב ומבואר שאין צריך בזה היתר מאה רבנים. וכן כתב רבי יעקב מליסא בשו"ת נחלת יעקב שמותר לישא שניה ואינו צריך היתר של מאה רבנים. וכן כתב השב יעקב ומובא בנחלת יעקב שכל שהדבר נעשה באשמת האשה יש להתיר בלא מאה רבנים, ומובאים כולם בשו"ת יביע אומר חלק שביעי אבע"ז סימן ג', וכן ישועות מלכו סימן ז', ראב"ן, ומרדכי, ותשובת מהר"מ בר ברוך, ונתן הישועות מלכו כלל המפסדת כתובתה ע"י פשיעתה, גם תקנת רגמ"ה אבדה, וכן דעת הרב יצחק אלחנן בעין יצחק ח"א ג', ט"ו. ומהרי"ק, וראה עוד ביבי"א חלק תשיעי אבע"ז סימן א' וסימן כ"ה. }

מי שאשתו עוברת על דת משה ויהודית

כ

כל אשה שאמרו חכמים שמצוה על בעלה לגרשה, כגון העוברת על דת משה והיא המאכילה את בעלה דברים האסורים באכילה, או משמשתו נדה, ולא ידע בכך בעלה, או הנודרת ואינה מקיימת. או שאינה רוצה לבוא עם בעלה לדון בפני בית דין צדק אלא רק בפני ערפאות של גוים. וכן העוברת על דת יהודית, והוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, או שזנתה תחת בעלה, או שיצא לה שם רע שמזנה ודעת בעלה סומכת על כך שאמת הדבר, כל אלו וכיוצא בהן מצוה על הבעל לגרשה, ואין חרם דרבנו גרשום חל עליו.

{ כן הוא בחלקת יעקב סימן קמ"ז לרבי יעקב מליסא שהתיר בפשיטות בעוברת על דת בלא מאה רבנים כלל וכן פסק ביביע אומר חלק שביעי סימן ג' אות א' שהמסרבת לבוא לדין תורה נקראת כעוברת על דת ומתירים לבעל לישא אשה אחרת.

ועוברת על דת יהודית כתוב בשו"ע אבע"ז סימן קט"ו סעיף ד' "איזו היא דת יהודית, הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, ואלו הם הדברים שאם עשתה אחת מהם עברה על דת יהודית, יוצאת לשוק, או

למבוי מפולש, או בחצר שהרבים בוקעים בו, וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים (כך היתה אז דרכן, לפרוס רדיד מעל כיסוי הראש) אף על פי ששערה מכוסה במטפחות... או שהיתה משחקת עם הבחורים... או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה, בכל אחד מאלו תצא בלא כתובה... "וראה סוף הבאורים לסעיף י"ט שהמאבדת כתובתה אבדה גם תקנת רגמ"ה, ובכלל זה שאינו צריך להיתרו מאה רבנים, וכתב רמ"א באבע"ז סימן קט"ו ד' "ואינה יכולה לעכב על ידו שלא יגרשנה ויכול לגרשה בעל כורחה ואין בזה משום חרם רבנו גרשום". וכל זה כשהבעל טוען בתום לב מחמת יראת ה' שבליבו ולא מתוך קטטה ונוכלות והכל לפי ראות עיני הדיין, כ"כ בשו"ת יבי"א חלק ג' אבע"ז סימן כ"א.

אם מסרבת האשה לקבל גטה

כא

אם התיירו בית דין לאיש לשא אשה נוספת ואין האשה הראשונה חפצה לחיות עמו יותר וגם אינה רוצה בקבלת גטה, יזהרו בית הדין להורות לבעל להשליש גט בידם ורק אחר כך יתנו לו את ההתיר לשא אשה, ויהיה גט זה מפקד בידם לתנו לה כשתתרצה לקבלו.

{שאנו חוששים שאחר שיקבל היתר וישא אשה יעכב את מתן הגט ותהיה אשתו הראשונה מכשול לרבים שהרי עודנה אשת איש, אלא כאמור יופקד הגט בבית הדין, ויודיעו הם לה עליו שתבוא לקבלו כשתרצה, ואמרינן מסתמא לא שביק איניש היתירא ואכיל איסורא.}

פריעת חוב בממון אינה מעכבת מתן הגט

כב

אם אין לאיש די ממון לשלם לאשתו את כתבתה, וכן פל תנאי שבממון שהיה ביניהם, אין זה מעכב את נתינת הגט, אלא אם פסקו בית הדין שעל האיש לגרש את אשתו יתן גט, והממון יזקף עליו בחוב, וכשיהיה לו ישלם.

{בשו"ע אבע"ז סימן קי"ט סעיף ו' כתב הרמ"א בשם תשובת הרא"ש והריב"ש "ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה ונדונייתה, אינה יכול לעכב משום זה את הגירושין, אלא תתגרש, ותתבע אותו מה שחייב לה", וכן הלכה.}

פילגש

כג

נראה העקר לדינא, שפילגש היא אשה המיחדת עצמה לאיש בלא קדושין ובלא כתובה, ואינה צריכה גט, שכלן אם הלכה ונשארה לאיש אחר בחפה וקדושין וגרשה בגט, מתרת לחזר לראשון, מה שאי אפשר

הִיָּה לַעֲשׂוֹת אִם הִיָּתָה נִשְׁאֵת לּוֹ מִתְחַלָּה. וּבְנִיָּה מִן הָרֵאשׁוֹן וּמִן הַשְּׁנַי פְּלִשְׁרִים. וְדָבָר זֶה אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בּוֹ צַד הַתֵּר, קָרוֹב הוּא אֶל הַגְּנוֹת וְהַפְּעוֹר וְרֵאזִי לְהַחֲמִיר וְלַחֲזֹק מִמֶּנּוּ.

{כך פסקו הרמב"ן בתשובה בשו"ת המיוחסות סימן רפ"ד שנשאל שם מרבינו יונה אם הפילגש מותרת והשיב לו בהיתר, ומהר"מ פדאוואה, ובשו"ת הר"ן סימן ס"ח, ובשאלת יעב"ץ חלק ב' סימן ט"ו, ובספר משפטים ישירים להרב רפאל בירדוגו חלק ב' סימן ק"ע, וכן החיד"א בברכי יוסף ס"ק א' בשם הריטב"א כתב שאע"פ שדוד גזר על יחוד פנויה מותר לאדם לבא על פילגשו מטעם שדומה לאשת איש שהרי מיוחדת לו, וכן הבא על פילגש חבירו אינו חייב מיתה, וכן מובא בצידה לדרך חלק ב' סימן ט"ו, ובספר תעלומות לב, ועוד ראה חלקת מחוקק ס"ק ג' ובית שמואל ס"ק ב' בסימן כ"ו בשו"ע אבע"ז, וכך נראה דעת מרן השו"ע בכמה מקומות שאין איסור בדבר. ובאבע"ז סימן כ"ו פרש הרמ"א כך את דעת מרן השו"ע והסביר שהמניעה בפילגש היא החשש שמא מחמת בושה לא תטבול ויבוא עליה בנידתה, ומה שאמרו חכמים שהבא על ארוסתו בלא ברכה כבא על הנדה במה דברים אמורים בנושא אשה בחופה וקידושין וכותב לה כתובה שאז אסורה עליו עד לאחר שיברכו להם שבע ברכות, מה שאין כן פילגש שאין בה חופה קידושין וכתובה, ואין זה דומה לנישואין אזרחיים או רפורמים, שאלו כוונתם להרים יד בתורת משה ולבזות קודשי ישראל ובודאי שאינן טובלות לנידתן. על כן, להלכה, העושים כן אין למחות בידם בחוזקה ולביישם ברבים, אבל לבושה גדולה יחשב. וראה עוד בנודע ביהודה תניינא סימן קל"ב שכתב שם שדעת הרי"ף לאסור, ודעת ראב"ד ורא"ש להתיר, ונחלקו ראשונים ואחרונים בדעת הרמב"ם, וכן לענין חרגמ"ה יש המחשיבים זאת בכלל איסור של אשה שניה ויש חולקים. ויכולנו לעשות עצמנו צדיקים גדולים ולצעוק שזה אסור ולגדור גדר ולעמוד בפרץ, וכאלו להציל רבים ממכשול, אבל אנו מעדיפים להיות נאמנים לאמת, ומלבד זאת, בדור זה בחברה הלא חרדית שרבות בנות הרי הן גרושות או רווקות מבוגרות שנתיאשו מלמצוא בן זוג והרי הן ברשות הרבים, בעוונות, כארבע אבות נזיקין נישופות ברגלי אדם ובהמה ואלפים מהן כבר נפלו בידי מי שאינם בני ברית ובנים זרים ילדו, במציאות כזו מי שצועק על כל דבר שהוא אסור נראה שאין להשם יתברך הרבה תועלת ממנו, ועדיף היה שכל הנשים הנ"ל היו נישאות במקום האפשר אפילו כאשה שניה או אפילו מתייחדות לאיש כפילגש והיו נשואות בגבול הקדושה ומולידות בנים ובנות שכל זה הם דברים ברומו של עולם שהגאולה תלויה בהם כמאמר רבותינו שאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף. וראה מה שכתבנו לעיל בביאורים לסעיפים י"א י"ג. ואעפ"כ הכל בדיעבד מחמת מצוקת הזמן וירידת הדור שעדיף שיהיו הדברים נעשים בהיתר עד כמה שאפשר, שאל"כ יהיו נעשים ח"ו באיסור וכמו שהסביר הרמ"א בדעת מרן השו"ע.}

אשה רעה בעלת מצה ומריבה

כד

אִשָּׁה רְעָה בְּדַעוּתֶיהָ שֶׁהיא בְּעֵלְת מִצָּה וּמְרִיבָה אוֹ שְׂאִינָה צְנוּעָה כְּבָנוֹת יִשְׂרָאֵל הַכְּשֻׁרוֹת, מִצָּה לְגִרְשָׁה שְׂנֵאָמֵר גֵּרֵשׁ יֵץ וַיֵּצֵא מְדוֹן וַיִּשְׁבֵּת דִּין וְקִלּוֹן, וְכִינּוֹן שֵׁישׁ בְּזָה צַד מִצָּה שְׁלֵא לְהִתְחַבֵּר בְּאִשָּׁה רְעָה, יֵשׁ לֹאמֵר דִּלָּא חִילָא תַקְנַת רַבְנֵי גְרִישִׁים גַּם בְּכֵהֲאֵי גֻנָא.

{וביותר על פי מה שבאר הרשב"א שתקנת רבנו גרשום היא לגדור בפני הפריצים והוללים המתעללים בנשותיהם שלא כראוי, או כטעמו של המרדכי בשם רבנו אביגדור שהוא מפני הקטטה, אין שיכות

טעמים אלו לכאן שהרי היא המתעללת בבעלה ומתקוטטת כדלף טורד ביום סגריר, ומדוע תהא החוטאת נשכרת ויצטרך בעלה לסבול כל ימיו. יש לומר שגם בזה לא גזר רבנו גרשום לעגן בני ישראל אל מי שהיא מרה ממות, ופטור מן התקנה, ויתקן עצמו במה שתקנוהו חז"ל בגמ' יבמות סג: "אמר רבא אשה רעה וכתובתה מרובה, צרתה בצידה, דאמרי אנשי, בחברתא ולא בסילתא" ובית דין שיתיר לבעל כזה לגרש אשתו בעל כורחה, או לשאת אשה נוספת שיחיה עימה בטוב, טוב יעשה, ויש בזה משום "לא תעמוד על דם רעך", וכתוב "אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך", וכתוב "אל תמנע טוב מבעליו אם יש לאל ידך לעשות", וזה בין לאשכנזים וק"ו לספרדים שלא קבלו על עצמם תקנות רבנו גרשום מעיקרא.

למעשה מה הדין היום

כה

כָּל אֵלוֹ הַהִתְרִים לְשֵׁא אֲשֶׁה נֹסֶפֶת שְׂדֵבְרָנוּ בָּהֶם, הַכֹּל כְּמוֹבֵן בְּהִתְאַם וּבְהִתְיַחֲסוּת לְחֻקֵי הַמְּדִינָה שְׂאוֹסְרִים נְשׂוּאֵי שְׂתֵי נָשִׁים כְּאֶחָד אִם לֹא בְּאִשׁוֹר מִי שְׂמִסְמָךְ לְכֹךְ מְטַעֵם הַרְבֵּנוֹת הָרְאִשִׁית, וּמוֹבֵן שְׂיִישׁ לְהַמְנַע מִעֲרִיכַת קְדוּשָׁתוֹ אוֹ סְדוּר גִּטִּין שְׂלֹא דֶרֶךְ בְּתֵי הַדִּין הַרְבֵּנִיִּים, כְּחֹק.

{פשוט הוא שחוק המדינה האוסר לאיש אחד לשאת שתי נשים לא בא מתוך רצון לשמור על תקנת הקהילות, אלא כוונתו פשוטה, לשוות לחברה הישראלית אורח חיים ארופאי, שכולל בתוכו, כמובן, גם את המתירנות המערבית, שהיא ממש הפך הפכים של תורת אלהים חיים שקבלנו, שהרי אצלנו הגדרים ידועים וקבועים, מהן העריות ומהן הענשים, ברור מה הטוב ומה הרע, ובמתירנות המערבית הגדרים הולכים ומשתנים לקראת ההיתר המוחלט שהכל יהיה מותר, חוץ מכמובן ביגמיה היא האיסור לשאת שתי נשים, כאותה חיה הפושטת טלפיה לאמור ראו שאני מפריסה פרסה ושוסעת שסע פרסות, אך כמובן אינה מעלה גרה. ואילו אנו, הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, וכי באנו ללמוד צניעות מהם או כיצד להתנהג עם נשותינו, ודאי שלא, וההפך הוא הנכון כדכתיב "כי החושך יכסה ארץ, וערפל לאומים, ועליך יזרח ה', וכבודו עליך יראה", מה שלנו אור להם הוא חושך ומה שלנו הוא חושך להם הוא אור, שהמציאות של אור ה' היא אחת והשינוי הוא במקבלים, לאומות הוא חושך ולנו ישראל הוא אור.

פֶּרֶק כ"א – קְדֻשַׁת הַכֹּהֲנִים

הקדמה בענין הכהנים

א

מְכַנְּסוֹת אַבּוֹתֵינוּ לְאַרְצָן בְּזִמְנוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְעַד לְחֻרְבַּן בֵּית רֵאשׁוֹן בְּזִמְנוֹ שֶׁל יְרֵמְיָה הַנְּבִיא, הָיוּ הַכֹּהֲנִים מְיַחֲסִים, שְׁהָיוּ בִּידְיָהֶם מְגִלוֹת יוֹחֲסִין שְׁעַל פִּיהֶם יֵדַע כָּל כֹּהֵן מִי הָיוּ אַבּוֹתָיו עַד לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, וּכְשֶׁהֲגִיעַ זִמְנוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן לְבֹא וּלְשַׁרְתַּת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הָיוּ שְׁנֵי עֲדִים מְעִידִים עָלָיו בְּפָנֵי בֵּית הַדִּין הַגָּדוֹל שְׂכֵהוּ מְיַחֲסוֹ, הוּא, וְאִזְ הָיָה מְרֻשָּׁה לְהַצְטַרֵּף אֶל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים לְעִבּוֹדַת הַקְּדֻשָׁה. וּבְעִוּוֹנוֹת, כְּשֶׁנֶּחֱרַב בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ הָרֵאשׁוֹן, וְגַלּוֹ אַבּוֹתֵינוּ לְבָבֶל שְׁבַעִים שָׁנָה, מִתְנַקֵּף הַצָּרוֹת וְהַטְּלֹטוּלִים אֲבָדוֹ חֵלֶק מִמִּשְׁפָּחוֹת הַכֹּהֲנָה אֶת פְּתֻבֵי

היחוסין שלהם, וכשנבנה בית המקדש השני כבר לא הורשו אותן משפחות לחדש את עבודתן, ולא נתחדשה העבודה אלא במשפחות המיחסות בלבד.

לאחר חרבן הבית השני היו ישראל מטלטלין סחופים ודוויים בין האמות ומגרשים מפנה לפנה בכל קצוות תבל, ואבדו כתבי היחוסין גם אלו שהחזקו בידי משפחות הכהנים וגם אלו שהיו בידי משפחות הלויים וישראל, ומאז ועד עתה אין עמנו כהנים מיחסים אלא כהני חזקה, ואל תהי חזקה זו קלה בעיניך, שהרי אמרו חכמינו זכרונם לברכה שמלקים וסוקלים ושורפים על החזקה, וכגון, שבאו זוג איש ואשה לדור בינינו ואמרו שניהם שהם נשואים זה לזה, ולאחר שלשים יום ראינוה נבעלת לאחר, הרי שניהם חייבים מיתת חנק, והוא אף על פי שלא ראינו שנשא הראשון את זו לאשה, ואין עד בפנינו על כך, אלא מתוך שהחזקה בכך שהיא אשת איש שלשים יום הרי זה נדון כנודאי.

{בגמרא קידושין פ. "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מלקים על החזקות וסוקלים ושורפים על החזקות", וזה על אף פי שאין עדות בדבר, וכתב הרשב"א לבאר שהוא בודאי כאילו ראינו בעינינו שכך הוא, ובגמרא ירושלמית מובא "רבי יוסי בשם רבי זעירא אמר מחלוקת רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש בדבר, רבי יוחנן אמר הורגים על החזקות ורבי שמעון בן לקיש אמר אין הורגים על החזקות, רבי יוסי בר בון בשם רבי זעירא אמר לדברי הכל הורגים על החזקות" וכך נפסקה הלכה ברמב"ם בפרק א' מהלכות איסורי ביאה הלכות כ' -כ"ב, ובשולחן ערוך אבן העזר סימן י"ט.

ומה שאמרנו בדבר הכהנים שאבדו מהם כתבי היחוסין שלהם כך כתוב בספר עזרא פרק ב' פסוקים ס"א ס"ב, "ומבני הכהנים בני חביה בני הקוץ, בני ברזילי אשר לקח מבנות ברזילי הגלעדי אשה ויקרא על שמם. אלה בקשו כתבם המתיחסים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהונה" ואמר נחמיה בן חכליה אל אלו הכהנים שהם אסורים לאכול מן הקורבנות חטאות ואשמות כשאר הכהנים ולעבוד בבית המקדש עד שיבוא מלך המשיח והוא שיאמר לכל אחד מישראל את היחוס המדויק שלו, וכן כתוב שם בפסוק ס"ג "ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ולתומים" וכאמור, מכל מקום הרי הם כהני חזקה, שמוחזקים להיות כהנים וחייבים בנשיאת כפיים ובכל חיובי הכהנים וכן עולים לברך בתורה תחילה למנין העולים.

הכהנים היום הם כהני חזקה

ב

כל הכהנים בזמן הזה הרי הם בחזקת כהנים, נושאים בפניהם לברך את העם, עולים לברך תחלה בתורה, פודים על ידם בן בכור ומקבילים שאר מתנות כהנה שאין בהן קדשה, וכן חייבים במה שאסרה להם התורה.

הכהנים חייבים לשמור על קדשתם

ג

רצה הקדוש ברוך הוא, שתבב שמו, וברר לו את אהרן ובניו להיות הם וזרעם אחריהם מקדשים למעלה מקדשת שאר הלויים וישראל, להיות לו כהנים לעמד ולשרת לפניו, והבדילם מישראל בין בחובות

ואסורים שהטיל עליהם ובין במתנות וזכויות שהקנה להם, וכתב הוא יתברך בתורתו הקדושה ויקרא כ"א ח' "וקדשתו כי את לחם אלהיה הוא מקריב, קדש יהיה לך, כי קדוש אני ה' מקדשכם" ופרושו, וקדשתו, על פרחו, שאם לא רצה לשמור על מה שאסרה לו התורה הלקהו ויסרהו עד שישמור.

קדש יהיה לך, פרושו, נהג בו קדשה לפתח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה.

אסור זונה וחללה, גרושה וחלוצה לכהן

ד

מן התורה אסור כהן לשא גרושה, זונה וחללה, שנאמר ויקרא כ"א ז' "אשה זנה וחללה לא יקחו, ואשה גרושה מאישה לא יקחו, כי קדש הוא לאלהיו". והוסיפו חכמים ואסרו לכהן גם את החלוצה מפני שהיא דומה לגרושה. כל זה בשאר הכהנים, ואלו בכהן גדול אסרה התורה גם את האלמנה, וזה בין כהן גדול המשמש בכהנתו ובין שעבר ממנה, בין משום המשחה ובין מרבה בגדים, וכן הוא בכהן משום מלחמה, לפיכך חולץ כהן גדול לאשת אחיו שמת בלא זרע, ואינו מיבם.

{ כך פסק השו"ע בסימן ו' סעיף א' "כהן אסור מן התורה בגרושה זונה וחללה ואסור בחלוצה מדרבנן... וכן הוא ברמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק שבעה עשר הלכה א' "שלוש נשים נאסרו על כל הכהנים גרושה, זונה וחללה, ועל כהן גדול ארבע, אלו השלוש ואלמנה..." ובהלכה י"ב "כהן גדול שמת אחיו אע"פ שהוא מן האירוסין הרי זה לא ייבם אלא חולץ..." }

איזו גרושה אסורה לכהן

ה

גרושה האסורה לכהן היא בין גרושת אחר, בין גרושת עצמו, שאפלו אם גרש אותו הפהן את אשתו בגט, שוב אינו יכול לחזור ולשאנה. ויותר מזה, כהן שגרש את אשתו לא תגור בשכנות אליו, ונדחית היא מפניו ללכת ולגור במקום אחר. ומה יקרא בגדר שכנות לענין זה, ובאיזה אופן היא אינה נדחית מפניו, יש לשאל בזה דין שיביר פרטי השאלה.

{ בגמרא כתובות כח. "תניא המגרש את אשתו, לא תנשא בשכונתו, ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי, ואם היה כפר קטן, זה היה מעשה ואמרו כפר קטן נדון כשכונה. מי נדחה מפני מי, תא שמע דתניא היא נדחית מפניו ואין הוא נדחה מפניה, ואם היתה חצר שלה הוא נדחה מפניה וכו' ... ואמר רב טלטולי גברא קשין מדאיתתא". }

וכן פסק להלכה מרן בשו"ע אבע"ז סימן ו' סעיף ז' ובסימן קי"ט ז'.

בית דין כופין לגרש

ו

לְהֵן שְׁנַשָּׂא אַחַת מֵהַפְּסוּלוֹת לוֹ, כּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין לְגַרְשׁ.

{ בבית יוסף הביא תשובת הרמב"ם בהתייחסו למקרה כזה בזמנו שכהן נשא גרושה והרי חלק מדבריו, שהחרים שניהם במצרים ואלקהרא, ושלה הפתיחה למקום שעשה המעשה הרע ושיחרימו אותם בשם, והחרים כל בן ישראל ובת ישראל שישראל עימהם ויאכל וישב וישתה עמהם תוך ארבע אמות. ומי שיכנס עמהם לשמחה ולאבילות, שיהיה כמותם, ומי שישתתף עמהם בחיים ובמות. וחייב לסקול ארונם כשימותו, וקבורתו יהיה בלא צידוק הדין, ולהראות ששון ושמחה באבדם, וציוה לנשים בתכלית האזהרה מלהכנס עם הזונה בשום מקום ואפילו לבית המרחץ, וכזה ראוי לכל השומעים בקול ה' שנפריש ונבדיל כל הקמים עליו ועוברים על מצוה ממצוותיו, ולא נניח ביננו וביניהם שיתוף ולא שייכות בשום עניין ולא בשום פנים עד שישבו אל השם יתברך, וכשישובו יגרשנה, ויבואו שניהם לבית דין וילקה כל אחד מהם מכת מרדות, וישבע כל אחד מהם בספר תורה המקודש שלא ישבו לעשות כמעשה הזה לעולם, ולא ישא נשים בעבירה לעולם, ויתודו את עוונם ברבים כמו שמרו ברבים, אז נתיר להם החרם, ואם יתמידו במרים תודיעונו... כי לא יתכן להתרשל בכמו המעשה הרע הזה, הגדול, להרים יד במרי ולכפור במשה ובתורתו הקדושה בגילוי ובפרהסיא, ונתעלם מזה, וחלילה לשם יתברך שנסביר פנים בזה, או שנפחד משום אדם או נעשה לכבודו, ובעל הרחמים ארך אפים יחזירם למוטב, עד כאן לשונו.

וטרחנו להעתיק תשובת הרמב"ם הזו על מנת לעורר עצמנו לגודל היראת שמים של אותן דורות, שהרי אותו כהן עבר על איסור לאו מן התורה שאין בו לא כרת ולא מיתת בית דין, ועל זה כותב הרמב"ם שאין להתרשל ולהתעלם מהמעשה הזה, אלא יש לרודפם בלא פחד בכל מקום שהם וכו' וכו' משמע שהיתה עבירה זו מזעזעת בזמנם שיעבור אדם על איסור תורה בפרהסיא, וכמ"ש חז"ל אם ראשונים כמלאכים אנחנו כבני אדם וכו' ... }

ספק גרושה זונה וחללה אסורות

ז

הַיּוֹת וְאִסּוּר גְּרוּשָׁה זוֹנָה וְחַלְלָה לְכַהֵן הֵנוּ מִן הַתּוֹרָה, גַּם הַסְּפָקוֹת הֵנּוּ אִסּוּרוֹת, שֶׁהָרִי סֶפֶק אִסּוּר תּוֹרָה אִסּוּר מִדְּרַבָּנָן, וְאֵלּוּ חֲלוּצָה, שְׂאִין אִסּוּרָה אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, סֶפֶקָה לְכַתְּחִלָּה אִמְנָם לֹא תִנְשָׂא, אֲבָל אִם כָּבֵר נִשְׁאַה לֹא תִצָּא.

{ בגמרא יבמות כד. "חלוצה דרבנן היא, וספק חלוצה לא גזרו בהו רבנן, וחלוצה דרבנן היא, והתניא, גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין, תלמוד לומר ואשה. מדרבנן הוא, וקרא אסמכתא בעלמא הוא." }

מי נקראת זונה לענין זה

ח

הזונה האסורה לנשא לכהן היא מי שנבעלה לכהן חלל או יבמה שנבעלה לזר, או הנבעלת לאדם שבבעלתו זו או שנתחייב מיתת דין, או פרת, או שהיא לאו מן התורה, או שאסורה עליו בעשה, חוץ מהנבעלת לבהמה או הנבעלת כשהיא נדה, שאף על פי שהיא שונה במיתה והשניה בכרת אינן בגדר זונה האסורה לכהן, והנבעלת לגוי נעשית זונה האסורה לכהן, שהרי נבעלה למי שאסורה לנשא לו.

{לעיל בפרק י"ט בסעיפים ב', ג', ד' מנינו כל אותן סוגי עריות ובגמרא יבמות כט: וב-סח: וכן דעת הרמב"ם בהלכות א"ב פרק י"ח ה"א, רש"י, נימוקי יוסף, רשב"א וכן פסק מרן השו"ע בסימן ו' סעיף ח' בסתם, ואילו בשם יש אומרים הביא מרן דעת התוספות הראב"ד והרא"ש שרק מי שחייב על ביאתו כרת או מיתת בית דין עושה אותה לזונה בביאתו ואין חילוק למעשה בין הסתם ליש אלא לענין חיוב מלקות.}

מה נקראת בעילה לענין אסורי ביאה

ט

כל אלו הביאות האסורות שעל ידם נעשית היא זונה האסורה לכהן הן בין אם היו באנס בין ברצונה או שהיתה שוגגת, בין ביאה כדרכה בין שלא כדרכה.

י

אין בעילת אסור זו עושה את הנבעלת לזונה האסורה לכהן אלא אם כן היתה הבועל בן תשע שנים ויום אחד ומעלה, ותהיה הנבעלת בת שלש שנים ויום אחד ומעלה ואין הבעילה פחותה מהעראה שהיא הכנסת העטרה.

אשת כהן שנאנסה

יא

אשת כהן שנבעלה אפלו באנס אסורה לבעלה שהרי נבעלה למי שאין קדושין תופסין לו בה, מה שאין כן אשת ישראל שנאסרת לבעלה רק אם נבעלה ברצון. וכן אשת ישראל שנאנסה אף על פי שמתרת לבעלה, אם מת, אסורה לכהן משום זונה.

דין אשת כהן שבאה ואמרה שנאנסה ואין עדות בדבר ראה לקמן בפרק כ"ב סעיף י"ח.

גירות

יב

כָּל שְׁלֵא הֵיְתָה בְּלִדְתָהּ בֵּת יִשְׂרָאֵל, אָף עַל פִּי שְׂאֵחַר כְּךָ נִתְגַּיְרָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן מִדִּין זֹנָה, וְאֶפְלוּ אִם נִתְגַּיְרָה פְּחוּתָה מִבֵּת שְׁלֵשׁ שָׁנִים, אוֹ שְׁעֵדִין לֹא נִבְעֵלָה כָּלֵל, הִרִי הִיא בְּאֲסוּרָה. וְכֵן שְׂפָחָה שְׁנֵשֶׁת־חֲרָרָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן מִדִּין זֹנָה וְזֶה אֶפְלוּ וְכָאֵמֹר אִם נִשְׁתַּחֲרָרָה פְּחוּתָה מִבֵּת שְׁלֵשׁ שָׁנִים.

הבא על השניות מדרבנן

יג

הֲבֵא עַל הַשְּׁנִיּוֹת הַמְזַכְרוֹת לְעֵיל בְּפֶרֶק י"ט סְעִיף ה' אֵינָן נְאֻסְרוֹת בְּבִיָּאָה זֹ מִלְנֶשֶׂא אַחַר כְּךָ לְכֹהֵן, שְׁהִרִי אֵין הַשְּׁנִיּוֹת אֶלָּא מִדְּבַרֵי חֻקִּים וְהֵם לֹא גָזְרוּ שְׁתַּנְהִיָּה אֲסוּרָה לְכֹהֵן בְּבִעֻלָּה זֹ.

קדשה אינה זונה לענין זה

יד

קִדְשָׁה פְּנוּיָה, הִיא הַמְּפֻקְרֶת עֲצָמָה לְבִעֻלוֹת זָנוּת, אִם לֹא נִבְעֵלָה לְאָדָם הָאָסוּר לָהּ בְּמִיתָהּ אוֹ פָּרַת אוֹ בְּלָאוּ אוֹ בַּעֲשָׂה, לֹא נַעֲשִׂית זֹנָה וּמְתַרְת לְכֹהֵן, וְאָף עַל פִּי שְׁנִבְעֵלָה בְּזִמְן נְדוּתָהּ.

{כָּל אֵלוֹ הָאָסוּרִים לֹה הַזְכָּרֵנוּ, כֹּאֵמֹר, לְעֵיל בְּפֶרֶק י"ט סְעִיפִים ב' ג' ד'. וְאִם הִיְתָה הַקִּדְשָׁה אִשְׁתֵּי אִישׁ פְּשׁוּט שֶׁאֲסוּרָה לְכֹהֵן מִדִּין זֹנָה שֶׁהִרִי כָּל הָעוֹלָם אֲסוּרִים לָהּ בְּמִיתָהּ.}

מי היא החללה

טו

הַחֲלָלָה, שְׂזָכְרָנוּ בְּסְעִיף ד' הָאָסוּרָה לְכֹהֵן, הִיא אִשָּׁה הָאָסוּרָה כְּפָר לְכֹהֵן מִדִּין זֹנָה אוֹ גְרוּשָׁה וּבָא עָלֶיהָ הַכֹּהֵן, הִרִי הִיא וְזָרְעָה שְׁתוֹלִיד מִכָּאֵן וְהִלָּאָה, בֵּין מִמְּנֹה, בֵּין מִפְּהֵן אַחַר - חֲלָלִים, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקִבּוֹת וְאֵלוֹ הַכֹּהֵן עֲצָמוֹ הֲבֵא עַל הָאָסוּרָה לוֹ לֹא נִתְחַלַּל בְּבִיָּאָתוֹ.

{בְּגִמְרָא קִידוּשִׁין עֲז. "מִתְנִיתִין, בֵּת חֲלָל זָכָר פְּסוּלָה מִן הַכֹּהֵנוֹה לְעוֹלָם, יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּשֶׂא חֲלָלָה בְּתוֹ כִּשְׂרִירָה לְכֹהֵנוֹה, חֲלָל שֶׁנֶּשֶׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל בְּתוֹ פְּסוּלָה לְכֹהֵנוֹה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בֵּת גֵּר זָכָר כִּבְתֵי חֲלָל זָכָר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּן יַעֲקֹב אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּשֶׂא גִיּוֹרֵת בְּתוֹ כִּשְׂרִירָה לְכֹהֵנוֹה, וְגַר שֶׁנֶּשֶׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל בְּתוֹ כִּשְׂרִירָה לְכֹהֵנוֹה, אֲבָל גֵּר שֶׁנֶּשֶׂא גִיּוֹרֵת בְּתוֹ פְּסוּלָה לְכֹהֵנוֹה, אַחַד גֵּר וְאַחַד עַבְדִּים מִשׁוּחַרְרִים אֶפְלוּ עַד עֲשֵׂרָה דוֹרוֹת עַד שֶׁתֵּהָא אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל...".}

תנו רבנן "לא יחלל זרעו בעמיו, אין לי אלא זרעו, היא עצמה מנין, אמרת קל וחומר מה זרעו שלא עבר עבירה מתחלל היא שעברה עבירה אינו דין שמתחללת, הוא עצמו יוכיח שעבר עבירה ואין מתחלל..." {

מתי חללה מולידה חללים, שבויה

טז

גרושה שנתחללה מביאת פהן אם תוליד מכהן זה או אחר יהיו כל ולדותיה חללים, או אם תוליד מישראל הרי בניה ובנותיה אינם חללים אלא מיחסים אחר ישראל, ויכולות בנותיה לנשא לכהנים.

יז

איזו בעילה עושה את הגרושה והזונה לחללה כפר הגדרנו בסעיפים ט' ו-י'. אשה שנשבתה ביד גויים, ויש חשש שנאנסה שם, אסורה לכהן מדין ספק זונה, ופרטי דינים אלו כתובים במרן שו"ע אבהע"ז סימן ז' סעיפים א'-י"א, והיות וברוך השם אינם מצויים לא כתבנום כאן.

דין כהן חלל

יח

גר שנשא גיורת בתם אסורה לכתחלה לנשא לכהן ואם נשאת לא תצא. ואם הייתה האב ישראל, או שהיתה האם ישראלית הרי זו הבת נשאת לכהן לכתחלה.

{ראה באורים לסעיף ט"ו שכאן נפסק כרבי אליעזר בן יעקב וכן הוא בשו"ע אבהע"ז סימן ז' סעיף כ"א. והוא מטעם שאם שני ההורים הם גרים, אף על פי שהיתה הבת הורתה ולידתה בקדושת ישראל שם גיורת עליה עד שיהיה אחד מן ההורים ישראל.

יט

כפר אמרנו שכהן הבא על אשה מן האסורות לו לא נתחלל מכהנתו, אבל בנו ממנה הוא הנקרא חלל, ומתגר זה החלל לנשא גרושה, חללה או זונה, וכן מתגר לו לטמא למתים, ואינו נושא בפיו ואינו מברך ראשון בספר תורה, שהרי נתחלל מכהנתו להיות כשאר ישראל.

{שנאמר, אמור אל הכהנים בני אהרן, אף על פי שהם בני אהרן עד שיהיו בכיהונם, ובן חלל גם הוא חלל וכן בן בנו עד סוף כל הדורות.

דין הכהנת

כ

כהנת בין פשרה בין חללה מתרת לנשא לגר או גרוש או לחלל ומתגר לה לטמאות למתים, שנאמר "אמר אל הפהנים בני אהרן", ולא בנות אהרן.

אם הולידה כהנת חללה מישראל הרי בנותיה פשרות לנשא לכהנה שהן מתיחסות אחר אביהן ישראל.

הבא על הנדה

כא

כהן הבא על הנדה, פאמור לא נעשית היא לא זונה ולא חללה והולד ממנה כהן פשר.

{בברכי יוסף כתב שראה לרבנו ישעיה הראשון בתשובה כתב יד סימן ק"צ שדחה את דברי האומר שכהן הבא על הנדה הולד אסור בכל מילי דכהונה, והאריך להוכיח שהולד כשר, וכן פסק מרן השו"ע באבע"ז סימן ז' סעיף ט"ו.}

כהן שנשא זונה חייב להוציאה

כב

כבר בארנו לעיל בכמה מקומות שבת ישראל שנבעלה לגוי בין אם היתה פנויה, בין אם היתה אשת איש, בין אם היה באנס בין ברצון וככל התנאים המבארים לעיל בסעיפים ט' ו-י' הרי זו אסורה לנשא לכהן, ואפלו כבר נשאה ויש להם ילדים צריכה לצאת, ובניה ממנו הרי הם חללים, כלומר, פהנים המחללים מן הכהנה פמבאר בסעיף י"ט.

בת שאביה גוי אם מותרת לכהן

כג

בת ישראל שנבעלה לגוי וילדה ממנו בת, לכתחלה לא תנשא אותה הבת לכהן, ואם כבר נשאת, לא תצא. וכשיש ספקות בדבר, או שעת הדחק, יש להתיעץ עם בית דין שיפסקו בדבר.

{בגמרא יבמות מה. "דכי אתא רב דימי אמר רבי יצחק בר אבודימי משום רבינו אמרו עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, רבי יהושע בן לוי אומר הולד מקולקל, למאן, אילמא לקהל, הא אמר רבי יהושע הולד כשר, אלא לכהונה, דכולהו אמוראי דמכשרי מודו שהולד פגום לכהונה מקל וחומר מאלמנה,

ומה אלמנה לכהן גדול וכו'...". וכן פסק מרן השולחן ערוך באבן העזר סימן ד' סעיף ה', ובסעיף י"ט, ובסימן ז' סעיף י"ז.

והקשה הברכי יוסף מדוע פסק מרן השו"ע בזה כרא"ש ולא כהרי"ף ורמב"ם ותרץ שהיות והרמב"ם לא כתב במפורש שמוותרת הבת לכהן, אלא כך משמע לב"י מדברי הרמב"ם, ודעת הרי"ף שמסתפק בזה, ואילו הרא"ש כתב בודאי שאסורה לכהן ולכן תפס מרן השו"ע ודאו של הרא"ש כעדיף, ומכל מקום יש מחלוקת בדעת הרי"ף שהמאירי כתב שהרי"ף מסתפק ואילו הנימוקי יוסף כתב שהרי"ף מתיר. ומשום שהרבה אחרונים כתבו שאיסורה של בת זו לכהן הוא איסור מדרבנן כמובא בשו"ת יביע אומר חלק תשיעי אבע"ז סימן ה' אות ו' והם הרמ"ע מפאנו, מהרש"ל, רעק"א, בית מאיר, עמודי אור ובית יצחק. פסקו הרב ביביע אומר וכן הרב שלום משאש ז"ל שבספק התעברה מגוי תהא הבת מותרת לינשא לכהן.

וגם אם ודאי נולדה אותה הבת מגוי, אם הוא דיעבד ושעת הדחק שכבר הכירה את הכהן ורוצים במאוד זה בזו ויכולה לצאת תקלה אם נאסרם לינשא כתב שם ביבי"א שיש להתירם לינשא וכמו מעשה שהיה בזמן הרב רפאל מאיר פאניזיל זצ"ל שהיה ראש הרבנים בארץ ישראל בזמנו שהתיר בדעבד לזוג כזה לינשא.

ועוד יש להוסיף בזה שפרשו להתיר נישואי בת שאביה גוי לכהן הריטב"א קידושין סז: בשם רבו, המאירי, ונימוקי יוסף, ולדעת הב"י כאמור כך גם דעת הרמב"ם, שלכן פסק מרן השו"ע שהבת פגומה לכהונה דהיינו לכתחילה אבל בדעבד שכבר נשאה לא תצא.

בת ישראל שנתעברה מגוי והולידה בן, אין בו איסור וגם הבת שיוליד זה הבן אינה פגומה ומותרת לכהונה. {

דין שאר ישראל בגרושה, זונה וחללה

כד

כָּל אֵלוֹ הָאִסוּרִי בִּיאָה הָאִסוּרִים לְפָנֶיךָ, גְּרוּשָׁה זֹנָה וְחַלְלָה, הָרִי הֵן מִתְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, וְאִין מְקוֹם לְהַחְמִיר בְּזָה כָּלל, וּמְצִינוּ בְּגְדוּלֵי הָאֵמָה שֶׁנֶּשְׂאוּ גֵיּוֹרֶת אוֹ גְּרוּשָׁה וְאִין צְרִיךְ לִזְמַר חַלְלָה, וְכָל הַמְּחַמֵּר וְעוֹשֶׂה עֲצָמוֹ לְעִנְיָן זֶה כְּלָהוֹן, הָרִי זֶה מִן הַמִּתְמִיָּהִים.

ישראל הרוצה לעשות עצמו ככהן

כה

כְּשֶׁנֶּכְנסוּ אַבֹּתֵינוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עָשָׂר שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל, וְשָׁבַט לְוִי שֶׁהֵם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, הִזְהָרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם שֶׁלֹּא יִנְחֲלוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא יִהְיֶה לְכֹהֲנֵי הַלְוִיִּם, כָּל שְׁבַט לְוִי, חֵלֶק וְנִחְלָה עִם יִשְׂרָאֵל. וְלָמָּה לֹא זָכוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם בְּנִחְלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם אַחֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהִבְדִּילוּ לְעַבְדֵי אֶת ה' לְשִׁרְתוֹ, וְלִלְמֹד וְלִלְמַד אֶת תּוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה לְרַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְעַקֵּב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶן הִבְדִּילוּ מִדְּרָכֵי הָעוֹלָם,

לא עורכין מלחמה פּשָׁאָר יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נוֹחֲלִין, וְלֹא זֹכִין לְעַצְמָן בְּלַח גּוֹפָן. אֲלֵא הֵם חֵיל הַשָּׁם. שְׁנֵאמַר, בְּרַךְ ה' חֵילוֹ, וְהוּא הַשָּׁם בְּרוּךְ הוּא זֹכֶה לָהֶם שְׁנֵאמַר אֲנִי חֵלְקָהּ וְנַחֲלָתָהּ.

וּבַדָּבָר הַזֶּה שֶׁהוּא יַעֲסֵק הַתּוֹרָה, יְכוֹל מִי שֶׁיִּרְצֶה מִיִּשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת עֲצָמוֹ כְּכֹהֲנִים, שֶׁכָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר נִדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ, וְהִבִּינוּ מִדְּעוֹ, לְהַבְדִּיל לַעֲמֹד לִפְנֵי הַשָּׁם לְשִׁרְתוֹ וּלְעַבְדוֹ לְדַעַה אֶת הַשָּׁם, וְהִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁעָשָׂאוּ הָאֱלֹהִים, וּפָרַק מֵעַל צִנְאוֹרוֹ עַל הַחֲשִׁבוֹנוֹת הַרְבִּים אֲשֶׁר בְּקִשּׁוֹ בְּנֵי הָאָדָם, הֲרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קִדְשׁ קִדְשִׁים, וְיִהְיֶה הַשָּׁם חֵלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, וְיִזְכֶּה לוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה דָּבָר הַמְּסַפֵּיק לוֹ, כְּמוֹ שֶׁזָּכָה לַכֹּהֲנִים לְלוֹאִים, הֲרִי דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלְיוֹ הַשָּׁלוֹם אוֹמֵר, ה' מִנְתָּ חֵלְקִי וְכוּסִי אֶתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי.

{סעיף זה רובו הוא לשון הרמב"ם בסוף ספר זרעים. מכל מקום בזמננו שהדור הוא דור של בעלי תשובה וחושך ואור משמשים בערבוביה, כל ירא השם, בין בעל תשובה, ובין מי שגדל בישיבות הקדושות, בין בחור בין נשוי וכן בעלות התשובה היקרות, כל מי שמתלבט כמה מזמנו ילמד וכמה מזמנו ישקיע בפרנסה, וכן בכל ענין עקרוני וחשוב, למען השם, יטרח וילך למורה הוראה מובהק וירצה בפניו את השיקולים לכאן ולכאן ויקבל על עצמו לעשות ככל אשר יורהו, ואל יסמוך על הרגשים ודמיונות ולא על הדרשנים למיניהם בין קטנים בין גדולים, שההפרש בין רב פוסק הלכות מוסמך לבין רב דרשן הוא כמו ההבדל בין הודאי לאולי, ומדרשות של מוסר והשקפה אף פעם אין לחליט הלכה למעשה בדבר מה לעשות, אלא רק מתוך ההלכה הצרופה ששם טמון רצון השם מכל אחד ואחד. והדרשנים, עיננו הרואות שאף על פי שמצד אחד מלהיבים את ישראל לשמור את התורה מצד שני מחריבים עולמות בדברי הבל שלהם, שדבריהם לרוב מעורבים מאמת ושקר. לשמוע ולשמוח בדברי מוסר, חשוב מאוד, אולם, הלכה למעשה אין לעשות בסיכום הדברים, זה רק אצל מורה הוראה מובהק, וכמו שכתוב במשלי כ"ח כ"ז "בוטח בלבו הוא כסיל והולך בחכמה הוא ימלט" וכתוב "ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה". (וראה עוד בפרק כ"ב בביאורים לסעיף ס"ג ובפרק כ"ו בביאורים לסעיף י"ט). }

פָּרַק כ"ב – אִסּוּר אִשֶׁת אִישׁ, מַחֲזִיר גְרוּשָׁתוֹ, חֹדְשֵׁי הַבְּחִנָּה, מְעוּבָרָת וּמִיִּנְקָת חִבְרוֹ, קְטֻלָּתָהּ, פְּצוּעַ דָּכָא, הַשְּׂמוּשׁ בְּאִמְצָעֵי מְנִיעָה, הַפְרִיָּה מְלֹאכּוֹתִית, אִסּוּר גּוֹיָה וְדוֹדָהּ תְּשׁוּבָה – הַלְכוֹת אִישׁוֹת.

דִּין אִשֶׁת יִשְׂרָאֵל וְאִשֶׁת כַּהֵן שְׁנֵאנְסוּ

א

אִשֶׁת יִשְׂרָאֵל שְׁנֵאנְסָה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ, וְאִלוֹ אִשֶׁת כַּהֵן שְׁנֵאנְסָה אִסּוּרָה לְבַעֲלָהּ כְּמוֹ שֶׁפְּתַבְּנוּ לְעֵיל פָּרַק כ"א סְעִיף י"א, וְשִׁתְּיָהּ הִבָּא עָלֶיהָ בֵּין לְאִנְסוֹן בֵּין לְרִצּוֹנוֹ דִּינוֹ בְּחֻנְקָה, וְאִף עַל פִּי שֶׁבְּטָלָה סְנֵהֲדָרִין, דִּין שְׂמִים לֹא בְּטָל, וּמִן הַשְּׂמִים יִזְמְנוּ לְאוֹתוֹ אָדָם, אוֹ בְּגִלְגוּל זֶה אוֹ בְּהַזְדַּמְנוּת אַחֲרָת, מִיתָה בְּחֻנְקָה, שֶׁהִיא אוֹ טְבִיעָה אוֹ חֵיל בְּדַרְכֵי הַנְּשִׁימָה וְכִדּוּמָה, וְאִם נִבְעֲלָה בְּרִצּוֹן אִף הִיא חִיָּבַת בְּאוֹתוֹ הַדִּין, וְכִבֵּר אָמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ בְּסִפְרוֹ מְשָׁלִי "וְאֵל יִשְׂרָאֵל יִצְרָךְ לֹמַר כִּי הַשָּׂאוֹל בֵּית מְנוּס לָךְ", אֵל תִּתְּפֹתָה לְיִצְרָךְ הַרְעַ שְׂאוֹמֵר לָךְ חֵטָא וְאַחַר כֵּן מַה שִׁיְהִיָּה יְהִיָּה. וְכִתְּבִי מְשָׁלִי ו' "כִּי בְעַד אִשָּׁה זֹנָה עַד כִּפֹּר לָחֵם וְאִשֶׁת אִישׁ נָפֵשׁ יִקְרָה תְּצַוֶּה,

הַיְחָתָה אִישׁ אִשׁ בְּחִיקוֹ וּבְגִדָיו לֹא תִשָּׂרְפְנָה, אִם יְהִלְךָ אִישׁ עַל הַגְּחָלִים וְרָגְלָיו לֹא תִכְוִינָה, כִּן הָבֵא אֶל אִשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא יִנָּקָה כָּל הַנֶּגַע בָּהּ”.

{בגמרא יבמות נו. “אמר רב עמרם הא מלתא אמר לן רב ששת ואנהרינהו לעינין ממתניתין, אשת ישראל שנאנסה אף על פי שמותרת לבעלה פסולה לכהונה” והוא מדכתיב במדבר ה’ “והיא לא נתפסה” כלומר, אותה אשה לא נתפסה בכח אלא זנתה ברצון ולכן אסורה, הא נתפסה מותרת לבעלה ואילו באשת כהן אע”פ שנתפסה אסורה לבעלה “אמר רבא הכל היו בכלל אחרי אשר הוטמאה, כשפרט לך הכתוב גבי אשת ישראל והיא לא נתפסה אסורה, הא נתפסה מותרת מכלל דאשת כהן כדקיימא קיימא”.

תחלתה באונס וסופה ברצון

ב

הַיְתָה תְּחִלַּת הַבִּיָּאָה בְּאֵנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן הֲרִי הִיא נְדוּנָת כְּאֵנוּסָה שְׂיִצֵּר הָרַע כְּפָאָה אַחַר כֵּן לְרָצוֹת. {בגמרא כתובות ג: “אמר רבא כל שתחילתה באונס וסופה ברצון, אפילו היא אומרת... מותרת, מאי טעמא, יצר אלבשה” וכן פסק הרמב”ם בהלכות איסורי ביאה פרק א’ הלכה ט’ ובהלכות אישות פרק כ”ג הלכה י”ט.}

דין שבויה

ג

נָשִׁים שֶׁגָּנְבוּ אוֹתָן לְסֻטִים, הֲרִי הֵן כְּשִׁבּוּיּוֹת שֶׁהֵן אֲנוּסוֹת וּמְתָרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, וְאִם הִנִּיחוּם הַלְסֻטִים וַיִּכְלוּ לִילָךְ מִשָּׁם וְאָף עַל פִּי כֵן לֹא הִלְכוּ, אוֹ שֶׁהִלְכוּ אֶל הַלְסֻטִים, הֲרִי אֵלוּ בְּרָצוֹן וְאֵינָן אֲנוּסוֹת. {כך פסק הרמב”ם בהלכות אישות פרק כ”ד הלכה כ’ ופסק כן ע”פ גמרא כתובות נ”א: “אמר רב יהודה הני נשי דגנבו גנבי שריין לגוברייהו, אמרי ליה רבנן לרב יהודה והא קא ממטיאן להו נהמא, מחמת יראה, והא קא משלחן להו גירי, מחמת יראה, ודאי שבקינהו ואזלן מנפשייהו אסירן”.

נאנסה בעיר

ד

נְאֻנְסָה בְּעִיר וְלֹא צָעָקָה, וּמְתָרָצָת עֲצָמָה שְׂסֻתָּם פִּיָּה, אוֹ אִים לְרָצָחָה נִפְשׁ אִם תִּצְעֵק, הֲרִי זוֹ אֲנוּסָה, וְלֹא נֹאמֵר שְׂחֻזָּקָה הִיא שְׂנִתְרָצָתָה, שֶׁהֲרִי הִיא בְּעִיר וְלֹא צָעָקָה, וְהַכֹּל לְפִי רְאוּת עֵינֵי הַדַּיָּנִים. וְכֵן אִם מִחַמַּת פְּחַד מִיתָה שְׁלָה אוֹ שֶׁל אַחֵרִים בְּקִשָּׁה לְמִצָּא חֵן בְּעֵינֵי הַרוֹצְחִים עַד שֶׁנִּתְרָצָתָה לְהַבְעֵל לָהֶם, נִחְלָקוּ בְּזָה פּוֹסְקִים רְאוּשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים, וּמַעֲלָה גְדוֹלָה הִיא לְדַן שְׂיִדְעַ לְמִצָּא פְּתִיחֵי הַתֵּר עַל פִּי כְּלָלֵי הַהוֹרָאָה, בֵּין בְּעִשְׂתֵּי סְפָקוֹת וּסְפָקֵי סְפָקוֹת בֵּין בְּהַגְדָּרָה נְכוֹנָה שֶׁל רַב וּחֻזָּקָה.

{ראה רמ"א באבע"ז סימן ז' סעיף י"א, רש"י, רמב"ן, רא"ה בשיטה אחת ומהרי"ק בשיטה אחרת, וביביע אומר חלק תשיעי אבע"ז סימן ה' כתב מרן הרב עובדיה יוסף שכשהספק ספיקא הוא במחלוקות הפוסקים, שפיר עבדינן ספק ספיקא לכתחילה שהרי הם ספיקות קיימים ואין אנו גורמים לעשותם, מה שאין כן בספקות במציאות שבהם אנו עושים ספק ספיקא רק בדיעבד, ונותן שם הרב שתי דוגמאות, אחת, למלאות בשבת שעון שעודנו פועל מותר מספק ספיקא שמא הלכה כפנים מאירות ויעב"ץ שאפילו עמד השעון מותר למלאותו ואם תמצא לומר שהלכה כהחולקים ספק הלכה כהפוסקים שכשעודנו פועל מותר למלאותו. והוא כאמור ספק ספיקא בדברי הפוסקים ומותר הוא לכתחילה. השני, לשלוח לגוי כלי לבשל בו ולסמוך על ספק ספיקא, ספק שמא לא יבשל בו, ואם תמצא לומר שכן יבשל בו, שמא יהיה בדבר פגום, ואלו הספיקות הן במציאות ולא בדברי הפוסקים ולכן אין ספק ספיקא זה מותר אלא בדיעבד בלבד. וכן הסכים עמו שם הרב שלום משאש ז"ל.

מה שאמרנו שמעלה גדולה היא להתיר, הוא דברי הגמרא ביצה ב:, ברכות ס:, עירובין עב: קידושין ס:, גיטין מא: עד:, חולין נח., נדה נט: "כח דהתירא עדיף", והוא כמובן ע"פ כללי ההוראה כדת וכדין כפי שהורו רבותינו הפוסקים.}

פסקו לה בית דין בטעות

ה

הורו לה בית דין בטעות שאין בקדושי הראשון כלום ומתיר לה לנשא לשני, והלכה ונשאת, ואחר כך נתגלתה טעותם, הרי זו אנוסה ומתרת לראשון.

{כך פסק הרמ"א בסוף סימן י"ז ע"פ תשובת הרשב"א שלמד דין זה ממיכל בת שאול שהיתה מותרת לדוד אחר הנישואין של פלטי בן ליש משום דטעו בית דינו של שאול והורו שהמקדש במלוה ופרוטה דעתו על המלוה.}

מה תעשה אשת איש שנאנסה

ו

אשת איש שנאנסה, יכולה לעשות מה שביקלה כפי שלא תתעבר, להפליט שכבת זרע או להזריק קוטלי זרע למיניהם אל תוך רחמה, וכדומה, ואינם חייבים לפרש היא ובעלה זה מזו, שהרי אותו רשע הוא שפא בגבולו, ומכל מקום טוב שתלך ותטבל במקנה טהרה, וכדרך שעשתה אסתר שהיתה טובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. וצריכה שתפשפש במעשיה על מה ולמה עלה בגורלה כך, ותקבל על עצמה קבלות טובות בעניני צניעות ובענין חנוך בנותיה לצניעות ויראת שמים.

{גם אם יעשו פרישה זה מזו שלושה חודשים, קימ"ל רוב בעילות אחר הבעל ויהיה הולד להלכה מוחזק כבנו של הבעל, בין אם היה האנס גוי בין אם היה ישראל, וגם לא תועיל בזה בדיקת רקמות, וכמו שבארנו לעיל בפרק י"ט סעיף כ"ב.}

דין אשת איש שזנתה ברצון

ז

אשת איש שזנתה תחת בעלה ברצונה, אסורה לבעלה ואסורה לאותו אדם שבא עליה, ואם יש על כך שני עדים שראו אותם זה עם זה כדרך המנאפים בית דין כופין את בעלה להוציאה, ואם נשאת לזה שאסרה על בעלה כופין אותו בית דין להוציאה אפלו יש לה בנים ממנו.

{רמב"ם אישות כ"ד י"ח "ואין בית דין כופין את האיש לגרש את אשתו בדבר מדברים אלו עד שיבואו שני עדים ויעידו שזינתה אשתו זאת בפניהם, ואח"כ כופין אותו להוציא... ותצא בלא כתובה ובלא תוספת שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר".

וכן לענין הבועל, במרן השו"ע אבע"ז סימן קע"ח סעיף י"ח "כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזנתה עם זה כשהיתה תחת בעלה הרי זו תצא מזה ואע"פ שיש לה ממנו כמה בנים".

קנא לה בעלה ונסתרה

ח

וכן בעל שגנח שדה אשתו בעיניו, ולבשתו רוח קנאה וקנא לאשתו, ואמר לה בפני שנים אל תסתרי עם איש פלוני, ועל אף קניויו הלכה ונסתרה עם אותו פלוני, וראוה שני עדים, אם שהתה עם אותו אדם פרוק זמן שיכול לבוא עליה הרי זו אסורה לבעלה ולאותו פלוני, וזה אף אם אותו פלוני הוא אביה או אחיה, או גוי שאינה יכולה לנשא להם, מכל מקום אסורה על בעלה.

{מקור הלכה זו בתחילת מסכת סוטה וכתבה מרן בשולחן ערוך סימן קע"ח, ובגמ' סוטה כד. בשם רב הונא. ולענין כמה הוא זמן הסתירה שבו אנו אומרים שיכל לבוא עליה ולאוסרה על בעלה, יש בזה כמה וכמה שיטות באחרונים, ולהלכה אנו מחזיקים שארבע דקות הוא הזמן הקצר ביותר ליחוד, ומרן השו"ע נקט לישנא דגמרא כדי צלית ביצה וגמיעתה. כמ"ש בגמרא סוטה צ. בשם רבי עקיבא.

באיזו בעילה נאסרה על הבעל ועל הבועל

ט

ביאה האוסרתה על בעלה היא בין כדרךפה בין שלא כדרךפה, אם היה הבועל מבין תשע שנים ויום אחד ומעלה והכניס העטרה, והיתה הביאה ברצונה, כאמור, נאסרה על בעלה ובועלה כאחד, ואין הדבר תלוי בשכבת זרעו של הנואף אם פלטה או לא, או אם השתמש הוא או השתמשה היא באמצעי למניעת הריון.

לא יקנא בינו לבינה

י

לא יאמר אדם לאשתו, אפלו בינו לבינה, אל תסתרי עם פלוני שהרי לדעת רבי יוסי ברבי יהודה גם בלא עדים נחשב לקנוי, ואם יקרה מקרה ותסתר עם אותו פלוני תהיה אסורה לבעלה לעולם, ואף על פי שאין בן הלכה, מפל מקום לחמרת זה הדין טוב שיזהר בדבר, ואם כבר אמר לה כן, ימחל לה על דבורו זה, שהרי בעל שמחל על קנויו קדם שנסתרה אשתו, קנויו מחול.

{מקור הדין בגמרא סוטה כה. "דאמר רבי יאשיה שלושה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים, בעל שמחל על קינויו קינוי מחול, וזקן ממרה שרצו בית דין למחול לו מוחלין לו, ובן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו, וכשבאתי אצל חברי שבדרום על שנים הודו לי ועל זקן ממרה לא הודו לי שלא ירבו מחלוקת בישראל... שמע מינה לאחר סתירה אינו מחול, שמע מינה", וכן פסק הרמב"ם בהלכות סוטה פרק א' הלכה ז' וכן פסק מרן השו"ע בסימן קע"ח סעיף י"ב.}

אם היה הבעל גוי ונתגיר אחר כך

יא

אשת איש שזנתה עם גוי ונאסרה על בעלה וגרשה, ונתגיר אותו הגוי מתרת לנשא לו, ואין אנו אומרים בזה שזנתה גם לבעל היות ונאסרה לו גם בלאו הכי שהרי גוי היה, וכן הוא מטעם שגר שנתגיר הרי הוא כקטן שנולד, ועתה כשנתגיר אינה אסורה לו.

{טעם ראשון הוא של הרא"ש בכתובות, והטעם השני מהריטב"א בכתובות, ומדכי בסנהדרין פרק שמיני סימן תש"כ בשם רבנו יחיאל. וכן פסק להלכה מרן השו"ע אבע"ז בסימן קע"ח סעיף י"ט.}

אין אוסרים על היחוד

יב

אין אוסרין על היחוד, ולכן אשת איש שעברה על דיני יחוד ושהתה עם אדם זר שעור זמן שיכלה להטמאות, אף על פי כן אינה אסורה על בעלה, אלא אם כן קנא לה בעלה בפני עדים, וכמו שבארנו לעיל בסעיף ח'.

אם יש עד אחד שזנתה

יג

אם בא עד אחד, או אשה, והעיד בפני הבעל שראה את אשתו שזנתה, הדין הוא שאותה אשה מתרת לבעלה ואינו צריך לגרשה שהרי עד אחד אינו כלום. אבל אם סומכת דעתו של הבעל עליו ומאמינו כשני עדים חייב לגרש את אשתו, ואינה מפסדת כתבתה שהרי אינה מודה, ואין שני עדים להפסידה. אבל אם הודתה בדבר, מגרשה ומפסדת כתבתה.

{בגמרא קידושין סו. "אבעיא להו, אשתו זנתה בעד אחד ושותק מהו, אמר אביי נאמן, רבא אמר אינו נאמן, הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים... ורבא אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה, ואי לא לא תפקה", וכ"כ הרמב"ם בהלכות אישות פרק כ"ד הלכה י"ז.}

דין הרבה עדים פסולים

יד

הרבה עדים פסולים הרי הם כעד אחד, אם מאמין להם הבעל חייב להוציאה, ואם היא מכחישה וטוענת שלא זנתה לא אבדה כתבתה.

ראה הוא עצמו את אשתו מזנה

טו

אם ראה הוא את אשתו מזנה תחתיו, חייב להוציאה, אף אם לא הודתה בכך אינה מפסדת כתבתה, שהרי אין שני עדים על הזנות.

מה יראו העדים ותאסר

טז

אין העדים צריכים לראות את המעשה עצמו לפרטיו, אלא די שראו אותם זה עם זה כדרך המנאפים חייב בעלה להוציאה והפסידה כתבה ותוספת.

אם אומרת בעצמה שזנתה, האם נאמנת

יז

אִשָּׁה שֶׁבָּאָה וְהוֹדְתָה בְּפָנַי בְּעֵלָהּ שֶׁזָּנְתָה תִּחְתְּיוּ אֵינָה נֶאֱמָנֶת, וְאֵינוּ חַיְבֵי לְהוֹצִיאָה אֶלָּא אִם כֵּן סוֹמְכֶת דְּעֵתוֹ עָלֶיהָ וּמֵאֲמִינָה כְּשֶׁנִּי עֵדִים, שְׂאֵז חַיְבֵי לְהוֹצִיאָה וְהִפְסִידָה כְּתִבְתָּה וְתוֹסַפְתָּ.

{מקור הדין נדרים צ: "מתניתין בראשונה היו אומרים שלוש נשים יוצאות ונוטלות כתובה, האומרת טמאה אני לך... חזרו לומר, שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה, האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה..."}

וכן פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק כ"ד הלכה י"ח.

ומרן השו"ע בסימן ו' סעיף י"ב, ובסימן קט"ו סעיף ו', ובסימן קע"ח סעיף ט' בהג"ה. וראה עוד בבאורים לסעיף הבא.

אם נאמנת אשת כהן לומר שנאנסה

יח

אִשָּׁת כֹּהֵן שֶׁבָּאָה וְאָמְרָה שֶׁנֶּאֱנְסָה אֵינָה נֶאֱמָנֶת, שְׂמָא עֵינֶיהָ נִתְּנָה בְּאֶחָר וּמְקַלְקֶלֶת עַל בְּעָלָהּ, לְאֶלְצוֹ לְגַרְשָׁה. וְאִם בְּעָלָהּ מֵאֲמִינָה הָרִי זֶה חַיְבֵי לְגַרְשָׁה, אֲבָל אֵינָה מְפַסְדֶּת כְּתִבְתָּה.

{ראה באורים לסעיף הקודם, אשת כהן אנוסה שווה דינה לאשת ישראל המזנה ברצון.

מכל מקום אף על פי שלא נאסרה על בעלה, עשתה עצמה בהודאתה כאסורה על כל הכהנים אם תתאלמן מבעלה, וכן פסק הרמב"ם בהלכות א"ב פרק י"ח הלכה ט' והשיגו הראב"ד שאם לאחר מותו נתנה אמתלא לדבריה שאמרה כן כדי שיוציאנה נאמנת ותהיה מותרת לינשא לכהן. וכן הדין לגבי אשת איש שהודתה שזנתה אע"פ שאינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה, נאמנת לאסור עצמה לכהן אם מת בעלה.

ומה שאמרנו שאינה מפסדת כתובתה הוא מטעם שאומרת שנאנסה, ובאונס לא הפסידה חכמים {כתובתה}.

אם ראו בה דבר מכווער

יט

אִם רָאָה הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ דָּבָר מְכֻעָר, אוֹ שֶׁהָיוּ עֵדִים שֶׁרָאוּ בְּאִשָּׁה זֶה דָּבָר מְכֻעָר, כְּגוֹן שֶׁרָאוּ שֶׁנִּתְיַחְדָּה עִם פְּלוֹנִי וּבָאוּ אַחֲרֵיהֶם וְרָאוּהָ לּוֹבֵשֶׁת בְּגָדֶיהָ, אֲמָנָם אֵין בְּכֶךָ כְּדֵי לְחַיֵּב אֶת הַבַּעַל לְגַרְשָׁה שֶׁהָרִי לֹא קָנָא וְלֹא הִתְרָה בָּהּ עַל כֶּהָן, וְלִרְאוֹת אוֹתָם שׁוֹכְבִים זֶה עִם זֶה כְּדֶרֶךְ הַמְּנַאֲפִים, לֹא רָאוּ, אֲבָל אִם גָּרְשָׁה הַבַּעַל בְּשָׁל כְּעוֹר זֶה אֲסוּרָה לְנִשְׂא לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי שֶׁגָּרַם לָכֶךָ, וְאִם עָבְרָה וְנִשְׂאָת לוֹ, לֹא תִצָּא, אֲךָ עַל פִּי שְׂאִין לָהּ בְּנִים מְמֻנָּו.

{מקור הדין בגמרא יבמות כד: "הנטען על אשת איש והוציאווה על ידו, ונתגרשה מתחת ידי אחר, אם כנס לא יוציא, היכי דמי... במה דברים אמורים כשאין לה בנים.... אבל יש לה בנים לא תצא, ואם באו עידי טומאה אפילו יש לה כמה בנים תצא".

ונחלקו האחרונים בדין זה אם צריך שיצא קול שאינו פוסק שאותה אשה זנתה עם אותו פלוני או שהוא גם בלא יציאת קול. ומרן השו"ע בסימן י"א סעיף א' כתב שאם התלווה לעידי מעשה הכעור גם קול שאינו פוסק באותה עיר שזנתה הרי זו תצא מתחת יד הנטען אם אין לה בנים ממנו ואם לא הוחזק בעיר קול רינה כזה אינה יוצאת מתחת יד הנטען אע"פ שאין לה ממנו בנים, ודין בנים או בנות לענין זה כמובן שווה.}

זנה עם אשת איש ועשה תשובה אם חייב להודיע לבעלה

כ

מי שָׁבָא עַל אִשְׁתּוֹ אִישׁ בְּאִפְסוֹן שְׁנֵי אֲסוּרָה עַל בְּעֻלָּהּ, וְלֹאֲחֵר זְמַן הִתְעוֹרָר לְחֹזֵר בְּתִשְׁבּוּבָה, וְהֵנוּ שׁוֹאֵל אִם צָרִיךְ הוּא לְהוֹדִיעַ לְבַעַל הָאִשָּׁה שְׁעָלָיו לְפָרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ, אִם יֵשׁ קִשְׁי גָּדוֹל בְּדַבָּר אֲפָשָׁר לְהוֹרוֹת לוֹ שְׁלֵא יוֹדִיעַ, וְאִם יָדוּעַ לוֹ שֶׁהַבַּעַל יֵאֱמִינוּ כְּשֵׁנֵי יַעֲדִים וְיִפְרֹשׁ מֵאִשְׁתּוֹ וְאִין דְּבָר זֶה כְּרוּךְ בְּבִזְיוֹן כָּל כֶּף גָּדוֹל אוֹ סְכָנָה לֹא יִמְנַע מִלְּהוֹדִיעַ הַדְּבָר לְבַעַל כְּדִי שְׁלֵא יִכָּשֵׁל בְּאִסוּר חַיִּים מִשְׁתַּפִּים עִם אוֹתָהּ אִשָּׁה.

{כך מבואר בשו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימן ב' שלדעת הרב פעלים מכמה טעמים יכול הבעל להימנע מלהודיע הדברים לבעל האשה. וכתב שואל ומשיב קמא סימן רס"ב שיש סברא בפוסקים ראשונים שאם לא היו עדים על הזנות לא נאסרה לבעלה ובצרוף טעם של כבוד הבריות ופגם המשפחה יכול להמנע מלהודיע לבעל, וכן כתב הדברי חיים מצאנז שגם לדעת הרמב"ם אם אין האיסור כתוב מפורש בתורה, נדחה הוא מפני כבוד הבריות והוסיף שכן נהגו להורות כמה מגדולי הדור, וכן כתבו תומת ישראלים ולימודי השם שיכול בשב ואל תעשה להימנע מלהודיע מעשיו, ומכל מקום אם אין הדבר מסכן את תהליך החזרה בתשובה שלו וגם יודע שיהיו דבריו נשמעים, טוב ליעצו להודיע מעשיו לבעל כדי שיפרוש שאנו חוששים בזה לדברי הנודע ביהודה וחתם סופר ועוד אחרונים שכתבו להחמיר בזה.}

נבעלה באבר מת

כא

אִשְׁתּוֹ אִישׁ שְׁנֵי אֲסוּרָה לְזָר בְּאִיבָר מֵת לֹא נֶאֱסָרָה עַל בְּעֻלָּהּ, שְׁאִין בְּעִילָה בְּאִיבָר מֵת נִקְרָאת בְּעִילָה. {כך כתבו השבות יעקב, הספרי דבי רב, הקרית מלך רב, עצי ארזים והמלב"ם, ומובאים בשו"ת יביע אומר חלק שלישי סימן ח' אות י"ט.}

אסורה לבעל אסורה לבועל גם כשלא היו עדים

כב

מי שִׁבֵּא עַל אִשָּׁת אִישׁ, וְאִין מִי שִׁיִּדְעַ בְּכֶן חוּץ מִשְׁנִיָּהֶם, וְנִתְגַּרְשָׁה הָאִשָּׁה מִבְּעֻלָּהּ מִסְּבוֹת אַחֲרוֹת, אֶף עַל פִּי כֵן הָרִי הִיא אִסוּרָה עָלָיו, וְלֹא יִשְׁאַנָּה.

{אם היו קידושי הראשון פסולים ויתברר שלמפרע לא היתה נשואה כדת וכדין, הרי יתברר למפרע שלא בא עליה כאשת איש אלא כפנויה ומותר לו לישאנה ואפילו אם החזיק אותה כאסורה עליו הוי חזקה בטעות ומותרת.}

נשאה בנשואין רפורמיים או אזרחיים וזנתה, מה הדין

כג

מִי שֶׁהִיָּתָה נְשׂוּאָה בְּנִשְׂוֵאִין אֶזְרָחִיִּים אוּ רְפוּרְמִיִּים וְכַדּוּמָה, הָרִי לְהִלְכָה אִינָם כְּלוּם וְאִינָה נְחֻשְׁבֶת לְאִשָּׁת אִישׁ, וְאִם זָנְתָה לֹא נֶאֱסָרָה לְבוּעֵל, וְאִין יִלְדֶיהָ מֵאִרְיִים נְחֻשְׁבִים לְמִמְזָרִים, שְׁלֵלָה לְכָה קִדּוּשֵׁיהֶם אִינָם קִדּוּשֵׁין וְגִירוּשֵׁיהֶם אִינָם גִּירוּשֵׁין. וְרֵאָה עוֹד לְקַמֵּן סְעִיף כ"ט.

{קמ"ל אין דבר שבערוה פחות משנים, שצריך מעשה הקידושין ומעשה הגרושין להעשות בפני שני עדים כשרים, ואם אחד מהם פסול אין לנו עדות אלא באחד או אף אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ויש כמה וכמה מיני פיסולים בעדים והם מובאים בשולחן ערוך חלק חושן המשפט, בסימן ל"ג מבאר פיסולי קירבה משפחתית בסימן ל"ד מבאר פיסולים מחמת עבירה שאם אין העד שומר תורה ומצוות כראוי הרי עדותו פסולה ותלוי הדבר באיזו עבירה מדובר שהוא עובר עליה, יש עבירות שפוסלות את עדותו מדאורייתא ויש מדרבנן. בסימן לה' מובאים פסולי הנשים והקטנים שגזר הקדוש ברוך הוא, ישתבח שמו, בתורתו הקדושה שאין עדותם למעט דיני עגונה שסמכו בזה חכמים שאשה דייקא ומנסבא וכן בדיני איסור והיתר שאמרינן בהם עד אחד נאמן באיסורין להכשירם. ואלו הרפורמים אין להם עדים כשרים וכי מה יעשה כהן בבית הקברות לבוא ולהעיד שם וכן בנישואין אזרחיים, ואפילו אם בבתי הדין של הרבנות ימצא מי שיצריך בהם גט לחומרין אין בגט זה לאוסרה על הבועל, או לחזור לינשא לראשון לאחר שנשאה השני כדת וגרשה בגט ויש לה בן מהראשון שהוא שעת הדחק, ובעז"ה נדבר בזה בהמשך.

גם לא אמרינן במי שנשא אשה בנישואין אזרחיים או רפורמיים שאנו חוששים שיקדש בביאה שאין אדם עושה בעילותו בעילת זנות זה אינו, שהרי ודאי שאינן הולכות למקוה טהרה ובוועל אותה באיסור כרת ואיך לא נאמר שהיא ביאת זנות, ויש בזה דין ודברים בספרי שו"ת אחרונים, ולהלכה, אפילו נפרדה ממנו ונשאה לאחר כבר למדנו שבניה כשרים לבוא בקהל ואין כאן חשש ממזרות, שוב מהטעם הנ"ל שאין קידושיהם קידושין ולא גירושיהם גרושין, ומטעם זה גם כשרים קראים לבוא בקהל ואינם מוחזקים בממזרות, וכן יהודי אתיופיה אין בהם חשש ממזרות שאף על פי שלא היו שם גרושין כדת וכדין גם קידושין כדת משה וישראל ובשני עדים כשרים לא היו שם.}

ספק ספקא בשעת הדחק להתירה לבועל אחר שכבר נשאה

כד

בפוסקים אחרונים מובאת שיטה האומרת שאם לא נאסרה האשה על בעלה, וכגון שנאנסה, או אם נבעלה בלא קנוי ובלא עדים, מתרת גם לבועל. ומובאת עוד סברא האומרת שאשה שפסק לה בית הדין שעליה להתגרש מבעלה וכבר חיתה בנפרד ולכן שגגה לחשב שהנה כבר כגרושה, אין בזה משום ומעלה בו מעל, כלומר באישה, ולכן לא תאסר על הבועל, שצד השגגה בזה קרוב הוא אל האנס. שתי סברות אלו, אף על פי שאינן להלכה, בהצטרפותן שתיהן אל העבדה שאחד מעדי הקדושין פסול מדרבנן וספק פסול מדאורייתא בגלל מעשיו הרעים, ובצרוף שהוא שעת הדחק לבני הזוג, שהם כבר נשואים והפרדתם זה מזו יכולה לגרם נזק כבד לילדים, צרוף כל אלו הפרטים בכחו להתיר את בני הזוג להשאיר נשואים זה לזה.

{דין זה לקוח משו"ת יביע אומר חלק תשיעי אבע"ז סימן ח' שלדעת הרש"ש, שואל ומשיב, רב פעלים, חלקת מחוקק, בית שמואל וגינת ורדים אם לא נאסרה לבעל לא נאסרה לבועל, וכגון שנאנסה או שלא היה קינוי ולא היו עדים ולא נראה בה מעשה מכוער, ולדעת הרא"ש, מהריט"ץ ואורים גדולים אין זה מועיל אלא כל שידע הבועל במעשהו הרי היא אסורה עליו.

וכן עוד אפשר לעשות כאן ספק ספיקא להתירם זה בזו ספק לא חלו קידושי ראשון בגלל פיסול בעדים, ואת"ל שחלו קידושין שמא הלכה כפוסקים הנ"ל שאם לא היו עדים לאוסרה על בעלה אינה אסורה לבועל.}

ספק ספקא להתיר באפן שונה

כה

בפוסקים אחרונים מובאת שיטה האומרת שאשת איש שזנתה עם שנים הראשון אסרה על בעלה ואלו השני אין אנו אומרים בו כשם שנאסרה לבעל אסרה לבועל, ושיטה נוספת האומרת שאם לא מעלה מעל באישה, ששגגה לחשב שאם בית הדין נתן צו הפרדה ופסק דין שעליהם להתגרש הרי היא כגרושה. שתי שיטות אלו, אף על פי שאינן להלכה, צרופן יחד עם העבדה שהיא שעת הדחק, שאילו בני הזוג, אותה אשה עם הבועל השני כבר נשאו, ועתה הם בתהליך חזרה בתשובה, והפרדתם יש בה כדי לגרם נזק כבד להם וילדים, יש בכחן להתיר לאותו הזוג להמשיך לחיות ביחד ולגדל ילדיהם לתורה ומצוות.

{דין זה מובא בשו"ת יביע אומר אבע"ז חלק תשיעי סימן ט' ובעלי אותה שיטה האומרת שאם לא נאסרה לבעלה אלא על ידי בועל ראשון הרי זו מותרת לבועל שני הם המהר"א בן ששון בשו"ת תורת אמת סימן קצ"ו והשבות יעקב.}

זנתה תחת בעלה אם תגלה לו

כו

זוג נשוי שסייעם השם יתברך והתעוררו לחזר בתשובה, ויודעת האשה בנפשה כי זנתה תחת בעלה בלא ידיעתו בהיותם חלוניים, ומפה היא על חטא ואינה יודעת אם להודיעו על כך ולקבל גט, או לשתק ולהמשיך ביחד. להלכה, אם היא רואה שיש בדרך זו של גרושין סכנה רוחנית לה או לבעלה או לילדיהם, אינה צריכה לספר לבעלה את אשר הנה, ורשאית היא להמשיך ולחיות עמו, ואם לא תצא מזה תקלה או סכנה צריכה להודיעו.

{הנודע ביהודה אורח חיים סימן ל"ה הביא מחלוקת ראשונים שעל פיה יוצא שלדעת הרמב"ם צריכה האשה להודיע לבעלה על מנת להפרישו מאיסור, וכי אסור לו לחיות עמה ביחד, ולדעת הרא"ש אינה צריכה להודיעו ולהפרישו, הדברי חיים מצאנז בשו"ת דברי חיים או"ח סימן ל"ה כתב שלכול"ע אינה צריכה להודיעו היות ואין איסור זה מפורש בתורה וכן כתבו רבי יעקב בן נאים מחבר שו"ת זרע יעקב ושו"ת שבט הלוי ח' סימן רפ"ז, ובשו"ת עמק שאלה כתב שאף לדברי הרמב"ם אין צריך להודיעו שהרי אין הבעל מצווה לחשוך על כך ונחשב לאנוס בחוסר הידיעה, וכן כתב בספר שערי דעה חלק ב' סימן פ"א, גם לדעת רבי יוסף חיים בשו"ת רב פעלים חלק א' אבע"ז סימן א' אין צריך להודיע לבעל מטעם שאם זינתה בלא עדים אינה נאסרת לבעלה מדאורייתא אלא מדרבנן ובזה אמרין שכבוד הבריות דוחה. ולכן שב ואל תעשה עדיף, ותשתוק, ותשתדל מעתה בדרכי הצניעות ותחנך בניה ובנותיה לצניעות ויראת שמים, ולא תדבר מעברה הרע באוזני שום בריה, ואם יזמן לה השם יתברך להציל אשת איש מן הזנות על ידי קרוב רחוקים וכדומה תדע שודאי עשתה בתשובתה רושם גדול בשמים שמגלגלים זכות על ידי זכאי.}

אם נשאה לשני וגרשה, אסורה לינשא לראשון

כז

אשת איש שהיתה נשואה בחפה וקדושין, ונפרדה מבעלה בגט והלכה ונשארה בחפה וקדושין לאיש אחר, וגם שם אפרע מזלה ונפרדה ממנו בגט פטורין או שמת, לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה לו לאשה, אבל אם גרשה הראשון בגט פטורין והלכה וזנתה, מתרת לחזר לאישה הראשון.

{בגמרא יבמות יא: "רבי יוסי בן כיפר אומר משום רבי אלעזר המחזיר גרושתו מן הנישואין אסורה..." וקימ"ל כחכמים החולקים על רבי יוסי בן כיפר ואסורה לחזור לראשון בין אם נשאת לשני או רק נתארסה לו, וארוסין היא נתינת הטבעת. ובמשנה סוטה יח: נלמד שאם זנתה לאחר גרושין מותרת לחזור לבעלה וכן פסק מרן השו"ע בסימן י' סעיף א'.

אם לא היתה נשואה כדת לראשון מותרת לחזור אליו

כח

היתה תיה עם הראשון בזנות ולאחר שנפרדה ממנו נשארה לשני וגרשה, מתרת לחזור לראשון שהרי לא היתה עמו בחפה וקדושין.

נשאה לשני ויצאה בגט ורוצה לחזור לראשון שהיתה נשואה לו בנשואין אזרחיים

כט

זוג שנשא זה לזה בנשואין אזרחיים או רפורמיים, ורצו להפרד זה מזו, העקר להלכה הוא שאינם צריכים גט כלל אלא פונים כל אחד לדרכו, שהרי להלכה אין נשואין אלו כלום. ואף אם הצריכו אותם בית הדין להפרד זה מזו על ידי מתן גט פטורין, אין זה אלא חמרא בלבד, ומכל מקום אם אחר כך הלכה האשה ונשאת בחפה וקדושין לשני ונפרדה ממנו פדת, בגט, במקום הצורך יכולה היא שתחזור לראשון, אף על פי שקבלה ממנו גט לחמרא, שאין בזה משום מחזיר גרושתו מן הנשואין, שהרי אף פעם לא היתה גרושתו.

{ כך כתב ביביע אומר חלק שישי אבע"ז סימן א' שאין להחמיר בזה במקום הצורך, ומביא הרב בשם הרגאצ'ובי וקרית חנה דוד שלאחר נישואין אזרחיים צריך גט לחומרא, ולעומתם אחרונים רבים פסקו שאין צריך לגט כלל, והם המהר"ם שיק, שאגת אריה, בית אפרים, רבי חיים עוזר גרודזנסקי, ישכיל עבדי, ציץ אליעזר ועוד. כתב הרמ"א בסימן ו' סעיף א' שגט לחומרא פוסל אותה לכהונה, ובב"י סימן י' במחזיר גרושתו לאחר שנישאה הביא מרן הב"י תשובת הרא"ש שאסורה לחזור אם ניתן גט לחומרא וכן פסק הרמ"א בסימן י' ואילו בשולחן ערוך לא גלה מרן דעתו בזה, גם לענין ג' חודשי הבחנה הצריך הרמ"א להמתין אם ניתן גט לחומרא, מכל מקום היות ולרוב האחרונים אין צורך בגט כלל לנישואין אזרחיים וכן דעת הרמב"ם ומרן השו"ע אם הוא מקום צורך יש מקום להתיר להחזירה לאחר מתן גט כזה, שיש לחלק בדעת הרמ"א כמ"ש החלקת מחוקק סימן ו' סק"ב ובית שמואל שם סק"ג שיש לחלק בין אם צריך לתת גט לחומרא ונתן, לבין אינו צריך לתת ונתן. }

חיוב שלושת חדשי הבחנה

ל

כשהיה אברהם אבינו, עליו השלום, בן תשעים ותשע שנה ודבר עמו השם יתברך, שנה שמו ושם שרה אמנו לאברהם ושרה, והבטחו שלשנה האחרת יגיד לו בנו יצחק וצנהו על המילה, וכרת עמו הבטחת והבטחו שם בראשית י"ז ז' "והקמתני את בריתי ביני ובינה, ובין זרעה אחריה, לדורתם לבטח עולם להיות לה לאלהים, ולזרעה אחריה". ופרשו רבותינו זכרונם לברכה, מפאן שאין השכינה שורה אלא על הנדאים,

שֶׁזָרְעוּ מִיָּחָס אַחֲרָיו, "להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך", ומכאן למדונו רבותינו זכרונם לברכה שכל אשה שנפרדה מבועלה, בין אם נתגדשה, בין אם נתאלמנה, צריכה להמתין שלשה חודשים לפני שתנשא לאחר, וזאת כדי לברר את מצבה באופן הטוב ביותר, שאם תמצא מעברת, לא יהיה ספק מיהו אביו, ויהיו זרע ישראל מבררים וברורים וראויים להשראת השכינה.

בגמרא יבמות מב. "אמר רב נחמן אמר שמואל משום דאמר קרא "להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך" להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני... רבא אמר גזירה שמא ישא אחותו מאביו...". וכן פסק מרן השו"ע באבע"ז סימן י"ג סעיף א' "כל אשה שנתגרשה או נתאלמנה הרי זו לא תינשא ולא תתארס לאחר, עד שתמתין תשעים יום חוץ מיום שנתגרשה בו או שמת בעלה בו וחוץ מיום שנתארסה בו כדי שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של אחרון...". נחלקו הפוסקים בדין של הבחנה אם הוא מהתורה כדרשת שמואל או מדרבנן כרבא, ו"א שלכו"ע הוא מדרבנן והפסוק הוא רק אסמכתא בעלמא, במרחשת ח"ב סימן ב' למד ממדרש רות רבה שהמתנה שלושה חודשים שהוא הזמן בין תחילת קציר שעורים עד כלות קציר חיטים, וכן בתו"י יומא עה. כתבו שבמדבר לא נצרכו בני ישראל לחודשי הבחנה שהמן היה בודקן.

גם עקרה צריכה להמתין

לא

לא חלקו חכמים בדבר אם היא אשה שאינה ראויה להוליד או אם היא בעלה פרוש ממנה בנדאות זמן רב, אפלו הפילה לאחר שנתגדשה או נתאלמנה, או אפלו היא עדין בתולה, צריכה להמתין שלשה חודשים שהם תשעים יום.

בגמרא יבמות מב: "הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה, או שהיה לה כעס בבית בעלה או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין, או שהיה בעלה זקן או חולה, או שהיתה היא חולה או שהפילה לאחר מיתת בעלה, או שהיתה עקרה או זקינה, או קטנה או איילונית או שאינה ראויה לילד צריכה להמתין שלושה חודשים דברי רבי מאיר...". וכן פסקו רי"ף, רא"ש, ורמב"ם בהלכות גרושין פרק י"א הלכה כ' ומרן השו"ע אבע"ז סימן י"ג סעיף א'.

מעוברת מראשון בלא נישואין ונשאת לשני ורוצה לחזור לראשון

לב

אם נתעברה מן הראשון בלא נישואין, ושיניהם מודים שהעבור ממנו, והלכה ונתקדשה לשני וגרשה בגט, מתר הראשון לקחתה לאשה ואין בזה אסור מחזיר גרושתו, שהרי לא נשאה לו כלל בעבר, מכל מקום צריכה להמתין תשעים יום לאחר גרושי השני, שאף על פי שההריון ברור וגם ידוע שנתעברה מן הראשון, לא חלקו בזה חכמים ונתמתין תשעים יום.

דין זה נלקח מתשובת הרא"ש שכתב שאע"פ שאין כאן טעם של הבחנה היות וברור שהיא מעוברת ממנו מכל מקום לא חלקו חכמים בכך, וכן פסק להלכה מרן השו"ע אבע"ז י"ג ג'.

מחזיר גרושתו אינה צריכה להמתין, ואם מונים חודשי הבחנה מזמן כתיבת הגט או מסירתו

לג

המחזיר גרושתו, אינה צריכה להמתין תשעים יום אלא יכול לחזור ולשאנה מיד, ויש עוד אפן שבו יכולה האשה שנתגרשה לנשא מיד עם קבלת הגט, והוא פאטר שלח הפעל גט שליחות לאשתו והגיע לידה לאחר שלשה חדשים, לדעת מרן השו"ע ורב הפוסקים שמונים שלשה חדשי הבחנה מזמן פתיבת הגט יכולה היא לנשא מיד, ולדעת הרא"ש ורמ"א שמונים זמן זה מזמן מסירת הגט צריכה להמתין שלשה חדשי הבחנה, מכל מקום אם היא שעת הדחק, או שאדם ספרדי הוא הרוצה לשאנה, יש מקום להתייר לנשא מיד וכדעת מרן.

{וראה בשו"ת יביע אומר חלק שישי אבע"ז סימן ב'. שלדעת רוב הפוסקים ומרן השו"ע מונים מזמן כתיבת הגט. ואע"פ שבאיסור ערוה נוהגים להחמיר לכתחילה אפילו נגד מרן השו"ע, מכל מקום כאן באיסור הבחנה שעיקרו מדרבנן ועוד שבענינו עסקין בדלא פלוג אין צריך להחמיר.}

פנויה שזנתה או נאנסה אינה צריכה להמתין

לד

לא גזרו חכמים שלשה חדשי הבחנה בפנויה שזנתה או נאנסה ואם תרצה לנשא אינה צריכה להמתין תשעים יום מטעם שמהפכת עצמה בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר, שכן היה דרכן בעבר, אם לא רצו להתעבר היתה האשה הופכת עצמה מיד לאחר תשמיש.

{שאז הרחם היה נהפך להיות מעל הפרוזדור ושכבת הזרע במקום להיקלט אל תוך הרחם היתה נדחת אל מחוץ לגופה ואם כי אמצעי מניעת הריון זה אינו מושלם סמכו עליו חכמים לומר שסתמא אינה מעוברת לאחר שעשתה כך, ובזמננו שיש אמצעי מניעה מהסוגים הנמכרים היום יש לומר שאף על פי שאף אחד מהם אינו מבטיח מניעת הריון מושלמת מכל מקום הדין קיים גם בהם שפנויה שזנתה או נאנסה באמצעי מניעה אינה צריכה להמתין תשעים יום כדי לינשא, ועוד, שאם לא ידוע לנו אם השתמשה באחד מן האמצעים למנוע הריון וגם לא ידעה שיכולה להתהפך מכל מקום אין אנו מצריכים אותה להמתין ולברר אם היא בהריון מטעם שלא הצריכו חכמים לברר הדבר, אלא מסתמא עשתה מה שעשתה כדי שלא תתעבר.}

אין בכח בדיקת הריון לקצר זמן ההמתנה

לה

אין בכח בדיקת הריון רפואית לביטל שלשה חדשי הבחנה שהרי ביבמות מא. אמרו שאפלו יאמר אליהו הנביא שאינה מעברת, אף על פי כן, צריכה להמתין שלא חלקו חכמים בתקנה.

גם פילגש צריכה המתנה. וגויה שחיתה עם ישראל, נתגידה ובאה לנשא לו אינה צריכה ג'ח הבחנה

לו

פילגש, שהיא מיחדת לאיש וטובלת לנדתה, שרוצה לילך מן הראשון ולנשא בחפה וקדושים לשני, צריכה להמתין תשעים יום, שהיא רוצה להתעבר ואינה מתהפכת, וגויה שחיתה חיי אישות עם ישראל ונתגיירה ורוצה לנשא לו אינה צריכה שלשה חדשי הבחנה.

{ כך כתב מרן השו"ע אבע"ז סימן י"ג סעיף ז' ונלמד הדבר ממשנה וגמרא ביבמות לג: שדינה כדין אשה שהרי רוצה להתעבר ואינה מתהפכת. שו"ת הריב"ש סימן רי"ז ושו"ת הר"ן סימן ס"ח. ומה שאמרנו לענין גויה שנתגיירה וכו' הנה תשובה זו נמצאת בשו"ת יביע אומר חלק תשיעי סימן י"ז. }

אסור לישא מעוברת או מינקת חברו

לו

עוד גזרו רבותינו זכרונם לברכה שלא ישא אדם אשה מעוברת או מינקה, וזה מטעם שאמרו חכמים דעתו של אדם שאינו חס על בן חברו פשים שחם על בנו, ואולי יבוא בשעת תשמיש להרג את הגולד או להזיקו אף פשלא יתכונן לכה, וכן בזמן ההנקה שפא יגרם לעכירת החלב ולהפסד הגולד, ולכן אשה מעוברת או מינקה הפאה לנשא יש לה להמתין עשרים וארבעה חדש לאחר הגדה ואחר כך מתרת לנשא.

{ בגמרא יבמות מב. "תניא לא ישא אדם מעוברת חברו ומינקת חברו ואם נשא יוציא... גזרה שמא תעשה עוברת סנדל... משום דחסה, אי הכי דידיה נמי, דידיה חייס עילויה... דלמא איעברא ומעכר חלבה וקטלה ליה, אי הכי דידיה נמי, דידיה ממסמסא ליה בביצים וחלב..." וכן פסק הרמב"ם בפרק י"א מהלכות גרושין הלכה כ"ה, וכן הוא במרן השו"ע אבע"ז סימן י"ג סעיף י"א. }

גזרה זו חמורה מחדשי הבחנה

לח

והחמירו חכמים בגזרה זו יותר מגזרת שלשת חדשי ההבחנה, משום שהוא ספק ספנת נפשות לגולד וסמכוהו על המקרא במשלי כ"ג י', י"א "אל תסג גבול עולם ובשדי יתומים אל תבא. פי גאלם חזק, הוא יריב את ריבם אתך" ונדרשת מלת עולם, עול ימים, ומלת שדי לשון שדים ורקים.

{ כן כתבו בספר ושב הכהן סימן ל"ה, ובחתם סופר בימן ל"ב וסימן ל"ג, אם עבר על שלושה חודשי הבחנה ונשא וברח יכול אחר כך לחזור אבל כאן קנסוהו חכמים שיוציא בגט, אפילו הוא כהן שאינו יכול אחר כך להחזירה, ואם הוא ישראל, לאחר עשרים וארבעה חודש יכול לישא אותה שוב ויכתוב לה כתובה אחרת. }

דין מחזיר גרושתו

לט

הבא להחזיר גרושתו מחזיר מיד, שהרי בנו הוא ואינו בכלל הגזרה.

דין נתעברה אשתו מאונס

מ

מי שהיה פרוש זמן רב מאשתו ונאנסה ונתעברה מאחר אינו צריך לפרש ממנה בזמן העבור ועשרים וארבעה חדשי הנקה, אף על פי שידוע שאין העבור ממנו, ולא הפקיעו חכמים זכות הבעל משום שזה הולד הוא שבה בגבולו.

{חסד לאלפים מהדורא תניינא סימן י"ב וכן הוא בספר שמן רוקח חלק ג' סימן כ"ב ובישועות מלכו סימן ק"ה ועוד אחרונים.}

באילו אופנים מותר לישא מינקת חברו

מא

נחלקו פוסקים ראשונים בגזרת חכמים זו אם היא חלה רק על האלמנה שהיא חייבת בהנקה הולד או גם על הגרושה, ולכן פנויה שנתעברה מאנס, ומעולם לא היניקה את בנה, ומצבה דחוק, ומצאה חתן שמוכן לתמוך בה ובבנה ויש בזה משום תקנת הולד, אפשר להתירה לנשא בתוך עשרים וארבעה חדשי המינקת.

{כך העלה להקל להתיר להשיאה בשו"ת יביע אומר חלק שביעי סימן י"ג והסביר זאת שלדעת ר"ש הזקן וריא"ז גרושה אפילו מכירה הולד אינה חייבת להניק ומותרת לינשא, ולדעת רשב"א ורבנו ישעיה הראשון יש להתירה לינשא אם אין הולד מכירה, שיטה שלישית היא דעת ר"ת שכתב לאסור גם בגרושה כמו באלמנה עשרים וארבעה חודש בלא לחלק. וכתב מרן השו"ע בי"א קמא דעת המתירים ובי"א בתרא לאסור. והביא בשו"ת יבי"א שהרבה אחרונים כתבו בזה שעל אף שתמיד הלכה כ"א בתרא, כאן דעת מרן השו"ע שהלכה להקל כ"א קמא, ובהם הנו"ב, מהר"מ שיק, שבות יעקב, משפטי עוזיאל, ולכן בנידון דידן שהיא שעת הדחק שמצאה מי שיתחייב לזון את בנה ויש בזה גם תקנה לולד, בשעת הדחק ודעבד כזה יש לסמוך על האחרונים הנ"ל ולהתיר לה לינשא.}

מב

גם בגרושה שהיניקה פרוש זמן או אפילו באלמנה, כשפרור שטובת הולד היא שתנשא אמו, ובהצטרפות פוסקים נוספים פגון שמוכח שאותה אשה מועדת להפקרות וצריכה בעל שישמרנה, שישואין אלו הם גם תקנתה, יש מקום להתירה לנשא לפני תם עשרים וארבעה חדשי, והכל מתוך התיעצות עם בית דין.

בשו"ת יביע אומר חלק תשיעי בסימנים י"ג, י"ד, ובחלק עשירי בסימנים ט"ז, י"ז, ובחלק שביעי סימן י"ג, דן מרן הרב עובדיה יוסף בהיתר נישואין לאלמנה או גרושה מניקת, בין אם היא פנויה והרתה לזנונים, או כשהיא גרושה או כשהיא אלמנה, בין אם לא הניקה כלל או אם הניקה זמן מסוים, בכל אלו האופנים הביא הרב פוסקים ראשונים ואחרונים והעלה בכוחא דהתירא, ובודאי שיש לדיינים לעיין באלו התשובות לפני שפוסקים את הדין.

דין קטלנית

מג

אִשָּׁה שֶׁנִּשְׂאָת וּמֵת בְּעֵלָהּ, וְנִשְׂאָת בְּשֵׁנִית וּמֵת בְּעֵלָהּ, לֹא תִנָּשֵׂא בְשֵׁלִישִׁית, וְאִם עָבַר הַשְּׁלִישִׁי וְנִשְׂאָה אִינוּ צָרִיךְ לְהוֹצִיָּאָהּ, וְנִחְלְקוּ חֻכְמֵי בְטַעַם הַדְּבָר, שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים שְׂמַעְיָן גּוֹרֵם, כְּלוֹמַר שֶׁמְבִיאָה אֶת הַמִּשְׁמֵשׁ עִמָּה לִידֵי חַלִּי וּמֵת, וְיֵשׁ הַמְּפָרְשִׁים זֹאת שֶׁהוּא מְטַעַם מִזְלָה שְׂגוֹרֵם שְׂיָמוּת בְּעֵלָהּ, וְיֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר שֶׁאֵין בְּזָה וְלֹא כְּלוֹם אֶלָּא הוּא עַל דְּרָךְ הַנְּחוּשׁ וְהַפְּחָד. וְלְהִלְכָהּ, יֵשׁ לְהַתְיַעֵץ עִם מוֹרֵה הוֹרָאָה בְּדָבָר מֵהַלְעֲשׂוֹת.

בגמרא יבמות סד: "נשאת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר... אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרב הונא מעין גורם ורב אשי אמר מזל גורם, מאי בנייהו איכא בנייהו דאירסה ומית, אי נמי דנפל מדקלא ומית". ורבו בזה הדעות בפוסקים מתי יש לחוש ומתי לא, וראה בשו"ת יביע אומר חלק שלישי סימן ה', והיות ואין הדבר מצוי, ברוך השם, לא נאריך בזה.

מי שמתו שתי נשיו

מד

אִישׁ שְׂיָמוּתוֹ שְׂתֵי נָשָׁיו לֹא אֶסְרוּהוּ חֻכְמֵי מְלִשְׂאָת אִשָּׁה שְׁלִישִׁית מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שִׂיכִים אֵלּוּ הַטְּעָמִים בְּאִישׁ, אֵין בּוֹ מְעַן גּוֹרֵם, וְאֵין מְזֵלוֹ גּוֹרֵם לְאִשָּׁה שֶׁתִּנָּזֵק.

{מקור הדין בתשובת הרא"ש והובא במרן השו"ע אבע"ז סימן ט' סעיף ב'.

מי שנתגרשה שתי פעמים

מה

יֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר שֶׁגַם הַגְּרוּשָׁה, אִם נִתְגַּרְשָׁה שְׂתֵי פְעָמִים יֵשׁ לְהַפְּנֵעַ מְלִשְׂאָת אוֹתָהּ, וְיֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר שֶׁאֵין בְּזָה כָּל מְנִיעָה, וְכֵן עֵקֶר. רַק בְּגֵדֵר עֲצָה טוֹבָה הִיא שֶׁיִּחְקֹר וְיִדְרֹשׁ כְּפִלִּים.

{ולא יסמוך על מה שאומרת האשה או השדכנית, שבדרך כלל הן אומרות שהבעל הקודם היה משוגע (וזה פשוט, כי אם היה בריא בנפשו מדוע גרש אשה כל כך טובה) או שלא רצה לשמור תורה ומצוות כראוי, ונראה

שבמקרים כאלה צריך יותר לחקור אם יש לאשה זו איזו בעיה נפשית או גופנית שמונעת ממנה חיי אישות תקינים וגם לברר מה תפיסת העולם שלה לגבי מה תפקיד הגבר בחיי הנישואין ואיך נראה לה שצריכה להיות בנויה מערכת היחסים בין אשה לבעלה, וכן שאינה כעסנית ובעלת מצה ומריבה. וברור שהדברים אמורים גם למי שבאה לינשא לאדם שגרש אשתו פעמיים שצריכה לחקור ולדרוש אחריו כנ"ל.

אשת איש שטוענת על אחר שמשדלה לזנות

מו

אשת איש שטוענת על איש אֶחָד שְׁהוּא רוֹדֵף אֶתְרֵיהָ לְדַבֵּר עִבְרָה וְהוּא מְכַחֵשׁ אֶת דְּבָרֶיהָ, אֵין לְהֶאֱמִינָה, וּמִכָּל מְקוֹם יִזְהִירוּהוּ שְׁלֹא יִדְבֵּר עִמָּה כָּלֵל, וְאִם גָּרִים שְׁנֵיהֶם בְּקִרְבַּת מְקוֹם תְּדַחֶה הִיא לְעֵבֶר לְגוּר בְּמְקוֹם מְרַחֵק יוֹתֵר, וְאִם אוֹתוֹ אָדָם מְחַזֵּק לְחֹשׁוֹד עַל הַעֲרִיזוֹת רָאוּי לְגַעֵר בּוֹ בְּנִזְיָפָה וּלְאֵיִם עָלָיו שְׁאִם לֹא יִתְנַהֵג כְּשׁוֹרֵה יְבִדִּילוּהוּ מִבְּיָנֵיהֶם.

{כך כתב בתשובת הריב"ש סימן רס"ה והובא בב"י, ונתן הגר"א טעם שעד אחד בהכחשה אינו כלום, שכאן יש עד אחד והיא האשה ואותו אדם מכחיש אותה לכן אינה נאמנת. אבל אם הוא כבר מוחזק להיות פרוץ בעריות יש להתרות בו ולאיים עליו.}

דין פצוע דכא

מז

פְּתוּב בַּתוֹרָה דְּבָרִים כ"ג ב' "לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דֶּפֶה וְכָרוֹת שְׁפִכָּה בְּקַהֲל ה'" וּבְאֵרוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבַרְכָּה בְּמִסְכַּת יְבָמוֹת, שְׁאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אִם נִפְגְּמוּ אֵיבְרֵי הַהוֹלְדָה שְׁלוֹ בְּאֶפְן שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹלִיד, וְנִעְשָׂה הַדְּבָר בְּיַד אָדָם וְשְׁלֹא בְּיַד שְׂמִים, אֲסוּר הוּא לְשֹׂא יִשְׂרָאֵלִית וּמִתָּר לְשֹׂא גֵיּוֹרֵת אוֹ שְׁפָחָה מְשַׁחֲרֶרֶת, שְׁהָרִי אֵין קַהֲל גָּרִים קָרוֹי קַהֲל, וְאֶפְלוּ אִם הוּא כְּהֵן מִתָּר בְּגֵיּוֹרֵת וּמְשַׁחֲרֶרֶת לְפִי שְׁאֵינוֹ בְּקִדְשָׁתוֹ.

{בגמרא יבמות עו. "מתניתין, פצוע דכא וכרות שפכה מותרים בגיורת ומשחררת, ואינן אסורים אלא מלבא בקהל שנאמר לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'. גמרא. בעו מיניה מרב ששת פצוע דכא כהן מהו בגיורת ומשחררת...". וכן פסק הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק ט"ז הלכה א', ומרן השו"ע אבע"ז סימן ה' סעיף א'.}

אשה שנכרת רחמה

מח

אֵין אֲסוּר זֶה אֲמוּר אֶלָּא בְּזָכָרִים בְּלִבָּד וְלֹא בְּנִקְבוֹת, וְלִכֵּן אִשָּׁה שְׁנִכְרַת רַחְמָהּ מִתְּרַת לְנִשְׂא לְיִשְׂרָאֵל.

{ברכי יוסף סימן ה' אות ט"ו כתב בשם מהר"ד עראמא בפירושו לרמב"ם שאשה שנסתרסה בידי אדם אסורה לבוא בקהל, וחלקו על כך המנחת חינוך בקומץ המנחה מצוה תקנ"ט מדברי ספר החינוך עצמו שכתב דפצוע דכא אינו נוהג אלא בזכרים, ומהרש"א בגמ' קידושין עב:, וכן כתב בשו"ת יבי"א חלק שמיני סימן י"ד סוף אות ו'.

אסור סרוס

מט

וְכַן פְּתוּב וִיקְרָא כ"ב כ"ד "וּמְעוֹן וְכִתוּת וְנִתּוּק וְכִרּוּת, לֹא תִקְרִיבוּ לָהּ וּבְאֶרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ" וְלִמְדוּנוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה מִפְּסוּקֵי זֶה אֶסוּר סְרוּס, שְׁאֶסוּר לְפָגֵם אֵיבָרֵי הַהוֹלָדָה בֵּין בְּאֶדָם בֵּין בְּבַהֲמָה, חֲתָה וְעוֹף, בֵּין טְמֵאִים בֵּין טְהוֹרִים, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקִבּוֹת, אֲלֵא שֶׁהַמְּסִרִס אֶת הַנְּקִבָה אֵינוֹ לּוֹקָה וְהַמְּסִרִס אֶת הַזָּכָר לּוֹקָה. {בתורת כהנים פרשת אמור פרק ז' אות י"א בביאור "אין לי אלא בהמה, חיה ועוף מנין, תלמוד לומר בארצכם, אין לי אלא בארץ בחוצה לארץ מנין, תלמוד לומר בארצכם לא תעשו בכל מקום שאתם שם, ומנין אף באדם, תלמוד לומר בכם". וכן בגמרא שבת קי:, ובגמרא חגיגה יד:.

ועוד כתב בתורת כהנים: "רבי יהודה אומר אין הנקבות בסירוס" כלומר אינן בכלל חיוב מלקות אבל האיסור קיים, וכן פסק הרמב"ם בפרק ט"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה י', וכן פסק מרן השו"ע אבע"ז סימן ה' סעיף י"א.

נ

הַמְּשַׁקָּה לְזָכָר סָם הַגּוֹרֵם לְהַפְסֵדֵת יְכַלֵּת הַהוֹלָדָה, הֵרִי זֶה אֶסוּר, אֲבָל אֵין לּוֹקִין עַל כֵּן בֵּין שְׁלֹא נִגַּע בְּאֵיבָרִים, וְאִשָּׁה מְתַרְתֵּת לְשִׁתּוֹת סָם הַמְּפָסִיד יְכַלֵּת הַהוֹלָדָה שְׁלֵה, וּבְנִדְאֵי שֶׁנִּקְבָה בְּבַהֲמוֹת וּשְׂאָר מִיָּנִים מְתַר לְהַשְׁקוּתָה סָם הַגּוֹרֵם לְעַקּוּן.

{בתוספתא פרק ח' מיבמות כתב: "האיש אינו רשאי לשתות כוס עיקרין שלא יוליד, והאשה רשאית לשתות כוס עיקרין שלא תלד". וכן בגמרא יבמות סה: "אשה מותרת לשתות כוס של עיקרין שלא תלד". וכן פסקו הרמב"ם בפרק ט"ז מהלכות א"ב הלכה י"ב, ומרן השו"ע אבע"ז סימן ה' סעיף י"ב.

נא

הַשּׁוֹתֶה סָם הַגּוֹרֵם לְעַקּוּר, אֵף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אֶסוּר שְׁאֶבֶד אֶת יְכַלֵּת הַהוֹלָדָה שְׁלוֹ וְנִתְעַקֵּר, הֵרִי הוּא מְתַר לְבּוֹא בְּקָהֶל וְלִשָּׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ בְּכֻלָּל פְּצוּעַ דְּפָא וְכִרּוּת שְׁפָכָה, שֶׁהֵרִי לֹא נִעְשָׂה כָּאֵן מַעֲשֵׂה בְּיָדִים לְפָגַע בְּאֵיבָרֵי הַהוֹלָדָה.

{לדעת שו"ת אדמת קודש ושו"ת זרע אברהם יצחקי השותה כוס של עיקרין הרי הוא בכלל פצוע דכא וכרות שפכה ואסור לבא בקהל. ובשו"ת יבי"א חלק שמיני אבע"ז סימן י"ד כתב לדחות דבריהם ופסק כתוספות סוטה כו., כסף משנה פרק ב' מהלכות סוטה הלכה ו', תורת חסד מלובלין אבע"ז סימן ל"ח סוף אות ה' ומהר"י הכהן ועוד פוסקים שאין בזה משום פצוע דכא ומותר לבוא בקהל.

גלולות למניעת הריון

גב

מתרת אשה להשתמש בגלולות למניעת הריון, ואין בזה אסור, וזה בין אם היא מסתפקת בלדה, או מצטערת הרבה בהריון, או חלשה נפשית, ואפלו בלא הטעמים האלו, אם מסבה כל שהיא אינה חפצה להתעבר יכולה להשתמש בגלולות מאחר ואינה מצוה על פריה ורביה, ואם בעלה עדין לא קיים את המצוה ודאי שצריכה להודיעו קדם שתעשה מעשה, ואפלו כבר קיים את המצוה טוב שיעשו להם רב ויטלו עצמה, שכל הנוטל עצמה מן הזקנים אינו מפסיד.

{נתבאר לעיל בסעיף נ'. בשאר אמצעי המניעה אין הדין כל כך פשוט שהרי עושים בהם מעשה בידים בין בגוף האשה, כגון קשירת חצוצרות, או התקן תוך רחמי או בזרע האיש כגון קוטלי זרע, או דאפרגמה וכדומה. וצריכים להתיעץ עם רב מורה הוראות מובהק הבקי בדברים אלו.}

מתי מותרת לשמש במוך

נג

אשה שמסתפקת בלדה או אפלו ישנו רק חשש לסכנה, מתרת לשמש עם דיאפראגמה שתניח באותו מקום, או שתשתמש בחמרים קוטלי זרע כדי שלא תתעבר, וכן אשה שלאחר לדתה נחלשת רוחנית ויש חשש שתלקה בדפאון שלאחר לדה, יכולה לשמש במוך או קוטלי זרע, והאחרון ראוי יותר, עד שתתחזק ותבריא ואפלו שנה או שנה וחצי, שאין רשות לאשה לסכן את חייה כדי לזכות בהולדה, ומורה הוראה מבהק יכול להגדיר אם רשאית או חייבת להשתמש באמצעי למניעת הריון ולכמה זמן, והכל לפי פירטי השאלה.

{לדעת רבותינו הראשונים הרמב"ן, רשב"א, הרא"ש הריטב"א והר"ן וכן המהרש"ל והרדב"ז מותרת לשמש במוך במקום סכנה או אפילו במקום חשש סכנה. וכן התירו הגר"צ עזריאל ובשו"ת שואל ונשאל שתניח טבעת ברחמה, למניעת הריון.

המהרש"ם, זכרון יהודה, יגל יעקב, בית אב שביעאה, ומהר"א אנג'ל התירו לשמש במוך והסבירו שהיות והתשמיש הוא כדרך כל הארץ אין בזה איסור.

בספר תשועת שי, חבצלת השרון, אמרי יושר, צור יעקב, בנין דוד, בית ישראל, מהר"מ מבריסק ובאמרי יושר העדיפו את המשחה על הדיאפרגמה.

אם מותר לאיש לשמש באמצעי מניעה מגומי אסרו המהרש"ם והאיגרות משה, דבר אליהו קלצקין, מהר"ש אנג'ל ובשבט סופר בטענה שהוא חוצץ בין צואר הרחם לאיבר והוי כמוציא זרע לבטלה לעומתם התיר בזה בשו"ת אחיעזר, אך היות וחלקו עליו כל כך אחרונים בדבר זה ודאי שאין להתיר, ומובא כל הנ"ל באורך בשו"ת יבי"א חלק עשירי אבע"ז סימן כ"ד. }

נתוח לכריתת רחם אם מותר

נד

אשה הסובלת מצניחת רחם ומצבחה הולך ומחמיר, מתר לה לעשות נתוח לכריתת הרחם, שהיות ואסור סרוס באשה הנו לדעת רב הפוסקים מדרבנן יש להתירו במקום חלי וצער גדול.

{כתב בתורת כהנים "רבי יהודה אומר אין הנקבות בסירוס" וכן פסק הרמב"ם בפרק ט"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה י"א "המסרס את הנקיבה פטור" וכן פסק מרן השו"ע באבע"ז סימן ה' סעיף י"א שהסרוס באשה פטור אבל אסור, ובאר הגר"א שלדעת הרמב"ם הוא איסור מהתורה אע"פ שאין לוקין עליו, ולפירוש הרב המגיד דעת הרמב"ם שהוא מדרבנן וכן דעת רוב האחרונים, ומכל מקום באשה שפסק ממנה אורח כנשים יש לומר שגם לדעת הגר"א כריתת רחמה יהיה בגדר איסור מדרבנן בלבד.}

מותר לשמש עם אשתו לאחר שנכרת רחמה

נה

אשה שנטל רחמה בניתוח, כבר פתבנו בסעיף מ"ח, שראויה לבוא בקהל ולהנשא לאיש, ופשוט שבעלה המשמש עמה אין לו לחוש שמה יש בכך משום זרע לבטלה, שהרי הוא משמש בדרך כל הארץ, ואף שרה אמנו, דרשו חכמינו זכרונם לברכה שיעד שנתעברה מיצחק לא היה לה רחם כלל, ונברא בה רק לעת זקנותה בדרך גס, וכן המשמש עם המעפרת או הזקנה אף על פי שאינה ראויה כלל להתעבר מאותו תשמיש אין בכך כל חשש של זרע לבטלה.

{בגמרא כתובות ס': "אפילו עקרה, זקינה, איילונית וקטנה ושאינה ראויה לילד כולן צריכות להמתין שלושה חודשים, דברי רבי מאיר רבי יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד" ופירש רש"י "שאינה ראויה לילד, שנעקר בית הריון שלה". וכן בגמרא יבמות מב:, וביבמות סד: "אמר רב נחמן שרה אמנו איילונית היתה שנאמר ותהי שרי עקרה אין לה ולד, אפילו בית ולד אין לה", ומובאים הדברים בשו"ת יבי"א חלק שלישי אבע"ז סימן ד', כדרכו בקודש, דברי ראשונים ואחרונים בענין.}

הפריה מלאכותית

נו

איש ואשה, שלא זכו לבנים שזכר פרי הבטן, ונבדקו, והמלץ להם על ידי רופאים הממחים לדבר, לעשות הפריה מלאכותית, שבה ילקח זרע מן האיש ויזרק אחר כך על ידי מכשיר המיוחד לכך אל תוך רחמה של האשה בזמן הידוע לרופאים שהוא המסגל ביותר לאותה אשה שיקלט בה ההריון, הנה, הפריה זו מתרת על פי ההלכה ואין בה אסור של מוציא זרע לבטלה, ואף הבן הילוד לו מיחס אחריו, ומקיים על ידי כך מצוות פריה ורבייה, אף יש להזהר ביותר שלא יזרק לאשה זרע של אדם אחר או של גוי, ואם קבלה האשה זרע של אדם אחר אין צריך הבעל לפרש מאשתו כדין מעפרת ומינקת חבירו, וכן לא יחשב אותו בן לממזר

שְׁהָרִי לֹא הֵיְתָה כְּאֵן בִּיאַת אֶסוּר, אֶךְ וּדְאִי שְׁאִינוּ נֶחְשָׁב לְבָנוּ. וְעוֹד שְׁאֵם הַזְרֵק הַזָּרַע לְרַחֲמָה שֶׁל הָאִשָּׁה לְפָנָי שְׁעוֹד טְבֵלָה לְנִדְוִתָּהּ אֵין בְּכֶךְ חֲשָׁשׁ, שְׁאִינוּ פָּגוּם כִּבְּן הַנְּגִדָה שְׁהָרִי כְּאֶמּוֹר בְּבִיאָה הַדְּבָר תְּלוּי וְכֵאֵן הָרִי לֹא הֵיְתָה בִּיאָה כְּלָל.

{מֵהַגְהוֹת סִמ"ק יִשָּׁן מֵרַבְנוּ פֶּרֶץ נִלְמַד א. אִשְׁתִּי אִישׁ שֶׁקִּבְּלָה זֶרַע שֶׁל אִישׁ אַחֵר שְׁלֹא ע"י בִּיאָה, אִינוּ מִמְזַר. ב. אִם הִיא זֶה בְּזִמְן נִדְוִתָּהּ, אַעֲפ"כֵּי אִינוּ בֵּן הַנְּדָה. ג. הֵבֵן מֵתִיחַס אַחֵר אֲבִיו, הוּא שֶׁהִזְרַע מִמֶּנּוּ. ד. אֲבִיו קִיִּים בְּזֶה מִצּוֹת פְּרִיַת וְרַבִּיָּה. וּבִשְׁוִ"ת יִבִיעַ אֹמֵר חֶלֶק שְׁנֵי אַבְע"ז סִימָן א' הִבִּיא מֵרֵן הֵרַב עוֹבְדִיָּה יוֹסֵף דְּבָרֵי הַפּוֹסְקִים רֵאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים בַּעֲנִין זֶה וּמִסְקִנַת הַדְּבָרִים הַבֵּאתִי כֵאֵן. עוֹד נִכְתַּב בַּעֲנִין זֶה בִּשְׁוִ"ת אַגְרוֹת מִשֶּׁה חֶלֶק א' סִימָן י' וְסִימָן ע"א, וּבִשְׁוִ"ת שֶׁבֵט הַלּוּי חֶלֶק ג' סִימָן קע"ה, וּבִשְׁוִ"ת צִיץ אֲלִיעֶזֶר חֶלֶק ג' סִימָן כ"ז, וְחֶלֶק ט' סִימָן נ"א שְׁעַר צ' וְחֶלֶק י"ג סִימָן צ"ז, וּשְׁוִ"ת מִנְחַת יִצְחָק חֶלֶק צ' סִימָן ה' וְחֶלֶק ו' סִימָן ק"מ, וְעוֹד. }

הַפְּרִיָּה מֵלֹאכּוֹתִית לְפָנוּיָה

נז

מֵה שְׁדַּבְּרָנוּ עַד עַתָּה הוּא בְּאִשְׁתִּי אִישׁ שְׁאִתְּרַע מִזְלָה וְלֹא נִפְקָדָה, אֲבָל אִשָּׁה פְּנוּיָה שְׁרוּאָה שְׁעוֹבְרוֹת הַשָּׁנִים וְאֵין הִיא מוֹצֵאת לָהּ בֵּן זוּג, וְעוֹלָה בְּמַחְשְׁבֶתָּה דְּבַר בְּלִיעַל לֵאמֹר, הִבָּה לִי זָרַע בְּהַפְּרִיָּה מֵלֹאכּוֹתִית וְאַבְנָה אֶף אֲנִי מִמְּנָה, הָרִי זֶה הַשּׁוֹטָה הוֹלְכַת מִדְּחִי אֶל דְּחִי, שְׁבִתְחַלְּהּ מִחֲמַת טְבָעִים רָעִים לֹא הַשְׁכִּילָה לְהַתְּפִישׁוּר עִם שׁוּם אָדָם, וְעַכְשָׁיו מִשִּׂיאָה יִצְרָה עוֹוֹן אֲשֶׁמָּה לְגַדֵּל בֵּן שְׁלֹא כְּדָרְךָ הָעוֹלָם, וְאֵין לָהּ שׁוּם הַתֵּר לְכָף. אֲלֹא תִלְךְ וְתִמְעַט גְּאֻוֹתָהּ וְתִקְבַּל עַל עֲצָמָה מְרוּת שֶׁל בַּעַל, וְאִם אֵינָה יְכוֹלָה, תִּתְמַוֵּךְ מִכֶּסֶפָּה בְּמִי שְׁמַגִּיד לְדָוִד לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁהַנְּטִפֵּל לְעוֹשֵׂה מִצְוָה כְּעוֹשֵׂה מִצְוָה, וְלֹא תַחְרֹג מִדְּרָכֵי הָעוֹלָם לְלַכַּת בְּדְרָכִים עַקְלָלוֹת.

הַפְּרִיַת מִבְּחִנָּה

נח

לְעַנְיָ תִינּוֹק מִבְּחִנָּה דֵּינוּ כְּמוֹ שְׁאִמְרָנוּ לְעַנְיָ הַפְּרִיָּה מֵלֹאכּוֹתִית, אֲלֹא שְׁכָאן הָיִיתָ וְאֵין הָעֵבוֹר יְכוֹל לְהוֹצֵר בְּתוֹךְ רַחֲמָה שֶׁל הָאִשָּׁה, וְלִקְחַת זָרַע מִן הַבַּעַל וּבִיצִית מִן הָאִשָּׁה, וְגוֹרְמִים בְּתַנְאֵי מַעֲבָדָה לְקְלִיטַת הַבִּיצִית מִזָּרַע הָאִישׁ, וְאֵז בְּשִׁלְבֵי מִסִּים שֶׁל תַּחֲלַת הַהָרִיוֹן מִזְרִיקִים אֶת אוֹתָהּ בִּיצִית מִפְּרִיַת אֶל תוֹךְ רַחֲמָה שֶׁל הָאִשָּׁה, שֶׁם מִמְּשִׁיָּה הַהָרִיוֹן לְהַתְּפַתֵּחַ עַד לְסִימוֹ בְּלָדָה.

לְהַלְכָה, הַדִּין הוּא כְּנִזְכָּר, הֵבֵן מֵתִיחַס לְאֲבִיו, וּמְקִיָּם עַל יְדֵי כֶּךְ מִצְוֹת פְּרִיָּה וְרַבִּיָּה, וְאִם חָלִילָה קִבְּלָה זָרַע מֵאִישׁ אַחֵר אֵין הוֹלֵךְ מִמְזַר, מִשׁוּם שְׁלֹא הֵיְתָה כְּאֵן בִּיאַת אֶסוּר כְּלָל, אֲבָל הוֹלֵךְ מֵתִיחַס אַחֵר אֲבִיו בַּעַל הַזָּרַע, וְאִם נִעֲשִׂתָה פְּעֵלָה זֶה שֶׁל הַזְּרִקַת הַבִּיצִית הַמִּפְּרִיַת אֶל תוֹךְ רַחֲמָה שֶׁל אִשָּׁה זֶה בְּזִמְן שְׁעוֹד לֹא נְטִהָרָה מִטְּמֵאָתָה, אֵין הוֹלֵךְ נֶחְשָׁב לְבֵן הַנְּגִדָה שְׁהָרִי בְּבִיאַת אֶסוּר תְּלָה הַכְּתוּב, וְכֵאֵן אֵין בִּיאָה כְּלָל.

גַּם כְּאֵן יֵשׁ לְהַזְהִיר מֵאֵד מִלְּקַבֵּל זָרַע מֵאָדָם אַחֵר, שְׁמִלְבָּד שֶׁהַדְּבָר מֵתְעַב עוֹד יֵשׁ כְּאֵן חֲשָׁשׁ שְׁמָא יִשָּׂא זֶה הֵבֵן אֶת אַחֲוֹתוֹ, שְׁהָרִי אִינוּ יוֹדֵעַ מִי אֲבִיו.

מה מוכרח לעשות כדי לקיים מצות פריה ורביה

נט

מן הדין אין חיוב לעסק ברופאים ורפואות כדי לקיים מצות פריה ורביה, אלא ישא אשה ויקיים מצות עונה וכל השאר תלוי ברצון שמים, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה "בני, חיי ומזוני, לא בזכותא תליא מלתא, אלא במזלא תליא מלתא". ורק אם עברו עשר שנים ולא קיים המצוה, חייב מן הדין לחזר ולשא אשה בת בנים, ונהגו בתי הדין בזמננו שלא לכפות על דבר זה. מפל מקום הפריה מלאכותית או הפריית מבחנה ושאר טפולים רפואיים אינם דבר שחייבים לעשותו, לא לפני שעברו עשר שנים ולא אחריהם, ואשה שפבר יש לה ילדים והזריחה הרופאים שספנה הוא לה להתעבר שוב ואף על פי כן אינה נמנעת מן ההריון אין מעשייה מובנים ולא רצויים, שאין רשות לאדם לסכן את חייו על שום מצוה שבתורה למעט שלש מצוות שהן ביהרג ואל יעבר.

{ומצינו לבנימין בן יעקב שהוליד עשרה בנים ומהם יצא השבט הקטן ביותר, ואילו דן בן יעקב שהוליד בן אחד יצא ממנו השבט השני בגודלו בישראל. שאין להתפעל מריבוי הבנים אלא ממה שיצא מהם. וחזקיה מלך יהודה שהיה צדיק יסוד עולם כשראה ברוח קודשו שיביא לעולם בנים שאינם הגונים לא רצה לישא אשה כלל, ומה שאמרה רחל אמנו הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, ודאי שאמרה כן מתוך נבואה שכל בניה יהיו קודש קודשים, והיום אנו בזמננו מי מובטח לו איזה בנים יקבל וצריך כל אחד לשמוח במה שקבל ולדאוג להוציא מהם כמה שיותר בתורה ויראת שמים ולא לשאוף בכל מחיר להרבה ילדים דווקא, ומי שלא הוליד כלל ילך לחכם שיתפלל עליו ומן השמים ירחמו.}

בדיקות רפואיות בזמן ההריון

ס

אם נתעברה האשה וההריון תקין, תשתדל להמנע מללכת לבדיקות רפואיות כלל עד הלידה עצמה, אלא אם כן חל שנוי לרעה או שאותה אשה מועדת לסבוף כל שהוא, שאז צריכה היא מעקב רפואי, שההריון הוא תהליך טבעי בריא ורגיל בגוף האשה מעצם בריאותה ואינו מחייב שום התייחסות רפואית, ולהפך כל המוסיף גורע, והרבה עברים בריאים נפלו בטפולים רפואיים שאינם מכרחים, ורק ממש אם אין ברירה שיש חשש ספנה כמו שאמרנו תלך להבדק, ויתבקש רופאה, וכמו שפנתנו בפרק א' שאין זה הדור בהלכה אלא עקר דין, ואשה שיעצו לה הרופאים להפיל את עברה תעשה שאלת חכם מורה הוראות מבהק שנסמך להורות בדבר מה לעשות, וראה מה שפנתנו בבאורים לסעיף כ"ה בפרק כ"א.

{וראה מה שכתב בשו"ת יביע אומר חלק רביעי אבע"ז סימן א' בענין הפלה מלאכותית מתי מותרת ומתי אסורה.}

אסור ביאה עם גויה

סא

ישׁראל שקדוש לו גויה, לא חלו הקדושים ונשארו הוא והיא פנויים, וכן אם נשארה בנשואין רפורמיים או אזרחיים אין בהם ולא פלוג, אלא שלהלכה היות ובויעל אותה דרך חתנות, פלומר פאלו היתה אשתו הרי זה עובר על מה שכתוב בתורה דברים ז' פסוקים ג', ד' "ולא תתחתן בם, בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנה. כי יסיר את בנה מאחרי ועבדו אלהים אחרים, וחרה אף ה' בכם והשמידה מהר", ואם בא עליה דרך זנות חייב מפת מרדנות מדרבנן, ואם יחדה להיות לו זונה עובר עליה משום נדה שפחה גויה וזונה וכלן מדברי סופרים, אלא אם כן היתה הבועל כהן שאז עובר על אסור זונה מן התורה.

דין הבא על הגויה

סב

הלכה למשה מסיני שהבועל גויה בפרהסיא, בפני עשרה מישראל, יש רשות מן השמים לקנאים הרואים אותו להרגו בשעת מעשה, כדרך שעשה פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן לזמרי בן סלוא, ואין צריך לזה לא התראה ולא שאלה מבית דין, ואדרבא הבא לשאל אין מורים לו שיהרגנו, ואם נהרג הקנאי על ידי הבועל אין הבועל נהרג עליו. וגויה שנבעלה לישראל הרי זו חייבת מיתה שבאה לישראל תקלה על ידה, ואף על פי שאין היום סנהדרין שידינו אותה, בדין שמים ודאי נדונת למיתה, ואם ארע שאותה גויה נתגירה הרי פנים חדשות באו לכאן והיא פתינקת שנולדה.

תשובה

סג

עוון זה של ביאת גויה גורם שתהא קשורה בו ככלב ונראית נשמתו פאלו אינו נמול, שלאחר מותו נראה לעין כל פאלו הוא גוי, ומבאר בזהר הקדוש שיש לקדוש ברוך הוא קנאה עצומה לדבר זה ושומר נפשו ירחק, ובכתבי האר"י שער ריח הקדוש ביחוד ל"ג כתב שהבא על הגויה מתגלגל בכלב. אוכלם פידוע, אין דבר העומד בפני התשובה, ועקר התשובה היא עזיבת החטא לגמרי, ודוי וחרטה על העבר, וקבלה טובה לעתיד שלא יחזר לאותו מעשה, וישתדל בעסק התורה ככל שאפשר לו, פלומר למוד גמרא והלכה ויגרס בכל יום עשר דקות לפחות בספר הזהר הקדוש בלא להתעמק בהבנה, ואם יתמיד שנים ארפות בתשובתו בודאי מן השמים יעזרוהו ויזמנו לו כל מה שצריך לטהרו מרשום העברה, וככתוב במשלי ב' פסוקים י' י"א "כי תבוא חכמה בלבך, ודעת לנפשך ינעם מזמרה תשמור עליה, תבונה תנצרכה".

לגמרא עבודה זרה לו: ורמב"ם פרק י"ב מהלכות איסורי ביאה ומרן השו"ע אבע"ז סימן ט"ז סעיפים א', ב'.

בעלי תשובה בתחילת דרכם, כידוע מלאים רצון טוב ורוח טהרה, ויש חשיבות גדולה מאד להכוונה נכונה בתחילת הדרך, ועל כן לא אמנע מלכתוב בזה כמה דברים יסודיים.

[[[א.] יברח מ"בעלי דמיונות", שאין דעת חכמי הדור נוחה מהם, ועל כל צעד ושעל ישאל את עצמו אם כך עושים גם גדולי ישראל הידועים ומפורסמים כמנהיגי הדור, או שמא נפל בידיים של בעלי תשובה משונים שהחליטו בשיבוש דעתם שכך צריך לנהוג.

[ב.] יבחר לו רב שהוסמך להוראה והוא מורה הוראות מובהק שאיתו יוכל להתייעץ בכל ענין, בין בעבודת שמים בין בעניני העולם הזה, וכמו שכתבנו בביאור לסעיף כ"ה בפרק כ"א, שעל ידו ינצל מעצות והדרכה של בעלי דמיונות שמדברים כביכול בשם הצדיקים ומוליכים שולל את עצמם ואת הכרוכים אחריהם, וישמע חכם, ויוסף לקח, ונבון תחבלות יקנה.

[ג.] יקבע לעצמו סדרי למוד שבסופם תהיה לו ידיעה בכל התורה כמו שמצויה בידינו, כלומר, שיהיה לו סדר קבוע, בלמוד גמרא פשט ורש"י עד שיסיים את הש"ס כולו, וכן סדר במשניות עם פרוש כמה דקות בכל יום, וסדר על התנ"ך עם פירוש רש"י כמה דקות בכל יום, וכן סדר בקצור הלכות, כמו קצור הלכות ילקוט יוסף דף או שנים ביום. ואם יתמיד כך מעט זמן בכל יום, לאחר שנה או שתים יסיים ששה סדרי משנה בהבנה כפי ערכו, שהוא בעצם מבט כולל על כל התורה כולה, וכן יסיים התנ"ך כולו עם פירוש רש"י, ותהיה לו בקיאות בהלכות שנחוצות מאד משך חיי היום יום, ויותר מזה.

[ד.] לבסוף ישאר עם סדר קבוע בגמרא עד לסיום הש"ס פשט עם רש"י, או גמרות הוצאת שוטנשטיין, וכדומה. שבפחות מסיום ראשון של כל הש"ס גמרא אין מה להתפלפל, וכן ישאר עם סדר הלכות ובמשך הזמן יעמיק בהם יותר, וכגון שילמד שולחן ערוך עם פירוש משנה ברורה, ילקוט יוסף עם הבאורים, הלכה ברורה, עד שיגיע לכך שילמד בית יוסף בעמקות עם פוסקים אחרונים וספרי שו"ת.

[ה.] כמה דקות בכל יום יגרוס בספר הזוהר הקדוש, ואף פעם לא יחליט בדעתו שהבין טוב אלא יגרוס לטהרת נפשו, ויברח ממקובלים, שבדור הזה רובם משובשים (כך שמענו משם הרב עובדיה יוסף שליט"א, וחמור מזה התבטא באוזננו הרב הגאון בן ציון אבא שאול זצוק"ל).

[ו.] לא יהיה פתי להאמין שבן רגע בשנה שנתים הוא יכול להיות צדיק גדול וחשוב כל כך בשמים, שתורה ויראת שמים הם דבר שנקנה בעמל רב במשך שנים רבות, וישאף להיות תלמיד חכם וצדיק, ולא צדיק שאחר כך יהיה אולי גם תלמיד חכם, ש"צדיקים" כאלו יכולים בקלות ובלי משים להיות שועלים קטנים מחבלים כרמים. ולא יתפתה לחשוב שאם הוא קשור לרב מסוים, בין שחי עתה או שכבר נפטר אז הוא כבר "מסודר" בשני עולמות מסיבה שאותו רב הוא גדול מאוד ועצם איזו התקשרות עמו היא זו שמקנה לתלמיד עולם הזה או עולם הבא, הנה גישה כזו לא מצינו לה שום מקור ביהדות ונראה שהיא פרי דמיונות של בעלי אינטרסים כל שהם, או של חסרי הבנה, ומה שמצאנו שיש קונה עולמו בשעה אחת, תמיד היה מדובר על מי שמסר נפשו ממש תוך קבלת עול מלכות שמים שלימה, כמו בן אחותו של יוסי בן יועזר, אלעזר בן דורדיא, קטיעה בר שלום, קסטינור של רבי חנניה בן תרדיון ודומיהם.

[ז.] אם הוא בעל משפחה ידאג שביתו יהיה בית חם כשר ונאמן בישראל, וידע ששלום בית חשוב יותר מהאמת האהובה, והעיקר הגדול, ידאג לחינוך בניו ובנותיו לתורה ויראת שמים ככל אשר יוכל. [[[[

וראה עוד לקמן בפרק כ"א בביאורים לסעיף כ"ה, ובפרק כ"ו בבאורים לסעיף י"ט.

אסור הוצאת זרע לבטלה

סד

אסור לאדם שיזיז זרעו לבטלה, ואף על פי שלא מזכר בתורה שום פסוק מפירוש האוסר זאת, הזכירוהו חכמינו זכרונם לברכה בכמה מקומות בגמרא ובזהר, והפליגו מאד בחמרת האסור והשווהו לרצח, שבזה שאדם מוציא זרעו כאן בעולם הזה כן מוציאים נשמות ילדיו בעולם העליון מעולמות הקדושה אל הסטרא אחרא, ולכן דקדקו חכמים ואסרו כל מה שאגורם לכן גם כן, כגון שלא יראה בעלי חיים כשהם נזקקים זה לזה, שעצם ההרהור בדבר יכול לגרם שתצא טפת זרע קטנה שאדם לא הרגיש בה כלל, וכן שלא יגרם לעצמו קשוי האבר שלא לצורך מצוה, ואפלו כשהוא עם אשתו יזהר מאד בזמן פליטת זרעו שיהיה אף ורק אל תוך רחמה, ואחר כך אם נשאר זרעו שם או לא, או אם היא ראויה להתעבר או לא, אין זה גורע, ועוד הקפידו חכמים שבגמר תשמיש לא יפרש תכף מאשתו, שאם כך יעשה לא ימלט מזרע לבטלה אלא ישהה עד שיכלו כל הטפות לצאת. והסבירו חכמי המקבלים שטפות זרע לבטלה נבראים שדים שנוחשבים לבניו של אותו אדם ורוצים הם פרנסה ממנו שהרי הוא אביהם, ולכן רב הנזקים, החלאים והסור ממון נגרם על ידם, וכן מטעם זה כשנפטר אדם לא נושאים בניו את מטתו כדי שלא לקרב אליו את אותם בנים גם כן, שהם גורמים לו אז צער עצום, אלא הולכים בניו אחר המטה ברחוק מה ממנה. ומי שסבל מזרע לבטלה, ואין מי שלא סבל חוץ משלשים וששה צדיקים גמורים שבדור, יראה לשמור עצמו שלא יכשל בזה שוב ויקפיד בקריאת שמע שעל המטה שסגלתה שהיא הורגת את אותם מזיקים, וכמו שכתוב יפלא מצדך אלף ורבה מימינה, וכשהוא אומר מלת אחד שבקריאת שמע יבין להמליך את השם יתברך עליו ובכל העולמות ויבין למסר עצמו על קדוש השם בארבע מיתות בית דין סקילה שרפה הרג וחינק, ויבין במלת ואהבת לאהב את השם יתברך, ולפני שקורא קריאת שמע של המטה יבין שבכח קריאת שמע זו וקבלת עול מלכות שמים א. ימותו הגופים של המזיקים שנבראו מחטאי אלו, ב. יבין שנוצזות הקדוש שפאר בזה העון ונתלבשו באותן הגופות יחזרו חזרה למקומם במקום הקודש. וכפי ערך פונתו כך ערך ההרג שהורג באותם מזיקים, וחוזרות אותן נשמות שהוציא מן הקדושה למקומן במקום הקדוש.

וידע שפכל שהוא שומר עצמו מלחטא התקון שהוא עושה גדול יותר ולפנים צערא אגרא וישתדל שלא להתפטר בענין זה כלל.

אסור יחוד עם הערוה

סה

מן התורה אסור להתיחד עם אשת איש, ופרושו שיששה עם אשת איש במקום נסתר מבני אדם שעור זמן של יותר מארבע דקות, ומדברי רבותינו זכרונם לברכה נאסר היחוד גם עם הפנויה ועם הגויה, ואסור יחוד הוא גדר גדול שלא יכשל אדם בבית אסור, שהרי אם יראו אותו בני אדם ודאי שמחמת הבושה לא יקרב אל הערוה, ואף על פי שאמרו שאשת איש שבעלה בעיר מתר להתיחד עמה מפני שאימת בעלה עליה, בזמן הזה ראוי מאד להחמיר גם בזה, שהרי חצפא יסגא, ואי אפשר להתעלם מגדל צעות הפנים ורובוי הפריצות.

{מה שאמרנו שראוי בזמן הזה להחמיר ולא לסמוך על כך שבעלה בעיר כך למדנו מהרה"ג בן ציון אבא שאול זצ"ל.}

סו

מִתֵּר לְאָב לְהִתְיַחַד עִם בֵּתוֹ, וְלֹאִים עִם בְּנָהּ, וְלִבְעַל עִם אִשְׁתּוֹ נָדָה, וּבְעַל שְׂאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ יָכוֹל לְהִתְיַחַד עִם נָשִׁים הַרְבֵּה שְׂאִשְׁתּוֹ מִשְׁמֵרְתּוֹ. וְכֵן אִשָּׁה שְׂיִישׁ עִמָּה יִלְדָה מִגִּיל חָמִשׁ וְיָשׁ עַד לְבֵת שְׁתֵּים עָשָׂרָה וְשִׁלְשׁ עָשָׂרָה יְכוּלָה לְהִתְיַחַד עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה, שְׁהָרִי הַבֵּת בְּגִילָאִים אֵלּוּ יוֹדְעֵת מְהִי בִיאָה וְאִינָה מוֹסְרֵת עֲצָמָה לְכָה, וְחוֹשֶׁשֶׁת אוֹתָהּ אִשָּׁה שְׂאִים תִּזְנֶה תִגְלָה זֹ סוּדָה. וְכֵן אִם יֵשׁ עִמָּה בֶן קָטָן בְּגִילָאִים אֵלּוּ, וְכֵן אִם בְּעֵלָהּ, אוֹ בֵּת בְּעֵלָהּ, אוֹ אַחוֹת בְּעֵלָהּ עִמָּה יְכוּלָה לְהִתְיַחַד, שְׂאֵלּוּ הַנָּשִׁים אֵינֶן מְחַפּוֹת זֹ עַל זֹ.

סז

בְּזִמָּן הָזֶה שְׂיִישׁ פּוֹעֲלִים וּפּוֹעֲלוֹת זָרִים לֹא רַק שְׂצָרִיף לְהַזְהִיר מִיַּחּוּד וּמִבְּשׂוּלֵי גוֹיִים, אֲלֹא יֵשׁ לְהִתְרַחֵק גַּם מִן הַפְּעוּר, כְּמוֹ שְׂאִמְרוֹ רַבּוֹתֵינוּ לֹא תִקְנֶה אִשָּׁה עֲבָדִים נְכָרִים אֲפִלּוּ קְטָנִים מִפְּנֵי הַחֲשָׁד.

{בגמרא קידושין פ: "מתניתין, לא יתיחד אדם עם שתי נשים אבל אשה אחת מתיחדת עם שני אנשים, רבי שמעון אומר אף איש אחד מתיחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו, וישן עמהן בפונדקי מפני שאשתו משמרתו. מתיחד אדם עם אמו ועם בתו, וישן עמהן בקרוב בשר ואם הגדילו זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו. גמרא מאי טעמא, תנא דבי אליהו הואיל ונשים דעתן קלות עליהן... ואסור להתיחד עם כל עריות שבתורה... אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצים אפילו בי עשרה נמי לא... אמר רב יהודה אמר רב לא שנא אלא בעיר אבל בדרך עד שיהיו שלושה... אמר רב מלקין על היחוד ואין אוסרים על היחוד, אמר רב אשי לא אמרן אלא ביחוד פנויה אבל ביחוד דאשת איש לא, שלא תהא מוציא לעז על בניה... אמר רבה בעלה בעיר אין חוששין משום יחוד, אמר רב יוסף פתח פתוח לרשות הרבים אין חוששין משום יחוד".}

ובגמרא עבודה זרה לו: "בן מתיחד עם אמו ואין אחר מתיחד עם כל עריות שבתורה, יחוד דאורייתא דאשת איש, ואתא דוד וגזר אפילו אייחוד דפנויה, ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל גזרו אפילו אייחוד דעובדת כוכבים...".}

סח

אִסוּר יַחּוּד תְּלוּי בְּאִסוּר בִּיאָה, וְלִכְּן אִסוּר לְהִתְיַחַד עִם בֵּת שְׂלִישׁ שְׁנַיִם וּמְעַלָּה, וּבֶן מִגִּיל תִּשְׁעֵי שְׁנַיִם וּמְעַלָּה. וְאֵל יֵאמֶר הַחֲכָם בְּעֵינָיו אֲנִי אֶתְיַחַד וְלֹא אֶחְטֵא שְׂמִצּוֹה גּוֹרְרֵת מִצּוֹה וְעִבְרָה גּוֹרְרֵת עִבְרָה, וְכַפְתּוּב בְּמִשְׁלֵי ט"ז כ"ה "יֵשׁ דְּרָף יִשָּׁר לְפָנַי אִישׁ וְאַחֲרֵיתָהּ דְּרָכֵי מוֹת" וְכִתִּיב מִשְׁלֵי ט"ז י"ז "מִסְלֵת יִשְׂרָיִם סוּר מִרְע, שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ נִצֵּר דְּרָפּוֹ".

{בדיני יחוד ישנם הרבה פרטים, מה הדין במעלית, רכב, ביום, בלילה, בתוך בית הפתוח לחדר מדרגות, בית שנראים בו להולכים מבחוץ וכו'... ולכן אם מתעוררת שאלה יש להפנותה למורה הוראה שידון בפרטיה.}

אסוד משכב זכור ונשים מסוללות

סט

פתוב בתורה, "כמעשה ארץ מצרים לא תעשו", ואמרו חכמינו זכרונם לברכה, מה היו עושים, איש נושא איש ואשה נושאת אשה. הבא על הזכור, והבא על הבהמה וכן אשה הנרבעת לבהמה כל אלו חיבים מיתת סקילה, ואף על פי שבטלה סנהדרין לאחר חרבן בית מקדשנו ארבע מיתות בית דין לא בטלו, ומן השמים יסובבו מיתת סקילה שהיא נפילה ממקום גבוה, או תאונת דרכים וכדומה למתחייב בה, ואין דבר העומד בפני התשובה והבא לטהר מסייעין אותו.

אשה הנושאת אשה אמנם אינה חייבת סקילה אך ראויה היא למפת מרדות, שאף על פי שאינה נאסרת לבעלה בזנות זו מפל מקום גנו חכמים מאד מעשה זה, וימנע אדם מאשתו לצאת לאשה הידועה כנגועה בעוונות זה ומהפנס זו אליה ולא יהא שוטה לומר שאין בקך פלוג.

{רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כ"א הלכה ח', ומרן השו"ע אבהע"ז סימן כ' סעיף ב', והוא על פי גמרא יבמות עו., ובגמרא סנהדרין נג. "אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה ועל הזכור, ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה וכו'..." ובויקרא כ' "איש אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם במ", ובפסוקים ט"ו, ט"ז "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרוגו", "ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה והרגת את האשה ואת הבהמה מות ימתו דמיהם במ", ומובאים הפסוקים והלימוד מהם בגמרא סנהדרין נד. והלאה, והדין בהם כמו שכתבנו.}

עניני קדושה שבין איש לאשתו

ע

כשם שצוננו השם יתברך על הטהרה, והן הלכות טהרת המשפחה שפבר דברנו בהם, כך צוננו גם על הקדושה, וקדושה זו הוא ענין החבור שבין איש לאשתו, ונחלק ענין זה לשלשה חלקים א. הפונה ב. זמן ג. אפן המעשה.

ולענין הפונה פתבו הפוסקים ארבעה סוגי פונות הרצויות במעשה זה. האחת, שמכון לפרות ולרבות. השנית, שמכון לתקון הגלד בששה חדשים אחרונים של ההריון. הפונה השלישית, שמכון לקיים מצוות עונה ולרצות את אשתו כמו שנאמר "ופקדת נון ולא תחטא". הפונה הרביעית והיא המצויה ביותר, שמכון לגדר עצמו מן העברה. ולכן לא ישמש אלא אם מרגיש בעצמו שצריך לכהן ולא יהיה כאספסוף אשר התאוה תאוה, כלומר לא היו תאוים אלא התאוה להמשיך על עצמם תאוה, כך הוא אינו חפץ בזה ועושה מה שעושה לעורר אצלו הרצון והתאוה בלא צורך.

עא

הזמן הראוי למעשה הוא הלילה וזה מסבת הצניעות, רק יזהר שלא ישמש לאור הנר מחמת הסכנה שיש בדבר, שאמרו חכמים שהמשמש לאור הנר הנין לו בנים נכפים חס ושלום. והתירו חכמים לתלמיד חכם

לְשִׁמֵשׁ בַּיּוֹם, אִם נִצְרָךְ לְךָ, לְאַחַר שִׁיאֲפִיל אֶת אוֹתוֹ מְקוֹם. וּמִתָּר לְשִׁמֵשׁ בְּחֹדֶר, כְּשִׁמְגִיעַ אֵלָיו מְעַט אוֹר בְּעִקְפֵינִי מִחֹדֶר אַחֵר.

עב

בְּאֶפֶן הַמַּעֲשֶׂה. פְּתוּב בִּיחֲזָקָא ל' ח"ו וְבִרְוֵתֵי מִכָּם הַמְרֻדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי, מֵאֲרֵץ מְגוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם, וְאֵל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹא, וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי ה'". וַיִּבְאֲרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה בַּגְּמָרָא נְדָרִים כ'. שֶׁהַבְּטִיחַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָרֵךְ מִתּוֹךְ יִשְׂרָאֵל אֶת הַפּוֹשְׁעִים וְהַמְרֻדִים בּוֹ, וּמֵהֵיכָן בָּאוּ פּוֹשְׁעִים וּמְרֻדִים בְּזֶרַע יִשְׂרָאֵל, וְהָרִי כָּלֵם תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁהָיוּ שְׁלָמִים עִם מְלָכֵי שָׁל עוֹלָם, וְאֵלֹהֵי מֵהֵיכָן בָּאוּ, אֲלֵא מִתּוֹךְ עֶצֶם הַוְיָתָם פֶּה בְּעוֹלָם הָזֶה עַל יְדֵי הוֹרֵיהֶם שֶׁהִיָּתָה בְּאֶפֶן פְּסוּל וּמְקַלְקֵל הִיא שְׁגָרְמָה לָהֶם, לְבָנִים, לְפִשְׁעֵי. וְאֵלֹהֵי הֵם אֲפֵנֵי הַתְּשֻׁמִּישׁ הַפְּסוּלִים שֶׁמֵּהֶם נוֹלְדוּ הַפּוֹשְׁעִים וְהַמְרֻדִים. א. בְּנֵי אֲנוּסָה, שֶׁאֲנָס אֶת אִשְׁתּוֹ לְדַבֵּר זֶה וְנִתְעַבְּרָה מֵאוֹתוֹ תְּשֻׁמִּישׁ. ב. בְּנֵי שְׁנוּאָה, שֶׁשְׁנוּאָה אֶת אִשְׁתּוֹ בְּזָמַן הַתְּשֻׁמִּישׁ עֲצָמוֹ, אִם יוֹלִיד מִתְּשֻׁמִּישׁ זֶה חֵס וְשְׁלוֹם יֵהָא הַבֵּן רְשָׁע. ג. בְּנֵי נְדוּי, שֶׁאֲחָד מֵהֶם מְנַדְּהָ, וּמִשְׁמִישִׁים וּמִתְעַבְּרָת. ד. בְּנֵי תְמוּרָה, יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים וְבָא עַל אַחַת וְכִסְבוּר שֶׁהִיא הָאֲחֵרָת. ה. בְּנֵי מוֹרְדָת, שֶׁהִיא מוֹרְדָת בְּבַעֲלָהּ וְאוֹמְרָת אֵינִי רוֹצָה לְהִיּוֹת אִשְׁתָּךְ, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּתְרַצָּה לְתִשְׁמִישׁ. ו. בְּנֵי שְׁכָרוֹת, שֶׁהוּא אוֹ הִיא שְׁכָרוֹת. ז. בְּנֵי גְרוּשָׁת הַלֵּב, גָּמַר בְּלָבוֹ לְגַרְשָׁהּ וְאֵף עַל פִּי כֵן מִשְׁמִישִׁים. ח. בְּנֵי עֲרַבּוּבֵיָא, שֶׁשְׁבִשְׁעָה שָׁהֶם מִשְׁמִישִׁים נוֹתֵן דְּעֵתוֹ עַל אַחֲרָת אוֹ הִיא מְחַשְׁבֶּת בְּאַחֲרֵים. ט. בְּנֵי חֲצוּפָה, שֶׁאוֹמְרָת בְּפֶה מְלֵא שְׁרוּצָה לְשִׁמֵשׁ וְתוֹבְעָתוֹ לְכָךְ בְּדַבּוּר מִפְּרֵשׁ. אֲבָל אִם תּוֹבְעָתוֹ עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה שֶׁמִּתְקַשְׁטֵת אוֹ מִתְרַצָּה לְפָנָיו וּמִשְׁדַּלְתּוֹ לְאוֹתוֹ דָּבָר צִינּוּהָ חֲכָמִים לְשִׁבַח, שֶׁזוֹ תוֹלִיד בְּנֵים מְפֻלְגִים בְּחֲכָמָה.

עג

הַמְסַתְּכַל בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, וְהַנּוֹשֵׁק שָׁם, הִיא לְמַעְלָה וְהוּא לְמַטָּה, שְׁנִיָּהֶם כְּאֶחָד, בִּיאָה דְרָךְ אֵיבָרִים, בִּיאָה שְׁלֵא כְּדִרְכָה וְכו'. ... הַנְּזַכְרִים בְּשׁו"ע או"ח סי' ר"מ, בְּכָל אֵלֹהֵי שֶׁמְחַלְקוֹת הַפּוֹסְקִים וַיֵּשׁ לְשֵׁאל בְּזֶה מוֹרָה הוֹרְאוֹת, שֶׁיֵּשׁ בְּעֵלֵי תְשׁוּבָה בְּרֵאשִׁית דְּרָכָם שֶׁשְׁלָמוֹת הַבַּיִת שְׁלֵהֶם תְּלוּיָה בְּהַתְקַדְּשׁוֹת הַדְּרָגָתִית וַיֵּשׁ לָהֶם עַל מַה שֶׁיִּסְמְכוּ, וַיֵּשׁ זוּגוֹת בְּנֵי תוֹרָה שְׁלֵא הֲרַגְלוּ בְּדַבְּרִים הַשְּׁנוּיִים בְּמַחְלָקָת וְאֲשֵׁרֵי חֲלָקָם. וְהַצַּד הַשְּׁוֹה שֶׁבְּכָלֵם, שֶׁצָּרִיכִים לְכוֹן דְּרָכָם לְהִיּוֹת בְּדִרְךְ הַעוֹלָה בֵּית אֵל לְהוֹסִיף בְּקַדְשָׁהּ, וְלְהוֹסִיף בְּטַהֲרָה, וְלְהוֹסִיף בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת כִּי זֶה כָּל הָעֵמֶל אֲשֶׁר יַעֲמַל הָאָדָם תַּחַת הַשְּׁמַשׁ.

פֶּרֶק כ"ג הַלְכוֹת קְדוּשִׁין

אֵין נַעֲשִׂית אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֵלֹא עַי קְדוּשִׁין כְּדַת

א

אֵין הָאִשָּׁה נַעֲשִׂית אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֵלֹא עַל יְדֵי קְדוּשִׁין כְּדַת מִשָּׁה וַיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא בְּשִׁלְשָׁה אֲפָנִים, אוֹ בְּכֶסֶף שִׁיאֲמַר לָהּ הָרִי אֶת מְקַדְּשֵׁת לִי בְּכֶסֶף זֶה כְּדַת מִשָּׁה וַיִּשְׂרָאֵל, וַיִּתֵּן לָהּ, אוֹ בְּשִׁטָּר שֶׁיִּכְתֹּב לָהּ בְּשִׁטָּר הָרִי אֶת מְקַדְּשֵׁת לִי בְּשִׁטָּר זֶה כְּדַת מִשָּׁה וַיִּשְׂרָאֵל, וְנוֹתְנָהּ לָהּ, אוֹ בְּבִיאָה שֶׁאוֹמַר לָהּ בְּפָנֶי שְׁנֵי עֲדִים הָרִי אֶת

מקדשת לי בביאה זו ומתיחד עמה בפני העדים, ואין העדים צריכים לראות את הביאה עצמה אלא רואים שנתחדו ושהו כפי שעור ביאה, וראה לקמן סעיף ג'.

בגמרא קידושין ב. "האשה נקנית בשלש דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים, נקנית בכסף, בשטר ובביאה...". וכן פסק מרן בשו"ע אבע"ז סימן כ"ו סעיפים א'-ד'.

קדושין ללא עדים אינם קדושין

ב

בין אם נעשו הקדושין בכסף, שטר או ביאה צריך שיעשו בפני שני עדים כשרים, שהרי אין דבר שבפירוה פחות משנים, שאין העדים כאן רק כדי להעיד שאכן כן היה, אלא כל מעשה הקדושין בלעדיהם כאלו לא נעשה והרי הוא חסר תקף לגמרי, ולכן אין אנו חוששים לקדושין בזוגות שחיי יחדו אפלו שנים רבות אם לא היה מעשה קדושין כדת קדם לכן, וזה בין אם היו חבר וחברה כדרך החלוניים, או שהיו נשואים בנשואין רפורמים או אזורחיים, בכל אלו אינה אשת איש ואינה צריכה גט אם רוצה להפרד ואם זנתה תחת "בעלה" אין בניה מאחר ממזרים.

בגמרא יבמות פח., קידושין סו., ובגיטין ב.; סד., אין דבר שבערוה פחות משנים, שנאמר, "כי מצא בה ערות דבר" וכן נאמר לענין ממון "על פי שני עדים... יקום דבר", מה דבר האמור כאן בשני עדים אף דבר האמור לעיל בשני עדים. כן הוא לענין קיום הקידושין שאין קידושין בלא שני עדים, וכן בגט, וכן בזנות של אשת איש לאוסרה על בעלה, כן הוא שם בגמרות בשם רבא ורבי יוחנן שאין דבר שבערוה פחות משנים הוא לענין קיום המעשה עצמו. וראה לקמן סעיף ז' וסעיף כ"ב.

חכמים אסרו קדושי ביאה

ג

אסרו חכמים לקדש אשה בביאה משום פריצות, ואם עבר וקדש בביאה מכין אותו מכת מרדות ומכל מקום הרי היא מקדשת כדן תורה.

בגמרא קידושין יב: "דרב מנגיד על דמקדש בשוקא, ועל דמקדש בביאה, ועל דמקדש בלא שדוכי... נהרדעי אמרי בכולהו לא מנגיד רב אלא על דמקדש בביאה בלא שידוכי, ואיכא דאמרי ואפילו בשידוכי נמי, משום פריצותא".

החלוק בין ארוסין וקדושין לנשואין

ד

משנתקדשה הרי היא אשת איש, שהבא עליה חייב מיתת חנק, ואם רוצה להפרד מבעלה צריכה גט פטורין, אבל עדן לא נקראת נשואה לבעלה עד שיכניסנה לחפה ויברכו להם שבע ברכות. שהארוסין

והקדושים הם דבר אחד והוא נתינת הטבעת, והנשואין הם פניסתם תחת החפה והשבע ברכות הנאמרות אז שהרי פלה בלא ברכה אסורה לבעלה פנדה, ולאחר מכן פשכונס החתן את הפלה לביתם המשפח ומתייחדים שם בזה נגמר מעשה הנשואין.

{לדעת המרדכי והריא"ז החופה שעושה את הנישואין היא פריסת הטלית שהיא כעין עשית בית שלתוכו נכנסים החתן והכלה ושם נאמרות השבע ברכות. אולם, לדעת הרמב"ם ומרן השו"ע היחוד שמתייחדים בביתם לאחר החתונה היא עושה את הנישואין, מכל מקום הרבה אחרונים כתבו שבזה נהגו הספרדים כדעת הרמ"א דוקא שהחופה שהיא פריסת הטלית היא זו שעושה את הנישואין.}

זוג שנתגירו צריכים קדושין כדת משה וישראל

ה

זוג גויים שנתגירו, אם רצו להמשיך לחיות כזוג נשוי צריך לקדשה בחפה וקדושין פדת, ואם רצו להפרד זה מזה אין כאן חשש קדושין ואינה צריכה גט.

וכן זוג יהודים מומרים שהיו נשואים זה לזה בנשואין אזרחיים וחרו בתשובה, אם רצו להפרד זה מזה יכולים להפרד בלא נתינת גט, ואם רצו להשאיר ביחד זוג נשוי צריך לקדשה בחפה וקדושין פדת משה וישראל.

{מכל מקום נהגו בתי דינים בזמננו להצריך גט לחומרא לזוגות שרצו להפרד זה מזה לאחר שנשאו בנישואין אזרחיים. וראה מה שכתבנו לעיל פרק כ"ב סעיף כ"ט ובבאורים, ובאוצר הפוסקים אבע"ז סימן כ"ו ס"ק ו' ז'.

כיצד מקדש בכסף, טבעת

ו

כיצד מקדש בכסף, לוקח פרוטה או שנה פרוטה ומעלה, ובפני שני עדים פשרים אומר לה הרי את מקדשת לי בזה ונותן לה, ונהגו לקדש בטבעת ונהגו שיאמר לה הרי את מקדשת לי בטבעת זו פדת משה וישראל.

{נהגו לקדש בטבעת, כך מובא ברמ"א בהגה לסימן כ"ז סעיף א' בשם תיקוני הזהר, וכתבו המקובלים שבנתינת הטבעת נותן לכלה אור מקיף, ונרמז הדבר בטבעת שמקיפה את האצבע, ובביאת מצוה שאחר כך יבוא החתן על הכלה ינתן לה אור פנימי, וכתבו המקובלים דברים גדולים וחשובים אודות הביאה הראשונה שבא החתן על כלתו, והרבה דברים חשובים במשך חייהם תלויים בביאה זו. בביאה זו ניתנת בחינה מסויימת מרוחו של החתן אל הכלה ומרוח זו בא כח ההולדה של האשה, וניתן ממנה לכל ולד שנוולד להם, עד שהבחינה האחרונה שבה נשאר לחיות האשה עצמה, שאם תצא ממנה הרי היא מתה כשם שנפטרה רחל אמנו בלדתה. ולכן אם נפרדים הזוג צריך שיפרדו בגט כריתות כדי שיפרד רוח זה ממנה ותיקשר האשה לקבל חיות ממקום עליון שלא דרך בעלה. ולכן אם מת בעלה סכנה לאדם אחר

לקדשה ולבוא עליה שאותו רוח שנשאר בה מבעלה הראשון אם לא יסתלק ממנה הרי אינו יכול לסבול את נוכחותו של השני ומקטרג עליו להמיתו ולכן אמרו חז"ל שהנושא אלמנה בשנה הראשונה מסתכן בנפשו. וכן אם מת בעלה בלא בנים אינה יכולה לינשא לאחר עד שיחלוץ לה אח בעלה ולאחר החליצה יורקת היבמה על הקרקע בפני החולץ ואומרת "ככה יעשה לאיש אשר לא יקים את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל", ועל ידי יריקה זו יוצאת ממנה אותו רוח שניתן לה בביאה ראשונה והולך לו, ואחר כך יכולה לינשא לאדם אחר ולקבל ממנו מרוחו בביאה ראשונה. ומזה יש להבין חשיבות הביאה ראשונה בחיי בני הזוג וכמה חשוב להדריכם נכון כיצד ינהגו זה עם זה בתחילת דרכם המשותפת.

צריך ליחד עדים

ז

צריך ליחד את העדים לפני מעשה הקדושין, שיתאמר להם אתם עדי פדי שיתנו דעתם לראות מעשה הקדושין, וצריך שיתאו העדים שזו הפלה המתקדשת לזה החתן, ויראו נתינת הטבעת מידו לידה וישמעוהו אומר לה הרי את מקדשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, וצריך החתן לומר זאת בקול פדי שתשמע הפלה וצריך לומר הרי את מקדשת לי... ואחר כך לתן את הטבעת באצבעה ולא שיתן ואחר כך יאמר. וראה לקמן סעיף כ"ב.

שיכול לומר הרי את מקודשת בלשון לעז

ח

אם אמר הרי את מארסת לי, או הרי את לי לאשה, או שאמר לה בלשון לעז דבר שמשמעו ברור שהרי את מקדשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, אם הוא במקום שמדברים באנגלית ואומר לה באנגלית או אומר לה בערבית במקום שמדברים ערבית וכדומה, ומבינה היטב דבריו, הרי זו מקדשת.

{בגמרא קידושין ו. "תנו רבנן, הרי את אשתי, הרי את ארוסתי, הרי את קנויה לי, מקודשת וכו'...". וכתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק ג' הלכה ח' "ויש לאיש לקדש האשה בכל לשון שהיא מכרת בו, ויהיה משמע הדברים באותה הלשון שקנאה כמו שביארנו", וכן מרן השו"ע באב"ע"ז סימן כ"ז סעיף א' כתב "וכן בכל לשון שמשמעותו לשון קידושין ודאי באותו מקום, ובלבד שהיא תבין שהוא לשון קידושין".}

'טעה ולא אמר לי' או 'כדת משה וישראל'

ט

אם טעה החתן, מחמת התרגשות וכדומה, והשמיט מלים, וכגון שאמר הרי את מקדשת ושם באצבעה את הטבעת, ולא אמר לי, ולא אמר כדת משה וישראל, יש לומר שבזמננו שהתנות נערכות באולם

וּבְקָהֶל רַב וּבְגִי הַזֹּהַג נִצְבִים מִתַּחַת לַחֶפֶז נְחֹשֶׁב פְּעֻסוּקִים בְּעֵנֵן הַקִּדוּשִׁין וּמְקַדְּשֵׁת אֶפְלוֹ נִתַּן בְּשִׁתִּיקָה, וְהוּא שְׂיֻדְעַת שְׂמֻקְבֻלַת קִדּוּשִׁיהָ.

{בגמרא קידושין ו. כתב "גופא, היה מדבר עם האשה על עיסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פרש, רבי יוסי אומר דיו, רבי יהודה אומר צריך לפרש, אמר רב יהודה אמר שמואל והוא שהיו עסוקים באותו ענין...". וכן פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק ג' הלכה ח' "היה מדבר עם האשה על עסקי הקידושין ורצתה, ועמד וקידש, ולא פירש ולא אמר לה כלום, אלא נתן בידה... הואיל והן עסוקים בענין, דיו, ואינו צריך לפרש". וכן פסק מרן בשו"ע אבע"ז סימן כ"ז סעיף א' "ואם היה מדבר עמה תחילה על עסקי קידושין ונתן לה אפילו בשתיקה הוי קידושין, והוא שעדין עסוקים באותו ענין".

ומה שכתבנו והוא שיודעת שמקבלת קידושיה, פשוט הוא, שאם לא כן הרי מתקדשת שלא לדעתה ולא הוי קידושין.}

נתן בשתיקה

י

וְהָיוֹת וְדָנוּ אֶת עֲמִידָתָם שֶׁל הַחֲתָן וְהַפֶּלֶה מִתַּחַת לַחֶפֶז בְּאוֹלָם הַחֲתָנוּת פְּעֻסוּקִים בְּאוֹתוֹ עֵנֵן, יֵשׁ לוֹמַר, שְׂאֵם נִתַּן הַטְּבַעַת בְּיָדָהּ וְרַק אַחַר כֵּן אָמַר הָרִי אֶת מְקַדְּשֵׁת לִי וְכוּ' ... הָרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת, וּבְלִבְד שְׂיֻדְעַת שְׂמֻקְבֻלַת קִדּוּשִׁיהָ, וְכֹאמֹר.

מקדש בטבעת שקנה לו אביו

יא

יְקַדֵּשׁ בְּטַבַּעַת שְׁלוֹ, וְאֵם קָבַל אֶת הַטְּבַעַת מֵאָבִיו, יִנָּדָא שְׂאֵכֵן הִקְנָה לוֹ אוֹתָהּ קִנְיָן גָּמוּר, מִכָּל מְקוֹם, אֵם קִדְּשׁ הֵבֵן בְּטַבַּעַת זֶה בְּסִתָּם, אֵין צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְקַדֵּשׁ, שְׂמֻסְתָּמָא הִקְנָה לוֹ אוֹתָהּ אָבִיו שְׂיֻקְדֵּשׁ בָּהּ בְּאִפְּן הַמְחִיב עַל פִּי הַהִלְכָה.

מקדש בטבעת שאולה

יב

אם שאל טבעת מחבר והודיעו שרוצה לקדש בה והספיק חבירו להשאילו למטרה זו, הרי היא מקדשת, מכל מקום לכתחלה לא יעשה כן, שדבר זה שנוי במחלוקת ראשונים ואחרונים, וקל וחומר אם שאל את הטבעת מאשת חבירו הרי כאן הספק כפול ומכפל אם יודעת היא להקנות באופן המועיל לקדושין. ולכן לא יקדש בטבעת זו, ואם עבר וקדש הרי היא ספק מקדשת וישאל רב מורה הנראות מבהק אם צריך לחזור ולקדשה שנית.

{לענין שאלת הטבעת מאיש הרי זו מחלוקת הרא"ש והרשב"א שהרא"ש למד זכות על הנוהגים בזה והרשב"א אסר לקדש כך, ולהלכה פסק מרן השו"ע באבע"ז סימן כ"ח סעיף י"ט כדעת הרא"ש, שאם שאל את הטבעת מחברו והודיע לו שרוצה לקדש בה הרי זו מקודשת שאנו אומרים מסתמא הקנה לו באופן המועיל לקידושין ואם לא הודיעו לשם מה הוא שואל ממנו את הטבעת וקידש בה הרי זו ספק מקודשת. ולענין שאלת הטבעת מאשה נסתפקו בזה הרב יוסף חיים בשו"ת רב פעלים חלק ג' סימן ג' והרב משה פיינשטיין בשו"ת איגרות משה סימן צ', וכמובן שלכתחילה לא יעשו כך אלא שאם בדעבד כבר קדש בטבעת כזו נראה שאין צריך לחזור ולקדש ובמיוחד אם כבר קיים החתן בעילת מצוה, אבל צריך עוד עיון בדבר. ולענין אם אינה רוצה להינשא למי שקדשה בטבעת שאולה אם מצטרף ספק זה לספקות אחרים כדי להתירה בלא גט ראה בשו"ת יביע אומר חלק שישי סימן ו' אות ז'. ובסימן י' אות י', ובחלק תשיעי סימן כ"א.}

יקדש בטבעת שאין בה אבן

יג

יקדש בטבעת פשוטה שאין בה אבן טובה, מטעם שיש פוסקים שאומרים שאם ישנה אבן טובה צריכה הטבעת שומא כדי שתדע הפלה את שויה של הטבעת ולא תתן דעתה על שני אחר ויהיה הדבר פתח לטענה של קדושי טעות, שתאמר היה בדעתי שקדשני בטבעת ששויה הרבה יותר ואלו ידעתי שפך שויה לא הייתי מתקדשת לו, לכן משום חמרת עריות נהגו לקדש בטבעת פשוטה כדי שלא להפגס לספקות.

{מקור סברא זו היא בדברי הר"ן שכתב בדעת רבינו תם וכך כתב הרשב"א בחידושו בשם רבינו תם, ונסמכה סברא זו על דברי הגמרא "שיראי לא צריכי שומא" שדוקא שיראי שהם בגדי משי אם מקדש בהם אינם צריכים שומא אבל אבנים טובות צריכות שומא, ואפילו אם יאמר לה שמקודשת לו בטבעת עם אבן זו בכל מחיר שהיא שווה, לא הוי קידושין שאנו חוששים שבדעתה טועה לחשוב ששווה הרבה יותר ממה ששווה באמת.

וכן גם דעת הסמ"ג בשם רבינו תם, וכן כתב האורחות חיים הלכות קידושין סימן י"ג בשם רבינו פרץ. ולדעת הרי"ף, הרמב"ם והעיטור משמע שהמקדש באבנים טובות אין צריך שומא ומקודשת וכן מרדכי בשם ראבי"ה, ומרן השו"ע הביא להלכה בסימן לב סעיף ב' דעת ר"ת שלכן נוהגים לקדש בטבעת שאין עליה אבן.}

יש המקדשים בטבעת כסף

יד

יש נוהגים לקדש בטבעת כסף ויש המהדרים שתהיה חקוקה עליה אות ה"ה ויש המוסיפים שראוי שתהיה גם כן מרבעת, ולהלכה, אין חיוב להקפיד בכל אלו כאלו, אלא לאלו ההולכים בדרך הקבלה ומקבלים בכל ענין גם כן אלו להם ראוי להקפיד בזה.

{מצוי הדבר שהלב נפתה להימשך אחרי סגולות ו"ענינים" ודברים הרומזים לכך וכך, שהכל הוא בגדר של פרפראות בלבד וטפל לעיקר, ואדם נמשך מטבעו אחר הטפל והרחוק מן העיקר, לכן יהדר בחיפושיו אחר טבעת כזו וכזו שהיא רומזת לכך וכך ויוציא זמנו בטיולים מחנות לחנות ואין בזה אפילו מצוה אחת מדרבנן, ואם היה קורא פרק אחד של תהילים היה מקיים כמה עשרות מצוות מדאורייתא, ק"ו עמוד גמרא, וק"ו עיון בהלכה, שלא לדבר על מראות אסורים שרואה ברחובות שהן ברובן איסורי דאורייתא וכל זאת כדי שיוכל לקיים איזה "ענין", והגמרא דורשת "ושם דרך אראנו בישע אלהים", כידוע, לכן ידע החתן שאת ההצלחה שלו עם בת זוגו שבחר לו לחיים ישיג על ידי תורה ויראת שמים ומידות טובות, ולא אם תהיה הטבעת מכסף או זהב, וודאי שדברים אלו מוסכמים ופשוטים גם לאותם חכמים, צדיקים ואהובים שהביאו סגולות אלו בספריהם.}

מקדש בטבעת על מנת להחזיר

טו

המקדש אֲשֶׁה בְּטִבְעַת וְאוֹמֵר לָהּ הֲרֵי אֶתְּ מְקַדְּשֶׁת לִי בְּטִבְעַת זֶה, וְהִתְנָה עִמָּה שְׁתָּשִׁיב לּוֹ אֶת הַטִּבְעַת לְאַחַר מִפְּנֵי, אֵינָה מְקַדְּשֶׁת, מִטַּעַם שְׁצָרֶיךָ לְתַתָּה לְאֲשֶׁה בְּמִתְנָה קְבוּעָה שְׁלֹא עַל מְנַת לְהַחְזִיר.

{בגמרא קידושין ו: "אמר רבא הילך מנה על מנת שתחזירהו לי, במכר לא קנה, באשה אינה מקודשת... אלא אמר רב אשי בכולהו קני לבר מאשה, לפי שאין אשה נקנית בחליפין...". וכן פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק ה' הלכה כ"ד "האומר לאשה הרי את מקודשת לי בדינר זה על מנת שתחזירהו לי, אינה מקודשת, בין החזירה בין לא החזירה, שאם לא החזירתו לא נתקיים התנאי, ואם החזירתו הרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום".}

וכך פסק מרן השו"ע אבע"ז סימן כ"ט סעיף א' ורמ"א הביא להלכה את רבנו ירוחם בנתיב כ"ב ח"א שאם אמר לה שתהא מקודשת לו בהנאה שיהיה לה מן המתנה עד שתחזיר אותה הוי קידושין.

כיצד ימסור לידה את הטבעת

טז

מדין תורתנו הקדושה המקדש את האשה יכול לתן לה את כסף הקדושין בכף ידה, או בחיקה, או אפלו בחצרה, שְׁהֲרֵי כֶּסֶף הַקְּדוּשִׁין נִקְנָה לָהּ עַל יְדֵי כֶּף בְּלֹא שׁוּם פְּקוּדָה, מְכַל מְקוּם מְשׁוּם חֲבִיבוּת הַמִּצְוָה נִהְיָ שְׁיִקְדָּשׁ בְּטִבְעַת כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ לְעֵיל בְּסֵעִיף ו', וְשִׁיעַנְד הַחֲתָן אוֹתָהּ בְּאַצְבָּעָה שֶׁל הַכֶּלֶה, בְּאַצְבָּע הַסְּמוּכָה לְאַגוּדֵל וּבִיד יְמִינָה, וְנִהְיָ שְׁאֵם לֹבְשֶׁת כְּפֹת, מְסִירָה מִיַּד יְמִינָה אֶת הַכְּפָפָה וּמְקַבְּלָת אֶת הַטִּבְעַת בְּאַצְבָּעָה, וְהַכֵּל לְחַבּוּב הַמִּצְוָה וְאֵינוּ מְעַכֵּב כֻּלָּל, שְׁאֵם הַנִּיחַ אֶת הַטִּבְעַת בְּכַף יְדָהּ אוֹ עַל גְּבִי הַכְּפָפָה גַּם כֵּן חָלוּ הַקְּדוּשִׁין, וְיוֹתֵר מְזָה, אִם הַכֶּלֶה רוֹצֵה לְקַבֵּל אֶת הַטִּבְעַת דְּוָקָא בְּאֶפְרָן זָה, וְכַגוֹן שְׁיִישׁ לָהּ אֵיזָה פָּגָם אוֹ מוּם בְּיָדָהּ וּמִתְבַּיֶּשֶׁת בּוֹ וּמְכַסֶּה יְדֵיהָ בְּכַפּוֹת יְנִיחַ הַטִּבְעַת בְּתוֹךְ כַּף יְדָהּ אוֹ יַעֲנִדְנָה עַל הַכְּפָפָה דְּוָקָא.

{כתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק ד' הלכה כ"א "המקדש את האשה בכסף או בשטר אינו צריך שיתן את הקידושין לתוך ידה. אלא כיון שרצתה לזרוק לה קידושיה וזרקן, בין לתוך ידה בין לתוך חיקה או

לתוך חצרה או לתוך שדה שלה הרי זו מקודשת". וכן מרן השו"ע באבע"ז סימן ל' סעיף א' העתיק לשון הרמב"ם ונלמד דין זה מגמרא גיטין עז. מדין נתינת הגט, ובזמננו שהארוסין הם הקידושין והנישואין שניהם נעשים ביחד מתחת לחופה, כמובן לא שייך קנין חצרה אלא נותן לתוך ידה והוסיפו האחרונים הידורי מצוה באיזה יד יקדש ובאיזו אצבע ודין הכפפות, אך ודאי שאינם לעיכובא, מה שכן בכוחו לעכב הוא דוקא אם גלתה דעתה ורצונה להתקדש באופן מסוים דוקא וכמוזכר ברמב"ם ומרן הנ"ל ובאחרונים.

קדושין ע"י שליח

יז

יכול האיש לעשות שליח שילך ויקדש לו אשה, ויכולה האשה למנות שליח או שליחה שתקבל את הקדושין בשבילה, ויאמר שליח האיש לאשה לפני שיתן את הטבעת באצבעה, הרי את מקדשת לפלוני בטבעת זו פדת משה וישראל, והיום מכמה טעמים לא מצוי שעושים קדושין על ידי שליח.

בגמרא קידושין מא. "האיש מקדש בו ובשלוחו, האשה מתקדשת בה ובשלוחה". והרמב"ם בהלכות אישות פרק ג' הלכה י"ד כתב "יש לאיש לעשות שליח לקדש לו אשה, בין אשה פלונית בין אשה משאר נשים, וכן האשה הגדולה עושה שליח לקבל קידושיה בין מאיש פלוני, בין מאיש משאר אנשים...". וכן כתב מרן השו"ע באבע"ז סימן ל"ה סעיף א' "האיש יכול לעשות לו שליח לקדש לו אשה, בין אשה סתם בין אשה פלונית ויאמר לה השליח הרי את מקודשת לפלוני, אבל אם אפשר לו לקדשה בעצמו אסור לקדשה על ידי שליח אלא אם כן מכירה שמא אחר כך ימצא בא דבר מגונה ותתגנה עליו, ומכל מקום אף על פי שמכירה מצוה שיקדשנה בעצמו אם אפשר". ופרטי הדין כיצד ממנים שליח, ומי יכול להיות שליח, ואם שינה השליח משליחותו כל פרטי הדינים הרי הם בסימן הנזכר ובסימן ל"ו, ואין אנו באים לפורטן משום שאינם מצויים בזמן הזה, וכמו שהזכרנו.

יכול האב לקדש את בתו קטנה אף שלא לדעתה

יח

נתנה תורתנו הקדושה רשות לאב לקדש את בתו משעת לידתה עד שתקרא בוגרת, ובוגרת היא מבית שתים עשרה שנה וששה חודשים שיש בה סימני בגרות, ונותן המקדש לאב את הטבעת או כסף הקדושין ואומר לו הרי בתך פלונית מקדשת לי בטבעת זו פדת משה וישראל, ויכול האב לקדש בתו בין לדעתה ובין שלא לדעתה, ואף על פי שנתנה התורה רשות זו לאב אמרו חכמים שמצוה היא שלא יקדש אדם את בתו עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה.

בספר דברים כ"ב ט"ז "ואמר אבי הנערה אל הזקנים, את בתי נתתי לאיש הזה לאשה וישנאך", ולמדונו חכמים בגמרא קידושין ג: מא. מג: "האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו". וכן הביא הרמב"ם בפרק ג' מהלכות אישות הלכה י"א, ומרן השו"ע באבע"ז סימן ל"ז סעיף א' "האב מקדש את בתו שלא לדעתה כל זמן שהיא קטנה, וכן כשהיא קטנה רשותה בידו, וקידושיה לאביה...". ויותר מזה הביא מרן השו"ע באבע"ז בסימן מ' סעיף ח' בשם הרמב"ם וקצת מפרשים שאפילו האומר לאדם שאשתו מעוברת

והוכר עוברה, אם תלד אשתך בת תהא מקודשת לי ונתן לאב כסף קידושיה הרי היא מקודשת והסביר שם הבית שמואל שאף על פי שפסק מרן בחו"מ סימן כ"ט שאין מזכין לעובר מכל מקום לחומרת קידושין חיישינן פה לקידושין.

ומה שאמרנו שמצוה היא שלא יקדש אדם את בתו קטנה הוא בגמרא קידושין מא. "אמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי אלעזר, אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה", וכתבו שם התוספות "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו קטנות, היינו משום שבכל יום ויום הגלות מתגבר עלינו ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניה שמא לאחר זמן לא יהיה סיפק בידו ותשב בתו עגונה לעולם". ורמ"א הביא תוספות זה להלכה בסימן ל"ז סעיף ח' וכתב "וכן נוהגין", ורמב"ם בפרק ג' מהלכות אישות הלכה י"ט כתב "ואף על פי שיש רשות לקדש את בתו כשהיא קטנה וכשהיא נערה לכל מי שירצה, אין ראוי לעשות כן, אלא מצות חכמים שלא יקדש אדם את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה, וכן האיש אין ראוי לקדש קטנה, ולא יקדש אשה עד שיראה ותהיה כשרה בעיניו שמא לא תמצא חן בעיניו ונמצא מגרשה, או שוכב עמה והוא שונאה".

וכן פסק מרן השו"ע סימן ל"ז סעיף ח'.

נאמנות האב לומר קדשתי את בתי

יט

כָּל עוֹד הַבֵּית קְטַנָּה נֶאֱמָן הָאָב לֹמֵר קִדְשִׁיתִי לְאָדָם פְּלוֹנִי, אִוְלָם, לְאַחַר שֶׁבִּגְרָה הַבֵּית פְּקָעָה נֶאֱמָנוּתוֹ וְאִינוּ יְכוּלִּים לְאַסְרָהּ עַל כָּל הָעוֹלָם עַל יְדֵי שִׁיאֵמַר קִדְשִׁיתִי לְפְלוֹנִי כְּשֶׁהִיטָה קְטַנָּה.

{מקור הדין בגמרא קידושין סד. "מתניתין, קדשתי את בתי קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה, והרי היא קטנה, נאמן. קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה והרי היא גדולה, אינו נאמן".

וכן פסק מרן השו"ע אבע"ז בסימן ל"ז סעיף כ"ו.

בוגרת מגיל שתים עשרה וחצי מתקדשת רק לדעתה וברצונה

כ

לְאַחַר שֶׁבִּגְרָה הַבֵּית הָרִי הִיא כְּכֹל הַנְּשִׂים וְאִין לְאָבִיהָ רְשׁוּת לְקַדְשָׁהּ, וּמִתְקַדְשֶׁת בְּעֶצְמָהּ לְדַעְתָּהּ.

אין הבן יכול לקדש אלא מגיל שלש עשרה שנה

כא

הַבֵּן, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּגִּיל תְּשַׁע שָׁנִים נִחְשָׁבֵת בֵּיאָתוֹ בֵּיאָהּ, מְכַל מְקוֹם אֵין לוֹ קִדְוּשִׁין כָּלֵל עַד שֶׁיֵּאָעֵ לְכָלֵל מִצְוֹת בְּגִיל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

{בבת, כבר ביארנו שביאתה נקראת ביאה מגיל שלוש שנים ומעלה ותופסים בה קידושין על ידי אביה כבר מיום שנולדה, ואמרו חכמים שעד שלוש שנים אין ביאתה ביאה מטעם שבתוליה חוזרים, ולאחר גיל שלוש אם פקעו בתוליה שוב אינם חוזרים. ואמרו חכמים, אפילו היה החודש מעובר והתאחר גיל שלוש שנים שלימות ביום אחד אם אבדה בתוליה יום לפני, הרי חוזרים הבתולים ונסגרים ולאחר שלוש שנים שלימות אינם חוזרים ועושה בה הביאה רושם.

בבן, עד תשע שנים אין ביאתו ביאה ולכן אין איסור יחוד עם בן פחות מגיל זה ואין בו קינוי ושאר דינים הקשורים בביאה. ולענין קידושין היות ואינו שייך במעשה קידושין עד הגיעו למצוות, אין קידושיו כלום. וכן בגמרא יבמות צו: "בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו חולצת ולא מתיבמת, נשא אשה ומת הרי זו פטורה...", ובדף קיב: "אמר רמי בר חמא... קטן דאתי לכלל נישואין לא תקינו רבנן נישואין", וכן הוא במרן השו"ע אבע"ז סימן מ"ג סעיף א', ובסימן קס"ז א' ובסימן קע"ב סעיף ט"ז.

כשרות עדי הקדושין

כב

כְּשׁוּבוֹחֲרִים שְׁנֵי עֲדִים שְׂרָאוּ אֶת מַעֲשֵׂה הַקְּדוּשִׁין וַיִּחְתְּמוּ בְּכִתְבָּה צָרִיךְ לְבַרֵּר שְׂאִינָם פְּסוּלִים, שְׁלֹא תִהְיֶה לָהֶם קְרֵבָה מְשֻׁפְּחֶתֶת לְחֶתֶן אוֹ לְפֶלֶה וְכֵן שְׁלֹא יִהְיוּ בְּעַלֵי עֲבֵרוֹת, שְׂיִישׁ פְּסוּלִים מִדְּבָרֵי חֲכָמִים וַיִּישׁ פְּסוּלִים מִן הַתּוֹרָה, יֵשׁ עֲדִים פּוֹסְלִים אֶת הַקְּדוּשִׁין מִסְּפֶק וַיִּישׁ עֲדִים הַפּוֹסְלִים אֶת הַקְּדוּשִׁין בְּנֹדָא, וְיִישׁ שְׂאִינֵנוּ בְּקִי בְּדִינֵי עֲדִים כְּמוֹבָא בְּשִׁלְחֹן עָרוֹן: חֶלֶק חֶשֶׁן הַמְּשֻׁפֵּט סִימָנִים ל"ג עַד ל"ז יֵשׁ לוֹ לְטַל עֲצָה מִן הַבְּקִי.

{נושא פיסול העדים נידון בשו"ת יביע אומר בהרבה מקומות בין בשאלות בנושא קידושי שחוק ורמאות ובין בדיני ממזרות שהוכשרו ממזרים לבוא בקהל על ידי שנמצאו הקידושין הראשונים של האשה פסולים שנעשו על ידי עדים מחללי שבת בפרהסיא, או שלא ראו מעשה הקידושין או שהיה אחד מן העדים פסול, וקימ"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואפילו לא בטלה כל העדות, עדות בעד אחד לענין קידושין אף על פי שהוא עד כשר הרי בטל מעשה הקידושין. ודינים אלו ודינים נוספים בעניני העדים ראה בשו"ע אבע"ז סימן מ"ב, וכן בשו"ת יביע אומר כמעט בכל חלק באבע"ז, וכגון בחלק שלישי אבע"ז סימן ח', ובחלק רביעי סימן ה' ושם באות ה' מביא הרב שגם לדעת הסמ"ג והמרדכי שמחמירים במקדש בעד אחד, היינו שיחדו לעדות עד אחד מה שאין כן אם יחדו שנים ונמצא אחד פסול שאין כאן עדות כלל ומותרת בלא גט כלל, ושם באותיות ג' וד' דן הרב בדין עדים רקים ופוחזים ומחללי שבת, ובעד סומא ראה בחלק שלישי אבע"ז סימן ו' אות ה', ודין מקדש בעד אחד ראה בחלק שלישי סימן ו' אותיות א' עד ו', ובחלק שלישי סימן י' עד אות ח' דן הרב בדין עדים שאינם משתנים בעדותם והסותרים זה את זה, ושם באות ח' דן בעדים שנפסלה עדותן אם מתקיימת העדות בשאר ומעלה שדעת רוב הפוסקים בזה כדעת המהרי"ו בשו"ת סימן ז', והרא"ש בפרק קמא דמכות ה. שלא תתקיים העדות בשאר מטעם שבעצם היחוד גילה דעתו שלא יהיו עדים בדבר אלא הם. וכן בחלק שמיני אבע"ז סימן ג' דן הרב במקדש בפני קהל בלא ליחד עדים ומצויים ביניהם עדים פסולים אם נפסלה כל העדות, ובאות ב' דן אם יש חיוב ליחד עדים למעשה הקידושין שלדעת הרא"ה, הריטב"א, רבנו פרץ רדב"ז וקצות החושן צריך ליחד עדים כשרים לקידושין כדי שלא יפסלו קרובי המשפחה את העדות. ולדעת הרמב"ן והרשב"א אין צריך ליחד עדים למעשה הקידושין ואמרינן שמסתמא הקרובים אינם מתכוונים לעדות בראיתם אלא רק הכשרים.

ולדעת מהר"י וויל והרא"ש אם יחד עדים ונמצא אחד מהם קרוב או פסול נפסלה כל העדות, ומביא הרב דעת הרבה אחרונים המבארים דעת הריב"ש ורמ"א במה שכתבו שיכולה העדות להתקיים בשנים מהקהל הוא רק אם שני העדים שיוחדו לעדות כשרים ולא בטלה עדותם, וכן מבארים האחרונים דעת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל שאמנם אין חיוב ליחד עדים למעשה הקידושין אך אם יחדו עדים ונפסל אחד מהם ודאי אמרינן שנפסלה העדות כולה. ועוד שם דן הרב בפסול עדות מדרבנן אם פוסל את העדות כולה שלדעת הנודע ביהודה והבית יוסף אינו פוסל ולדעת הערוך השלחן הרי הוא פוסל העדות ומביא הפתחי תשובה בחו"מ סימן ל"ו שיש בזה מחלוקת בהבנת תשובת הבית יוסף.

עוד כתב מרן השו"ע באבע"ז סימן מ"ב סעיף ה' המקדש בעדים פסולים מדרבנן צריכה גט מספק ואם היו פסולים מדאורייתא אינה צריכה גט כלל. עוד מביא הרב בשו"ת יבי"א שם באות י"א מחלוקת אחרונים אם אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה היא דוקא אם החתן יחד את העדים שלדעת שו"ת פרח מטה אהרן, כנה"ג, ראש משביר ובאר מים חיים מוצרי אכן כן אמרינן, ולדעת שביתת יום טוב, נאמן שמואל וכרם שלמה שלוחו של אדם כמותו ואם הרב המקדש בחר בעדים שאחד מהם פסול הרי זה כאלו בחר בהם החתן עצמו. ועוד מביא שם הרב באות י"ב דין ודברים בדברי רבותינו האחרונים בדבר אם לא יחדו עדים ונעשו הקידושין בפני קהל כשרים לעדות ופסולים ולא התכוונו לעדות לא אלו ולא אלו שלדעת הסמ"ע והנתיבות, שער המשפט והבית מאיר תתקים העדות בכשרים, ולדעת הש"ך קצות החושן, האחיעזר ומהרש"ם נפסלה כל העדות מדין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

ואם צריך העד הכשר להכיר בפסולו של העד הפסול כדי שנאמר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מביא הרב שם באותיות י"ג עד ט"ז שלדעת הרי"ף, רמב"ן, רשב"א, עיטור, נימוקי יוסף, ערך השולחן, ומרן השו"ע בשם יש אומרים שאם לא מכיר הכשר בפסולו של הפסול אין עדותו של הכשר נפסלת, ולדעת מרן השו"ע בשם יש מי שאומר שהוא דעת הרא"ש נפסלת בכך עדות שניהם. ועוד שם מביא הרב מחלוקת הפוסקים אם מחלוקת זו רי"ף רא"ש היא בדיני ממונות בלבד או גם לענין עדות קידושין שלדעת הח"מ והב"ש ועוד גם לענין קידושין חלקו הרי"ף והרא"ש ולדעת מהר"מ פדאווה ועוד פוסקים אין מחלוקת זו אלא בדיני ממונות היות ובקידושין אפילו מודים המקדש והמתקדשת בקידושין אין חלות הקידושין אלא על ידי העדים ובטלה עדותם מגזירת הכתוב מה שאין כן בדיני ממונות שהעדים אינם גורמים קנין ואם קונה ומקנה מודים חל הקנין, שלא נתקנו עדים לקנין אלא מחמת השקרנים שנוכל להכחישם.

ועוד, בענין עד אחד שהיה מחלל שבת בפרהסיא מביא הרב בשו"ת יביע אומר חלק שמיני סימן ה' אות ב', וכן לענין עד שידוע שעתה הינו מחלל שבת בפרהסיא ואין ידוע אם היה כך בזמן שהיה עד קידושין, ובאות ו' דן הרב אם צריך להתרות במחלל שבת שנפסל לעדות כדי שנאמר שתהיה עדותו פסולה ומביא מחלוקת אחרונים בזה שלדעת סמ"ע, החיד"א ויהודה יעלה אסאד ועוד צריך להודיעו ולהתרות בו, ולדעת הנתיבות סימן ל"ד ס"ק ט"ז והגאון רבי רפאל ברדוגו, רבי בנימין כהן בשו"ת הרב"ק ועוד נפסל לעדות ואין צריך להודיעו על כך מטעם שרק באיסור תורה שיש בו מלקות נקרא רשע, וכתוב אל תשת רשע עד. ולדעת רבי בנימין כהן רק בעובר עברה מדרבנן צריך התראה. ועוד, לענין עד המגלח בתער, לדעת השב יעקב, בית שלמה, חבצלת השרון ואמרי יושר מגלח בתער יפסל לעדות רק בהתראה מטעם שאין מכירים העולם שיש בזה איסור וסברא זו מקורה בשו"ת רבי עקיבא איגר סימן ל"ד, ויש שחלקו על כך, כגון בספר לבוש מרדכי והמהרש"ם לא הודו בזה לרבי עקיבא איגר ולדעתם אין צריך המגלח בתער התראה ונפסלת עדותו. ושוב לענין מחלל שבת בפרהסיא כתבו הנתיבות, המבי"ט, פני יצחק

אבולעפיה, מהריק"ש, וקצות החושן שעדותו פסולה ואין צריך התראה לכך, ולדעת הסמ"ע בס"ק נ"ז אינו נפסל אלא אם כן הודיעוהו שבעבירה כזו נפסל לעדות וכנ"ל וכן ראה עוד בזה בסימן ו' בשו"ת הנזכר, ובסימן ז' ובסימן ח' התיר מרן הרב עובדיה יוסף לבוא בקהל בנים שנולדו מנישואין שניים לאחר שפסל נישואין הראשונים בראיות שנעשו בעדים פסולים ובטל מעשה הקידושין. וכן בשו"ת יבי"א חלק תשיעי אבע"ז סימן ב' פסל הרב קידושין הראשונים מטעם שעד אחד לא ראה את נתינת הטבעת והיו העדים מחללי שבת בפרהסיא והתיר הבנים מנישואין שניים לבוא בקהל, וכן שם בסימן ל"ג, העלה שאין לפסול גיטין למפרע כשנודע לנו עכשיו שאחד העדים מגלח זקנו בתער. וכן עוד בחלק תשיעי סימן כ"א דן הרב בפיסול מעשה הקידושין על ידי עשיית ספק ספיקא ופטר את האשה מהצורך לקבל גט פיטורין אפילו לחומרא, וכן שוב דן הרב בשו"ת יביע אומר חלק עשירי אבע"ז בסימן כ"ה ובסימן כ"ו בהיתר אשה לינשא בלא מתן גט לאחר קידושי רמאות בעדים רקים ופוחזים. וצרף לזה הסכמת הרבנות הראשית על הפקעת קידושין אשר יעשו בארץ ישראל שלא במעמד עשרה מישראל בעת החופה, וכמו שכתב הריב"ש בסימן שצ"ט שראשי הקהל יכולים לתקן שכל מי שיקדש בלא ידיעת נאמני הקהל ושלא בפני עשרה יהיו קידושיו בטלים ומבוטלים, ושהמקדש נגד תקנה זו אין קידושין קידושין, שהפקר בית דין הפקר.}

אינה מתקדשת אלא לרצונה, ואיש המקדש באונס הוא ספק קדושין

כג

אין האשה מתקדשת אלא לרצונה, ולכן אם אנסוהּ לקבל קדושין אינה מקדשת. והאיש אם נאנס לקדש נחלקו הראשונים בדבר, ולהלכה, מקדשת מספק.

{כך נפסק להלכה בשולחן ערוך אבע"ז סימן מ"ב סעיף א' עפ"י הגמרא בתחילת מסכת קידושין שאין האשה מתקדשת אלא לדעתה, ובדבר האיש כתבו הרמב"ם ורשב"א שהמקדש בעל כורחו מקודשת כשם שאנו אומרים תליוהו וזבין זבניה זבינא וכן דעת הרא"ש ותוספות, ולדעת הרי"ף והעיטור, רי"ז וסמ"ג אינה מקודשת, והביא מרן השו"ע שתי דעות אלו הראשונה בסתם והשניה ביש אומרים ומטעם חומרת קידושין סיים דבריו "הלכך הוה ליה ספק".}

אף אם אנסוהּ לומר רוצה אני, אינה מקודשת

כד

גם אם הכריחוהּ באימים לומר רוצה אני, וקבלהּ קדושיהּ בעל פרההּ, אין פאן קדושין ואינה צריכה גט. {בגמרא בבא בתרא מח: "אמר אמימר תליוהּ וקדיש, קידושיו קידושין, מר בר רב אשי אמר לא הוו קידושין, הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו חכמים שלא כהוגן ואופקיעניהו רבנן לקידושין מיניה". והביא הבית יוסף שכך פסקו הרי"ף והרא"ש שהופקעו הקידושין וכך כתב גם העיטור אות ק' קידושין ח"ב, וכן דעת הרשב"א בחידושיו לקידושין ב: נימוקי יוסף בפרק חזקת הבתים, המאירי בקידושין ב: מגיד משנה בתחילת פרק ד' מהלכות אישות, וט"ז ולבוש שאם אנסוהּ עד שהסכימה לקבל קידושין

אינה מקודשת, וכן הוא בשו"ת יביע אומר חלק שלישי אבע"ז בסימנים י"ח, י"ט, כ', במעשה שהיה בקידושין כאלה.

קדושי שכור

כה

אדם שקדש אשה בזמן שכרותו, תפסו הקדושין, ואפלו היה שכור הרבה, אלא אם כן הגיע לשכרותו של לוט שאינו יודע כלל מה שעושה, שאז אין במעשיו פלוג.

{ראה במרן השו"ע אבע"ז סימן מ"ד סעיף ג', ובודאי שרוב העורך קידושין, אם מסתפק לגבי מצבו של החתן אם ראוי לקדש או לא יש לו להחמיר שלא לערוך את החופה עד שיתברר בודאי שהחתן אחראי למעשיו.}

דיני ממונות עקב בטול נשואין

כו

לא נהגו בזמן הזה לחייב קנסות, למי שיבטל שדוה ויחזר בו לפני מועד הנשואין, מכל מקום, אם אחד מן הצדדים בטל את רצונו להנשא וכבר החליפו שני הצדדים מתנות יקרות ערך ביניהם רשאי כל אחד מן הצדדים לדרוש ולקבל מה שנתן לאחר שסכמו ביניהם להנשא, שהרי כל מה שנתן מאותו הזמן הוא על דעת שנשאים ועתה מתברר שאינם.

{ופשוט הוא שלבטל שידוך לאחר שכבר סכמו ביניהם להינשא זה לזו הוא דבר מכוער שלא ראוי לעשותו, אלא אם כן התחדשה איזו ידיעה עקרונית בענין בן הזוג או משפחתו, דברים הגורמים למקח טעות, וכמו שאומרים חכמים מוטב לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מכל מקום אם אחד מן הצדדים הפכפך וקל דעת וחזר בו מהחלטתו, כל עוד לא מתלווה לזה נזקי ממון של ממש אין בזמן הזה רגילות להקפיד כל כך, ומקובל לקבל זאת כחלק מהאמונה שלנו שאנו מושגחים על ידי בורא העולם, ומהשם אשה לאיש, ותשועת השם כהרף עין.}

בזמננו נעשים הארוסין והקדושין ביחד

כז

כבר בארנו שבזמננו מצרפים את מעשה הקדושין ומעשה הנשואין למקום אחד ובזמן אחד, שבעבר כן היה המנהג בישראל, שהחתן היה מקדש בטבעת את הפלה וחוזרת לבית אביה, ולאחר חודש עד שנה נכנסת לחפה, וכותב לה החתן כתבה ומברכים להם שבע ברכות הנשואין ואז נעשית אשתו לכל דבר, ומשראו חכמי הדורות פמה תקלות שנעשו בשל אחור הנשואין תקנו כאמור לקיים מעשה הקדושין והנשואין כאחד מתחת לחפה.

ברכות הארוסין והקדושין הן ברכות השבח

כח

אין ברכות הארוסין והנשואין מברכות המצוות שהרי אין אומרים בהן אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשא אשה אלא הן ברכות השבח, ותקנו חכמים לאמרן על הכוס, שבתחלה מברכים הגפן ואחר כך ברכת הארוסין, וכן בברכות הנשואין בתחלה ממלא את הכוס ומברך הגפן ואחר כך משלים עוד שש ברכות להיותן סך הכל שבע ברכות.

ברכת הארוסין מותרת בדיעבד בלא כוס ובלא עשרה משא'כ ברכות הנשואין

כט

ברכת הארוסין, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חפה וקדושין וכו'... אפטר שיתאמר בלא כוס ובלא עשרה, מה שאין כן ברכות הנשואין שאין נאמרות בלא עשרה אפלו בדיעבד.

הרב המקדש צריך לטעום מן היין אחר ברכת ארוסין, ואחר ברכות הנשואין אין חיוב כ'כ

ל

בתם ברכת הארוסין צריך הרב המקדש לטעום מן היין שהרי ברוך עליו בורא פרי הגפן, שאם לא יטעם הוי ברפתו על הגפן ברכה לבטלה שהרי אין הכוס מעפפת את ברכת הארוסין מלהאמר, ואחריו יטעמו החתן והפלה, ואלו בברכות הנשואין, רק לכתחלה יטעם הרב שברך ברכת הגפן מן היין בתם שבע הברכות ובדיעבד אם לא טעם אין ברכתו ברכה לבטלה.

בברכת ארוסין צריך לכוין להוציא את החתן ידי חובה משא'כ בנשואין

לא

בברכת הארוסין, צריך הרב מסדר הקדושין לכוין להוציא את החתן והפלה ידי חובת הברכות שהרי מן הדין היה על החתן לברך, ואלו בברכות הנשואין אין צריך לכוין להוציאם וכן הם אינם צריכים לכוין דעתם לצאת ידי חובה אלא בברכת הגפן שהרי טועמים הם ממנו לאחר מכן.

המתנה שנותן לחברו לכבוד נשואיו – שושבינות

לב

מה שאנו נוהגים בזמננו שאדם נותן לחברו מתנת ממון ביום חתונתו וביום שמחת לבו כדי לעזור בתחלת דרכו הוא מנהג קדום המזכיר בגמרא ונקרא בלשון חכמים שושבינות, אלא, שבזמן הראשונים היה נהוג להקפיד בכך שיחזיר לו חברו אותו סכום ממון פשיטתו הוא אל מתחת לחפה והיה ממון זה אף נתבע בבית דין, מה שאין כן בזמן הזה אין המנהג להקפיד בזה כל כך, ולא מצינו שנתבע אדם על דבר זה בבית דין.

{ בגמרא בבא בתרא קמד: "מתניתין, האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב חזרה שושבינות חזרה לאמצע שהשושבינות נגבית בבית דין, אבל השולח לחברו כדי יין וכדי שמן אין נגבין בבית דין מפני שהן גמילות חסדים" וכן פסק הרמב"ם שיש הבדל בין נותן ממון שזה נגבה בבית דין לבין נותן אוכל שאינו נגבה בבית דין שכן כתב בהלכות זכיה ומתנה פרק שביעי הלכה ב' "השושבינות אינה מתנה גמורה... לפיכך אם נשא זה אשה ולא החזיר לו השושבינות הרי זה תובעו בדין ומוציא ממנו". וכן בהלכה ט"ז "השולח לחברו כדי יין וכדי שמן ופירות בעת הנישואין אין נגבים בבית דין מפני שהוא גמילות חסדים, ולא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד" וכן הביא מרן השו"ע באבע"ז סימן ס' דינים אלו רק שלא רצה להאריך מטעם שלא נהגו בזמן הזה לתבוע על כך. }

אין בשושבינות חשש רבית

לג

הנותן מתנת ממון לחברו ביום חתונתו, ולאחר זמן נכנס הנותן לחפה וחברו זה הראשון בא לעזרתו, יכול לתן לו יותר ממה שקבל ואין בזה חשש רבית שהרי לא על דעת כן נתן לו, אלא היא נתינה מתוך שמחת רעות שילכו מרבה בטובתו.

{ כך כתב הטור בסימן ס' וכן כתב שם הבית יוסף מגמרא בבא בתרא קמה. ופירוש הרשב"ם שם. }

מה מברכים בשבעת ימי המשתה

לד

בכל ימי המשתה בכל סעודה שנמצאים בה עשרה גדולים והחתן מן הפנן וביניהם אורחים חדשים הנקראים בלשון חכמים "פנים חדשות" מברכים לאחר ברפת המזון שבע ברכות חתנים ובלבד שתהא זו הסעודה בבית הקתן, ואם היתה בבית אחר אין מברכים אלא ברפת הגפן וברפת אשר ברא, ולמנהג אשכנז רשאים לברך כל ברכות חתנים גם בבית אחר.

{ בגמרא מגילה כג: "אין אומרים ברכת חתנים בפחות מעשרה" ובכתובות ח: "אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן מברכים ברכת חתנים בעשרה" ובכתובות ז. "מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח עשרה

אנשים" ודברה שם הגמרא בבעז. וכתבו הפוסקים שאין לברכם בלא עשרה, כ"כ הרשב"א חלק א' סימן אלף קס"ז, וכן בשו"ת הרשב"ש סימן רצ"ג, וברמב"ם בהלכות אישות פרק י' הלכה ה', ומרן השו"ע באבע"ז סימן ס"ב סעיף ד'.

ומה שאמרנו שאין לברך את כל השבע ברכות כי אם בבית החתן, אף על פי שאין ראייה חותכת לכך מן הגמרא הנה כך כתבו פוסקים ראשונים רבים, התוספות בסוכה כה: וכן האור זרוע בחלק ב' סימן רצ"ט בשם הריב"א, והמרדכי בסוכה וכן דעת הרשב"א והרמב"ן והריטב"א, וכן דעת הבית יוסף ברא"ש וכן פסק מרן השו"ע אבע"ז ס"ב סעיף ב' ועוד שם בסעיף י'.

ומנהג אשכנז הוא על פי דעת הראב"ד והר"ן ואחרונים שכתבו שבזמננו שהחופה היא הטלית הפרוסה מעל ראשי החתן והכלה ולא דוקא בית החתן עצמו ולכן יכולים לברך בכל בית שנערכת שם סעודה לכבודם שאין בזה חילוק בין בית החתן לשאר בתים.

מתי מברכים אשר ברא בלבד

לה

אם מברכים ברכת אשר ברא בלבד, כגון מטעם שלא נעשית הסעודה בבית החתן, אין צריך לעשרה אנשים ושתי פנים חדשות, אלא כל שיש שלשה גדולים יעשו זמון שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו ויברכו ברכת המזון על הכוס וברכת אשר ברא, שתייהן על כוס אחת, המברך ישקה מלא לגמיו והחתן והפלה יטעמו וידיים.

כיצד מברכים שבע ברכות בבית החתן

לו

כשמברכים שבע ברכות בסעודה בבית החתן, לוקחים שתי כוסות יין, על אחת אומר ברכת המזון, ולאחר ברכת המזון מברכים על הכוס השנייה את שש הברכות מברכת שהפל ברא לכבודו עד ברכת אשר ברא ולבסוף מי שאמר את ברכת המזון על הכוס אומר ברכת הגפן, שותה מלא לגמיו, ומערבבים את שתי הכוסות זו בזו, אחת נותנים לחתן ושנייה משגרים לכלה.

לכוין להוציא בברכת הגפן

לו

בין אם מברכים את כל השבע ברכות ובין אם מברכים הגפן ואשר ברא בלבד, צריך המברך לכוין להוציא ידי חובה את החתן והפלה בברכת הגפן, שהרי צריכים הם לטעם ממנו לאחר מכן.

{הרה"ג יצחק יוסף כתב בפרטות ובבהירות כל ההלכות הנחוצות בענין נישואין ושבעת ימי המשתה והרוצה ללומדם ימצאם שם, ואני, אין ברצוני להתעכב בזה כאן.}

הנושא לפני שבת צריך יחוד שקונה

לח

מי שנושא אשה לפני שבת, באופן שביאת מצונה תהיה בליל שבת, צריך הוא להתיחד עם הפלה לפני השבת, שביחוד זה הרי הוא קונה את הזכויות שהקנו לו חכמים באשה זו, מעשה ידיה, מציאתה וירשתה, והרי מקח וממפר אסורים בשבת, ולכן פאמור יתיחדו מלפני השבת, באופן שאם היא בתולה אין צריך יחוד הראוי לביאה ואם היא בעולה צריכה יחוד הראוי לביאה שישגרו הדלת בעדם וישוהו שם לפחות ארבע דקות.

{כתב מרן השו"ע באו"ח סימן של"ט סעיף ה' "הכונס את האלמנה לא יבוא עליה ביאה ראשונה לא בשבת ולא ביום טוב". ועוד כתב מרן השו"ע באבע"ז סימן ס"ד סעיף ה' "אין כונסים את הבתולה לחופה בשבת לפי שעל ידי החופה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה והוי כקונה קנין בשבת, אבל אלמנה אין חופה קונה בה, אלא על ידי יחוד של ביאה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה ולפיכך צריך להתיחד עמה קודם שבת כדי שלא יהיה כקונה קנין בשבת". וכן הוא ברמב"ם בפרק י' מהלכות אישות הלכה י"ד וברב המגיד משנה שם.

ולענין חתן וכלה ראה פרקים ז' וח' מה שכתבנו בענין ההכנות לנישואין ודיני דם בתולין.

פרק כ"ד הלכות כתובות - דיני ממונות שבין איש לאשתו

מדוע תקנו חכמים כתובה לאשה

א

עמדו רבותינו זכרונם לברכה על דעתו של אדם, שמצוי הדבר שיתפעס על אשתו ויחפץ לגרשה, ולאחר זמן תתקגר דעתו וישוב לאהבה, ואם אכן קפץ וגרשה ודאי יהיה לבו נוקפו, ובקשו חכמים תקנה לדבר זה, שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ועמדו ותקנו שכל אדם לפני שנושא אשה ומתיחד עמה חייב לכתוב לה כתובה שהיא שטר חוב שבין איש לאשתו, שאם יגרשה או יפטר מן העולם זכאית היא לקבל מנכסיו מאתים זהו לכתולה, ואם נשארה פשהיא בעולה, כותב לה מאה זהו. וכמה הם מאתים זהו, משקל מאה ושנים עשר וחצי גרם כסף צרוף, וכתבת בעולה הרי היא חמשים ושש ורבע גרם כסף צרוף לפי שזו הכסף באותו זמן ובאותו מקום שבו נכתבה הכתובה. וכן, על ידי שיהא נזק בממונו אם יגרשנה, מכרח הוא שיהיה מתון יותר בדעתו ובמעשיו.

{בגמרא כתובות פב: "בראשונה היו כותבים לכתולה מאתים ולאמנה מנה והיו מזקינין ולא היו נושאים נשים, התקינו שיהיו מניחין אותה בבית אביה, ועדין כשהוא כועס עליה אומר לה לכי אצל כתובתיך, התקינו שיהיו מניחין אותה בבית חמיה, עשירות עושות אותה קלתות של כסף ושל זהב, עניות היו עושות אותה עביט של מי רגלים, ועדין כשכועס עליה אומר לה טלי כתובתיך וצאי, עד שבא שמעון בן שטח ותקן שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה"}

וברמב"ם הלכות אישות פרק י' הלכה ז' "וצריך לכתוב כתובה קודם כניסה לחופה ואחר כך יהיה מותר באשתו..."

ומרן השו"ע באבע"ז סימן ס"ו סעיף א' כתב "אסור להתיחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה", ואין רשות לכלה למחול או לפחות מכתובתה, מסך המאתים או מאה זוז, שאמרו חכמים שבפחות מזה לא סמכה דעתה ובעילותיו בעילות זנות, וראה עוד לקמן סוף סעיף י"ג.

אם חיוב כסף הכתובה מן התורה או מדברי חכמים

ב

זאת הפתנה, נחלקו בה פוסקים הראשונים אם מקור חיובה הוא מן התורה או מדברי רבותינו זכרונם לברכה, שרפני ספרד ובראשם הגאונים, הרי"ף, הרמב"ם ומרן השו"ע תפסו להלכה שאין הפתנה אלא מדברי חכמים, ורפני אשכנז ובראשם רפנו תם תפסו להלכה שמקור חיובה הוא מן התורה כפתוב בשמות כ"ב ט"ז "אם מאן ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקל כמהר הפתולות", ולכן לשיטתו, יהיה חשבון מאתים ומאה זהו גדול שמונה פעמים מאשר אם היה החיוב מדברי סופרים, ויצא אם כן, שלדעתם פתבת בתולה שהיא מאתים זהו שויה תשע מאות גרם כסף מזקק וכתבת אלמנה ארבע מאות וחמשים.

{ בגמרא כתובות י. "אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר חכמים תקנו להן לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאמנה מנה...". ושם בתוס' ד"ה אמר, הקשו התוס' מדוע המנהג לכתוב בכתובה דחזו ליכי מדאורייתא ואמר רבנו תם שבזה סומכים אנו על רשב"ג שסובר שכתובה חיובה הוא מן התורה וכו'... וכמובא בכתובות קי., וכתב בספר המכריע, שלמאן דאמר כתובה מדרבנן הרי היא נאמדת בכסף מדינה ולמאן דאמר כתובה דאורייתא הרי היא נאמדת בכסף צורי ששעורו שמונה פעמים מכסף מדינה. ומה שנחלקו בכתובה אם היא מדאורייתא או מדרבנן אין זה אלא בכתובת בתולה, אבל כתובת אלמנה לכול"ע הוי מדרבנן.

ובכתובת בתולה דעת הרא"ש בפ"ק דכתובות סי' י"ט ומרדכי שאף על פי שהיא מדרבנן מכל מקום תקנו חכמים שישלם בסלעים דאורייתא, בגמרא בבא קמא לו: "אמר רב יהודה אמר רב כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה", וכתב שם רש"י "סלע מדינה שמינית שבסלע צורי, והוא חצי דינר, וכל מקום ששינינו שום כסף מדינה, בין סלע בין שקל, הוי שמינית לצורי". וכן לענין כתובת אלמנה, אע"פ שלכול"ע הינה מדרבנן הרי שלמנהג אשכנז מחשבים אותה בערך כסף צורי.

דקדוק בנוסח הכתובה

ג

כמו כן לדעת חכמי אשכנז יש לכתוב בנסח הפתנה "ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא", ואלו לדעת מרן השלחן ערוך יש להשמיט את המלה "מדאורייתא" שהרי אין חיוב זה אלא מדברי סופרים וכמו שבארנו.

לדעת רבני אשכנז יש לכתוב בכתובה דחזו ליכי מדאורייתא כך כתבו התוספות שהבאנו בבאורים לסעיף הקודם, וכן הוא בתוספות יבמות פט. ד"ה מאי, וכן כתב בספר המכריע סימן מ"ב, וכתב ההגהות מימוניות בפרק י' מהלכות אישות אות ו' בשם המהר"מ מרוטנבורג שאם כתב בכתובת בתולה דחזו ליכי מדרבנן הוי מזויפת מתוכה, ולפי סברא זו פשוט שלהיפוך אם לספרדי היה כתוב דחזו ליכי מדאורייתא הוי מזויף מתוכו ולכן יש להעביר קו ולמחוק מכתובה של חתן ספרדי את המלה "מדאורייתא" וכיום הכתובות המונפקות על ידי הרבנות הראשית מנוסחות לספרדים כראוי להם ולאשכנזים כראוי להם, וכאמור גם לאשכנזים בכתובת אלמנה או גרושה יכתוב כספרדים שלכול"ע כתובה זו היא מדרבנן. וכן כתב בספר המכריע סימן מ"ב דמגונה מאוד מאן דכתב בכתובה דחזו ליכי מדאורייתא, ומהדרין ליה רבנן, וכן בתשב"ץ ושו"ת מהרי"ט וכן הוא בחידושי הרמב"ן לכתובות קי.; והריטב"א כתב שאם כתב דחזו ליכי מדאורייתא אפשר לומר דלית לה כתובה כלל ואסור להשהותה. לדעת הרא"ש אם השמיט את המלה "מדאורייתא" לא הפסיד, ולדעת ר"ת אם לא כתב, יד בעל השטר על התחתונה ולא תגבה יותר מחמישים זוז.

כתובת גרושה, אלמנה וגורת

ד

גם אֲשֶׁכְנִזי, אִם נָשָׂא גְרוּשָׁה אוֹ אֶלְמָנָה אוֹ גְיוֹרֶת שְׁנַתְגִּירָה יוֹתֵר מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים לֹא יִכְתֹּב בְּכִתְבָתָּהּ "דְּחִזּוּ לִיכִי מְדֹאֹרִיתָא" אֶלָּא "דְּחִזּוּ לִיכִי" בְּלִבְד, וְאִם כָּתֵב דְּחִזּוּ לִיכִי מְדֹרְבָנָן לֹא הִפְסִיד. } כך כתב הרמ"א בסימן ס"ו סעיף ו' לענין אלמנה, וכן הוא בנוסח המהרי"ל לענין גורת ומובא בספר מנחם משיב חלק ב' סימן כ"ה. }

שלא יפחות ממנה ומאתים

ה

כְּשֶׁתִּקְנוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבִרְכָה מְאֵתִים זֹז לְבִתּוּלָה וּמְאָה לְאֶלְמָנָה הִיתָה כְּנֻתָתָם שְׁלֹשׁ יָפְחוֹת אָדָם מִשְׁעוֹר זֶה, אִךְ אִם בָּא לְהוֹסִיף יָכוֹל לְהוֹסִיף כְּמָה שְׁיִרְצֶה. וְנִהְיֶה בְּזָמַן הַזֶּה שֶׁהַחֲתָן מוֹסִיף מְרֻצוֹנוֹ הַטּוֹב אֶפְלוֹ סְכוּם שְׁאֵין בְּיָדוֹ, שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאֵין אָדָם מְקַנֶּה דְּבַר שְׁאֵינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, יָכוֹל הוּא לְשַׁעֲבֹדוֹ, שְׁהָרִי כֶּן כּוֹתֵב לָהּ בְּכִתְבָּהּ "מְקַרְקְעִי וְאֶגְבֵּן מִטְּלָטְלִי דְקִנִּיתִי וְדֹאֲקֵנִי...". וּמְכַל מְקוֹם לֹא יִכְתֹּב סְכוּם שְׁאֵינוֹ בְּגִדְרֵי הַמְצִיאֹת, שְׁלֹשׁ יָהִיהַ כְּמִזְלָזֵל חֵס וְשְׁלוֹם בְּתַקְנַת חֲכָמִים.

} עיקר הכתובה שהוא מאתים זוז כתבנו שעולה לשעור משקל מאה ושנים עשר וחצי גרם כסף שהוא לערך בשווי מאה ועשרים ש"ח בזמננו ולאשכנזים הוא לערך אלף ש"ח, הנה, אף על פי שבזמנים הקדומים היה בסכום זה פרנסה חשובה לאשה שנתגרשה או נתאלמנה, הרי שבזמן הזה הוא סכום מועט ויוצא שעיקר החיוב שמקבל על עצמו החתן הוא בתוספת שמוסיף לה מרצונו, וכן מצינו במקור הדין שהוא בגמרא כתובות נד: "אף על פי שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, אם רצה להוסיף אפילו

מאה מנה יוסיף...” ונקטו חכמים בלשון אפילו מאה מנה שהוא לשון הפלגה בריבוי, מה שאין כן בזמננו שיוקר המחיה גבוה כל כך שאין סכום זה של שישים ש”ח לערך נחשב למופלג בערכו.

וצריך החתן לדעת שסכום זה שמוסיף הינו הסכום שמוכן לתת לכלה במדה וחס ושלוש ירצה לגרשה, ואף על פי שלמעשה ברוב המוחלט של מקרי הגרושין אין כופין גט לא על האיש ולא על האשה, ולכן מתפשרים בני הזוג בדיני הממונות שביניהם ולא כל מה שכתב בכתובה ודאי הוא שיתן לה, מכל מקום כשכותב את התוספת לא יהא כמתלוצץ ומתלהלה אלא שקול ומחושב. ולענין מקור הדין של סכום הכתובה גמרא כתובות י: , ובמרן השו”ע אבע”ז סימן ס”ו סעיף ו’ כתב “כמה שעור הכתובה, לבתולה מאתים ולאמנה מנה ושל זו ושל זו כסף מדינה, נמצא כתובת בתולה הם שלושים ושבעה דרהם וחצי כסף צרוף, וכתובת אלמנה מחציתם שהם ח”י דרהם ושלושה רביעים כסף צרוף”, וכידוע אחד דרהם שווה לשלושה גרם.

ומה שאמרנו שיכול החתן לכתוב בתוספת כתובה גם סכום שאין בידו מטעם שאע”פ שאין אדם מקנה דשלב”ל מ”מ יכול הוא לשעבדו, כך כתבו התוספות בכתובות נד: בד”ה “אף”, והרא”ש בפרק ה’ דכתובות סי’ א’, ובחידושי הריטב”א שם, ובשיטה מקובצת בשם תלמידי רבנו יונה, ובנימוקי יוסף שם.}

כיצד יכתוב את סכום הכתובה

ו

מנהג הספרדים לכתב בכתובה הסכום הכולל שבו התחייב החתן לפלגה שהוא עקר הכתובה מאתים או מנה וימה שקבל עליו בנכסי צאן ברזל וימה שהוסיף לה משלו שעולה הכל לסף הכולל של כף וקף, ואילו למנהג אשכנז כותב החתן בכתובה בנפרד את סכום תוספת הכתובה.

{כך כתב הרמ”א בסימן נ”ו סעיף ז’ “ואין צריך לפרש עיקר הכתובה בפני עצמה והתוספת בפני עצמה אלא כולל הכל ביחד אם ירצה, ויש חולקים וסבירא להו דצריך לכתוב הכתובה כמנהג המדינה בפני עצמה והתוספת בפני עצמה, וכן נוהגין”. השיטה הראשונה המובאת ברמ”א היא דעת הר”ן, מ”מ וריב”ש, וכן מובא בחידושי הרשב”א הריטב”א, נימוקי יוסף, שיטה מקובצת בשם תלמידי רבנו יונה, וכתב הרא”ה שמשמע מדברי הגמרא שכך היה המנהג בזמנם, וכן פסק הגר”א כדעה זו.

השיטה החולקת שעליה מבוסס מנהג אשכנז היא דעת המרדכי פ”ק דכתובות בסי’ קל”ו בשם ר”ת.}

עוד דקדוקים בנוסח הכתובה

ז

רבנותינו הפוסקים כתבו דקדוקים בנסח הכתובה, שאם היא גיורת יכתבו זאת, או אם היא בעולה או גרושה, או שתוקית או אסופית יזכר הדבר בנסח פתיבת שמה ושם אביה, או מצד סכום הכתובה, מאה או מאתים זו, וכל זאת כדי לתן הכר, שאם נתאלמן יודע הדבר שאסורה לכהן, ומכל מקום, משום כבוד הכלה וכדי שלא לגנותה בפני החתן, המנהג פשוט, שבעת קריאת הכתובה מבליע הקורא או מדלג מממש

כָּל אוֹתָם סִמְנֵי הַפֶּר, שֶׁהָרִי מֵצֵד הַדִּין אֵין שׁוּם חֵיב לְקִרוֹת אֶת הַפְּתִיבָה בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת בְּפִנֵּי הַמּוֹן עִם, וְהַגֵּם שְׂאֵכֵן כֶּף הַמִּנְהָג לְקִרוֹתָהּ בְּקוֹל רָם, הַחֲכָמָה תִּחְיֶה בְּעֶלְיָה לִידַע לְשִׁמַּח אֶת בְּעֶלְי הַשְּׂמִיחָה בְּיוֹם חֲתֻנָּתָם וּבְיוֹם שְׂמִיחַת לֵבָם, וְכִמוֹ שֶׁפְּתוּב בְּמִשְׁלֵי י"ז כ"ז "חֹשֶׁךְ אֶמְרִיו יוֹדַע דְּעַת, יִקַּר רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה".

ח

בְּכַתְּבַת גְּרוּשָׁה יִכְתֹּב מִתְּרַכְתָּא שֶׁפְּרוּשׁוֹ גְּרוּשָׁה, פְּדֵי שֶׁיִּדְעוּ שֶׁאֶסְוָה לְכַהֵן, אוֹ שֶׁיִּכְתֹּב פְּלוֹנִית בֵּת פְּלוֹנִי הַגְּרוּשָׁה, וְיִישׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְכַתֵּב בְּזֶה שׁוּם סִמְן הַפֶּר, אֶלָּא פְּלוֹנִית בֵּת פְּלוֹנִי בְּלִבְד וְסָכִיּוֹם הַפְּתִיבָה מֵאָה זֶז מֵעִיד עֲלֶיהָ שֶׁיִּישׁ לְחַקֵּר אִם גְּרוּשָׁה הִיָּתָה אוֹ אֶלְמָנָה, וְהַעֲקֹר כְּסַבְּרָה הָרְאִישׁוֹנָה, וּמִכָּל מְקוֹם אִם כְּבָר נִכְתְּבָה הַפְּתִיבָה בְּלֹא לְהַזְכִּיר שֶׁהִיָּתָה הַפְּלָה גְּרוּשָׁה, נִרְאָה שֶׁבְּדִיעְבַּד אֵינָה פְּסוּלָה וְטוֹב שֶׁיִּוִּסְפוּ בְּסוֹף הַפְּתִיבָה שׁוּרָה נוֹסֶפֶת אֲשֶׁר בָּהּ יִכְתְּבוּ זֹאת הַפְּלָה בְּעֵלַת פְּתִיבָה זֶז הָרִי הִיא גְּרוּשָׁה וְיִחְתְּמוּ שְׁנֵי הָעֵדִים שֶׁכְּבָר חֲתְמוּ עַל הַפְּתִיבָה.

{בתרומת הדשן בפסקים סימן ד' פסק שבכתובת גרושה יש לכתוב מתרכתא, והרמב"ם בהלכות יבום וחליצה פרק ד' הלכה ל"ד כתב "אם היתה כתובת אלמנה כותב פלונית הגרושה, וכן אם היתה שבוייה כותב פלונית השבוייה כדי שלא ישל בה כהן, וכותב ויהיבנא ליכי מוהרייכי כסף זווי מאה דאינון מזוזי כספא תריסר ופלאגא דחזו ליכי וכו'...". ורמ"א פסק כתרומת הדשן בשו"ע אבע"ז סימן ס"ו סעיף י"א וכן כתבו הראב"ה, ומהרי"ל, והלבוש, שיש לכתוב מתרכתא וכן הוא בשו"ת מהר"ם מיניץ סימן ק"ט, ובנחלת שבעה י"ב ט"ו, חתם סופר חלק א' סימן ק"ל, ובשואל ונשאל חלק ב' סימן י"ג ועוד פוסקים. לעומתם כתב התשב"ץ בחלק ב' סימן קפ"ג שהיות ודין זה אין לו מקור בגמרא אין הוא מנהיג אותו הלכה למעשה מטעם שלא תתגנה הכלה על בעלה, ומטעם שלא לעשות סימן גרושין בכתובה ודי לנו בסימן ההיכר של מאה זווי במקום מאתים של בתולה, וכן צדד לומר ביפה ללב חלק ד' אות י"ב, וכן מובא בנוסח כתובה של הרב יהודה אלברצלוני ובמשכנות הרועים מערכת כ' סי' ט'. ועוד נחלקו הפוסקים אם בדעבד כשנכתבה הכתובה בלא שיצוין מתרכתא אם נפסלה הכתובה בשל כך שבשו"ת שואל ונשאל וכן בנחלת שבעה צדדו לפסול את הכתובה ולכתוב אחרת, ויש מכשירים, ובמיוחד בזמן הזה שנעשה רישום מדויק של הפרטים האישיים ברבנות ואם נתגרשה האשה בעבר, אף על פי שאינו מצוין בכתובה עכשיו, מכל מקום רשום הוא במשרדי רישום הנישואין ואם תבוא אותה אשה אי פעם להינשא לכהן תכף ומיד ימצא הדבר שגרושה היתה בעבר ולכן נראה להכשיר בדעבד כתובות שלא נעשה בהן היכר, ואם יוכל מסדר הקידושין לאסוף אליו את שני העדים ולהוסיף בסוף הכתובה את העובדה שבעלת כתובה זו הינה גרושה ויחתמו על כך אלו השני עדים שהיו עדים לקידושין וכבר חתמו בכתובה ודאי שהוא טוב יותר.

וכן כתב בשואל ונשאל חלק ג' סימן י"ט ובאגרות משה אבע"ז חלק ג' סימן כ"ו לענין תיקון הכתובה שכתבו בה שהכלה בת לוי והתברר אחר זמן שאינה בת לוי.

ומכל מקום אם לא עשו תיקון זה בכתובה וכבר נעשה מעשה הקידושין ונחתמה הכתובה אין צריך לכתוב {אחרת.

ט

בְּכַתְּבַת אֶלְמָנָה פְּתִיבָה הָאֶחְרוֹנִים שֶׁאֵין צְרִיךְ לִיתֵת בָּהּ סִמְן, שְׂאֵם נְחוּשׁ שְׂמָא יִקְחָנָה פְּהֵן גְּדוּל, הָרִי בְּעוֹנוֹתֵינוּ אֵינוֹ מְצוּי, וְאִם פְּדֵי לִיתֵת סִמְן לְקַטְלָנִית גַּם בְּזֶה אֵין לְחוּשׁ שֶׁהוּא דְּבָר גְּלוּי וּמִתְבָּרַר בְּנִקְל לְפָנֵי

הַשְּׂדוּכִין, וְלִכְּן שָׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה עֲדִיף שְׂאִינוּ סִימָן טוֹב לְהַזְכִּיר אֶלְמְנוּתָהּ בַּכְּתָבָה, וּסְכוּם כְּתָבָתָה כְּאֲמוּר לְעֵיל, מֵאָה זֹז.

{כֵּן כָּתְבוּ הַתִּשְׁבָּ"ץ בְּחֶלֶק ג' סִימָן ש"א, וּבִיפֵה לֵלֵב חֶלֶק ד' אוֹת י"ב וּבִסְפָר שֶׁמֶשׁ צִדְקָה סִימָן ה', וְכֵן בְּתִיקוֹן סוֹפְרִים לְמַהר"ש יִפֵּה סִימָן א', וּבֵאֲבָנֵי הָאֲפֵד ח"א בְּבִיאור הַכְּתוּבָה אוֹת ה' כָּתַב שֶׁמֶנְהִגְנוּ לְכָתוּב לְהֵדָא אִיתְתָּא.}

שיחתמו שני עדים בכתובה

י

שְׁנֵי הָעֵדִים שֶׁנִּבְחָרוּ לְהָעִיד עַל מַעֲשֵׂה הַקְּדוּשָׁיִן הֵם שְׁנֵי הָעֵדִים שֶׁחֹתְמִים עַל הַכְּתָבָה, וְאֵין רְשׁוּת לְאָדָם מִבְּלַעֲדֵיהֶם וּמִבְּלַעֲדֵי הַחֶתֶן לְחַתֵּם, שְׁכָף הוּא הַמְּנַהֵג בְּזִמְנֵנוּ.

{כ"כ מֵרֵן הַשּׁו"ע אַבֶּע"ז סִימָן ס"ו סַעִיף י"ג.}

אין החתן יכול לטעון לא ידעתי מה היה כתוב בכתובה

יא

צָרִיף הַחֶתֶן לִידַע שְׂאָם חָס וְשָׁלוֹם יִצְטָרֵף לְגַרְשׁ אִשָּׁה זוֹ שֶׁנִּזְשָׂא עִכְשָׁו, לֹא יוּכַל לְטַעֵן שֶׁלֹּא יָדַע מֵהַ כְּתוּבָה בַּכְּתָבָה וְשְׂאִין הוּא בְּקִי וּמִבֵּין בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, שֶׁהָרִי פִּינֵן שֶׁחֶתֶם עַל הַכְּתָבָה, אוֹ אֶפְלוּ אִם לֹא חֶתֶם, פִּינֵן שֶׁחֶתְמוּ הָעֵדִים בְּפָנָיו עַל הַכְּתָבָה וְיָדַע שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּמָה שֶׁכְּתוּבָה בָּהּ, הָרִי סָבַר וְקִבֵּל עַל עַצְמוֹ אֶת הַחַיִּיבִים בְּאֲשֶׁר הֵם.

{כֵּךְ פֶּסֶק הַרְשֵׁב"א בְּתִשְׁבּוּבָה סִימָן תֵּרַכ"ט וּמוֹבָא בַב"י וְכֵן הוּא בְּתִשְׁבּוּבָה הַמִּיּוֹחֶסֶת לְרַמְבַּ"ן סִימָן ע"ז. וְכֵן פֶּסֶק מֵרֵן הַשּׁו"ע בְּחוּשֵׁן הַמִּשְׁפָּט סִימָן מ"ה סַעִיף ג' "הוֹדָאָה בְּחֶתֶם יָדוֹ וְהַשְׁטַר בְּגוֹפֵן שֶׁל עַכּו"מ, וְהַדְּבַר בְּרוּר שְׂאִינוּ יוֹדַע לְקִרוֹת וַיֵּשׁ עֵדִים שֶׁחֶתֶם עַד שֶׁלֹּא קִרְאוּ, מִכָּל מְקוֹם מִתְחַיֵּב הוּא בְּכָל מָה שֶׁכְּתוּב בּו".}

וְכֵן פֶּסֶק עוֹד מֵרֵן הַשּׁו"ע בְּחוּשֵׁן הַמִּשְׁפָּט סִימָן ס"א סַעִיף י"ג "מִי שֶׁטַּעֵן עַל כְּתוּבָת אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיָּה עִם הָאֲרִץ וְלֹא הִבִּין כִּשְׁקֵרָא הַחֶזֶן הַכְּתוּבָה וְהַתְּנָאִים אֵין שׁוֹמְעִים לו".}

וּמוֹבָא כָּל זֹאת בְּשׁו"ת יֵבִיעַ אוֹמֵר חֶלֶק שְׁלִישִׁי אַבֶּע"ז סִימָן י"ג וּמוֹסִיף שֶׁמֶ הַרְבַּ שֶׁמַּהר"מ דִּי בּוּטוֹן מִפְּרֵשׁ בְּדַעַת רַבְּנֵנוּ מֵאִיר שֶׁאֵמֵר שֶׁנֶּאֱמַן הַחֶתֶן בְּזֵה, שְׂאִינוּ נֶאֱמַן עַל סְכוּם הַכְּתוּבָה שֶׁהַתְּחַיֵּב לְכֹלָה, שֶׁבְּזֵה מִסְכִּים הוּא לְרַשֵּׁב"א וְשֶׁאֵר רֵאשׁוּנִים שְׂאֵין הַחֶתֶן נֶאֱמַן לֹא יָדַעַתִּי בְּסֶךְ כְּמָה הַתְּחַיֵּבִיתִי, אֲלֵא לְטַעַנַת רַבְּנֵנוּ מֵאִיר נֶאֱמַן הַחֶתֶן לְטַעֵן שֶׁלֹּא הִבִּין תְּנָאִים שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּכְתוּבָה, וְכֵאֲמוּר עַל חַיּוּבוֹ בְּסְכוּם הַכְּתוּבָה לִית מֵאֵן דְּפִלִּיג.

אם יחתום החתן בכתובה

יב

מן הדין אין החתן חייב לחתום על הכתובה ומכל מקום מנהג הספרדים שחיתום ומנהג אשכנז שאינו חותם. וחתן ספרדי שלא חתם על כתובתו, ודאי שאין זה מעכב בכשרותה של הכתובה.

{מנהג הספרדים לחתום יוצא מהבאורים לסעיף הקודם ומנהג אשכנז שלא לחתום יוצא מהסברא שהיות והיום כל שטרי הכתובות זהים זה לזה אין צורך בחתימת החתן לקיים את הכתובה שהרי לא התחייב דבר מיוחד שקבל על עצמו ולא קבלו חתנים אחרים. ובספרו של הרה"ג יצחק יוסף שליט"א "שובע שמחות" חלק א' כתב בזה בעמ' קמ"ז.}

כתובה שנאבדה

יג

כבר בארנו לעיל בסעיף א' שחכמינו זכרונם לברכה תקנו שיכתב אדם לאשתו כתובה לפני שישאנה, ויתחייב בכתובה סך מאתים או מאה זה לתן לה אם יגרשנה, וכל זאת כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, ולכן מי שאבדה את כתובתה מטל על בעלה לילך בהקדם אצל רב מורה הוראות המסמך להורות בדינים אלו כדי שיכתב לו כתובה אחרת והיא הנקראת כתובה דאירפסא.

{בגמרא כתובות נו: אחתיה דרמי בר חמא ארכסא כתובתה אתו לקמיה דרב יוסף, אמר להו הכי אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי רבי מאיר, אבל חכמים אומרים משהה אדם את אשתו שתים או שלוש שנים בלא כתובה, אמר ליה אביי והאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר בגזירותיו, אי הכי זיל כתוב לה כתובה אחרית".}

ואין צריך שתהא הכתובה תחת יד האשה בדוקא אלא שתהא יודעת היכן היא, וכגון שהיא מונחת בבית הוריה אפילו אינה יודעת בדיוק היכן באותו בית, ואבודה לענין זה היא כתובה שחזקתה שנאבדה ואי אפשר להשיגה או שנתקלקלה ונפסלה. ואף על פי שכתובה ותנאיה הם תנאי בית דין ואפילו לא כתבו כתובה כלל יש לה מאתים או מנה מתנאי בית דין מכל מקום לא סמכא דעתא שתקבל אותם כי אומרת היות ואין בידי שטר יטען הוא שכבר נתן לי והווי בעילותיו בעילות זנות.}

חתימת העדים על כתובה דאירכסא

יד

אם אין העדים הראשונים בפנינו, יחתמו על כתובה זו שני עדים אחרים, ואם אין יודעים שני עדים אלו את זמנה של הכתובה הראשונה יכתבו את זמן כתיבתה עכשו. ויכתבו מאתים או מנה פראוי לה, ואם חלוקים על סכום התוספת שהוסיף לה משלו, הרי המוציא מחברו עליו הראיה, ויכתב האיש את הסכום אותו הוא טוען שהתחייב בכתובה הראשונה.

לענין איזה זמן לכתוב בכתובה דאירכסא הביא הטור בשם העיטור שאם ידוע לעדים הזמן הראשון יש לכתוב, ואי לא, מחזי כשקרא. ואם לא ידוע הזמן הראשון, יכתבו הזמן של עכשיו. והגר"א הביא לבאר זאת ממרן השו"ע חו"מ סימן מ"א סעיף א' והרמ"א שם שהרוצה לחדש שטר ישן שבלה צריך לעשות זאת בבית דין ויכתבו הזמן של השטר הישן. לענין הסכום שכותבים בכתובה, אין האשה רשאית למחול על מאתים או מאה זו שהקנו לה חכמים אבל על התוספת שמוסיף לה בעלה משלו רשאית למחול על כולו או על חלק ממנו, ואם טוענת האשה שכתב לה כתובה קטנה ממה שהיתה ואינה רוצה למחול על ההפרש צריך הבעל לישבע היסת שהאמת כדבריו.

מי שאינו יכול לגרש את אשתו אם חייב לכתוב לה כתובה

טו

מה שתקנו רבותינו כתיבה לאשה כדי שלא תהא קלה בעיני בעלה להוציאה, לא תקנו באונס את הבתולה, שהרי זה חייב לשאנה, אם רוצה היא ורוצה אביה, ואסור לו לגרשה כל ימיו אפלו היא חגרת או אלקמת כל מום רע, ויש פוסקים הסוברים שמשום חרם דרבנו גרשם שאסור לגרש אשה בעל פרה אין צורך היום בכתיבה כדין האונס את הבתולה שאינו יכול לגרשה, ויש פוסקים החולקים על כך מטעם שבטל החרם בסוף האלף החמישי והיום אין מגרשים אשה בעל פרה מטעם מנהג בלבד ואין לדמות זאת לאסור תורה. וכתב הרמ"א שהעקר והמנהג כדעה זו שאף על פי שאינו יכול להוציאה בעל פרה חייב לכתוב לה כתיבה.

הנושא בעולת עצמו או בעולת אחר כיצד יכתוב בכתובה

טז

אדם הנושא בעולת עצמו ראוי שיכתוב לה כתיבת בתולה, מאתים זהו, ואף אם נושא בעולה שנבעלה לאחר בזנות, ראוי לו שיהיה על כבודו ויכתוב לה כתיבת בתולה מאתים זהו, שהרי במחילתו תלוי הדבר, שיקבל על עצמו חיוב של מאתים זהו ולא מאה כפי אשר היה ראוי לה מחמת מעשיה, וכבר בארנו לעיל בסעיף א' ובבאורים לסעיף ה' שההפירש בין שתי הכתובות הוא סכום משקל חמשים ויש ורבע גרם פסף ואינו סכום גדול, ומכל מקום אם נבעלה לגוי שיעל ידי כך נאסרה לכהנה לא יכתוב בכתיבתה "בתולתא" וכן אם הוא אשכנזי יעביר קולמוס על המלה "מדאורייתא", כל זאת כדי לתן סימן, שאם תתאלמן לא ישאנה פהן.

ברמב"ם בהלכות נערה בתולה פרק א' הלכה ג' כתב "המפתה נערה בתולה וכנסה אינו משלם קנס אלא כותב לה כתובה כשאר הבתולות", וכך כתב בטור סימן קע"ז, ובסמ"ג, עשין כ"ד והעמידו האחרונים דברי הרמב"ם במפתה נערה בתולה, ויוצא שאם פיתה בוגרת כתובתה מאה זו בלבד, וכך כתב בנודע ביהודה מה"ת סימן ל"ג, ויש שאינם מחלקים, וכך כתב הרב משה פיינשטיין באגרות משה או"ח חלק ד' סימן קי"ח בתשובה לפנויה שזינתה עם ישראל, וכן עוד כתב באגרות משה אבע"ז חלק א' סימן ק"א בענין מפותת ובעולת עצמו.

ולענין הנבעלת לגוי שנאסרה לינשא לכהן כך בארנו בפרק כ"א סעיף ח'.
ולהלכה למעשה כך שמעתי מפיו של הגאון הרב בן ציון אבא שאול זצוק"ל שהורה לבעל תשובה שנשא
בעלת תשובה שנבעלה כבר לישראל אחר שיכתוב לה מאתים זוז הראויים לבתולה.

זוג גרים שנתגיירו, כיצד ינהגו

יז

זוג גוים שנתגיירו, צריך לקדשה פדת משה וישראל ולכתב לה כתבה מאה זוז ויוסיף לה משלו כמה
שירצה.

{כתב הרמב"ם בהלכות אישות בפרק י"א הלכה ז' "גר שנתגייר הוא ואשתו כתובה מנה שעל מנת כן
קיימה". וכן פסק מרן השו"ע אבע"ז סימן מ"ז סעיף י"א בשם הרמב"ם.}

כתובת גיורת שנתגיירה פחות מבת שלוש שנים, וכתובת שבויה

יח

גיורת שנתגיירה פשהיתה פחותה מבת שלוש שנים והגדילה ועתה באה לנשא, הרי כתבתה מאתים זוז,
ואם נתגיירה גדולה משלש שנים תהא כתבתה מאה זוז, וכן הדין לגבי מי שהיתה שבויה ביד הגוים,
ואם נשתחררה פחותה מבת שלוש שנים תהא כתבתה מאתים זוז, ואם נשתחררה גדולה מבת שלוש
שנים, אסורה לכהן כמו שבארנו וכתבתה מאה זוז.

{וכן הדין לגבי שפחה אלא שלא מצויים עבדים ושפחות בזמן הזה. ומקור דין זה בגמרא כתובות יא.
"מתניתין, הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלוש שנים ויום
אחד כתובתן מאתים ויש להן טענת בתולין". וכן פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"א הלכה א' וטעם
הדבר מובא בפוסקים שאפילו נבעלו בתוליהן חוזרים וכמ"ש בגמרא נידה מד: שהבא על הקטנה פחותה
מבת שלוש שנים כנותן אצבע בעין דמי, מה דמעיה היוצאת על ידי אצבע באה אחרת תחתיה, אף בתולים
של פחות מבת שלוש שנים חוזרים תחתיהן. ובגמרא ירושלמי כתובות פרק א' הלכה ב' "אמר
רבי אבין, תהילים נ"ז ג', אקרא לאלהים עליון לאל גמר עלי, בת שלוש שנים ויום אחד ונמלכין בית דין
לעוברו הבתולין חוזרים ואם לאו אין הבתולין חוזרים", ובארנו המפרשים שדרש הוא שמסכים הקדוש
ברוך הוא עם בית דין של מטה, שאם עברו בית דין את השנה שהוסיפו אדר ב' חוזרין הבתולים חודש
נוסף, ואם לא עברו, אין הבתולין חוזרים.}

נשא אשה בערכאות ובא עתה לישאנה בחופה וקידושין

יט

מי שנשא אשה בערכאות או בנשואים רפורמיים, ובא עתה לשאנה כדת משה וישראל ודאי שמן הדין כתבתה מנה, אלא שאם רצה יכול למחל ולקבל על עצמו חיוב של מאתים זוז, ועל פי מה שבארנו לעיל בסעיף ט"ז ראוי לעשות כן.

כיצד יתקנו כתובה כשנמצאו העדים החתומים בה פסולים לעדות

כ

כתבה שנמצאה פסולה מחמת שאחד מן העדים היה פסול לעדות, וכגון שהיה קרוב של הבעל או האשה, על הבעל לתקן הדבר באחד משני אפנים, או שיכתבו לו כתבה דאירכסא כמו שבארנו לעיל בסעיפים י"ג י"ד ויקרעו את הכתבה המקורית, או יכתבו בסוף הכתבה הראשונה נסח זה "בפנינו העדים החתומים מטה, בא פלוני בן פלוני הבעל נותן כתבה זו, וקבל על עצמו עדותם של העדים החתומים בכתבה זו אף על פי שהם פסולים, וקנינו ממנו על כך ביום, חדש, שנה", ויכתבו זמן של עכשו כשעושים את זה התקון, ויחתמו שני עדים כשרים מתחת לתוספת זו, וכל זה צריך להעשות על ידי דין, שהוא בקי בדיני שטרות ועדים.

{כן כתב בשו"ת הרשב"ש סימן רמ"ד ובבאר מים חיים מוצירי סימן י"ט. וראה שו"ע חו"מ סימן כ"ב שרשאי אדם לקבל על עצמו דיין פסול או עד פסול, ומקורו ממשנה סנהדרין "נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנים עלי שלושה רועי בקר". ויש להוסיף, שהיום שהעדים שחותמים על הכתובה הם גם עידי הקידושין צריך הבעל גם לעשות שאלת חכם בדבר הקידושין עצמם אם חלו, ואם צריך לקדשה שנית.}

כתובה ישנה העומדת לימחק

כא

כתבה העומדת להמחק מחמת ישנה תקחנה האשה ותבוא בפני בית דין ויעתיקו הבית דין את הכתבה מלה במלה, ואף במקום הזמן וכתבו זמן הכתבה הראשונה, ואם הוא טפס כתבה מדפס, כנהוג היום ברבנות, רק ימלאו את הפרטים שצריך למלא במקומות הנכונים, ולפני תחלת כתיבתם את הכתבה עצמה יכתבו "אנו בית דין החתומים מטה במוטב תלתא פחדא הוינא, כשהוציאה פלונית בת פלוני כתבתה ובקשה מאתנו להעתיקה כדת וכהלכה, לפי שהיא עומדת להמחק, וכן עשינו, וראינו כתבתה שרשומה נפר ועדיה כשרים ועמדנו על החתימות והתברר לנו שהיא חתימת ידיהם, ואחר שראינו שכתבה זו כתובה וחתומה כדת וכהלכה, העתקנוה אותה באות תבה בתבה במעמד פלוני בן פלוני בעל האשה הנזכרת וזאת הכתבה...". ולאחר שיעתיקו הכתבה יכתבו "זהו טפס הכתבה בלי שום פחת ויתר וזהו נסח חתימותיה", ויכתבו נסח החתימות, ויוסיפו שהן החתימות של העדים שחתמו אז על הכתבה ויכתבו

”קָרַעְנוּ הַפְּתִיחַ הַרְאֵנוּהָ קָרַע בֵּית דִּין וּמְסַרְנוּ הַעֲתִיקָה זֶה בְּיַד הָאִשָּׁה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי לְהִיּוֹת לָהּ לְרֹאֲיָה וְלִזְכוּת הַיּוֹם יוֹם כָּךְ וְכָךְ בְּשִׁבְתָּ לְחַדְשׁ פְּלוֹנִי שְׁנָה פְּלוֹנִית”, וְיַחְתְּמוּ הַבֵּית דִּין מִתַּחַת לְשׁוּרוֹת אֱלוֹ.

{כן הוא בתשב"ץ חלק ב' סימן ר"כ, ואם אין לבית הדין העתק מן הכתובה שבו יכולים לקיים חתימות העדים יכתבו בית הדין "היות ואין אנו מכירים חתימות העדים ואין ביכולתנו לקיימן הודה בפנינו הבעל פלוני בן פלוני שכבר קיבל על עצמו מזמן זו הכתובה ובפני אלו העדים החתומים בה לקיים ככל הכתוב בה וכן הוא חוזר ומקבל על עצמו גם עכשיו בקנין גמור ושלם ובמנא דכשר למקני ביה כתקנת חז"ל", ויחתמו הבית דין מתחת לשורות אלו.}

דין טענת דמים

כב

הנושא אשה בחזקת שהיא בתולה, ושלכן כתב לה כתובה מאתים זו, ומצאה בבעילת מצוה שהיא בעולה, שלא נמצאו לה דמים, והרי הוא טוען שהטעתו ומקחו מקח טעות, אם טוענת האשה שאכן אבדה בתוליה מלפני הנשואין אך מחמת טפול רפואי או מכה, שנגחבלה באותו מקום וכדומה, יש לו לכתב לה כתובה חדשה בסך מאה זו והתוספת שהוסיף לה קיימת והרי היא אשתו, ואם טענה שלא היו דברים מעולם ובתולה היתה בשעת הנשואין, האמינוהו חכמים לבעל בדבר זה, שחזקה היא שאין אדם טורח בסעודת נשואין על מנת להפסידה לאחר מכן, ולכן אבדה עקר כתובה ויתנאיה ומפל מקום עדן זכאית היא בתוספת כתובה שהוסיף לה משלו. ואם הודתה שאכן בעולה היתה והטעתו או שהביא הבעל ראיה ברורה לטענתו, אין לה כתובה ולא תוספת. וזה כשהבעל נמנה על בני עדות הספרדים, אולם אם הוא מעדות האשכנזים יכול לטען קים לי ולא ישלם לנטענת את תוספת הכתובה גם אם מכחשת דבריו לומר שבתולה היתה.

{מרן השו"ע באבע"ז סימן ס"ז סעיף ה' כתב "מוכת עץ, כתובתה מנה, ואפילו לא הכיר בה וכנסה על מנת שהיא בתולה שלימה, אבל כנסה בחזקת שהיא בתולה ונמצאת בעולה אפילו מנה אין לה". ובסימן ס"ח ח' כתב מרן "אף כשאמרו שטענתו על הבתולים טענה, אינה מפסדת אלא עיקר כתובה אבל התוספות יש לה, אלא אם כן נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה או שהודית לו שהיא בעולה קודם שתתארס והטעתו...". ועוד שם בסעיף ט' "כשטען שלא מצאה בתולה, אם אמרה מוכת עץ אני נאמנת ותחזור כתובתה למנה...".}

ומקורות אלו הדינים שכתב מרן השו"ע הינם בגמרא כתובות יב: "הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, היא אומרת משארסתי נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות...". ובדף יא: "ואמר רבא מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב, מקח טעות, לגמרי קא משמע". ובדף ט: אמר רב יהודה אמר שמואל האומר פתח פתוח מצאתי נאמן להפסידה כתובתה... לא, דקא טעין טענת דמים... אמר רבא חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה", ופסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"א הלכה י"ד "חכמים הם שתיקנו עיקר כתובה לאשה, והם התקינו ואמרו שכל הטוען טענת בתולים והאשה מכחשת אותו, נאמן, ועליה להביא ראיה ולא האיש, שחזקה היא שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה והופך שמחתו אבל".

ונחלקו הפוסקים אם נאמן לכול"ע או רק למאן דאמר כתובה מדרבנן והם אמרו והם אמרו, והיות ויש בזה מחלוקת הפוסקים יכול אשכנזי שבכתובתו כתוב דחזו ליכי מדאורייתא לטעון קים לי כהני פוסקים ואבדה את מאתים הזוז של עיקר כתובה, ולספרדים קל וחומר הוא שהרי לדעת הרמב"ם ומרן השו"ע כתובה דרבנן.

גם לענין מה שאמרה הגמרא חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה נחלקו הפוסקים בדבר מי שלא טרח בסעודה, וכגון, שטרח בה אבי הכלה דוקא, אם גם בכהאי גוונא אמרינן שנאמן בטענת דמים, ויכול החתן לטעון קים לי ותפסיד הכלה עיקר כתובתה גם אם לא טרח בסעודה. מכל מקום, בין טרח בסעודה בין לא טרח אינו נאמן לתבוע החזר הוצאות שהוציא על החתונה בטענה זו שהטענה כן כתב התוספות רי"ד בכתובות י'. שהאמינוהו חכמים שלא יוציא ממון שמוחזק בו ויתן לה אבל שיוציא ממנה לא האמינוהו.

ולענין תוספת הכתובה, שבכתובות שבזמן הזה הוא עיקר סכום הכתובה הנה העתקנו לעיל דברי מרן השו"ע אבע"ז סימן ס"ח סעיף ח'. ומקורו מהרמב"ם הלכות אישות פרק י"א הלכה ט"ז "הורו כל הגאונים, שזה שאמרו חכמים שהוא נאמן. אם הכחישתו אשתו, להפסידה עיקר כתובה, אבל התוספת יש לה, אלא אם כן נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה או שהודתה לו שהיתה בעולה קודם שתתארס והטענתו...". וכן פסק גם כן הרי"ף, וכתב הבית יוסף שהר"ן הסכים לדעת הרמב"ם, וכתב הרב המגיד משנה על הרמב"ם טעם לדבר והוא "מפני שהתוספת אינה מתקנת חכמים שנאמר הם אמרו והם אמרו אלא מרצונו נתחייב לה והרי הוא כשאר חיובים שאין המחוייב נאמן בהפקעתם", ולדעת הרשב"א בטענת דמים נאמן להפסידה גם תוספת כתובה, מה שאין כן אם טען טענת פתח פתוח ורמב"ם לא חילק בזה, לעומתם דעת הרא"ש שמפסדת גם תוספת הכתובה שכתב "מתוך הסברא נראה דמהימן גם לענין התוספת דדבר ידוע דלשם חיבת חופה וביאה הוסיף לה... ואדעתא דהכי לא הוסיף לה". אולם אין דבר זה מוסכם בדעת הרא"ש שהרי הטור משמע בדבריו שמפרש דברי הרא"ש שאף על פי שמשיג בסברא מכל מקום אינו חולק שהרי כתב רק דעת הרמב"ם והגאונים וכ"כ מהרש"ל בדעת הרא"ש. מכל מקום, הרשב"ם ושלטי גיבורים פסקו בודאי שאבדה גם תוספת כתובה ונחלקו האחרונים אם יוכל הבעל לטעון קים לי כרשב"ם וש"ג, ופשוט הוא עפ"י מה שכתב בשו"ת יביע אומר לא מצי ספרדי לטעון קים לי נגד דעת מרן. מה שאין כן בעל אשכנזי יכול לטעון.

והנני להזכיר שעוסקים אנו בטענת דמים ולא בטענת פתח פתוח, ושלכן ימצאו הרשב"ם והרשב"א וש"ג בשיטה אחת שמפסדת גם תוספת, ולדעת רמב"ם ומרן השו"ע אין חילוק ויש לה תוספת.

עוד בענין זה, בשו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימן ח' אות ה' חלק מרן הרב עובדיה יוסף על דברי מהר"י מסלתון שסבר שהתוספת המרובה בזמננו אינה דומה לתוספת של זמן הקדמונים שהיתה פחותה וקרובה לסכום המאה ומאתים זוז ולא בתוספת המרובה של זמננו דברו חכמים שיש לה, והביא הרב ביביע אומר ראייה מגמרא כתובות סו. "פסקה להכניס לו אלף דינר הוא פוסק כנגדן חמש עשרה מנה וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש". ואין הראיה ברורה שהרי מפורש במשנה שמכנסת לו ואנו עוסקים בתוספת שמוסיף לה משלו בלא הקשר לכמה מכניסה לו, וימחל לי כבוד מרן הרב עובדיה יוסף אם אומר עוד שהרי תוספת זו שמוסיף לה משלו היא משום חיבת ביאה ראשונה וכי יעלה על הדעת שחיבת ביאה ראשונה תהיה שווה עשרות או מאות אלפי שקלים של זמננו אלא פשוט הוא שחתן שכותב תוספת בכתובה כוונתו שהיא על דעת שיחיו יחדיו לאורך ימים ושנים בטוב ובנעימים, ואף אם אחר כך מאיזו

סיבה יחפוצו להתגרש זה מזו הוא דבר העלול לקרות בלא שתטעה אותו והתוספת קיימת. אבל אם טוען שכנסה בחזקת בתולה, והטעתו, ולא מצא לה דמים, ובא ליתן גט לאחר ביאה ראשונה נראה פשוט שלא על דעת כן יעניק לה משלו כל כך הרבה ממון, והוא כמקח טעות לענין תוספת זו, שחייבוהו חכמים ליתן לה התוספת שכתב לה משום חיבת ביאה ראשונה ולא היא זו אותה תוספת הנהוגה להינתן בכתובות חתני הזמן הזה. ואף על פי שזה ברור לי איני מעיז, מחמת אימת כבוד מורנו הרב עובדיה יוסף, לכתוב זאת אלא רק להלכה ולא למעשה, שלא אהיה כסותר חס ושלום את דבריו. ולענין אם שותקת נחשבת למכחשת דבריו, היות ומרן השו"ע פסק כרמב"ם וגאונים בזה ולשון הרמב"ם ברורה שכתב "והאשה מכחשת אותו" נראה שכן דעת מרן השו"ע ששתיקה שלה בזה שווה למודה לדבריו ואף על פי שלא באר כן להדיא, ויש חולקים בדבר, ואכמ"ל.

אם צריכה האשה ליטען על טענתה

כג

אם טוען הבעל, שלא תטל האשה את התוספת עד שתשבוע בנקיטת חפץ שלא נבעלה לפני הארוסין והנשואין, אינה נוטלת אלא בשבועה, ואם אינו טוען כן, אין אנו טוענים לו ותטל בלא שבועה. {הדברים מתבארים בשו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימן ח' אות ז', ואם טוען הישבעי לי ואינה נאמנת על השבועה ראה בשו"ע חו"מ סימן צ"ב.}

אם צריך קידושין שניים לאחר טענת דמים

כד

אם נתרצו בני הזוג שלא להתגרש זה מזו, מן הדין אינו צריך לקדשה שנית, שהרי אם בא לגרשה, אינה יוצאת בלא גט, ויכתב לה כתובה של מאה זוז לפי שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה. {כן כתב בשו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימן ט' והוסיף שם שאם ירצה הבעל לקדשה שנית תבוא עליו ברכה והוא מסיבת דברי הבית שמואל בסימן ס"ח סעיף קטן כ"ד שפסק שצריך לקדשה מחדש. וכמובן שהוא רק לרווחא דמלתא, ואם נראה שיכולה לצאת מכך תקלה שלא ירצה לחזור ולקדשה אין להעלות בפניו אפשרות זו כלל.}

עד מתי יכול לטעון כך

כה

עד מתי יכול לטען טענת בתולין, אם נתחדדו ולא טען מיד שוב אינו יכול לטען שהרי מוכח הדבר שמחל. {גמרא יבמות קיא.: רמב"ם הלכות אישות פרק י"א הלכה ט"ו, מרן השו"ע אבע"ז סימן ס"ח סעיף י'.

מה הם תנאי בית דין

כו

כְּשֶׁנִּשְׁאָא אָדָם אִשָּׁה בְּחֶפֶז וְקִדּוּשֵׁינָה פְּדֵת מִשָּׂה וְיִשְׂרָאֵל מִתְחַיֵּב הוּא לָהּ עֲשׂוֹרָה דְּבָרִים וְזוֹכָה הוּא בָּהּ בְּאַרְבַּעָה דְּבָרִים, אֶפְלוּ אֵינָם מִפְּרָשִׁים בְּכַתְּבָהּ אוֹ אֶפְלוּ לֹא נִכְתְּבָה כְּתָבָהּ כָּלָל, שֶׁהֵם תְּנָאֵי בֵּית דִּין שֶׁתִּקְנוּ חֻכְמֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה הַמְּחַיְבִים כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל הַבָּא לְשִׂיאָהּ אִשָּׁה, אֲלֵא אִם כֵּן הִתְנִי בֵּינֵיהֶם בְּנֵי הַזֶּה וְתִנָּאִים אַחֲרֵיהֶם לְפָנֵי נְשׂוּאֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ לְעֵיל בְּפָרֶק כ' סְעִיף ג'.

כז

וימה הם הדברים שמתחייב הוא לה:

[א]. מזונותיה. [ב]. פסוּתה. [ג]. עונתה. [ד]. עקר כְּתָבָתָהּ מִנָּה אוֹ מֵאֲתָתִים כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ לְעֵיל בְּסְעִיף א'. [ה]. רפואתה. [ו]. לפדותה אם נשפית. [ז]. קבורתה. [ח]. שתהא יושבת בביתו ונזונת מנכסיו כל זמן אלמנותה. [ט]. שיהיו בנותיו ממנה נזונות מנכסיו גם לאחר מותו עד שיתארסו או יבגרו. [י]. שיהיו בניהם הדברים ממנו יורשים את כְּתָבָתָהּ יָתֵר עַל חֶלֶק הַיִּרְשָׁה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִם שְׂאָר בְּנֵים מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת שֶׁהִיָּתָה לוֹ.

וימה הם הדברים שזוכה הוא בה:

[א]. מעשה ידיה. [ב]. מציאתה. [ג]. פרות היוצאים מנכסים שהכניסה לו. [ד]. ירשתה. ועתה, בְּסְעִיפִים הַבָּאִים עַד לְסְעִיף ק' נְבוֹא לְבָאָר חַיִּיבִים וְזִכּוּת אֵלוּ.

דיני חיוב מזונות לאשתו וילדי

כח

כְּשֶׁתִּקְנוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה תְּנָאֵי בֵּית דִּין אֵלוּ הִיָּתָה פְּנֻנָתָם בָּהֶם לְהִיטִיב עִם הָאִשָּׁה, וְלָתֵת לָהּ בְּטוּחוֹת כָּלְכָלִים טוֹבִים כְּכֹל הָאֶפְשֵׁר עַל מְנַת שְׁתַּחֲוָה עִם בַּעְלָהּ, וְתַגְדֵּל יְלָדֵיהֶם, וְתַהֲיֶה עֲסוּקָה בְּנִהוּל בֵּיתָם, כְּשֶׁתִּפְתּוּ לַחַיִּים וְכַעֲזָר כְּנִגְדוּ בְּאֶפְן הַמְּכַבֵּד יוֹתֵר, כְּרָאוּי לְבָנוֹת אֲמוּתֵינוּ הַקְּדוּשׁוֹת שְׂרָה רַבֶּקָה רַחֵל וְלֵאָה, וְהַזְכוּת שֶׁזֹּכָה בָּהּ בַּעְלָהּ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, מְצִיאָתָהּ, פְּרוֹת נִכְסֶיהָ וְיִרְשָׁתָהּ נִתְקַנָּה עַל מְנַת שְׁלֵא תַהֲיֶה לְבַעְלָהּ אִיבָה כָּלְפִיָּה.

כט

כְּשֶׁתִּקְנוּ רְבוּתֵינוּ שְׁחִיב הַבַּעַל בְּמִזּוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ תִּקְנוּ כְּנִגְדָן שְׁיָהִיָּה הוּא זֹכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְהִיָּתָה וְעַקֵּר הַתִּקְנָה הִיָּתָה לְרוּחַת הָאִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, יְכוּלָה הִיא שְׁתֵּאֱמָר אֵינִי נְזוֹנִית וְאֵינִי עוֹשָׂה, כְּלוּמֵר מוֹתֵרֶת אֲנִי עַל תִּקְנַת חֻכְמִים שְׁתַּהֲיֶה אֶתָּה חַיֵּב בְּמִזּוֹנוֹתִי, וְלַעֲמַת זֹאת זְכָאִית אֲנִי בְּמַעֲשֵׂה יָדֵי שְׂאֲרוּיָם בַּעֲבוּדָתִי, אוּלָם בְּמַדָּה וְכָן אִמְרָה אֵין בְּאֶפְשֵׁרוּתָהּ לְחַזֵּר וְלִזְכוּת בְּתִקְנַת חֻכְמִים עֲבוּרָה, וְאֶפְלוּ אִם לֹא תוּכַל לְעַבֵּד וְלַהֲרוֹיַח מֵאִזּוֹ סָבָה שֶׁהִיא, פְּטוּר יְהִיָּה בַּעְלָהּ מִחַיִּיב מִזּוֹנוֹתֶיהָ, וּבְזִמְן הַזֶּה, רַב הַנְּשִׂים בְּאֶפְשֵׁרוּתָן לְמַצָּא

מקומות עבודה ולהרויח למזונותן בלחות עצמן ולעיתים אף יותר מן. מכל מקום עצמה טובה היא שלא תזוה עליהן דעתן לומר איני נזונית ואיני עושה ותתגדל בפני בעלה, ולא תותר על תקנת חכמים שזכו לה בעד שום הון שבעולם, שידי חכמים לסוף דעתו של הבעל וזכו לו כל מעשה ידיה שתרויח פדי שלא תהא איבה בינו לבינה כל ימיהם.

{פשוט הוא שאף על פי שלהלכה כל מה שמרויח האיש ומרויחה האשה הכל שייך לבעל אין זה סותר את המציאות שלעיתים האשה היא זו שנוטלת יוזמה, וברשות בעלה, היא זו שמכלכלת את כל עניי הבית והחיון, שבינה יתירה ניתנה לאשה, והכל תלוי במידות שתהא מחושבת ולא בזבזנית מדי שיודעת לכלכל כל עניי הכספים בביתם מבלי להיכנס לחובות, צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל, ואז קמו בניה ויאשרוה, בעלה ויהללה, והעיקר הגדול שתדע כיצד לעשות שיהיה שלום בבית בינה לבין בעלה, שלא תאמר אין בעלי מקפיד אם אומר איני נזונית ואיני עושה ותפתח חשבון בנק לעצמה ותתחרה עם בעלה בכמות הרווחים עד שבמקרה היותר טוב תתגרש ותוציא ממון רב לפרנס עורכי דין, ובמקרה הגרוע יותר יחיו באיבה כל ימיהם וילכו מדחי אל דחי ויבגוד הוא בה, איהו בקרי ואיתתיה בבוציני, אלא היותר טוב שתהיה מן הנשים החכמות, כמה שתרויח תתן בידו ותכבד ותגדל את בעלה, ואז כמעט בודאי הוא שתהיה נאמנת בעיניו על כל עניי ההכנסות וההוצאות וצרכי הבית ויפקיד בידה הכל ותהיה אהובה עליו, וחילופיהם בגולם, כאמור.

אם חיוב מזונות האשה הינו מדאורייתא או מדרבנן, נחלקו בזה פוסקים ראשונים ואחרונים ומובאים הדברים באריכות בשו"ת יביע אומר חלק שלישי אבע"ז סימן י"ד ומסקנתו שהיות וספר התרומה בשם תשובת הרי"ף אומר שחיוב מזונות האשה הינו מדרבנן וכן דעת הרא"ש בפרק י"ג מכתובות סי' ו' כך הלכה, שהרי יש כאן שנים מתוך שלושה עמודי הוראה וזה אף על פי שהרמב"ם פוסק שמזונות דאורייתא, וכתב הרב שם שרוב הפוסקים דעתם שמזונות מדרבנן וציין שם שמונה נפ"מ בין אם הם מדאורייתא או מדרבנן. ועוד בגמרא כתובות מז: "תקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה, ופרקונה תחת פירות, וקבורתה תחת כתובתה... אמר אביי תקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי" ופרשו מזונותיה ומעשה ידיה הם דבר המצוי והם זה כנגד זה, ופדיונה אם נשבת כנגד פירות נכסיה ששניהם אינם מצוים. ומה שאמרנו שמותרת לומר איני נזונית ואיני עושה יש בזה מחלוקת הפוסקים אם יכולה לחזור בה, והיות ומרן השו"ע לא גילה דעתו בזה והבעל הוא המוחזק יכול לטעון קים לי כפוטרים אותו מחיוב מזונותיה, ומזונות כסות ומדור הרי הם לענין זה סוג חיוב אחד.

ל

וכמה הם מזונות האשה, הכל לפי עשרו של בעלה, שאם היה עני שבעניי יחיו מזונותיה הפחות שפחות ובלבד שישפיקו למחיתה, ואם העשיר מוסיפים לה מזונותיה, שהרי הכלל הוא שעולה עמו ואינה יורדת עמו, ואם אין לבעל מזונות לתן לאשתו והרי הוא הולך בטל, נחלקו הפוסקים אם יכול בית דין לכופו לעבד פדי שיוכל לעמד בהתחייבותיו כלפי אשתו, ולהלכה, אינם יכולים לכופו, ולמנהג אשכנז יכולים בית דין לכופו, ומכל מקום אם אכלו פת לחם אין לו לתן לה, ותובעת היא גט ממנו, כופין אותו בית דין לגרשה. כן דעת מרן השלחן ערוך ולמנהג אשכנז אין כופין אותו להוציא.

{בגמרא כתובות סד: "פוסקים לאשה לחם שתי סעודות בכל יום, סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר..." וברמב"ם בהלכות אישות פרק י"ב הלכה י' ומרן השו"ע באבע"ז סימן ע', ומה שכתבנו שאם

אין לו כלל כופין אותו להוציא כך פסק מרן השו"ע שם בסימן ע' סעיף ג' ע"פ דברי הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ב הלכה י"א ובפרק י"ג הלכה ה' שאפילו לענין תכשיטים אם אינו יכול ליתן אפילו כעני שבישראל כופין אותו להוציא וכתב הרב המגיד שדין זה למד הרמב"ם ממחלוקת רב ושמואל בגמרא כתובות עז. באומר איני זן ואיני מפרנס אם כופין אותו בית דין להוציא ומשמע ממחלוקת זו שבעני שאין לו כלל לכל הדעות כופין להוציא, ורמ"א הביא בשם רבנו ירוחם שכתב בשם רבנו תם שאין כופין אותו להוציא.

אם חייב הבעל לעבוד כדי שיזון את אשתו, הביא הטור בשם רבי אליהו ומהר"ם מרוטנבורג שחייב לצאת לעבוד שהרי כך התחייב בכתובתה, וכך פסקו ג"כ התשב"ץ, ורדב"ז ומכל מקום יכול הבעל לטעון קים לי כפוטרים אותו ומרן השו"ע בסימן קנ"ד סעיף ג' כתב שהאומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו לכך, כלומר יורדים לנכסיו ומוציאים למזון אשתו, ואם אינם יכולים לכופו לכך כגון שאין לו לא כותב מרן שכופין אותו לעבוד, אלא, אם אין לו כופין אותו להוציא וליתן כתובה. }

לא

לא חייבו חכמים את האישה במזונות אשתו אלא כפי אשר היא יושבת בביתו, ואולם אם נתעוררו מריבות ביניהם וקמה ועזבה את ביתם לגור בדירה אחרת, הרי זו הפסידה מזונותיה, אלא אם כן תזכיר שגרשה הוא מביתם או שמתו היא מנועה מלחזור ולגור שם, וכן אשה שמצוהיר בעלה שרוצה לתן לה גט פטורין ויש לו טענה כנה לדבר אלא שהאשה מסרבת לקבל את גטה, ומחמת תקנת רבנו גרשם אינו יכול לגרשה בעל כרחיה, גם בזה פטור הוא מחייב מזונותיה.

{ מקור דין זה שאין הבעל חייב במזונות אשתו אלא כשיושבת עמו בבית אחד הוא בריטב"א כתובות קג. והביאו מרן השו"ע בספרו בית יוסף ופסקו הלכה למעשה בשולחן ערוך אבע"ז סימן ע' סעיף י"ב, ולענין אשה המסרבת לקבל גיטה שאין בעלה חייב במזונותיה הרי הוא פסוק להלכה בשו"ת יביע אומר חלק שלישי אבע"ז באריכות מופלגת בשאלה הנידונית מסימן י"ד עד סימן י"ז. }

לב

אם נעדרת מבית בעלה לאנסה, כגון שהיא חולה לא הפסידה מזונותיה.

לג

מי שקבל מקום עבודה טוב בארץ אחרת אינו יכול לכף את אשתו ללכת אחריו ולגור עמו באותה מדינה, ועם כל זאת אם מסרבת האישה להפרד ממקום מושבה וללכת אחר בעלה אין בעלה חייב במזונותיה, ואף על פי שאמרנו שאין האישה יכולה לכף את אשתו שתלך עמו, מפל מקום ודאי שישבח הוא לאשה שתעשה רצון בעלה.

{ בשו"ת יביע אומר חלק עשירי אבע"ז סימן כ"ט הביא את הבית יוסף בשם תרומת הדשן שפסק שעל האשה ללכת אחר בעלה לצורך פרנסתו וכופין אותה על כך וכתב מרן הבית יוסף על דבריו "ואין דבריו נראין בעיני", ובספרו שולחן ערוך לא דבר בזה מרן הבית יוסף כלל אלא שבסימן קנ"ד בשו"ע אבע"ז בסעיף ט' פסק מרן "אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמוד במקום שנשאה מפני סכנת נפשות כופין אותו לגרשה", ופסק זאת מרן על פי תשובת הרא"ש והטור, ונחלקו הפוסקים אם יש כאן קל וחומר שהרי כאן

פסק מרן שאפילו אם הבעל צריך לצאת ממקומו מחמת סכנת נפשות שיש לו כאן אין כופין את אשתו ללכת אחריו ולכן חייב לגרשה וקל וחומר אם היה צריך לילך מחמת פרנסה שאין כופין אותה, ויש מחלקים. עוד בזה כתב הרמ"א בסימן ע"ה סעיף א' את דעתו של תרומת הדשן בשם יש אומרים ואחר כך בשם יש חולקים הביא את דעתו של הריב"ש שאין כופין את האשה לצאת ממקומה לצורך פרנסת הבעל, ואם כי יש אחרונים המיישבים את דעת תה"ד עם ריב"ש ונראין דבריהם, מכל מקום עדין יש ספק בדבר, ומטעם זה הספק אי אפשר לכפות על האשה שתלך אחר בעלה למקום פרנסתו בארץ אחרת. ולענין מזונות, היות והבעל הוא המוחזק טוען קים לי ונפטר מחיובו, ואינו צריך לפרש בטענותיו קים לי, שהרי אם לא טען כך, בית דין טוענים לו.

לד

אם הוא יושב בארץ אחת וקדש אשה הגרה בארץ אחרת חייבת היא לילך אחריו למקומו, שהרי על דעת פ"ק נשואה, ואם אינה מתרצה לכהן פטור בעלה ממזונותיה וכל חייבי הכתובה ויצאת בגט ואין לה לא עקר כתובה ולא תוספת שכתב לה הוסיף לה משלו.

לה

אם שניהם מאותה מדינה ונשאו באחת מן הערים אשר שם ונחלקו באיזו עיר יגורו. לדעת מרן השו"ע ורבני הספרדים כופה הוא את אשתו לעבור לגור עמו מעיר אחת לשניה באותה ארץ, ולדעת רמ"א ורבני אשכנז אם היא רוצה שיגורו בעיר אשר שם הנה מקומה ומקום משפחתה כופה היא אותו לילך אחריה אל מקומה. ואם נחלקים לגבי ערים אחרות באותה ארץ כופה הוא אותה פדעת מרן השו"ע.

לענין לכפות זה את זה לעלות מחוצה לארץ לארץ ישראל, ראה בבאורים.

{סעיפים אלו ל"ד, ל"ה, הרי הם בשו"ע אבע"ז סימן ע"ה סעיף א' במרן ורמ"א אשר שם, ומקורן של הלכות אלו הוא בגמרא כתובות קי. "שלוש ארצות לנישואין יהודה, ועבר הירדן והגליל, אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך", ובגמרא ירושלמי כתובות בפרק י"ג הלכה י' חולק בזה, ומרן השו"ע פסק כדעת הרמב"ם שכתב בהלכות אישות פרק י"ג הלכה י"ז "איש שהיה מארץ מן הארצות ונשא אשה בארץ אחרת, כופין אותה ויוצאה עמו לארצו או תצא בלא כתובה, שעל מנת כן נשאה אף על פי שלא פרש, אבל הנושא אשה באחת מן הארצות והיא מאנשי אותה ארץ אינו יכול להוציאה לארץ אחרת, אבל מוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ...". ופסק הגר"א בזה כדעת הרמב"ם ומרן השו"ע שעדיף כח הבעל מכח האשה בענין זה. לדעת רבינו תם כח האשה עדיף ויכולה היא לכפותו לעבור מעיר לעיר באותה הארץ והוא אינו יכול לכפותה ממדינה למדינה כדעת הרמב"ם וכמותו פסק הרמ"א שהוא ראש לפוסקי אשכנז האחרונים.

ובין למרן השו"ע ובין לרמ"א יכולים הבעל והאשה לכפות זה על זה לעלות מחוצה לארץ לארץ ישראל, שזו מצווה גדולה היא, ומכל מקום, אם נראה לבית הדין שאין כוונת אותו צד הדורש לעלות לארץ הקודש טהורה כל כך, אלא מחפש עילה לגרושין בתנאי ממון נוחים, אז ודאי שאין להם לקבל את טענתו.

לו

יָצָא בַעֲלָה אֶל מַחוּץ לְאָרֶץ, אוֹ שֶׁנִּטְרָפָה דַעֲתוֹ וְנִשְׁתַּטָּה, וְתַבְעָה הָאִשָּׁה מְזוֹנוּתֶיהָ בְּבֵית דִין, הֲרִי אֵלוּ מוֹכְרִים מִנְכָּסֵי בַעֲלָה לְמְזוֹנוּתֶיהָ, וְאִם לְוֹתָה לְמַחֲיָתָהּ מוֹכְרִים לְפְרִיעַת חוֹבוֹת אֵלּוּ. אִיִּלָּם אִם דְּחָקָה עֲצָמָה וְהַשִּׁיגָה מְזוֹנוּתֶיהָ בְּכַחוֹת עֲצָמָה וְלֹא תַבְעָתָם בְּבֵית דִין וְלֹא לְוֹתָה לְמְזוֹנוּתֶיהָ, הֲרִי זֹ מַחֲלָה וְאִינָה יְכוּלָה לְתַבְעֵם אַחֵר כֶּן, וּמְכַל מְקוֹם אִם הוֹתִירָה מְמוֹן אוֹ מְזוֹן מִמָּה שֶׁעֲשִׂתָה הַכֹּל שְׁלָה.

{בגמרא כתובות קז. "מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, אם בא ואמר צאי מעשה ידיך במזונותיך רשאי". ומה שאמרנו שאם לא תבעה מזונותיה הרי זו מחילה ואינה יכולה לתובעם אחר כך, כך הביא הרמ"א בסימן פ' סעיף י"ח בהגה "אשה ששתקה ולא תבעה מזונות ולא מעה כסף, מן הסתם מעשה ידיה עם המותר שלה ולא אמרינן שמחלה מעשה ידיה, אבל מה שאינו מספיק לה אין הבעל צריך לשלם לה דודאי מחלה".

וודאי הוא שאם שתקה חודשים רבים ואפילו שנה ואחר כך תבעה מזונותיה בבית דין אין זנים אותה אלא מזמן תביעתה והלאה, שאין המחילה אלא לשעבר ולא על העתיד לבוא, אלא אם כן פרשה זאת בפיה שמוחלת גם על המזונות שלעתיד שאז מחילתה מחילה ואינה יכולה לחזור בה, כמבואר בשו"ע חו"מ סימן י"ב בנתיבות המשפט ושאר האחרונים שם על הדף, ואע"פ שנחלקים בזה הפוסקים יכול הוא הבעל לטעון קים לי שהרי הוא המוחזק.}

לו

כְּשֶׁם שֶׁתִּקְנוּ חֲכָמִים חַיִּיב מְזוֹנוֹת לְאִשָּׁה, כֶּן תִּקְנוּ שְׁחֵיב הָאָב לְזוֹן אֶת בְּנָיו וּבְנוֹתָיו כְּשֶׁהֵם קֹטְנִים, וּמִתְחַלְלָה הָיָה חַיִּיב לְזוֹנָם עַד גִּיל שֵׁשׁ, שֶׁהֲרִי מְגִיל זֶה כְּבָר יְכוּלִים הֵם לְחַזֵּר עַל הַפְּתִיחִים, וְחִזְרוּ חֲכָמִים לְאַחַר כְּמָה וְכָמָה דּוֹרוֹת וְתִקְנוּ שֶׁיְהִיוּ נְזוֹנִים עַד גִּיל מְצוּוֹת מִדִּין צְדָקָה, שְׁאֵז בּוֹגְרִים הֵם וְיִמְצְאוּ דֶרֶךְ לְזוֹן עֲצָמָם, וְהַיּוֹם הַמְּנַהֵג בְּבֵית הַדִּין שֶׁל הַרְבֵּנוֹת לְחַיֵּב אֶת הָאָב לְזוֹן בְּנָיו וּבְנוֹתָיו עַד גִּיל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה.

{בגמרא כתובות מט: "אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנינא באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים, אבעיא להו, הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה, תא שמע, כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו יארוד ילדה ואבני מתא שדיא, כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו כפו ליה אסיתא בציבורא וליקום ולימא עורבא בעי בניה וההוא גברא לא בעי בניה... ולא אמרן אלא דלא אמיד, אבל אמיד כפינן ליה על כורחיה...". ועוד שם בגמרא כתובות נ. "תהילים ק"ו אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת, וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת, דרשו רבותינו שביבנה ואמרי לה רבי אליעזר זה הזן את בניו ואת בנותיו כשהם קטנים", ופרשו המפרשים שגמרא זו עוסקת בקטנים למעלה מגיל שש שאין אביהם חייב לזונם ולכן נחשב הדבר לו לצדקה, וכהיום הדין הוא כמו שכתבנו.}

לח

אָף עַל פִּי שֶׁמְזוֹנוֹת הָאִשָּׁה וּמְזוֹנוֹת הַבָּנִים שְׁנֵיהֶם מִתְקַנֵּת חֲכָמִים, יֵשׁ הַפְּרִשׁ בִּינֵיהֶם, שֶׁהָאִשָּׁה עוֹלָה עִמוֹ וְאִינָה יוֹרֶדֶת עִמוֹ, וְכִכֵּל שֶׁהַבַּעַל אֲמִיד יוֹתֵר חַיִּב לְתַן יוֹתֵר, מֵה שְׁאִין כֶּן בְּבָנִים, שֶׁחֵיב לְתַן לָהֶם כְּדִי מַחֲיָתָם כִּין אִם הָאָב אֲמִיד יוֹתֵר אוֹ אֲמִיד פְּחוֹת אֶלְאָ שְׁאֵם הוּא אֲמוּד לְתַן כּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית דִין לְתַן וְאִם אֵינּוּ אֲמוּד שִׁישׁ לוֹ אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ. וְזֶה כְּשֶׁהַבָּנִים גְּדוּלִים מְגִיל שֵׁשׁ שָׁנִים, שְׁאֵם הֵם פְּחוֹת כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל כֶּן, וּבְגְדוּלִים

יותר, אף על פי שאין כופין מכריזים עליו בבתי כנסיות שהנו אכזרי על בניו ואינו מפרנסם פראוי, ומבישים אותו ברבים כדי שיתן.

{ כמו שאמרנו בסעיף ל"ד היום התקנה בכל בתי הדין הרבניים לחייב מזונות לבנים עד גיל שמונה עשרה שנים ולכן אין צורך בהכרזה בבתי כנסיות כמו שהיה בזמן רבותינו זכרונם לברכה. }

לט

אם נתגרושו ההורים והאב זן את בתו כשהיא גדלה בבית אמה והפנתה הבת ערף לאב שאינה רוצה לדבר עמו, ואינה מכבדת אותו, פטור הוא ממזונותיה, ויותר מזה, אפלו אין האשמה בבת אלא באם שהוציאה את בתה או בנה מחוץ לעיר שבה גר האב, ואינם מצויים לו לחנכם, פטור הוא ממזונותיהם, וכל זה פאמור כשהם בני יותר משיש שנים, שאז האב זנם מדין צדקה.

{ בשו"ת יביע אומר חלק שמיני מביא הרב את מחלוקת המהריב"ל ומהרשד"ם בענין אם מותר לאם גרושה שהבן או הבת בחזקתה לצאת איתם מאותה עיר שגר שם האב וללכת לגור בעיר אחרת, שדעת המהריב"ל שיכולה לעשות כן ודעת המהרשד"ם שאסורה בכך, שצריכים הבן או הבת להיות מצוים אצל האב לחנכם לתורה ולמצוה כראוי לכל אב בישראל, ואם לקחה האם את הבן או הבת ויצאה לגור בעיר אחרת אין האב חייב במזונות אלו הילדים, ופשוט שבטענה כזו יכול לבוא בפני בית הדין אדם שאכן מחנך ילדיו לתורה ולמצוות, שאם לא כן ראוי לו שיזון אותם בכל מקום שהם, וכדעת המהרשד"ם כתבו גם הרדב"ז, שו"ת דרכי נועם, שו"ת פרח מטה אהרן ושו"ת לב מבין כמובא כל זה בשו"ת יבי"א כנ"ל, והוסיף שם הרב להביא מחלוקת אחרונים בדבר אם בדעבד כבר הוציאתה אמה לעיר אחרת אם חייבת להחזירה וסיים שם הרב שיכול האב שהוא המוחזק בממון לטעון קים לי כפוסקים שפסקו שחייבת להחזירה. }

מ

מעל גיל שש אם יש לבנים נכסים שיכולים להתפרנס מהם, אין מחיבים את האב לפרנסם, שהרי כל חיובו אז לפרנסם הוא מדין צדקה בלבד, וכמו שביארנו.

{ כך פסקו חברי בית הדין הגדול דאז הרה"ג עובדיה הדאיה, והרה"ג רבי יעקב עדס, והרה"ג רבי יוסף שלום אלישיב. }

מא

מי שפא על הפנייה ונתעברה והולידה בן, לה אין מזונות ממנו שהרי לא נשארה לאשה, וגם אינה יכולה לחייב את אבי הבן מזונות על בנו, שהרי יכול הוא שלאמר פנים שהיית עמי, שפא היית גם עם אחר, ומשום שיש בזה ספק, אי אפשר לחייב את המחזק בממון להוציא, ואם הוא מודה ואומר ודאי לי שבן זה שלי הוא הרי הוא חייב במזונותיו.

{ מקור דין זה בדברי פוסקים ראשונים הרא"ש בתשובה כלל י"ז סימן ז', והריב"ש בתשובה סימן מ"א. }

ועוד יש לומר שחייב האב במזונות בניו, יש פוסקים הסוברים שחייב זה נגרר הוא אחר חייב מזונות האשה וכך סברו רש"י והר"ן, ויש פוסקים הסוברים שחייב זה הוא חייב מצד עצמו וכך פסקו הר"ף והרמב"ם ולפיכך נראה שיש כביכול הפרש בדבר, שאם האם נשואה לאב וחייב במזונותיה לכול"ע חייב

במזונות הבן ואם אינם נשואין ואין האב חייב במזונותיה לרש"י והר"ן יהיה האב פטור ממזונות הבן, ואף על פי כן לא יכול האב לטעון קים לי כרש"י והר"ן ולהיפטר ממזונות, שאם הוא ספרדי אינו יכול לטעון קים לי נגד מרן, ואם הוא אשכנזי הסכימו האחרונים שאינו יכול לטעון בזה קים לי ונתנו בזה כמה טעמים, או שהינו כמזיק שצריך לשלם, או שהוא כתנאי שבממון, או מטעם מוסרי שאין זה ראוי שיוליד בן ויטיל חובת פרנסתו על אחרים.

וצריך שיודה האב בפרוש שהוא בנו ואין אנו אומרים בזה שתיקה כהודאה שכל עוד אין לנו בזה ודאות בחיוב, אין מוציאין ממון מן המוחזק.}

מב

גם בְּהַחֲזֵק כְּבָנוּ מְשֻׁם שְׁאֲנוּ תוֹלִים לוֹמֵר רַב בְּעֵילוֹת אַחַר הַבַּעַל הָרִי הוּא חָיֵב בְּמִזְוֹנוֹתָיו, וְכִמּוֹ שְׁבִאֲרָנוּ לְעֵיל בְּפֶרֶק י"ט סעיף י"ג. וְכֵן לְהַפּוֹךְ שְׁאֵם נֶאֱמָן הַבַּעַל לוֹמֵר שְׁאִין זֶה בְּנוֹ וְכִמְבֹאֵר שֶׁם פְּטוֹר גַּם מְמִזְוֹנוֹתָיו.

{כבר נתבאר דבר זה לעיל בפרק י"ט סעיף י"ג וכן הוא בשו"ת יביע אומר חלק ג' אבע"ז סימן א'.

מג

אם בְּנֵי הַזֵּיג אֵינָם נְשׂוּאִים, וְהִיא מִיְחַדָּת לּוֹ, וְנִתְעַבְּרָה, וְטוֹעֲנָת שְׁמִמּוֹנוֹ הַגֹּלֵד וְהוּא טוֹעֵן שְׁמֵא מֵאַחַר הוּא, אִם שׁוֹמְרִים הֵם דִּינֵי טְהָרָה הָרִי הִיא כְּפִלְגֶשֶׁת וְאֲנוּ תוֹלִים רַב בְּעֵילוֹת אַחֲרָיו וְחָיֵב בְּמִזְוֹנוֹת הַגֹּלֵד. אִלֵּם, אִם אֵינָם שׁוֹמְרִים דִּינֵי טְהָרָה וּמִתְחַיְבִים כָּרַת עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה וְהָרִי אֵלָיו בִּיאֹת זָנוּת, וְאִין הַגֹּלֵד מִתְיַחַס בְּדוֹקָא אֵלָיו וּפְטוֹר מְמִזְוֹנוֹתָיו, אֲלֵא אִם כֵּן מוֹדָה הוּא וְאֹמֵר שְׁבָנוּ הוּא.

מד

מִי שְׁטָעַן שְׁאִין וְדָאוֹת שֶׁהַגֹּלֵד מְמַנּוּ, וְלִכֵּן פְּטוֹר הוּא מְמִזְוֹנוֹתָיו, וְנֶאֱמָן הוּא בְּטוֹעֲנָתוֹ בְּאֶפְנֵים שְׁבִאֲרָנוּ לְעֵיל, אִף עַל פִּי שְׁנַפְטָר הוּא מִתְבַּיֵּעַת מְמוֹן לֹא הֶצְרִיכוּ מֶרֶן הַשְּׁלַחַן עָרוּךְ לְשִׁבְעַ עַל כֶּה, וּמִכָּל מְקוֹם, כְּתָבוּ הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁהַמְנַהֵג לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבִיַעַת הֶסֶת שְׁאִין הוּא יוֹדֵעַ אִם הַגֹּלֵד מְמַנּוּ, וְאִם חָשׂוּד הוּא עַל הַשְׁבִּיַעַת יִטְלוּ בֵּית הַדִּין חֶרֶם סֶתֶם עַל הַנְּטָעֵן אִם מִשְׁקֵר הוּא.

{כך כתב בחתם סופר חלק ב' סימן ק"ה וכתב שתהיה השבועה לאחר שתלד. ומה שאמרנו שדעת מרן שאין צריך שבועה על כך, כן הוא באבע"ז סימן ע"א סעיף ד', וכן כתב הריב"ש סימן מ"א שאינו צריך שבועה שהרי התורה האמינתו, ועל זה הריב"ש חלק התשב"ץ בחלק ב' סימן י"ח וכתב השואל ונשאל חלק ה' סימן ע"א שרוב תשובות התשב"ץ לא באו לידי מרן השו"ע ואילו היה רואה אותם היה פוסק כמותו. וכן פסקו כתשב"ץ גם הבית מאיר ועוד אחרונים, ויש אחרונים שפסקו לפטור משבועה כמו פעולת צדיק ושושנים לדוד, ומכל מקום הצריכו הערוך השולחן ושושנים לדוד הטלת חרם ובספר ויאמר יצחק כתב שיכול האיש לטעון קים לי כהריב"ש שאינו מצריך שבועה, כלומר סובר אני כדרך שסובר בזה הריב"ש שאין הבעל צריך לישבע, ואינו נשבע.}

דיני חיוב כסות ומדור לאשתו וילדיו

מה

החיוב השני שחייבו חכמים את הבעל כלפי אשתו נחלק לשני ענפים, כסות ומדור, שחייב אדם לתן לאשתו בגדים הראויים לה לימות החמה ולימות הגשמים. וחייב לתן לה מקום לגור בו, ששהוא ראוי למגורים באותו זמן ובאותו מקום לאשה כערפה, וכולל חיוב זה רהוט וכלי בית. ושנים אלו כסות ומדור אומרים אנו בהם כדרך שלמדנו בחיוב מזונותיה, שעולה עמו ואינה יורדת עמו שאם היא עני ביותר נותן לה המעט ההכרחי, ואם העשיר חייב לתן יותר וכפי עשרו.

{מקור הדין בגמרא כתובות סד: וברמב"ם הלכות אישות פרק י"ג הלכות א'-ז', ובשולחן ערוך פסקם מרן להלכות אלו באבע"ז סימן ע"ג, וחיוב ביגוד ודיור שניהם תלויים בזמן ובמקום וביכולתו הכספית של הבעל באופן שיכולה להתלבש ולצאת מביתה בלא שתתבייש מבני אדם, ובגמרא כתובות סד: "במה דברים אמורים בעניי שבישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו".}

מו

בכלל כסותה נכלל החיוב לתן לה תכשיטים וכלי אפור להתקשט בהם כדרך שנהוג בין הנשים באותו זמן ובאותו מקום.

{כך כתוב בגמרא כתובות קז. והרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ג הלכה ד'.

מז

אם אין לו לתן המעט ההכרחי בכסות ומדור כופין אותו בית דין לגרשה, ואם אין לו לשלם כנתנתה תהיה זאת עליו בחוב עד שיירוח לו.

{כך כתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ג הלכה ה' ומרן השו"ע אבע"ז סימן ע"ג סעיף ה', וכדרך שחלק הרמ"א לענין מזונות שפסק מרן השו"ע שאם אין לו אפילו פת לחם לתן לה כופין אותו לגרש ופסק שם הרמ"א א כרבנו תם שאין כופין לגרש, כך גם כאן פסק הרמ"א א כרבנו תם שאין כופין לגרש וכן כתבו אחרונים, ח"מ, ב"ש והגהות הרמ"ך על הרמב"ם, וכתב ההפלאה שאם אין לו לתת לה לפי כבודה, היות ויש לו את המעט ההכרחי ונותן לה אין ב"ד כופין אותו להוציא גם לדעת הרמב"ם ומרן השו"ע.

מח

כשם שתקנו חכמים שחייב אדם לתן לאשתו כסות ומדור, כך תקנו שחייב לתנם גם לבניו ובנותיו עד גיל שש, ואינו מחייב לתן להם כפי עשרו אלא כפי צרכם בלבד, ומגיל שש ועד לשמונה עשרה שנה נותנם האב לבניו מדין צדקה, כשם שנותן להם מזונותם, וכמו שבארנו.

{מקור הדין גמרא כתובות מח. וברמב"ם הלכות אישות פרק י"ג הלכה ו' ובמרן השו"ע אבע"ז סימן ע"ג סעיף ו'.

המשך) דיני חיוב מזונות לאשתו וילדיו)

מט

מה שחייבי חכמים את האב במזונות בניו שפוללים פסות ומדור הוא משום שמצוי שהמפרנס הוא האב, ואולם, אם האב אין ביכלתו לפרנס והאם בעלת הכנסה פספית מספקת, אף על פי שגפרדו ההורים בגט והיה לכאורה על האב לפרנסם הנוהג בזמן הזה לפוטרו ממזונות ולהטיל את החיוב על האם.

ג

כל מי שהוא חייב במזונותיו, כמבאר בסעיפים ל"א-מ', חייב הוא לתנן לו גם פסות ומדור, וכמו שנתבאר בסעיף ל"ו שמוכרים מנכסי הבעל לזון את האשה אם יצא למרחקים או שחלה או נשתטה, כך מוכרים לתנן לה פסות ומדור וכן למזונות פסות ומדור בניו ובנותיו הקטנים.

{ יש בזה חילוקי דינים בין אם יצא לדעתו, כלומר לרצונו, או כשטרפה דעתו שהוא שלא לרצונו, וכן יש חילוק בין אם בניו עד גיל שש ויותר משש, וכן אם הוא אמוד או לא, וכל אלו הפרטים נידונים בבית הדין, וכן לענין מכירה מנכסי הבעל למזונות האשה והילדים אלו הדברים, לכתחילה, יש לעשותם לאחר שפסק בית הדין שכן הדין שצריכים למכור ובסכום כזה וכזה ושאיין גזל בדבר. }

נא

רבנותינו הפוסקים הראשונים כתבו טעם לתקנת חכמים שחייב אדם בכסות אשתו וכן כתב הרמב"ם "ואם היה עשיר נותן לה (מלבוש) לפי עשרו, כדי שתצא בו לבית אביה, או לבית האבל, או לבית המשפחה, (שמחת חתן וכלה). לפי שכל אשה יש לה לצאת ולילך לבית אביה ולבקרו, ולבית האבל, ולבית המשפחה, לגמל חסד לרעותיה או לקרובותיה כדי שיבואו הן אליה, שאינה בבית הסהר כדי שלא תצא ולא תבוא, אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאת תמיד פעם בחוץ ופעם ברחובות, ויש לבעל למנע אשתו מזה ולא יניחה לצאת אלא כמו פעם אחת בחדש או כמה פעמים בחדש לפי הצורך. שאין יפי לאשה אלא לישוב בזוית ביתה שכן כתוב "כל כבודה בת מלך פנימה", והעתיק רבנו יעקב בעל הטורים דבריו אלו של הרמב"ם להלכה, והסביר הגאון רבנו אליהו מוילנא שדין זה הוא היסוד להתיר ההלכתי של דוד המלך עליו השלום לבוא בקהל, שהדין הוא שעמוני ומואבי שנתגירו אסורים לבוא בקהל, כמו שכתוב "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל השם", מה שאין כן עמונית ומואבית שנתגירו מתרות לנשא לישראל, שלא עליהן גזרה התורה הקדושה, וזה מטעם אשר לא קדמו אתכם בלחם ומים, והוא שיגד רק בגברים, אבל נשים אינן יוצאות לקדם גם לא נשים אחרות בלחם ובמים מטעם שכל כבודה בת מלך פנימה, וכן פסק הרמ"א בשו"ע "ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה, שאין יפי לאשה אלא לישוב בזוית ביתה".

והבאנו אלו הדברים בשם הפוסקים לעורך עצמנו ונשותינו עד כמה נתרחקנו ממקור מים חיים והלכנו אחר בורות נשברים של המתירנות המערבית שכלה זנות וזמה וריקנות, ולא כאלה חלק יעקב, על כן בזמן הזה יש להורות שאמנם מתרות הנשים לצאת מביתן לצורך פרנסה ושאר ענינים שיש בהם צורך חשוב, ואולם, על כל בן ובת ישראל לידע שיציאת הנשים מביתן אינו דבר פשוט ועתידה כל אשה לתת דין וחשבון על כל פעם שיצאה מפתח ביתה החוצה אם אכן נעשה דבר זה לצורך ואם מקרח היה הדבר, וגם לאחר שיצאה ודאי שתיתן דין וחשבון אם היתה דעתה למצא חן בעיני בני אדם או לא, ואם השתדלה

לְמִשְׁךָ תִּשְׁמַחַת לֵב רוּאָיָה, וְאֵילֹוּ מִחֲשָׁבוֹת הָיוּ בְּלִבָּהּ, שֶׁהֲצַנִּיעוֹת הִיא יְסוּד בְּקִיּוֹם הַמְצוּוֹת, וּבִיּוֹתֵר שֶׁל הָאִשָּׁה, וְאֵין שְׁיוֹן בֵּין הַמִּינִים כָּלֵל, שֶׁאֵין הַמְצִיאֹת כְּמוֹ שֶׁטּוֹעֲנִים אוֹהֲבֵי הַהֶפְקָרוֹת, וְהַדְרִישׁוֹת שֶׁדוֹרֵשׁ בּוֹרָא עוֹלָם מְנַשִּׁים וּמְגַבְרִים הֵן דְרִישׁוֹת שׁוֹנוֹת לְגַמְרֵי זֶה מְזוֹ, וְאֲשֶׁרֵי מִי שֶׁפּוֹקֵחַ עֵינָיו לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי הַחַיִּים שֶׁל תּוֹרַתְנוּ הַנְּצַחִית שֶׁזֹּכָה פֶּה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלַעוֹלָם הַבָּא עַיִן לֹא רְאָתָה אֱלֹהִים זֹלָתָהּ.

{בגמרא יבמות עו: "עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד... מנא הני מילי אמר רבי יוחנן דאמר קרא שמואל א' י"ז וכראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער אבנר, ויאמר אבנר חי נפשך המלך אם ידעתי. ולא ידע ליה, והכתיב שם ט"ז ויאהבהו מאוד ויהי לו נושא כלים. אלא אאבוה קא משאיל, ואביו לא ידע ליה, והכתיב שמואל א' י"ז והאיש בימי שאול זקן בא באנשים. ואמר רב ואיתימא רבי אבא זה ישי אבי דוד שנכנס באוכלוסא ויצא באוכלוסא, הכי קאמר שאול, אי מפרץ אתי אי מזרח אתי, אי מפרץ אתי... אמר ליה דואג האדומי עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו שאל עליו אם ראוי לבוא בקהל אם לאו מאי טעמא, דקאתי מרות המואביה, אמר ליה אבנר תנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית... דמפרש טעמא דקרא על אשר לא קדמו אתכם בלחם ומים. דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם... הכא תרגמו כל כבודה בת מלך פנימה, במערבה אמרי ואיתימא רבי יצחק אמר קרא ויאמרו אליו איה שרה אשתך..."}

ודברי הרמב"ם שכתבנו הרי הם בהלכות אישות פרק י"ג הלכה י"א, ודברי הרמ"א הרי הם בשו"ע אבע"ז סימן ע"ג סעיף א' בשם הטור. וודאי הוא שבדור זה שאנו נמצאים בו קשה לומר לאשה שלא תצא מפתח ביתה יותר מפעם או שתיים בחודש ואפילו שלא תצא אלא פעם בשבוע או אפילו פעם ביום גם הוא קשה. אלא נראה הדרך הנכונה בזה לידע את חומרת הדבר ולהשתדל כמה שאפשר מלצאת שלא לצורך ועצם המודעות ויראת שמים יעשו את שלהם במשך הזמן, שתרגיל האשה את עצמה לישב בתוך ביתה ולהרגיש שם טוב ונוח, ותחשוב טוב לפני שיוצאת אם אכן נחוץ הדבר, והבא ליטהר מסייעין אותו, והכל מתוך ידיעה ורצון ולא כפיה ומרה שחורה ועצבות חס ושלום, שדרכי התורה דרכי נעם ונותנת חיים לעושיה. ומה שאמרנו שהדרישות שדורש בורא עולם מגברים ונשים שונות הן זו מזו, מבואר הוא בכמה וכמה מקומות בדברי רבותינו, שגברים נידונים על ביטול תורה בפרק זמן של כדי בליעת הרוק מה שאין הנשים נידונות על זה כלל, ואילו נשים נידונות בעיקר על עניני צניעות שעל כל אדם שראה אותה ברחוב, וכהרף עין הרהר בה הרהור שאינו צנוע, עתיד הוא ליתן דין וחשבון ועתידה היא לתת את הדין עמו שגרמה לו לכך, ויוצא שעל שעה קלה שעברה ברחוב, מתוך כל אלו שראו אותה נהנו מיופיה, אפילו לרגע קל, כמה עשרות בני אדם ועתידה היא להיות נידונית בגהנום על כל אחד ואחד מהם, וכמעט שאין לדבר סוף, ולכן אמרו חכמים שאחד הדברים הנסתרים מבני אדם הוא עומק הדין, וסוף דבר הכל נשמע שמה שכתבו הפוסקים שטוב לאשה שתשב בזויות ביתה אמת היא לאמיתה וטובה גדולה היא.

דיני חיוב עונה

נב

מְצוֹת עוֹנָה וּמְצוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה שְׁתֵּי מְצוּוֹת שׁוֹנוֹת הֵן. וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לְפְרִיָּה וְרִבְיָה בְּלֹא עוֹנָה מְפָל מְקוֹם שְׁנֵי חַיִּיבִים שׁוֹנִים הֵם, שֶׁהֲרִי גַם בְּאִשָּׁה זְקֵנָה שְׁנֵי אֵינָה יוֹלְדֵת שְׁיִכֵּת מְצוֹת עוֹנָה וְכֵן בְּמַעֲבְרַת

ובמניקה. ועוד שמצות פריה ורביה מטלת על האישה בלבד, מה שאין פן מצות עונה, שהרי בעצם הנשואין נשתעבדה היא לו לתשמיש המטה ושעבדה התורה את הבעל לשמש עם אשתו, וכמו שנגאמר וענתה לא יגרע. אלא שיש חלוק בדבר, כי בעוד ששעבוד האשה לבעלה בדבר זה אין לו קצבה, נתנו חכמים קצבה עד כמה משעבד הבעל לאשתו, שדבר זה תלוי בכחו ומלאכתו של האישה, שאם הוא בריא ומענג, שאינו עסוק בעבודה הממשית כחו, חייב לפקדה בכל לילה, והולך ופוחת החיוב עד לבעל מלאכה הנקרא מלח והוא מירדי הים באניות, שאינו רשאי לאחר עונתה של אשתו בפחות מאחת לששה חדשים.

{ בגמרא כתובות סא: "... העונה האמורה בתורה הטיילין בכל יום, הפועלים שתיים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלושים יום, הספנים אחת לשישה חודשים דברי רבי אליעזר... וכו'". וברמב"ם בהלכות אישות פרק י"ד הלכה א' ובמרו"ש ע"ע אב"ע"ז סימן ע"ו סעיף א'.

ומה שאמרנו שלא נתנו חכמים קצבה לעד כמה האשה חייבת להישמע לבעלה בדבר זה ובחיוב שלו כלפיה נתנו קצבה שלפחות ממנה אינו רשאי והוא מטעם שאשה קרקע עולם ומעשה התשמיש צורך מכוחות הגוף של האישה הרבה יותר ממה שהוא צורך מן האשה, ועוד שאין דרכה של אשה לתבוע תשמיש המטה ולכן גדרו בזה חכמים גדר שאף על פי שאינה תובעת לא יפחות בעלה מכך וכך פעמים בשבוע, מה שאין כן האישה שבטבעו כשרוצה בדבר הריהו תובעו מן האשה מרצה ובוכל.

נג

חייב אדם לפקד את אשתו בליל טבילתה, ובשעה שיוצא לדרכו, וכן אם רואה שמתקשטת בפניו כדי שיתן דעתו עליה חייב לפקדה, כמו שנגאמר "וידעת כי שלום אהלה ופקדת ננה ולא תחטא".

{ עוד כתב בן איש חי שעל דרך הסוד יש מעלה יתירה בתשמיש שהוא בליל שבת ובליל טבילתה וכן בליל ראש חודש וימים טובים. ובחיד"א כתב שבכל פעם שהאשה משתוקקת לזה הוא עיקר המצוה על פי הסוד, וכן פסק מרן בשו"ע אב"ע"ז סימן ע"ו סעיף ד', ובאו"ח סימן ר"מ סעיף א'.

בגמרא ברכות כד. "אמר רב המנונא בריה דרב יוסף, הוה קאימנא קמיה דרבא, ואמר לי זיל איתי לי תפילין ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו, והוה ידענא דיום טבילה הוה". פירוש, שידע שאותו יום טבילה בו אשתו של רבא ושלכן שימש בו.

נד

תלמידי חכמים עונתן פעם בשבוע ועל דרך הקבלה תהיה פעם זו בליל שבת, ומכל מקום נראה לומר שצדקתן הנה, שרבתה הפריצות מאד מבית ומחוץ, ישמש כמה שמרגיש בעצמו שצריך כדי להנצל מן ההרהור ומן החטא.

נה

מי שאינו יכול לשמש פעם בחצי שנה, שהיא שיעור העונה הנמוך ביותר, יוציא ויתן כתר, אלא אם פן מוחלת אשתו על כך.

נו

אין אדם יוצא ידי חוב עונה בהערה בלבד, אלא בתשמיש שיש בו חבת ביאה, וכן המשמשים בבגדיהם אינם יוצאים ידי חובת עונה בזה.

{ כך כתב הבאר היטב סעיף קטן א' בשם הרדב"ז וכן כתב הרשב"א בנדרים צא. והובאו דבריו בכנה"ג, ישועות יעקב ובשו"ת מהרש"ם. ולענין הבגדים, מימרא היא דרב הונא בגמרא כתובות מח. "תני רב יוסף, שארה זו קירוב בשר, שלא ינהג בה מנהג פרסיים שמשמשים מטותיהם בלבושיהן, מסייע ליה לרב הונא, דאמר רב הונא האומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה", וכתב בחידושי הריטב"א שם שאפילו אומר כך מחמת צניעות אינו רשאי, וכן פסק מרן בשו"ע אבע"ז סימן ע"ו סעיף י"ג שאם אינו רוצה לשמש אלא בבגדיו יוציא ויתן כתובה, וכתב על זה הרמ"א וכן היא אם אומרת שאינה משמשת אלא בבגדיה והוא בבגדיו תצא בלא כתובה, ודין זה כתבו הנימוקי יוסף בשם הריטב"א, וכתבו האחרונים שאם מתרצים הם זה לזו בדבר זה להישאר בבגדיהם בזמן מעשה אין בזה איסור. }

נז

יכולה אשה לעצב את בעלה שלא יסע למקום רחוק או שלא יעסק בפרנסה כזו שתגרם לו שלא יוכל לקיים עונתו.

נח

יכולה אשה שתמחל על עונתה, ותפטור את בעלה מחיוב זה, ואף על פי שתתבנו לעיל בסעיף כ"ט בחיוב מזונות וכסות, שאם מחלה לבעלה אינה יכולה אחר כך לחזור בה, מפל מקום בפטורה את בעלה מחיוב עונה נראה שיכולה לחזור בה ולחייבו בקב.

{ סברה היא, שחיוב מזונות תלוי בממון ואם מחלה לבעלה יכולה היא שתמצא מקור פרנסה ותפרנס עצמה דמאן דיהיב חיי יהיב מזוני, אבל במוחלת עונתה צערה דגופה הוא ואינה יכולה להשלים חסרונה ממקום אחר ויכולה לטעון אחר כך שהיה בדעתה שתוכל לעמוד בכך ועתה רואה שאינה יכולה ואינה מוחלת, וראה בית שמואל בסימן קנ"ד סעיף קטן ב'. ובעצם הענין שיכולה האשה למחול עונתה כך כתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק ט"ו הלכה א' וכן פסק מרן השו"ע בסימן ע"ו סעיף ו', וכל זה כשקיים האיש מצוות פריה ורביה, שאם לא כן מה הועילה מחילתה, הרי חייב הוא בעונתה עד שיקיים מצוות בוראו בפריה ורביה. }

נט

כבר בארנו בסעיף נ"ב שאיש ואשה שנשארו הרי הם משעבדים זה לזו לענין תשמיש, ולכן אם אחד מהם מסרב לתת חלקו בדבר זה הרי להלכה נקרא הוא מורד, וחטא הוא בידו, וכן פסק מרן בשלחן ערוך "אסור לאדם למנוע מאשתו עונתה, ואם מנעה פדי לצערה עובר בלא תעשה דעונתה לא יגרע, וכן האשה שמנעה עצמה מבעלה נקראת מורדת", ונבאר דינם בפעיפים הבאים.

ס

מי שמונע עונה מאשתו והרי הוא טוען הריני זן ומפרנס אותה ורק מחמת ששונאה היא עלי איני בא עליה, והתרו בו בית דין על כך, הרי מסור דברי זה ביד אשתו, שאם רוצה היא בגט כופין אותו בית דין לגרש מיד, ואם רוצה להמתין לו ממתינה כמה שתתרוצה, וכל שבווע שמשויך במרדו מוסיפים על פתבטה שזו משקל שלשים וששה שעורים של כסף.

{שורש דין זה הרי הוא בגמרא כתובות סג. "המורד על אשתו מוסיפין לה שלושה דינרין בשבת, רבי יהודה אומר שלושה טרעפיקין..." והלכה כסתם משנה וכן הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ד הלכה ט"ו ומרן השו"ע אבע"ז סימן ע"ז סעיף א', ונחלקו הראשונים בדבר אלו הדינרין אם הם בכסף מדינה או כסף צורי, וכאן בהלכה הבאנו דעת הרמב"ם, טור, רי"ף, רא"ש ומרן השו"ע שהם בכסף מדינה. מה שכתבנו שכל זה הוא לאחר שהתרו בו בית דין אף על פי שאינו מלשון הרמב"ם או מרן השו"ע, כך נותנת הסברה וכן הדין במורדת תלוי בהתראת בית הדין, שאין עונשים אלא אם כן מתרים תחילה.}

סא

הרוצה לגרש את אשתו והיא אינה רוצה, ומחמת שאינו יכול לגרשה בעל כרחיה פתקנת הקהלות מנוע הוא מלתן לה גטה, אף על פי כן אם ירצה רשאי הוא שלא לתן לה מזונות פסות ועונה עד שתתרוצה היא לקבל גרושיה.

{וואף על פי שאינו מקיים מצות עונה אינו נקרא מורד ולא מוסיפים לה על כתובתה, כך כתב ההפלאה, אולם דעת ההפלאה לחייב את הבעל מזונות עד מתן הגט, וכן גם דעת החזון איש, לעומתם כתב הרשב"ש שפטור גם ממזונותיה וכן דעת האור זרוע והרא"ם והב"ח ואף על פי שהחלקת מחוקק בסימן ע"ז ס"ק ג' חלק על הב"ח וכתב לחייב את הבעל במזונות אשתו, כתב שם הבאר היטב שיכול הבעל שהוא המוחזק בדמי המזונות לומר קים לי כהרא"ם וכן כתבו גם מהר"א ששון וכנה"ג ומובא כל זה בשו"ת יביע אומר חלק תשיעי אבע"ז סימן כ"ד.}

סב

חכמינו זכרונם לברכה חלקו את דיני המורדת לשני סוגים, האחת מורדת בטענת מאיס עלי, פלומר טוענת שבעלה מאוס הוא בעיניה ואינה יכולה להבעל לו, והשנית טוענת שאינה רוצה להבעל מחמת קטטה שיש לה עמו או שבזה או שקלל אותה והרי היא עתה רוצה לצערו, זו וזו, פאמור נקראת מורדת ויוצאת בלא פתבה, אלא שהפרש יש ביניהן כי מורדת בטענת מאיס עלי אם חפץ בעלה לגרשה תצא בלא פתבה, ואלו המורדת בטענה שעשה לה כף וכף ולכן רוצה לצערו מתרים בה בית הדין פעמים ומכריזים עליה שמורדת היא, ולאחר מכן אם המשיכה במעשיה המקלקלים למעלה משנה הרי היא יוצאת פאמור בלא פתבטה.

{נחלקו הפוסקים בדבר מורדת הבאה בטענת מאיס עלי בכמה ענינים, ראשית, האם חייבת לברר טענתה מה יש בו שנמאס בעיניה, לדעת המהר"ם מרוטנבורג צריכה לברר טענתה כך מובא בתשובת הרא"ש שהעתיקה מרן הבית יוסף בחיבורו, ולדעת הרמב"ם, רשב"א, רשב"ץ ורשב"ש אינה צריכה לברר טענתה ושורש מחלוקת זאת נעוץ בחשש שמא עיניה נתנה באחר ורוצה לקלקל ולהרוס נישואיה. עוד נחלקו

אם בטענת מאיס עלי כופין בית הדין על הבעל לגרש ובזה דעת המהר"מ מרוטנבורג, רמב"ן, רשב"א, הרא"ש, ר"ת ור"ח שאין כופין על על הגט, שוב מטעם שמא עיניה נתנה באחר. לעומתם כתבו הגאונים שהמנהג בזה לכפות גט על הבעל והיא תקנה מחשש שמא תצא אותה אשה לתרבות רעה, וכן כתבו רב שרירא גאון ובנו רב האי גאון, ובעל הלכות גדולות, רי"ף, רמב"ם, רש"י, רשב"ם רבנו יהודה בתוספות והסמ"ג. ובשולחן ערוך העתיק מרן את לשון הרמב"ם אלא שהשמיט את כפית הגט וכתב במקומו אם רצה הבעל לגרשה, שכך כתב באבע"ז סימן ע"ז סעיף ב' "האשה שמנעה בעלה מתשמיש היא הנקראת מורדת ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה... וכל מה שנתן לה מתנה מחזרת אותו". וכן הוא כאמור ברמב"ם הלכות אישות פרק י"ד הלכה ח', ומובאים אלו הדברים בשו"ת יביע אומר חלק שלישי אבע"ז סימן י"ח, ועוד הביא שם הרב את הגאון מהר"א בן טוואה בשו"ת חוט המשולש סימן ל"ה שכתב בדעת המהר"מ מרוטנבורג שאף על פי שאין כופין בטענת מאיס עלי משום שחיישינן שמא עיניה נתנה באחר, מכל מקום אם נתנה אמתלא לדבריה כופין אותו לגרש, ושכך כתב הרא"ש בפסקיו וכן דעת התוספות רי"ד, ומכל מקום נשאר הדבר במחלוקת הפוסקים, ולהלכה לא כופין את הבעל לגרש בטענת מאיס שכן משמעות לשון מרן השו"ע ורמ"א.

שורש דין מורדת הרי הוא בגמרא כתובות סג. "מתניתין, המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרים בשבת, רבי יהודה אומר שבעה טרפעיקין... גמרא, מורדת ממאי רב הונא אמר מתשמיש המטה... אמר אמימר דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה, אבל אמרה מאיס עלי לא כייפינן לה, מר זוטרא אמר כייפינן לה הוה עובדא ואכפה מר זוטרא ונפק מינה רב חנינא מסורא, ולא היא, התם סייעתא דשמיא הואי", ובתשובה הנ"ל בשו"ת יביע אומר פסק הרב לחייב את הבעל ליתן גט כדעת הרמב"ם על ידי שעשה שלוש ספיקי ספיקות, ספק הלכה כהרמב"ם שכופין את הבעל ליתן גט בטענת מאיס עלי אף על פי שאינה מבררת טענתה, ואם תמצא לומר שלא, ספק הלכה שאם דבריה מבוררים כן כופין על הגט, ואם תאמר שגם בזה אין כך הלכה ספק הלכה כהרי"ף שכופין את הבעל ליתן גט בטענת מאיס והוא פסק כן בשם בי דינא דמתיבתא.

דיני חיוב רפואתה

סג

חָיַב הַבַּעַל בְּרִפּוּאֵת אִשְׁתּוֹ, בֵּין רִפּוּאֵה שְׁיִישׁ לָהּ קִצְבָּה וּבֵין שְׂאִין לָהּ קִצְבָּה, כְּלוּמַר, בֵּין יְדוּעַ מִרְאֵשׁ כְּפֹה מְמוֹן צָרִיף לְרִפּוּאֵתָהּ וּבֵין שְׂאִין הַדְּבָר יְדוּעַ, שְׂאִינוּ בְּרוּר אֵימָתִי תַבְּרִיא וְכִמְהָ מְמוֹן יְצָטְרֵף לִתֵּן עַל כָּף.

} בגמרא כתובות נא. "מתניתין, לא כתב לה כתובה, בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מפני שהוא תנאי בית דין... לקתה חייב לרפאותה, אמר הרי גיטה וכתובתה ותרפא את עצמה, רשאי". ובדף נב: "תנו רבנן, אלמנה ניזונית מנכסי יתומים, וצריכה רפואה הרי היא כמזונות, רבן שמעון בן גמליאל אומר רפואה שיש לה קצבה נתרפאת מכתובתה, שאין לה קצבה הרי היא כמזונות, אמר רבי יוחנן עשו הקזת דם בארץ ישראל כרפואה שאין לה קצבה, קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתתא אבא דהות צריכה רפואה כל יומא, אתו לקמיה דרבי יוחנן אמר להו איזילו קוצו ליה מידי לרופא. אמר רבי יוחנן עשינו עצמנו כעורכי הדיינין..."

וכן פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ד הלכה י"ז "האשה שחלתה חייב לרפאות אותה עד שתבריא, ראה שהחולי ארוך ויפסיד ממון הרבה לרפואה ואמר לה הרי כתובתך מונחת, או רפאי עצמך מכתובתך או הריני מגרשך ונותן כתובה והולך, שומעין לו, ואין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ".

סד

אחד מן הדברים שמתחייב הבעל לאשתו והוא מתנאי הפתבה הוא, שגם אם נפטר הבעל, שתהא יושבת אשתו בביתו ונזונת מנכסיו כל ימי אלמנותה עד שתתארס לאדם אחר, ולכן זכאית היא גם כן להיות מתרפאה מנכסיו שהוריש לילדיה, אלא שזה דוקא ברפואה שאין לה קצבה, שהרי היא דומה למזונות שגם הם אין להם קצבה, שאילו היינו אומרים ברפואה שיש לה קצבה, הרי היא דומה לחיוב פדיונה, והירשים הריהם פטורים הם ממנה, וכמו שנגבאר בהמשך.

{לדעת בעל העיטור חלק א' אות כ' חייב הבעל רק ברפואה שאין לה קצבה שהיא דומה למזונות, והביאוהו הריטב"א הרא"ש והר"ן וחלקו עליו בהבנת הירושלמי שעליו הסתמך העיטור, או שהוא מחלוקת בין גמרא ירושלמית לבבליית והלכה כבבליית, וכמו שכתבנו בסעיף א' שהבעל חייב ברפואת אשתו בין שיש לה קצבה ובין שאין לה קצבה ורק ביתומים אנו מחייבים ברפואה שאין לה קצבה בלבד, וזה מטעם שתקנת רפואתה אינה כנגד פירות נכסיה או מעשה ידיה, אלא תקנה בסתמא היא. והריטב"א כתב שהיא כנגד מה שחייבת לשמשו.}

סה

נחלקו הפוסקים בדין רפואה שאין לה קצבה שחייבים היתומים לאלמנה, אם יהיו חייבים גם כשחלתה בפשיעתה, ונראה שיכולים היתומים לטעון קים לנו פפוטרים אותנו מחיוב זה.

{הריטב"א בכתובות נא. כתב לפטור היתומים מרפואת אלמנה שפשעה בעצמה וכן הוא בב"ח סימן קע"ז בטור חושן המשפט שכתב שכך היא דעת הטור ומובא זה גם בנתיבות המשפט סימן קע"ז אות ה', לעומתם דעת הש"ך לחייב ברפואתה כשאין לה קצבה גם אם חלתה בפשיעתה וכן דעת הבית מאיר אבע"ז סימן ע"ח ורבי יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק אבע"ז סימן ע' ענפים ב', ג'.

דיני חיוב פדיונה

סו

תקנו חכמים שחייב הבעל לפדות את אשתו אם נשבתה, וכנגד זה תקנו שיזכה הוא בפרות נכסיה, ותקנו זאת חכמים כדי שלא תטמע הנשבות בין הגזיים, ולכן אם רצתה להתנות לפני הנשואין שאינו אוכל פרות נכסיה ואינו פודה אם נשבות, אין שומעין לה, וכן אם רצה הוא בתנאי זה אין שומעין לו, שלדעת רב הפוסקים עקר תקנה זו היא לטובת האשה ואין הוא רשאי למחל על טובתה.

{בגמרא כתובות מז: "תקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה, ופרקונה תחת פירות, וקבורתה תחת כתובתה... אמר אביי תקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי".}

פירוש, אכילת פירות נכסי מלוג של האשה הוא דבר שאינו מצוי וגם שְׁבִיתָהּ⁽⁰⁾ אינו דבר מצוי ותקנו חכמים זה כנגד זה, ומה פירוש אכילת פירות נכסי מלוג שלה, לדוגמא, אם כשנשאה לו היה לה שדה או כרם או מטע או דירה שעומדת לשכירות, כל אלו נקראים נכסי מלוג היות ולא נכתבו בתוך הכתובה שהבעל מקבל אחריות עליהם, ובמשך זמן נישואיהם פירות השדה וריוח שכירות הדירה הם שייכים לבעל, ואם נתגרשו חוזרים השדות או הדירה לרשותה המליאה של האשה, כלומר, שהם והרווחים היוצאים מהם מעתה והלאה הכל חוזר להיות שלה.

ועוד, נחלקו הפוסקים איזו תקנה היתה העיקרית ואיזו הטפילה, לדעת הרשב"ם בבבא בתרא מט: עיקר התקנה שפירות נכסי מלוג שלה הרי הם שלו ולכן יכול להתנות בין אירוסין לנישואין שאינו זוכה בפירות נכסיה ואינו פודה אם נשבת, אולם, לדעת רוב הפוסקים אינו כן, שעיקר התקנה היתה לטובתה והוא פדיונה אם נשבת, וכן פסק מרן השו"ע באבע"ז סימן ס"ט סעיף ח', שאף על פי כן אינה יכולה לותר על התקנה והוא מטעם שלא תטמע בין הגויים אם תישבה אי פעם.}

סז

אם נשְׁבִיתָהּ אינו יכול לומר לה הריני נותן לך גט ומשלם לך כְּתֻבָּתָךְ וּפְדִי אֶת עֲצָמָךְ, אֲלֵא חַיֵּב הוּא לְפְדוּתָהּ, וְאִפְלוּ עוֹלָה לוֹ פְּדִיּוֹן זֶה בְּדָמִים יִקְרִים כְּמָה וְכָמָה יוֹתֵר מִדְּמֵי כְּתֻבָּתָהּ, וְכָל זֶה כְּשֶׁנִּשְׁבִּיתָהּ פְּעַם אַחַת, אֲבָל אִם חֲזָרָה וְנִשְׁבִּיתָהּ שְׁנִית יִכּוֹל הוּא לומר לה טְלִי גִטְךָ וְכְתֻבָּתְךָ וּפְדִי אֶת עֲצָמְךָ.

{בגמרא כתובות נא. "מתניתין, לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאינתו, ובכהנת אהדרינך למדינתך, חייב, שהוא תנאי בית דין, נשבת חייב לפדותה, ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה, אינו רשאי... גמ'... נשבת והיו מבקשין ממנו עד עשרה בכתובתה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה, רצה אינו פודה, רבן שמעון בן גמליאל אומר אם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה ואם לאו אינו פודה".}

ונחלקו הפוסקים בדבר פדיון אם נשבת פעם נוספת, שיש אומרים שפעם שניה אינו חייב כלל לפדותה שכל תקנת פדיונה אינו אלא בעבור פעם אחת שנשבת וכך דעת רש"י, ובית יוסף בדעת הרמב"ם וכן דעת הרא"ש ולכן בפעם שניה אם רצה יכול ליתן לה גיטה וכסף כתובתה ותפדה את עצמה.

ויש מי שפוסק שחייב לפדותה אם נשבת אפילו כמה פעמים ומה שדברה הגמרא שבפעם שניה אינו פודה הוא במידה ורוצים בעדה יותר מכדי דמיה או יותר מכדי כתובתה וכן כתבו התוספות ד"ה רצה בשם הר"ח. ויש פוסקים שאין הבדל בין פדיון ראשון לשני אלא אם רוצה לגרשה, שאז נותן גיטה וכתובתה ותפדה עצמה, אולם אם אינו רוצה לגרשה חייב לפדותה כבראשונה, וכן כתבו הב"ח הפרישה וסמ"ע. ולענין מחלוקת רשב"ג וחכמים טעמו של רשב"ג שהיות ופרקונה הוא תנאי מתנאי הכתובה אינו יכול להיות חשוב מן הכתובה עצמה ולכן פטור מלפדותה אם דרוש לכך סכום מעבר לסכום כתובתה וחלקו על כך חכמים, ופסקו כחכמים הרמב"ם והשולחן ערוך אבע"ז ע"ח ג'.

סח

לְדַעַת מֶרֶן הַשׁו"ע אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְפְדוּתָהּ בְּיוֹתֵר מִשְׁוֹיָהּ כְּשֶׁבִיּוּיָהּ, שְׁאִם הִפְקִיעוּ הַשׁוֹבִים אֶת מְחִירָהּ, אֵינוֹ פּוֹדֶה, וְהִיא תִּקְנֶה כְּלָלִית לְגַבֵּי פְּדִיּוֹן שְׁבִיּוּיִים, וְהוּא מְטַעַם שְׁאִם נִשְׁלַם יוֹתֵר מִשְׁוֹיִים יִלְכוּ אֵלָיו וְיִשְׁבּוּ שְׁבִי נוֹסֵף וְאֵין לְדַבֵּר סוּף.

אולם לדעת רמ"א יכול הבעל לפדותה אף ביותר משוניה, שאשתו פגופו, וכשם שיכול לפדות עצמו בכל מחיר כן יכול לפדות את אשתו.

}גמרא כתובות נב. "תנו רבנן, נשבית והיו מבקשין ממנו עד עשרה בדמיה, פעם ראשונה פודה, מכאן ואילך רצה פודה, רצה אינו פודה, רבן שמעון בן גמליאל אומר אין פודין את השבוין יותר על כדי דמיהם מפני תיקון העולם."

וברמב"ם בהלכות אישות פרק י"ד הלכה י"ט "אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו יותר על כדי דמיה אלא כמה שהיא שווה כשאר השבויות..." ופסק בזה הרמב"ם כרבן שמעון בן גמליאל, ובאר הרב המגיד "ופירוש דמיה הוא ששמן אותה כשפחה הנמכרת בשוק ולא לפי עושר הבעל". ועוד פסקו כרשב"ג הרי"ף והטור ומרן השו"ע אבע"ז ע"ח סעיף ב', ולעומתם פסקו כחכמים שאת אשתו פודה אפילו ביותר מדמיה הרא"ש בשם הרמ"ה וכן הוא הסכים לו בזה והביאם להלכה הרמ"א בשו"ע אבע"ז סימן ע"ח סעיף ב' וכן פסקו הבית שמואל והט"ז.

סט

כשם שבארנו לענין מזונות לעיל בסעיף ל"ו כן הדין לענין פרקונה, שאם הבעל אינו פאן ונשבית אשתו, בית דין מוכרים מנכסיו בהכרזה ופודים אותה.

}בגמרא כתובות מח. "אמר רב חייא בר אבין אמר רב הונא מי שהלך למדינת הים ומתה אשתו בית דין יורדים לנכסיו וקוברין אותה..." וכן פסקו הרמב"ם הלכות אישות פרק י"ד הלכה כ' ומרן השו"ע אבע"ז סימן ע"ח סעיף ד' לענין פדיונה.

ע

אם הייתה אשתו אסורה לו בחיוב לאו, כגון שנשא ממזרת או כהן שנשא גרושה, אינו חייב בפדיונה, שהרי אינו יכול להחזירה אליו, ואף על פי שאשת כהן שנשבתה לבין הגויים ואין עדות להחזירה לבעלה, שאנו חוששים שנבעלה לאנסה, והרי היא אסורה לבעלה, אף על פי כן חייב לפדותה ולהשיבה לבית אביה ואז לתן לה גטה וכתבתה, מכל מקום לפני שנשבתה הייתה מתנת לו, מה שאין כן הגרושה שהייתה אסורה עליו עוד לפני שנשבתה, שלכן אינו יכול להחזירה אליו ופטרונה חכמים מפדיונה, וכן הוא פאמור בישראל שנשא ממזרת, שאינו יכול להשיבה אליו ופטור הוא מפדיונה אם נשבית.

}מקור הדין בגמרא כתובות נא: נב. "אמר אביי אלמנה לכהן גדול חייב לפדותה שאני קורא בה ובכהנת אהדרינך למדינתך, ממזרת ונתינה לישראל אינו חייב לפדותה שאין אני קורא בה ואותבניך לי לאנתו, רבא אמר כל שאיסור שביה גורם לה חייב לפדותה, איסור דבר אחר גורם לה אינו חייב לפדותה לימא כתנאי..." ופסקו כרבא הרי"ף, הרמב"ם, הרא"ש ומרן השו"ע בסימן ע"ח סעיף ז'.

עא

אם אנו חוששים שזנתה ברצונה כשהייתה בשביה, הרי בעלה פטור מחיוב פרקונה, ואם הייתה זו אשת כהן נחלקו בזה הפוסקים והמוציא מחברו עליו להביא ראיה.

{כך כתב הר"ן על פי התוספתא פ"ד וכן פסק רמ"א בשו"ע ע"ח סעיף ו', ולענין אשת כהן שזנתה ברצון לדעת החלקת מחוקק סעיף קטן ח' חייב בעלה לפדותה ולדעת הבית שמואל סעיף קטן ז' פטור, וכאמור בכמה ובכמה מקומות יכול המוחזק לטעון קים לי היות ואינו מבואר בזה דעת מרן השו"ע.}

עב

בכלל החיוב ש'יפדה את אשתו הוא גם החיוב ש'יחזירנה לביתו להיות אשתו כ'בראשונה, והיות ואין דבר זה אפ'שרי אם מת בעלה, בין לפני שנשבתה בין בזמן שב'יה, הרי פטורים היתומים ש'ירשו נכסי אביהם מלפ'דותה, ולכן, או שתפדה עצמה משלה או שתטל כתבתה ותפדה עצמה, וזה אפ'לו אם מת בעלה בלא ולד, שאז צריכה היא יבום או חליצה מאחד מאחיו.

{שכך כתוב במשנה כתובות נא. "לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאנתו, ובכהנת אהדרינך למדינתך, חייב, שהוא תנאי בית דין". ואף על פי שנשבת ולא פדאה בעלה לאונסו שהרי נפטר אינה נוטלת מנכסיו פירות שאכל כך כתבו החלקת מחוקק ובית שמואל, וזה שלא כמו שלמדנו בדין אם נשבת אשתו האסורה עליו בלאו שפטור מפדיונה, שאז לדעת הר"ן ורמ"א צריך להחזיר לה פירות נכסיה שאכל.

ומה שכתבנו שדין זה נאמר גם באלמנה הזקוקה ליבם כך פסקו הר"ף והרא"ש ומרן השו"ע כל זה בסימן ע"ח סעיף ח'.

עג

אשה שנתפסה בפלילים ופסקו עליה ערפאות שתשלם קנס כן וכן או שתשב בבית הסהר תקופה מס'מת, הרי יש בזה בודאי מצות פדיון שבויים, אלא שאם חיב בזה בעלה כתקנת חכמים, דבר זה מסויד לעיון בית הדין, אם יש בשב'יה זו מאותם דברים שחששו להם חכמים הרי הוא חיב בפרקונה ואם לאו הרי הוא פטור.

{מסתמא, סתם כליאה בבית סהר יש בו סכנה רוחנית גדולה וגם סכנה פיזית לא מבוטלת, שהרי היוצא משם אפילו אחר פרק זמן קצר מברך בשם ומלכות ברכת הגומל, ובודאי שאינה ברכה לבטלה. וגם אם ימצא פטור מפדיונה הרי הוא פטור מחיוב תנאי הכתובה, אולם חיוב פדיון שבויים באופן כללי עדין חל, וביותר עליו מדכתיב ומבשרך אל תתעלם.}

דיני חיוב קבורתה

עד

עוד מתנאי הקתבה שתקנו חכמים וכמו שהזכרנו לעיל בסעיף כ"ז הוא חיוב קבורתה אם מתה, ונתקנו זאת חכמים כנגד מה שאזכה הבעל בירשות כתבתה.

ומפלל חיוב קבורתה הוא ש'ידאג לכל צרכי הקבורה, ההספדים והמצבה כפי מה שנהוג באותו זמן ובאותו מקום באשה כערפה.

{מקור הדין בגמרא כתובות מו: "האב זכאי בביתו... יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה וחייב במזונותיה, ובפרקונה וקבורתה, רבי יהודה אומר אפילו עני שבישראל לא יפחות משני חליין ומקוננת". ובדף מז: "תנו רבנן תקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה, וקבורתה תחת כתובתה". וכן הוא ברמב"ם בהלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ג ובמרן השו"ע סימן פ"ט סעיף א'.

עה

זֶה שְׁאָמְרוּ חֲכָמִים שְׁחַיֵּב בְּקִבּוּרָתָא אִשְׁתּוֹ פְּנֵיגַד מַה שְּׂזִכָּה בְּיָרֵשֶׁת פְּתֻבְתָּהּ, אִם אֵין לָאִשָּׁה נְכָסִים וְאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אַחֲרֶיהָ כְּלוּם אֵין זֶה מְעַכְבּוּ מִחַיִּיב קִבּוּרָתָהּ, שְׁלֵא חֲלָקוּ בְּזָה חֲכָמִים, וְכֵן אֵין הַבַּעַל יָכוֹל לֹאמַר אֵינִי קוֹבֵר וְאֵינִי יוֹרֵשׁ, וְכֵן הִיא אֵינָה יְכוֹלָה לֹאמַר אֵינִי מוֹרִישָׁה לוֹ נְכָסִים וְכִתְבֹּתֵי וְהוּא אֵינּוּ קוֹבְרֵנִי, שְׁאֵין תִּקְנָה זֹ לְטוֹבַת אֶחָד מֵהֶם.

{הביא הבית שמואל בסימן פ"ט סעיף קטן א' "כתב בתשובת מהרי"ל בעל חייב בקבורה אפילו אם כנס אותה ערומה דלא פלוג חז"ל...". וכתב הרב המגיד בפרק י"ב הלכה ד' "וצ"ע, שבפרקונה ובקבורתה אין הבעל יכול להניצל מחיובה ואפילו יניח לה פירותיה וכתובתה, וכן היא אינה יכולה להפקיע ממנו זכות פירות וכתובה, אפילו תאמר איני נפדית ואיני ניזונית ואיני נקברת מנכסיו, וזה נראה מדברי רבנו, וכן דעת בעלי התוספות וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א זכרונם לברכה".

וכן כתב הר"ן בפרק נערה שנתפתתה בדבור המתחיל תקנו, שאין הבעל ולא האשה יכולים לותר על ירושת כתובתה כנגד קבורתה והביאו להלכה הרמ"א בשו"ע אבע"ז סימן ס"ט סעיף ה'.

עו

אִם לֹא הָיָה הַבַּעַל בְּבֵיתוֹ, וְכִגוֹן שְׁנָסַע לְמִרְחָקִים, אוֹ שֶׁהֵנּוּ חוֹלָה בְּאֶפֶן שְׁאֵינּוּ יָכוֹל לְמַלֵּא חוֹבָתוֹ לְקַבֵּר אֶת אִשְׁתּוֹ, יוֹרְדִים בֵּית דִּין לְנַכְסָיו וּמוֹכְרִים שְׁלֵא בְּהַכְרָזָה, כְּדִי שְׁלֵא לְאַבֵּד זְמַן, וְקוֹבְרִים אֶת הָאִשָּׁה בְּאֶפֶן הָרְאוּי לָהּ לְפִי מַעֲלָתָהּ.

{בגמרא כתובות מה. "אמר רב חייא בר אבין אמר רב הונא מי שהלך למדינת הים ומתה אשתו, בית דין יורדין לנכסיו וקוברין אותה לפי כבודו, לפי כבודו ולא לפי כבודה, אימא אף לפי כבודו, הא קא משמע לן עולה עמו ואינה יורדת עמו ואפילו לאחר מיתה", וכן פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ד, וכן הוא במרן השו"ע אבע"ז סימן פ"ט סעיף ג'. ומה שאמרנו שבית דין מוכרים לצורך קבורה בלא הכרזה הרי מקור דין זה בגמרא גיטין נב: "... דאמרי נהרדעי לכרגא ולמזוני ולקבורה מזבנין בלא אכרזתא", וכן נפסק להלכה ברמב"ם ושו"ע כנ"ל.

שְׁתֵּהא יוֹשֶׁבֶת בְּבֵיתוֹ וְנִזוֹנִית מְנַכְסֵיו כָּל זְמַן אֶלְמָנּוּתָהּ

עז

הַנָּיִא נוֹסֵף מִתְנַאֵי הַפְּתוּבָה הוּא הַזְכוּת שֶׁהִקְנוּ חֲכָמִים לָאִשָּׁה שְׁאֵם נְפֻטָר בַּעֲלָהּ וְנַעֲשִׂית הִיא אֶלְמָנּוּתוֹ, זְכוּת יֵשׁ לָהּ לְבָרֵר בֵּין שְׁתֵּי הָאֶפְשָׁרִיּוֹת, אוֹ שְׁגוּבָה הִיא סָף פְּתֻבְתָּהּ מְנַכְסֵי בַּעֲלָהּ שְׁהוֹרִישׁ לְבָנָיו וּפּוֹנָה לָהּ לְדַרְפָּהּ, אוֹ שְׁנִשְׁאָרְתָּ זַפְאִית לְמַגוּרִים וּמְזוֹנוֹת מְנַכְסֵי בַּעֲלָהּ שְׁנַפְטָר כְּשֵׁם שְׁהִיְתָה זַפְאִית בְּחַיּוֹ עַד

שְׁתַּבַּע וְתַגִּיבָה כְּתַבְתָּהּ, וְתִנְאֵי כְּתַבָּה זֶה כְּדֶרֶךְ כָּל תִּנְאֵי הַכְּתַבָּה הַרִי הוּא שְׂרִיר וְקִיָּם אַף עַל פִּי שְׁלֵא כְּתַבְוָהוּ בְּטַפְס הַכְּתַבָּה, וְאַפְלוּ צָוָה בְּעֵלָה אֶת יוֹרְשָׁיו שְׂיִתְּנוּ לָהּ כְּתַבְתָּה לְאַחַר מוֹתוֹ וְתִלְךְ לָהּ אֵין שׁוֹמְעִים לָהֶם, שְׁלָה הִקְנִו חֲכָמִים אֶת הַכַּח לְבָרֵר אִם לְטַל כְּתַבְתָּה מִנְכָּסִיו אוֹ לְהַשְׁאֵר זַפְאִית לְמִזְוֹנוֹת וּמְדוֹר כְּשֶׁהִיָּתָה.

{שורש דין זה בגמרא כתובות נב: "מתניתין, לא כתב לה בנין דכרין דיהוו ליכי מינאי... בנין נוקבן דיהוין ליכי מינאי... תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסאי כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי, חייב שהוא תנאי בית דין, כך היו אנשי ירושלים כותבים, אנשי גליל היו כותבים כאנשי ירושלים, אנשי יהודה היו כותבים עד שירצו היורשין ליתן לך כתובתיך, לפיכך אם רצו היורשין נותנין לה כתובתה ופוטרים אותה". ובדף נד. "אתמר, רב אמר הלכה כאנשי יהודה ושמואל אמר הלכה כאנשי גליל", ופסקו כשמואל הטור בשם ר"ח, הרי"ף, הרא"ש והרמב"ם, וכן כתב הוא בהלכות אישות פרק י"ח הלכות א', ב' "אלמנה ניזונית מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה עד שתטול כתובתה... כשם שניזונית אחר מותו מנכסיו כך נותנין לה כסות וכלי תשמיש ומדור, או יושבת במדור שהיתה בו בחיי בעלה, ומשתמשת בכרים וכסתות בעבדים ושפחות שנשתמשה בהם בחיי בעלה", וכן פסק מרן בשו"ע אבע"ז סימן צ"ג סעיף ג', וכל זה כשיש בנכסי הבעל שהוריש ליורשיו, אבל אם אין בהם כדי מזונותיה וכתובתה, גובה אותם לצורך כתובתה בלבד.}

עח

אם התנו בַּיְנֵיהֶם בְּזִמְן נִשְׁוֹאֵין לְבִטֹל זְכוּת זו שֶׁל הָאִשָּׁה, הֲרִי תִנְאָם קָיָם וְתִנְאֵי בֵּית דִּין בְּטֹל, שְׁהֲרִי הוּא תִנְאֵי שְׁבִמְמוֹן וְכָל תִּנְאֵי שְׁבִמְמוֹן קָיָם, וְאַפְלוּ לְאַחַר נִשְׁוֹאֵיהֶם אִם מְחַלָּה הָאִשָּׁה עַל זְכוּת זו מְחִילָתָהּ קָיָמָת, וְלְאַחַר שְׂיָמוֹת בְּעֵלָה גוֹבָה כְּתַבְתָּה מִנְכָּסֵי בְּעֵלָה וְהוֹלְכֶתָ לָהּ.

{כן פסק מרן בשו"ע סימן צ"ג סעיף א' והדברים פשוטים שהרי כל תנאי שבממון קים ולענין מחילה אם רוצה למחול זכותה מסיבה כל שהיא ודאי שזו זכותה ומתבארים הדברים בשו"ע אבע"ז סימן ק"ה סעיף ד' והוא מגמרא כתובות נג. "אמר רבא פשיטא מוכרת כתובה לאחרים יש לה כתובת בנין דכרין, מאי טעמא זוזי אנסוה, מוחלת כתובתה לבעלה אין לה כתובת בנין דכרין, מאי טעמא, אחולי אחילתא".}

עט

אם הִלְכָה הָאִלְמָנָה וְתַבְעָה כְּתַבְתָּה בְּבֵית דִּין, אֲבָדָה זְכוּתָה לְמִזְוֹנוֹת וּמְדוֹר מִן הַיּוֹרְשִׁים, אוּלָּם אִם תַּבְעָה כְּתַבְתָּה מִטַּעַם שְׁהַיּוֹרְשִׁין קָצְצוּ בְּמִזְוֹנוֹתֶיהָ אוֹ שֶׁהִטְעִינָה בְּכַוְנָה תַּחֲלָה לֹאמַר שְׂאָדָם פְּלוֹנֵי חָפֵץ בָּהּ לְשִׂאָנָה, כָּל עוֹד לֹא גָבְתָה כְּתַבְתָּה בְּפִעֵל הֲרִי זוֹ לֹא אֲבָדָה זְכוּתָה לְהִיּוֹת יוֹשֶׁבֶת בְּבֵיתוֹ וְלְהִיּוֹת נִזְוִיָּת מִנְכָּסֵיו שֶׁל מִי שְׁהָיָה בְּעֵלָה.

{בגמרא כתובות נד. "אמר רב יהודה אמר שמואל התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות", וכן פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ח הלכה א' וכן הוא במרן השו"ע סימן צ"ג סעיף ה' ודוקא כשתבעה בבית דין, שאם תבעה שלא בבית דין לא אבדה מזונותיה כך הוא בגמרא וכן כתב הרב המגיד שם.}

פ

אם נִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר, אֲבָדָה מִזְוֹנוֹתֶיהָ מִיּוֹרְשֵׁי בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן, שְׁהֲרִי כְּפָר אֵינָה נִקְרָאת אֶלְמָנָתוֹ שֶׁל הָרֵאשׁוֹן אֶלָּא אִשְׁתּוֹ הַשֵּׁנִי.

גמרא כתובות נד. "אמר רב נחמן אמר שמואל תבעוה לינשא ונתפיסה אין לה מזונות... זינתה אין לה מזונות... כיחלה ופירכסה אין לה מזונות... ולית הלכתא ככל הני שמעתתא". וכן דעת הרי"ף והרמב"ם שאפילו נתפיסה יש לה מזונות עד שתתקדש ומשנתקדשה לאחר נקראת עתה אשת פלוני ולא אלמנה, והרי התנאי למזונותיה היה כל "ימי מיגר אלמנותך" ועתה אינה אלמנה, וכאמור. וכן נפסק להלכה בשו"ע סימן צ"ג סעיף ז' וכתב הרמ"א דמיד שעשתה שידוך הפסידה מזונותיה וכתב על זה הגר"א טעם דכבר הפקיעה עצמה מכבוד בעלה ויש לומר שכל זה בזמנם שהיה השידוך דבר יותר מחייב ממה שנהוג עכשיו, אבל בזמן הזה שמשתדכים ונפרדים ואין נהוג להטיל על זה קנסות וחרמות, עד שאינה נשאת ממש לשני לא הפקיעה עצמה מכבודו של ראשון, ומכל מקום נראה שלא שכנזים יכול המוחזק לטעון בזה קים לי, והמוחזק במקרה זה היא האלמנה.

פא

היא טוענת שלא נתנו לה מזונות והם טוענים שנתנו, על היורשים להביא ראיה, ואם אין להם נשבעת היא הסת ונוטלת, ועל מזונות שלעתידי נאמנת לטל בלא שבועה, וכל זה פשלא נשאת, אבל אם נשאת ותבעת מזונות שהיו חייבים לה היורשים בעבר עליה להביא ראיה, ואם אין לה, נשבע היורש הסת ונפטר מלתן לה.

{כך פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ח הלכה כ"ז ושורש דין זה בגמרא כתובות צו. "בעי רבי יוחנן יתומים אומרים נתננו והיא אומרת לא נטלתי על מי להביא ראיה, נכסי בחזקת יתמי קיימי ועל האלמנה להביא ראיה, או דלמא נכסי בחזקת אלמנה קיימי ועל היתומים להביא ראיה, תא שמע דתני לוי, אלמנה כל זמן שלא ניסת על היתומים להביא ראיה, ניסת, עליה להביא ראיה" וכן פסק מרן בשו"ע סימן צ"ג סעיף ט"ו.

זכות בנותיו למזונות

פב

אין היורשים חייבים בפדיונה של אלמנת אביהם אם נשבתה, שהרי אינם נוטלים פרות נכסיה, ואינם חייבים ברפואתה שיש לה קצבה, ולא בקבורתה שהרי אין הם יורשים כתבתה. וכן מציאתה הרי היא שלה ואין ליורשים בה פלוג.

פג

כשם שהאלמנה זכאית למזונות מיורשי בעלה, כך זכאים הם לטל מעשה ידיה, שאם היא עובדת ומרויחה שיק רוח זה ליורשים כשם שהיה שיק לאביהם, ולכן אם אמרו טלי לך מעשה ידיך ואין אנו חייבים במזונותיה, אין בדבריהם פלוג, ואלו היא אם אמרה איני נזוגית מכם ומעשה ידי הרי הם שלי שומעין לה, שהרי תקנה זו תקנו חכמים לטובתה.

{כן פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ח הלכה ו', וכן פסק מרן השו"ע בסימן צ"ה סעיף ב', ושורש דין זה בגמרא כתובות צה: "מתניתין, אלמנה ניזונת מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהן ואין חייבים

בקבורתה, יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה" ובגמרא ירושלמית "אלמנה שאמרה יצאו מעשה ידי במזונותי שומעין לה". ומה שאמרנו בסעיף פ"ב שמציאתה הרי היא שלה, מקורו בגמרא כתובות צו. ורמב"ם פרק י"ח הלכה ח', וכן לענין פירות נכסיה שהרי פטורים היורשים מפדיונה ותקנו חכמים אכילת פירות נכסיה כנגד פדיונה וכן הוא ברמב"ם ורי"ף וכן הוא במרן השו"ע סימן צ"ה סעיף צ'.

שִׁיחֵי בְּנֹתָיו מִמְּנָה נִזְוֹנֹת מִנְכָסָיו גַּם לְאַחַר מוֹתוֹ עַד שִׁתְּאָרְסוּ אוּ יִבְגְּרוּ

פד

עוֹד מִתְּנָאֵי הַכְּתָבָה שֶׁתְּקַנּוּ חֲכָמִים, שֶׁאָדָם הַנוֹשֵׂא אִשָּׁה מִתְחַיֵּב לָהּ בְּכִתְבָתָהּ שֶׁהַבְּנוֹת שֶׁיִּזְדְּדוּ לוֹ מִמְּנָה יִהְיוּ נִזְוֹנֹת מִנְכָסָיו עַד שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ אוּ יִבְגְּרוּ, וְכָל שֶׁאֵר תְּנָאֵי הַכְּתָבָה תְּנָאֵי זֶה חָל בֵּין אִם כְּתוּבוֹהוּ בְּכִתְבָהּ וּבֵין אִם לֹא, וּבֵין אִם יָדְעוּ עַל תְּנָאֵי זֶה אוּ שְׁלֹא יָדְעוּ, שֶׁתְּנָאֵי זֶה חָל עַל כָּל הַנוֹשֵׂא אִשָּׁה אֲלֹא אִם כֵּן הִתְנוּ בִּינֵיהֶם אַחֲרָת.

{שורש דין זה בגמרא כתובות נב: "מתניתין, לא כתב לה... בנן נוקבן דיהויין ליכי מינאי יהוין יתבן בביתו ומתזנן מנכסיו עד דתלקחון לגוברין, חייב, שהוא תנאי בית דין".

ובדף נג: "רב אמר עד דתלקחון לגוברין" כתנאי, עד מתי הבת ניזונת עד שתארס, משום רבי אלעזר אמרו עד שתבגר" וכן פסק הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ט הלכה י' "ומתנאי כתובה שתהיינה הבנות ניזונות מנכסיו אביהן אחר מותו עד שיתארסו או עד שיבגרו, בגרה הבת אף על פי שלא נתארסה, או נתארסה אף על פי שלא בגרה אין לה מזונות". וכן פסק מרן בשו"ע אבע"ז סימן קי"ב סעיף א'.

פה

אִף עַל פִּי שֶׁנִּזְוֹנֵי הַבֵּת מִנְכָסֵי אֲבִיהֶן, מֵה שֶׁמְרוֹחֵת בְּעִבּוּדָה שֶׁעוֹבְדֵת וְכֵן מְצִיָּאָה שֶׁמְצִיָּאָה הָרִי הֵם שְׁלָהּ, וְאִין דִּינָה בְּזֶה כְּאֶלְמָנָה שֶׁנִּזְוֵי מִן הַיּוֹרְשִׁים שֶׁמְעַשֶׂה יְדִידָה שְׁלָהֶם, שֶׁבְּזֶה לֹא הוֹרִישׁ הָאָב זְכוּתוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדִידָתוֹ לְבָנָיו, וְהוּא מְטַעַם שֶׁנּוֹחַ לוֹ בְּהַרְוָחָה שְׁלָהּ.

{בגמרא כתובות מג. "בעא מיניה רבי אבינא מרב ששת בת הניזונת מן האחים מעשה ידיה למי... אמר רב יהודה אמר רב בת הניזונת מן האחין מעשה ידיה לעצמה, אמר רב כהנא מאי טעמא דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם, אותם לבניכם, ולא בנותיכם לבניכם, מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו" וכן פסקו הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ט הלכה י' ומרן השו"ע בסימן קי"ב סעיף ב'.

פו

הוֹלִיד בֵּת בְּלֹא שֶׁנִּשְׂאָה אֶת אִמָּהּ תְּחִלָּה, הָיִיתָ וְאִין לְאִמָּהּ כְּתָבָה וְתִנְאָיָה אִין לְבֵת מְזוֹנוֹת לְאַחַר מִיתַת הָאָב, אֲבָל בְּחַיֵּי הָיִיתָ וּמוֹדָה שֶׁהִיא בְּתוֹ הָרִי זֶה נִתְחַיֵּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ, וְכִמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ לְעִיל בְּסֵעִיף מ"א.

{מקור הדין בגמרא כתובות נג: "בעי רבי אלעזר בת שניה יש לה מזונות או אין לה מזונות, כיון דלית לה כתובה לית לה מזוני או דלמא אמה דעבדה איסורה קנסוה רבנן, איהי דלא עבדה איסורה לא קנסוה רבנן, תיקו, בעי רבא בת ארוסה... תיקו, בעי רב פפא בת אנוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות... תיקו" וכתבו

הפוסקים שהיות וכל אלו הקושיות נסתיימו בתיקו, והוא ספק בממון, הוי לקולא לנתבע שהיורש מוחזק ואין להוציא מידו, ואין לאלו הבנות מזונות לאחר מיתת אביהן. וכן פסק הרמב"ם בפרק י"ט הלכה י"ד, ומרן השו"ע בסימן קי"ב סעיף ה'.

הבנים יורשים את כתובת אמם

פז

מה שאמרנו שצדקאית הבת להיות נזונית מנכסי אביה לאחר מותו, זכות זו פוללת פסות ומדור, וכמו שביארנו לעיל בסעיפים מ"ח, נ' לענין חיוב מזונות בניו ובנותיו פשהם קטנים.

פח

בית דין מוכרים בלי הכרזה למזונות האלמנה וכסותה ולמזונות הבנות וכסותן, אלא בעוד שלא אלמנה בית דין פוסקים על פי כבוד וקבוד בעלה שנפטר, שהרי עולה עמו ואינה יורדת עמו, לבנות אין פוסקים הבית דין אלא מה שנחוץ להן ולא יותר, וכמו שביארנו לעיל בסעיפים ל"ח, מ"ח לענין חיוב מזונות פסות ומדור לבניו ובנותיו.

שיהיו בניו הזכרים ממנו יורשים כתבתה יתר על אחיהם מאשה אחרת.

{כך כתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק י"ט הלכה י"א והוא על פי גמרא ירושלמית כתובות פרק י"ב הלכה א', וכן שם בפרק ה' הלכה ו', ששם מבואר שזוכה גם בכסות ושאינ הבת עולה עמו, וכן בגמרא כתובות סח. "הבנות ניזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן, כיצד...".}

פט

עוד תקנו חכמים בתנאי הכתבה שתהא האשה מורישתה כתבתה לבניה לגבות אותה מנכסי אביהם, כיצד, כגון שנשא אשה וכתב לה כתבה והולידה בן ומתה, ואחר כך נשא אשה שניה וכתב גם לה כתבה והולידה גם היא בן ומתה ואחר כך מת הוא, גובים שני הבנים כל אחד את כתבת אמו שהיא עקר ותוספת שהוסיף לה משלו וסכום נדונייתה שקבל עליו, ואחר שגבו כתבותיהם מחלקים את הירשה ביניהם.

עד כאן עשרה דברים שמתחייב הבעל לאשתו, ועתה נבוא לבאר ארבעה דברים שזוכה הוא בהם.

{בגמרא כתובות נב: "מתניתין, לא כתב לה בנין דכרין דיהוו ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יתר על חולקהו דעם אחוהו, חייב, שהוא תנאי בית דין" וכן הוא ברמב"ם הלכות אישות פרק י"ט הלכה א' וטעם תקנה זו מובא שם בגמרא "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחנן מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו" כלומר שלא יחוש אדם לתת לבתו נדוניה גדולה מטעם שאם תמות בתו קודם לבעלה הרי בעלה יורש אותה, לכן תקנו חז"ל שאחר שימות הבעל ירשו בני הבת, שהם נכדיו של אותו אדם, את כתובת אמם שכוללת בתוכה את אותה נדוניה. ומרן השו"ע פסק דין זה להלכה בסימן קי"א סעיף א'.

מעשה ידיה לבעלה

צ

מן הדין ישנן שלשה סוגי מלאכות שחייבת האשה לעשותן משנשא: [א]. לעשות מלאכות הבית, כגון מבשלת ומכבסת. [ב]. משמשת את בעלה, כגון שתגיש בפניו או תטל מפניו. [ג]. וכן עושה איזו מלאכה המכנסת ממון לבעלה. ושלשה סוגי מלאכות אלו שמנינו אם נמנעת מלעשותן כופין אותה בית דין ועושה, ולא נהגו בזמננו לכפות על כך.

{בגמרא כתובות מו: "מתניתין, האב זכאי בבתו בקידושיה, בכסף, בשטר ובביאה, זכאי במציאתה, ובמעשה ידיה, ובהפרת נדריה, ומקבל את גטה, ואינו אוכל פירות בחייה. נשאת, יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה, וחייב במזונותיה, ובפרקונה וקבורתה... " ובדף מז: "תנו רבנן, תקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה, ופרקונה תחת פירות וקבורתה תחת כתובתה... אמר אביי תקנו מצוי למצוי, ושאינו מצוי לשאינו מצוי". ובדף נט: "מתניתין, ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טוחנת, ואופה, ומכבסת, ומבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר. הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת, שתים, אין מבשלת ואין מניקה את בנה, שלש, אינה מצעת לו המטה ואינה עושה לו בצמר, ארבע, יושבת בקתדרא, רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זימה, רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוציא ויתן כתובה שהבטלה מביאה לידי שעמום" ונחלקו האמוראים בענין התקנה מזונות כנגד מעשה ידיה שלדעת רב הונא עיקר התקנה לטובת האשה כדי לחייב את בעלה במזונותיה שחששו שמא לא יספיק לה מעשה ידיה, וכנגד זה תקנו שמעשה ידיה לבעלה כדי שלא תהיה לו איבה אליה, ולכן יכולה אשה שתאמר איני ניזונת ואיני עושה, וריש לקיש סבר שעיקר התקנה הייתה לטובת הבעל שיהיו מעשה ידיה שלו ולכן אינה יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה. ובגמרא כתובות קז: נפסקה הלכה כרב הונא. ואשה שאמרה איני ניזונת ואיני עושה אם יכולה אחר כך לחזור בה ולומר הריני ניזונת ועושה ראה לעיל בסעיף כ"ט ובבאורים, שיש בזה מחלוקת בראשונים ויכול הבעל שהוא המוחזק לטעון קים לי וליפטר מחיוב מזונותיה.}

צא

אם היה לבעל ממון הרבה או שהכניסה לו אשתו ממון הרבה כשנשא, רשאית האשה למעט מעבודתה, וישפור הבעל נשים שיעשו מלאכתה כפי יכולתו.

צב

אף על פי שיקול הבעל לשפור נשים שיעשו כל מלאכת אשתו, אינה רשאית לישב בטלה, שהבטלה מביאה לידי שעמום וזמה, ואפלו הוא, אם אוסר על אשתו שלא תעשה מלאכה מכל המלאכות שמנינו אלא שתשב בטלה, חייב להוציאה בגט ולתן לה כתובתה.

{כך פסק מרן בשולחן ערוך אבע"ז סימן פ' סעיף ג' והוא על פי המשנה בכתובות נט: שכתבנו בבאורים לסעיף צ'.}

צג

כָּבֵד בְּאַרְנוּ לְעֵיל בְּסַעֲיָף כ"ט שְׁכַל מַה שְׁמֵרוּחַת הָאִשָּׁה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ הָרִי הוּא שֶׁל בְּעֵלָהּ, וְאַפְלוּ טוֹרַחַת הַרְבֵּה וְעוֹשֶׂה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִהָרְאוּי לָהּ לַעֲשׂוֹת הָרִי הַכֹּל לְבַעֲלָהּ מִתְקַנֵּת רַבּוּתֵינוּ זְכוּרֵנוּם לְבִרְכָה, וּמִטַּעַם זֶה אֵין רְשׁוּת לְאִשָּׁה לְהֵן מָמוֹן, אֶפְלוּ לְצַדָּקָה, אֶלָּא אִם כֵּן תִּטַּל רְשׁוּת מִבְּעֵלָהּ תִּחַלָּה, וְכֵן אִסוּר הוּא שְׁחַל עַל גַּבְאֵי צַדָּקָה לְטַל מָמוֹן מֵאִשָּׁה בְּשַׁעוֹר כְּזֶה שֵׁיִשׁ לְחוּשׁ שֶׁבְּעֵלָהּ מִקְפִּיד בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן אוֹמֵרֵת שֶׁבְּעֵלָהּ יוֹדֵעַ וְאִינוּ מִקְפִּיד.

{ וכמה יכולה ליתן צדקה בלא שתצטרך ליטול רשות מבעלה תחילה, שמענו מכבוד מורנו הרה"ג בן ציון אבא שאול זצוק"ל לפני קרוב לעשרים שנה שנתן לזה קצבה עשרה שקלים מטעם שבסכום כזה אין הבעל מקפיד, ועתה בזמן הזה נראה שאפשר שבעשרים ש"ח אין הבעל מקפיד וזה באברך מצוי ורגיל, אבל אדם עשיר יותר, אפשר לומר שאינו מקפיד בסכום גדול יותר והכל לפי עושרו של אדם, ועד כמה נוהג להקפיד בדברים כאלו. עוד יש להוסיף שאם בני הזוג דחוקים הרבה בפרנסה והבעל מקפיד על כל סכום שהוא אין רשות ליטול מאשתו אפילו סכום מועט מאוד אא"כ יודע בעלה בכך ומסכים. }

צד

כָּבֵד בְּאַרְנוּ שְׁיִכּוּלִים הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה לְהִתְנוּת לְפָנֵי הַנְּשׂוּאֵין שְׁאִינוּ חַיִּב בְּמִזוֹנוּתֵיהָ וְאֵין מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שְׁלוֹ, וְהוּא מִטַּעַם שְׁכַל תְּנַאי שְׁבִמְמוֹן קֵיָם, וְאוּלָם, אִם רוֹצִים לְהִתְנוּת כֵּן לְאַחַר שְׁכַבֵּר נְשׂאוֹ, כְּאִמּוֹר לְעֵיל, בְּזֶה יֵשׁ רְשׁוּת לְאִשָּׁה לְבַדָּה לומר אֵינִי נִזְוֵנִית וְאֵינִי עוֹשֶׂה, שְׁכַבֵּר נְפִסָּקָה הַלְכָה כְּרַב הוּנָא שְׁעַקֵר הַתְּקַנָּה הַיְתֵה לְטוֹבָתָה וְלִכֵּן רַק הִיא יִכּוּלָה לְמַחֵל עָלֶיהָ.

{ ויכול האיש לומר טלי מעשה ידיך למזונותיך ואם אינו מספיק לך אוסיף לך משלי וגם בזה צריך שתסכים לו, ואם שתקה הוי כהסכמה, כ"פ מרן השו"ע סימן ע' סעיף ט', ורמ"א בסימן ס"ט סעיף צ'.

צה

אֶף עַל פִּי שְׁיִוְצָא מִתְקַנֵּת חֲכָמִים שְׁאֵין לְאִשָּׁה מָמוֹן מְשֻׁלָּה וְהַכֹּל שֶׁיָּד לְבַעַל, וְדַאי הוּא, שְׁמִי שְׁצָכָה לְאִשָּׁה שְׁיִשׁ בָּהּ פְּקָחוֹת וְרָגֵשׁ אַחֲרֵיָוֵת, יִכּוּל לְהִנְהִיג בְּבֵיתוֹ שְׁכַל הַמָּמוֹן יִהְיֶה מְפָקֵד בְּיַד אִשְׁתּוֹ, שֶׁהִיא תִּנְהַל אֶת כָּל עֲנִינֵי הַכֶּסֶפִּים וְצָרְכֵי הַבַּיִת, וְיִשְׁאִיר בְּכִיסוֹ מַעַט לְצָרְכֵי הָאִישִׁים מַה שְׁיִאֲפֹשֵׁר לוֹ לְהִתְפַּנּוֹת כְּמָה שְׁיִוְתֵר לְלַמּוּד הַתּוֹרָה, נוֹדֵעַ בְּשַׁעֲרֵים בְּעֵלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם זְקִנֵי אֶרֶץ, וְאֵלוֹ הִיא, בְּטַח בָּהּ יֵב בְּעֵלָהּ וְשָׁלַל לֹא יִחְסֵר. וְזוֹ הַנְּהִיגָה הָרְאוּיָה לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, וּבְדַאי גַם לְשֹׁאֵר הָעָם.

{ היא הנהגה נכונה בתנאי שאכן זכה לאשה המוכשרת לך, שאם היא קלת דעת ושוטה ודאי שלא בזו דברנו, וכן ראוי שינהיג אדם בביתו שאף פעם לא יקנו בחנות על ידי רשימת חובות שיפרעם כשיוכל, אלא יקנה תמיד במה שיש לו מזומן ויכלכל מעשיו אחרית דבר מראשיתו, ואפילו קניה בשיקים דחויים ישתדל להתרחק מכך, ואל יחשוב אדם שאין הדבר אפשרי אלא יאמר אפשרי ואפשרי וצריך להתרגל לדבר, וכן לענין חשבון בנק הנהגה חשובה היא עד למאוד שלא יהיה בחוב לבנק אפילו בפרוטה אחת, וכמו שאינו יכול לעבור מדרגת חוב מסויים שהבנק מתיר לו, כך לא יעבור את הגבול שהציב לעצמו, שלא יהיה בחוב לבנק כלל, והדבר תלוי במשמעת עצמית ושיבין חשיבות הדבר. }

שזוכה הבעל במציאת אשתו

צו

עוד תקנו חכמים שזוכה האיש במציאת אשתו, שאם מצאה איזה דבר הרי הוא של בעלה, וטעם תקנה זו נאמר בגמרא בבבלי שזהו משום איבה, ובגמרא ירושלמית אמרו שהטעם הוא משום שלא תהא מבריחה ממון מבעלה ואומרת מצאתי.

{ בגמרא כתובות מו: מתניתין, האב זכאי בביתו בקידושיה, בכסף, בשטר ובביאה, זכאי במציאתה, במעשה ידיה ובהפרת נדריה... יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה..."

ובגמרא בבא מציעא יב: "טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה כי היכי דלא תיהוי לה איבה"

ובגמרא ירושלמי כתובות פרק ששי הלכה א' "אמר רבי יוחנן טעם אחר יש באשה, אמר רבי חגי מפני קטטה, רבי יוסי לא אמר כן אלא שלא תהא מברחת משל בעלה ואומרת מציאה מצאתי, הגע עצמך, שנתן לה אחר מתנה קול יוצא למתנה, ואין קול יוצא למציאה."

ויש סוברים שהאיבה שחשו לה חכמים היא משום שהתחייב במזונותיה ויש שלא תלו זאת בחיוב מזונותיה ושתי דעות אלו הרי הם בשני תוספות בגמרא כתובות, הראשונה בדף סו. דבור המתחיל "מציאתה" ודעה שניה הרי היא בתוספות דף מז. בדבור המתחיל "משום".

שזוכה הבעל בפירות נכסי האשה

צו

הזכות השלישית שתקנו חכמים לבעל בשטר הפתבה היא שפירות היוצאים מנכסי אשתו בין שהנכסים מטלטלין כמו פלי רכב ובין שהם נכסי דלא נדי כמו שדה, מטע, דירה שאפשר להשפירה וכדומה, הרי הם של הבעל שרכוש האשה, בין שהיה בידה פשוטה ובין שבא לידה לאחר שנשארה, הרי נחלק הוא בכללות לשני סוגים, האחד, נכסי צאן ברזל, והם נכסים ששמו אותם בפתבה והרי הם ברשות הבעל הם ופרותיהם, ואם תתאלמן או תתגרש האשה הרי היא לוקחתן לרשותה אותם או שונים הפספי בערה שהיו שונים פשהכניסה אותם בחפה לרשות בעלה. השני, נכסי מלוג הרי הם ברשות האשה עד שתתאלמן או תתגרש, שאז נוטלתן כמות שהם עכשו, שהרי לא קבל הבעל עליהם אחריות בפתבה, ואף על פי שהם ברשותה תקנו חז"ל שאינה רשאית למכרם בלא רשות הבעל, וכל פרות ורוחים שהיו נכסים אלו מפיקים יהיה הבעל נוטלם, וכן ממון שביד האשה יש לו דין נכסי מלוג, הקרן שיה לאשה ופרות שיכים לבעל.

{ ויש בתקנה זו חילוקים ומחלוקות והלכות הרבה, ואין כוונתינו בחיבור זה להאריך. ומקור הדין בגמרא כתובות מו: "מתניתין, ... יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה" ובדף מז: "תנו רבנן, תקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה ופרקונה תחת פירות, וקבורתה תחת כתובתה, לפיכך בעל אוכל פירות... אמר אביי תקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי" וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ז' "כל נכסים שיש לאשה בין נכסי צאן וברזל בין נכסי מלוג הבעל אוכל כל פרותיהן בחייה, ואם מתה בחיי בעלה, יורש בעלה הכל, לפיכך אם מכרה האשה נכסי מלוג אחר שנשאת אע"פ שאותם הנכסים נפלו לה קודם

שתתארס הבעל מוציא הפירות מיד הלקוחות כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמות, מתה בחייו, מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים, ואם הדמים שלקחה, מיד הלקוחות קיימין בעצמן מחזירן ללקוחות ואינו יכול לומר שמא מציאה הן".

וכן פסק מרן בשו"ע סימן ס"ה סעיף א', ובסימן פ"ח באר מרן השו"ע כיצד נוטלת האלמנה או הגרושה את נכסיה.}

שזוכה הבעל בירושת אשתו

צח

הזכות הרביעית שתקנו חכמים, שיהא אדם זוכה באשתו, היא זכות ירשתה, שאם מתה האשה בחיי בעלה, הרי הוא יורש כל נכסיה, בין נכסי צאן ברזל שנכתבו בפתבה וקבל עליהם אחריות, ובין נכסי מלוג שהם שאר נכסיה. בין מטלטלין, בין נכסי דלא נדי, בין אם אלו נכסים שהיו בידה כשנשארה ובין אם זכתה בהם לאחר מכן, כגון שקבלה מתנה או ירשה שנפלה לה מאביה, הכל כאמור זוכה בהם בעלה חוץ מכתבתה שיורשים אותה בניה כמו שבארנו, וחוץ מנכסים הראויים להיות שלה בעתיד כגון שעתידיה לירש את אביה ועוד לא ירשה, שמתה היא ואביה עדין קיים, לאחר שימות אביה יירשוהו שאר בנותיו חוץ מזו שנפטרה שאין בעלה יורש מכתה.

וכן אפלו מת אביה ויש לו מלוה ביד אחרים ומתה היא לפני שגבתה אותו מלוה, אין בעלה יורשו, שהרי הוא ראוי להיות שלה בלבד ועדין אינו מחזק בידה.

{כתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק כ"ב "הבעל קודם לכל אדם בירושת אשתו" ולדעת הרמב"ם בפרק א' מהלכות נחלה ירושת הבעל הרי היא מדברי סופרים ואילו לדעת הראב"ד והרשב"א הרי היא מן התורה. וכתב הרא"ם שהרוצה לגרש אשתו אף על פי שאינו יכול משום חרם דרבנו גרשום מכל מקום אם מתה ירשנה. וכתבו רשד"ם אבע"ז סימן צ"ח ומהרימ"ט פרק ב' סימן קמ"ו ורמ"א בשם מרדכי בסימן צ' סעיף א' אם מת אביה ואחר כך מתה היא בעלה יורש נכסים שירשה מאביה אף על פי שעדין לא הגיעו הנכסים לידה, שאנו דנים אלו הנכסים כמוחזק ולא כראוי.

מה שאמרנו שבניה יורשים את כתובתה, ביארנו זאת לעיל בסעיף פ"ז.

צט

הבעל יורש את אשתו אפלו היתה אסורה עליו מן התורה, שהרי אף על פי כן קדושין תופסים לו בה. כך פסק מרן השו"ע בסימן צ' סעיף ג' והוא על פי הרמב"ם בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה צ' ומקור הדין כתבו הרב המגיד שהרי הוא מפורש בתוספתא פרק ב' מיבמות שהבעל יורש את אשתו אף על פי שאסורה לו בלאו דאורייתא או בשניות מדרבנן היות וקידושין תופסין לו בה, ולכן אינו יורש את אשתו אם אסורה לו בכרת או מיתת בית דין.}

ק

איש ואִשָּׁה הַבָּאִים לְנִשְׂא וְרוֹצִים לַעֲשׂוֹת תְּנַאי שְׁלֵא יִרְשְׁנָה אֵינָם יְכוּלִים, שְׁעָשׂוּ חֻקִּים חֲזוּק לְדַבְרֵיהֶם, אִוְלָם אִם יַעֲשׂוּ תְּנַאי זֶה לְאַחַר הָאָרוּסִין שְׁהִיא נְתִינַת הַטְּבַעַת, שְׁאֵז עֲדִין לֹא נִכְתְּבָה הַכְּתָבָה וְאִינוּ זֹכְקָה בִּירְשֻׁתָּהּ, אָמְנָם כְּבָר נַעֲשִׂית אֲשֶׁתּוֹ שְׁאִינָה יְכוּלָה לְצָאֵת בְּלֹא גִט, וְאֵז מִתּוֹךְ שְׁקִשׁוּרָה בּוֹ וְאִינוּ קָשָׁר גָּמוּר יְכוּל תְּנַאי זֶה לְחֹל אִם יִרְצוּ בְּכֹה, וְלְאַחַר הַתְּנַאי יִכְתֹּב לָהּ כְּתָבָה וְיִכְנִיֶסנָה לַחֲפָה וְיִבְרְכוּ לָהֶם שְׁבַע בְּרָכוֹת. }
כבר הזכרנו דין זה בכמה מקומות לעיל ובשולחן ערוך הרי הוא בסימן ס"ט סעיף ו', ובסימן צ"ב סעיף ז'.

קא

יש אומרים שְׁאֵם אָבִי הָאִשָּׁה הֵנוּ מְחֻזְקִים בְּמִשְׁרַת רַב וְנִפְטָר וְאִין לוֹ בֵּן שְׁיִירְשְׁנוּ אֶלָּא זֹה הַבֵּת, קוּדֵם בַּעֲלָה שְׁהוּא חֲתָנּוּ לִירְשׁ אֶת הַמְּנוּי וְהַשְׁרָרָה שֶׁל חָמִיו, וְיִשׁ אִוְמְרִים שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאֲשֶׁתּוֹ כְּגֹפּוֹ, לְעַנְּנָן זֶה אִינוּ יוֹרֵשׁ, אֶלָּא בֵּן הַבֵּת הוּא הָרְאוּי לִירְשׁ שְׁרַרְתּוֹ זְקֵנוּ.

{אם החתן יורש את מינויו של חמיו כתב האבני נזר יו"ד שי"ב שיורש, וכן ספר בית יצחק יו"ד חלק ב' סימן ס"ט, ע', ושו"ת ברכת רצה סימן ק"י וקנ"ג, ולדעת שו"ת עבודת הגרשוני סימן מ"ט היות ואין הבת ראויה לירש את אביה בענין זה, גם בעלה אינו יכול לירש שררתו וכ"כ שו"ת חקרי לב בסימן כ"ג.}

קב

כָּל אִלוֹ אַרְבַּעַה עָשָׂר תְּנַאי כְּתָבָה שְׁבַאֲרָנוּ, לֹא שְׁיָהּ לְטַעַן בָּהֶם דִּינָא דִּמְלֻכוּתָא דִּינָא, שְׁהֲרִי אִין מְקוּם לְטַעַנָּה זֹה אִם חֻק הַמְּדִינָה סוּתֵר אֶת מִשְׁפֵּט הַתּוֹרָה, שְׁאֵם לֹא כֵן בְּטֻלוֹ חֵס וְשְׁלוֹם כָּל דִּינֵי תוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה, בֵּין שְׁהֶם מִן הַתּוֹרָה וּבֵין שְׁהֶם מִדְּבַרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵם לְבִרְכָה, שְׁאִין הַפְּלֵל שֶׁל דִּינָא דִּמְלֻכוּתָא דִּינָא חָל אֶלָּא עַל פִּי הַפְּלָלִים שְׁהוּרֵנוּ רַבּוֹתֵינוּ הַפּוֹסְקִים, וְלָכֵן, בְּכָל דִּינֵי מְמוֹנוֹת שְׁבִין אִישׁ לְאֲשֶׁתּוֹ יִשׁ לְהַתִּיעֵץ עִם רַב דִּין מְמַחָה אוֹ בֵּית דִּין שְׁיִירוּ אֶת דְּרָךְ הָאֲמֵת, וְהַפּוֹנָה לְעִרְכָּאוֹת לְדוֹן עַל פִּי חֻקֵי הָעַמִּים וְסִבְרוֹתֵיהֶם הַמְּשִׁתְּנוֹת עִם הַזְּמַן, אִין סִפֵּק שְׁעוֹבֵר בְּגַזְל, וּמִן הַשְּׁמִים יִצְרִיכוּהוּ לְהַחֲזִיר הַכֹּל עַד הַפְּרוּטָה הָאֲחֵרוֹנָה, שְׁהֲרִי אִי אֶפְשָׁר שְׁיִהָא אָדָם פּוֹסֵחַ עַל שְׁתֵּי הַסְּעָפִים, מִחַד, נוֹשֵׂא אֲשָׁה כְּדַת מְשָׁה וְיִשְׂרָאֵל שְׁאֵז חָלִים עַל שְׁנֵיהֶם תְּנַאי בֵּית דִּין כְּמוֹ שְׁהוּרֵנוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵם לְבִרְכָה, וְיִמְאִדְוּ, כְּדִי לְהַרְוִיחַ, כְּבִיכּוֹל, יִפְנֶה צַד אַחַד לְעִרְכָּאוֹת לְדוֹן עַל פִּי חֻקֵי שְׁאָר הָעַמִּים.

{ופשוט שמי שמלכתחילה הלך ונשא אשה בערכאות או נישואין רפורמיים וכדומה, הרי הוציא עצמו מראש מדרכי כללות ישראל לרעות בשדות זרים, ופטורים אנו מלדון דינו, ולא נותר לו אלא לקיים מה שכתוב בהסכם נישואין שעליו חתם אצל מי שחתם. שהרי כמו שבארנו נישואין אין שם כלל אלא רק הסכם ממוני שמחייב את שני הצדדים ככל הסכם ותנאי שבממון.}

קג

אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֶׁהוּא בָּא לְשֵׂא אֲשָׁה הֲרִי הוּא אוֹמֵר וּמְפָרֵשׁ לָהּ בְּפִיו, הֲרִי אֶת מְקַדְשֶׁת לִי כְּדַת מְשָׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְכֵן נִכְתְּבִים הַדְּבָרִים בְּכְתָבָה שְׁנוֹתָן לָהּ "אֲנִן סִהֲדִי אִיךָ הִחַתָּן אָמַר לָהּ לְפָלָה הָיִי לִי לְאִנְתּוֹ כְּדַת מְשָׁה וְיִשְׂרָאֵל", וּבְאוֹר דְּבָרִים אֵלוֹ הוּא שְׁאוֹמֵר לָהּ הִחַתָּן הִי אֶת לִי לְאֲשָׁה בְּאִפּוֹן שְׁמִחִיבַת דַּת מְשָׁה וְכִפִּי

מנהג ישראל שנוהגים, כלומר הרינו באים בזה בברית הנשואין בדרך היהודית המחייבת מדין תורתנו היא תורת משה וכן המחייבת מצד מנהגי ישראל שנהגו משך הדורות, שאם אינה רוצה לנהג עם בעלה פדין אשה יהודיה עם בעלה הרי לא על דעת פן נשאה לאשה, ויוצאים מכאן כמה וכמה דינים בענין זה, ונבארם בהמשך.

קד

איזו היא העוברת על דת משה, כגון ששמה עם בעלה כשהיא נדה, שאמרה לו טבלתי במקוה, ובאמת לא טבלה, ואחר כך נודע הדבר, או שנתנה לו בשר לאכל והיה בשר טרפה ללא השגחת פשרות כלל ואמרה לו שהבשר פשוט ובהשגחה פלונית, או אפלו נתנה לו לאכל פרות וירקות שאינם הפרישת תרומות ומעשרות ואמרה לו שהביאתן מחנויות עם השגחת פשרות מתאימה ובאמת הוא שקר, שלקחתן ממקום שוואי לא הפרישו מהם תרומות ומעשרות כלל, כל אלו וכיוצא בהן, אשה שמעבירה את בעלה עברות, בין שהן מן התורה בין שהן מדברבבן, ועושה זאת ביודעין ובמזיד. אם בעלה עצמו אינו מקפיד בכך הרי אין לו תביעה עליה, אבל אם הוא מקפיד בכגון אלו ואף על פי כן מטעה היא אותו נגד רצונו, ונודע הדבר בראיה ברורה, הרי זאת האשה בעלה מגרשה בגט בעל פרה גם לדעת רבני האשכנזים, ואבדה פתבתה ותוספת פתבה וכל תנאי פתובה שהקנו לה רבותינו וכתבנום בסעיפים כ"ז עד פ"ט, אבל נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג שהכניסה הרי היא נוטלתן פמות שהן, ומה שנתבלה או אבד מהן אין מוציאין מן הבעל.

{ בכל הטענות האלו צריכים ראיות ברורות, או עדות עדים, שאם לא כן אינה מפסידה כתובתה. ולענין כשרויות המאכלים, אם בקש כשרות מסויימת ומביאה לו כשרות אחרת ומטעתו שהיא זו שבקש הנה אשה זו ודאי עושה שלא כשורה וזו רשעות, ומכל מקום היות ועד אחד נאמן באיסורים, אינה מאבדת כתובתה, וכן אם רוצה לנהוג חומרות וחסידות והטעתו עד שנהג כעיקר הדין אינה מאבדת כתובתה בשל כך, ולענין שורש דין זה, הנה הוא בגמרא כתובות עב. "מתניתין, ואלו יוצאות שלא בכתובה, העוברת על דת משה ויהודית, ואיזו היא דת משה, מאכילתו שאינו מעושר, ומשמשנו נדה, ואינה קוצה לה חלה ונודרת ואינה מקיימת..." }

וברמב"ם הלכות אישות פרק כ"ד הלכות י', י"א "מי שזינתה תחת בעלה אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספת, ואין מוציאין מהבעל דבר ממה שאבד או נגנב מנכסי צאן ברזל שלה, ואין צריך לומר נכסי מלוג. ולא המזנה בלבד אלא אף העוברת על דת משה, או על דת יהודית, או היוצאת משום שם רע אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספת ולא תנאי מתנאי הכתובה, וכל אחת מהן נוטלת הנמצא לה מנדונייתה ויוצאה, ואין הבעל חייב לשלם כלום, לא מה שפחת ולא מה שאבד. ואלו הן הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה על דת משה, יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי, או שנודרת או שנסבעת ואינה מקיימת, או ששמה מטתה והיא נדה, או שאינה קוצה לה חלה, או שהאכילה את בעלה דברים אסורים, ואין צריך לומר שקצים ורמשים ונבלות, אלא דברים שאינן מעושרין...". וכדברים האלה פסק מרן השו"ע בסימן קט"ו סעיפים א', ב', ג', ה'.

קה

אם עוברת האשה עברות ואינה מכשילה בהן את בעלה יש לחלק, שאם אין בעברות אלו אסור כרת, כגון שאוכלת בלא שהפרשו תרומות ומעשרות או אוכלת בשר או שאר דברים שאינם פשרים וכן שאר עברות, בין שהן בלאו מדאורייתא ובין מדרבנן, אינה מפסידה כתבתה. ואולם, אם עוברת בעצמה אסורים שיש בהם כרת, כגון שהיא מחללת שבת אפלו שלא בפרהסיא, חמץ בפסח, אכילה ביום כפור, אכילת חלב או דם, אסורים אלה וכיוצא בהם, אף על פי שאינה מכשלת את בעלה בהם, הרי זו הפסידה כתבתה. וכן אם נודרת ואינה מקיימת, היות ועוון זה עלול חס ושלום לגרום לבניה שימותו, הרי זו יוצאת שלא בכתבה אלא אם כן גם בעלה עובר בזה, שאז אין לו טענה כלפיה.

{אם עוברת בלאוין או עשה שאין בהם כרת כתב הב"ש בשם תשובת הרא"ש כלל ל"ב סימן ג' שלא אבדה כתובתה, ואם הם איסורים שיש בהם כרת, היות ויש ראשונים שפוסקים שאף על פי שאינה מכשלת את בעלה בהם אבדה כתובתה, יכול הבעל לטעון בזה קים לי כהנך ראשונים, והיות והוא מוחזק אי אפשר להוציא ממנו סך כתובתה ותוספת כך כתב בשו"ת יביע אומר חלק שלישי סימן כ"א אות י"ז, י"ח. ומה שאמרנו שנודרת ואינה מקיימת יוצאת שלא בכתובתה מקור הדין בגמרא כתובות עב. וראה בבאורים לסעיף ק"ב.}

קו

גם הבעל אם מכשיל את אשתו באפנים שהזכרנו או שהוא נודר ואינו מקיים, הרי זה הבעל כופין אותו בית דין לגרשה ולתן כתבתה.

{אם הוא הנודר ולא היא כופין אותו בית דין להוציא וליתן כתובה דוקא אם באה בטענת בעיני חוטרא לידי, כלומר, רוצה אני בבנים שישעודוני בימי זקנתי ומחמת נדריו שנודר ואינו מקיים מונע השם ממני פרי הבטן.

ואם בא על אשתו בנדתה ובניגוד לרצונה ראה שו"ת יביע אומר חלק רביעי אבע"ז סימן י"א, וכן אם חזרה האשה בתשובה ובעלה עדין לא, ובא עליה בנידתה יכולה לטעון כן, וראה שו"ת יבי"א חלק שלישי אבע"ז סימן כ"א.}

קז

אשה היוצאת לרשות הרבים בלא פסוי ראש, גם זאת נחשבת לעוברת על דת משה, ואם בעלה מקפיד במצוות וגם מקפיד עליה בדבר זה, הרי זו יוצאת בלא כתבה, תוספת ותנאי כתבה, ונוטלת נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג הנמצאים, בלבד. ודוקא מי שטוען כן כנגד אשתו בתם לב, שאינו מבקש תואנה לכפות גט על אשתו בתנאי ממון נוחים, הרי טענתו טענה, ואולם אם אין הדבר כל כך חזרה לו, וכל טענתו מן השפה ולחוץ, אינה מפסדת כתבתה. וכן לענין בעל שחזר בתשובה וטוען כן כלפי אשתו, אם רואים הדינים שטוען כן מתוך יראת שמים המנציצת בו, הרי זו הפסידה כתבתה ותנאי ותוספת כתבה ויוצאת בעל כרחיה.

{היוצאת פרועת ראש לרשות הרבים, ללא כיסוי ראש כלל, עוברת בזה מן התורה שנאמר במדבר ה' י"ח "ופרע את ראש האשה", ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו פרועות ראש", ומקור

אלו הדברים בגמרא כתובות עב., ולענין פאה נכרית נחלקו בזה פוסקי זמננו שיש המתירים לצאת בה לרשות הרבים ויש האוסרים ומחשיבים זאת כדת משה שיוצאה בגט ומפסדת כתובתה ותנאיה, בין אם היא מעדות הספרדים או שהיא מבנות אשכנז, וראוי לכל בת תלמיד חכם שלא תכניס ראשה במחלוקת, שרבו האוסרים על המתירים עשר ידות, וגם המתירים תולים היתרם בכמה וכמה מגבלות.

ולענין טענת בעל כנגד אשתו שעוברת על דת משה או דת יהודית צריך להתברר הדבר אם ראוי הבעל לטעון כך, שאינו עושה כן מתוך קטטה בלבד, וכן לגבי בעלי תשובה שרק אחד מבני הזוג שומר תורה ומצוות שאף על פי שבתחילה היו שניהם חלוניים יכול לטעון עתה בן הזוג האחד כנגד השני, כל זה ראה בשו"ת יביע אומר חלק שלישי אבע"ז סימן כ"א.

קח

היוצאת לרשות הרבים בפאה נכרית, אם היא נקראת עוברת על דת ויוצאת שלא בכתיבה, הרי יש בזה מחלוקת בין פוסקי זמננו, שיש המתירים זאת אם כי לאחר שצינו בזה כמה וכמה מגבלות, ויש האוסרים זאת מכל וכל תוך הבטחה ודאית לגיהנום גמור בעולם שכלו ארץ, והיות והעמיקה מחלוקת זו גם על הפאות היותר קצרות ואף המכסות בחלקן בכובע, ודאי שמי שהיא נמנית על אותן הנקראות בת תלמיד חכם יש לה לחוש לעצמה שלא לביטל דברי כל קף הרבה מגדולי האחרונים, תמורת זאת שתמצא חן בעיני כל רואיה, וזה בין לבנות עדות הספרדים ובין לבנות עדות אשכנז.

{ ואם רוצה היא למצוא חן בעיני בעלה תלבש פאה רק בביתה בפני בעלה, ואם בעלה רוצה לצאת עמה לרחובות קריה כשעל ראשה פאה נוכרית כדי להראות העמים והשרים את יופיה אין זה אלא מדרך החיצוניים. ובידוע שבדבר זה לא יועילו לא התוכחות ולא היסורין ולא ההוכחות ההלכתיות אלא רגש של קדושה, שמי שהרגש שלו ניזון ברובו מסטרא דקדושה יתבררו אצלו הדברים אל נכון ויבין היטב כוונת אלו שהתירו בזה, שודאי הרצון להתיפות בדרך זו ולקבע את החזות האירופאית הכל כך זולה וזרה בתוככי תורתנו הקדושה אינו אלא דוחק ופשרה אחר פשרה עם היצר הרע. וראוי לומר בזה דברים חמורים ולעשות מעשים אלא שאין השעה ראויה לזה עדין. ולענין חיוב ההלכה מה שנאמר בענין זה מגמרות בבלי וירושלמי עד אחרוני זמננו ראה בשו"ת יביע אומר חלק חמישי אבע"ז סימן ה' ובמילואים לסימן זה, שם בסוף הספר. }

קט

וכן העוברת על דת יהודית הרי היא יוצאת בלא כתיבה, ובלא תוספת כתיבה, ובלא תנאי כתיבה, שפבר בארנום בסעיפים כ"ט עד פ"ט בדין עוברת על דת משה.

ומה היא דת יהודית, הם מנהגי הצניעות שנוהגות בנות ישראל הפשרות. שתלבש חצאית או שמלה דוקא, ותהיה ארפה מספיק שכתשתב יהיו ברפיה מכסות, ותהינה רגליה מכסות בגרבים שאינם שקופים, ויהיו בגדיה העליונים מכסים את גופה עד לחבור הצואר עם הגוף, ובידים יהיו השרוולים ארפים מספיק עד שכתפתרים ידיה אל על יהיו המרפקים מכסים. ותכסה שערותיה בכסוי או בכובע, שעל דרך הקבלה יכסה כל שערות ראשה מכל צדי הראש, ועל דרך הפשט אין הקפידה בזה גדולה כל כך, ואם נראו מעט מן השערות מלפנים או משאר צדי הראש אין בזה משום עוברת על דת יהודית. ובכללות דרך

לבושה, שלא יהיו בגדיה מִבְּד שְׂקוּף כְּדִי שְׂלֵא יְהִי בְּשָׂרָה אוּ בְּגָדֶיהָ הַתְּחַתּוֹנִים נְרָאִים דְּרָפוּ, וְכֵן שְׂלֵא יְהִי הַבְּגָדִים הַדְּוִקִים עַל גּוּפָהּ, שְׁגָם זֶה הוּא פָּגַם חֲמוּר בְּצִנִּיעוֹת הָאִשָּׁה.

מקור הדין בגמרא כתובות עב. "מתניתין, ואלו יוצאות שלא בכתובה, העוברת על דת משה ויהודית... ואיזוהי דת יהודית, יוצאה וראשה פרוע, וטוה בשוק, ומדברת עם כל אדם, אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו בפניו, רבי טרפון אומר אף הקולנית, ואיזוהי קולנית לכשהיא מדברת בתוך ביתה ושכיניה שומעין קולה". והסבירו הפוסקים את כוונת הגמרא שיוצאה וראשה פרוע הכוונה או שיוצאה לרשות הרבים בכיסוי ראש גרוע שהוא שקוף או עשוי רשת שנראות השערות דרכו, או יוצאה וראשה פרוע אינו לרשות הרבים אלא לחצר. והרמב"ם בהלכות אישות פרק כ"ד הלכה י"ב כתב "ואי זו היא דת יהודית, הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, ואלו הן הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה על דת יהודית, יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע... או שהיתה טוה בשוק וורד וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה או על לחייה כדרך שעושות העכו"ם הפרוצות, או שטוה בשוק ומראה זרועותיה לבני אדם, או שהיתה משחקת עם הבחורים, או שהיתה תובעת התשמיש בקול רם מבעלה עד ששכנותיה שומעות אותה מדברת על עסקי תשמיש או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה".

קי

עוד הוא בכלל דת יהודית אִפְּן וְדַרְכֵי הַהִתְנַהֲגוּת שְׁנִהְגוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַפְּשׁוּת מִשֶּׁן הַדְּוִרוֹת, שֶׁיְהִי מִעֲשֵׂיהָ וְדַבָּרָה בֵּין בְּבִית וּבֵין בַּחוּץ בְּצִנִּיעוֹת וּבְחֻכְמָה, וְהַפּוֹרְצֵת גְּדֵרוֹת הָרִי הִיא עוֹבֶרֶת עַל דַּת יְהוּדִית וְהַפְּסִידָה מֵה שֶׁהִקְנוּ לָהּ חֻכְמִים וּמֵה שֶׁהִקְנָה לָהּ בְּעֵלָהּ. וְיֵמָּה הִיא פְּרִיצַת הַגָּדָר, אִם יֵצֵא לְרִשׁוֹת הָרַבִּים בְּכִסּוּי רֹאשׁ שְׂקוּף שֶׁהַשְּׂעִרוֹת נְרָאוֹת מִמֶּנּוּ, אוּ שְׂחוֹשְׁפֵת שֶׁם זְרוּעוֹתֶיהָ לְהִרְאוֹתָם לְבָנֵי אָדָם, אוּ שְׂמִפְטָפֹט עִם הַבַּחֲרִים בְּדַבָּרִים יְתָרִים שְׂחוֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ, אוּ שְׂמִבְּזָה אֶת בְּעֵלָהּ בְּקוֹל רָם כְּשֶׁמְדַבְּרִים בְּעִסְקֵי תְשֻׁמִּישׁ עַד שֶׁנִּשְׁמַע קוֹלָהּ אֶצֶל שְׂכֵנּוֹתֶיהָ, אוּ מְקַלֶּלֶת אָבִי בְּעֵלָהּ בְּפָנֶי בְּעֵלָהּ, הָעוֹשֶׂה אַחַת מֵאלוֹ וְרִגְלָהּ בָּהּ הָרִי הִיא מִן הָעוֹבְרוֹת עַל דַּת יְהוּדִית, וְיוֹצֵאת בְּלֵא כְּתָבָה וְכֵן"ל.

ראה ביאורים לסעיף קט, עוד הוסיפו חכמים או שהיתה טוה בשוק וורד וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה או לחיה כדרך שעושות העכו"ם הפרוצות, כלומר שתולה פרח ורד כנגד פניה למשוך תשומת לב, ויש בזה פרושים נוספים. וכן הורו בזה חכמים שגם התובעת תשמיש מבעלה בקול רם עוברת על דת יהודית ולא כתבתיו בתוך ההלכה שלנו משום שאינו מצוי, מה שאין כן הצועקת ומבזה בעלה בזמן תשמיש עד שקולה נשמע אל מחוץ לביתה שהוא בעוונות מצוי יותר, וממתנת עד שבעלה יצטרך לאותו דבר כדי שתוכל לצעוק ולבזות אותו או לדרוש ממנו כך וכך הרי זו האשה ודאי מדבקת נפשה אל עמקי הסטרא אחרא ואם לא תמהר להיפרד מהרגל רע זה אין ספק שתתעבר בה רוח טומאה משורש פלונית שנקראת על שם היללה והצעקה שתפתה אותה להמשיך בדרכה וללכת מדחי אל דחי.

ואם טענתה כנגדו שאינו משמש בצניעות או שלפי דעתה היה צריך להיות פרוש יותר, גם זו אם מרימה קולה עד ששומעות שכנותיה הרי גם זו עוברת על דת יהודית ויוצאת בלא כתובה. אלא כיצד תעשה, תאמר דבריה אליו בנחת ובקול תחנונים ותראה לו שרוצה בקרבתו ובטובתו אך גם מצפה בסבלנות שיתחזק בדרכי הצניעות, אם התחזק והשתנה לטובה מה טוב, ואם לא, או שתשתוק ותחיה עמו כרצונו, או שתתגרש ותלך ממנו. אבל אם נשארת עמו ומריבה עמו בכל תשמיש הרי היא גרועה מן הצעקנית הנ"ל, שהיא דבוקה במות וזו רעה ממות. וכל זה כששומר בעלה על דיני טהרת המשפחה, שאם אינו

שומר ובא עליה בנדתה ודאי שכופין אותו לגרשה ונוטלת כתובה כמו שבארנו לעיל בסעיף ק"ו, ולענין המשמש שלא בצניעות, כבר כתבנו בזה לעיל פרק כ"ב בסעיפים ע' עד ע"ג.

קיא. המזנה תחת בעלה, גם היא, פאמור, יוצאת בלא כתובה, בלא תוספת ובלא תנאי כתובה, ונתבאר דינה לעיל בפרק כ"ב בכמה וכמה סעיפים.

קיב. העוברת על דת משה או על דת יהודית או מי שראוה ששטתה דבר מלער שדברנו בדינה בפרק כ"ב סעיף י"ט, אין בית הדין כופין את בעלה לגרשה, שאם רצה להמשיך ולחיות עמה רשאי הוא, אלא שכל אלו הנשים הפקיעו מהן חכמים את כתבתן, שהרי לא תקנו חכמים כתובה אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואלו לאלו הנשים לא חשו חכמים, אלא אדרבה, תהיה קלה בעיניו להוציאה, שהרי מצוה היא לגרשה, כמו שפירש דברים כ"ד א' "והיה אם לא תמצא חן בעיניו, פי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר פרישת...". אלא שאין בית דין כופין על כך, וכמו שביארנו.

{בגמרא כתובות קא. "נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה, כגון עוברת על דת וחברותיה אין להם תוספת, וכל שכן מנה, מאתים, והיוצאת משום שם רע נוטלת מה שלפניה ויוצאה". וברמב"ם בהלכות אישות פרק כ"ד הלכה ט"ז "עוברת על דת משה או על דת יהודית, וכן זאת שעשתה דבר מכוער אין כופין את הבעל להוציא, אלא, אם רצה לא יוציא, ואף על פי שלא הוציא אין להן כתובה...". וכן פסק מרן השו"ע בסיומן קט"ו סעיף ה' "כל אלו אין להם לא עיקר כתובה ולא תנאי כתובה ולא תוספת...". ובשו"ת יביע אומר חלק שלישי אבע"ז סימן כ"א אות ט' מביא הרב שדעת הרשב"א שאף על פי שאין כופין לגרש מי שעוברת על דת משה ויהודית, מכל מקום מצוה על בעלה לגרשה ושכן דעת הר"ן ורמב"ן ומאירי ותרומת הדשן.}

קיג. בזמן הזה שברב המקרים אין בית דין כופה מתן גט על הבעל ולא קבלת גט על האשה, נצרכים בני הזוג לערוך ביניהם הסכם גרושין שבו יסכמו ביניהם כיצד הם מחלקים את הרכוש והמזון באופן ששניהם יתראו לקיים מהלך הגרושין, ולכן אפילו אם על פי הדין אין זכאי אחד מן הצדדים למזון או לרכוש איזה שהוא, הרי מחמת שאי אפשר לכפות עליו להתגרש יש צורך להשתוות עמו בענין המזונות שיקבל גם מה שפן הדין לא היה מגיע לו, ומזה נובע השני בין המציאות לבין עקר הדין. והוא פתח ומכשול חמור שדרכו מכניסים בני הזוג עורכי דין או טוענים רבניים שיוציאו מן הצד השני כמה שיותר ואם לא יספיקו לגט, ואלו עורכי הדין מסכסכים בין בני הזוג עוד יותר ממה שהיה ביניהם, ועל כל דין נוסף בבית הדין גובים סכום רב, ומתן הגט נדחה ונדחה ויוציאים מזה כמה וכמה מכשולות גדולים, ולבסוף פשנפרדים, נפרדים בשנאה גדולה. ולכן זוג שהחליטו להפרד זה מזו בגט ואינם מחפשים לגזל זה את זה שלא כדאי, ימנעו מלשכר עורכי דין או טוענים רבניים, אלא יבחרו להם רב דן המסכם על שניהם שיערוך ביניהם הסכם גרושין פדות וכדין ויזכו על ידי כך ללכת בדרכי התורה, וימנע מהם אבוד מזון רב שלא לצורך ויזכו שיהיה מתן הגט הרבה יותר בזריזות ובפחות חכוכים ושנאה, וכמו שנגאמר משלי י' ט' "הולך בתם ילך בטח ומעקש דרכיו יגדע", וכתוב משלי ב' כ' "למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמר".

עד כאן דברנו בהלכות כתבות, שהן שרש החיובים והזכיות בין בגוף ובין במזון שביין איש לאשתו, שתחלתם בנתינת הקדושין מתחת לחפה וסופם לאחר ארוך ימים ושנות חיים, או לאחר מתן גט, ובפרק הבא נדבר בהלכות גרושין.

פָּרָק כ"ה – הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין וְכִיצַד כּוֹתֵב וְנוֹתֵן הַגֵּט

מצות עשה מן התורה

א

מצות עשה מן התורה שִׁיִּגְרַשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ אִם לֹא מִצְאָהּ חֵן בְּעֵינָיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב דְּבָרִים כ"ד א' "וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו פִּי מִצְאָהּ בָּהּ עֲרוּת דָּבָר, וְכָתֵב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֶת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ". וְכִמוֹ שֶׁכָּתוּב מִלֹּאכִי ב' ט"ז "פִּי שָׁנָא שְׁלַח", וְדָרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ אִם שָׁנָא תָּהּ שְׁלַח אוֹתָהּ בְּגִט, וְאִם הִיא אִשְׁתּוֹ רֵאשׁוֹנָה אֵינוֹ מְגַרְשֶׁהָ אֶלָּא אִם כֵּן רָאָה בָּהּ הַתְּנַהֲגוֹת שֵׁשׁ בָּהּ כְּעוֹר בְּעֵינָיו צְנִיעוֹת כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּפָרָק כ"ד סְעִיפִים ק"ט ק"י, אוֹ דָּבָר מְגַנֶּה אַחַר שְׁגוֹרֵם לוֹ לְשִׁנְאָהּ. אוּלָּם אִם מְגַרְשֶׁהָ רַק מִשׁוּם שֶׁמִּצְאָהּ אַחֲרַת נֶאֱדָה הַיְמָנָה וְהִיא אֵינָה רוֹצֶה בְּגְרוּשִׁין, אֶפְלוּ מִזְבַּח מוֹרִיד עָלָיו דְּמַעוֹת.

{בגמרא גיטין ז'. "מתניתין, בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, שנאמר "כי מצא בה ערות דבר". ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר "כי מצא בה ערות דבר". רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה, שנאמר "והיה אם לא תמצא חן בעיניו". ונפסקה הלכה כבית הלל שדרשו את הפסוק "כי מצא בה ערות דבר" או ערוה או דבר אחר ואפילו הקדיחה תבשילו. וכל זה בזיווג ראשון שאם הוא בזיווג שני יכול לגרשה אפילו משום שמצא אחרת נאה הימנה. ומה שדרשו רבותינו בגמרא גיטין ז': "אמר רבי אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעוות שנאמר מלאכי ב' י"ג י"ד "וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה', בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם, ואמרתם על מה, כי ה' העיד בינך ובין אשת נעורייך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך", וכן "כי שניא שלח" אמר רבי יוחנן שנאווי המשלח, כל אלו מדבר באשתו ראשונה שמגרשה בלא סבה מספקת ובניגוד לרצונה, שאם הוא מטעם שהקדיחה תבשילו, או אפילו בלא זה אם היא רוצה בגרושין אין מזבח מוריד דמעוות.}

אין גרושין אלא ע"י כתיבת ונתנת גט

ב

גַּזַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה שֶׁלֹּא תִהְיֶה הָאִשָּׁה מְגַרְשֶׁת מִבְּעַלָּהּ עַל יְדֵי שִׁיפְרָדוּ זֶה מִזֶּה בְּסֵתֶם, שִׁיאֲמַר לָהּ לְכִי מִמֶּנִּי, אוֹ שֶׁתֹּאמַר הִיא הַרְיֵנִי הוֹלֶכֶת מִמֶּךָ כְּדָרְךָ שֶׁנֶּעֱשֶׂה הַדָּבָר בְּאֵמוּת הָעוֹלָם, אֶלָּא, שִׁיכָתֵב לָהּ גֵּט פְּטוּרִין שֶׁבּוּ מִכָּרְשִׁים שְׂמוֹ וְשִׁמָּה, וְהָיָה כְּתוּב שֶׁ שֶׁמְגַרְשֶׁהָ, וְשָׂאִין לוֹ יוֹתֵר שׁוּם זְכוּת וְרִשׁוּת בָּהּ, וּמִתְּרַת לְנִשְׂאָה לְמִי שֶׁתִּחַפֵּץ. וּפְרָטֵי כְּתִיבֶת וְנִתְיַנֵּת הַגֵּט מִרְבִּים וְחֲשׂוּבִים, וְאִם הִחְסִיר אֶחָד מֵהֶם הָרִי הַגֵּט בְּטֵל וְאֵין אוֹתָהּ אִשָּׁה מְגַרְשֶׁת, וְאִם הִלְכָה וְנִשְׂאָה לְאִישׁ אַחֵר אֵין קְדוּשָׁתוֹ תוֹפְסִים בָּהּ, שֶׁהָרִי הִיא עֲדוֹן אִשְׁתּוֹ הָרֵאשׁוֹן, וּבְנִיָּה מִן הַשְּׂנִי הָרִי הֵם מִמְּזָרִים. אֶלָּא צְרִיכָה לְחַזֵּר וְלִקְבֹּל גֵּט מִן הָרֵאשׁוֹן כְּדָת, וּמִשׁוּם קָנָס צְרִיכָה לְקַבֵּל גֵּט גַּם מִן הַשְּׂנִי, וְרַק אִזְ מִתְּרַת לְנִשְׂאָה בְּשִׁנִּית.

הפסוקים המדברים בענין זה

ג

הרבה הלכות למדונו חכמינו זכרונם לברכה מן הפסוק בדברים כ"ד א' "כי יקח איש אשה ובעלה, והיה אם לא תמצא חן בעיניו, פי מצא בה ערות דבר, וכתב לה ספר פרישת ונתן בידה ושלחה מביתו":

- *]] "אם לא תמצא חן בעיניו", מלמד שצריך שיגרש לרצונו, שלא יכפו עליו לגרשה.
- * "וכתב", צריך לגרשה על ידי שיכתב גט, שאין האמירה בפה מספיקה בזה.
- * "לה", צריכה פתיבת הגט להיות מיחדת לשם אותה אשה.
- * "ספר פרישת", שפתיב בגט שנקרת קשר הנשואין שביניהם.
- * "ונתן בידה", אין הפתיבה לבדה מספקת אלא צריך שיתן הבעל את הגט ביד האשה.
- * "ושלחה", שיכתב בגט שהיא משלחת ממנו ולא יכתב שהוא משלח ממנה.
- * "מביתו", צריכה היא לאחר מתן הגט שלא לגור עמו באותו בית, שהרי אם יתנחדו שוב לאחר מתן הגט יש כאן חשש לקדושינו נוספים.
- * ומסמיכות המלים "וכתב" ו"נתן" נלמד שצריך קדם לחתוך את הגט למדתו הרצויה ולנתקו מדבר שמחבר אליו ורק אחר כך לכתבו, כדי שלא תהא קציצת וחתיכת הגט מפסקת בין הפתיבה לנתינה.
- * "ערות דבר" נלמד בגזרה שנה ל"על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר", דבר-דבר בגזרה שנה מלמד שפתיבת ונתינת הגט מכרחת שתיקה בעדים.
- * ומסמיכות המלים "ספר פרישת ונתן בידה" נלמד שמכרח הוא לתנו לידה בתורת גט, שכשננתנו בידה יאמר לה הרי זה גט.
- * והוסיפו חכמים ותקנו שיכתב בגט זמן ומקום הנתינה, ושיחתמו העדים בשמותיהם המלאים בגט, ואם נחסרו אלו מן הגט הרי הוא פסול מדבריהם.]]
- ועתה בפעיפים הבאים נבוא לבאר הלכות אלו, והלכות נוספות שמקורן בדברי הפוסקים הנצרכות לכתובת ונתינת הגט, עד שיתבאר לנו אל נכון סדר גרושין על פי תורתנו הקדושה.

מה בין גט בטל לגט פסול

ד

בכל מקום שאנו אומרים בשם הפוסקים שהגט פסול הרי הוא פסול מדברי חכמים, שמן התורה כשר הוא, אלא שעמדו חכמים וגזרו בו לפסלו, ובכל מקום שנאמר שהגט בטל הוא, הרי בטל הוא מן התורה, ואין ההבדל בזה מלולי בלבד אלא הוא מקור לכמה וכמה שנויים בדין, ובעזרת השם יתבארו הדברים בהמשך.

רמב"ם הלכות גרושין פרק ב' הלכה ז' וכן לכל אורך הלכות גיטין בגמרא ובפוסקים, גט פסול פוסל לכהונה ותפסו בה קידושי שני וצריכה גט משניהם מה שאין כן גט בטל שלא תפסו כלל קידושי שני ואינו פוסל בכהונה.

איסור גט מעושה

ה

ממה שכתוב בפסוק "והיה אם לא תמצא חן בעיניו" למדונו רבותינו זכרונם לברכה שגט המעשה, שהכרח הבעל לתנו והיה אנוס בדבר, הרי הוא גט בטל, ויש בזה כמה חלוקי דינים, בין אם היה הבעל חייב מן הדין לגרש את אשתו והוא מאלי שכתוב בהם שכופין אותם לגרש, או שהכרח לגרש את אשתו בלא שמוציא בית הדין להכריחו על כף, וכן יש בזה חלוק אם אנסוהו בית דין של ישראל על ידי הפאה וכדומה או שנעשה אנס זה על ידי גויים שלא בצווי בית הדין.

בגמרא גיטין פח: "מתניתין, גט מעושה בישראל כשר, ובעובדי כוכבים פסול, ובעובדי כוכבים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך וכשר. גמ' אמר רב נחמן אמר שמואל גט המעושה בישראל כדין כשר, שלא כדין פסול ופוסל, ובעובדי כוכבים כדין פסול ופוסל, שלא כדין אפילו ריח הגט אין בו".

באלו אופנים כופין על הגט

ו

בעל שהיה דינו שכופין אותו להוציא, כגון שהזנתה אשתו ויש שני עדים בדבר, או שאינו יכול לדור עם אשתו מחמת סכנת נפשות שרודפים אחריו שם, או שטוענת שאינו מוליד ועדין אין לה בן שיעדנה, או שמורדת בו בטענת מאוס עלי ומבררת טענתה, או שאין לו גבורת אנשים לבוא עליה, או שהוא טוען איני זן ואיני מפרנס ורוצה היא בגרושין, או שמורד הוא מלשמש עמה, או שהיה כהן שנשא גרושה, זונה או חללה, וכן כל מי שנשא אשה בעברה ואסורה היא עליו אפלו רק מדברי סופרים, כל אלו, אם הפו בבית דין עד שנתרצו לתנו גט הרי הגט כשר, ואפלו שכרו בבית הדין לצרף זה גויים שיכונהו עד שיתרצה, או שהשלה לבית הפלא עד שיתרצה לתנו גט, היות ומן הדין יש לכפותו על כף, ונעשתה הכפיה על ידי בית דין ושלוחיו, הרי הגט כשר, זו דעת רי"ף, רש"י, רמב"ם, ומרן בסתם, ובשם יש אומרים שהוא רבנו חננאל כתב מרן בשו"ע שאין כופין רק לאלו המזכרים בגמרא שכופין אותו להוציא, כגון הנושא בעברה או האומר איני זן ואיני מפרנס, וכן דעת רבנו תם והרא"ש, וכתב שם הרמ"א בהגהה להחמיר ולהנהיג הרחקה רבנו תם ולא לכפות ממש, והדבר צריך עיון מטעם שנתראה שבזמן הזה הרחקה רבנו תם אינה מתאימה להשיג את מטריתה.

וכך כתב הרמב"ם בהלכות גרושין פרק ב' הלכה כ' להסביר מדוע הגט כשר אף על פי שהבעל היה אנוס לתנו "ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל, שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה, כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן. אבל מי

שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא זה שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו, ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו". והרשב"ם נתן טעם להכשר כפיה זו שמשום מצוה לשמוע דברי חכמים גמר בלבו לגרשה.

מה שאמרנו שאם זנתה ויש עדים לדבר כופין אותו לגרש, כך פסק מרן השו"ע אבע"ז סימן קט"ו ח', ובאינו יכול לדור עם אשתו מחמת סכנת נפשות סימן קנ"ד ט', ובאינו מוליד סימן קנ"ד ו', ובאין לו גבורת אנשים סימן קנ"ד ז', וכן כל הסימן, ולענין כפיית כהן לגרש אם נשא אשה האסורה לו הרי הוא בסימן ו' סעיף א'. וראה עוד בבאורים לסעיף ט'. ולענין החשש לדברי רבנו תם בכפיית הגט כתב הרב ביביע אומר חלק שמיני אבע"ז סימן כ"ה כדרכו בקודש ביד רחבה. ולענין חסרון בכח גברא שטוען האיש שתלך האשה לרופא שתוציא בתוליה בכלי, העלה בשו"ת יביע אומר חלק עשירי אבע"ז סימן כ"ה שאם אינה רוצה אי אפשר להכריחה לכך ויוציא ויתן כתובה.

עוד יש להוסיף דעת הרמב"ם והרבה מן הפוסקים ראשונים ואחרונים שמורדת הבאה בטענת מאיס עלי כופין בעלה לגרשה. ומתבארים הדברים באורך בשו"ת יביע אומר חלק שלישי אבע"ז סימן י"ח.

כפיה לגט ע"י גויים

ז

אם הוא מאלו שביית דין מצויים לכפות אותם לגרש, ואולם לא נעשיתה כפיה זו על ידי בית הדין או שלוחיו אלא על ידי גויים או יש"א שנהגו שלא כדיון, על דעת עצמם, ונתרצה הבעל לתן גט, הרי זה גט פסול, וצריכה גט נוסף שיהיה באפן הפשוט, ואם מת בעלה לפני שקבלה ממנו את הגט הפשוט, בכל זאת נאסרה לנשא לכהן מחמת הגט הפסול שקבלה.

{מקור הדין בגמרא גיטין פח: שהבאנו בבאורים לסעיף ה', ולענין גט פסול שפוסל לכהונה הרי הוא בסימן ו' סעיף א' שאפילו ריח הגט פוסל לכהונה, קל וחומר גט שכשר מדאורייתא ופסול מדרבנן.}

אם כפאוהו בית דין או גויים לתת גט כשאינו חייב בכך

ח

היתה האשה רוצה בגרושין ואין הבעל מתרצה לתן גט, ואין הוא מאלו שפופין אותם לתן גט, שיהזכרנום לעיל בסעיף ו', אם פוהו בית דין לתן הרי הגט פסול, ואם פוהו אחרים לכהן הרי הגט בטל, ואם מת הבעל לפני שנתן גט פשוט, אם היה הגט שקבלה פסול הרי היא אסורה מלנשא עתה לכהן, ואם היה הגט בטל הרי דינה לענין זה פאלמנה ומתרת לנשא לכהן.

מה נחשב כפיה לענין זה

ט

ומה נחשב אִנְס לְעִנְיָן זֶה, אִם הִפְוִהוּ עַד שֶׁאָמַר רוּצָה אֲנִי הֲרֵי זֶה אִנְס, וְכֵן אִם הִשְׁלַף לְכֹלָא עַד שֶׁיִּתְרַצָּה. אָבֵל אִם גָּזְלוּ מִמֶּנּוּ מָמוֹן וְהוֹדִיעוּהוּ שֶׁיִּקְבְּלוּ חֲזָרָה רַק לְאַחַר שֶׁיִּתֵּן גֹּט, אוֹ קִנְסוּ אוֹתוֹ מָמוֹן, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ עַל עֲצֻמוֹ קִנְס מָמוֹן אִם לֹא יִגְרֹשׁ, כָּל אֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶם מִחֻלְקַת הַפּוֹסְקִים אִם נִחְשָׁבִים לְאִנְס, וְיֵשׁ לְהַחְמִיר בְּכָל אֵלּוּ מִשּׁוֹם חֻמְרַת עֲרִיּוֹת, וְאִפְלוּ רַק מֵאִימִים וּמִפְחִידִים אוֹתוֹ בְּאִנְס מָמוֹן אוֹ הַפְּאוֹת, אִם בְּיָדָם לְמַמַּשׁ אֶת הָאִיִּים יֵשׁ לְהַחְשִׁיב זֹאת כְּאִנְס, וְאִפְלוּ אִם נִשְׁבַּע לְגְרֹשׁ יֵשׁ לוֹ לְהַתִּיר שְׁבוּעָתוֹ לְפָנָי שֶׁיִּתֵּן גֹּט, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֲנוּס מִחֻמַּת הַשְּׁבוּעָה, אוּלָּם, אִם הִבְטִיחוּהוּ מָמוֹן עַל מְנַת שֶׁיִּגְרֹשׁ אֵין זֶה נִחְשָׁב אִנְס, וְאִפְלוּ אִם לְאַחַר מִתֵּן הֲגֵט לֹא מְלֵאוּ הַבְּטָחָתָם הֲגֵט כְּשֹׁר, וְאִם יִרְצָה הַבַּעַל יִתְבַּעַם לְדִין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת.

מי כותב את הגט

י

מי כותב את הגט, מן הדין הבעל הוא זה שצריך לכתוב את הגט לאשתו, אוּלָּם מִפְּרַח הַמְּצִיאוֹת, שֶׁאֵין רֵב הַבְּעָלִים בְּקִיָּאִים וְרֵאוּיִים לְכָף, נִזְקָקִים אָנוּ לְכָלל הָאוֹמֵר שֶׁשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וּמִמְנַה הַבַּעַל אֶת הַסּוֹפֵר, שֶׁיִּוָּעַד לְכָף מִטַּעַם בֵּית הַדִּין לְהִיּוֹת שְׁלוּחוֹ לְכֹתֵב אֶת הַגֵּט, וְעוֹד לְפָנָי הַפְּתִיבָה מְקַנְהָ הַסּוֹפֵר לְבַעַל אֶת הַנָּיִר, הַדִּיּוֹ וְכִלֵּי הַפְּתִיבָה עַל מְנַת שֶׁיִּהְיֶה הַגֵּט שֶׁיִּבָּעַל, וְקוֹנָה אוֹתָם הַבַּעַל בְּהַגְבָּהָה שֶׁעוֹשֶׂה בָּהֶם.

אִם לֹא הִקְנָה הַסּוֹפֵר אֶת כְּלֵי הַפְּתִיבָה לְבַעַל אוֹ לְעֵדִים, רְאֵה בַּפְּאוּרִים.

{בגמרא גיטין ג: נחלקו רבי מאיר ורבי אלעזר, שרבי מאיר וכתב לה לשמה אינו מוסב אלא על חתימת העדים שיחתמו לשום גרושי אותה אשה ואין צריך שליחות בגט שימנה הבעל סופר לכתוב במקומו, ואלו לרבי אלעזר וכתב מוסב על כתיבת הגט שיהיה הסופר כותב בציווי הבעל והוא שלוחו בדבר זה ועידי המסירה הם עידי הגט, ולהלכה אנו מחמירים כשניהם שתהא כתיבת הגט בציווי הבעל ולשם גרושי אותה אשה ויחתמו עדים על הגט לשם גרושי אותה אשה וגם ימסר הגט לידה בנוכחות עידי מסירה, ונהגו שיהיו אותם שני עידי חתימה משמשים גם כעדי המסירה. לדעת הרשב"א "וכתב" מוסב על הסופר ואין ציווי הבעל אלא על מנת שתהא כתיבתו לשמה ויש עוד ראשונים המצדדים בשיטה זו ויש חולקים ומצריכים דיני שליחות לסופר שהינו שליח הבעל לכתוב, וזו נפ"מ גם לדין אם האשה עצמה תכתוב את גיטה לשמה שלדעת האומרים ש"כתב" נסוב על הבעל והסופר הינו שליחו, הגט שכתבה האשה בטל הוא וכן דעת הרא"ש, תוספות, טור בשם הרמ"ה וב"ש בסימן קכ"ג ס"ק א'.

יש המצריכים דוקא את הסופר לכתוב בציווי הבעל ולא הבעל עצמו כדי שלא תצא תקלה מכך שלאחר נתינת הגט יוציא עליו הבעל לעז שיעשה בכתיבתו דבר הפוסלו.

דין ציווי הבעל לסופר לכתוב הינו במרן השו"ע סימן ק"כ סעיף א' וברמב"ם בהלכות גרושין פרק ב' הלכות א' ב'. בשו"ת יביע אומר פסק בעד שחתם בקולמוס שלו ולא בזה שהקנה הסופר לבעל שהוא גט כשר לכתחילה, וגם הסופר אם לא הקנה את הקולמוס לבעל אין זה פוסל את הגט אלא יקנה הסופר את הגט לבעל לאחר כתיבתו וינתן לכתחילה.}

צריך שיאמר הבעל לסופר לכתוב ולעדים לחתום

יא

אין הסופר פותב את הגט ולא העדים חותמים על הגט אלא אם כן שָׁמְעוּ מִן הַבַּעַל שֶׁאָמַר לְסוֹפֵר: כְּתוּב לִי גֵט לְשֵׁם גְּרוּשֵׁי אִשְׁתִּי פְלוֹנִית בֵּת פְלוֹנִי, וְלַעֲדִים אָמַר: חֲתַמוּ לִי בְּגֵט לְשֵׁם גְּרוּשֵׁי אִשְׁתִּי פְלוֹנִית בֵּת פְלוֹנִי. וְגַם הַסּוֹפֵר לְפָנָי שֶׁכּוֹתֵב אוֹמֵר: הֲרִינִי כּוֹתֵב גֵּט זֶה לְאִישׁ פְלוֹנִי לְשֵׁם גְּרוּשֵׁי אִשְׁתּוֹ פְלוֹנִית בֵּת פְלוֹנִי, וְיִתְחִיל לְכַתֵּב בְּפָנָי הָעֲדִים, וְגַם הָעֲדִים לְפָנָי שֶׁיִּחְתְּמוּ יֹאמְרוּ כָּל אֶחָד מֵהֶם: הֲרִינִי חוֹתֵם בְּגֵט שֶׁל פְלוֹנִי לְשֵׁם גְּרוּשֵׁי אִשְׁתּוֹ פְלוֹנִית בֵּת פְלוֹנִי. וְצָרִיכִים הָעֲדִים לְהַפִּיר שְׁזָה הַבַּעַל וְזוֹ הָאִשָּׁה, וְאֵינָם רְשָׁאִים לְמַנּוֹת סוֹפֵר וְעֲדִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא מִנָּה אוֹתָם הַבַּעַל עַל כֵּן.

{כן הוא במרן השו"ע סימן ק"כ סעיפים ג' ד', ומקור הדינים בזה הוא גמרא גיטין כד. "מתניתין, כל גט שנכתב שלא לשום אשה פסול..." ובגמרא בבא בתרא קסז. "כותבים גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו... ובלבד שיהא מכירן..." ומה שאמרנו שלא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפיו, שורש הדבר הינו בגמרא גיטין סו: במחלוקת רבי מאיר ורבי יוסי ובדף עא: "אמרו לו נכתוב גט לאשתך ואמר להם כתובו..." ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבי יוסי שהגט בטל גם באומר אמרו, והרמב"ם פסק בזה שהינו פסול אמנם קרוב להיות בטל, ומובאים הדברים באריכות בבית יוסף, ואילו כאן, אין המקום להאריך אלא לקצר ולפשט הדברים שבין כך למעשה בבתי הדין הסופר והעדים מזומנים בפני הבעל על מנת שלא להכנס במחלוקת הפוסקים.

הכרת הבעל והאשה בשמותם יכולה להעשות אפילו על ידי עד אחד ואפילו אשה או קרוב וזאת מטעם שהוא דבר העשוי להיגלות. ושמות אבי הבעל ואבי האשה אין צריך להם עדות אלא על פי הבעל והאשה עצמם, ולענין כתיבת הגט וחתמתו לשמה ראה שו"ע סימן קל"א.

אם יכול הבעל לצוות 'כתבו ותנו' בכתב

יב

וְהָיָה אִם נִמְצָא הַבַּעַל בְּמָקוֹם מְרֻחָק בְּעוֹלָם אֲשֶׁר אֵין שָׁם בֵּית דִּין שֶׁיִּכְתְּבוּ גֵט בְּשִׁבְלֵוֹ כְּדִי שֶׁיִּנְתֵּן לְאִשְׁתּוֹ הַנִּמְצָאתָ כָּאן, וְגַם אֵין הַבַּעַל מוּכָן לְטָרַח וְלְבוֹא לְכָאן, הַיּוֹת וְהוּא שְׁעַת דְּחֻק וְעָגוּן יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל הַפּוֹסְקִים שֶׁהִתִּירוּ שֶׁיִּהְיֶה מְנוּי הַסּוֹפֵרִים וְהָעֲדִים עַל יְדֵי שֶׁיִּכְתֹּב הַבַּעַל בְּכַתֵּב יָדוֹ "כְּתוּבוּ וְתִנּוּ" וּבְלִבָּד שֶׁיֹּאמֵר כֵּן בְּפִיו שֶׁהוּא מְמַנֶּה אֶת הַסּוֹפֵר לְכַתֵּב וְאֶת הָעֲדִים לְחַתֵּם וְכֵן מְמַנֶּה אֶת פְלוֹנִי לְהַיּוֹת שְׁלִיחַ לְתֵן אֶת הַגֵּט לְיָד אִשְׁתּוֹ, וְיִכְתֹּב הַבַּעַל אֶת הַהֲרָשָׁאָה הַזֹּאת בְּפָנָי עֲדִים וְיִחְתֵּם עָלֶיהָ, וְהִפְלֵל עַל יְדֵי הַנְּחִיָּה שֶׁל בֵּית הַדִּין שֶׁבְּכָאן, וְכִשְׁתַּגִּיעַ הַהֲרָשָׁאָה לְבֵית הַדִּין יִמְנּוּ סוֹפֵר וְעֲדִים עַל פִּי הַכְּתוּב, וְיִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ גֵט לְאִשָּׁה.

{כך היה מעשה והתירו מרן הרב עובדיה יוסף ובית דינו דאז באופן הנ"ל, ואם אפשר יש לאשר חתימת הבעל והעדים על ידי נוטריון ציבורי או שגרירות או ערכאות כדי שלא נחוש לזיוף, ומובאים הדברים בשו"ת יביע אומר חלק עשירי אבע"ז סימן ל"א.}

צריך שיהיה הבעל שפוי בדעתו

יג

צָרִיךְ הַבַּעַל לְהִיטֵט שְׁפּוּי בְּדַעְתּוֹ מִשְׁעָה שְׂמֻצָּה אֶת הַסּוֹפֵר עַל הַכְּתִיבָה וְאֶת הָעֵדִים עַל חֲתִימַת הַגֵּט עַד שְׂיִתֵּן הַגֵּט לְיַד הָאִשָּׁה, וְלִכְּנֹן אִם הוּא חוֹלָה בְּנַפְשׁוֹ וְלַעֲתִים בְּרִיא, צָרִיךְ שְׂיִתֵּן אֶת הַגֵּט בְּעֵת שֶׁהוּא בְּרִיא וְדַעְתּוֹ צְלוּלָה בְּאִפְסָן שְׂיִדְעֵה מַה שְׂעוֹשֶׂה, וּבּוֹדְקִים אוֹתוֹ בֵּית הַדִּין אוֹ שְׁלוּחָיו אִם יוֹדֵעַ שְׂמֻמְנָה אֶת הַסּוֹפֵר לְכַתֵּב, וְשֶׁהֵנוּ נוֹתֵן גֵּט, וְשֶׁעַל יְדֵי כֵּן נִפְרָד מֵאִשְׁתּוֹ וּמִתְבַּטֵּל קִשְׁר הַנְּשׂוּאִין, וְאִם יוֹדֵעַ מַה שְׂעוֹשֶׂה הָרִי הַגֵּט כְּשֶׁר.

{ סימן קכ"א במרן השו"ע על פי דברי הגמרא גיטין סז: ונחלקו שם ריש לקיש ורבי יוחנן בציוה לכותבו כשהוא בריא ואחר כך נשתבש ונפסקה הלכה כרבי יוחנן וכן הוא בשו"ע סימן קכ"א סעיף ב', וברמב"ם הלכות גרושין פרק ב' הלכה ט"ו, וזאת לשונו "אמר כשהוא בריא כתבו ותנו גט לאשתי ואחר כך נבעת ממתנינים לו עד שיבריא וכותבים ונותנים לה ואין צריך לחזור ולהימלך בו אחר שהבריא, ואם כתבו ונתנו קודם שיבריא הרי זה פסול", והוא פסול מדרבנן כדי שלא יאמרו שוטה מגרש. ולדעת הטור, הרא"ש ורי"ז הריהו גט בטל מדאורייתא מטעם שנתבטלה השליחות בעת שנשתטה, ויש פוסקים המחלקים בין חולי שבידנו לרפאותו שאז הגט פסול לחולי שאין בידנו לרפאותו שאז הגט בטל, כך חילק מרן השו"ע בסעיף ב', ויש שאינם מחלקים בכך. }

מי כשר לכתבת הגט

יד

כָּפָר בְּאַרְנוֹ בְּסֵעִיף י' שְׂנַעֲשֶׂה הַסּוֹפֵר שְׁלִיחַ הַבַּעַל לְכַתִּיבַת הַגֵּט, וְמִי כָּשֶׁר לְשְׁלִיחוֹת זו, הַכֹּל כְּשֶׁרִים לְכַתֵּב אֶת הַגֵּט חוּץ מִחֻמְשָׁה וְהֵם גּוֹי, עֵבֶד, חֵרֶשׁ, שׁוֹטָה, וְקֶטָן, וְיִהוּדֵי מְחֻלָּל שֶׁבַת בְּפִרְהֶסְיָא דִּינוּ בְּזָה פְּגוּי, וְאִם כְּתָבוּ אַחַד מֵאלוֹ, הָרִי הַגֵּט בְּטֵל, אֲלֵא אִם כֵּן שִׁיר אֶת מְקוֹם הַתְּנִיף וְהוּא עֶקֶר הַגֵּט שֶׁהֵם שְׂמוֹת הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה, וְהִזְמִין וְהִזְמִין בּוֹ "הָרִי אֶת מְתַנְתֵּר לְכָל אָדָם", זֶה הַתְּנִיף אִם כְּתָבוּ אַחַר כֵּן שְׁלִיחַ כְּשֶׁר הָרִי הַגֵּט כְּשֶׁר, וְיִשׁ פּוֹסְלִים.

{ בגמרא גיטין כב: "מתניתין, הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש, שוטה וקטן, האשה כותבת את גיטה והאיש כותב את שוברו שאין קיום הגט אלא בחותמיו, גמ' והא לאו בני דעה נינהו, אמר רב הונא והוא שהיה גדול עומד על גביו... ואיבעית אימא הני מתניתין מני, רבי אלעזר היא דאמר עדי מסירה כרתי, ורב יהודה אמר שמואל והוא ששייר מקום התורף". ונחלקו הראשונים בבאור דעתם של רב הונא ורב יהודה באלו תנאים מכשירים הם כתיבת חרש שוטה וקטן, והובאו להלכה שתי דעות בזה בשו"ע, האחת דברי מרן השו"ע בסימן קכ"ג סעיף ג' וזו לשונו "כתב הגט אחד מאלו החמישה אינו גט אף על פי שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה בכשרים, במה דברים אמורים בשכתב התורף, אבל אם לא כתב אלא הטופס והניח מקום התורף... וכתבו הפקח הגדול הישראלי לשמו הרי זה גט כשר", ולמד זאת מרן השו"ע מדין הטופס שנכתב במחובר או שלא לשמה כשר בדעבד ובלבד שנעשה התורף כראוי, ורמ"א הגיה שם ו"א

דאפילו בכהאי גוונא פסול מדרבנן והוא מדברי הטור בשם ר"י וכן כתבו התוספות כב: בשמו וכן הביאו הרא"ש. ומרן השו"ע כתב כאמור כרמב"ם בפרק ג' בהלכות ט"ז עד י"ח.

על מה נכתב הגט

טו

נהגו לכתב את הגט על נייר חלק שעל גביו נעשה שרטוט שורות שלא בצבע כדי שיהיה הפתב מישור, ונהגו לעשותו שתיים עשרה שורות כמנן גט, כשפשוטה האחרונה פותבים פדת משה וישראל, ומושכים אלו האותיות כדי שימלאו שורה שלמה, והעדים חותמים מתחת לגט.

במה נכתב הגט

טז

נהגו לכתב את הגט בכלי פתיבה קולמוס ודיו כדרך שעושים בכתב ספר תורה תפלין ומזוזות, ובצורת האותיות האשורית הנצרכת לכתבתם, אלא שלענן גטין כתבו הפוסקים שורה ארפה של דקדוקים באילו מלים להשתמש ואיך לכתבן באפן הברור ביותר, ושלא ידמו למלים אחרות בעלות משמעות שונה, ומעט מן הדקדוקים נזכיר בסעיפים הבאים.

דין מוקף גויל בגט

יז

נהגו להחמיר שיהיו האותיות מקפות גויל, ואם נדבקו ביניהן יכל לגרר הדבוק ולהפרידן, ואין בזה משום חק תוכות שהרי אין נוגע בגוף האות, ומכל מקום לכתחלה אין להפריד אם לא במקום הדחק.

חק תוכות

יח

מ"ם פתוחה שנסתמה אינו יכול לגרר הדבוק משום חק תוכות.

אין צורך בעשית תגין לאותיות

יט

אין צורך בעשית תגין לאותיות בגט פרייתות.

אודכו יתר על רוחבו

כ

נוהגין לעשותו ארפו יתר על רחבו שיהא נראה כספר וכאגרת, שהרי פותב לה ודן די יהוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין.

שלא יגע רגל הה' וק' בגג האות

כא

רגלי ה' וק' שנגעו בגג האות פוסלים כשם שפוסלים בכתיבת סת"ם. וראה עוד לקמן סעיף מ"א.

איך יכתוב את היום בגט

כב

כשפא לכתב את היום בגט כותב בשלישי בשבת, ברביעי, בחמישי מלאים בשני יו"ד. בששי חסר יו"ד. יום ראשון יכתב באחד בשבת.

איך יכתוב את הזמן בחודש

כג

אם הוא ראש חודש פותב ביום ראשון לירח פלוני, בשני לחודש יכתב בשני ימים לחודש פלוני, בשלשה ימים, בארבעה ימים כלם לשון זכר, ומעל עשרה ימים יכתב באחד עשר יום, בשנים עשר יום, לשון זכר, ויום לשון יחיד, וכן בעשרים יום, באחד ועשרים יום, בשנים ועשרים, בשלשה ועשרים וכן הלאה.

כיצד יכתוב מנין השנים בגט

כד

בכתיבת השנה יכתב לשון נקבה, בשנת חמשת אלפים ושבע מאות ששים וחמש לבריאת העולם, וכן שבע מאות ששים ושיש, ששים ושבע וכו'... ובמנין השנים פותב המנין המרבה קדם, עשרים ואחת שנה, ובמים פותב המנין המועט קדם, אחד ועשרים יום.

כיצד יכתוב ראש חודש בגט כשחל בשני ימים

כה

בראש חודש שחל שני ימים ובא לכתב בראשון, פותב ביום שלשים לחודש ניסן שהוא ראש חודש איר, וביום השני של ראש החודש יכתב באחד לירח איר.

{בגלל מחלוקות שיש בדיון זה יש הנמנעים מלכתוב גיטין בראש חודש.}

אדר ראשון ואדר שני

כו

בשנה מעברת יכתב לירח אדר ראשון, או לירח אדר שני.

דקדוקים בכתיבת הגט

כז

פותב ודן בלא יו"ד שלא יקרא כמו דין, ויכתב אגרת בלא יו"ד שלא יקרא כמו ואי גרת, ויכתב דתיהויין דתיצביין בשלשה יודין וצופין כדי שלא יקרא דתיהויין דתיצביין שפאלו פונה לשתי נשים.

כח

יאריך מעט וא"ו של תרוכין ושבוקין ווא"ו שניה של וכדו כדי שלא ידמו ליו"ד ותשתנה המשמעות. ויכתב תרוכין ושבוקין ביו"ד אחת ובלא היו"ד הראשונה, אבל מלת פטורין יכתבנה בשני היודין, ולמנהג אשכנז יכתב פטורין ביו"ד אחת ויאריך מעט את הוא"ו.

כט

למהרף ** כותבים חסר יו"ד, ובה"א של למהרף ** יזהר ביותר שלא ידביק את רגל האות לגגה, שלא יקרא למחר שהוא לשון שחוק.

ל

להתנסבא בה"א ולא באלף, ולמנהג אשכנז יכתב אנש בלא יו"ד אחר האלף.

לא

ואנש לא ימחא בידיכי, ימחא באלף.

לב

אָיִר פּוֹתְבִים בְּשָׁנֵי יוֹדִין לְכַתְחֻלָּה, כְּסִלּוֹ חֶסֶד יוֹד.

לג

אִם בְּמָקוֹם שֶׁיִּכְתָּב בְּשָׁנִים עֶשֶׂר כָּתַב בִּי"ב, כָּשֶׁר.

לד

לְמַנְיָן שְׁאֵנוּ מַנְיָן, לְמַנְיָן בִּי"ד אַחַת, וּמַנְיָן בְּלֹא נָא"ו.

לה

דִּי־תִבָּא עַל נֶהָר פְּלוֹנִי, דִּי־תִבָּא בִּי"ד אַחַת.

לו

בְּמַתָּא פְּלוֹנִית דְּמִתְקַרְיָא פְּלוֹנִית, בְּלִשׁוֹן נִקְבָּה.

לז

יְתִיכִי בְּשִׁלְטָה יוֹדִין, לִיכִי בְּשָׁנֵי יוֹדִין, אֲנִתְתִּי בְּלֹא יוֹד אַחַר הָאֶלֶף, בְּנִפְשִׁיכִי בְּשָׁנֵי יוֹדִין, לְהַתְנַסֵּב בְּלֹא יוֹד, בִּי־יִכִּי בְּשִׁלְטָה יוֹדִין.

לח

דִּי יְהוּי בְּשִׁתֵּי תַבּוֹת, מִנְּאִי בְּלֹא יוֹד אַחַר הַי"ם.

שיכתוב בגט וזהרי את מותרת לכל אדם

לט

צָרִיךְ לְכַתֵּב בְּגֵט וְזֵהרִי אֶת מְתוּרַת לְכָל אָדָם, וְיִכְתֹּב וְזֵהרִי עִם נָא"ו, וְאִם לֹא כָּתַב מִשְׁפָּט זֶה בְּגֵט כָּתַב הָרַמְבַּ"ם שְׁקָרוּב הוּא בְּעֵינָיו שְׂאֵם נִשְׂאָה תַצָּא.

דין פירודים באותיות הגט

מ

שִׁי"ן וְעִי"ן שְׂלֹא הֵיוּ הַיִּוֵּדִין נוֹגְעִים בָּהֶם, וְכֵן יוֹד שֶׁעַל גְּבִי הָאֶלֶף וְשִׁאֲחוּרֵי אוֹת צָדִי"ק כְּשִׂאֲנִים נוֹגְעִים בְּגוֹף הָאוֹת, אִם תִּינּוֹק קוּרָא אוֹתָן יָפָה, אֶפְלוּ הֵם בְּתַרְףּ הַגֵּט, יֵשׁ לְהַכְשִׁיר בְּמָקוֹם עֲגוּן.

{ראה בשו"ת יביע אומר חלק שישי אבע"ז סימן י"א דקדוקים בכתובת הגט בענין גט שנשלח מארה"ב שהיו בו כמה וכמה טעויות וכן שם בסימן י"ב.}

דין נדבק רגל הה' לגג

מא

אם נדבקו רגלי הה"ן לגג ותינוק קוראם פראוי, יש להכשיר במקום עגון אפלו הוא בתנף, ויפריד בספין.

הוסיף או גרע אות בטופס או בתורף הגט, מה הדין

מב

אם חסר מטפס הגט או אפלו תבה או הוסיף אות שלא היה צריך לכתב, אם אין הענין משתנה יש להכשיר בדיעבד. ואם היה החסרון בתנף הגט, אם החסיר בשמות אות וגורם הדבר לשנוי בשם אין להכשיר, וכן בשאר התנף אם לא משתנה הענין מחמת חסרון או יתרון אות יש להכשיר בדיעבד, וכאמור לעיל בסעיף י"ד תנף הגט הם שמות האיש והאשה הזמן ומה שכתוב "והרי את מתרת לכל אדם".

{ראה בשו"ת יביע אומר חלק תשיעי סימן כ"ט שדן בהשמיט הסופר מלת "את" וכתב רק "הרי מותרת לכל אדם" והעלה שם להכשיר את הגט.}

חיוב כתיבת הזמן בגט ואם לא נכתב מה הדין

מג

תקנו חכמינו זכרונם לברכה לכתב בגט את זמן כתיבתו, וגט שלא נכתב בו זמן אינה רשאית לנשא, ואם נשאת אינה צריכה לצאת בגט מן השני אפלו עוד אין לה בנים ממנו.

נהגו ישראל לכתב בגט את הזמן לבריאת העולם.

{מקור הדין בגמרא גיטין יז. "אתמר, מפני מה תקנו זמן בגיטין, רבי יוחנן אמר משום בת אחותו, ריש לקיש אמר משום פירות" טעמו של רבי יוחנן משום בת אחותו שאם תזנה וירצה לחפות עליה יאמר שזנתה לאחר מתן הגט, וכתב הריב"ש ולא דוקא בת אחותו אלא כך הדין בכל הנשים, או משום בת אחותו תקנו זמן בגט לכל הנשים. וטעמו של ריש לקיש משום פירות נכסי מלוג שמזמן הגט אין לבעל פירות ואם לא יהיה זמן בגט ימכור פירות נכסי מלוג ויאמר שמכר לפני מתן הגט.

הרי"ף במסכת גיטין, הרמב"ם בהלכות גרושין פרק א' הלכה כ"ד, הרא"ש, והרשב"א בגיטין כנ"ל, והטור בסימן קכ"ז פסקו כרבי יוחנן, ואילו הרי"ף בשם יש אומרים שהביאום גם הרשב"א והרא"ש, וספר העיטור במאמר א' זמן כתבו הלכה כריש לקיש. רבי יוחנן לא סבר כריש לקיש משום שלדעתו יש לבעל פירות עד זמן נתינת הגט, ולריש לקיש לא חיישינן לזנות אשתו מטעם שאינו שכיח.

ולענין אם נשאה בגט בלא זמן נחלקו רב ורבי יוחנן, לרב תצא, ולוי ורבי יוחנן אמרו לא תצא, וכן נפסק להלכה ברמב"ם פרק י' מהלכות גרושין הלכה ב', ובשו"ע סימן קכ"ז א'.

(חסר כאן ציור גט ספרדי ואשכנזי)

<!-- ;PIC(NesuinVeishut/372.PNG PIC(NesuinVeishut/371.PNG); --!>

נהגו לכתוב זמן לבריאת עולם, דקדוק בכתיבת מילת 'וכדו'

מד

אם חסר וא"ו שנייה של "וכדו" וכתב "וכד" אינו פוסל מטעם שאין זה גורם לשנוי הענין. ואם האריך רגל הוא"ו השני של "וכדו" עד שנתאית פנו"ן פשוטה אין לתן את הגט אלא אם הוא שעת הדחק, ואין תקנה לדבר על ידי שיקור רגל הנון לעשותה וא"ו משום חק תוכות, ויש מי שמתיר בזה היות והוא מן הטפס ולא מן התרף, ומפל מקום אפשר שיעבה ראש הוא"ו וירכה עד שתראה פוא"ו גדולה ויכשר הגט.

{מובאים הדברים בשו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימן י"ד.}

ארבעה סוגים של גט מוקדם

מה

ארבעה סוגים של גטין מקדמים מנו חכמים. האחד הוא כשנכתב בו זמן שהוא מקדם מזמן פתיבת הגט. השני הוא שנכתב הזמן והגט ביום ואלו חתימת העדים שהיא סיום פתיבת הגט נעשתה בליקלה שאחריו שהוא נחשב ליום בפני עצמו. השלישי שנכתב הגט ונחתם ביום אחד, ולא הספיק לתנו לה באותו היום, ויצא שהזמן הפתוב בגט מקדם לנתינה. והרביעי גט שנכתב ונחתם ונשלח על ידי שליח לתנו לאשה גם הוא הזמן הפתוב בו מקדם לזמן הנתינה, שהרי יכול השליח לילך בדרך ימים או שבועות.

בסוגים הראשון והשני הגט פסול מגזרת חכמים, מטעם שמא יחפה על בת אחותו או שמא תבוא האשה לטרף לקוחות שלא פדין. אולם, כשר הוא מן התורה, ולכן אם קדשה אחר תפסו קדושו וצריכה גט נוסף מן הראשון, ואם אין השני רוצה לקימה צריכה להוציאה בגט ואסורה לחזור לראשון מטעם מחזיר גרושתו, וצריכה גם הוא לתן לה גט.

הסוג השלישי בדיעבד אפשר לתקנו על ידי שימנה שליח לשלחו לאשתו. והגט הרביעי כשר לכתחלה, שהרי מתחלה נכתב על דעת לשלחו על ידי שליח, והזמן הראוי לכתב בו הוא זמן הפתיחה והחתימה ולא זמן הנתינה.

{כל אלו אינם מצוים, ולא נאריך בהסברים, רק נציין שמרן בשו"ע סימן קכ"ז בסעיפים א'-ה' הביא דינים אלו, וברמב"ם בפרק א' מהלכות גרושין הלכה כ"ה, ובפרק י' הלכה ב', ובפרק ב' הלכה ב'.

גט מאוחד

מו

אם פתב בגט זמן שְעֵדִין לֹא הִגִיעַ, הֲרֵי זֶה גֵט מְאָחָר וְכָשֶׁר הוּא לְגֵרֶשׁ בּוֹ, אֶלָּא שְׂאֵף אִם יִתְּנוּ לָהּ עֶכְשָׁיו לֹא יִחֹלוּ הַגְּרוּשִׁין אֶלָּא בְּזִמְן הַכְּתוּב בְּגֵט, וַיֵּשׁ הַפּוֹסְלִים אוֹתוֹ.

{כשר הוא לדעת התוספות והראב"ד, ופסול הוא לדעת הרמב"ם, ופסק מרן השו"ע בסימן קכ"ז סעיף ט' בסתם כהתוספות וראב"ד, וביש אומרים כתב כהרמב"ם, ולא נאריך מטעם שאינו מצוי.}

כתיבת המקום בגט

מז

עוֹד תִּקְנוּ חֻכְמִים, שְׂיִפְתָּב בְּגֵט מְקוֹם עֲמִידַת הָעֵדִים בְּזִמְן הַחֲתִימָה, וְכֵן שְׂיִפְתָּב שֵׁם עִירוֹ שֶׁל הַבַּעַל וְשֵׁם עִירָה שֶׁל הָאִשָּׁה, וְהִגִּטִּין הַמְסָדְרִים בְּבֵיתֵי הַדִּין שֶׁבְּזִמְנֵנוּ הַיּוֹת וּמְזַמְנִים הַבַּעַל וְהָאִשָּׁה וְהַסּוֹפֵר וְהָעֵדִים לְמְקוֹם אֶחָד אֵין כּוֹתְבִים בְּגֵט אֶלָּא אוֹתוֹ מְקוֹם בְּלִבָּד.

{מקור הדין בגמרא גיטין עט: ויש בדבר זה הרבה מחלוקות בפוסקים אם יש לחוש גם למקום עמידת הסופר או לא, זו דעת הב"ח, ואם שינה מקום העדים י"א הולד ממזר והוא רא"ש בשם הר"ח. וי"א שהולד כשר אבל תצא מבעלה השני וכן דעת טור בשם הרמ"ה. וי"א שלכתחילה לא תנשא ואם נשאת תצא וכן דעת תוספות שם בשם רבנו תם. וי"א שיכולה לינשא אף לכתחילה וכן דעת הרא"ש בדעת רי"ף ורש"י וכן הטור בשמם.

וכן נחלקו הפוסקים במקום דירת הבעל והאשה, שיש המצריכים לכתחילה לכתוב מקום לידתם, דירתם ועמידתם עכשיו, וכן דעת הרשב"א בשו"ת חלק א' סימן אלף ר"ח, ואלף רכ"ב, ואלף רל"ט. ולדעת הטור בשם הרמ"ה אין לכתוב מקום הלידה מחשש לטעות. ולדעת סמ"ק וכל בו יכתוב מקום עמידתם ולא דירתם מטעם שבגלות אנו מטולטלים ממקום למקום. ולתרומת הדשן יכתוב מקום עמידת האישה. וכן נחלקו בדבר אם כתב ושינה מקומו או מקומה, ואכמ"ל.}

אם יש כינוי לשם העיר

מח

אִם יֵשׁ עוֹד שֵׁם נְשׁוֹב מְכַנֵּית הָעִיר, כּוֹתֵב בְּמִתָּא פְּלוֹנִית דְּמִתְקַרְיָא פְּלוֹנִית, וְכֵן יִכְתֹּב וְכָל שׁוֹם דְּאֵית לִי וּלְאִתְרִי.

{ובענין שם המקום ראה בשו"ת יביע אומר חלק שמיני אבע"ז סימן כ"ד.}

כתיבת שמות האיש והאשה בגט

מט

צָרִיךְ לְכַתֵּב בְּגֵט שֵׁם הָאִישׁ הַמְּגֻרָשׁ וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְּתַגַּרְשֶׁת, וְצָרִיךְ לְדַקְדֵּק בְּשִׁמוֹתָם הַיָּטִב שֶׁלֹּא יִשָּׁגוּ בְּכַתִּיבָתָם בְּאִפְסוֹן הַנֶּכּוֹן, שֶׁהָרִי אִם שָׁנָה אֶת שְׁמוֹ אוֹ אֶת שְׁמָהּ וְאִפְלוּ שָׁנָה בְּשֵׁם הַמָּקוֹם, הָרִי הֵגֵט בְּטֵל.

אִם הַשְּׂמִיט שְׁמוֹת הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה שֶׁלֹּא כָּתְבָם כָּלֵל הָרִי הֵגֵט פְּסוּל, וְלִכְּנֹן אִם הִלְכָה וְנִשְׁאֲתָ לְאַחַר מִתֵּן גֵּט כְּזֶה, הָרִי הַבְּנִימִים שֶׁתּוֹלֵיד מִן הַשְּׂנִי מְמַזְרִים, אִם הָיָה הֵגֵט בְּטֵל הָרִי הֵם מְמַזְרִים מִן הַתּוֹרָה וְאִם הָיָה הֵגֵט פְּסוּל יִהְיוּ מְמַזְרִים מִדְּבַרֵי חֻקִּים.

{מקור הדין מדברי הגמרא גיטין לד: "מתניתין, בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה, התקין רבן גמליאל הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו אשה פלונית וכל שום שיש לה מפני תיקון העולם". וברמב"ם פרק ג' מהלכות גרושין הלכה י"ג "מי שהיו לו שני שמות וכן אשה שיש לה שני שמות, כשמגרש כותב שמו ושמה שהן רגילין בו וידועין בו ביותר, ואומר איש פלוני וכל שם שיש לו ואשה פלונית וכל שם שיש לה, ואם כתב חניכתו וחניכתה, כשר". וכן פסק מרן השו"ע סימן קכ"ט סעיפים א', ג', י"א.

ונחלקו הראשונים בדבר החיוב לכתוב שמות האיש והאשה בגט אם הוא מן התורה או מדרבנן. שיש מן הראשונים הסוברים שהוא מן התורה שכתוב ספר כריתות מלשון סיפור דברים איך פלוני גרש את פלונית, וכן מטעם שצריך לכתוב את הגט לשמה ואם לא כותב שם בגט יש חסרון ב"לשמה", וכן דעת הרמב"ן, הר"ן, אור זרוע בשם רבנו שמחה, שלטי הגבורים בשם ריא"ז, ריטב"א בשם איכא מאן דאמר, ובית יוסף לדעת התוספות. ויש סוברים שכתוב שמות בגט הינה מדברי סופרים ומתקנת רבן גמליאל וכך כתב הרמב"ן בשם יש אומרים, הריטב"א בשם מקצת רבוותא, אחרונים בדעת הרמב"ם וכן מפרש הבית שמואל את דעת מרן השו"ע בסעיף י"א. ויש מן הראשונים שסוברים שאם לא נכתבו שמותם של האיש והאשה בגט הרי הגט כשר מטעם שעדי מסירה כרתי וכן דעת המרדכי בשם רבנו יואל הלוי בתחילת פרק ג' בגיטין, תוספות רי"ד ועוד.

ומה שכתבנו שאם שינה את שם האיש או האשה הגט בטל מן התורה, כך דעת הרמב"ם שהרי גרע מאשר לא כתבם כלל, ויש מן הראשונים שכתבו שפסול מדרבנן, ואנו הבאנו לשון הרמב"ם משום שכך גם משמע מלשון מרן השו"ע שכתב "אינו גט" ובחסרון השמות כליל כתב "פסול" שהוא כידוע ממה שכתבנו לעיל פסול מדרבנן.

מי שיש לו שם וכינוי, כיצד יכתבו בגט

ג

מִי שְׁיֵישׁ לוֹ שֵׁם וְכִנּוּי, יִכְתְּבוּ לוֹ הַשֵּׁם וְדַמְתְּקָרֵי הַכְּנּוּי, וְאִם כָּתְבָה רַק אֶת הַשֵּׁם אוֹ רַק אֶת הַכְּנּוּי, כָּשֶׁר בְּדִיעָבֵד. וְכֵן אִם כָּתְבָה אֶת הַכְּנּוּי רֵאשׁוֹן וְדַמְתְּקָרֵי הַשֵּׁם הָעֶקְרִי כָּשֶׁר בְּדִיעָבֵד, אוֹלָם אִם כָּתְבָה אֶת הַכְּנּוּי בְּלִבָּד וְעָלְיוֹ הוֹסִיף "וְכָל שֵׁם שְׁיֵישׁ לוֹ", הָרִי הֵגֵט פְּסוּל.

מי שיש לו שני שמות בשני מקומות בכל מקום שם אחר

נא

מי שיש לו שני שמות בשני מקומות, וכגון שעומד בחוץ לארץ ונקרא שם בשם אחר ושלה גט לאשתו בארץ ישראל, ובארץ ישראל שהוא מקום מסירת הגט נקרא הבעל בשם אחר, שם מקום הנתינה הוא העקר.

אם יכתוב שמות אבי האישה ואבי האשה

גב

אם לא כתב שם אבי האישה ושם אביה של האשה פשוט, ונהגו לכתוב שמונתם, או לאם אם טעה בשמותיהם פסל את הגט, ויש מי שאומר שאף על פי כן אם כפר נשאת, לא תצא. ולכן אם יש ספק בשמותיהם, טוב יותר שלא לכתבם בגט כלל, ושם אם הבעל ואם האשה בכל ענין אין צריך לכתבם.

{ראה שו"ת יביע אומר חלק תשיעי אבע"ז סימן ל"א, וחלק עשירי סוף סימן ל"ג. מה שכתבנו הוא דעת מרן השו"ע בסימן קכ"ט, ומקור הדין הוא ברשב"א סימן תקנ"ה ובכנסת הגדולה סימן קכ"ט סעיף קטן נ"ט בשם המהרשד"ם אבע"ז סימן רמ"ד, ובאר בשו"ת יבי"א במקומות הנ"ל בשם פוסקים רבים מה חיובו מן התורה ומה מדברי סופרים והיכן הטעות פוסלת את הגט והיכן כשר הוא בדעבד וכן כשיש ספיקות בשם או בכינוי אבי הבעל או האשה.}

אם יכתבו חנלה או חנה

נג

מי שנקרא חנלה משעת לידתה ונקראת בפ"י כל רק בשם זה, אף על פי שהוא על שם זקנתה שנקראה חנה, יכתבו בגט חנלה בלבד.

כיצד יכתבו מי שיש לו שני שמות ובפועל נקרא בשם אחד בלבד. ודין שם לועזי

נד

מי שיש לו שני שמות ונקרא רק באחד מהם, כגון ראובן שמעון, ואינו משתמש בשני השמות ביחד, כותבים ראובן דמתקרי שמעון, ואם כתב ראובן שמעון יש מי שפוסל. או לאם אם כף הוא שמו, כגון יוסף חיים ונקרא בשניהם, כף גם כותבים בגט.

וכן מי שיש לו שם לועזי מלבד שמו העברי יכתבו גם את שמו הלועזי בגט.

{ראה שו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימן י"ז.

בשו"ת יבי"א חלק עשירי סימן ל"ב הביא, אברהם חיים שחותם כך ועולה כך לספר תורה אבל נקרא בפי הכל בשם אברהם בלבד, לדעת מרן השו"ע והחיד"א יכתבו בגט אברהם חיים, ולדעת נחפה בכסף ופתחי תשובה יכתבו אברהם חיים דמתקרי אברהם. וכתב הבית מאיר שאם אכן כתבו כך יש לפסול אפילו בדעבד וחלקו על דבריו אלה הרבה אחרונים, ולדעת הרב יצחק אלחנן בשאלה בגט אחר הורה לכתוב שמעון פאלק דמתקרי שמעון ודמתקרי פאלק.

אם נקרא בשמו המלא והמקוצר, כגון אליעזר אלי

נה

אם נקרא גם בשם קצור משמו המלא, כגון שהיה שמו אבינעם ונקרא אבי, אליהו ונקרא גם אלי, יש לכתב אבינעם דמתקרי אבי, ואם כתב רק אבינעם, פשר.

{בשו"ת יביע אומר חלק עשירי אבע"ז סימן ל"ב כתב, היה השם מלידה אליהו שלום וקוראים לו אלי יכתבו בגט אליהו שלום דמתקרי אלי. ולענין האשה שנקראה בעבר נזהה ונשתקע שם זה לגמרי ועתה נקראת כשם עישא ומיעוט קוראים אותה בשם אלס, יכתבו בגט דמתקריא עישא ודמתקריא אלס כהוראת מהרימ"ט לרמז במלת דמתקריא שהיה בעבר שם נזהה שעתה אין משתמשים בו כלל.

ובסימן ל"ג כתב אם הרוב קוראים לו ביבאנט ומיעוט קוראים לו חיים כתב מרן בבית יוסף יכתבו ביבאנט דמתקרי חיים וחזר בו מרן בשולחן ערוך כתב שצריך להקדים השם שבלשון הקודש אפילו אם רק מיעוט משתמשים בו ולכן יכתבו חיים דמתקרי ביבאנט וזה מטעם ששם ביבאנט יוצא משם חיים, כמו יהודה דמתקרי ליאון אע"פ שמיעוט קוראים לו יהודה ואם נשתקע שם חיים לגמרי, לדעת מהרימ"ט יכתבו דמתקרי ביבאנט ולדעת הבית יוסף יכתבו ביבאנט בלבד, וכתב הגט פשוט שאם כתבו חיים דמתקרי ביבאנט כשנשתקע שם חיים לגמרי אין להכשיר אלא במקום עיגון ודחק, ואם נשאת לא תצא.

עוד הביא שם הרב שאם נקראה בשם עריסה מזל טוב ונשתקע טוב לגמרי יכתבו דמתקריא מזל, ואם אביה ואמה עוד קוראים לה מזל טוב אע"פ שהוא מיעוט יכתבו מזל טוב דמתקריא מזל.

אם יוצא שם לוועזי משמו העברי

נו

אם משמו העברי יוצא שם שני לוועזי כגון אריה ליב, כותב אריה דמתקרי ליב, או אפלו יהודה דמתקרי ליב. ואם אינו דומה השם הלוועזי לעברי, וכגון ששמו חיים ויש לו שם לוועזי ג' ורג', יכתבו חיים המכנה ג' ורג'. ולמנהג אשכנז שם לוועזי כותבים בלשון המכנה, ועברי בלשון דמתקרי ולכן יכתב יהודה המכנה ליב.

אם כותבים שם משפחה בגט

נז

שם משפחה אינו נכתב בגט, אלא אם כן הוא פהן או לוי שאז מנהג אשכנז לכתבם.
{ראה שו"ת יביע אומר חלק תשיעי אבע"ז סימן ל'.

אם הוסיפו לו שם מחמת חולי

נח

מי שהוסיפו לו שם מחמת חלי וכגון שהיה שמו משה, וקהל, והוסיפו לו שם חיים, נעשה השם הנוסף, חיים, לעקר, וכותבים אותו ראשון ודמתקרי משה, וזה אפלו אם ברב הפעמים אינו נקרא בשם חיים. אולם, אם הוסיפו לו שם מחמת חליו ולא משתמשים כלל באותו השם, אין כותבים בגט אלא משה בלבד. {ואם יש לו שם מובהק שבו נקרא לעלות לספר תורה כמנהג האשכנזים שקוראים לעלות לתורה בשם, וכן אם יש לו שם מובהק שאותו הוא חותם, הוא שמו העיקרי.

כתב בשו"ת יביע אומר חלק עשירי סימן ל"ב בגט אשה שהיה שמה אסתר ושונה בעקבות חולי לרבה אולם הכל קוראים לה רביקה, שלדעת הבית יוסף בשם המרדכי, סמ"ק והכל בו, כאמור יש להקדים שם שנוסף מחמת חולי, והוסיף מרן שזה אף על פי שנקרא בשם זה רק במיעוט הפעמים, וכתב שם הרב שבגט יכתבו גרש פלוני את אשתו דמתקריא רביקה דמתקריא אסתר, ולא נכתב שם רביקה כלל שאין מי שקורא אותה בשם זה.

וכן הביא שם הרב בשם הגר"י ידיד באחד שנקרא אלי ונשתקע שם אליהו יכתוב דמתקרי אלי, שמלת דמתקרי מרמזת שהיה בעבר שם אליהו וכדרך שכתבנו דמתקרי רביקה שמרמזת על שם רביקה שהיה ואין משתמשים בו כלל.

נקראת בפני כל אסתרולה ואין ידוע אם היה שמה מעריסה אסתר יכתבו רק אסתרולה כן כתב המהר"ם בן חביב.

כיצד כותבים שמות הגרים

נט

בגט גר כותבים פלוני בן אברהם אבינו ובגירות פלונית בת אברהם אבינו, ואם לא כתב אלא אברהם בלבד יש מי שפוסל.

גרשון וגרשום

ס

גרשם וגרשון הם שני שמות, ואם החליף ביניהם אינו גט. פינחס כותבים מלא יו"ד, שכן הוא בכל המקרא חוץ מפנחס בן עלי שנכתב חסר.

אם אביו גוי לא יכתבו שם האב כלל

סא

נתעברה אמו מגוי, או שהיא שתוקי, או אסופי שאין שם האב ידוע, כותב שמו בלבד ללא שם האב, שפבר למדנו בסעיף נ"ב שמון הדין אין חיוב לכתב שם האבות כלל.

דוגמאות בכתיבת שמות

סב

שמות שמריה ומתתיה עקר פתיבתן בלא אות ו' בסופם, וכן יונתן בלא אות ה"א, דוד בלא אות י', וכל זה בסתמא אלא אם כן אומר שפבר שמו מלא ב-ו', או ב-י', או ב-ה'.

סג

שם חזקיה אין בו י' לאחר האות ח' ולא נא"ו בסופו אם לא שידוע שפבר הוא שמו. הלל יש מי שאומר לכתבו מלא י' והעקר לכתבו בלא י', הלל. שפתי בלא א'.

{ועוד בענין שמות האיש והאשה בגט ראה בשו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימנים י"ז, י"ח, ובחלק שלישי אבע"ז סימנים כ"ב, כ"ג, כ"ד. ובחלק רביעי אבע"ז סימנים י"ב, י"ג, י"ד. ובחלק שישי אבע"ז סימנים י"א, י"ב, ובחלק שביעי סימן כ' וסימן כ"ב, ובחלק שמיני אבע"ז סימן כ"ג, ובחלק עשירי אבע"ז סימנים ל"ב עד ל"ו.}

סד

שם לוועזי כמו בירטראנד בצרפתית שאין שומעים את האות האחרונה אין כותבים אותה בגט, ולכן כותבים בירטראן בלבד, וכן כותבים שארל אף על פי שבצרפתית נכתב שארלס היות ולא הוגים את האות האחרונה. העיר פריז נכתבת כמו שאנו הוגים בלשוננו, אף על פי שבצרפתית אינם הוגים אלא פארי.

צריך שיחתמו שני עדים כשרים על הגט

סה

עוד תקנו חכמים שיחתמו שני עדים פְּשָׁרִים בְּגֵט זֶה לְמַטָּה מִזֶּה מִיָּד אַחַר הַשְּׁוֹרָה הַשְּׁתִּימָה עֲשֻׁרָה הָאֲחֵרוֹנָה וּבְצַד יְמִין שֶׁל הַגֵּט. וְתִקְנוּ זֵאת חֲכָמִים מִפְּנֵי תִקּוּן הָעוֹלָם, שֶׁאִם יִלְכוּ לָהֶם עֲדֵי הַמְּסִירָה וַיַּעֲרֹעֵר הַבַּעַל עַל הַגֵּט שֶׁמְזַקֵּף הוּא, יִקְיָמוּהוּ בֵּית הַדִּין עַל יְדֵי הַחֲתִימָה.

{ בגמרא גיטין לד: "מתניתין ... העדים חותמים על הגט מפני תקון העולם..." ובדף לו. "מפני תקון העולם, דאורייתא הוא, דכתיב וכתוב בספר וחתום, אמר רבא לא צריכה לרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי תקינו רבנן עדי חתימה מפני תקון העולם..." ותלוי הדבר במחלוקת רבי אלעזר ורבי מאיר אם עדי מסירה כרתי או עדי חתימה, שלרבי אלעזר הוא כמו שכתבנו ולרבי מאיר שאמר שעדי חתימה כרתי תקון העולם היה בכך שיחתמו בשם מלא פלוני בן פלוני כדי שאפשר יהיה לקיים חתימתם. }

שיחתמו במעמד אחד זה בפני זה

סו

צְרִיכִים הָעֵדִים לְחַתֵּם עַל הַגֵּט זֶה בְּפָנָיו זֶה, כְּלוּמַר בְּמַעְמַד אֶחָד, וְאִם חָתְמוּ זֶה שְׁלֹא בְּפָנָיו זֶה, פְּסוּל. { דין זה יוצא ממה שלמדנו בגמרא שהאומר לרבים כולכם כתבו גט לאשתי, שהדין הוא שאחד כותב וכל השאר חותמים בעד, ולכן אפילו ביחד לו שני עדים לדבר נקבצים שניהם יחד בזמן החתימה. וכן פסק מרן השו"ע בסימן ק"ל סעיף י"ג. ומקור הדין מגמרא גיטין י: "עדי הגט אין חותמין זה בלא זה, מאי טעמא, אמר רב אשי גזירה משום כולכם" וכן פסק הרמב"ם בהלכות גרושין פרק א' הלכה כ"ד. }

עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה

סז

אִם הָיָה אֶחָד מֵעֲדֵי הַגֵּט פְּסוּל, נִפְסַל הַגֵּט, שֶׁעֲדוּת שֶׁבְּטֵלָה מִקְצָתָהּ בְּטֵלָה כְּלָהּ, וְאִפְלוּ יֵשׁ לָנוּ עֲדֵי מְסִירָה פְּשָׁרִים, שֶׁנִּמְסַר הַגֵּט לְאִשָּׁה בְּפָנֶיהָ, אֵין זֶה מוֹעִיל לְהַכְשִׁיר הַגֵּט, מִטַּעַם שֶׁחֲתִימַת הָעֵד הַפְּסוּל בְּגֵט עוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְמַזְקֵף מֵתוֹכוֹ.

{ כמו שלמדנו לענין קדושין כן הוא לענין גיטין שאין העדים באים להעיד שכך וכך היה המעשה ותו לא, אלא שבאישות כלומר בקידושין וגיטין ראית העדים הכשרים היא חלק מקיום המעשה עצמו, שאין דבר זה כמו בדיני ממונות שהאחד הלוח לשני מעות בלא עדים אין זה משנה את עצם העובדה שאכן הלוח לו ואין העדים שם אלא שאם האחד ישכח או ישקר יעידו העדים לקים הדבר, כאן בדיני אישות אפילו מודים הוא והיא שקידש אותה בטבעת או שנתן לה גט בידה, אם לא נעשה הדבר בפני שני עדים כשרים כדת וכדין לא נעשה כאן ולא כלום. }

לא יחתום הסופר כעד

סח

היות והרבה פוסקים פוסלים את הגט אם היה הסופר אחד מן העדים, אין להתיר שיחתם הסופר עד בגט. {כתב הפרישה שמכל מקום יוכל הסופר להיות אחד מעדי המסירה. בגמרא גיטין פו: "כתב סופר ועד, לא. ושמואל אמר אפילו כתב סופר ועד..." , וכן בדף פז: במשנה "כתב סופר ועד כשר" והיא מחלוקת רב ושמואל ומתפרשת מחלוקתם בראשונים בכמה פנים, יש ראשונים שפוסקים חתם סופר ועד כשר, ויש פוסקים בזה שפסול מטעם ספק אם אומר אמרו כשר או פסול ומחמירים לפסול בשניהם, וכך כתבו הרא"ש והר"ן בשם ר"י, סה"ת, סמ"ג סמ"ק ומרן השו"ע בסימן ק"ל סעיף י"ח.}

שיהיו עדי המסירה אותם שחתמו על הגט

סט

נהגו שעדי המסירה שפנניהם נמסר הגט לאשה, יהיו אותם עדי חתימה שחתמו פבר על הגט. {כך הביא רמ"א בהג"ה לסעיף א' בסימן ק"ל בשם מרדכי וסמ"ג וכן המנהג היום בבתי הדין.}

שלא תהיה קורבת משפחה הפוסלת

ע

לא יהיו העדים קרובים זה לזה ולא לאיש ולא לאשה בשום קרבה הפוסלת מן הדין, פמבאר בחשן המשפט סימן ל"ג, ונהגו להחמיר שאפלו קרבה המתקרת מן הדין אין מתירים, ואפלו היה קרוב ונתרחק לא יהיה עד.

עוד נהגו להחמיר שלא יהיה אחד מן העדים קרוב לסופר או לרב מסדר הגט, וכן שלא יהיה הסופר קרוב לאיש או לאשה, אלא שכל אלו החמרות אינן מעפבות מן הדין.

{חוץ מקורבה משפחתית הפוסלת יש גם פיסול עדות מחמת עבירה ומתבאר בשו"ע חו"מ סימן ל"ד ופשוט שגם בזה יש להקפיד.}

כיצד חותמים העדים

עא

כשחותם העד בגט חותם שמו ושם אביו, פגון יוסף בן יעקב עד, ואם חתם יוסף עד, או בן יעקב עד, או יוסף בן יעקב בלבד, פשר. אבל אם חתם יוסף בלבד ואפלו עד לא כתב, הרי זה פסול.

צריך שיזכר בגט שהינה משולחת ממנו

עב

עוד למדנו מן הפסוק "ושלחה" שיכתוב בגט שהיא משלחת ממנו, ולכן תרף הגט הנו כמו שבארנו לעיל שמות האיש והאשה, הזמן ומה שכתוב "והרי את מתרת לכל אדם". ולכן אם כתב בגט "איני בעלך" אין זה גט, מטעם שבזה הוא משלח את עצמו ממנה.

שימסר הגט ליד האשה בפני העדים

עג

כשמוסר הבעל את הגט ביד אשתו צריך לעשות זאת בפני שני עדים כשרים, והם הנקראים עדי מסירה, ונהגו שעדי המסירה הם אותם עדים אשר חתמו על הגט והנקראים עדי חתימה, אלא שעדי המסירה נלמד חייב מציאותם מן הפסוק "כי מצא בה ערות דבר", והוקש "דבר" ל"על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר", שגם נתינת הגט חייבת להיות בשני עדים כשרים. והוסיפו חכמים, כאמור, ותקנו גם עדי חתימה, וכמו שבארנו לעיל בסעיף ס"ה.

שצריך הבעל לעשות ביטול מודעות

עד

היות ויכול אדם לביטל את גטו עוד לפני שכתבו הסופר, וזאת על ידי שימסר מודעה בפני שני עדים שהוא אנוס בדבר ואינו רוצה לתן גט, חייב הבעל לפני שנותן הגט ביד אשתו למסר בטול מודעות לפני העדים והרב מסדר הגט, ויאמר כן: "הריני מבטל כל מודעה שמסרתי על גט זה, וכן הריני מבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותם הדברים בטול לגט זה, וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי דבר על הגט שיבטל הגט מחמתו, והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיבטל מחמתו גט זה או שיורע כחו של גט זה מחמת אותה מודעה או אותו דבור", ויש אומרים שדי אם יאמר "הריני מבטל כל מודעה ומודעה דמודעה עד סוף כל מודעי".

ומסירת מודעה זו נהגו לחייב בה כל בעל גם זה המגרש מרצונו.

קריאת הגט לפני נתינתו

עה

לפני נתינת הגט מידו לידה, צריכים העדים עם הדין מסדר הגט לקרוא, וטוב שיקראוהו גם לאחר הנתינה, וראה לקמן סעיף פ"ד.

בגמרא גיטין יט: "אמר רבינא אמר לי אמרימר הכי אמר מרימר משמיה דרב דימי, הני בי תרי דיהיב גיטא קמייהו צריכי למקרייה" וכן פסק הרמב"ם בפרק א' מהלכות גרושין הלכה י"ט "העדים שנותן את הגט בפניהם צריכין לקרותו, ואחר כך יתנו לה..."

וכן הוא במרן השו"ע סימן קל"ה סעיף א' והוא מטעם שלא יתחלף להם בכונה או שלא בכונה בניר אחר ויטעו לחשוב שנתגרשה והרי היא עדין אשת איש.

צריך שיתן את הגט על כף יד האשה

עו

"ונתן בידה", מכאן שצריך לתן את הגט ביד האשה. ואף על פי שחצירה המשתמרת לדעתה והיא עומדת בה נחשבת כידה, שאם השליך לשם את הגט הרי זו קבלתו ונתגרה ממונו בכה, מכל מקום, מחמת חומר גרושין וכבוד המצוה תקנו הפוסקים שינתן הגט ביד האשה ממש. וראה עוד לקמן סעיף פ"ב.

בשעה שנותן את הגט צריך שיודיעה מה נותן לה

עז

מסמיכות המלים "ספר פרישת ונתן בידה" למדונו חכמים שצריך הבעל פשוטן את הגט ביד האשה להודיעה שגט הוא זה שנותן לה לשם פרישתו, ולכן לפני שמוניח הבעל את הגט על פה ידה המושטת צריך שיאמר לה הרי זה גטך והרי את מתפרת לכל אדם.

{מרן השו"ע סימן קל"ו סעיפים א', ב'. ומקור הדין בגמרא גיטין עח. "מתניתין, אמר לה כנסי שטר חוב זה או שמצאתו מאחוריו קוראה בו והרי הוא גיטה אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך, נתן בידה והיא ישנה, נעורה קוראה והרי הוא גטה אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך".

וכן פסק הרמב"ם בפרק א' מהלכות גרושין הלכה י"א "המגרש צריך שיאמר לה כשיתן לה הגט הרי זה גיטך. או הוא גיטך וכיוצא בזה, ואם נתן בידה ולא אמר כלום הרי זה גט פסול. במה דברים אמורים כשלא היה מדבר עמה על עסקי גטה. אבל אם היה מדבר על עסקי גטה ונטל הגט ונתן בידה ולא אמר כלום הרי זה גט כשר".

שלא יתחד הבעל עם אשתו לאחר שצוה את הסופר לכתוב

עח

אם אחר שמונה הבעל את הסופר להיות שליח שלו לכתובת הגט ואת העדים שיחתמו על הגט, ולפני שהשלימו הסופר והעדים את כתיבת הגט וחתמתו הלה זה הבעל ונתחד עם אשתו במקום מסתור, הרי נתעורר כאן החשש שמא פיסה ובטל את השליחות שעשה, ולא ינתן זה הגט לאשה אלא יכתבו גט אחר בצווי חדש של הבעל, ואם עברו ונתנו לה גט זה אחר שנתחד עמה הרי היא ספק מגרשת.

{הרמב"ם כתב בזה בהלכות גרושין פרק ט' הלכה כ"ה וחידש דין זה מקל וחומר מדין מי שנתיחד עם אשתו לאחר שגרשה שחיישינן לקידושין, כאן שעוד לא היו גרושין מסתמא פייס ובטל את השליחות ולכן הגט בטל, וחלקו עליו הרמב"ן הרשב"א והר"ן לומר שאינו אלא ספק ולא בטל בודאי, וכן פסק מרן השו"ע בסימן קמ"ט סעיף ז'.

וכן ביחוד זה של הבעל עם אשתו אין צורך בשני עדים שאין כאן מעשה קידושין אלא חשש בלבד שגמר בדעתו לבטל את שליחות הסופר והעדים לכתוב את הגט ולחתום עליו.

וראה בשו"ת יביע אומר חלק חמישי באבע"ז סימנים ט"ז, י"ז, בענין בעל שנתכעס בזמן שהסופר היה כותב את הגט ואמר שלא יתן את הגט, ושאר לשונות, אם הוי בדבר זה ביטול השליחות וצריך לכתוב גט אחר בציווי חדש או לא.}

שלא יתיחד הבעל עם אשתו בזמן שבין הכתיבה למסירה

עט

גם לאחר שהשלמה מלאכת כתיבת וחתמת הגט ועדין לא נמסר ליד האשה, חל אסור על הבעל להתיחד עם אשתו, וטעם אסור זה שמה שתעבר ממנו, ויתן את הגט רק לאחר זמן מרובה ויצא לעז על הולד שנוולד מפניה לאחר מתן הגט, ואם עבר ונתיחד עמה ואחר כך נתן בידה את הגט מתרת לנשא לאחר לכתיבה, ויש אומרים שאסורה לנשא לכתיבה אלא רק בדיעבד אם נשאת כבר לאחר לא תצא. וכל זה כששילח הבעל את הגט לאשה על ידי שליח, אבל אם הוא נותנו לה בעצמו לא נחלקו, שאם עבר ונתנו לה מתרת לנשא לאחר לכתיבה. ונקרא גט זה גט ישן בלשון חכמים מטעם שנתישן זמנו לאחר שנתיחד עמה.

{בגמרא גיטין עט: "מתניתין, בית שמאי אומרים פוטר אדם את אשתו בגט ישן ובית הלל אוסרים ואיזהו גט ישן כל שנתיחד עמה מאחר שכתבו לה" וכן הוא ברמב"ם בהלכות גרושין פרק ג' הלכה ה', ובמרן השו"ע בסימן קמ"ח סעיף א'.

שלא יתיחדו לאחר נתינת הגט

פ

אחר שנתן הבעל את הגט בידה של אשתו, לא נותר להם אלא מה שכתוב בפסוק "ושלחה מביתו ויצאה והיתה לאיש אחר", שאם נשארו בבית אחד ונתיחדו בפני עדים בלא שיתרץ אחד מהם בשל מה היה היחוד חוששים אנו שנבעלה, ואם יש עדים שודאי נבעלה חמור הדבר עוד יותר, שהרי אם אנשים כשרים הם חזקה היא שאינו עושה בעילתו בעילת זנות אלא בעל לשם קדושין ואותם עדים עדי קדושין הם וצריכה שוב גט מבעלה, ואם אין הדבר ודאי לעדים שנבעלה הרי זו ספק מקדשות וצריכה גט מספק.

{בגמרא גיטין פא. "מתניתין, המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי בית שמאי אומרים אינה צריכה הימנו גט שני, ובית הלל אומרים צריכה הימנו גט שני, אימתי בזמן שנתגרשה מן הנישואין, ומודים בנתגרשה

מן האירוסין שאינה צריכה הימנו גט שני מפני שאין ליבו גס בה". ובדף פא: "ובית הלל סברי אמרינן הן הן עידי יחוד והן הן עידי ביאה". וכתב הרמב"ם בהלכות גרושין פרק י' הלכות י"ז-י"ט "המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים קודם שתנשא לאחר בין שגרשה מן הנישואין בין מן האירוסין הואיל ואשתו היתה הרי זו בחזקת שהחזירה ולשם קידושין בעל ולא לשם זנות, ואפילו ראו אותו שנתן לה מעות. שחזקה היא שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והרי בידו לעשותה בעילת מצוה. לפיכך הרי זו מקודשת קידושי ודאי וצריכה ממנו גט שני. נתיחד עמה בפני עדים, והוא שיהיו שני העדים כאחד, אם היתה מגורשת מן הנישואין חוששין לה שמא נבעלה והן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, שכל המקדש בביאה אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתיחד בפניהם ויבעול כמו שבארנו. לפיכך צריכה גט מספק והרי היא ספק מקודשת, ואם היתה מגורשת מן האירוסין אין חוששין לה שהרי אין ליבו גס בה... לא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד... אבל בשאר נשים... בחזקת שבעל לשם זנות עד שיפרש כי הוא לשם קידושין", ולכן כתבו אחרונים שאם בעלה בניתה לא חוששין לקידושין שאין חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות במי שבעל נידה, ויש סברה חזקה לומר שכן הוא בשאר עבירות, כגון שבעל את גרושתו לאחר שנתגרשה משני, או שהיה כהן או שהוא ידוע שאינו בקי ואינו מקפיד בדיני התורה אע"פ שבטורה הקפיד נראה שאין חוששין לקידושין מה גם שאין הדבר ידוע כיום לבני אדם שיכול לעשות קידושין בבעילה. ואם אינו בקי בהלכה ואינו מדקדק על עצמו מסתמא ניחא ליה שדוקא לא תהיה קשורה אליו בקשר נישואין שיצריך אותו למתן גט שוב אם יחליטו להיפרד, או כשמתרצים את עצמם שרוצים לזכות בהטבות של משפחות חד הוריות ושאר אמתלאות שמוכיחות שאין האיש מקפיד שלא תעשה ביאתו ביאת זנות.

ודין זה של יחוד לאחר מתן הגט ראה במרן השו"ע סימן קמ"ט.

לסידור הגט די בדיין אחד ואין צורך בבית דין של שלושה

פא

סידור הגט אינו צריך לשלשה דינים, ודי לשם כך בדן אחד שידין את הבעל, האשה, הסופר והעדים כיצד יעשו, ויפקח על מהלך פתיבת חתימת ונתינת הגט שיהא פדין וכהלכה.

{כך העלה בשו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימן י"ג.}

שתהא כף ידה פתוחה בעת מסירת הגט

פב

בזמן נתינת הגט מידו לידה תהא ידה פתוחה, שלא יראה כאלו לקחה היא את הגט ממנו, שהרי אם הניח את הגט בידה ועודנו תופסו ורוצה להחזירו אליו אם תפסותו היא בכם ונשאר בידה לא הוי נתינה ואינה מגרשת. וכן נהגו שתסיר אפלו טבעת שעל אצבעה והוא מטעם שפא יהיה איזה דבר בידה שמחמתו תקפץ ידה ולא מחמת קבלת הגט, וכן מטעם דחציצה במקצת היד הויא חציצה לדעת כמה פוסקים. ונהגו למנע שלא יזרק את הגט למלבושיה, והוא מטעם שפא יהיה מלבוש שאול ואולי בעלי המלבוש

מקפידים על כך. וכל אלו המנהגים הם בגדר חמורות שלא נזכרו בגמרא כלל, ולכן מי שהיתה רטיה על כך ידה ומצטערת מלהסירה יכולה לקבל את גטה גם כך ואין צורך להחמיר בזה.

{אלו הדברים מובאים בשו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימן ט"ז ובאר שם הרב מחלוקות הפוסקים וטעמיהם בכל ענין מאלו שפרטנו כאן, ואת מסקנתו הלכה למעשה הבאנו כאן.}

אין קפידה אם יוצא הגט אל מחוץ לכף ידה

פג

כשמוסר את הגט ליד האשה אין צורך להקפיד שלא יצא חלק מן הגט מתוך כף יד האשה החוצה וכן מנהג ירושלים.

{וראה מ"ש בשו"ת יביע אומר חלק חמישי סימן ט"ו.}

קריאת הגט לפני ואחרי מסירתו

פד

לפני שמוסר הבעל את הגט לאשה קוראים בו הדין והעדים לראות שאכן זהו הגט, ונותנו הדין לבעל שימסרנו ליד האשה.

לאחר שקבלה האשה בכף ידה את הגט תגביהנו, או תשימהו בכליה או תלך ותבוא ארבע אמות, ואם רק קבלתו בידה ולא זזה ממקומה אין בכך כל עפוב, וקבלתה חלה, ונותנת את הגט לדין, וזה קורא בו שוב עם העדים לודא שאכן הוא הגט, וקורעו אחר כך קרע בית דין שתי וערב, וגונזו בתיק הגרושין של בני הזוג ולא נותנו ביד האשה, וכל זה כדי שלא יצא אחר כך לעז על הגט.

סדר פתיבת וחתימת הגט וסדר נתינתו:

[א.] יאמר הדין לבעל: עליך לדעת שאין קשר בין גט זה שאתה נותן להסכם הגרושין, שגט זה יחול עכשו כשתתן אותו לאשתך ואינו תלוי בהסכם הגרושין.

[ב.] יצהיר הבעל: הריני מגרש ברצוני ללא שום כפייה ובלא שום תנאי.

[ג.] יעשה הבעל התרת נדרים ושבועות שמא נדר או נשבע לתן או שלא לתן גט לאשתו.

יאמר הבעל בפני שלשה: אם נשבעתני או נדרתי שאגרש או שלא אגרש את אשתי הריני מתחרט על כך, ואם אמרתי שכן אעשה או לא אעשה והיה מצוה בדבר, הריני מתחרט שלא אמרתי אז "בלא נדר", שאיני רוצה שיחול עלי שום נדר או שבועה בענין זה, ואם כבר חל הריני מתחרט על כך ומבקש מכם התרה.

ואומרים השלשה לבעל: מתרים לך ג"פ.

[ד.] יַעֲשֶׂה הַבַּעַל בְּטוֹל מוֹדְעוֹת וַיִּצְהֵר וַיֹּאמֶר: הֲרִינִי מִבֵּטֶל כָּל מוֹדְעָה שְׁמֹסְרֹתִי עַל גֹּט זֶה, וְכֵן הֲרִינִי מִבֵּטֶל כָּל דְּבָר שְׂגוּרִם בְּטוֹל לְגֹט זֶה, וְכֵן אֲנִי מַעֲיֵד עַל עֲצָמִי שֶׁלֹּא מִסְרֹתִי דְּבָר עַל הַגֹּט שֶׁיִּבְטֵל הַגֹּט מִחֲמַתּוֹ, וְהֲרִינִי פּוֹסֵל כָּל עֵד אוֹ עֵדִים שֶׁיַּעֲדוּ שְׁמֹסְרֹתִי אוֹ שְׁאֲמֹרֹתִי שׁוּם דְּבָר שֶׁיִּבְטֵל מִחֲמַתּוֹ גֹּט זֶה אוֹ שִׁירַע כַּחוֹ מִחֲמַת אוֹתָהּ מוֹדְעָה אוֹ אוֹתוֹ דְּבוּר.

אוֹ שִׁיאֲמַר נֶסֶח זֶה הַמְקַצֵּר: הֲרִינִי מִבֵּטֶל כָּל מוֹדְעָא אוֹ מוֹדְעָא דְּמוֹדְעָא עַד סוֹף כָּל מוֹדְעֵי אִם יֵשׁ בָּהּ פְּדִי לְפִסֵּל אוֹ לְבֵטֵל אוֹ לְהַרְע כַּחוֹ שֶׁל הַגֹּט.

[ה.] יִקְנֶה הַסּוֹפֵר לַבַּעַל אֶת הַנֶּזֶק וְכֻלֵּי הַפְּתִיבָה וַיִּגְבִּיהֶם הַבַּעַל וַיֹּאמֶר: הֲרִינִי קוֹנֶה בְּהַגְבָּהָה זֹאת הַנֶּזֶק, הַדִּין וְהַקּוֹלְמוּס לְצַרְף כְּתִיבַת הַגֹּט.

[ו.] יֹאמֶר הַבַּעַל לְסוֹפֵר בְּפָנָי הָעֵדִים: הֲרִינִי מִמְנָה אוֹתָךְ הַסּוֹפֵר כִּי בְּפָנָי אֱלוֹ הָעֵדִים שֶׁתִּכְתֹּב גֹּט לְשָׁמִי (בַּעֲבוּרִי) אֲנִי כִּי לְגֵרֶשׁ בּוֹ אֶת אִשְׁתִּי כִּי בְּכָלֵם אֱלוֹ שְׁקִנִּיתִי מִמָּה בְּהַגְבָּהָה, וְכִתְבֵנָה גֹּט זֶה לְשָׁמִי וְלְשָׁמָה (עֲבוּרִי וְעֲבוּרָה) וְלִשְׁם גְּרוּשִׁין כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה מְגֻרֶשֶׁת בּוֹ מִמֶּנִּי וְתִהְיֶה מְתַרַת לְכָל אָדָם.

יֹאמֶר הַסּוֹפֵר: כִּן אֶעֱשֶׂה.

[ז.] יֹאמֶר הַבַּעַל לְשָׁנֵי הָעֵדִים: אַתֶּם כִּי וּכְבִי כִּי תִהְיוּ עֵדִים לְחַתָּם בְּגֹט זֶה שֶׁיִּכְתְּבוּנוּ לִי סוֹפֵר זֶה, וְחַתְמוּ בְּגֹט זֶה לְשָׁמִי כִּי, וְלִשְׁם אִשְׁתִּי כִּי בְּפָנָי וְלִשְׁם גְּרוּשִׁין.

יֹאמְרוּ הָעֵדִים: כִּן נַעֲשֶׂה.

[ח.] יוֹרֵה הַדֵּין לַבַּעַל לְשִׁבְתָּ עִם הַסּוֹפֵר מִשָּׁךְ כָּל זְמַן כְּתִיבַת הַגֹּט, וְכֵן יוֹרֵה לְעֵדִים לְרֵאוֹת תְּחִלַּת הַפְּתִיבָה וְלִפְחוֹת שִׁטָּה רֵאוֹנוּהָ.

וְלִפְנֵי שִׁיתְחִיל לְכַתֵּב יֹאמֶר הַסּוֹפֵר בְּפָנָי הָעֵדִים: הֲרִינִי כוֹתֵב גֹּט זֶה לְכִי בְּפָנָי גְּרוּשִׁי אִשְׁתּוֹ כִּי.

[ט.] לְאַחַר שְׁסִים הַסּוֹפֵר לְכַתֵּב אֶת הַגֹּט, יִבְיֹאֲנוּ לְדַן וַיִּקְרְאוּנוּ עִם הָעֵדִים וַיִּבְדְּקוּנוּ אִם נִכְתַּב כְּדָת וְכִדִּין, וְאִם נִמְצָא כָּשֶׁר יִחַתְמוּ בּוֹ הָעֵדִים לְאַחַר שְׁנַת־יָבֵשׁ הַדִּין. לְפָנָי שֶׁיִּחַתְמוּ הָעֵדִים יֹאמֶר כָּל אֶחָד מֵהֶם: הֲרִינִי חוֹתֵם בְּגֹט שֶׁל כִּי בְּפָנָי גְּרוּשִׁי אִשְׁתּוֹ כִּי, וַיִּחַתְמוּ זֶה בְּפָנָי זֶה בְּמַעֲמַד אֶחָד.

[י.] יַעֲשֶׂה הַבַּעַל בְּטוֹל מוֹדְעוֹת שְׁנִית כְּפִי לְעֵיל סְעִיף ד'.

[יא.] יִשְׁאַל הַדֵּין אֶת הַסּוֹפֵר: הַאֲתָה כְּתַבְתָּ גֹט זֶה.

וַיֹּאמֶר הַסּוֹפֵר: כֵּן, אָנֹכִי.

[יב.] יִשְׁאַל הַדֵּין אֶת הַסּוֹפֵר: הַאֵם צָנָה אוֹתָךְ בַּעַל זֶה כִּי עַל כְּתִיבַתּוֹ לְשָׁמוֹ וְלְשָׁמָה וְלִשְׁם גְּרוּשִׁין.

וַיַּעֲנֶה הַסּוֹפֵר: כֵּן.

[יג.] יִשְׁאַל הַדֵּין אֶת הַסּוֹפֵר: הַאֵם הִקְנִיתָ לַבַּעַל אֶת הַנֶּזֶק וְכֻלֵּי הַפְּתִיבָה לְצַרְף כְּתִיבַת זֶה הַגֹּט.

וַיַּעֲנֶה הַסּוֹפֵר: כֵּן עָשִׂיתִי.

[יד.] יִשְׁאַל הַדֵּין אֶת הַסּוֹפֵר: הַאֵם אָמַרְתָּ בְּפָנָי הָעֵדִים שֶׁכּוֹתֵב אֶתָּה גֹּט זֶה לְשִׁם כִּי בְּפָנָי גְּרוּשִׁי אִשְׁתּוֹ וְלִשְׁם גְּרוּשִׁין. עוֹנֶה הַסּוֹפֵר: כֵּן.

[טו.] יִשְׁאַל הַדֵּין אֶת הָעֵדִים: שְׂמַעְתֶּם אֶת צְוֵי הַבַּעַל לְסוֹפֵר, רְאִיתֶם שְׂקֵנָה הַבַּעַל אֶת הַנֶּזֶר וְהַפְּלִים מִן הַסּוֹפֵר וּנְתַנֶּם לוֹ כְּדִי שְׂיִכְתֹּב אֶת הַגֵּט, שְׂמַעְתֶּם אֶת הַסּוֹפֵר שְׂאוֹמֵר שְׂכֹתֵב לְשִׁמוֹ וְלִשְׁמָהּ וְלִשְׁמֵי גְרוּשֵׁינִי, רְאִיתֶם לְפָחוֹת כְּתִיבַת שִׁטָּה רִאשׁוֹנָה, הֲאִם חֲתַמְתֶּם עַל הַגֵּט לְשִׁמוֹ וְלִשְׁמָהּ וְלִשְׁמֵי גְרוּשֵׁינִי, הֲאִם חֲתַמְתֶּם זֶה בְּפָנַי זֶה, הֲאִם זֶה הִיא חֲתִימַתְכֶם.

יַעֲנֵנו הָעֵדִים עַל כָּל שְׂאֵלָה וְשְׂאֵלָה: כֵּן.

[טז.] יֹאמֵר הַבַּעַל לְעֵדִים: אַתֶּם פּוֹב"פּ וּפּוֹב"פּ שֶׁהֵייתֶם עֵדֵי חֲתִימָה הֲיִי נָא עֵתָה עֵדֵי מְסִירָה לְרֵאוֹת שְׂמוֹסֵר אֲנִי גֵט זֶה לְיַדִּי אֲשֶׁתִּי לְשֵׁם גְרוּשֵׁינִי.

[יז.] יַעֲמִדוּ הַבַּעַל וְהָאִשָּׁה זֶה מוּל זֶה, יִקְפֹּל הַדֵּין אֶת הַגֵּט וְיִתְּנוּ לַבַּעַל וְיֹאמֵר לוֹ שְׁלֵא יִתְּנוּ לְאִשָּׁה עַד שְׂיִוָּרָה לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן.

[יח.] יוֹרָה הַדֵּין לְאִשָּׁה לְפָרֵס כְּפִיָּהּ וְלַחֲבָרָם כְּדִי לְקַבֵּל בָּהֶם אֶת הַגֵּט, וְיִזְהַרְנָה שְׁלֵא תִסָּגֵר כְּפוֹת יְדֵיהָ עַד שְׂיִוָּרָה לָהּ לַעֲשׂוֹת כֵּן.

[יט.] יֹאמֵר הַדֵּין לַבַּעַל שְׂיִחְזֹר אַחֲרָיו וְיֹאמֵר לְאִשָּׁה לְפָנַי שְׂנוֹתֵן אֶת הַגֵּט לְיָדָהּ: הֲרִי זֶה גֵטְךָ וְהֲרִי אֶת מִתְּרַת לְכָל אָדָם.

[כ.] יוֹרָה הַדֵּין לַבַּעַל לְהַנִּיחַ אֶת הַגֵּט בְּתוֹךְ כְּפוֹת יְדֵיהָ שֶׁל הָאִשָּׁה.

[כא.] יוֹרָה הַדֵּין לְאִשָּׁה לְסָגֵר כְּפוֹת יְדֵיהָ עַל הַגֵּט, לְלַכֵּת וְלַחֲזֹר אַרְבַּע אַמּוֹת, וְהֲרִי הִיא מְגַרְשֵׁת.

[כב.] יוֹרָה הַדֵּין לְאִשָּׁה לְהַשִּׁיב לוֹ אֶת הַגֵּט וְיִקְרְאוּ עִם הָעֵדִים, וְלֹאֲחֹר מִכֵּן יִקְרְעֵנוּ קִרְע בַּיִת דִּין וְיִהְיֶה גְנוּז בְּתֵיק הַגְרוּשֵׁינִי שֶׁל בְּנֵי הַזּוּג, וְיִכְתְּבוּ מַעֲשֵׂה בַיִת דִּין וְיִחַתְּמוּ עָלָיו לְאַלְתֵּר לְפָחוֹת שְׁנַיִם מִתּוֹךְ שְׁלֹשָׁה דִּינָיִם.

[כג.] יוֹדִיעַ הַדֵּין לְבְנֵי הַזּוּג שֶׁהֵם מְגַרְשֵׁים זֶה מִזֶּה וְאָסוּר לָהֶם לְהִתְיַחַד, וְיִשְׁאַל אֶת הָאִשָּׁה אִם הִיא בְּהַרְיוֹן אוֹ מִיִּנְיָקָה שְׂאֵם כֵּן צְרִיכָה לְהִמָּתִין כ"ד חֲדָשׁ מִיּוֹם הַלְדָּה עַד לְנִשְׂוֹאִין שְׁנַיִם כִּמּוּבָא לְעֵיל בְּפָרְק כ"ב וְאִם אִינָה מַעֲבָרַת אוֹ מִיִּנְיָקָה צְרִיכָה לְהִמָּתִין שְׁלֹשָׁה חֲדָשֵׁי הַבְּחִנָּה, וְשְׂאִסוּרָה לְנִשְׂאָ לְכַהֵן, וְיִלְכוּ לְשָׁלוֹם לְבִתְיָהֶם.]]

{וראה באורים לעיל בסעיף ע"ה. ומקבלת האשה מבית הדין אישור שנתגרשה כדת, ואילו הגט עצמו כאמור נשמר בתיק הגרושין של בני הזוג.

סדר כתיבת וחתימת הגט וסדר נתינתו.

]] [ב.] ראה לעיל סעיפים ה' - ט'.

[ג.] ראה לעיל סעיף ט'.

[ד.] ראה לעיל סעיף ע"ד.

[ה.] ראה לעיל סעיף י'.

[ו.] ראה לעיל סעיפים י', י"א.

[ז.] ראה לעיל סעיף י"א וסעיף ס"ה וסעיף ע"ג.

[ח.] ראה לעיל סעיף י"א, וסעיף ע"ח.

[ט.] ראה סעיף י"א, ס"ו, ע"ב.

[י.] ראה לעיל סעיף י'.

[יז.] בדיבור זה ממנה הבעל את העדים לתפקיד זה.

[יח.] אם סגרה האשה את כפות ידיה על הגט לתופסו לפני שסילק בעלה ידו ממנו, יורה הדיין לאשה להחזירו לבעל כדי שיתנו לה שנית כדת.

[כ.] ראה סעיפים פ"ג, פ"ד, קוראים הדיין והעדים את הגט לאחר כתיבתו פעם אחת, והינו מונח תחת ידו של הדיין עד שימסרנו לבעל כדי שימסרנו לאשה, ולאחר מסירתו לאשה קוראו פעם שניה וקורעו קרע בית דין, וכל זה כדי שלא יתחלף בניר אחר, וכדי שלא יצא לעז על הגט. [[[

פָּרֶק כ"ז – הַלְכוֹת אִשָּׁה יְבָמָה

מצות יבום

א

רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרַב רַחֲמָיו עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְתַת תְּקֵנָה וְאַחֲרִית טוֹבָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵעַמּוֹ, עִם הַקְּדוֹשׁ, וְגַם אִם לֹא שָׁפַר עָלָיו גּוֹרְלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בְּלֹא שְׁהִשָּׂאִיר אַחֲרָיו וְלֹד, נָתַן לוֹ בּוֹרְאוֹ פֶּתַח וְתַקְנָה לְחֹזֵר וְלִתְקֵן וְלִהְיוֹת שְׂלֵמִים עַנְיָנוּ עַל יְדֵי כֶּף שְׁתַּנְּשֵׂא אִשְׁתּוֹ לְאֶחָד מֵאֲחָיו, וְהַנֶּלֶד הָרִאשׁוֹן שְׂיָבוֹא מִמֶּנָּה יִקְרָא עַל שֵׁם הַנִּפְטָר וְיִמְשִׁיךְ דְּרָכּוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם, וְגַלּוּ הַמְּקַבְּלִים שְׂנִשְׁמַת זֶה הַנִּפְטָר חוֹזְרֵת וּמְתַגְלְגֶלֶת וּבָאָה שׁוֹב בְּאוֹתוֹ הַנּוֹלָד, וּמָה שֶׁהָיָה עַד עֵתָה סוֹף עָגוּם שֶׁל בֶּן יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵלֵךְ מִן הָעוֹלָם בְּלֹא וְלֹד הוֹפֵךְ עֵתָה לְהַתְחַלָּה מִשְׁמַחַת שֶׁל חַיִּים חֲדָשִׁים. וְכֵן פֶּתַח הוּא יִשְׁתַּבַּח שְׂמוֹ בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה דְּבָרִים כ"ה ה' ו' "כִּי יִשְׁבּוּ אַחִים יַחְדָּו, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין לוֹ, לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר, יְבָמָה יָבוֹא עָלֶיהָ וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָה. וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד, יִקּוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת, וְלֹא יִמָּחֶה שְׂמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל".

{מצות יבום חלה על אחים מן האב דוקא, וכן אם השאיר אחריו זרע הכוונה בין השאיר בן בין השאיר בת, דינה כאלמנה הפטורה מחליצה וכמובן אסורה ביבום, ומבואר זה בב"ב קט., כמו כן בגמרא יבמות יג: מבואר שמצות יבום חלה באלמנה בין מן הארוסין ובין מן הנישואין.

ובגמרא יבמות יז. מבואר שדוקא אח שנולד לפני שמת אחיו שייכת בו המצוה מה שאין כן אם מת בלא אחים, אע"פ שאח"כ נולד לו אח הרי אלמנתו אינה זקוקה לא ליבום ולא לחליצה. ובגמרא יבמות ב. ג: ח. מבואר שאין האח יכול ליבם את אשת אחיו אם היא ערוה עליו, וכגון שהיתה אחות אשתו הרי היא אסורה עליו בכרת ואמר שם רבא ערוה לא צריכא קרא דאין עשה דוחה לא תעשה דאית ביה כרת. ועוד אנו לומדים משם הלכה שכל שאינה ראויה ליבום אינה צריכה חליצה שכן אמרה שם הגמרא "כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה".

עוד שם במשנה ביבמות כב. "מי שיש לו בן מכל מקום פוטר אשת אביו מן היבום, וחייב על מכתו ועל קללתו ובנו לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן העובדת כוכבים". ונלמדת מכאן הלכה נוספת שאפילו אם יש לאדם בן אחד והוא ממזר או רשע ונפטר אותו אדם אין אלמנתו זקוקה לא ליבום ולא לחליצה, אבל אם הוליד בן מגויה או שפחה אינו פוטר בן זה את אלמנת אביו מן היבום והחליצה מטעם שאינו נחשב לבנו כלל, שכבר למדנו שישראל הבא על הגויה והוליד בן אותו בן הינו גוי ואינו מתיחס אחר אביו, ואפילו נתגייר אותו בן אינו נחשב לבנו של הישראל לא לענין ירושה ולא לענין כיבוד אב ולא לענין יבום וחליצה.

ועוד הלכה אנו לומדים לענין יבום וחליצה ממשנה ו' בפרק ראשון ממסכת אהלות שאפילו כשמת אותו אדם היה לו בן אחד ואותו בן פצוע או גוסס באופן שודאי הוא שימות גם הוא לאחר מיתת אביו, פוטר הוא את אשת אביו מן החליצה והיבום שהרי שכשמת אותו אדם היה לו זרע בזה העולם, וכן כתוב שם אהלות א' ו' "אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו, ואפילו מגויד, ואפילו גוסס זוקק ליבום (את אשת אחיו ואינה יכולה לינשא לזר), ופוטר מן היבום (אם הניח בן גוסס אותו בן פוטר את אשת אביו שמת מן היבום והחליצה)".

וכן אם השאיר אשה מעוברת אם יהיה אותו וולד בן קיימא, כלומר יחיה יותר משלושים יום אחר לידתו, או שודאי הוא לנו שנולד לאחר תשעה חודשי הריון ולא לפני כן, אותו וולד אף על פי שהוא עובר בזמן שמת אביו, פוטר את אשת אביו מן החליצה והיבום, ודבר זה נלמד מגמרא יבמות לה: "החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה, בזמן שהולד של קיימא, הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה...", והכל מטעם שמתברר למפרע שלא היתה החליצה כלום שהרי הייתה פטורה ממנה. {

מצות חליצה

ב

וְאִין דָּבָר זֶה תְּלוּי אֵלָא בְּרִצּוֹן הָאֲחִים וְהָאִשָּׁה, שְׂאֵם לֹא נִתְרַצָּה אִף לֹא אֶחָד מֵהֶם לִיבֹם, או שְׂלֹא נִתְרַצָּתָהּ הִיא לְהִתִּיבֹם, אִין כּוּפִין אוֹתָם לְכָךְ אֵלָא חוֹלְצָת וּמִתְרַת לְנִשְׂא כְּכֹל אֲלִמְנָה לְאַשְׁרֵי תַחְפִּין, חוּץ מִלְכָּהוֹן הָאָסוּר בְּחִלּוּצָה מִדְּבָרֵי חֲכָמִים כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ לְעֵיל בְּפָרָק כ"א סְעִיף ד'. וְכֵן פְּתוּב עוֹד שָׁם בְּדְבָרִים כ"ה ז' - י' "וְאֵם לֹא יַחְפִּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבָמָתוֹ, וְעָלְתָה יְבָמָתוֹ הַשְּׂעָרָה אֶל הַזְּקָנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהַקִּים לְאַחִיו שָׁם בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא אָבָה יְבָמִי. וְקָרְאוּ לוֹ זְקָנֵי עִירוֹ וְדַבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתָּה וְנִגְשָׁה יְבָמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקָנִים וְחִלְצָה נֶעְלָו מֵעַל רִגְלוֹ וַיִּרְקָה בְּפָנָיו, וְעָנְתָה וְאָמְרָה, כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יְבָנָה אֶת בֵּית אָחִיו. וְנִקְרָא שְׂמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנֶּעְלָל".

דין יבמה שנשאה לזר לפני שחלצה לאח בעלה

ג

לְמִדּוּנָה רַבּוּתֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה שְׂאֵם הַלְכָה זֹאת הַיְבָמָה וְנִשְׂאת לְאִישׁ זָר לְפָנֵי שְׁחָלֵץ לָהּ יְבָמָה וְנִבְעֵלָה לוֹ, הָרִי עֲבָרוּ שְׁנֵיהֶם הָזָר וְהַיְבָמָה עַל מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "לֹא תִהְיֶה אִשְׁתְּ הַחוּצָה לְאִישׁ זָר", וְלִכֵּן מֵעַתָּה אֲסוּרָה הִיא לוֹ וְאֲסוּרָה לִיבֹם, וַיִּתֵּן לָהּ הָזָר גִּט וַיְחָלֵץ לָהּ הַיְבָם וְאֲסוּרָה לְחַזֵּר לְמִי שֶׁנִּשְׂאָהּ, וְאֵם עֲבָרוּ וְנִשְׂאוּ

שוב זה לזו מוציאים אותה ממנו, שהרי הוא כמי שמחזיר גרושתו לאחר שנשארה לאחר, ומכל מקום הבנים שהולידה מן הזר אינם נחשבים לממזרים לא מן התורה ולא מדברי חכמים.

וכל זה שנשאת בחופה וקידושין ונבעלה לאחר מכן, אבל אם רק קדשה בטבעת ולא היו עוד נישואין יוצאת בגט, וחולץ לה היבם ואסורה לחזור למי שקדשה, אולם אם החזירה ונשאו זה לזו אין מוציאים אותה ממנו כך פסק הרמב"ם בפרק ב' מהלכות יבום וחליצה הלכה כ', וכך פסק מרן השו"ע בסימן קנ"ט סעיף א'. ולמנהג אשכנז מחלקים, אם היו הקידושין הראשונים בשוגג אינה יוצאת עתה ממנו ואם במזיד היו אותם קידושין, יוצאת היא ממנו, וכן פסק שם הרמ"א בשם רבינו תם.

וכתב הרא"ש בדעת בעל הלכות גדולות שתמיד יוצאת ממנו בין אם נתקדשה בשוגג או במזיד מטעם שלא היא חוטא נשכר וכן כתב רבנו חננאל, אלא שנראה דעת רבנו תם עיקר בדבר זה שיש לחלק בין שוגגת שלא ידעה שיש יבם כלל לבין אם נתקדשה במזיד שאז אסורה לחזור ואם חזרה יוצאת.

ומקור דין זה בגמרא יבמות צב. "אמר רב יהודה אמר רב מנין שאין קידושין תופסין ביבמה, שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, לא תהא בה הויה, ושמואל אמר בעניותינו צריכה גט מספיקא... אמר ליה רב מרי בר רחל לרב אשי הכי אמר אמימר הלכתא כוותיה דשמואל".

ולענין נישואין שנשאה לאיש זר, בדף צב: "אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב יבמה קידושין אין בה נישואין יש בה משום דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים", וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' מהלכות יבום וחליצה הלכה י"ח וכן פסקו הרי"ף והרא"ש וכן פסק מרן השו"ע בסימן קנ"ט סעיף ב'.

אם זינתה היבמה לפני חליצה

ד

אם נבעלה היבמה לאיש זר בזנות עוד לפני שיבמה אחי בעלה או לפני שחלצה לו, הרי היא עדין מתרת בין ליבום ובין לחליצה, אלא אם כן אחי בעלה כהן הוא, שאז אסורה לו מדין זונה וחולצת ואינה מתבטלת, וראה עוד לקמן סעיף י"א.

{אם זנתה מותרת ליבם ויחלוץ או ייבם, מקור הדין בגמרא סוטה יח: "אמרי במערבא לית הלכתא כרב המנונא דאמר שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה", ולדעת הרמב"ם, הרא"ש ורבנו ירוחם אם היבם כהן נאסרה לו מדין זונה ויחלוץ לה ולא ייבם וכן הוא במרן השו"ע סימן קנ"ט סעיף ג'.

מי הקודם באחים ליבום וחליצה

ה

אם יש לנפטר כמה אחים מצוה על הגדול ליבם, ואם לא רצה מצוה על האח השני, ואם גם הוא אינו רוצה מצוה בשלישי וכן הלאה, ואם לא רצה אחד מהם ליבם, מצוה על הגדול לחלוץ שאין כופין על היבום אבל כופין על החליצה.

מקור הדין בגמרא יבמות לט. "מצוה בגדול ליבם, לא רצה מהלכין על כל האחים, לא רצו חוזרין אצל הגדול ואומרים לו עליך המצוה או חלוץ או יבם". והגמרא בדף כד. לומדת ממה שכתוב בפסוק "והיה הבכור" מיכן שמצוה בגדול לייבם. וכתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות יבום וחליצה הלכה ז' "ואין כופין את היבם לייבם אבל כופין אותו לחלוץ", והוא מטעם שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ואי אפשר לאלץ אדם שישא לאשה מי שאינו רוצה בה, וגם את היבמה אין כופין להתייבם מטעם זה, וכמו שיתבאר בסעיף הבא.

נחלקו הראשונים על הרמב"ם במה שכתב שאם סרב הגדול ליבם חוזרים על האחים בשווה ששאר האחים אין עדיפות בהם וכתב שם הראב"ד שגם בשאר האחים חוזרים עליהם דרך גדילתן וכן פסק מרן השו"ע בסימן קס"א בסעיף ד'.

אם אין היבמה רוצה ביבום

ו

לא רצתה היא להתייבם לאחד מן האחים אולם אחד מהם נתרצה ליבום, הרי דינה פאשה מורדת כמו שבארנו בסימן כ"ד סעיף ס"ב ויצאת בחליצה שהרי אין כופין על היבום, אולם אינה נוטלת כתבתה אלא אם כן יש לה טענה המתקבלת מדוע אינה רוצה ביבום שאז נוטלת כתבתה, כן הוא הדין לדעת מרן ורובני הספרדים. ולדעת הרמ"א ומנהג אשכנז אין דינה כמורדת, שהרי למנהג אשכנז חליצה קודמת ליבום, וראה לקמן סעיף ט'.

{דין זה תלוי בדין אם מצות יבום קודמת או מצות חליצה קודמת, שלדעת הרי"ף והרמב"ם מצות יבום קודמת, ולדעת רש"י אף על גב שמצות חליצה קודמת אם רצו שניהם לייבם שומעים להם. שיטה שלישית היא דעת רבנו תם והרא"ש שמצות חליצה קודמת אלא אם כן ידוע שמכוונים למצוה ופסק מרן השו"ע בסימן קס"ה כרי"ף ורמב"ם, ורמ"א שם בהגה הביא את דעת רבנו תם, וכתב המרדכי בפרק החולץ סי' ל"א שהמנהג פשוט לחלוץ.

מקור דין זה בגמרא יבמות לט: "תנן התם, מצות יבום קודמת למצות חליצה בראשונה שהיו מתכוונים לשם מצוה, עכשיו שאין מתכוונים לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום... אמר רמי בר חמא חזרו לומר מצות יבום קודמת אמר ליה רב נחמן בר יצחק אכשור דרי. מעיקרא סברי לה כאבא שאול ולבסוף סברי לה כרבנן" ופסקו הרי"ף והרמב"ם כחכמים, ולכן אם מסרבת להתייבם בלא סיבה מספקת לדחית המצוה הרי דינה כמורדת ומפסידה כתובתה כן כתבו הרי"ף בכתובות כז: והרמב"ם בפרק ב' מהלכות יבום וחליצה הלכה י' – י"ג, וכאמור כך פסק מרן השו"ע בסימן קס"ה סעיף א'.

וראה בשו"ת יביע אומר חלק ששי אבע"ז סוף זמן י"ג שפוסק שם הרב שמצות יבום קודמת לחליצה אף אם כבר נשוי היבם אלא שאומדין אותו בית דין אם יכול לפרנס גם את יבמתו ונותנים לו עצה הוגנת לפי מצבו אם לכנוס או לפטור. וכן בסימן י"ד דן הרב ארוכות בדין מצות יבום קודמת לחליצה והביא שכן דעת רוב הראשונים, ומהם רב אחאי גאון בשאלתות, הגהות מיימוני בשם השאלתות, מהר"ם בר ברוך בשם השאלתות, רי"ף, רמב"ם, ראב"ד, וכך כתב בשמו הרמב"ן ובחידושי הרא"ה, וכן דעת הראב"ן, הראב"ה ומובא במרדכי, הריב"א, הרמ"ה ומובא בר"י, וכן דעת בעל העיטור, רבינו אברהם מן ההר, ספר החינוך,

הרשב"א, האורחות חיים בשמו, הריטב"א, רבינו ישעיה הראשון בפסקיו ליבמות, המאירי, הר"ן בתשובה, נימוקי יוסף בכתובות, הריב"ש בתשובה, מרן השו"ע, הרדב"ז וגדולי האחרונים, וכן מונה שם הרב כמה וכמה גאונים וראשונים הפוסקים שמצות חליצה קודמת וכמו שפסקו הרמ"א ורבני אשכנז, וסוף דבר לאחר אריכות בדברי הפוסקים פוסק שם הרב שלספרדים הפוסקים כדעת מרן השו"ע מצות יבום קודמת גם בזמן הזה וכך הורה שם הלכה למעשה.}

זמן יבום וחליצה לאחר שלושה חודשים

ז

אין היבמה מתגבמת ולא חולצת אלא עד שיעברו שלשה חדשי הבחנה, וזה על מנת לברר אם אינה מעברת מבעלה שגפטר, שהרי אם מעברת היא אינה צריכה ליבום ולא לחליצה, אלא אדרבה הנה אסורה על אחי בעלה מן התורה כמו שבארנו בפרק י"ט סעיף ב'. ומשך שלשה חדשי הבחנה אלו נזוגית מנכסי בעלה ומעשה ידיה ליבם. לאחר שלשה חדשים אינה נזוגית משל בעלה ואם תבעה את היבם לדין לחיבו לחליץ או ליבם, אם הסכים ליבם נזוגית משלו, ואם לאו כופין אותו לחליץ. וראה עוד לקמן סעיפים י"ב י"ג.

{מקור הדין בגמרא יבמות מא. "היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיהיו לה שלושה חודשים, וכן שאר כל הנשים לא יתארו עד שיהיו להן שלושה חודשים", ובדף מג. לומד שצריכה להמתין שלושה חודשים חוץ מיום שמת בו וחוץ מיום שנתארוס בו, וכן הלכה, וכן פסק מרן השו"ע בסימן קס"ד סעיף א'. ומה שאמרנו שבזמן הזה נזוגית משל בעלה, מקור הדין בגמרא יבמות מא: "תנו רבנן, יבמה, שלשה חודשים הראשונים נזוגת משל בעל, מכאן ואילך אינה נזוגת לא משל בעל ולא משל יבם. עמד בדין וברח נזוגת משל יבם, נפלה לפניי יבם קטן... לית לה משמיה קנסוה". וטעם הדבר שניזוגית משל בעלה בשלושה חודשים הראשונים כתב רש"י שהרי מעוכבת מלהינשא מחמתו. וכן פסק מרן השו"ע בסימן ק"ס סעיף א'.

נהגו בזמן הזה שלא לכופ גם על החליצה

ח

נהגו בזמן הזה שאין כופין על היבם לחליץ, ולכן אם מסרב ליבם ומסרב לחליץ משתדלים בית הדין לרצותו לקף ואפלו על ידי הבטחה שתשלם לו היבמה כף וכף ממון לאחר החליצה, ומתיר להטעותו בדבר זה לומר שיקבל סך כף וכף ולבסוף לא יקבל.

איזו מצוה קודמת יבום או חליצה

ט

לדעת מֶרֶן הַשֵּׁלְחָן עָרוּךְ וּרְבֵנֵי הַסְּפָרָדִים מִצּוֹת יְבוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת חֲלִיצָה גַם בְּזִמְנֵי הַזֶּה, וְיָבֵם וַיִּבְמָה שְׂבָאוֹ לְבֵית דִּין וְאָמְרוּ שְׂרוּצִים בַּיְבוּם הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח. וְלִדְעוֹת רַבֵּנֵי אֲשֶׁכְנֶז אֶפְלוּ רְצוֹ שְׁנֵיהֶם בְּמִצְוֹת יְבוּם אֵין מִתִּירִים לָהֶם אֲלָא אִם כֵּן נִכְר וַיְדוּעַ שְׂמִכּוּנֵיהֶם לְמִצְוָה.

{מֶרֶן סִימָן קס"ה סעיף א' וּבֵרֵם"א, וְרָאָה בְּאוּרִים לְסַעֲיָף ו' }.

צריך היבם לקדש את יבמתו לפני הביאה, והוא הנקרא מאמר

י

מִדִּין תּוֹרָה, כְּשֶׁבָּא הַיָּבֵם עַל יְבִמְתּוֹ הָרִי עֲשֹׂאָהּ אֲשֶׁתּוֹ לְכָל דְּבָר, אוֹלָם חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה גְּדוּדָה וְתִקְנֵנוּ שְׁלֵא יִקְדָּשׁ שׁוּם אָדָם אֶת יְבִמְתּוֹ בְּבִיָּאָה אֲלָא יִקְדָּשְׁנָה קֹדֶם לְכֵן בְּחֻפָּה וְקִדּוּשֵׁין וְשִׁבַע בְּרָכוֹת כְּדִין הַקִּדּוּשֵׁין וְהַנְּשׂוּאִין בְּכָל אִשָּׁה וְרַק אַחַר כֵּן יָבֹא עָלֶיהָ, וְתִקְנֵנוּ זֹאת כְּדִי לְהַרְחִיק אֶת יִשְׂרָאֵל מִקְּלוֹת רָאשׁ וּפְרִיצוֹת, כְּשֵׁם שֶׁגְּזָרוּ שְׁלֵא יִקְדָּשׁ אָדָם אִשָּׁה בְּבִיָּאָה וְכִמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ לְעֵיל בְּפָרֶק כ"ג סעיף ג'.

{וְאֵלוֹ הַקִּדּוּשֵׁין שֶׁעוֹשֶׂה הַיָּבֵם בִּיבְמָה נִקְרָאִים בְּלִשׁוֹן חֲכָמִים מֵאִמֵּר מִטַּעַם שֶׁסַּתֵּם קִדּוּשֵׁין נַעֲשִׂים בְּאִמִּירָה שְׂאוֹמֵר לָהּ הָרִי אֶת מִקּוּדְשֵׁת לִי וְכו'.

וּמִקּוּר הַדִּין הָרִי הוּא בְּגִמְרָא יְבוּמוֹת נִב. "אִמֵּר רַב הוֹנָא מִצּוֹת יְבוּמָה מִקְדָּשׁ וְאַחַר כֵּן בּוֹעֵל" וְכֵן פֶּסֶק הַרְמַב"ם בְּפָרֶק ב' מֵהַלְכוֹת יְבוּם וְחֲלִיצָה הִלְכָה א' "מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים שְׁלֵא יָבֵא הַיָּבֵם עַל יְבוּמָתוֹ עַד שִׁיִּקְדָּשׁ אוֹתָהּ בְּפָנֵי שְׁנֵי עֵדִים בְּפְרוּטָה אוֹ בְּשׁוּוֹה פְרוּטָה וְזֶה הַנִּקְרָא מֵאִמֵּר, וְאֵין הַמֵּאִמֵּר קוֹנֵה בִּיבְמָה קִנְיִן גַּמּוּר כְּמוֹ הַבִּיָּאָה, וְהַעוֹשֶׂה מֵאִמֵּר בִּיבְמָתוֹ שְׁלֵא מִדְּעַתָּה לֹא עֲשֵׂה כְּלוּם שְׂאֵין הָאִשָּׁה מִתְקַדְּשֵׁת אֵלָא בְּרִצּוֹנָה... וְכֵשֶׁם שֶׁהוּא מִקְדָּשׁ אֶת יְבוּמָתוֹ כֵּךְ הוּא מְבָרֵךְ בְּרִכַּת נִישׂוּאִין בְּעִשְׂרָה וְכוּתֵב כְּתוּבָה כְּדִין כֵּל נוֹשֵׂא אִשָּׁה. הַבֵּא עַל יְבוּמָתוֹ וְלֹא עֲשֵׂה בֵּה מֵאִמֵּר, קִנָּה קִנְיִן גַּמּוּר וְאֵין צָרִיךְ לְחַזּוֹר וּלְקַדָּשׁ אַחַר הַבְּעִילָה, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת וְכוּתֵב לָהּ כְּתוּבָה" וְכֵן פֶּסֶק מֶרֶן הַשׁו"ע בְּסִימָן קס"ו סעיף ב'.

יבמה שזנתה לפני חליצה אם מותרת לאותו זר לאחר חליצתה

יא

כְּבָר לְמִדְּנֵנוּ לְעֵיל בְּסַעֲיָף ד' שֶׁשׂוּמְרֵת יָבֵם, הִיא הַיְבָמָה, הַזְּקוּקָה לַיְבוּם אוֹ לְחֲלִיצָה מֵאֵת אַחֵי בַּעֲלָהּ, שְׂאֵנְתָה עִם אִישׁ זָר, לֹא נֶאֱסָרָה עַל יְדֵי כֵּן לַיָּבֵם, מִכָּל מְקוֹם אִם חָלַץ לָהּ הַיָּבֵם, וְרוּצָה לִילָף וְלִנְשֵׂא לְמִי שֶׁנִּבְעֲלָה לוֹ בְּזִנּוּת, נִחְלָקוּ בְּזֶה הַפּוֹסְקִים אִם מִתִּירִים אָנּוּ לָהּ, שֶׁלְּדַעַת מֶרֶן הַשׁו"ע וְאַחֲרוֹנֵי הַסְּפָרָדִים מְתָר לָהּ לִנְשֵׂא לוֹ, וְלִדְעוֹת הַרְמַב"א שֶׁהוּא רֹאשׁ לְאַחֲרוֹנֵי הָאֲשֶׁפְּנֵזִים אֲסוּרָה בְּכֵן, וּמַעֲשֵׂה הָיָה בִּיבְמָה שֶׁנִּשְׂאָה בְּעַרְכָּאוֹת לָזֵר וְאַחַר כֵּן חָלַץ לָהּ יְבָמָה וּבְקִשָּׁה לְהַנְשֵׂא כְּדָת לְאוֹתוֹ זָר וְהַתִּירוּהָ גְּדוּלֵי הַדּוֹר.

{הרמ"א פסק שאסורה לבועל מקנס ושורש דבריו הוא בנמוקי יוסף בשם הריטב"א ביבמות צ"ב: וחלקו על כך אחרונים וביניהם החתם סופר והחזון איש, ואף המהרש"ל כתב בזה שהוא אסור לכתחילה אבל בדיעבד מותרת מטעם שאין הכרע לדין זה מן התלמוד כלל, וכן גם המשנה למלך השיג על קנס זה וכתב שיש להתישב בדבר, וכן התיר בשעת הדחק מעשה כזה הרב יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק אבהע"ז סימן ס"ד אות י"א י"ב, ומדבר שם באופן שנשאו בטעות ללא חליצה ואין הבעל רוצה לגרשה בגט קודם חליצה אא"כ יבטיחו שתחזור לינשא לו אחר החליצה. ועוד כתבו להתיר באופנים שונים שו"ת שרידי אש, והגאון חלקת יעקב, חזון איש ובשו"ת מנחת יצחק חלק ב' סימן ס' בנשאה בערכאות, ומובאים אלו הדברים בשו"ת יביע אומר חלק שמיני אבע"ז סימן כ"ז. }

דין חליצה או יבום בתוך שלושת חודשי הבחנה

יב

בְּאַרְנוּ לְעִיל בְּסַעֲיָא ז' שְׁלֵא תִתְיַבֵּם וְלֹא תִחְלִץ הַיָּבָמָה בְּשִׁלְטָהּ חֻדְשִׁים הָרִאשׁוֹנִים לְאַחַר מִיתַת בְּעֻלָּהּ כְּדִי שְׁיִתְבָּרַר אִם הִיא מְעַבְּרַת מִבְּעֻלָּהּ, וְאַפְלוּ אִם וַדַּאי לָנוּ שְׁאִינָה מְעַבְּרַת, לֹא חִלְקוּ בְּזֶה חֲכָמִים וְאַסוּרָה לְחַלֵּץ אוֹ לְהִתְיַבֵּם, וּמְכַל מְקוֹם בְּשַׁעַת הַדְּחָק, וּכְגוֹן שֶׁהָיָה הַיָּבָמָה נוֹסֵעַ אֶל מַחוּץ לְאוֹתָהּ מְדִינָה וְאִי אֶפְשָׁר יִהְיֶה לְהַשְׁיִגוֹ אַחֵר כִּן וְגַם אֵינּוּ מוּכָן לְהִמָּתִין כְּאֵן עַד עֵבֶר שְׁלִשֵׁת חֻדְשֵׁי הַהִבְחָנָה, מִתְיָרִים אָנוּ לְחַלֵּץ בְּתוֹךְ שְׁלִשֵׁת הַחֻדְשִׁים, וְלֹא־חָרִיֵּם אִם נִתְבָּרַר שְׁאִינָה מְעַבְּרַת הָרִי הִיא מְתַרְתֵּת לְכָל אָדָם וְאִינָה צְרִיכָה לְחַלִּיצָה נוֹסֶפֶת, וְלִמְנַהֵג אֲשֶׁכְּנָז, אִם אֶפְשָׁר, טוֹב לְהַחְמִיר שְׁתַּעֲשֶׂה אֶז חַלִּיצָה נוֹסֶפֶת.

{שורש דין זה נמצא בגמרא יבמות מא: "מעשה באדם אחד שבא לפני רבי יוסי, אמר לו מהו לחלוץ בתוך שלושה חודשים, אמר לו לא תחלוץ, ותחלוץ ומה בכך, קרא עליו מקרא זה ואם לא יחפוץ האיש וכו' וחליצה נעלו, הא אם חפץ ייבם כל העולה ליבום עולה לחליצה, וכל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה.... הא קטנה דלאו בת אעבורי היא ואפילו הכי צריכה להמתין שלושה חודשים".}

ובדף ל"ה: "החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה, אם אין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה", וכתב הרמב"ם בהלכות יבום וחליצה פרק א' הלכה י"ט "היבמה לא תתיבם ולא תחלוץ עד שתמתין תשעים יום מיום מיתת בעלה חוץ מיום המיתה ומיום היבום או החליצה, ומפני מה לא תחלוץ בתוך תשעים יום מפני שאינה ראויה ליבום, ונאמר ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו... וחליצה נעלו, בעת שעולה ליבום עולה לחליצה וכל זמן שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה, ואם יבם אותה או שחלץ לה בתוך שלושה חודשים הואיל ואינה מעוברת הרי זו נפטרה מזיקת יבם ואינה צריכה כלום". וכדברי הרמב"ם פסקו התוספות ביבמות לה: בתרוצם השני, רש"י, רי"ף, רא"ש, טור ומרן השו"ע בסימן קס"ד סעיף א'.

והגיה שם הרמ"א בשם הגהת מיימוני שהחליצה פסולה וצריכה חליצה אחרת מכל האחים, וכתב על זה הט"ז שהגהת מיימוני סמך על הירושלמי שחולק בזה על הגמרא בבבלי ושהוא דעת יחיד בזה, וכן כתבו אחרונים רבים שבדיעבד ושעת הדחק אין להחמיר בזה ורק לאשכנזים היכא דאפשר טוב לחזור לעשות חליצה אחרת אחר שלושה חודשים, וראה כל הנ"ל בשו"ת יביע אומר חלק שמיני אבע"ז סימן כ"ח. }

אם זכאית היבמה למזונות לאחר שלושה חודשי הבחנה

יג

עוד למדנו בסעיף ז' שמשך שלשית חדשי הבחנה נזונית היבמה מנכסי בעלה שנפטר היות ומעכבת היא מלנשא מסבתו, ולאחר שלשה חדשים אם אין היבם יכול לבוא ליבם או לחלץ וכן היא אינה יכולה לנסע אליו, וכל זה מחמת אנס, אינה נזונית לא משל בעלה ולא משל היבם ואינה זכאית גם לגבות פתבתה מטעם שאין אנו יכולים לקרא בה "לכתנשאי לאחר תטלי מה שפתוב ליכי", וגם היבם אינו יכול לעמוד לדין אם ליבם או לחלץ מחמת אנסו.

{מובאים הדברים בשו"ת יביע אומר חלק שישי אבע"ז סימן י"ג בתשובה לשאלה משנת תשל"ב עת היה היבם סגור ומסוגר בעיר בירות בלבנון, ובאר שם הרב בשם הריב"ש והרב יוסף חיים ועוד אחרונים שאף אם היבם נשוי אם יכול לפרנס גם את יבמתו מצות יבום קודמת.}

דין יבם מומר או מחלל שבת ואינו רוצה לחלוץ

יד

ממה שפתוב בדברים כ"ה ה' "פי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ויבן אין לו..." למדנו בבאורי' לסעיף א' שאין היבם זוקק לחליצה אלא אם פן נולד לפני שנפטר אחיו, שאז ישבו יחדו בזה העולם, ולמוד זה הוא מדברי רבותינו חכמי הגמרא. ועוד פתבו הגאונים ללמד מפסוק זה שהנשואה לישראל פשר ונפלה ליבום או חליצה לפני אחיו שהיא מומר, הרי זו פטורה שאינו בכלל האחרונה, ועוד שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואין דעת חכמים לקיים קדושתין פאלו שיתצא מהם תקלה גדולה שפזו שתתקק למומר ונדאי שתבעל לו בנדתה, ולכן מתרת לנשא בלא חליצה, אלא שדברי הגאונים בזה שנויים במחלקת הפוסקים, ולכן למעשה אם היבם הנו מומר, ורשע גם לבריות שאינו רוצה בכל מחיר לחלץ ליבמה, והוא שעת הדחק ועגון, פתבו הפוסקים להתירה לנשא בלא חליצה, ובלבד שיצטרף לזה ספק נוסף בדברי הפוסקים ויהיה נדון פספק ספקא להתיר. שפבר למדנו שספק ספקא במציאות מתר בדיעבד וספק ספקא בדברי הפוסקים מתר לכתחלה ובלבד שאינו חורג מפללי ההוראה המובאים בספרי הפוסקים.

{וראה בזה שו"ת יביע אומר חלק תשיעי אבע"ז סימנים ל"ו, ל"ז, ל"ח מה שכתב שם מרן הרב עובדיה יוסף באריכות וצרף לדבריו מה שכתב בזה רבה של ירושלים הרב שלום משאש זצ"ל.}

מתי הדין שחולצת ולא מתיבמת

טו

אם היבם אשכנזי שלכן אינו מיבם אלא חולץ, או שהוא ספרדי שאינו רוצה ליבם, או אפלו רצה ליבם אך מנעוהו בית הדין מזה מחמת שראו שאין הדבר טוב לו, והשיאוהו יעצה הטובה לו לחלץ דוקא ולא ליבם, או שהיבמה עצמה ממאנת ביבום ורוצה בחליצה, או שהדין נותן שאסורה ליבם זה בכל אלו האפשרויות,

מוֹדִיעִים בֵּית הַדִּין לַיָּבָם וְלַיָּבָמָה שְׁעֲלִיָּהֶם לְקַיֵּם מִצְוֹת הַחֲלִיצָה, וּמַעֲתָה נוֹהֲגִים בֵּית הַדִּין וְהַיָּבָם וְהַיָּבָמָה כַּמּוּבָא בְּסֵדֶר חֲלִיצָה הַמְּבֹסָס עַל סִימָן קס"ט בְּחֵלֶק אָבֹן הָעֶזְרָה בְּשִׁלְחוֹן עֲרוּרָה.

מצות חליצה בקיצור

טז

מִצְוֹת חֲלִיצָה הֵרִי הִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, וְעֲנִינָהּ הִיא נִתּוּק הַקֶּשֶׁר הַנֶּפֶשׁ שֶׁבֵּין הָאִשָּׁה לְבֵין בַּעֲלָהּ שֶׁנִּפְטָר בְּלֹא בָנִים, שְׂאִין דִּין זֹאת הָאִשָּׁה כְּשֶׁאָר אֲלֻמָּנוֹת הַמִּתְנַחֵל לְנִשְׂאָה לְאַחַר מִיָּד לְאַחַר שֶׁיַּעֲבֹרוּ שְׁלֹשֶׁת חֳדָשִׁים הַהֲבִחָה, שֶׁהֵרִי אִשָּׁת הָאִח אֲסוּרָה חֲמוּר מְאֹד, וְהֵנָּה הַתִּירְתָּהּ כָּאֵן הַתּוֹרָה שֶׁתִּנְשָׂא לְאַחִי בַּעֲלָהּ, וְעוֹד שֶׁנִּחְשָׁב לָהֶם הַדְּבָר לְמִצְוֹת יָבוּם, אֲלֹא שֶׁהַדְּבָרִים עֲמֻקִּים וְנִתְבָּאֵרוּ בְּדַבְרֵי סֵפֶר הַזֶּהר הַקְּדוֹשׁ וְדַבְרֵי רַבְּנֵנוּ הָאֵר"י לְמַבְיָנִים בָּהֶם, וְלַעֲנֵן הַדִּין וְהַהֲלָכָה תִּנְרָף הַחֲלִיצָה הִיא שְׂאִחִי הַנִּפְטָר נוֹעַל עַל רֶגֶל יְמִינוֹ נַעַל הַקְּשׁוּרָה בְּרִצּוֹעוֹת הַמְּקִיפּוֹת אֶת הַשּׁוֹק וּבָאָה זֹאת הַיָּבָמָה בְּפָנֶי בֵּית הַדִּין וְאוֹמְרָת: "מֵאֵן יָבְמִי לְהַקִּים לְאַחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא אָבָה יָבְמִי" וְאָף הִיא אוֹמֵר לְעַמְתָּה "לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתָּהּ" וּמִתִּירָה קֶשֶׁרִי הַרִצּוֹעוֹת וּמִתְכַּוֶּפֶת וְחוֹלְצַת אוֹתָהּ הַנֶּעַל מֵעַל רֶגְלוֹ, וְזוֹקֶפֶת וְיוֹרֶקֶת עַל הַקַּרְקַע רַק הַנִּרְאָה לְבֵית דִּין וְאוֹמְרָת: "כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יָבִינָה אֶת בֵּית אָחִיו, וְנִקְרָא שְׂמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעַל", וְהֵרִי הִיא מִתְנַחֵל לְנִשְׂאָה לְאַשֶׁר תַּחֲפִץ, חוּץ מִלְכָּהּ, וּמַעֲט מִטַּעֲמָה שֶׁל מִצְוָה זוֹ בְּאֲרָנֵינוּ לְעִיל בְּפֶרֶק כ"ג סְעִיף ו' בְּבִאּוּרִים.

{בסוד מצוה זו מדובר בתיקוני הזהר תיקון כ"ו שמדבר שם במצות החליצה ובסבא דמשפטים ובעוד הרבה מקומות בזהר הקדוש וכן בספר עץ חיים בענין חד רוחא דשבק בה בעלה בביאה קדמאה.}

יכולה לחלוץ גם בזמן נידתה

יז

אִם חֲלָצָה הַיָּבָמָה בְּזִמְנוֹ יְמֵי נִדְתָּהּ אֵין זֶה מְעַכֵּב, אֲף עַל פִּי שְׂאִינָה רְאוּיָה לְהַתְיָבָם בְּמִצְבָּה זֶה, וּמְכַל מְקוֹם אִם אֶפְשָׁר שֶׁתִּטְהַר הַיָּבָמָה מִנִּדְתָּהּ וְתִבּוֹא לְבֵית הַדִּין לְעֲשׂוֹת חֲלִיצָה כְּשֶׁהִיא טְהוֹרָה, טוֹב הַדְּבָר.

{כן מובא בשו"ת יביע אומר חלק שני אבע"ז סימן י"ט, שאין אנו אומרים בנידה כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה, שהרי נידה בת יבום היא, ומקורו בגמרא פסחים עב: "יבמתו נדה בעל פטור, משום דקא עביד מצוה".}

וכן הוא בתוספות יבמות ב. בדבור המתחיל "ואחות אשתו" ושאר פוסקים ראשונים ואחרונים, ומהר"ח פלאג' י כתב שהמנהג בעירו בזה היה להחמיר שתטהר קודם ומצא לזה אסמכתא, אבל כאמור אין הדבר מעכב לדינא. }

קביעת מקום לחליצה

יח

כְּדִי לְפָרְסֵם אֶת הַחֲלִיצָה צָרִיכִים הַדַּיָּנִים לְקַבֵּעַ מְקוֹם לְחֲלִיצָה וְלִהְיֵרֵז וְלֹמַר: מְחַר גִּלְגָּל לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לַעֲשׂוֹת חֲלִיצָה, וּבְבִקְרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם גַּם יֹאמְרוּ כֵּן, וּמִכָּל מְקוֹם בְּשִׁעַת הַדְּחַק וּבְדִיעְבַד אִם הִכְרִיזוּ רַק בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל הַחֲלִיצָה עֲצָמָה יֵצְאוּ יְדֵי חוֹבָה, וְאִם אֶפְשָׁר, עֲדִיף לַעֲשׂוֹת חֲלִיצָה בְּעֶרְבֵי שַׁבָּת, כְּלֹמֵר בְּיוֹם שְׁשִׁי וְלִהְיֵרֵז בְּיוֹם חֲמִישִׁי, מֵאַשֶׁר תִּתְּיֵינָה הַהִכְרָזָה וְהַחֲלִיצָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם.

{מקור הדין בגמרא יבמות קא: "אמר רבא צריכי דייני למקבע דוכתא דכתיב ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים", ופרש שם רש"י "השערה, מקום מזומן לכך משמע", וכן כתב הרמב"ם בהלכות יבום וחליצה פרק ד' הלכה ב' "וצריכים הדיינים לקבוע מקום שישבו בו ואחר כך תחלוץ בפניהם שנאמר ועלתה יבמתו השערה. לא נועדו ולא קבעו מקום אלא נקרו ונקרא ונקראת היא והוא לפנייהם וחלצו חליצתה כשרה", וכן פסק מרן השו"ע בסימן קס"ט סעיף ד'. וראה בשו"ת יביע אומר חלק שלישי אבע"ז סימן כ"ו.}

אין סכנה במצות חליצה, ומצות לימוד פנימיות התורה אם יש בה סכנה

(בבאורים)

יט

הִבָּא לְקַיֵּם מִצְוַת חֲלִיצָה הִרִי הוּא מְקַיֵּם מִצְוַת הַשֵּׁם הַפְּתוּבָה בַּתּוֹרָה וְכֵן הִרִי הוּא גּוֹמֵל בְּזָה חֶסֶד גָּדוֹל לְמִי שֶׁהִיָּתָה אִשְׁתּוֹ אַחֲיוּ וּבִיָּדָאֵי שְׂזָכוֹת הוּא לוֹ, וְאִין לְחוּשׁ בְּזָה לְאַמוֹנוֹת טְפִלוֹת כְּאֵלוֹ יֵשׁ סְפָנָה בְּדָבָר אֶלָּא, אֲדַרְבָּא, "כִּי יָרַ מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", זְכוֹת הַמִּצְוָה מְסִיעֵתוֹ וְשׂוֹמְרָתוֹ, וּמִן הַשְּׂמִים זְמַנּוֹ לוֹ מִצְוָה נְדִיָּרָה זוֹ לְהַשְׁלִים תְּרִי"ג מִצְוֹת שֶׁצָּרִיף אָדָם לְקַיֵּם בְּזָה הָעוֹלָם, וְאִף עַל פִּי שְׂבָאָה לְיָדוֹ בְּנִסְבוֹת מְעַצִּיבוֹת אִין לוֹ לְחוּשׁ, שְׂכָף הוּא רְצוֹן הַשֵּׁם, וְהַשֵּׁם טוֹב הוּא לְכָל וְרַחֲמֵיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו.

{יש להעיר שבדומה לזה יש אמונה טפלה שהלומד זוהר וקבלה עלול הוא שתטרף דעתו, והדבר פלא שהרי הלומד בפנימיות התורה מקיים הוא בכל מלה ומלה שלומד מצות עשה של לימוד התורה והיאך יבוא לו נזק מזה חס ושלום, ועוד שהרי בסדר חוק לישראל ישנו בכל יום קטע מן הזוהר, ואם מסוכן הדבר מדוע סדרו שם האר"י הקדוש, ועוד ששמענו ממגידי אמת שהרב הגאון והצדיק הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל היה ממליץ לגרוס זוהר הקדוש כעשר דקות לפני השינה. אלא שיש לומר שאלו שלמדו זוהר וקבלה ונשתגעו קרה עמם אחד משני הפנים, או שהיה השגעון חבוי בתוככי אישיותו של הלומד ופשוט הגיע זמנו לצוף ולעלות, או שהיה זה הלומד פגום מאוד במידות שהיה מחשיב את עצמו לצדיק גדול ובעל הבנה והיה בטוח בעצמו שמבין נכון את הלימוד והולך גם כן ועושה מעשים על פי מה שלמד, ויוצא מתוך הנחה שהוא המוצלח וכל שאר לומדי ומלמדי התורה עדין לוקים בחסר ולא הגיעו לגדלות ההבנה שיש לו ברצון השם, ומתחיל ללבוש בגדים מיוחדים, ולנהוג על פי אלו ענינים שהבין בדעתו המשובשת, וטורח לחפש רמזים בדבורי הבריות וביחסם אליו, ויש שמגיע ועושה מעשה בכוונות התפילה והברכות, ומושך על עצמו קטרוג החיצונים שמוצאים בו מקום אחיזה בשפע, ומתחיל לפחד מדברים ששאר

בריות אינם מפחדים ואינו ירא ממה שהכל יראים ממנו ומתחיל עולמו להתהפך עליו עד שנטרפת דעתו, והכל ממדה אחת רעה ששמה גאווה. אלא כיצד יעשה, יגרוס בכל יום זוהר הקדוש או תיקונים ואף פעם לא יגמור בדעתו שהבין דברי הזוהר אפילו בדברים שנראים פשוטים ומפורשים, אלא ידע שאם הדבר כה פשוט לא היה נכתב כלל, ואם הוא מלמד על ענין אחר נסתר, מכוסה אותו דבר ממנו. אלא יגרוס לטהרת נשמתו ויקבל שכר טוב מן השמים. וכן לענין לימוד הקבלה מספרי השמונה שערים, הרש"ש ושאר רבותינו המקובלים, ידע מה שכתב המהרח"ו עצמו שלימוד פשט התורה הוא הכלי, ומי שידיעת פשטי התורה כלומר גמרא ושולחן ערוך אצלו מועטה, כך תהיה גם יכולת ההבנה שלו בכתבי המקובלים, שהרי אין לו כלי קיבול לחכמת הקבלה ויחשוב עצמו למבין, ואינו. ולכן צריך להשתדל הרבה בפשט התורה, ואחר כך כשלומד בכתבי המקובלים, ילמד אמנם בעיון וישתדל להבין הדברים, אולם יזהר מאוד מלהתגאות על שאר לומדי התורה, אפילו בליבו, ולא יבדל מדרך העולם בלבוש והתנהגות כלל, וימנע מעשיית מעשה של כוונות שכן הזהירו מאוד על כך הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל והרב ששון מזרחי זצ"ל מחבר ספר "באתי לגני" על הדרושים ועל הכוונות, שבמו אזני שמעתי מרבנו הרב בן ציון אבא שאול שאמר לי במפורש "אני לא מאמין במקובלים אחרונים", שלא יעשו הלומדים מעשה בכוונות, והמקובל הגאון הרב ששון מזרחי אמר בפני שהוא עצמו אינו מכוי, ואם הוא חשש לאחזת החיצונים בו ולחוסר הבנה אמיתית בכוונות ודאי הוא שלכל השאר ראוי הוא להימנע מכך. אלא שבכל אופן הלימוד והעיון בדברים, למי שהוא בר הכי, ודאי שהיא מעלה גדולה עד מאוד, וכמו שאי אפשר ללמוד פנימיות התורה בלא ידיעת הפשט כך אי אפשר לסמוך על ידיעת פשטי התורה בלבד ומוכרחים אנו להשתדל ולדעת את הקבלה והפנימיות שבכל דבר, וכמו שנכתב בשם הגר"א שמי שאינו יודע את הסוד גם את הפשט אינו יודע, ובין אם אמר זאת הגר"א או לא אמר מסתברים הדברים, שהרי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, וראה בתיקוני הזוהר תיקון ל' מה שנכתב בענין זה, ובודאי שהתנאים והאמוראים ידעו היטב את פנימיות ההלכות, המשניות והבריתות, הסברות והמסקנות שנכתבו בשמם. וראה עוד לעיל בפרק כ"א בבאורים לסעיף כ"ה, ובפרק כ"ב בבאורים לסעיף ס"ג.

מי שהוא איטר ברגלו כיצד יחלוץ

כ

מי שהוא איטר ברגלו חולצת לו היבמה משתי הרגלים יחד בבת אחת, ואף על פי שיוצא שחליצת נעל אחת נעשית על ידי ידה השמאלית אין בקנה כלום, שהרי מפל מקום בדיעבד אם חלצה בידה השמאלית יצאה ידי חובה, מה שאין כן אם חלצה ברגלו האחת לדעת הפוסקים שהורו שצריכה לחלץ הרגל האחרת הוי חליצה פסולה אפלו בדיעבד, ולכן פאמור חולצת בשתי ידיה משתי רגליו פאחת.

{כיצד בודקים אם היבם ימני ברגלו או איטר, מביא בזה מרן הרב עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר חלק חמישי סימן י"ח כמה דרכים בשם הפוסקים. בספר זכור לאברהם כתב שמנהג ירושלים שאם אי אפשר לסמוך על הבדיקה של איזה רגל הוא עוקר תחלה, מבקשים ממנו לבעוט בקיר והרגל הבועטת היא החזקה, או שמבקשים ממנו שיעלה על כסא ורואים באיזו רגל עלה.

אם היבם איטר רגל יש בזה כמה שיטות בפוסקים באיזו רגל תחלוץ לו היבמה, שלדעת הרמב"ן והריטב"א אינו חולץ כלל, והרשב"א השאיר זאת בצריך עיון, ולדעת הר"ן ונימוקי יוסף חולץ בשתי רגליו,

וכן דעת הרשב"ץ, ולדעת הסמ"ג חולץ בימין כל איש, ולטור חולץ ברגל שמאלו שהיא החזקה שלו. מרן השו"ע הביא ביש אומרים קמא את דעת הר"ן ובייש אומרים בתרא הביא את דעת הרמב"ן אולם בבאורו לסדר חליצה כתב שתחלוץ לו היבמה בשתי רגליו כאחת וכן פסק הרמ"א שחולצת לו היבמה בשתי רגליו כאחת.}

אם יכול ליבם על מנת שמיד אחר כך יפטרנה בגט

כא

מעשה היה ביבמה שהיתה צריכה לחלץ ליבם בשתי רגליו כאחת ונראה היה לדן שאינה יכולה וחשש לחליצה פסולה, והורה בזה לייבם ליבם את היבמה אף על פי שיפטרנה בגט אחר ביאה ראשונה.

{מעשה שהיה ומובא בשו"ת יביע אומר חלק חמישי אבע"ז סימן י"ח אות ב' עד סיום התשובה. וכן דן שם הרב אם יכול לישא אשה אף על פי שיודע שנישואין אלו הם לזמן קצר ואחר יצטרך לפוטרה בגט פיטורין, ומאריך שם הרב בדברי הפוסקים כיד השם הטובה עליו.}

כב

יבמה אם נשפחה כיצד נפדיית ראה לעיל פ"ק כ"ד סעיף ע"ב.

סדר חליצה:

[א.] יקבלו בית הדין עדות אפלו מעד אחד או מאשה שנפטר הבעל בלא זרע ושואת היבמה היתה אשתו ושזה היבם הוא אחיו של הנפטר.

[ב.] יבררו בית הדין איזו הרגל החזקה יותר שבה משתמש היבם כדי להכין נעל מתאימה, וידירו שליח בית הדין את היבם יום מראש לנקות את אותה רגל היטב ושיגזז צפרניו.

[ג.] יגדא הדין שיודעת האשה לומר "לא אבה יבמי" בנשימה אחת כדי שלא ישמע כמו "לא, אבה יבמי", ב' של יבמי דגושה. וכן שיודע היבם לומר בנשימה אחת "לא חפצתי לקחתה" כדי שלא ישמע "לא, חפצתי לקחתה" ותהיה הה' של לקחתה דגושה מפיק ה'.

[ד.] יזהירו את האשה שלפני החליצה לא תחצץ שנים כדי שלא תבוא לירק דם בפני בית הדין, ושלא תכין עצמה לירק, ונדאי שלא תירק עד שלא יורו לה לעשות כן, ושתמנע מלאכל באותו בקר עד לאחר החליצה.

[ה.] יוסיפו בית הדין עליהם עוד שני דינים כדי לפרסם הדבר, ויכולים הם להיות הדיוטות, רק שלא יהיו בעלי מומים, ולא יהיה פסול מחמת עברה ולכן יהרהרו תשובה בלבם.

[ו.] כדי לפרסם דבר החליצה יאמרו הדינים לשנים הנוספים, למחר גלף למקום פלוני לעשות שם החליצה של פלונית בת פלוני מיבמה פלוני בן פלוני, ויקבעו להם מקום, והשנים הנוספים ישבו לצדם של בית הדין.

[ז.] כְּשֶׁבָּאִים לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֲלִיצָה יְהִי בַּמָּקוֹם הַחֲלִיצָה עֲשָׂרָה גְדוּלִים מִיִּשְׂרָאֵל לְפָחוֹת כְּדִי לְפָרְסָם הַדָּבָר, וְהֵם חֲמִשָּׁה דִּינָיִם, שְׁנֵי עֲדִים, הַיָּבָם וַיְבִיאוּ עוֹד לְפָחוֹת שְׁנֵי אֲנָשִׁים לְהִיּוֹת נוֹכָחִים שָׁם.

[ח.] הַדִּין שֶׁעוֹרֵף אֶת הַחֲלִיצָה יִזְפִּיר לְשְׁנֵי חֲבָרָיו שֶׁיִּתְּנוּ לָבָם לְשִׂאלוֹת וּלְתִשׁוּבוֹת, וַיִּזְהֵר אֶת שְׁנֵי הַדִּינָיִם הַנוֹסְפִים שֶׁלֹּא יִתְעַרְבוּ כָּלֵל אֶלָּא יִשְׁתַּקּוּ וַיִּרְאוּ.

[ט.] יְכַנִּים שְׂמֵשׁ בֵּית הַדִּין אֶת הַיָּבָם וְהַיְבָמָה וְשְׁנֵי הָעֲדִים לְפָנֵי בֵּית הַדִּין, וּמְקַדְיָמָה הַיְבָמָה וְנִכְנָסֶת לְפָנֵי הַיָּבָם.

[י.] יִזְהֵר הַדִּין שׁוֹב אֶת הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא תִירָק עַד שִׁיּוּרָה לָהּ לַעֲשׂוֹת כּוּן.

[יא.] יִשְׁאֵל הַדִּין אֶת הָעֲדִים אִם יָדוּעַ לָהֶם שֶׁזֶּה הַיְבָמָה, וְאִם מֵת בַּעֲלָהּ בְּלֹא לְהִשָּׂאִיר אַחֲרָיו בָּנִים, וְאִם זֶה הַיָּבָם וְשֶׁהוּא הָאֵחַ הַגָּדוֹל מִכָּל הָאֲחִים. וְאִם אֵינוֹ הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם יִסְבִּיר הַדִּין מִדוּעַ זֶה דְּיֻקָּא הוּא הַחוּלְצֵן.

[יב.] יִשְׁאֵל הַדִּין עִם עֲבָרָיו תְּשֻׁעִים וְשְׁנַיִם יוֹם מִזְמַן מִיתַת הַבַּעַל.

[יג.] יִבְרַר הַדִּין שֶׁהַיָּבָם גָּדוֹל מִשְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה וְהַיְבָמָה גְּדוֹלָה מִשְׁתַּיִם עֲשָׂרָה שָׁנָה.

[יד.] יוֹרָה הַדִּין לַיָּבָם וְלַיְבָמָה לִישׁב, וְשׁוֹאֵל אֶת הַיָּבָם, מָה רְצוֹנָהּ, וְעוֹנָה הַיָּבָם שֶׁבָּא לְחַלֵּץ לַיְבָמָתוֹ.

[טו.] שׁוֹאֵל הַדִּין אֶת הַיְבָמָה אֲכַלְתָּ הַיּוֹם, לֹא. רוּצָה אַתְּ בַּחֲלִיצָה, כּוּן. וְעוֹנָה הַיְבָמָה לֹא וְכֵן בְּפַעַם אַחַת שֶׁלֹּא תֵאמַר לֹא לֹא אוֹ כּוּן כּוּן.

[טז.] יֵאמַר הַדִּין לַיָּבָם וְהַיְבָמָה לַעֲמֹד, וְתַעֲמֹד הִיא לִימִין הַיָּבָם.

[יז.] יִשְׁאֵל הַדִּין אֶת הַיָּבָם: זֹאת הַיְבָמָה הִיא רוּצָה אֶתָּה לַיְבָמָה, וְעוֹנָה הַיָּבָם: אֵינִי רוּצָה לַיְבָמָה. הִיא רוּצָה אֶתָּה בַּחֲלִיצָה, וַיֵּאמַר כּוּן.

[יח.] יֵאמַר הַדִּין לַיָּבָם, תִּכְוֶן שֶׁבַּחֲלִיצָה זֶה פּוֹטֵר אֶתָּה אֶת הַיְבָמָה שֶׁתִּהְיֶה מְתַרְתָּ לְנִשְׂאָ לְאִשָּׁר תַּחֲפִין, וַיֵּאמַר הַיָּבָם כּוּן אֶעֱשֶׂה.

[יט.] יֵאמַר הַדִּין לַיְבָמָה תִּכְוֶנִי שֶׁחֲלִיצָה זֶה פּוֹטֵרְתִי כְּדִי שֶׁתּוֹכְלִי לְנִשְׂאָ אַחֵר כָּהֵן, וְאוֹמַרְתָּ כּוּן אֶעֱשֶׂה.

[כ.] יִשְׁאֵל הַדִּין אֶת הַיָּבָם הִיא אָנוּס אֶתָּה לְחַלֵּץ, וַיַּעֲנֶה הַיָּבָם אֵינִי אָנוּס לְחַלֵּץ, וְחוּלְצֵן אֲנִי מִרְצוֹנִי.

[כא.] יַעֲשׂוּ בֵּית הַדִּין הַתֵּרֵת שְׁבוּעוֹת, חֲרָמוֹת וְנִדְרִים אִם נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע הַיָּבָם לְחַלֵּץ, וְכֵן יַעֲשׂוּ בְּטוֹל מוֹדְעוֹת בְּפָנֵי עֲדִים כְּדָרֵף שֶׁכְּתִבְנוּ בְּסֵדֶר הַגִּט בְּסַעֲיִפִים ג', ד'.

[כב.] יִשְׁאֵל הַדִּין אֶת הַיְבָמָה אִם אֵינָה אָנוּסָה לְחַלֵּץ וְתֵאמַר הִיא שֶׁחֹלְצָת מִרְצוֹנָהּ.

[כג.] אִם הַיָּבָם יְמַנִּי בְּרִגְלָיו וְהַיְבָמָה יְמַנִּית בְּיָדֶיהָ, צָרִיף הַיָּבָם לְקַשֵּׁר אֶת הַנֶּעֱלָ בְּרִגְלוֹ הַיְמָנִית וְתַחֲלִץ הַיְבָמָה בְּיָדָהּ הַיְמָנִית, וְאִם הוּא שְׂמָאֵלִי בְּרִגְלָיו נִחְלָקוּ הַפּוֹסְקִים כִּיִּצַּד יַחֲלִץ, וְלִהְלָכָה חוֹלְצָת לוֹ הַיְבָמָה אֶת שְׁתֵּיהֶן בְּבֵת אַחַת. אִם הַיְבָמָה שְׂמָאֵלִית בְּיָדֶיהָ תַּחֲלִץ לַיָּבָם בְּיַד שְׂמָאֵלָהּ. קוֹנָה הַיָּבָם אֶת הַנֶּעֱלָ בְּהַגְבָּהָה וְקוֹשֵׁר אוֹתָהּ בַּעֲזָרֵת שְׂמֵשׁ בֵּית הַדִּין בְּרִצְוֵעוֹת עַד לְמַתַּחַת לַבֶּרֶךְ.

[כד.] יִרְאֶה הַיָּבָם אֶת רִגְלוֹ לַדִּינָיִם שֶׁאֵין בָּהּ שׁוֹם דָּבָר חוּצָן. יִלָּךְ הַיָּבָם לְפָחוֹת ד' אַמוֹת עִם הַמְּנַעַל בְּפָנֵי בֵּית הַדִּין וַיִּרְאוּ שְׂמֵתָאִים הוּא לוֹ בְּגָדָלוֹ.

[כה.] נִשְׁעַן הַיָּבָם עַל הַקִּיר כְּשִׁשְׁתֵּי רַגְלָיו עוֹמְדוֹת עַל הַקַּרְקַע, וְיִזְהַר שֶׁלֹּא יִשְׁעַן בְּיוֹתֵר מִדֵּי עַד כַּדֵּי כָּן שְׂאֵם הָיִי נוֹטְלִים אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁנִּשְׁעַן עָלָיו הָיָה נוֹפֵל, שֶׁהָרִי אֵז אֵין דִּינוֹ כְּעוֹמֵד.

[כו.] הַיָּבָם וְהַיְבָמָה עוֹמְדִים וּבֵית דִּין יוֹשְׁבִים, וְאֵם הַיָּבָם חוֹלָה שְׂאֵינוּ יָכוֹל לַעֲמֹד, חוֹלֵץ בִּישִׁיבָה.

[כז.] הַדֵּין יִזְהִיר אֶת הַיָּבָם שֶׁלֹּא יַעֲזֹר לַיְבָמָה בְּמַעֲשֵׂה הַחֲלִיצָה.

[כח.] יַעֲמִדוּ הַיָּבָם וְהַיְבָמָה בְּאִפְסֵי כֹזָה שֶׁתִּרְאֶה הַחֲלִיצָה לְבֵית הַדֵּין.

[כט.] יִכְנֹגוּ הַיָּבָם וְהַיְבָמָה שֶׁזֶוּ הַמְצָוָה פּוֹטְרֶתָּה וְתוֹכַל לְנִשְׂא, וְכנ"ל.

[ל.] יִקְרִיא הַדֵּין לְאִשָּׁה וְתֹאמֶר אַחֲרָיו "מֵאֵן יְבָמִי לְהַקִּים לְאֶחָיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא אָבָה יְבָמִי", וְלֹא אָבָה יְבָמִי יִקְרִיא לָהּ בְּבֵת אַחַת וְכָךְ תֹּאמֶר גַּם הִיא, וְלִפְחוֹת תֹּאמֶר "לֹא אָבָה" בְּנִשְׂימָה אַחַת וְאַחַר כָּן תֹּאמֶר יְבָמִי.

[לא.] יִזְרֶה הַדֵּין לַיָּבָם לומר "לֹא חִפְצְתִּי לְקַחְתָּה", בְּמִפְיָק ה'. וְלִפְחוֹת "לֹא חִפְצְתִּי" יֹאמֶר בְּבֵת אַחַת, כְּלוֹמַר בְּנִשְׂימָה אַחַת.

[לב.] יִזְרֶה הַדֵּין לַיָּבָם שֶׁתִּהְיֶה רַגְלוֹ יְצִיבָה בְּקַרְקַע וְשֶׁלֹּא תִהְיֶה דְחוּקָה מִדֵּי וְלֹא מְגַבְהֶת מֵעַל הַקַּרְקַע.

[לג.] תִּתְכַּוֵּן הַיְבָמָה אֶךְ לֹא תִשָּׁב עַל בְּרַפְיָהּ, וְתִתִּיר בְּיַד יְמִינָהּ אֶת קִשְׁר הָעֲנִיבָה וְאַחֲרָיו אֶת שְׁנֵי הַקִּשְׁרִים שֶׁל הָרְצוּעוֹת וְתִסִּיר אֶת הָרְצוּעוֹת מֵעַל הָרֶגֶל, וְתִתִּיר אֶת הָעֲגוּלִים מִן הַלּוּלָאוֹת, תַּחֲלָה הַתְּחִתּוֹן וְאַחַר כָּן הָאֲמִצִּיעִי וְאַחַר כָּן תִּתִּיר הָעֲלִיוֹן.

בְּיַד שְׂמֹאלָהּ תִּרִים הַיְבָמָה אֶת רַגְלוֹ שֶׁל הַיָּבָם מֵעַל הַקַּרְקַע וְתִפִּיל הַמִּנְעַל מִרַגְלוֹ שֶׁל הַיָּבָם בְּיָדָהּ הַיְמָנִית בְּלֹא סִיעֵ יָדָהּ הַשְּׂמֹאלִית וּבְלֹא סִיעֵ הַיָּבָם, וְלוֹקַחַת הַמִּנְעַל וּמְשַׁלְּכָתוֹ לְאַרְץ בְּמִרְחַק מֶה מְשִׁנְיָהֶם.

[לד.] יִזְרֶה הַדֵּין לְאִשָּׁה לַעֲמֹד יָשָׁר עַל רַגְלֶיהָ וְלִהְיוֹת רַק בְּפִיָּה כַּמָּה שֶׁתוֹכַל יוֹתֵר.

[לה.] תִּירֶק הַיְבָמָה עַל גְּבִי הַקַּרְקַע וְיִזְהָרוּ הַדֵּינִים לְרֹאוֹת יְרִיקָתָהּ כְּשִׁיִּצֵּא הָרַק מִפִּיהָ עַד הַגִּיעוֹ לְאַרְץ, וּמִנְהַג יְרוּשָׁלַיִם בָּזָה שְׂאוּחַז שֶׁמֵּשׁ בֵּית הַדֵּין כְּלִי חֶרֶס בְּיָדוֹ וְיוֹרְקַת הַיְבָמָה עַל גְּבִיו.

[לו.] מִקְרִיא הַדֵּין לַיְבָמָה וְחוֹזְרֶת הִיא אַחֲרָיו "כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו, וְנִקְרָא שְׂמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חִלוּץ הַנֶּעַל", וְחוֹזְרֶת וְאוֹמְרֶת עוֹד בֵּית חִלוּץ הַנֶּעַל, בֵּית חִלוּץ הַנֶּעַל. וְהַדֵּינִים וְהַעֲדִים וְשִׂאָר הָעוֹמְדִים שֵׁם חוֹזְרִים שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים לומר חִלוּץ הַנֶּעַל, חִלוּץ הַנֶּעַל, חִלוּץ הַנֶּעַל.

[לז.] יִזְרֶה הַדֵּין לַיָּבָם שֶׁיִּשָּׁיב לוֹ אֶת הַמִּנְעַל בְּמִתְנָה וְיִגְבִּיהֶנוּ הַדֵּין לְקִנּוּתוֹ בְּחִזְרָה.

[לח.] יִכְתְּבוּ הַדֵּינִים מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין לְחוֹלְצָת, יִחְתְּמוּ עָלָיו, וְיִנְתְּנוּ בְּתִיק הַחֲלִיצָה שֶׁל אוֹתָהּ אִשָּׁה אֲשֶׁר בְּבֵית הַדֵּין.

[לט.] יֹאמֶר הַדֵּין לְאִשָּׁה שֶׁהָרִי הִיא מְתַרְתֵּת עֲתָה לְנִשְׂא מִיָּד לְמִי שֶׁתִּרְצֶה חוּץ מִלְכָּהּ.

[מ.] אוֹמְרִים שְׁלֹשֶׁת הַדֵּינִים וְשְׁנֵי הַנוֹסְפִים: יְהִי רְצוֹן שֶׁלֹּא תִבָּאנָה עוֹד בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לֹא לִידֵי חֲלִיצָה וְלֹא לִידֵי יְבוּם. [[

תושלב"ע

